

ROMÂNIA

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI
XVI

STUDII ISTOROROMÂNE

ÎN COLABORARE CU
M. BARTOLI, A. BELULOVICI ȘI A. BYHAN

III

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ — LISTELE LUI BARTOLI —
TEXTE INEDITE — NOTE — GLOSARE

DE

SEXTIL PUȘCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

DONAȚIUNE

21709

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1929

Inv. A. 37.045

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI

XVI

STUDII ISTROROMÂNE

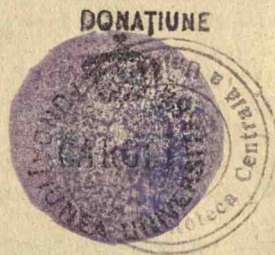
ÎN COLABORARE CU
M. BARTOLI, A. BELULOVICI ȘI A. BYHAN

III

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ — LISTELE LUI BARTOLI —
TEXTE INEDITE — NOTE — GLOSARE

DE

SEXTIL PUȘCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1929

115262

CONTROL 1953

1956

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
Cota 51285
Inventar 115262

RC 52/10

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C115262

63613

P R E F A Ț Ă

Dialectul istroromân e pe cale de a se stinge. Aceasta justifică îndeajuns întinderea acestei Bibliografii critice, în care am încercat să arăt ce s'a scris până acum despre graiul fraților noștri îndepărtați. Examinând cu atenție scrierile înaintașilor am crezut necesar să arăt contribuția pe care fiecare a adus-o pentru o mai bună cunoaștere a dialectului și să îndrept unele interpretări greșite sau unele erori strecurate în textele publicate de ei. Când aceste texte s'au publicat în cărți greu de procurat astăzi, le-am reprodus, cu note, în acest volum. De-asemena am publicat câteva culegeri inedite.

Aproape toată partea bibliografică e scrisă — precum am arătat în Prefața volumului II — de acum zece ani. În timpul acesta ne-au părăsit patru din autorii ale căror scrieri au fost examinate, T. Burada, Th. Gartner, A. Glavina și I. Popovici. Trebuia oare să modific redacția analizelor mele critice din momentul când autorii lor nu mai erau în viață și nu mai puteau răspunde la cele ce scrisesem despre operele lor? După matură chibzuință m'am hotărît să nu modific nimic, căci dacă despre morți se cuvine să spunem numai binele, despre operele lor trebuie spus adevărul. Ele dăinuiesc și după moartea celor ce le-au scris, cu părțile lor bune și rele, pe care trebuie să le cunoască deopotrivă cei ce vor să clădească pe ele vecinicul adevăr.

N'au fost relevate în această Bibliografie — decât doar în note — studiile istorice și etnografice despre Istroromâni, dintre care cele mai importante se găsesc citate în Introducerea la volumul II. De-asemena au rămas neamintite lucrările filologice care tratează, mai mult incidental, câte o chestiune în legătură cu graiul istroromân, menționate în parte în Gramatică.

Partea cea mai importantă din acest volum rămân «Listele» lui Bartoli, care ne dau o imagine amplă asupra răspândirii celor mai multe cuvinte vechi în satele cu graiu românesc din Istria. Chiar și «notele» la textele publicate în volumul I al acestor «Studii» n'ar fi atât de bogate fără contribuțiile prețioase ale învățatului linguist italian, care și-a luat și sarcina să revadă corecturile acestui volum, propunându-mi unele modificări și completări importante.

Volumul IV — și cel din urmă — va cuprinde un Vocabular istroromân, în care va intra și Indicele pentru volumele II și III.

Amintesc la acest loc că la noi s'au publicat două «Bibliografii» relative la Istria și Dalmația, una de V. A. URECHIA, *Bibliographia Istriei, Dalmației și Friul*, București, 1878 (apărută mai întâiu în *Analele Societății Academice*) și a doua de T. GEORGE DJUVARA, *Istria, Dalmația și Friul*, Bibliografie, apărută în «Suplement la Bibliographia Română» No. 3, Martie 1880, Editor: Degemann, București.

Țin să exprim la acest loc mulțumitele mele D-lui Sever Pop, care a binevoit să mă ajute la corectura probelor de tipar, controlându-le cu manuscrisul.

SEXTIL PUȘCARIU

I r e n e o.

Cele dintâu probe de graiu istroromân le dă, împreună cu câteva știri despre Istroromâni (cf. vol. II, 26) istoricul venețian G. Maria Manarutta (1627—1713), care supt numele F. IRENEO DELLA CROCE publică la Veneția, în 1698, cartea: *Historia antica e moderna, sacra e profana, della città di Trieste*, pag. 334—335. Cele mai multe cuvinte sânt greșit transcrise sau latinizate; totuși ele ne permit să facem unele deducții interesante (§§ vol. II, 2, 13, 15, 18, 20, 21, 36, 49, 55, 72, 82, 98 b β). Lista acestor 23 de cuvinte și construcții a fost reprodușă adesea. Pentru vechimea lor le reproduc și la acest loc, după Popovici II, pag. IX—X, care (tipărind numele greșit: Crace) le-a publicat după copia trimeasă de d-l Dr. Pietro Sticotti, bibliotecar la Muzeul din Trieste:

Anbla cu Domno	ambula cum Domino
Anbla cur Uraco	ambula cum Dracone
Bou	bos
Berbaz	huomo
Basilica	basilica
Cargna	carne
Cassa	casa
Cass	caseus
Compana	campana
Copra	capra
Domicilio	domicilium
Filie mà	mie figlie
Forzin	forceps
Fizori mà	miei figliuoli
Fratogli mà	miei fratelli
Lapte	latte
Matre mà	mater mea
Mugliara mà	mia moglie
Padre mà	mio padre
Puine	pane
Sorore mà	mea soror
Vino	vino
Urta ova	una ovis.

1819

Feretić'.

În «Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena» vol. IX (Zagreb, 1904), pag. 12—20, publică Ivan Milčetić o notiță intitulată *Vlaški i stari romanski jezik na Krku* (Limba valahă și veche romană din Veglia), relevând un articol publicat în No. 11 din anul 1903 al gazetei populare «Pučki Priatelj» (Prietenul poporului), intitulat: *Latinski, talijanski, čuski i vlaški jezik na Krku godine 1819* (Limba latină, italiană, vegliotă și valahă din Veglia în anul 1819), scris de preotul IVAN FERETIĆ (1769—1839), un om învățat, care a lăsat în manuscris o lucrare mai mare, intitulată *Fragmen Historiæ Civitatis et insulæ Veglæ*.

Părerea lui Feretić eră că în vremile de demult, când stăpâneau Romanii, în Veglia se vorbea limba latină. De când Venețienii au pus mâna pe insulă, au introdus limbă italiană. Dar cu toate că această limbă e cea de căpetenie, totuși se vorbește și limba slovenească, pe care o înțeleg cu toții. Dar pe lângă aceste limbi, în Veglia mai este o limbă, cea românească (vlaschi) care deobiceiu se chiamă «Chiuschi». E o limbă italiană stricată și amestecată; un Italian nu știe ce să creadă despre ea.

Mostrele de limbă «chiuschi» pe care le citează Feretić sânt însă vegliote și nu românești, cf. Bartoli, *Dalm.* I 228.

Dar Feretić mai constată că și în Poljica sânt «Vlasi», pe care îi crede o amestecătură de Celți și de Iliri. Ne spune că cel ce merge la Poljica zice că merge la *Vlaško*.

Oamenii se numesc *Vlasi*. Ca probă de limba lor se citează Tatăl nostru și Născătoarea, culese în anul 1809 din graiul viu din Poljica (Poglizza). «În limba aceasta sunetul *s* îl pronunță totdeauna dulce, ca Nemții, iar *c* ascuțit ca Slovenii pe *ç* în *çerv*».

Feretić compară apoi Tatăl Nostru acesta cu cel românesc, spus de niște Bulgari ori Țigani din Banat și constată o asemănare foarte mare, încât Vlasii, după părerea sa, sânt originari din România. Reproducând aceste rugăciuni, Feretić spune că în amândouă «textele a îndreptat (sam okrenul) două trei cuvinte», după cum a auzit în românește.

Dăm în cele următoare în reproducere cele două rugăciuni (după *Zbornik*).

În aparat se dau variantele: A = varianta Algarotti (1824); — C = varianta Cubić (1874); — B = varianta din Brevi Cenni (1861); — Ba = varianta Bajčić; — Bu = varianta Burada; — S = varianta Sajovec (1856).

Tatăl nostru

1. Caçe nostru kirle jesti in çer
2. Neka se sveta nomelu tev

1 Caçe] Caçe AC Ciacia B Čaču Ba Ciacia Bu Čače S
rile Bu kar le S jesti] esti C iesti B šti Ba ești Bu šti S

kirle] karle Ba ca-
in] în B en BaS

3. Neka venire kragliество to
4. Neka fiè voglia ta, kassi jaste in çer, assasi prepemint
5. Pire nostre dessa kazi da ne astecz
6. Si lasne delgule nostre, kassisi noj lessam al delśniç a nostri
7. Si nun lessaj in ne nappasta
8. Nego ne osloboda de rev. Assasifi.

Născătoarea

1. Sora Maria pliena de millosti Domnu kutire
2. Blagoslovitest tu intre mulierle, si blagoslovituj ploda della Utrobba ta Isus
3. Sore Maria Majula Domnu roghè Domnu za noj akmoçe si in vrajme de morte a nostru. Assasifi.

in Bu çer] çel A çer C cer B Bu çer BaS. — 2 Neka se] Nekase AB sveta] spuné BaS sfete Bu normelu] numelu C numele BBU om. BaS tev] om. BaS teù Bu. — 3 Neka] om. BaBuS venire] om. BaBuS kragliество] kragliество B om. Ba BuS to] om. Ba BuS. — 4 Neka] om. BaBuS fiè] fie B Bu om. BaS voglia] volja BaS volia Bu ta] a te BaS kassi] kum Ba BuS jaste] este B om. BaS e Bu in] in BBU en BaS çer] çel A cer BBU çer BaS assasi] assa si C așa și B Bu așá și BaS prepemint] pre pemint C BaS pre pământ BBU. — 5 Pire] pire B Pera BaS Părea Bu nostre] nostra B dessa kazi] de ssaka zi C de saka zi B sakazi BaS de saca zi Bu da ne] de nam BaS da ne Bu astecz] ostecz A astez C BaS astăz B astăzi Bu. — 6 Si] Și BBU om. BaS lasne] lasene A las ne CB Odprosté nam BaS las Bu delgule nostre] delgule C dužan BaS nostre pecara Bu kassisi] kassisi A kassi si C ka și și B ka și BaS ca și Bu noj] noi B noi C Ba BuS lessam] Lesăm B odprostim BaS lesam Bu al] a lu BaS a Bu delśniç a nostri] delśniça nostri C delsnica nostri B nostri dužniç BaS nostora dujnicî Bu. — 7 Si] Și BBU Neka BaS nun] nu C nu na BaS nu ne Bu lessaj] lesaj B tu vezi BaS duce Bu in ne] in ne B en BaS in B nappasta] nepasta C napasta B napastovanje BaS napastă Bu. — 8 Nego] neka BaS Și Bu ne] na BaS osloboda] sloboda B zbavešt BaS zbavešt Bu de] di Bu rev] zvaka slabé BaS Assasifi] Assasifi A Assa si fi C Așa si fi P. Amen BaS Așa sê fi Bu.

1 Sora Maria pliena de millosti] S. M. p. d. milosti ACB S. M. pliră de milosti B Jo pozdravlesk tire, Maria, kare ști pljire de milost Ba Domnu] domnu C Domnul Bu kutire] ku tire CBFu çu tire BaS. — 2 Blagoslovitest tu] blagoslovit est tu CBBu tu ști srične BaS intre] intra C entru BaS intru Bu mulierle] mulier BaS mulierli Bu si] și BBU și BaS blagoslovituj] blagoslovitui C blagoslovitu' B tu ști blagoslovite BaS blagoslovitu-i Bu ploda] i plod BaS della] de la BBU dila BaS Utrobba ta] utróbba ta A utroba ta CBBu te utrobe BaS. — 3 Sore] sora C Sora BBU Posvetite BaS Majula] maju lo C Maiula B maja lu BaS Maia Bu Domnu] domnu C Isukerst BaS roghè] roghé C roga BBU rogé BaS Domnu] domnu C om. BaS noj] noi BBU noi grešniç Ba noi grišniç S akmoçe] ak' moçe A akmoce B akmo BaS acmoçe Bu Si] Și B i BaS și Bu in vrajme de] in vraime de C în vreme de BBU kend čaiste ure BaS morte a nostru] mortea nostru CBBu vrurmo mori BaS Assasifi] Assasifi A Assa si fi C Așa se fi BBU Amen BaS.

Din comparația acestor șapte variante rezultă în mod evident că avem a face cu două tipuri:

1. tipul vegliotoromân
2. tipul istroromân.

Tipul vegliotoromân este cel cules de *Feretić*. Varianta *Algarotti* e o simplă copie a acestuia, reproducând întocmai greșelile și modul de scriere (litere mari, cuvinte nedespărțite etc.) ale originalului. Deosebiri se reduc la inevitabile divergențe ortografice sau neexactități de transcriere (Çaçe: Çaçe, Neka se: Nekase, kassisi: kassisi, Assasifi: Assasifi, millosti: milosti, Utrobba: utróbba, akmoçe: ak'moçe); în înlocuirea lui ç e r prin c e l, de două ori, avem să vedem o italienizare a cuvântului; numai în l a s e n e (în loc de l a s n e) și mai ales în o s t e c z (în loc de a s t e c z), care ar putea redă pe â (â s t e z) se pare că avem a face cu o deosebire reală de rostire («lasă-ne» în loc de «las'ne»).

Varianta lui *Cubić* se deosebește ceva mai mult de a lui *Feretić*. Dar și aceste deosebiri sânt de natură grafică, întrucât *Cubić* desparte cuvintele mai bine și le ortografiază altfel (Çaçe: Çaçe, jesti: esti, çer: çèr, assasi: assa si, prepemint: pre pemint, astecz: astez, lasne: las ne, nostre *omis*, kassisi: kassi si, noj: noi, delsnîç a nostri: delsnîça nostri, nun: nu, millosti: milosti, Domnu: domnu, kutire: ku tire, Blagoslovitost: blagoslovit est, blagoslovitui: blagoslovitui, Utrobba: utroba, sore: sora, Majula: maju lo, vrajme: vraime, morte a: mortea); îndeosebi instructiv e cazul lui d e s s a k a z i pe care *Cubić* îl desparte exact în d e s s a k a z i, dar, scriind doi s, dovedește că a copiat cu pricepere, nu că a transcris după auz, ceea ce de altfel rezultă și din reproducerea tuturor formelor greșite sau neexacte ale lui *Feretić*. O deosebire de rostire am putea vedea la rigoare numai în n u m e l u (în loc de n o m e l u), n e p a s t a (în loc de n a p p a s t a) și i n t r a (în loc de i n t r e).

Același tip e desigur cel al lui *Antonio Marco A. Impastari* din «Brevi cenni», care de asemenea reproduce greșelile lui *Feretić*, la care se mai adaugă ale lui *Burada*. Cum originalul nu l-am putut vedea, nu vom intra în amănunte, căci transcrierea lui *Burada* este evident români-zată și neexactă.

Al doilea tip e cel istroromân. El se deosebește de al lui *Feretić* și este identic — afară de foarte mici deosebiri grafice (čacu: čaçe, grešniç: grišniç) — cu varianta *Bajčić* și *Sajovec*, având exact aceleași lipsuri («numele tău, vie împărăția ta, fie...») și greșeli de transcriere (ču în loc de ku).

Proba dată de *Burada* pare a fi o alcătuire a acestuia din amândouă tipurile, cu românzări evidente (p ă m ă n t), uneori cu apropieri de limba latină sau italiană (p e c a t a). De tipul vegliotoromân, pe care-l cunoaște din «Brevi cenni», amintesc cuvinte ca s f e t e, l a s, l e s a m, n a p a s t ă, r e v, a ș a s ă f i etc., de tipul istroromân cuvinte ca d u j n i c i, z b a v e ș t etc. și mai ales lipsa lui «vie împărăția ta».

În sfârșit avem un fragment de «Tatăl nostru» vegliot dat de *Ive*, care e însă atât de stâlcit, încât nu putem alege mult din el. Iată-l: čáće nóstru kále jáste... prepemínt... svétít númele tev, se dáne hlíbu de svaka zi... dóna vedé (?).

Cu privire la limba rugăciunilor vegliotoromâne observăm următoarele:

Tatăl nostru

1. kirle va fi una din «îndreptările» lui Feretić, în loc de cârle;
 2. sveta] sveté. — nomelu] în loc de numele sau lumele, iarăși o «îndreptare», apropiat fiind de nome italianesc;
 3—4. neka venire e o construcție de neînțeles; am așteptă neka vire. — to, poate fi o formă veche contrasă din tău, ca do < *doo < două; no, vo < *noo, *voo < nouă, vouă (II § 99); ar putea fi însă și forma «neutrală», acordată cu kragli-estvo, deci tev, te, to, ca gros, groșe, grosso. Dacă întâlnim la feminin forma ta, aceasta probabil trebuie cetită te, căci tot cu *a* e transcris e accentuat final în toate celelalte cazuri: sveta, da, osloboda (II § 35);

5. Pire] am așteptă păra;

6. delgule trebuie cetit delgurle, plurarul articulat dela delg «greșală». Acesta, ca și delsnič «greșitori», corespunde — precum a arătat Bartoli P. 11 — pronunțării serbo-croate locale din Veglia, raportându-se la serbo-croatul literar dug, ca peln, velna la pun, vuna. La Românii din Istria avem dug, dužnik (astfel la Bajčić și Sajovec), ca la Croații istrieni. Delg este deci o probă sigură că rugăciunile lui Feretić sânt vegliotoromâne.

7. Citește: si nu ne lasă ănapăste;

8. osloboda] oslobodé.

Născătoarea

2. ploda] citește plodu, precum reiese din genul masc. la blagoslovitu-î;

3. Majula] transcriere greșită în loc de măia lu. — vrajme] aj pare a fi o transcriere stângace pentru e.

În sfârșit dăm în acest loc, spre completare, «Tatăl nostru» istro-român în celelalte variante ce ni s'au mai păstrat:

Tatăl nostru

Varianta *Micetić*, culeasă în 1860 și publicată de Ascoli 75—76 n. și retipărită de *Ive* 2:

1. Čáće nostru carle ští en čér;

2. svetija-se te lume (sau: lumele tev);

3. veriĵa tã krailiestvo (sau: krailiestvo tã);
4. fia volĵa tã, cãŝi ɛn ɕer aŝa ŝi ɛn (sau: pre) pemint.
5. Pãra nostra de saca zi dã a noi ástez (sau: ásteze),
6. ŝi perdunãna (sau: perdunã a noi, sau: lass a noi) nostri dug (sau: nostre dugure), cãŝi noi lassam lu nostri duznic;
7. ŝi nu na (sau: noi) zepelĵei ɛn napast,
8. ma zbave noi de rev.

Varianta *Ive* (1881), pag. 2, reproducã de Gaster, *Crestomatie romãnã*, II, pag. 284:

1. Cãce nostru, karle jeŝti (sau: ŝti) ɛn ɕer,
2. neka se posveta lúmele tev;
3. neka vire taẽ kraljestvo;
4. fia taẽ volĵa ka ŝi ɛn ɕer aŝa ŝi pre pemint.
5. Pãra nostra de saka zi daẽ a noi ásteze;
6. ŝi las a noi nostre dúgurle, ka ŝi noi lasam lu nostri duznic;
7. ŝi nu na traĵe ɛn tentaciun,
8. ma liberaẽ noi de rev. Aŝa fia.

Variantele *Glavina*:

a) Din «Unirea» din Blaj XIV (1904), pag. 79, în transcriere foneticã:

1. Ţãĵe nostru cãre¹⁾ ieŝti ãn²⁾ ŧer;
2. neca se posvetẽ numele³⁾ tev⁴⁾;
4. cum ăĵ ãn ŧer asã neca fiĵe pe⁵⁾ pamínt⁶⁾;
5. pãra nostre ŧa de tote zilele de ne o⁷⁾
6. si ne oprostẽ pecãtele nostre cum ŝi noi oprostim cãri⁸⁾ ne uredesc,
7. si nu duĵe pre⁹⁾ noi ãn¹⁰⁾ nãpast,
8. scãpe¹¹⁾ ne pe⁹⁾ noi de ŧel reav. Amen.

b) Din «Calindaru», pag. 18 (cu ortografia de acolo):

1. Ciãce nostru carle ŝti în cer,
2. posveti-sa numele tev;
3. neca vire cesaria tea,
4. fie volĵa tea, cum e în cer ŝa ŝi pre pemint;
5. Pãra nostrea cea de tote zilele dea-ne-v-o astez

¹⁾ Am áŝteptã: *cãrle*.

²⁾ Scris: *in*

³⁾ Am áŝteptã: *lumele*.

⁴⁾ Lipseŝte «vie împãrãĵia ta, fie voia ta».

⁵⁻⁶⁾ Recte: *pre pemint*.

⁷⁾ Am áŝteptã *vo*; lipseŝte «astãzi».

⁸⁾ Am áŝteptã: *cãrl'i*.

⁹⁾ Dacoromãnsm II § 210.

¹⁰⁾ Scris: *in*.

¹¹⁾ Dacoromãnsm II § 197.

6. și ne scuzeà peccatele nostre cum și noi scuzeain lu celii carlii ne ofendesc;

7. Și nu duce pre noi în napast

8. Și scăpea de cela reav. Amin.

c) Comunicat lui A. Viciu pe o cartă poștală din 26 Aprilie 1905 (cu ortografia lui Glavina):

1. Cșacse nostru, karle ști în cser,

2. posveti-sa numele tev,

4. fie volia té, kum ie în cser șa și pre pamint,

5. pâra nostré csa de tote zilele (sau: saka zi) dé ne vo aștez

6. și ne scuzea (sau: oprostea) pekatele nostre, kum și noi skuzeain lu cselji karlji ne ofendesk (sau: uredesc)

7. și nu duce pre noi în napast

8. și ne scăpé de csela rev. Amen.

1825

Algarotti.

V. Jagić a publicat în «Archiv für slavische Philologie», XXII (1900), pag. 621—622, subț titlul *Rumänisch-kroatischer Vaterunser und Ave-maria aus Poljica auf der Insel Veglia vor dem Jahre 1825*, două rugăciuni vegliotoromâne («Tatăl-nostru» și «Născătoarea»), pe care le-a găsit pe fețele din năuntru ale unei scrisori. Ca titlu e însemnat *Pater noster et Ave Maria in lingua Poglizana*; la dreapta traducerea latină; de-desubț, scris cu altă mână «N. Algarottius I. Supano p. S. d.». ALGAROTTI — numele său întreg eră Nicolò Udina degli Algarotti (cf. Bartoli, *Dalm.* I 68 notă) — a trimis deci aceste rugăciuni Doctorului Jacob Supan, profesor în Lubliana. De-asupra adresei e însemnat de altă mână — probabil a lui Supan — «5 Ianuarie 1825».

Jagić conchide: Supan, călătorind în insula Veglia, a auzit de limba românească din Poglizza, s'a interesat de ea și cineva i-a trimis aceste mostre, scrise pe la sfârșitul anului 1824, prin Algarotti.

După cele arătate la pag. 8 ș. u., Algarotti a copiat pur și simplu rugăciunile date de Feretić.

Despre mențiunea lui Jagić găsim, supt titlul «*Tatăl nostru*» și «*Ave-maria în limba istroromână scrise la 1824*», o notiță de I. Bogdan în «Convorbiri literare» XXXIV (1900) pag. 1125, unde se reproduce și textul rugăciunilor.

1840

Löwenthal.

Pe la mijlocul secolului trecut se pare că localnicii din Istria își dădeau seama că graiul vorbit în Valdarsa e limbă românească. Aceasta reiese

bunăoară din cartea lui I. LÖWENTHAL, *Der Istrianer Kreis oder die Halbinsel Istrien und die Inseln des Quarnero* (Wien, 1840), care la pag. 19 scrie: «An der Küste wird ein venezianischer Dialekt, im Innern slavisch, kroatisch illyrisch und am Cepichersee wallachisch gesprochen. In den Sitten zeigt sich das Gepräge je der slavischen oder italienischen Abstammung».

Și în *Allgemeine Enzyklopädie* de Ersch și Gruber (Leipzig, 1846) se vorbește, precum am arătat în vol. II, 41, despre Istroromâni.

1846

Covaz.

Dar meritul cel mare de a fi demonstrat cel dintâiu cu probe românitătea locuitorilor din Valdarsa și de a fi atras asupra lor atenția oamenilor de știință, rămâne a lui A. COVAZ, care publică în No. 1—2 al gazetei «L'Istria» din 1846 (ca Appendice dell'Osservatore Triestino) studiul său *Dei Rimgliani o Vlahi d'Istria*.

Istoricii italieni ai acestei provincii, Dr. Pietro Kandler și Carlo de Franceschi (tatăl)¹⁾ se ocupă în repețite rânduri de aci înainte de ei, iar filologi ca Ascoli și Miklosich încep să studieze graiul lor. În «Zora Dalmatiska» (No. 19 și 20 din 1846) apare o traducere croată a acestui articol (cf. Ascoli, pag. 60 n. și Maiorescu, pag. 8). El atrage și atenția scriitorilor noștri. Asachi scrie imediat lui Covaz, rugându-l să-i trimită tot ce va mai scrie despre Istroromâni și anunțându-i că fiul său, venind din Roma, va trece prin Istria să-i cunoască (scrisoarea a fost reprodusă de Burada pag. 129—130). În «Arhiva Albinei» se dă, cu o introducere și note, în traducere, studiul lui Covaz, iar Brașovenii îl reproduc în «Foaia pentru minte, inimă și literatură» (No. 18, din 29 Aprilie și 19, din 6 Maiu 1846), după care îl reproduce Ar. Pumnul, în *Lepturariul* său (Tom II, Partea 2, pag. 183—191), cu o notă lungă asupra răspândirii Românilor (pag. 190—191). S. Bărnutiu, T. Cipariu (despre corespondența cărora v. I. Popovici, I, 139) și mai ales I. Maiorescu — care este cel ce reproduse articolul lui Covaz în «Foaie» — se interesează de aproape de connaționalii din Istria; cel din urmă se ho-

¹⁾ PIETRO KANDLER publică: *Della geografia genetica dell'Istria* în «L'Istria», 1846, pag. 45—46; — *Sulla lingua romanica*, în aceeași gazetă, anul 1848, pag. 246 și urm.; — *Dei popoli che abitano l'Istria* în aceeași gazetă, anul 1851, pag. 79; — *Dei Morlacchi che abitano la parte montana della Vena fra il Risano e Pinguento*, tot în «L'Istria», VI (1851), pag. 125 și urm.; — Maiorescu citează un articol de CARLO de FRANCESCHI: *Sulle varie popolazioni dell'Istria* în aceeași gazetă, anul 1852, No. 50 și 51. — Dintre alți autori care vorbesc incidental în timpul acesta despre Istroromâni, Morlaci și Cici mai amintim: GUGLIELMO MENIS, *Il mare adriatico*, Zara, 1848, pag. 184; — I. G. KOHL, *Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro*, Dresden, 1851, vol. II, pag. 445—447; — I. F. NEIGEBUR, *Die Südslaven*, Leipzig, 1851, pag. 193.

tărăște să întreprindă o călătorie la ei. Mai târziu studiul lui Covaz a fost tradus din nou de V. A. Urechia și publicat în *Columna lui Traian IV* (1873), pp. 89—90. Intr'o notă traducătorul ne spune că pe când eră ministru de culte «începuse lucrări pentru a deschide o școală în Istria». O reproducere în traducere românească dă și Burada (pp. 113—119). Cele două mostre de limbă «Securea aflată» și «Greierul și furnica», pe care Covaz le aveà dela Micetici (cf. Maiorescu, pag. 8), au fost reproduse mai întâiu de Miklosich (Sl. El. pag. 58 și 7—8), apoi, împreună cu notițele asupra limbei, de Papanti (pag. 689—690), cea dintâiu cu traducere latină, după Miklosich, de Gaster (*Chrestomatie II*, 282—283), iar cea de a doua și de Vassilich (*Sui Rumeni*, pag. 233), cu traducere italiană.

A. Covaz arată în studiul său că limba vorbită de acești Români — pe care îi numește «Rimgliani» (cf. II pag. 44), îi socotește vreo 6.000 și îi crede autohtoni, urmași ai Latinilor cuceritori ai Istriei — s'a păstrat numai în uzul familiar și e pe cale de a fi cotropită de Slavi. Aceștia au desnaționalizat și pe alți Istroromâni — precum dovedește tipul și obiceiurile păstrate în unele părți ale Istriei, unde nu se mai vorbește românește — și pe Cicii ce se întindeau odinioară, după mărturiile lui Tommasini și Ireneo della Croce, până în districtele Trieste și Castelnovo. Numai în Mune și Sejane ei și-au mai păstrat graiul. Numele de Cici el crede că li s-a dat din cauza întrebuițării dese a sunetului *č*. Cuvintele, flexiunea și construcțiile sânt identice la Români din Valdarsa cu cele din Dacia, numai că în Istria există o puternică tendință de a schimbă pe *n* și *l* în *r*. Terminația latină în *-us* apare ca *u*, iar la feminine *a* rămâne, iar *x* apare ca *-ece*. Articolul e *ru (lu), ra (la), ur (un)*, genitivul se formează cu *de*; pronumele personale sânt *io, tu, je, noi, voi, jegl*, demonstrativele sânt *cesta, cellu, ceschi, cegli, çasta, çaste, ça, çelle*; verbele sânt în *-à (-are), -è (-ère și -ëre)* și în *-ì (-ire)*; auxiliarele sânt *avè* și *fi*; viitorul se compune cu *volè (volere)*; există optativul și verbe neregulate, — au, cu un cuvânt, gramatica «dacoromana», deși au adoptat și câteva «voci» slave. Declinarea e: *çace, de çace, lu çace, di lu çace — çaci, de çaci, di lu çaci, lu çaci*; — *carle, de cire, lu cui, lu carle, di lu carle* «dal quale»; — *je, de je, a lui, gla (sic), cu je*; — *a lui «suo», de a lui, a lui, lu a lui, de a lui*. Conjugă: *jo am «io ho», tu ari, je are, noi aremo, voi arez, jegl aru*; — *jam avut «ho avuto», jo voi avà «avrò», jo ras avà «avrei», jo ras fost avà «avrei avuto», are «abbi», avè «avere»*; — *io lucru, tu lucrì, je lucra, noi lucramo, voi lucraz, jegl lucra, — jam lucrat, jo voi lucrà, jo res fost lucrà*.

După ce dă două probe de limbă, face unele considerații generale asupra nașterii limbilor romanice, din care reținem constatarea că Covaz știa că românește se vorbeà, afară de Dacia, și «în Epir, în insulele dalmate și în alte mai multe țări». Termină cu un îndemn de a studia acest dialect mai important pentru cunoașterea trecutului decât codicii scriși.

Probele acestea fiind cele dintâi texte istroromâne, le reproduc întocmai,

— după copia trimisă de Fr. Bleyber — împreună cu paralela latină și traducerea italiană dată de Covaz, adăogând o transcriere fonetică, traducerea românească și câteva note explicative.

Securea aflată

<p>1. Doi omir (n) ămnata en ra
(la) se calle; ur (un) de jegl
aflata o segura, e cglăma:
Oh veri ța am jo afflat.</p> <p>5. N'am afflat moresti sice,
sice cella ato; ma aremo
aflata. Salac pocle verita
cegli cargli segura pglierdut,
e vesuta segura en mera lu</p> <p>10. cellu carle vo afflat, poç
nita maltrateil sa tata. O
morzesmo cglamata jeigl
tunce. Compagnu a lui. Nu
smo, moresti sice, ma jessam.</p> <p>15. Saz c'ai tu segura af-
lat cglămat-ai, jon vo e
no noi amo vo afflat.</p> | <p>Duo homines ambulat in
illa sua calle; unus de illis
... unam securim, et
clamat: oh vide quid ego
habeo... Non habeo
... dicere dixit ille alter;
magis habemus... pauculum
post venerunt illi, qui
securim perdidierant, et visa
securi in manu illius qui
habebat...</p> <p>O morti sumus clamavit ille
tunc. Compaganus illi. Non
sumus... dicere, magis
ego sum... quando habes,
tu securim... clamasti ego
habeo eam, non nos habemus eam...</p> |
|--|---|

Due passeggiieri se ne andavano insieme alla lor via: l'un d'essi adocchia una scure e grida: Oh vedi quel che ho trovato! Non «ho trovato», dovresti dire, rispose l'altro; ma «abbiamo trovato». Sopraggiungono poco dopo coloro che avevano perduta la scure, e adocchiatala in mano al viandante, cominciarono a maltrattarlo per ladro. — Oh siamo morti! Gridò quegli allora. — E il compagno a lui: Non «siamo» devi dire, ma «sono»; giacchè poco fa, quando tu avevi ritrovata la scure, tu gridavi, l'«ho», non l'«abbiamo trovata».

Transcriere fonetică și traducere românească

<p>1. doi omir ămnât-a ănr a
se căle. ur de jel'
aflât-a o secureș e cl'emeș:
«oh, vezi, ța am jo [a]flât».</p> <p>5. «n(u) am aflât moresti zice»,</p> <p>zice čela âto, «ma arem-o
(s. aremo) aflât». zălec pocle
verit-a</p> | <p>Doi oameni au umblat în
calea lor. Unul din ei
a aflat o secure și strigă:
«vezi, (pe) asta am aflat-o eu».</p> <p>«Nu trebuie să zici (că) am aflat-o
eu»</p> <p>zice celălalt, ci am
aflat-o noi». Puțin după aceea au
venit</p> |
|---|---|

10. *čel'i cār'l'i secura pl'erđút,*
e vezút-a secura ăn mără lu
čelu cārle vo aflăt. poť-
nít-a maltratėi-l za tătă. «O,
morť ăsmo», cl'emăt-a iel'
tunče. Compănu alui: «nu
smo moresti ziče, ma iesam,
 cei care pierduseră secura
 și văzură secura în mâna
 celui care o aflase. Ince-
 pură să-l bată ca pe un hoț. «Aoleu
 sântem morți», strigară ei
 atunci. Tovarășul lui [iți zise]: «nu
 trebuie să zici (că) sântem, ci
 sânt [mort],
 15. *zăt c'aj tu secura [a]f-*
lăt, cl'emăt-aj: «io-n vo», e
no: «noi (a)m(o) vo [a]flăt.
 căci aflând secura
 ai strigat: «eu am [găsit-o], iar
 nu noi am găsit-o».

Note

Dând — în bucata precedentă și cea următoare — transcrierea fonetică nu e nevoie să explicăm în amănunte sistemul de transcriere al lui Covaz. Consonantele duble (afflata, cella, cellu) n'au, bine înțeles, nici o îndreptățire fonetică, ci sânt întrebuițate numai din considerații etimologice și după analogia corespondentelor italiene: *ss* (cassa, siss a) redă, ca în italienește, spiranta dentală afonică; pentru *z* Covaz întrebuițează pe *s* (salec, saz, se bodit, sa, siss a, vesut), care are, firește, și valoarea unui *s* (secura etc.). Semnul *z* corespunde unui *ț* (morz etc.). Greutate îi face sunetul *ă*, pe care-l redă prin *e* (en, mera, esmo, egl, cercecu), dar și prin *ă* (ămnat), care *ă* de obicei are însă valoare de *e* (cglăma), dar și de *e* (cglămat), precum semnul *e* are și el când valoare de *e* (calle, jegl etc.), când valoare de *e* (se, vera); într'un singur caz (ră să casa), prin asimilare grafică față de *ă* următor, *ă* are valoare de *a*. E greu de știut care e valoarea sonică a semnului *ç*. Judecând după *s a ç*, pe care-l scrie și *s az*, ar trebui să-l redăm prin *ț*. Am avea deci a face cu pronunțarea *ț* în loc de *ç* (zăt = za çe), cunoscută de altfel îndeajuns și din texte care fac deosebire între aceste două sunete și care merge paralel cu rostirea *s* pentru *ș*, pe care o întâlnim în exemplul *moresti*. Pe *ce*, *ci* l-am transcris prin *če*, *çi*, căci Covaz s'a orientat după ortografia italiană. Avem deci: *ța*, *zăt*, *poťni*, *țuda* față de *čela*, *tunče*, *ziče*. Dimpotrivă, pentru *z* avem totdeauna semnul *x*: *xivi*, *xivglenge*, *xoca*.

În paralela latină nu trebuie să cerem dela Covaz cunoștințele etimologice pe care le avem astăzi și, deși el știe că *p a m i n t e* lat. *p a v i m e n t u m*, nu ne miră că pentru *află* el nu găsește corespondentul latin, iar *pocle*, *compănu*, *hrăna*, *živí*, *avmoče* îi amintește pe «pauculum», «compaganus», «grana», «vivere» (ca Maiiorescu) și «mox».

1—2. *o m i r (n) . . . r a (l a)*] Variantele date în parenteze (**omin*, **la*) nu există în istoromânește, ci Covaz face simple apropieri etimologice — ca și la formele pronominale citate mai sus — știind că *r* istoromân corespunde adesea unui *n* sau *l* latin. — *i. e n r a*] despre

ă n r «în» cf. II § 72. — 2. se calle] Despre pronumele *său* raportat la un plural cf. II § 228. — 3. se cura = secur e] Pentru -e redat prin *a* cf. II § 21; pentru metaplasmă cf. II § 112^a. — clem a apare cu vechiul înțeles al lat. CLAMARE, pe care îl întâlnim și în vechiul românesc *chema*, cf. *Dicționarul Academiei*. — 4. veri trebuie să fie o lectură greșită a manuscrisului, în loc de vezi, tradus exact în italienește prin «vedi». — 6. ato nu l-am transcris a tu, cum se rostește de obicei, precum n'am transcris nici pe no 17 prin nu, căci se poate de fapt ca rostirea cu *o* în loc de *u* să existe incidental, deși nu este exclus ca pe Covaz să-l fi influențat formele sale italienești cu *o* final, cf. și II § 48. — a rem o ar putea fi o variantă, atestată și de alții, a lui a rem; tot astfel a mo 17. Sensul propoziției ne face să preferim interpretarea a rem-o, am-o. Forma a rem în loc de a m ca verb ajutător e cu totul neobicinuită. Ea se explică însă în modul următor: persoana 1 din singular fiind identică cu pers. 1 din plur. (căci -m nu apare ca -n în graiul lui Micetici), povestitorul nu putea exprima prin forma verbală deosebirea între «eu am găsit» și «noi am găsit», pe care ținea s'o accentueze, și a ales de aceea forma verbului pregnant. — 7. salac pare a fi o greșală de copist în loc de salec, precum e scris în textul următor 8 și precum se găsește reproduș și la Papanti și Miklosich, adecă z âlec (Măiorescu), rostit de obicei z âlic. — 8. se cura p gli er dut = secura a p. II § 98. — 11. sa tata] Pentru construcția za tâta cf. I 16^{6/3}, II § 127. — 12. je igl] Am așteptă ie (singular), căci e vorba numai de cel bătut de hoți. — 14. jessa m ar putea fi și iesă m (cu *ă* cf. II § 5), căci Covaz redă uneori și pe *ă* prin *a*. — 16. jon vo] Am așteptă m (io-m = io am), dar asemenea forme (*m* + labială > *n*) sânt atestate și la alții cf. II § 62 a.

Greierul și furnica.

1. Jarna fosta e cruto race
Fruniga cara avut neberito
en vera çuda hrana, stata
smirom en ră să cassa.	Vernus fuerat et cruda glacies.
Fornica quae habuit...
in vere multa grana, stabat
...in illa sua casa.
5. Cercecu se bodit su pemint,
patita de home e de race.
Rogata donche fruniga ne-
caegl duje salec muncă sa
xivi. E fruniga sice, juva	Cicada sedebat subtus pavi-
mentum, patita de fame et
glacie. Rogavit dehinc for-
micam ut ei det solum man-
ducare ut vivat. Et formica
dixit, ubi fuisti tu in anima
10. ai tu fost en jirima (inima)
de vera. Saç che n'ai tu
tunce a te xivglenge pre-
pravit. — En vera sissa
cercecu cantatam mi diver-	de vere. Sed ad quid non
habes tu tunc praeparata vic-
tuaria. — In vere dixit cicada
cantabam et...
15. titam cargli trecut. E fru-	Illos qui... et formica... si

prepravit] De obicei pripravit. — 14. mi divertit-am va fi greșit pentru si sau i divertit-am, căci forma pronominală cu acuzativul următor e o construcție neînțeleasă. Probabil că traducătorul istrian al textului italian a voit să spună întâiu «am cântat și m'am amuzat» și numai mai târziu a tradus și pe «i passeggeri», fără să schimbe construcția. — 16. ersuch îl explică Miklosich Sl. El. ca «ridens. — *рѣд* mit einem slavischen Partizipialsuffix» și explicarea aceasta pare a o admite și Byhan pag. 301, deși o asemenea formațiune hibridă e neobicinuită chiar la Istroromâni. Cred că -uch e interjecția oh, pe care o găsim și în bucata primă, rândul 4, și că aparține la cele următoare. Rămâne deci fruniga ers, care ar putea fi fruniga a ărs, după cum am transcris noi. Neobicinuită rămâne construcția fără pronume reflexiv a verbului ărd e (II § 231). — 17. e] redă întocmai pe «e» din textul italian.

1847

Asachi.

În *Calendarul pentru poporul român* pe anul 1847, tipărit la Institutul Albinei în Iași, la pag. 24, s'a tipărit un articol, probabil al lui GH. ASACHI, despre Români din Istria, inspirat de studiile lui Covaz și Kandler. «Un june călător moldo-român» — e vorba desigur de fiul lui Asachi (cf. pag. 12) — vizitând în 1846 Istria, susține că a auzit din gura unui păstor istroromân un cântec în care se vorbește de «anticul Roman», de «Tebro» și «Troian». E o vădită falsificare de felul celor ce erau la modă atunci, tocmai în cercul literar din jurul lui Asachi. Tot astfel e «alcătuit» și dialogul între Călător și Păstor. [Articolul și stampa care reprezintă pe păstorul istroromân sânt reproduse de Burada p. 87—91].

1851—1852

L'Istria IV—V.

Burada (p. 120—121) reproduce un extras din gazeta italiană *L'Istria*, anul IV (1851) No. 59, pag. 236, în care se dau *Mostre de limba română, cum se vorbește de Români din Istria*. Mai întâiu avem un dialog scurt *Carolus et Fredericus*, tradus dintr'o gramatică germano-latină, în uz pe atuncea în cei doi ani de gimnaziu, apoi traducerea fabulei despre *Cănele lacom* care, văzându-și chipul în apă, scapă carnea din gură. Cele două texte redau bine dialectul istroromân, deși transcrierea lui Burada nu este exactă. Neclară e numai propoziția: vreme e vel je za sculă, care cred că trebuie pricepută: vreme ie već za sculă, apoi: asse a mele sorer sculat trebue despărțit: a se a meļe soră'r sculăt, iar fullesti «te înșeli»

îndreptat în falesti; a cătă vreme «de cătă vreme» îmi pare suspect; de asemenea cuibu în loc de cul'bu.

De remarcat: lucrî cu înțelesul de «faci», și pur în loc de ital. e pur', ăntru «înainte» temporal: entru do ure «cu două ceasuri mai nainte». Pe -ă îl redă prin -a, iar nu prin ę (cf. II § 21): iuva, cara.

1856

Sajovec.

În gazeta sloveană *Novice gospodarske, obertnijske i narodske*, No. 87 din 29 Octomvre 1856, publică preotul din Beršec JACOB SAJOVEC, subt titlul *Nekdanii namestnik fare Susnjevske Istrii*, trei rugăciuni istroromâne, și anume Tatăl-nostru, Născătoarea și Crezul, după cum i-au fost comunicate de Toma Scrobe, primar în Susnievița, pe care Maiorescu (pag. 14) nu-l mai află în viață în Iunie 1857. După asigurarile lui Maiorescu (pag. 62), Sajeveci — așa-i scriă el numele — pe care l-a vizitat, nu știă istroromânește. Cu toate acestea, probele sale de limbă sânt bine notate. Ele au fost retipărite de *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, No. 4 pag. 15 din anul 1857 subt titlul *Limba română istriană în rugăciuni* (după ce, cu câteva luni înainte, *Gazeta Transilvaniei*, No. 3 din 12 Ianuarie 1857 relevase apariția rugăciunilor în *Novice*), cf. Popovici I 140—141, unde sânt reproduse, cu câteva mici erori și neexactități. După *Novice* reproduce cele trei rugăciuni Miklosich în Sl. El. 58; după textul dat de Miklosich am făcut comparația dela pag. 6—7, și reproducem aici textul *Crezului*:

Io kred en Domnu čače, kar le pote tot, kar le fakut čeru ši pemintu. Ši en Isukerst, | filju a lui ensnaskut, Domnu a nostru, kar le fost zečnit de sveti Duh, nascut de Maria fete, | kar le fost munčit su Poncie Pilatu, rastezejt, mort, zekopejt, mes av en čer, sede na desne | čače, kar le pote tot, dende are verí za sendí čeli vii ši čeli morci. Io kred en sveti Duh, | svete maja baserike kerstjanske, svete kompanije. Odprosté nam a nostru pekat. Živitu | uživí. Življenje za vavek. Amen.

1856

Biondelli.

BIONDELLI, în scrierea sa *Studii linguistiche. Prospetto topogr.-statist. delle colonie straniere d'Italia*, Milano 1856, pag. 57 și urm., pomenește pe Istroromâni, deși, după mărturia lui Ascoli, filologul lombard «nu aveà la îndemână decât notițe imperfecte despre acești Români».

Biondelli crede că Turcii au fugărit pe Români. În Istria cunoaște numai pe locuitorii micului sat Cepich, compus din 320 păstori, în districtul Bellay; aceștia conservă încă obiceiurile și limba părinților lor.

Dialectul lor se aseamănă cu cel românesc din Timișoara în Banat. Și cei 4080 locuitori din Dignano îi par «reliquie d'una colonia valacca», precum și cei 1130 de locuitori din Valle, numiți «Latini» de Slavii încunjurători. Ei se deosebesc prin port și dialect de ceilalți Italieni.

Altă urmă se găsește în Poglizza, în insula Veglia, ai cărei 800 de locuitori, având azi graiul «iliric» (= serbo-croat), conservă tradiția că strămoșii lor vorbeau o limbă latină. Păstorii incuți mai cunosc Rughăciunea dominicală și Salutațiunea angelică, a căror limbă se aseamănă cu cea din Timișoara. În aceste păreri recunoaștem cu ușurință ideile lui Cubich, dela care Biondelli își va fi luat informațiile. Bartoli, *Dal-mat*. I 8 ș. u., 49 ș. u.

Ante 1861

Paropat.

În tipografia Lloyd-ului Austriac s'a tipărit o foaie volantă de patru pagini cu titlul ADRIANO PAROPAT *dà saggio della lingua parlata in Sejane*, fără indicația anului. Conține, pe două coloane, 354 de cuvinte sau construcții românești, împreună cu traducerea italiană. Un exemplar din această tipăritură mi-a fost trimis de Bartoli. Reproduc din el cele dintâiu douăzeci de cuvinte:

Dios, Joi — *Giove*

Afrodites — *Venere*

Inchinarea de Idoli — *Idolatria*

Dumnezeu — *Signor Iddio*

Atotputernicu — *Omnipotente*

Mantuatoriu — *Redentore*

O Domneleul ajuta — *Dio assisti*

Me inchinu — *Adorare*

Locul Fericii — *Luogo di felicità. Paradiso*

Gheena — *Inferno*

Angerie — *Angelo*

Dracu — *Diavolo*

Imperatia Cerului — *Regno dei Cieli*

Biscop — *Vescovo*

Archimandritu — *Preposito*

Ecclesiastul — *Predicatore*

Preotu — *Prete*

Cantareçu — *Cantore*

Cantecu — *Salmo*

Dumineca Florilor — *Domenica dell'Olivo.*

Aceste «probe de graiu» jeiănean fac impresia unei glume proaste. Sânt desigur o mistificație din partea vreunui Român, care aflând de connaționalii din Istria, voia să facă pe streini să creadă că ei au păstrat o limbă apropiată de cea latină. Ascoli și Miklosich, în mâna cărora

ajunse mai întâiu această tipăritură, au recunoscut imediat stângăcia falsificării.

Că Asachi sau împrejurimea sa n'au fost streini de această mistificare devine probabil după mostrele de graiu istroromân publicate în Calendarul din 1847. Interesant este că și în cealaltă falsificare, în Cronica lui Huru, întâlnim cuvintele *sac* (fem. *sacă*) cu sensul de «fiecare» (113) și *mestesc* (101), care sânt istroromânisme.

1861

Ascoli.

G. I. ASCOLI, în ale sale *Studj critici*, Gorizia 1861, pag. 49—79, se ocupă cu dialectul istroromân, dând întâiul studiu lingvistic despre el. El nu cunoștea decât mostrele date de Biondelli, articolul lui Covaz din L'Istria 1846 și rugăciunile publicate de Sajovec, precum și foaia volantă a lui Paropat, pe care o numește «uno scherzo, una mistificazione»; în cursul tipăririi îi ajunge în mână «Slavische Elemente» ale lui Miklosich. Materialul cu care lucrează Ascoli e cules în zilele de 25 și 27 August din gura lui Antonio Micetici, pe atunci paroh în Matterada, lângă Umago, și care nu cunoștea alt graiu românesc. Și dela Covaz a primit o listă de cuvinte.

După unele date și excursii istorice (pag. 49—53), Ascoli constată românitatea dialectului istroromân (pag. 53 și urm.), vorbește de articol și declinare (pag. 53—61), relevă fenomenul labialelor schimbate în *cljeptu* și *ciaptiru* (pag. 61—62), rotacizarea lui *n* intervocalic, pe care-l aduce în legătură cu același fenomen din dialectul tosc al Albanezilor (pag. 61—62), vorbește despre pasiv (pag. 63) și trece apoi la verb (pag. 64 și urm.). Cu ocazia aceasta se explică *r* din formele indicativului verbului «avea» (tu ari, noi aren, voi aretz) după pers. 3 (pag. 64), se dă întâia oară explicarea justă a celor trei forme ale «conjunctivului» (= restrictivului) (pag. 66—67).¹⁾ Înainte de a da o listă de elemente latine din vocabularul istroromân (pag. 74—77) arată înrudirea mai strânsă cu celelalte dialecte române, ceea ce îi dă prilej să tragă o serie de concluziuni remarcabile. În general, studiul lui Ascoli, deși limba română eră pe atunci aproape nestudiată filologiceste, nu numai că relevă părțile cele mai caracteristice ale graiului istroromân, ci atinge și problemele mari ale originei lui, căutând și găsind adesea calea pe care se poate ajunge la soluționarea lor. Cf. II pag. 345—346.

Ca text nu se dă decât «Tatăl-nostru», pe care l-am publicat la p. 9-10²⁾.

¹⁾ Cf. Bartoli P. 94-96 și Th. Capidan, *Dacoromania* IV 1411 ș. u.

²⁾ Importantă notă a lui Ascoli din «Archivio glottologico italiano» I (1873), 435—440, în care se dă întâia caracterizare științifică a limbei «vegliote» (cf. M. Bartoli, *Das Dalmatische* I 90 ș. u.), nu se ocupă de dialectul istroromân decât incidental

1861

Impastari.

M. A. IMPASTARI, *Brevi cenni storici etnografici sull'isola di Veglia*, Veglia 1861, ed. 2. (Cenni stor. sull'is. di V., Trieste, 1862, fără probele de limbă vegliotă) este cartea pe care a văzut-o Burada. Cf. Bartoli, *Das Dalmatische* I 46. Reproducerea rugăciunilor, după Burada, s'a dat la pag. 6 — 7 (varianta B).

1862

Miklosich, Sl. Ei.

În lucrarea sa *Die slavischen Elemente in Rumunischen* («Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». Phil.-hist. Classe, XII. Band), Wien, 1862, în care marele slavist FR. MIKLOSICH se ocupă cu împrumuturile slave din limba română și în mod introductiv vorbește despre originea Românilor, cuprinde un Suplement (pag. 55—69) despre Româniii istrieni, care delă început atraseră atenția lui Miklosich și cu limba cărora s'a ocupat în anii următori în repetite rânduri, îndemnând pe cunoscuți să culeagă material lingvistic și elucidând multe din problemele acestui dialect. Mai întâiu se vorbește despre «locuințele și originea lor» (pag. 55—57), apoi se dau ca «probe de limbă» (pag. 58—59), după Covaz, «Securea găsită» și «Greierul și Furnica» (pe care le-am reproduc, la pag. 16 — 17), trei rugăciuni (Tatăl nostru, Io pozdravlesc tire, Maria, și Crezul) după Sajovec (reproduse de noi la pag. 6 și urm., varianta S și 19) și (la pag. 59) și Proverbele culese de Lavro Rakovec, pe care le reproducem mai jos. La sfârșit Miklosich dă un Glosar (pag. 60—69), în care se cuprind toate cuvintele din textele acestea, precum și alte câteva din articolele lui Covaz și din Novice, apoi o culegere de cuvinte comunicate lui Miklosich de Lavro Rakovec, în mare parte din Jeliăni, mai puține din Susnievița.

În acest Glosar s'au strecurat unele greșeli, din care îndreptăm câteva: pag. 61 *č a i s t e* e pronumele combinat *č e l + i s t a* (II § 142) și deci n'are nimic a face cu dadorom. *ceas*. — *d e e* construit greșit din *d u j e*, care trebuie cetit *d â ĩ e* cf. pag. 17.

pag. 63 *i z b u* «fornax», în loc de *i z b e*, precum e atestat cuvântul aiurea (cf. Byhan pag. 234), se explică probabil astfel că Rakovec l-a auzit în propoziții în care eră precedat de prepoziții (d. ex. *ă n i z b u*, ca *ă n p o l o v i ț u* II § 127) și acest caz prepozițional (cu terminațiune slavă) l-a considerat de nominativ. — Formele *r a* și *r ä* (e

și spre a stabili că elementul român pe care Ascoli îl admitea la baza limbei vegliote nu trebuie confundat cu dialectul istroromân din Peninsula Istria și din insula Veglia (p. 435 și 436).

vorba de en r a s a c a l l e și e n r ä s ä c a s s e) date subț cu-vântul je «ille», trebuie șterse, căci n'au nimic a face cu pronumele personal, precum credeă Covaz, care le redă latinește prin *illa*, știind că unui *l* latin îi corespunde la Istroromâni adesea un *r*.—*jir a* «iret», trebuie despărțit în *ji ra* (= *ii re* = ar merge).

pag. 64 *maltrate* trebuie îndreptat în *maltratej* (= *maltratêj*) cf. pag. 15. — *meri* «vadis» e persoana a doua a indicativului prez. a verbului *mere*, deci nu are nimic a face cu dacorom. *mân* (care la Istroromâni are forma *mir*). — *mes e* exact și nu trebuie îndreptat în *mers*, cf. II § 172.

pag. 65 subț *noi* «nos» se citează și n' a m a f f l a t din «Securea găsită», care însă trebuie analizat nu a m a f l a t, deci n'are a face nimica cu pronumele *noi*. — *pas* «i» n'are nici o înrudire ca dacorom. *a-i păsă cuivă de cevă*, ci e același cuvânt ca v.-rom. *păsă* «a merge».

pag. 68 *viver* «dies veneris» e, precum dovedește și ordinea alfabetică, o eroare tipografică, în loc de *virer*.

1862

Rakovec.

Cele treizeci de proverbe, traduse și latinește, pe care LAVRO RAKOVEC, cooperator în Mune, i le-a comunicat lui Miklosich (ele au fost reproduse și de Vassilich, *Sui Rum.* 234, cu o traducere în italie-nește) au o deosebită importanță, fiind întâiul text cules din Jeiani, de un om care cunoștea bine acest dialect și care, deși diletant, le-a dat într'o transcriere exactă și destul de consecventă. Ele cuprind câteva forme interesante, necunoscute sau foarte rare aiurea, precum urme de genitiv și dativ cu articolul enclitic, adverbe întrebuințate ca adjective și ca prepoziții, sau, invers, prepoziții în funcțiune adverbială. Lu-crarea lui Miklosich fiind astăzi rară, reproducem aici — cu câteva note subliniare — textul întocmai; o transcriere fonetică nu e necesară (*c* tre-buie cetit *ț*).

1. *Vezut a žaba, juvæ se kalu fareka, paka*¹⁾ și *ja picôru dvignit*.—*Vidit rana, ubi equo soleae ferreae induuntur, et etiam illa pedem sustulit.*

2. *Zgulæ picôru kómarulu, budile le*²⁾ *ji*³⁾ *se vedæ*.—*Evelle pedem culici, viscera eius sub aspectum veniunt.*

3. *Čæ breku latra, vintu porta*. — *Quod canis latrat, ventus aufert.*

4. *Do sto let ni karne, ni osæ*. — *Post centum annos neque caro, neque ossa.*

¹⁾ *pac a... dvignit.*

²⁾ *cómarului* (cf. II § 125), *budilele*.

³⁾ cf. II § 89.

5. Kú mrakú¹⁾ saka vaka negra²⁾. — In tenebris quælibet vacca nigra.
 6. I negra²⁾ vaka ab lapte are. — Etiam nigra vacca albumlact habet.
 7. Kuma verít a, ašá mez³⁾. — Sicuti venit, sic abiit.
 8. Kuma življenje, ašava morte. — Qualis vita, talis mors.
 9. Kuma služba, ašáva plače. — Qualis opera, talis merces.
 10. Ženska (muliára) aré lunž pèr, skurta paminte. — Femina habet longam comam, curtam mentem.
 11. Pъr la⁴⁾ roga, zlatne ustni porta; kъnde⁵⁾ torna, spate le⁶⁾ obrnæ. — Donec rogat, aurea labia habet, quando reddit, tergum obvertit.
 12. Prende sóre le⁷⁾ meže, pre tot sъ pъræ koče. — Qua sol it, ubique panis coquitur.
 13. Kum maja torče, aša filja cose. — Sicuti mater net, ita filia textit.
 14. Ii ra⁸⁾ baba ъn Rim, ma n'áre ku čæ. — Iret anus Romam, sed non habet quicum (pecuniam).
 15. Nu j sriče far di nesriče. — Non est fortuna secunda sine fortuna adversa.
 16. Silu Domnu nu roga, silu kola lomæ. — Necessitas Deum non precatur, necessitas currum frangit. Slav. Sila Boga ne moli, sila kola lomi.
 17. Oja abe negru mlje zlezæ. — Ovis alba nigrum agnum parit.
 18. Juvæ doj fara duše, a trej le⁹⁾ fara kap. — Ubi duo sine anima, tertius sine capite.
 19. Prende osta træče, jarba nu kræšte. — Qua exercitus transit, herba non crescit.
 20. Tiha apa brigu ča porta. — Tranquilla aqua ripam aufert.
 21. Nu potu fi lupi satúl¹⁰⁾ ši jezi na broj. — Non possunt esse lupi satiati et haedi integri.
 22. Čire nu oltaru vede¹¹⁾, kuptoru luj¹²⁾ se klanje. — Qui altare non videt, furnum adorat.

1874

Cubich.

GIAMBATTISTA CUBICH publică în scrierea sa *Notizie naturali e storiche sull'Isola di Veglia*, Trieste, 1874, pag. 118, rugăciunile

¹⁾ Accentuat greșit în loc de mrâcu.

²⁾ Am așteptă nægra (=negra), cf. nota 14.

³⁾ Am așteptă meže ca în proverbul 12. Dacă mez corespunde dacoromânescului «mergi», atunci ar trebui să avem veritaj în propoziția precedentă.

⁴⁾ cf. II § 180.

⁵⁾ cf. II § 32 d.

⁶⁾ spâtele.

⁷⁾ sórele.

⁸⁾ iire «ar merge, s'ar duce».

⁹⁾ treile.

¹⁰⁾ satul'.

¹¹⁾ Am așteptă væde (=vede), cf. nota 5.

¹²⁾ cuptórulei, cf. II § 125.

«Tatăl-nostru» și «Născătoarea», care i-au fost comunicate de *Pietro Vollarich*, «dotto cultore delle cose illiriche» și care ar fi singurele urme de limbă românească din insula Veglia. Rugăciunile au fost reproduse de Miklosich WdR. 8—9, de unde le-am utilizat spre a arăta la pag. 8 că ele sânt copiate după Feretić. Cubich arătându-i lui Maiorescu aceste rugăciuni, la 1857, îi spuneă că le-ar fi cules el «cu vreo 23 de ani» mai înainte, deci pe la 1834.

1874

M a i o r e s c u .

Studiile lui Covaz atrag atenția lui ION MAIORESCU, care întreprinde, ca cel dintâu Dacoromân, o călătorie de studii în Istria. Rezultatele acestei călătorii, făcută în a. 1857, nu a ajuns însă să le prelucreze deplin.

După manuscrisul rămas dela Ion Maiorescu, publică Titu Maiorescu în «Convorbiri literare», a. II (1868, p. 1 ș. u.) începutul «*Itinerarului în Istria*», cu gândul să tipărească încă în același an lucrarea întreagă. Dar planul acesta nu se putu realiza. În a. VI (1872—73), p. 117, 139, 183 *Convorbirile literare* continuă publicarea care se sfârșește cu «Vocabularul istriano-român» (VI 249, 284, 393, VII 402, 431, VIII 33, 209, 294, 335, 376). În a. 1874 apare apoi lucrarea la H. Goldner, în Iași, în formă de carte, sub titlul: *Ioan Maiorescu, Itinerar în Istria și Vocabular Istriano-roman*. (Din manuscrisurile postume). Ediția a doua, din 1900, e o retipărire a celei dintâu. Și în «*Columna lui Traian*», III (1872) se publică o parte din vocabularul istrian al lui Maiorescu, iar foaia italiană *La Provincia* din Capodistria (nr. 5, p. 934—935) tipărește o scrisoare în limba italiană, în care Ion Maiorescu comunică pe scurt rezultatele călătoriei sale. Face câteva excursii istorice și crede că locuitorii croați ai Istriei ar fi Români slavizați. Scrisoarea a fost reprodusă de Burada (p. 92—100).

Călătoria și-o începe I. Maiorescu la 22 Iunie 1857, plecând cu dili-gența din Triest spre Pisino, unde ajunse seara. În satul Zareci se întâlnește cu preotul sloven Cegnar; imediat se încinge între ei o discuție vie asupra originii Românilor istrieni. După părerea lui Maiorescu Istroromâni ar fi urmașii acelor Romani din Panonia și Dalmația care aveau contact pe de o parte cu Romanii din Dacia lui Traian, pe de alta cu cei din Dacia lui Aurelian, precum ar dovedi particularități lingvistice, identice când cu o grupă, când cu alta. După ce au fost subjuțați, ei au fost însă ruși de restul Românilor și trăesc izolați de mai bine de o mie de ani (cf. p. 28 și 35—36).

În 24 Iunie face cunoștința lui Antonio Covaz, podestă în Pisino, care e fericit că se întâlnește cu un Român venind să studieze limba fraților săi din Istria. Pe când Maiorescu se interesă unde ar putea întâlni un Istroromân, noul său prieten, aruncând

ochii pe fereastră strigă: Eccolo! și deschizând ușa, chemă pe unul în casă. E mișcătoare descrierea acestei întâlniri a lui Maiorescu cu întâiul Român istrian și dialogul lor neajutorat din 24 Iunie 1857! În aceeași zi mai avu ocazia să se întâlnească și cu alți Români din Istria.

Înainte de a pleca din Pisino (25 VI), Covaz îi dă niște manuscrise cu o încercare de a schița morfologia dialectului istroromân.

În Susnievița, unde sosește în 25 Iunie, pătrunsese de mai nainte vestea că un Român dintr'un «paesu» îndepărtat cutreieră satele; con-naționalii săi îl primesc cu dragoste, dându-i răspuns la toate întrebările.

În 26 Iunie Maiorescu face planul să călătorească din sat în sat și din casă în casă spre a culege obiceiurile și numirile obiectelor din casă și de câmp. Călătoria și-o începe în Letai. În casa lui Ioan Brancela, însurat cu o Croată, face studii asupra graiului din Gradigne. Pe drum se întâlnește și cu Români din Berdo.

În 28 Iunie, fiind Duminecă, Maiorescu merge la Villanova, unde erau strănși la biserică și Susnievițani și Senovicani. Între graiul acestora și al celor din Lettai nu descopere deosebiri (p. 52).

Dela 29 Iunie până la 1 Iulie și apoi în 3 Iulie stă în Berdo, iar în 4 Iulie părăsește grupul Românilor istrieni din sudul lui Monte Maggiore și stând în cele două zile următoare în Albona — locul natal al lui M. Bartoli — a întâlnit bărbați luminați și patrioți înflăcărați ca Tommaso Luciani, Antonio Scampicchio, Giovanni Lucas ș. a.

În 6 Iulie Maiorescu pleacă la Români din Schitazza. Materialul cules de el e singurul pe care-l avem dela acești Români desnaționalizați astăzi cu desăvârșire.

În 7 Iulie e la Castua, după ce pe drum s'a oprit în Bersezio, ca să-l caute pe preotul Sajejici, cel care, fără să știe deloc românește, publicase probele istroromâne în «Novice». În Castua se oprește la preotul Micetici. Tot acolo se întâlnește mai întâiu cu niște Jeiăneni, care se întorceau din Fiume, după ce-și vânduseră cărbunii. În 12 Iulie pleacă pe jos, peste Monte Maggiore, la Jeiăni, ca să studieze la fața locului limba și obiceiurile. Găsește că acești Istroromâni — dintre care unul știă și dacoromânește, căci umblase prin România — se deosebesc în îmbrăcăminte și în tip de cei din sudul lui Monte Maggiore; în limba lor au conservat încă multe cuvinte vechi, pierdute de cei din Valdarsa; ei au și oi și se ocupă cu cășăria, pe lângă cărbunărie, care le e ocupația principală.

Auzind că ar fi urme de Români și pe insula Veglia, Maiorescu pleacă în 18 Iulie într'acolo, dar nu mai află Români.

Și la Moravci, o comună la jumătatea drumului între Fiume și Karlovac, voia să meargă, aflând că acolo Croații ar mai fi vorbind românește, dar părăsi acest plan când se convinge că fusese informat greșit.

În 22 Iulie Maiorescu pleacă la Triest, încheind aici călătoria sa în Istria de o lună împlinită. Cu data aceasta se încheie în manuscri-

sele sale și «Itinerarul» lucrat până la 4 Iulie, iar dela data aceasta încolo rămăsese în parte fragmentar.

Partea a doua a lucrării (p. 81—123) o alcătuește «Vocabularul istriano-român», alcătuit de fiul său din fișele rămase și dintr'un caiet de notițe. Multe din cuvintele istroromâne citate în «Itinerar» n'au fost utilizate în «Vocabular» (ele se găsesc însă aproape toate în adausele ce le face Bartoli la Glosarul lui Byhan).

În «Vocabular» se dă un material lexical bogat cu notițe interesante lexicografice (precizări de sensuri, variante, indicarea locului de unde au fost culese) și morfologice. Editorul a adăugat la urmă și traducerea germană.

Lucrarea lui Maiorescu are, mai ales din punct de vedere istoric, o valoare incontestabilă, întrucât e întâiul studiu dialectal mai mare făcut de un Român. Descrierile portului, obiceiurilor și locuințelor Istroromânilor sânt valoroase și tot astfel sânt utile și datele despre limba lor. În unele privințe, precum e bunăoară materialul dela Schitazza, scrierea lui rămâne singurul nostru izvor. Dar și în celelalte regiuni, desnaționalizarea Istroromânilor făcând progrese mari în cursul deceniilor din urmă, Maiorescu a mai putut strânge acum 70 de ani unele cuvinte vechi pe care Istroromânii le-au uitat de atunci încoace. Și datele lui bogate despre graiul din Jeâni sânt prețioase, căci în comuna aceasta, ascunsă după Monte Maggiore, au pătruns de atunci încoace mai puțini cercetători decât în comunele de lângă lacul d'Arsa, la care duc căi de comunicație mai bune. Nanu, controlând cuvintele culese de Maiorescu din Jeâni, le confirmă mai totdeauna.

Dar această lucrare, meritoasă pentru timpul său, nu poate fi utilizată fără critică de cei ce vreau să aibă informații științifice exacte despre limba Istroromânilor.

Nu trebuie să uităm înainte de toate că lucrarea, așa cum s'a publicat, nu e revăzută de autor, ci tipărită după niște notițe în parte fragmentare. La transcrierea ortografiei etimologice din 1857 a lui I. Maiorescu cu cea uzitată de T. Maiorescu la 1874 s'au strecurat câteva greșeli ¹⁾, la care se adaugă multe erori de tipar, adesea foarte supărătoare ²⁾.

De asemenea trebuie să ținem seama că Maiorescu era un filolog-diletant, care pe de o parte avea prea puțină școală științifică, ca să pătrundă cu adevărat filologicește în dialectul pe care îl studia, pe de altă parte se ocupase prea mult cu chestiuni filologice pentru ca să nu fi fost influențat de școala și tendințele cărturarilor ardeleni contimporani.

¹⁾ Cf. «*ser* — *s* se pronunță ca *z* — = *zăr*», p. 114; dacă Maiorescu scrie *plânge*, p. 111, *sânge*, p. 113 etc. probabil trebuie să le cetim *plânze*, *sânze*, precum le pronunță el și românește, fiind din Ardeal.

²⁾ Astfel de greșeli sânt, *căcaț* (sing.) în loc de *căcat*, p. 88; *ierdesc* în loc de *iezdesc* p. 100 (*r* și *z* putându-se, în scris, confundă ușor); *semință* în loc de *semință*, p. 114 (precum arată ordinea alfabetică și forma dată de alți cercetători), etc. Unele erori tipografice au fost îndreptate în «Prefața» editorului.

Vom arăta, cu câteva exemple caracteristice, greșelile cele mai dese. Astfel întâlnim în vocabular cuvintele:

«jiră, plur. jire, art. jirele, vână. Se mai zice însă în Schitazza și înă și foarte rar viră și vină (Ader)», p. 101.

«viră, plur. vire, în Schitazza, în loc de jiră, vână, însă rar (Ader)», p. 121.

«vivesc, iivesc și jivesc, a vivi etc. vivit etc. în Schitazza, a trăi (leben)», p. 121.

După toate câte le știm astăzi despre limba Istroromânilor, pentru «a trăi» se zice *živî* (*zivi*), din cr. *živiti*, păstrându-se, pe cât se pare, și un verb *vîe* sau *viîă* < *VIVERE* (II § 147, 203), precum s'a păstrat și adjectivul *viîu* < *VIVUS*.

Spre a explica celelalte forme date de Maiorescu, trebuie să ținem seama mai întâiu de un obicei care eră foarte răspândit la filologii de pe atunci. Anume ei «presupuneau» existența unor forme intermediare între forma unui cuvânt (astfel cum cuvântul de fapt se întrebuințează în limbă) și etimologia sa. După analogia altor cuvinte similare filologul reconstruia formele prin care credea că un cuvânt a trecut până a ajuns la starea lui actuală, și, fără să întrebuințeze asteriscul, cu care indicăm noi că aceste forme intermediare sânt numai imaginare, le dădea ca existente. Astfel cetim la Maiorescu (p. 95) «a 3. pers. sing. indicat. a verbului *sum* se pronunță *ie*, contopindu-se pronum. pers. cu verbul, așa încât în loc de *el e zic lie* și mai constrâns *i e*». De fapt nici un Istroromân nu zice *lie*, ci numai *îe*, care e verbul substantiv de pers. 3, fără pronume personal. Maiorescu crezând că *l* se poate muiă (p. 31—32) și preface în *i*, a presupus că acest *ie* derivă din *lie*, care, la rândul său, a fost contras din *el + ie*, uitând că pronume pers. 3. istroromân nu e *el*, ci *îe*. Forma aceasta imaginară el o dă ca existentă, susținând că Istroromânii «*zic lie*».

Așa și cu verbul *jivî* (= *živî*), atestat de toți cercetătorii dialectului istroromân. Presupun că și Maiorescu l-a auzit tot sub forma aceasta. În mîntea sa se va fi născut însă următorul raționament: cuvântul trebuie să derive din lat. *VIVERE*, să fie deci în legătură etimologică cu *viîu* < *VIVUS*. Urmarea acestei convingeri a fost că mai întâiu el construiește forma *vivi* (ca variantă a lui *jivî*) și apoi forma *jiu* (ca variantă a lui *viîu*, p. 121). Din dialecte ardelenne, pe care le cunoștea bine, el știa că «și în o mare parte a Ardealului variază pronunțarea între *vîu*, *iîu* și *jiu*» (p. 121). Pentru un filolog de la mijlocul veacului trecut urmă în mod logic, că aceleași evoluțiuni, dovedite pentru dialectul dacoromânesc, trebuie să se fi întâmplat și la Istroromâni. Astfel construiește el, de dragul etimologiei latine, variantele *iivî* și *iiu* (p. 121), uitând că însuși spusese la p. 33 că la Istroromâni labialele rămân nealterate înainte de *i*.

Tot astfel se explică și forma *jiră* alături de *viră* și *înă*, ca variantă a formei *vină*. Decât, în cazul acesta, probabil nici una din cele patru forme nu-i exactă. Adevărat că *viră* (*vir e*) ar corespunde

lui *vână* al nostru și latinescului *VENA*. Cum însă cuvântul acesta nu e atestat decât de Maiorescu, care însuși zice că e «foarte rar», presupun că avem și aici a face cu o formă imaginară. Istroromânii adică au pentru «vână» cuvântul *žila* (*zila*), care derivă din cr. *žila* «vână». Maiorecu va fi auzit și el acest cuvânt, pe care l-a crezut că derivă din lat. *VENA*, raționând astfel: *VENA* ar fi trebuit să dea *viră* sau *vină* și cu același schimb ca în *jivî* — *vivî*, a devenit *jiră*; adevărat că Istroromânii pronunță *žile*, dar Maiorescu știe și aceea că între vocale, în elementele latine, *l* se pronunță și ca *r* (cf. p. 29 nota, unde se citează ca exemplu *mora* < *MOLA*). Astfel forma «corectă» nu poate fi, *žile*, ci cel mult *žiră*, sau și mai bine, «*viră* sau *vină*».

Căci Maiorescu, călătorind prin Istria, nu s'a mărginit la notarea dialectului, cum o face omul științei rece, ci aderentul ideilor latiniste din Ardeal caută să și «îndrepte» limba Istrienilor: «se înțelege de sine că eu făceam propagandă în contra slavismului limbei lor și nu-i sufeream a zice vorbe slavice, unde știam că au și alt cuvânt bun» (p. 24).

Astfel de mici concesii pe care omul de știință le făcea naționalistului și care erau la ordinea zilei pe vremea sa, întâlnim adesea, d. ex. *sum* (p. 101) în loc de *săm*, etc. El pune în gura Istroromânilor cuvântul «bravo», care-i romanic, deși observase însuși că «cei mai mulți» zic *pravo*, care însă e vorbă slavă (p. 23). Tot așa, deși observă însuși (p. 94—110), că superlativul se formează cu adăugarea cuvântului *crut*, *cruto* (din cr. *krut*, *kruto*), el dă mai adesea forma *crud*, *crudo* (p. 87—94), crezând că derivă din lat. *CRUDUS*, -A, -UM. De asemenea avem a face cu o apropiere de ital. *suono*, când, alături de *svon* «clopot» (= *zvön* < cr. *zvon*), se dă și forma *suon* (p. 92). Caracteristică e propoziția *torna frate* pe care o citează, ca istroromână, sub cuvântul *torn* (p. 118). Sau, auzind cuvântul istroromân *paričeși*, care-i cr. *paričati* < ven. *parechiâr* și însemnează «a prepară, a (pre)găti [bucatele]», el îl confundă cu dacoromânul «a (îm)părechia» (uitând că acesta ar avea la Istroromâni *cl'* în loc de *chi*), îl dă sub forma *părechia* (cu *a* înaintea infinitivului!) și construște prezentul *părechez* (deși verbele în *-ez* lipsesc la Istroromâni).

Aceste «îndreptări» le făcea cu ajutorul cunoștințelor sale filologice, care nu erau puține. Ne surprinde chiar, din cele ce le cetim la p. 16 și în alte locuri ale lucrării sale, cât de bine eră informat el nu numai despre trecerile fonologice mai importante ale limbei române, ci și despre deosebirile dialectale între limba Dacoromânilor și a «Macedo- și Tesalo-Românilor», precum și despre deosebirile între subdialectele dacoromâne. Și evoluțiunile fonologice mai importante ale dialectului istroromân le cunoaște, și cu multă satisfacție ne arată (p. 29—30) cum ajunse să analizeze pe enigmaticul *oter* (= âter) ca *alt + ieri*.

Dar ceea ce-i lipsește lui Maiorescu—și nu numai lui, ci și celorlalți filologi contemporani—eră ideea clară despre regularitatea schimbărilor fonologice și despre condițiile care le determină. Maiorescu, care

știe și de rotacismul Moților (p. 16), observă îndată că prefacerea lui *n* intervocalic în *r* este o particularitate a dialectului istroromân. Văzând însă că în multe cuvinte (de origine străină) *n* rămâne neschimbat între vocale și că el se păstrează chiar și în unele cuvinte vechi (cu NN latin), precum *anu*, *conosc*, *jană*, iar în altele (unde existau condiții de disimilare și asimilare) există chiar forme duble, precum *carbune* și *carbure*, *semină* și *semiră*, *sârține* și *sârțire*, — în judecata lui eră firesc să se nască părerea că rotacizarea lui *n* e oarecum facultativă și că dela cele mai multe cuvinte există forme cu *n* sau cu *r*. Astfel se explică *viră* sau *vină* citat mai sus și o mulțime de altele, precum *bunșibur* (p. 87), *mâniu* și *mâriu* (p. 103), *splină* și *spliră* (p. 115), etc. Cel ce din materialul lui Maiorescu voește să studieze rotacismul istroromân, riscă, ca O. Densușianu în articolul său din *Revista critică literară* (1897), să nu ajungă la nici un rezultat. În general, materialul lui Maiorescu trebuie utilizat cu mare rezervă; prețioase sânt datele lui mai cu seamă când au fost confirmate și de alți cercetători.

Dimpotrivă, când Maiorescu ne dă forme care nu sânt confirmate de cercetătorii următori sau sânt chiar în contrazicere cu ele, putem bănuî că sânt neexacte, de câte ori ele sânt identice cu formele dacoromâne corespunzătoare. Asemenea «dacoromânisme» întâlnim și la cercetători ulteriori, ca Nanu și Popovici, la care sânt chiar mai numeroase ca la Maiorescu.

Ele sânt de două feluri:

a) Maiorescu scapă neobservate unele particularități ale dialectului istroromân, precum e pronunțarea lui *ă* ca *a* (de altminteri uneori foarte greu de deosebit, cf. II § 15), existența infinitivelor în *-eî* (deși cunoaște participiul în *-eî*); de asemenea nu face totdeauna distincția între *e* și *ea*, etc.

b) Mult mai des se întâmplă însă că Maiorescu observă exact particularitățile dialectului istroromân și le notează, dar, sub influența limbei sale materne, dacoromânizează formele auzite.

Astfel, afară de cazurile *ă—a*, *n—r* și *vi*, *ji*, *ii* citate mai sus, vedem din fonologie, că Maiorescu deși ne spune precis că *oa* se pronunță *o* (p. 29, unde se citează: *more*, *morte*, *mora*, p. 31, apoi *mole*, *fole*, *ola*, p. 106, etc.) și de multe ori dă, în Vocabular, formele exacte, aflăm totuși: *coadă* (p. 93), *coace* (p. 93), *demboace* (p. 95), *moartă*, *moarte* (p. 105, dar *morte* p. 31), *cunoaște* (p. 123); — deși el ne spune că: «Istrienii mai des decât noi fug de *i*, mutând pe *e* în *i*» (p. 123) și de cele mai multe ori ne dă forme exacte cu *e*, *ea* și *i* după labiale, aflăm totuși: *spăl* (p. 115) în loc de *spel*, *păduchiu* (p. 108), *vatră* cu pluralul *vetre* (cuvântul acesta se găsește numai la Maiorescu) și apoi «variantele» *fet* sau *făt* (p. 96), *umăr* și *umer* (p. 119), *vargă* și *veargă* (p. 120), *cuvânt* și *cuvint* (p. 123), cu «*i* și *i* promiscue» (p. 60), *mer rar măr* (p. 104), *nevastă* și *neveastă* (p. 106), *pămînt* uneori *pă-*

mânt (p. 107), păcat ca la noi; se zice și pecoat (p. 108) sau contraziceri ca (în)văț (p. 100, 101), dar înveț, sveț (p. 121), ori distincții artificiale ca: per (e curat) = părul capului, per și păr = pară, per = pomul păr (p. 108—109). Unele din formele cu *ă* și *â* pot fi însă și exacte, cf. II § 19. El observă că *l* final nu se pronunță în cuvinte ca sătú («rar sătul», p. 113), dar scrie cal (p. 89), gol (p. 98), porcel (p. 110), vesel (p. 121), vițel (p. 121). Și în privința lui *-l* păstrat avem însă exemple și la alți cercetători, cf. II § 79. Deși la p. 31 ne spune hotărât că latinescul *cl* s'a păstrat la Istroromâni ca *cl'* (citându-se cliaru, clamu) totuși îi scapă dacoromânismele chiar, -ă (p. 91), chid, chem (p. 92), ochiu (p. 106), păduchiu (p. 108), reschid (p. 112), precum și chiept (p. 92) față de cliept (p. 33), ghiață, ghem, ghindă, ghindar (p. 98), veghiă (p. 120) și ghierm (p. 98). Tot astfel el știe că *l'* s'a păstrat (cf. p. 31, unde se citează galiună, puliu) și observă pe acest *l'* chiar în forme ca al't («ailt și alt'i», p. 84) și pl'ir (p. 109); cu toate acestea scrie: aișaiure (p. 84), calișicai, ca la noi (p. 89), coi, coie (p. 93), ei (p. 94), galiră și gaira, găină, Schitazza gălină (p. 98), grei (p. 98), haina (p. 99), mei (p. 104), mliez (Jeiăni) și mej (p. 104), miară, mliară (p. 104), porceli și porcei (p. 110), sei (p. 115), tăiă (p. 117), vâli și vâi (p. 120), viței (p. 121).

În privința lui *l'* el face deosebiri subtile între un *l'* care se distinge bine (în «eli... *l* muiat se aude bine», p. 102) și între un «*l* muiat» atât de tare, încât ți se pare a auzi un *i*: «acuz. li, adeseori muiat în *i*» (p. 96), în filia, filiu «*l* muiat de tot, încât sună mai numai *i* întărit», «ca la noi» (p. 97). Deosebirea aceasta poate că există de fapt la Istroromâni și ea ar explica cazurile în care unii cercetători dau *i* în loc de *l'* (cf. II, § 89). Dar Maiorescu de sigur face o speculație greșită, când din dativul pronumelui pers. feminin *l'* ei reconstruiește un nominativ sing. *l'*a («lea cu *l* foarte muiat, mai numai *i*») și plur. liele liale (cu «*l* foarte muiat») (p. 102), dând aceste forme reconstruite, drept forme existente. Din același raționament au izvorât și formele pluralelor masculine articulate: perili (perii) p. 86, junili (*l* muiat) p. 107, șorecili («*l* muiat; zic și șoreci») p. 113, «boili, unde în plural articolul în boie muiat chiar și *l* ca la noi» (p. 28), care trebuie considerate deci numai ca o scriere etimologică, cu atât mai mult, cu cât Maiorescu însuși observă foarte just (p. 32) că «ne surprinde că, în îmulțit, Româniii istriani» au «ca la noi: omiri» cu prefacerea lui *l'* în *i*.

Și mai multe sânt «dacoromânismele» lui Maiorescu cu privire la formele morfologice. El se plânge însuși de greutățile ce avu să le întâmpine voind să afle formele declinării și conjugării istroromâne, căci între țărani cu care s'a întâlnit în Istria lipseă cu desăvârșire un om cu carte, capabil de o gândire abstractă (p. 24). Nici pe copiii de școală nu putu să-i facă să conjuge un verb istroromân, și fără rezultat rămase încercarea aceasta și când îi puse să traducă în limba lor para-

digmele unei gramatici croate. Convingându-se că nici însemnările din manuscrisul lui Covaz, după comunicările lui Micetici, nu sânt exacte, caută să compună singur paradigmele, din frazele auzite în cursul conversației. De sigur că metoda aceasta eră cea mai bună și mai sigură. Decât ea pare a fi rămas la Maiorescu mai mult o intenție bună; greșeala celor mai mulți cercetători, tendința de a fi compleți, pe contul exactității, o întâlnim și la el. Din frazele prinse din gura poporului, el putea culege unele forme morfologice, altele lipsindu-i însă, paradigmele sale ar fi rămas necomplete. Spre a umplea lacunele lor, Maiorescu construie însuși formele care îi lipseau, după cum credea el că trebuie să fie. Oricât de bine să învețe cineva o limbă sau un dialect strein, el riscă să «construiască» forme greșite, căci nu se conduce de simțul limbei, pe care nu-l are, și care e singurul criteriu sigur, ci de analogia celorlalte forme flexionare, care *poate* fi justă, dar în cele mai multe cazuri nu e, de-oare-ce limba nu urmează căi strict logice. Maiorescu nu pătrunsesse destul de bine în spiritul dialectului istroromân, precum dovedesc frazele istroromâne construite de el sau pe care le pune, din memorie, în gura Istroromânilor, de ex.: *pre ste m ă ne*, p. 29 (recte *m ă re* p. 103); *bur* (masculin!) *coale* p. 48; *ma-car de are(!)* *intra Țigarii* (cf. *Țigan* p. 118) *în casă* p. 85; *vale a ascultă*, *nu a se rugă* p. 120 (deși la p. 112 el observă că verbul *rog* «în formă reciprocă nu e uzitat»). *Om ul* (recte: *om u*) *e mai mare decât(?) dracu l* (recte: *dracu*), *că dacă(?) faci crije*, *de dracu scapi* (în acest înțeles neuzitat cf. II § 197); *de om nu scapi*, p. 94. Dacoromânismele sânt multe mai ales în această parte a lucrării sale, și nu numai ele, ci găsim și «aromânisme», căci Maiorescu eră un bun cunoscător al dialectului aromân (cf. observările sale juste dela p. 110, 111, 113, etc.) și cunoștințele acestea le întrebuințează spre a alcătui forme istroromâne, așa cum credea el că ar trebui să fie. Iată bunăoară paradigma verbului *m ę r e* la prez. ind. la p. 11, și alături, cea dela p. 104

mergu (!)	meg
meri	meri și mei
mere	mere și meie
mergemu (!) și meremu (!)	merem (!)
mereti (!)	mereti (!)
mergu	meg (!)

Aceste paradigme pentru orice cunoscător al dialectului istroromân apar limpede ca forme «construite».

La pag. 32 Maiorescu ne spune că articolul *-ul* la masculine apare sub forma *-u*, deci *om -om u*. Cu toate acestea întâlnim formele: *dracu l* p. 95, *preutul*, *apostolul* p. 120, *ficatlu* p. 97, *liepurlu* p. 102, *omul* p. 107, *foclu* și *focul* p. 111, *cuptorlu* p. 123, *piciorlu* p. 109. Formele acestea în *-lu*

sânt aromânisme curate. Presupun că Maiorescu le-a construit, ademenit de pluralele *piciorle*, etc. Formele articulate *steaua* (chiar *stella*!) p. 116, sânt și ele dacoromânisme.

Formele pluralului de asemenea sânt uneori evident «construite». Astfel numai la el întâlnim plurale feminine în *-i* și *-uri* cu prefacerea lui *a* accentuat al tulpinei în *ă* (§ 113 a), precum: *băți* = *bălți* p. 86, *părți* (sic!) și *părți* în Jeiăni p. 107, *văli* și *văi* p. 120, *cețăți* p. 91, *colări* (articulat *colarle*, *colarile*) «*mărgele*» p. 93, (dela sing. *colare*, despre care cuvânt, cf. acum *Dacoromania* IV, 681) *lăpturi* p. 102. Tot numai el ne dă, alături de forma *-ure* și *-uri* (care-i dacoromânism) sau *-ur* (care e reconstruit din forma articulată și chiar *-ură* d. ex. *câmpură* p. 91, *cheptură* și *chepturi* p. 92, *focură* p. 97, *gardur*, *garduri*, uneori *gardură* p. 98, *gutură* p. 99, *locur* și *locuri* p. 102, *paturi*, *patur*, *patură* p. 108, *venturi* și *ventură* p. 120. De-oare-ce el dă și plurale ca *lucră* p. 103, *flieră* p. 97, *fusă* și *fuse* p. 98, presupun că Maiorescu cunoștea formele dialectale dacoromâne *fiară*, *fusă*, pe care le derivă direct din pluralele latine *FERRA*, *FUSA*; acestea parându-i-se cele «corecte» el a schimbat și pe *-ure* istroromân în *-ură*, ca să-l apropie mai mult de lat. *-ORA*. Alte plurale greșite sau cel puțin suspecte mai sânt: *bete* (plur. lui *băt*, construit după dacorom. *băt*, *bețe*) p. 86, *brăne* p. 88, *grăne* «mai rar» p. 98, *sirimaci* (dela sing. *sirimac*, în loc de *-măh*, plur. *-măș*) p. 115, apoi pluralele *abi* (recte *ă'l'b*) p. 83, *cazi* (recte *că'z*) p. 88. Singulare reconstruite greșit din plurale sânt: *butic* p. 88, în loc de *butiéc* (din plur. *butiéc*, cf. *Byhan* s. v.) și *strit* «*unchiu*» p. 116, în loc de *striț* < cr. *stric* (din plur. *striț*).

Necunoscând formațiunea adjectivelor croate, el construște greșit, dela masc. *poredân*, feminismul *poredână* p. 110 (recte *poredne*).

Formele declinării sânt deasemenea «construite» greșit. La pag. 32 se dau — probabil după paradigmele lui Covaz — pentru gen.-dat. formele: *di omu* (*omiri*), *lu omu* (*omiri*), *di lu omu* (*omiri*) de *cărele*, *lu și lu* *cărele*, *di lu* (*dela*) *cărele* *di carle*, *lu carle*, *di lu carle*; iar la p. 89 chiar: *a căru* (rar), de care, *căru* și *lu care*, *lui care* iar la p. 92: *a cui* «*zic rar*, dar înțeleg».

La p. 32 susține că la *Cici* (Jeiăni) s'ar declină, ca la Macedo-români: *a mulierlei*, *mulierlei*, la p. 102 cetim: dativul lui și *lu Petru* «se zice mai des decât *lui Petru*, ca în Ardeal. Femininul... dativ *lei* și *lui*, *lu*, ca la masculin».

Tot astfel de greșeli întâlnim la declinarea pronomelor d. ex. genitivul *alor* p. 96 și 99, *al lui*, *al ei* p. 102 apoi *seu*, *sa* (!), *sei* (!) *sale* (!) p. 115, etc. Formele aista aist «ca în Moldova» p. 84

sânt rău înțelese; de fapt Istroromânii cunosc numai *ista*, care se leagă totdeauna de pronumele *țesta* sau *țela* (II § 142). Din *țela-ista*, *ța-ista* (cf. p. 91) Maiorescu a despărțit greșit pe *aista*.

Cu privire la verbe, întâlnim de asemenea greșeli, uneori foarte instructive.

Astfel Maiorescu observă foarte just — ceea ce bunăoară Popovici nu bagă de seamă — că conjunctivul istroromân are aceeași formă ca indicativul: «*rog Domnu să vă ajută* (nu *ajute*, prin urmare ca la Tracoromâni)» p. 84. La p. 100 întâlnim însă «*ă se însoară sau însoare*», deci iară variante influențate de graiul său dacoromân.

Că verbele în *-esc* au în pers. 3 a singularului *-e'* a observat și Maiorescu (p. 35) și dă bunăoară conjugarea exactă a verbului *pătesc*: *pătești, păteșci, pătê, pătim, pățiți, pătesc* (p. 108). La p. 11 însă cetim: «*tendesc, tendesci, în a 3-a pers. singular și plural nu zic tendescu or tendu, ci tendê*», deci cu o generalizare greșită și pentru plural.

La verbul *lucra* ne spune precis că se zice în pers. 1 sing. ind. prez. *lucru*, adăugându-se «*lucrez nu au*» (p. 103). Deci Maiorescu a observat just că verbe în *-ez* nu există la Istroromâni. Cu toate acestea, în Vocabular, când reconstruiește pers. 1 sing. dela verbe pe care le-a auzit în altă formă a conjugării, el dă prezentul în *-ez*, d. ex. *meritez* p. 104, *părechez* p. 107, *movez* (și *movesc*) p. 105, *sdrobesc* și *sdrobez* p. 114, *stămpesc* și *stămppez* p. 116, *sper* și *sperez* p. 115. Cuvântul din urmă îl îndreaptă Tercovici chestionat de Bartoli (p. 78) în *sperês*. Această formă ne indică drumul spre a înțelege greșeala lui Maiorescu. El va fi auzit, ca și Bartoli, *-es* în loc de *-esc* (cf. II § 95 a). Cum însă uneori confundă pe *-s* și *z* final (cf. «*vos și voz*» p. 122, «*cus și cuz*» p. 123, acesta din urmă, poate, refăcut din «*ur cuz de păre*»), el va fi confundat pe *sperês* (= *speresc*) cu *sperez* dacoromân. Astfel înțelegem de ce formele în *-ez* le dă Maiorescu tocmai pentru verbe de conj. IV.

În general Maiorescu n'a izbutit să câștige o idee clară despre sistemul de conjugare istroromân. Necunoscând infinivele în *-eș*, el construiește adesea tipuri verbale neexistente, amestecând formele diferitelor conjugări. Exemple: *cărghi* p. 89 (recte *cărgheș*); *căștig*, *căștigă*, *căștigat* = a pedepsi p. 89 (recte *caștigêș* din cr. *kaștigati*, deci nu e identic cu *căștigă* al nostru, cu care-l confundă Maiorescu); *găni* p. 98 (recte *ganêș*); *plouă* p. 99 (recte *ploș*); p. 109; *pesculesc*, *-uș*, *-uit* (acestea sânt dacoromânisme!), *alături de a peschi* (recte *peskêș*, din ven. *pescâr*) p. 109; *pisesc*, *a pisê* și *a pisi*, *pisecat*, *pisecit* și *pisit* p. 109 (recte: *pisêș*, *pisêșit*, *pisêșc*); *poșied*, *a poșiedê*, *poșezut* *poșiezut* p. 110 (nu există); *președ*, *a președê*, *pre-*

șezut p. 110 (nu există, deși susține că l-a auzit în Jeliâni); sdrobesc și sdrobez, a sdrobi și a sdrobè, sdrobit și sdrobeit p. 114; sfâr, a sfirâ, sfirat = a cânta din fluier p. 115 (după cr. svirati, presupun că se zice sfir^éi, -^éit, -^éesc); sputesc, sputi, sputit = a-și bate joc p. 116 (eu am auzit: spot^éi, -^éit, -^éesc); stămpesc și stampez, a stămpi și a stămpè, stampeit și stămpăit = a tipări p. 116 (recte: stămp^éi, -^éit, -^éesc din cr. ștampati, ven. stampar); strijesc, uneori strig, a striji și a strâge, strijit = a tunde p. 116 (recte: striž^í, -^{ít}, -^éesc Gartner 831); tac, a tăcè, tăcut și tăciut p. 117 (contaminare între dacoromânismul *tăcut* și între tačăt, care e forma exactă); tâmpesc, a tâmpi, tâmpeit și tâmpât p. 118 (participiul acestui verb neatestat de alții trebuie să fie tâmpit), etc.

Maiorescu observând că în poziție neaccentuată, Istroromâni pronunță când o când u (II § 44 a) și auzind amândouă formele: scobori și scoburi, construște greșit și un prez. ind. scobúr alături de scobór p. 114; tot astfel dela potè și putè un put alături de pot (3 plur. ind. prez.) p. 109, iar din participiul vezut construiește la prez. ind., alături de ved, și dacoromanismul vez p. 120.

Une-ori, ca în cazul verbului ști, Maiorescu confundă două cuvinte deosebite scriind: știu, a ști, știut = a ști și a ceti p. 116. De fapt, omonimitatea e numai la infinitiv, căci verbul care înseamnă «a ceti» are la prez. ind. forma ștesc (Gartner 233, sau ștes Bartoli, P. 79) și la part. știt, derivând din cr. știti. Cum el nu cunoaște limbile slave, i s'a întâmplat une-ori să amestece astfel de împrumuturi din limbă croată cu cuvinte de origine latină, d. ex. la p. 120 cetim: «vale și valie = a) vale, b) vine și ca adverb și atunci înseamnă repede, iute». De fapt una e substantivul v^ăle = vale < VALLIS și alta adverbul v^ăl'e «îndată» < cr. valje.

Cazuri de acestea ne fac să ne întrebăm dacă cuvinte ca sapă p. 114, neatestat de alții la Istroromâni, au fost bine înțelese de Maiorescu? Românii din Istria au cuvântul s^ăp^ăe, dar acesta e slav și înseamnă «suflet». Se poate ca Maiorescu să-l fi auzit, și influențat de cuvântul său dacoromânesc, să-l fi însemnat cu înțelesul «sapă», fără să mai verifice adevăratul lui sens. Popovici contestă bunăoară existența lui cu^ún = cuiu p. 123 dat numai de Maiorescu. Și alte cuvinte, pe care alți cercetători nu le-au putut află în Istria și care corespund unor cuvinte dacoromâne (precum ver = adevărat, v^or^bă. etc.) pot fi inventate de Maiorescu, deși, cum am spus, se poate ca ele în cursul unei jumătăți de veac să fi pierit din graiu. În tendința sa de a învăța pe Istroromâni să întrebuițeze cuvinte «bune», de origine latină, se poate ca Maiorescu să fi strecurat și câteva neexistente. El adică neauzind în Istria unele cuvinte întrebuițate de Dacoromâni, le cheștionă, dându-le o formă istroromână. Câteodată, precum la cuvântul

jug — de obicei Istoromâni zic *îarăm*, din cr. *jaram* — el observă că «n'au uitat însă nici jugul, pentru că în cătunul Bacovina, în calea dela Gradigne la Grobnic, zicând eu *jug*, îmi răspuse un Român *iè, stesso*, adică: «da, așa e» (p. 99). La p. 99 se dă cuvântul *hrast* = *stejar* cu observarea: «înteleg și *ghindar*», iar la p. 98 se dă *ghindar* = *stejar* ca și când acest cuvânt ar exista la Istoromâni. Presupun că Maiorescu, gândindu-se la lat. *GLANDARIUS* «purtător de ghindă» a construit cuvântul *gl'indâr* și întrebând pe Istoromâni care-i daseră pentru «stejar» cuvântul *hrast*, dacă n'au și *gl'indâr*, aceștia aducându-l în legătură cu *gl'inde*, vor fi dat din cap în semn afirmativ. Ceea ce nu e o dovadă că acest cuvânt există de fapt la Istoromâni, precum ar putea crede cel ce-l citește în Vocabularul lui Maiorescu.

Tot dacoromânisme vor fi și derivate ca *legătură* p. 102, *surpătură* p. 117, infinitive substantivate precum *cucare* = *culcare* p. 123 și abstracte postverbale ca *rugă* = *rugăciuni* p. 112, dat fiind că astfel de formațiuni nu sânt atestate de nici un alt cercetător la Istoromâni (cf. II § 184, 193). Sceptici trebuie să fim după toate ce le știm despre conjuncțiile istroromâne (II § 249 ș. u.) și față de conjuncții ca: *căt-ce* = *cât-ce*, *îndată-ce*, p. 90, *dacă* p. 94, *dar* («mai ales în Jeâni») p. 94, *decât* («ca la noi; e mai uzitat însă *ca*») p. 94, *după-ce* («după Micetici, rar, de regulă *când*») p. 95, *măcarcă* = *cu-toate-că* p. 103, *maduncă* (ital.) «cu toate acestea» p. 103.

1875

Papanti.

În faimoasa *I parlari italiani in Certaldo alla festa del V centenario di Messer Giovanni Boccacci*, omaggio di GIOVANNI PAPANTI, Livorno, Fr. Vigo, 1875, p. 687 — 690, un anonim care semnează X și despre care Bartoli P. 8 crede că e Slav, poate preotul satului, dă o mostră de graiu istroromân din satul Briani (Berdo), cu o transcriere pe jumătate slavă și pe jumătate italiană, cu despărțiri de cuvinte greșite, dar care înțelegea dialectul român destul de bine. La sfârșit se reproduc pasagiile referitoare la graiul istroromân din articolul lui Covaz și cele două mostre de limbă «Securea aflată» și «Greierul și furnica».

Reproducem, textul din «Raccolta» lui Papanti, care e traducerea novej IX a zilei întâiu din Decameronul lui Boccaccio. Cele câteva greșeli se găsesc îndreptate la Bartoli, P. 8—9.

Dunque sik, che en vrăme de prvi Kralj de Cipri, pocle av (avut) do-bandit svetu locu (Jerusalem) di la Gottfrid de Buglion, nascut-a, che o nobile muliera di Guascogna, ân sveta cale mes-a la Grobu, denda turnat, verit-a 'n Cipru, da nuscargli zločesti omir fost-a grumbo osramotita: de ce ja far de ničura utișegne zalostilča, penseit-a di obernise

lu Kralju; ma lja (glia) fost sišo de nusçarle, che fatica se ra pljarde, din ča ka je fost di grumba življenje e di assa zalik bire, che ne che ra fost je ate nepravice apparà; ma si, si assale grumbo sopportat-a, akàta che saki car le avut un jad ku je, ca cu facelj rusire sfugheit. Ausindo muliera cãsta, dispereit-a della osveta, far de ničura utišenje de aljei stvara proponit-a mučkà la miseria de cãsta Kralj, si verindo àntru je, si ša: «Domnu meu, jo nu vinj antru tire àntreba osveta de ča če mi s-a facut, ma din ča te rogo che tu mi je sići cum tu poci cãle crivigne sopportà ces ku (ce jes-ku) ci je facute, che jo pok cu patientia mãle sopportà; cara domnu, sti je, se ras putã, rada ras ci je darui, che jesti bur portator».

Kralju pir akmoce kassan si len, ca si din sommu sbudit, počnit-a della crivica lu cãsta muliera facut-a, cara s'-a (se-au) kruto vindikeit, verit-a ostru persicutor de tots car lje la fost dakmoce face ce va cuntru la lui cruna.

1878

Urechiã.

V. A. URECHIĂ, *Raport cetit în Academia Română în 1878*, extras din *Analele Societãtii academice*, inserat și în *Opere complete*, București 1878, seria B, tom. II, p. 149 ș. u. Acest raport a fost rostit și în Palatul Trocadéro din Paris în 1878 Iulie 17 și s'a tipãrit în *Congrès international des Sciences ethnographiques*, p. 259 ș. u. Reprodus și la Burada, p. 100—113.

Nu conține decât generalități și câteva citațiuni din scrierile lui A. Covaz, C. Franceschi și P. Kandler.

1880

Miklosich WdR.

DR. FRANZ MIKLOSICH revine asupra Istroromânilor în studiul său *Über die Wanderungen der Rumunen in den Dalmatischen Alpen und in den Karpathen* (Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Classe, Bd. XXX) Wien, 1880, p. 1—66, dedicat în cea mai mare parte cercetării urmelor de Români în Carpații nordici. Mai întâiu se ocupă cu originea Istroromânilor, formulând părerea citată de noi în vol. II, p. 346.

Bajčič.

La Mikiosich WdR. p. 8—10 se vorbește despre Români din Veglia, tipãrindu-se cele două rugăciuni după Cubich și dându-se și variantele lui BAJČIĆ (cf. p. 6—7, variantele C și Ba). Despre acestea Miklosich ne

spune că le primise dela Dr. I. Črnčić, care le aveà dela Parčić, care, la rândul său, susțineà că le-a cules din gura unui Român din Poljica, în Veglia, cu numele Mate Bajčić (mort în a. 1875 sau 1876), ai cărui părinți vorbeau încă «po vlašku». Din comparația făcută la p. 8 ș. u. cu tipul Sajovec rezultă mai presus de orice îndoială că unul din cei doi venerabili canonici, Črnčić sau Parčić, s'a făcut vinovat de o mistificare grosolană, copiind din cuvânt în cuvânt rugăciunile publicate de Sajovec și trimitându-i-le lui Miklosich ca probă de limbă româno-veglotă.

Mičetić'-Ive.

În sfârșit, la p. 9—10, Miklosich tipărește două texte istroromâne, «Legenda Maicii sfântului Petru» și «Dialogul între doi prieteni» (reproduce și de Burada, p. 122, iar cele dintâiu și de Gaster, Chrestomatie II, 283—284), cu următoarea notiță: «Aceste probe de limbă... le am dela d-l ANTONIO IVE, la îndemnul căruia le-a însemnat d-l ANTON MIČETIĆ', preot în Rozzo, în Istria. Le tipăresc exact după originalul care e obscur în multe locuri». Observarea din urmă, din nenorocire, e adevărată. Despre Mičetić (cf. II, p. 47—48) știm că uitase graiul părintesc, iar despre Ive vom vedeà că nu aveà pregătirea necesară pentru studii dialectale. De aceea o reproducere a textelor cu transcrierea exactă alături, cu traducere și note critice se impune. Bucata dintâiu a fost îndreptată de Weigand cu ajutorul Istroromânului Scrobe și tradusă franțuzește; vom reproduce deci textul Mičetić-Ive alături cu al lui Weigand și cu traducerea franceză a acestuia, adăugând la rândul nostru numai notele ce ni se par necesare.

Legenda Maicii sfântului Petru.

Mičetić-Ive (p. 9)

(1) De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.

(2) Sveti Petru avut a (*auch* vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljère, fost avara, grumbo | (3) kuvintaja, envidiosa (nenavidna), aveja toc șapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakavejt | (4) nicur bire (ničur bur lucru *keine gute Tat*); nu lj a fost ža de ničur, ši n a davejt niš lu | (5) ničur.

En tot sae življenje (pir a vijut so *lange sie lebte*) n a fakut ata

Weigand I (p. 252).

(2) Dela mōaia lu sveti Petru, tše vire foa | (3) reà din pākà tots qanì de osàn zile. |

(4) Sveti Petru vut-aw o mōaie, kōarēa | (5) fošt-aw poredna muljēare; [känd] fošt- | (6) aw fōarēa, kuvintō'at-aw grumbo; fošt- | (7) aw nenavidna, vut-aw tots șoapte mōari | (8) pākō'ats. N-a fakut niš de bire, nu lī-a | (9) fošt milo de nitšur ši n-a dōat nis lu | (10) nitšur;

ān tota sa telineā n-a fakut qatea | (11) limōzineā, se n-a dōat

lemozina, se nu o | (6) (ura) šbula dat a lu un pekljar. Ši ja murit a.

Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (šijoru) vo | (7) pus en pkè. Si čestu ljej filju, kar le fost en čer, avut a mare pašion, zač (per-ke) luj maje | (8) fost a èn pkè, si vavik rugat a gospodinu (šijoru), si prirugat a, neka lj fače ča bire, se raevo levei | (9) din pkè, si pure vo en ur kantun de čer, ali serae vo provej, čire stije, se nu saera si rivedej | (10) èn sire veri (*in sich kommen*).

Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum ver tu ke vo bavu fara | (11) kèn nigdar n a fakut bur lukru, ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, ši niš de bire èn lume. | (12) zis a sveti Petru: ma pur avut a de fače karle bur lucru?

N a fakut nanka ur, jo kmoce voj | (13) turna kavta èn melj libri.

Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka častata | (14) maja lu sv. Petru èn tota vraema (pir a vije fost *so lange sie lebte*) n a ato fakut de bire, | (15) si ke n a ničura lemozina fakut, far de kav (ke av) o šbula lu ur (un) bizè nu dat (pove | (16) retu).

zis a gospodinu sijoru: ben din casta šbula elj voj akordej, ke potè verì sus netezendo | (17) se pre časta šbula; ma ver vedaè, ke ši anč va avae sae invidia. Ši gospod. (sij.) kalejt a | (18) casta šbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita (*so viele*) ate suflete | (19) (*Seelen*) e ja trupae ku... tica ur, cela atu, (ura ča ata *weiblich*) si treile (*den dritten*) | (20) si toc (*und alle*)

o žbulęa lu ur | (12) pekljar; ši yqa murit-aw.

(13) Känd a fošt mortęa, Domnu wo pus- | (14) aw än pāká', ši tšášta se filì, tš-a fošt än | (15) tšer [raì], li-a fošt męare [čęaro] žoali, | (16) ke luì męaia fošt-aw än pāká' ši vę'a | (17) vika rugo'at-aw Domnu ši priru-goat- | (18) aw, neka lii foatše tšęa bire, se řęa wo | (19) leveai din pāká' ši pure wo la ur kántún | (20) de raì; se řęa wo proveai, tšire štie se | (21) nu se řęa rivedeai ši veri än sire? |

(22) Domnu zis-aw: «Ma kum ver tu ke | (23) wo dęawu fęareęa, känd n-a nigdar fakút | (24) bur lukru, känd n-a nigdar fakut limó | (25) zinęa ši niš de bire än lume? Zis-aw | (26) sveti Petru: «Ma možebit fakút-aw | (27) vrun bur lukru.» |

(28) «N-a fakút n-ank ur, yo kmoce voi | (29) turnę'a za kawtę'a än amelì libri [amęale | (30) kęarte].

(31) Ši kolea kawtęat-aw la un męare | (32) libru ši veade ke tšášta męae lu sveti | (33) Petru än toteęa sa telineęa n-a ęatu fakút | (34) de bire, se n-a dęat o žbulęa lu ur pekljar. |

(35) Zis-aw Domnu: «Bire. Din tšášta | (36) žbulęa liei voi akordeai ke pote veri sus, | (37) neteęaіндеa-se pre tšęa žbulęa; ma ver | (38) vedeęa ke va fi inķęa nenaividneęa». «Ši || (253, 1) Domnu kळेait-aw tšášta žbulęa žos, ši | (2) yqa s-a katsę'at de yqa. Okoli de yqa s-a | (3) katsę'at káta ęate suflete, ma yqa trupit- | (4) aw ur, tšelu ęatu ši treile ši tots de la sire | (5) zitšendo: | (6) «Voi amņęats čęa dela

zičendo: emnac tja ke voj alje nu klaema.

Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: | (21) vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo račun, ke j semprovavik isteša, e ke ara isteša kativeria.

(22) Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a ên fundu de pkè. Pre kavtatu pak (ri | (23) guardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kênje zija lu sveti Petru, neka vire fara | (24) e ke steje opt (osém) zile oč si kolo (da und dort), si se remena pre lume.

Infati vire fara | (25) tot anj, si ên ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face akêta si akêta pati.

mire, ke voi | (7) ǵalts Domnu nu klîç'amęa » | (8) Zis-aw Domnu lu sveti Petru: «Vezût- | (9) ai tu ke yo am prǵaw ratšún, ke-i vǵa | (10) vika tot urea ši ǵare stessa kativeria». | (11) Ši tuntsęa Dòmnu mulejt-aw žbula | (12) ku vǵa ši mes-aw ân fund de pǵká. Pre | (13) rogǵatu lu sveti Petru l-a lǵsǵat o votea | (14) la saki ǵan, kǵnd eĩ zia lu sveti Petru, | (15) neka vire ǵǵaręa ši ke šǵǵaie osǵn zile ǵns | (16) ši kolęa pri lume.

(17) Infati vire ǵǵaręa tots ǵani ši ǵn | (18) tšǵšte osǵn zile, kǵt šǵǵaie ǵǵaręa, ǵǵatše | (19) de tote sortile ši ne ǵǵatše kǵta ši kǵta | (20) pati.

Traducerea francezǵ

De la mère de saint Pierre, qui sort de l'enfer tous les ans, pendant huit jours.

Saint Pierre avait une mère qui était une méchante femme; quand elle était dehors, elle médissait; elle était envieuse, elle avait les sept péchés capitaux. Elle ne faisait rien de bon, elle n'avait pitié de personne et elle ne donnait rien à personne.

Dans toute sa vie elle n'avait pas fait autre aumône que d'avoir donné un oignon à un mendiant; et elle mourut.

Quand elle fut morte, Dieu la mit en enfer, et son fils[-là], qui était au ciel, était bien fâché de ce que sa mère était en enfer, et il priait toujours Dieu et le suppliait qu'il lui fit la grâce de vouloir bien faire sortir sa mère de l'enfer et de la mettre dans un coin du paradis; s'il voulait essayer, qui sait si elle ne se repentirait pas et si elle ne rentrerait pas en elle-même?

Dieu dit: «Mais comment veux tu que je la fasse sortir, puisqu'elle n'a jamais fait une bonne action, ni une aumône, ni rien de bon au monde?» Saint Pierre dit: «Mais peut-être elle a fait quelque bien!»

«Elle n'en a fait aucun, maintenant j'irai chercher dans mes livres».

Et là il chercha dans un grand livre et il voit que cette mère de Saint Pierre, dans toute sa vie, n'a fait d'autre bien que d'avoir donné un oignon à un mendiant.

Dieu dit: «Bien. A cause de cet oignon je veux lui accorder de pouvoir venir en haut, en se cramponnant à cet oignon; mais tu verras qu'elle sera toujours envieuse». Et Dieu baissa l'oignon, et elle s'accrocha à lui. Autour d'elle s'accrochèrent bien d'autres âmes; mais elle repousa d'elle l'une, l'autre et la troisième et toutes, disant: «Éloignez-vous de moi, car vous autres, Dieu ne vous appelle pas»,

Dieu dit à Saint Pierre: «As-tu vu que j'ai parfaitement raison, qu'elle est toujours la même et qu'elle a toujours la même méchanceté?»

Alors Dieu lâcha l'oignon et elle alla au fond de l'enfer. Sur la prière de saint Pierre il a permis une fois dans chaque année, au jour de Saint Pierre, qu'elle sorte et qu'elle séjourne huit jours çà et là dans le monde.

En effet elle sort tous les ans et dans ces huit jours qu'elle est dehors, elle fait toutes sortes (de méchanceté) et elle nous fait souffrir tant et tant.

(26) Dialog între doi prietenii

(27) T o n e: Bura saera, Frane!

(28) F r a n e: Domnu daja sakae saera, e sa kum je mev, Tone?

(29) T o n e: E aša aša, si smo toc samo maja arae vrovota febra ši foku.

(30) F r a n e: E kum pote cace?

(31) T o n e: E betr je, ma li bira porta anji, lukra, če pote, roga Domnu a kasa, ên dume |(32) reka maere ên basaerika la sveta misa, dupa po de zi la večernja, vire kasa, marè ...ka si |(33) baeje čače are, maere ên pat durmi-,dorme pira patru dupa po de nopte, se skola, prinde |(34) foku, roga zalik, kljaema noj alje, si morem skula, lu boji si lu ojlor, lu porči si lu kalu dae |(35) mukà si maere ên saki sev lukru.

(Pag. 10, 1) T o n e: E kum atelj a kasa?

(2) F r a n e: Nu j rev (*ist nicht schlecht*), Domnu na žuta si ên renče aša-ša Domnu ku |(3) tire, Tone, meg a kasa, pozdravae toc (salutae).

(4) T o n e: Ši ku tire, Frane, fac ši tu aša kasa atovotu, rem(o) maj mun kuvinta (grajej) - |(5) bura saera!

Note

Cât privește transcrierea lui Ive, sânt de făcut următoarele observări: Pentru sunetul *ă* nu aflăm un semn deosebit, ci avem *a*: *m a j e* $\frac{9}{1}$, *f a r a* $\frac{9}{1}$, *a n j* $\frac{9}{1}$, *k u v i n t a j a* $\frac{9}{3}$, *ș a p t e* $\frac{9}{3}$, *m a r* $\frac{9}{3}$, etc.

Pentru sunetul *ă* avem semnul *ě*, însă nu consecvent: *ě n v i d i o s a*^{9/3}, *k ě n*^{9/11}, *ě n*^{9/8 9/9 9/11} etc.; avem însă și *e* (II § 20): *el j*^{9/16}, *em nac*^{9/20} și *en*^{9/5 9/7 9/9 9/31} etc., accentuat: *p k ě*^{9/1} și *k ě n*^{9/6}; într'un caz avem chiar *i*: *k i t a* «so viele»^{9/18} Bartoli, P. 17 (dar: *a k ě t a*^{9/25}).

Pentru sunetul *ę* avem semnul *ae* care e întrebunțat aproape consecvent în cazurile de *ę* metafonic: *v a e d e*^{9/13}, *v r a e m a*^{9/14}, *k l a e m a*^{9/20}, *s a e r a*^{9/27}, *m a e r e*^{9/32}, *b a s a e r i k a*^{9/32}, *b a e j e*^{9/33} (într'un singur caz avem *ě*: *m u l j ě r e*^{9/2}); tot astfel în oxitane: *v e d a ě*^{9/17}, *a v a e*^{9/17}, *s a e*^{9/5 9/17}, *r a e v o* (= *r e v o*)^{9/8 9/9}, *r e m p i g a e*^{9/18}, *p o t e z a e*^{9/18}, *t r u p a e*^{9/19}, *p o z d r a v a e*^{10/3}, *s a l u t a e*^{10/3}. Greșite: *a r a e*^{9/29} în loc de *ă r e*. Incolo însă avem *e* în alte forme verbale ale verbelor în *-eĭ*: *l e v e i*^{9/8}, *f a k a v e j t*^{9/3}, *d a v e j t*^{9/4}, tot astfel *a v e j a*^{9/2} și *-a* (II § 21) în loc de *-ę* din *-ă*: *k a t i v a*^{9/2}, *a v a r a*^{9/2}, *ě n b a s e r i k a*^{9/32}, (*a*)*k a s a*^{10/1 9/32}; *p o r t a*^{9/31}, *r o g a*^{9/31}, *s e s k o l a*^{9/31}, *k l j a e m a*^{9/31}, *ž u t a*^{10/2}, etc.

Pe *ĭ* îl transcrie prin *j*: *d a v e j t*^{9/4}, *j a*^{9/6}, *l u j*^{9/7}, *s t i j e*^{9/9}, *j o*^{9/12}, *v o j*^{9/12}, *a j*^{9/21} etc., dar: *l e v e i*^{9/8}, *treile*^{9/19}.

Transcrierea consonanțelor nu e totdeauna clară:

Un singur fel de *k* (*k a t i v a*^{9/2}, *p e r k e*^{9/7} etc.) și de *v* (*n a v*^{9/3}, *v o*^{9/6}, *v e d a ě*^{9/17}, etc.).

Pentru *l'* și *ñ* are *lj* (*m u l j ě r e*^{9/2}, *ž i v l j e n j e*^{9/5}, *p e k l j a r*^{9/6}, *k l j a e m a*^{9/34}, dar: *k l a e m a*^{9/26}) și *nj* (*a n j*^{9/1}, *ž i v l j e n j e*^{9/5}) etc.

Ca în limbile slave avem: *c=č* (*t o c*^{9/1}, *p e k a c*^{9/3}, *k a c a t*^{9/18}), *z* (*z a č*^{9/7} etc.), *š* (*ž i v l j e n j e*^{9/5}, etc.), *š* (*ș a p t e*^{9/3}, *n i š*^{9/4}, *p a š i o n*^{9/7}, și *š i*^{9/4 9/6}, *š b u l a*^{9/6}, *š i j o r u*^{9/6}, dar: *s i*^{9/24}, *s b u l a*^{9/22}, *s i j o r*^{9/22}, *s t i j e*^{9/9}, etc. cf. II § 81) și *č* (*n i č u r*^{9/4 9/5 9/15}, *č e s t u*^{9/6}, *č e r*^{9/7}, *z a č*^{9/7}, *f a č e*^{9/8}, *č a*^{9/8 9/19}, *č e*^{9/31}, *č i r e*^{9/9}, *p o r č i*^{9/34}, *o č*^{9/24}, *a n č*^{9/17}, dar: *c a s t a*^{9/16}, *n i c u r*^{9/4}, *c e l a*^{9/19}, *f a c e*^{9/25}, *t u n c e*^{9/22}, *c e s t e*^{9/25}, etc.).

Sunetul redat de noi prin *č* e transcris prin *ć* în: *ě n r e n ć e*^{10/2}, iar prin *čj* în *t j a*^{9/20}.

Accentul se dă rar și uneori greșit (d. ex. *p o t ě*^{10/16}). Tot astfel n'are rost lungimea în: *v e r i*^{9/16}.

În text se găsesc greșeli care dovedesc cât de puțin a înțeles Ive graiul istroromân. Pentru bucata dintâiu avem posibilitatea controlului, până la un grad oarecare, comparând-o cu redacția comunicată de Weigand, I 252—253.

^{9/1} și ^{9/15} *t o c a n j*] După II § 209 b am așteptă după *toț* forma articulată *ă ĩ*.

^{9/2} *f o s t a v a r a* = *f o s t - a* [a]v^{ă r e} «eră zgârcită», se potrivește mai bine decât interpretarea lui Weigand: *f o s t - a w i f o a r e a* la care mai trebuie să adăugăm un kând pentru ca propoziția să aibă un sens. Confundarea consonanțelor fonice cu cele afonice (v—f), obișnuită la Nemți, nu e admisibilă la Istroromâni, cf. Bartoli, P. 17.

⁹/₃ pekac = pecăț e de sigur exact, pe când pāk o'ats — cu *ă!* — la Weigand e dacoromânism.

⁹/₅ tot sae življenje] Forma masculină tot s'ar explică dacă ar urma a se prin contractia celor doi *a* din tota a se. Greșit e și a satlinea la Weigand, în loc de se teline. — Despre vijut = vijut «trăit» cf. II § 147.

⁹/₈ prirugat a cf. II § 183; compoziția lui rugă cu prefixul pri-n'a fost înțeleasă de Weigand, care scrie priru-goat-aw. Bartoli, P. 23, n. 2.

⁹/₈₋₁₀ seraevo levej... seraevo provej... saera si rivedej] Exact: se re vo l, etc.

⁹/₉ si rivedej, recte: rivedej si.

⁹/₁₀ bavuj] Greșală de tipar în loc de davu (= dăvu), sau, după Bartoli, P. 17, în loc de kavu (=kăvu) din ven. *kavâr (fora)* = it. cavar fuori.

⁹/₁₂ avuta de fače «a avut să facă», cf. II § 235 d = trebuie să fi făcut. — karle pare a fi pronume nehotărît (cf. nuscârle) cu sensul de «vreun». — lucru «faptă» II § 197. Sensul propoziției este deci: «dar totuși trebuie să fi făcut vreo faptă bună».

⁹/₁₃ ka častata] Greșală în loc de k-a časta... fakut «că a făcut această...».

⁹/₁₅ lu ur bizē nu dat = lu ur brizen u dāt. Brizen e sinonim cu poveretu, pe care-l adaugă în paranteză și însemnează «sărac», cf. Bartoli, P. 17.

⁹/₁₆ sioru trebuie pus în paranteze, fiind o variantă a lui gospodinu, cf. ⁹/₈, ⁹/₁₀, ⁹/₁₇, etc.

⁹/₂₀ voj alje] Greșală de tipar în loc de voj aljc (= âl'ț), cf. Bartoli, P. 16—17.

⁹/₂₁ aj tu vezut trebuie pus în paranteze. — semprovavik ar putea fi un exemplu interesant de contaminare a unui cuvânt italian cu sinonimul său slav; probabil însă că această formațiune hibridă nu există, ci că trebuie cetit: sempro (vavik). — ara trebuie îndreptat în are (= âre).

⁹/₂₂ (riguardu) trebuie să urmeze după kavtatu, fiind o variantă a acestuia: «din considerație față de sfântul Petru»... — svet] Am așteptă sveti, ca ⁹/₂, ⁹/₁₂, etc. — kēnje = cān (= cānd) ie.

⁹/₂₄ steje este, probabil, greșală în loc de staje (= stâje), ca ⁹/₂₅. — remena, în loc de rămare (cf. II § 148), prezintă și un caz de nerotacizare a lui *n* intervocalic din cauza vecinătății unui *r* sau *m* (cf. II § 72).

⁹/₂₈ daja trebuie îndreptat în daje (= dâje). — je me v, Tone] Punctuația bună e: je, me v Tone.

⁹/₂₉ Pune virgulă după toc. — arae = are (âre). — foku = călduri (temperatură urcată).

⁹/₃₀ pote «poate» are înțelesul de «o duce cu sănătatea», cf. arom. *niputut* «bolnav».

^{9/31} Pune virgulă după interjecția e. — li e neclar; bira trebuie îndreptat în bire; șterge virgula după lukra.

^{9/32} mare... kasi baeje ča če are = mără ηke si beje ča če are «mănâncă și bea ceea ce are».

^{9/34} noj alje îndreaptă în noj aljc (= âl't) ca ^{9/26}. — lu boji silu ojlor] Un caz interesant de contaminare între dativul mai vechiu oïlor (II § 125) și dativul mai nou lu oïle.

^{9/35} maere en saki sev... trebuie îndreptat în mere săki ân sev...

^{10/2} Pentru na = ne, cf. II §§ 137—138 (p. 159).

^{10/4} fac] Greșală pentru fae = fe «fă». — După kasa trebuie punct. — atovotu] De obicei âte vote. — grajej, sinonimul lui kuvinta, deși corespunde formal croatului grajati, nu are sensul de «a strigă» (germ. «johlen») al acestuia, ci a lui grăt dacoromân.

Hasdeu.

În *Cuvente den bătrâni*, II 490 — 496 B. P. HASDEU vorbește despre bucata «De la maje lui Sveti Petru», pe care o reproduce după Miklosich, dând și o traducere liberă. Cu această ocazie relevă asemănările între rotacismul istroromân și cel dacoromân și crede că formele «aoristice» ca facaveit, daveit, care se aseamănă cu frecventativele slave de tipul lui ДАВАЮ, alături de ДАЮ, ar avea același element — v — ca verbele albaneze de tipul lui kerko-v-a, pago-v-a la aorist.

1880—1881

Ive R.

În «Romania» X (a. 1880), p. 320—329, A. IVE face o recenzie lungă la Miklosich WdR., retipărind mostrele de limbă date de Ireneo și citând câteva cuvinte românești auzite de el în limba slavă vorbită azi în Poglizza, în Veglia, precum și câteva din graiul Italienilor. Aceste din urmă nu pot fi românești, cf. Bartoli, *Dalm.* I 68 și 69.

Ive Vegl.

Pe cele dintâiu A. IVE le reproduce, cu câteva adausuri, în anul următor, la sfârșitul studiului său *L'antico dialetto di Veglia*, publicat în «Archivio glottologico italiano», IX, p. 115—187, sub titlul de «rarități românești și diferite cuvinte din teritoriul Poglizzei și Dobasnizzei, în insula Veglia».

Se pare că cei dela care le-a cules nu mai știau românește. Abia un fragment de rugăciune, vreo două numerale și câteva cuvinte auzite în tinerețe, le-au mai rămas în minte, pe care le amestecau cu forme

slave și, poate, vegliote. Dintre numirile de localități nici unul nu pare a fi românesc. Materialul acesta al lui Ive trebuie primit cu multă precauție (Bartoli P. 14—17) și, probabil, că și traducerea sânt greșite, fie că cei dela care Ive și-a strâns materialul nu mai cunoșteau înțelesul împărecherilor de cuvinte ce și le reaminteau, fie că Ive le-a interpretat greșit.

Totuși, documentele de limbă română din Veglia, fiind atât de puține, trebuie să fim bucuroși și de puținul ce-l putem extrage ca material util din această colecție. El confirmă părerea că Românii din insula Veglia vorbeau același dialect ca Istroromânii.

Voiu reproduce aici cuvintele din capitolul *Singole parole* care ni se par sigure sau pot fi privite ca românești:

á re «are» — be j u t «băut» — b o u «bou» (remarcabilă păstrarea lui *u* final, cf. II § 55) — [c i n c «cinci» e suspect] — c o p t ó r u «cuptor» — d é v e t ș i n o p t «nouă» (forma din urmă atestată și la Istroromâni, II § 104) — m n i é l u «mielul» (trebuie cetit, probabil, m n e l u, al cărui *n* nu reprezintă pe lat. *n* din AGNELUS, ci s'a dezvoltat din *l'*, II § 90) — (ó i l a «pecora», trebuie îndreptat în o i l e, pluralul articulat dela o i e) — o p t «opt» — p á t r u «patru», — s a p t e «șapte» — s á s e «șase» (remarcabilă e redarea lui *ș* prin *s*, ca și în rugăciunile vegliote și în opoziție cu păstrarea lui *ș* pentru *ș* în ž u t á, ž á c e etc., cf. II § 81) — t r e i «trei» — u r «un» — v á c a «vaca» — v i č é l «vițel» (remarcabilă menținerea lui *l* final, care pare a fi în legătură cu păstrarea lui *l* proconsonantic, II § 79; varianta v i t é l e suspectă) — ž á c e «zece» (remarcabilă redarea lui *ș* prin *ž*, II § 81) — ž á c i u r, d ó i, t r e i «unsprezece, doisprezece, treisprezece», cf. II § 132.

În partea a doua se dau «singole frasi». Acestea sânt aproape toate obscure. C á c o ž u t á? e tradus prin «come va a casa?» și d ó g n o o ž u t á prin «ancora non [sei] a casa?». Cuvântul din urmă este, probabil, ž u t á «ajută», iar d ó g n o trebuie, probabil, cetit d o m n u, deci sensul pare a fi «Dumnezeu va ajuta». — é é f á c e? însemnează de sigur «ce face?» iar nu «che cosa fai?» — d a c á l a f ú r e «da quella [cosa] fuori»; al doilea cuvânt pare a fi c á l e «cale», iar f u r e va fi f á r e, deci sensul va fi «din cale afară». — d r á c u t e v l a «il diavolo ti porta» e interesant pentru forma metatezată *vla* în loc de *lva* «luà», atestată și la Nanu și Maiorescu, II § 99. — j u v ó j m a r u n á? tradus prin «volete mangiare?» tot astfel p a k c a c á t s m a r u n k á «va [a] mangiar c . . . » Verbul trebuie mai degrabă cetit m á r ä n k e decât m á r ä k á (în loc de *m u n k á*), care formă analogică e însă atestată și la Istroromâni, cf. II § 171. — j u v ó j c u d ó m n o «volete [venire] col Signore?» Vom ceti cu d ó m n u (cf. II § 79). — m e r s a c á ž a «va a casa» îl vom interpreta m e r s - a c á s e «a mers acasă»; nu cred (ca Bartoli, P. 15) ca acest *m e r s* să fie «internaționalul *m[e]rș*». — s o r b á i t e l á p t e, s p a r i n j á t e p i r a «sorbite il latte, risparmiare la pecora»; cuvinte românești sunt l a p t e și p i r a «pânea» (cf. Bartoli, P. 16, nota).

Fragmentul de «Tatăl-nostru» l-am reprodus la p. 9. Dintre numele de localități ce se dau la urmă, românesc pare a fi numai V a l l a «valea».

1882

Miklosich R. U.

MIKLOSICH DR. FRANZ, *Rumunische Untersuchungen, I. Istro- und macedorumunische Sprechdenkmäler* (în «Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». Phil.-hist. Classe. 32. Bd.), Wien, 1882, p. 1—92.

Partea cea mai mare a acestei lucrări cuprinde materialul lui Ive și Gartner, despre care vorbim mai jos. Dela Miklosich avem reproducerea datelor statistice din «Ethnographische Karte» (p. 1), un «Index», cu indicații etimologice, care cuprinde, pe lângă cuvintele scoase din materialul lui Ive și al lui Maiorescu, și cele din publicațiile anterioare ale lui Miklosich însuși (p. 17—52), fără să fie însă complet (cf. Byhan, p. 176). Se dau câteva note critice (p. 16—17) și îndreptări (p. 52) și în sfârșit niște «adause» la cuvintele de origine neromanică din materialul lui Gartner (p. 53—84), cu un mic «suplement» (p. 90), în care se stabilesc pentru întâia oară, în trăsături mari, etimologiile de origine slavă din vocabularul istroromân, atrăgându-se atenția asupra celor două straturi de împrumuturi, diferite cronologiceste. Și cu ocazia aceasta Miklosich își menține părerea exprimată mai înainte, că «Istroromânii nu sânt veniți în Istria din est, ci din sud, dintr'o regiune locuită de Bulgari» și anume relativ «foarte târziu, probabil abia în sec. XIV» (p. 84).

O recenzie conștiincioasă, îndreptând greșeli și arătând lacune și inconsecvențe în materialul dat de Miklosich după Maiorescu și Ive, s'a publicat în «Literaturblatt für germanische und romanische Philologie» a. 1882, col. 146—152.

Ive.

Materialul cules de IVE s'a publicat la p. 2—16 sub titlul «Aufzeichnungen des Herrn Dr. Antonio Ive». Acesta constă din Tatăl-nostru, reprodus după Ascoli și în redacția culeasă de autor, reprodusă de noi la p. 9—10, apoi Născătoarea, Cele zece porunci (reproduse la Gaster, *Chr.* II 285), Crezul și «Salve regina»; urmează apoi diverse «frazе» și un număr mare de «proverbe» (din care câteva au fost reproduse de Gaster, *Chr.* II 285—286). Atât frazele cât și proverbele sânt întovărășite de traducerea italiană. Toate sânt culese din Berdo (o singură frază e din Jeïani, p. 6). Bartoli, P. 100, remarcă că multe din proverbele date ca istroromâne nu pot fi considerate ca proverbe originale, căci au fost traduse din dialectul istrian (de Rovigno) sau venet.

Ca toate lucrările lui Ive, și aceasta e lipsită de o reală valoare științifică. Se pare chiar că textele n'au fost culese de el însuși, ci de un om și mai puțin deprins cu transcrierea fonetică și «îndreptate» numai de Ive. Azi, când avem alte texte, culese bine, le vom utiliza deci rareori și ar fi de prisos să arătăm la acest loc toate greșelile și neexactitățile lor. Numai asupra câtorva vom insista, spre a preveni pe cei ce vor lucra cu acest material.

a) Transcrierea lui Ive are multe neclarități, neconsecvențe și greșeli. Astfel, pentru *e* întâlnim un semn special numai în poziție accentuată, și adică *ae* (în îndreptările dela p. 52 întrebuițează totuși semnul *ä*), dar adesea el scrie *e*: *k a d e r a 6*, *b e s e d a 7*, (*è*) *n t r e b a 8*, *z e m a 8*, *p l j e r d e 8*; la pers. 3 sing. ind. prez. a verbelor de conj. IV avem *u s a é*, *p o i d a é*, *h v a l a é* 10 alături de *h v a l e*, *d u r e 8*, etc. Greșit e *k r e d a é* 14 în loc de *k r a é d e*; dimpotrivă, am așteptat *s p e r a é* în loc de *s p a é r e* 11, 12 (cf. și *k a é m a é ș a*, cu două accente). Pentru *i* Ive întrebuițează *j* (*j e r 4*, *o j a 6*, etc.), *i* (*i e 4 l u i* 11, etc.) și *ï*, chiar și în cazuri unde *i* e plenison (*s l i p t z i*). Un *u* (sau *w*) nu există la Ive, care scrie *d a u*, *a u d*, dar *t e v*, *r e v*, *p r e v t*. Pe *ș* îl transcrie când cu *ș*, când cu *š*, pe *dž* când cu *ǰ* (*l i n g e* 10) când cu *g* (*p l â n g e* 10 alături de *p l â n ž e* 14). Dintre consonantele muiate, *l'* e redat prin *lj* (*g a l j i r a 8*, etc.), *n'* prin *nj* (*a n j i 6*), de obicei însă prin *gn* (*m u g n i t* 11, *s k r i g n e* 9, *r u m u g n e s k o 6*, etc.), ceea ce nu împiedecă însă ca aceste două litere să aibă și valoare de *gn* (*d i g n a é 9*). Cea mai mare zăpăceală o întâlnim însă cu privire la sunetele *ț*, *s* și *z*. Pentru românescul *ț* avem *tz* (*a l t z i 3*, *t z i r e 7* etc.), *c* (*d a m a r a c a 4*, *q u a t e r n i c a 6*), *z* (*z a p u n u 6*) și chiar și *s* (*f a s o l u 5*, *s t r a m a s u 5*, în care exemple avem a face, probabil, cu influența dialectului natal a lui Ive, căci în Rovigno se pronunță italianescul *faccia* și *stramazzo* de fapt cu *s*, cf. Bartoli, P. 18 n.); pentru românescul *z* și pentru istorom. *ž* avem *z* (*z l a t o*, *z u p a* 11) și *s*, nu numai între vocale (*t e s a k u* 12, *p e s a* 13, *k r i s u 4*, *s p e s i l e 8*, *u s a é* 10, *m u s i k a* 11) ci și la începutul cuvintelor (*s e p o v i d a é* 8, *s a i f a* 11); iar pentru românescul *s* avem *s* nu numai la începutul cuvintelor și în vecinătatea consonantelor, ci și între vocale (*k a s a* 11, *b a s a é r i k a 3*, *I s u s u 3*, *č e r u s a 4* < *č e r u š a*), alături de *ss* (*k i s s e 3*, *č e s s i 9*) și chiar *z* (*m a é z - a 3*, care pare a fi greșit).

b) Traducerea lui Ive e adesea inexactă d. ex. *skrigne* este bine tradus cu «cassa» 9, rău cu «borsa» 14. — *tesko* 10 înseamnă «cu greu», iar nu «tardi», pentru care Istoromâni au a menát 3, tradus greșit prin «di buona». — *gura* 12 nu-i «inganno», ci «gură», adică «vorbă». — *lumele* 12 e «numele», iar nu «il mondo». — *manća vota* 13 e «data dinainte», iar nu «per una volta». — *mušata* 13 e «frumoasa» (fem.), iar nu «il bello» (masc.). — *pre njeva* 14 e «de-asupra zăpezii», iar nu «sotto la neve». — *médiku maj bun faće rana mai mare* 13 e «cel mai bun doctor (e cel ce face) rana mai mare», iar nu «il medico valente fa presto guarire». etc.

c) Autorul nu a pătruns spiritul graiului istroromân. Aceasta se vede cu deosebire din «îndreptările» — unele foarte curioase! — pe care Ive le face în cursul tiparului (cf. p. 52). Astfel la p. 10 cetim: *karle niš lukra, elji draku lin že mârle* «a chi nulla fa, il diavolo lecca le mani»; *elji* este dativ (ăl' «ii»), deci n'ar fi fost nevoie să-l îndrepte în *de je draku la énge (!) môrle (!)*. — La p. 16 cetim *Pomaiču kaéma éša ba é vía*, tradus prin verbul triestin «Giugno buta zo el cudegugno»; ce e acest *ba é vía* nu știu, căci el nu poate fi *b ę* «beà» și nici — cum conjecturează Byhan (p. 193) — o formă venețiană care ar corespunde italianescului «batte», cf. Bartoli, P. 19; probabil cuvintele acestea au fost rău copiate de Ive, care la p. 52 le îndreaptă în *ia*, uitând că Istroromânii zic *l ę*. Miklosich (42) a relevat greșeala de a scrie *rășkopri 5* și *raszačá 5* în loc de *reșcoprí, reșzačá*.

d) Ive, ca Italian, are uneori forme «italienizate» care nu sânt întrebuintate de Istroromâni, astfel pers. 1 din prez. ind. în *-o*: *dormo, audo, vedo 5* sau gerundiile în *-ndo* (cf. II § 152): (*er*)*dendo, plângendo 11* (alături de *plângându 2, mâncându 7* etc.) sau (*é*)*trebandu 8* după ital. «domandando», etc. Nefiind obișnuită prepoziția *da* înaintea infinitivului (ci numai *za* sau *de*, rar *a*) presupun că în: *se da da ba é 13* avem a face cu un simplu reflex inconștient al ital. «se dà da beber» și forma *kárele 5* încă va fi numai pe jumătate istroromână (*cărele*), iar pe jumătate italianescă (*il cane*); *incalte kanta 8* în loc de *cânt ę* pe deantregul italianesc. Tot italianisme par a fi și *se pesa 13* «și pesa» (am așteptă: *se pezé*), *se spaéra 13* «și spera» (am așteptă: *se speré*).

Văzând cum materialul lui Ive cuprinde atâtea neexactități, cu greu vom admite că sânt exacte cuvinte și forme surprinzătoare ca cele următoare: *tajá 4* (recte: *tal'á*, cf. însă II § 89), *saém 5* (recte: *sám*), *pluga 6* (recte: *plugu*, probabil prin cetirea lui *a* ca *u* în manuscris) și tot astfel *računa 9* (în loc de *računu*, precum dovedește și el [= *ăl*] *face următor*) și *ćetatu 9* (recte: *ćetata*), pluralele *nepoti și nepotzile 6* «nepoții și nepoatele» (recte: *nepoți și nepotele* sau *nepotile* cf. II § 30), *žuka 11* (recte *žok ę*) etc.; neînțeleasă e forma *plateju 15* pentru pers. 3 plur., ca și *keseġniu 15*, apoi *zaposto 8* «schiop» (probabil *š ę past* cf. Byhan. 387 și Bartoli, P. 89), *zienu 16* «Februarie» (probabil: *síčenu* Bartoli, P. 90), etc.

Gartner.

La pp. 53—84 Miklosich dă, sub titlul *a*) «Materialien zum Studium des Rumänischen in Istrien; *b*) Italienischer Index zum vorstehenden Vocabular», materialul cules de Dr. THEODOR GARTNER, care a

călătorit la începutul anului 1880 la Români din Istria, petrecând două zile (3 și 4 Ianuarie) în comunele Bellai, Brdo și Cepici. Colecțiile le-a făcut în curs de șase zile (5—10 Ianuarie) în Albona dela Mateiu Glavina, Istroromân din Susnievița, pe atunci de 41 de ani, care afară de limba croată vorbea și italienește (dialectul venet). După cum ne asigură Weigand (I 243) și Nanu, care l-au cunoscut personal pe Mateiu Glavina, acesta nu eră tocmai omul potrivit pentru chestionat, căci «pronunțarea lui se deosebește de a celorlalți Istroromâni» (Byhan, p. 218 și 178). Mărturisesc că impresia aceasta nu rezultă din studiul materialului lui Gartner-Glavina. Afară de întrebuițarea șovăitoare a sunetelor *s* — *š* (*z* — *ž*), care se găsește însă la cei mai mulți cercetători ai dialectului istroromân (cf. II § 81), de *ts* > *s*, de *l* în loc de *l'* (II § 77) și de *e* în loc de *e* neaccentuat (II § 29), graiul lui M. Glavina nu se deosebește aproape deloc de al lui Belulovici. In cât privește deosebirile arătate, e probabil că cele mai multe din ele nu provin din felul deosebit cum sunetele acestea au fost rostite, ci din felul deosebit cum au fost percepute de Gartner la M. Glavina și de mine la A. Belulovici. Granițele între două sunete învecinate nefiind precise și pronunțarea aceluiași sunet diferind în deosebite împrejurări, cu greu se vor afla vreodată doi cercetători care să le noteze în același fel, chiar auzindu-le deodată dela același individ. Greșeli de scriere sau cetire a manuscrisului sânt: *tolaláts* 529 (în loc de *toboláts*, cf. Byhan, p. 360) sau *posiní* 576 (în loc de *poriní*, cf. nota lui Miklosich la p. 87), *bole* p. 15 (în loc de *kole*), apoi *varde*, p. 78 (în loc de *farde* = *fărde*), *pljašera é* 14 (în loc de *pljaž* -), *pineși* 6 și 14 (în loc de *pineži*), care se explică prin faptul că urechea unui German chiar cu școală fonetică, nu distinge totdeauna exact consoanțele fonice de cele afonice (cf. și Bartoli, P. 17 n. 1 și observația similară ce se va face la studiile lui Weigand).

Deci Mateiu Glavina pare a fi dat un subiect bun de anchetat, iar Gartner eră în deobște cunoscut ca unul dintre cei mai conștiincioși dialectologi, cu o pregătire științifică și cu o pricepere pentru astfel de studii ca puținii alții. Dacă totuși nu putem avea încredere desăvârșită în tot materialul ce ni-l dă, cauza e alta. Precum ne spune însuși, Gartner a terminat, lucrând înțețit, cu Mateiu Glavina chestionarul său vast într'un timp foarte scurt: în 9 Ianuarie a lucrat într'o singură zi 10 ore! (pag. 53). E evident că o astfel de muncă forțată obosește pe cercetător, dar obosește mai ales pe chestionat. Dacă Gartner ar fi cules texte, lucrul n'ar fi fost așa greu, căci un povestitor bun poate la rigoare povesti 10 ore neîntrerupt, iar un fonetist experimentat poate reproduce cele auzite. Dar în colecția lui Gartner avem un singur text, o anecdotă de câteva rânduri («Trei frats», p. 78 reprodușă și la Burada, p. 120 și la Gaster, *Chr.* II 286—287); restul e un vocabular de peste 1300 de cuvinte (pp. 54—74) și forme gramaticale (pp. 74—78). Spre a află cuvântul istroromân, Gartner numea corespondentul italian, pe care Glavina — care vorbea numai dialectul venet — trebuia mai întâiu să-l înțe-

leagă, apoi să caute în memoria sa corespondentul istroromân. În astfel de împrejurări nu trebuie să ne mire dacă s'au strecurat greșeli; ne surprinde chiar că ele sânt atât de puține, de ex. faimosul *déyely* «figlioli» 666, pe care Miklosich îl derivă din alb. *djelj* «copil», plur. *djällje* (p. 88), etimologie acceptată și de Weigand, Byhan, Bartoli P. 111 n. și Densusianu, deși acest *déyely*, precum a arătat Popovici, nu-i altceva decât *de i e l' «inși»* (II § 144). Tot astfel *erya ü* 388 a cărui traducere «acuto» trebuie să se bazeze pe o neînțelegere, precum dovedește și etimologia (cr. *rjav* «brun», cf. Miklosich p. 86, Byhan, p. 301), apoi *tsafe* 750 tradus greșit cu «cranio» (Marotti îndreptează: *č o a f a* «Hinterkopf», ap. Bartoli P. 85).

Și mai greu eră când Gartner, în tendința de a fi complet, voia să afle dela Glavina formele flexionare ale cuvintelor istroromâne. Dela un om fără cultură gramaticală e foarte greu să afli astfel de forme; Maiorescu bunăoară — care firește, nu avea experiența lui Gartner — se plângea adesea asupra dificultăților de neînvinge ce le-a întâmpinat voind să afle formele declinării și conjugării istroromâne. Cum omul nu e obișnuit să lucreze cu cuvinte izolate, ci numai cu propozițiuni, el își pierde ușor siguranța absolută a limbii îndată ce e pus în situația de a-și da seamă despre formele unui cuvânt rupt din împrejurimea sa. Aceasta cu atât mai mult, cu cât o limbă e mai puțin gramaticalizată, cu cât există adică mai multe forme posibile pentru exprimarea aceleiaș nuanțe gramaticale. Dacă ne dăm acum seamă că Glavina a avut să facă într'o singură zi în curs de zece ore exercițiul acesta greu, ne putem închipui că răspunsurile sale nu puteau fi totdeauna exacte și sigure; e deci probabil că în curând atât la el, cât și la Gartner, se va fi format un fel de gândire mecanică, care nu mai eră supusă controlului sever al uzului limbii, ci va fi repetat în mod aproape schematic aceleași forme pentru toate cuvintele asemănătoare.

De fapt, dacă cercetăm materialul lui Gartner, dăm de forme flexionare cu totul neașteptate. Ele nu se potrivesc nici cu legile fonologice și flexionare ale limbii române, nici cu materialul cules de alți cercetători din dialectul istroromân. Și deoarece acest material al celorlalți cercetători constă mai ales din texte, în care cuvintele au fost rostite în mod firesc, așa cum s'au format în frază, îl vom socoti de cel bun și ne vom îndoi de exactitatea datelor lui Glavina-Gartner. Neputând avea deci încredere în aceste date, nici nu le-am utilizat în partea gramaticală, ci voi arată la acest loc ceea ce mi se pare greșit.

Cu privire la conjugarea verbelor am observat, în vocabular, următoarele greșeli: *kuteze* 201 (recte: *kuteze*), *lege* 567, (recte: *lege*), *kaze* 951, (recte: *căde*) *zubatę* 613 (recte: *zubatı*, cf. Bartoli P. 91); greșite sânt și formele *radu*, *radi* (!), *radę* dela un verb *radęi* 1007.

În notele gramaticale dela pp. 75—77 e de sigur greșit conjunctivul, pentru care Gartner dă următoarea paradigmă cu totul neobișnuită:

	<i>conj. I</i>	<i>conj. II</i>	<i>conj. III</i>	<i>conj. IVa</i>	<i>conj. IVb</i>	<i>conj. IVc</i>
Sing. 1.	pórtę	sęde	kręde	mínte	finę	provę
» 2.	pórtę	sęde	kręde	mínte	finę	provę
» 3.	pórtsi	sęzi	kręde = kred	mínti	fíni	próvi
Plur. 1.	portén	sedán	kredán	míntsán	finán	prován
» 2.	portéts	sedáts	kredáts	mintsáts	fináts	prováts
» 3.	pórtę	sęde	kręde	mintę	finę	provę

Gartner însuși recunoaște că între aceste forme unele vor fi greșite, deoarece conjuctivul la Istroromâni «nu e obligatoriu» (exact ar fi fost: conjuctivul are aceeași formă ca indicativul) și că el (Gartner) a avut mai mari dificultăți să le «scoată» din al său γραμματεὺς ἀγρόματος, sugerându-i-le în parte (p. 77).

Greșit e imperativul 2 sing. sęde, minte, fatse, tatse și suspect imperativul 1 plur.: portátsme, sedétsme, kredétsme, mintsítsme, finítsme, proveítsme, tot astfel: fiyétsme, arétsme. Presupun că la formele acestea curioase Gartner a ajuns în următorul mod: În textul publicat la p. 78, iepurile al treilea zice către vânători: «tăiați-mă, mâncați-mă, beți-mă!» în istroromânește: talyátsme, muηkátsme, beyétsme. Deoarece întreaga bucată e o glumă (al cărei haz stă tocmai în nonsens-ul că trei vânători, dintre cari doi sânt orbi și unul nu vede, împușcă cu trei puști, dintre cari două sânt sparte și una fără țevă, trei iepuri, dintre cari doi scapă și pe al treilea nu l-au putut vâna), Gartner a interpretat greșit cuvintele citate, traducându-le prin: «lasst uns schneiden, essen und trinken» (p. 78). Se pare deci că din textul acesta el a făcut deducția greșită că pers. 1 plur. dela imperativul verbului talyá e talyátsme și după el a construit astfel greșit și pe portátsme, etc. din paradigmă. Întrebând pe Glavina dacă se zice cumva portátsme, el va fi dat un răspuns afirmativ, căci de fapt forma aceasta există, deși nu însemnează «să purtăm», ci «purtăți-mă» (cf. Weigand I 247, care adaugă: «lorsque je dis à mon hôte Scrobe *munkatsme* pour l'inviter au diner, il me rit au nez»).

Pentru imperfect dă Gartner următoarea paradigmă:

conj. I conj. II conj. III conj. IVa conj. IVb conj. IVc «avea» «fi»

S. 1.	portá[v]u	sedé[v]u	kredé[v]u	mintsí[v]u	finí[v]u	provéi[v]u	vé[v]uyéru
2.	—	—	—	—	—	—	vévi yeri
3.	portáve	sedéve	kredéve	mintsíve	finíve	proveíve	véve yére
P. 1.	portaván	sedeván	kredéván	mintsiván	finiván	proveiván	veván yerán
2.	—	—	—	—	—	—	veváts yeráts
3.	—	—	—	—	—	—	ve[v]u yéru

Deși unele din aceste forme s'ar putea explica istoricește și nu sânt a priori suspecte, existența lor e de-adreptul negată de Weigand I 247—248

și de Popovici I 78. În nici unul din textele publicate până acum nu se găsește nici una din formele acestea.

Același lucru se poate spune despre plusquamperfectul *v e[v]u v u t* și *v é[v]u fo št* (p. 75).

Suspecte mi se par în marea lor majoritate și pluralele substantivelor:

a) Pluralele în *-ure* lipsesc cu desăvârșire, chiar la cuvintele pentru care se dă *-urle* în forma articulată.

b) Afară de *štvar* 349 (pluralul lui *štvar*), *sor* 682 (alături de *sore*, pluralul lui *sor*) și *may* 665 (alături de *maye*, pluralul lui *maye*) nu există nici un feminin cu pluralul în *-(i)*. Și aceasta nu numai la cuvinte în *-e*, care, pe cât se pare, la Istroromâni n'au o extensiune atât de mare ca la noi, ci și la cele în *-e*. Iată câteva exemple (în paranteze dăm formele atestate în textele noastre): *erpe* 1168 (*rpi* ^{5/28}), *basérike* 1302 «biserici», *betsve* 443 (*bățvi* ^{20/11}), *kase* 21 (*căs* ^{6/12}) «case-căși», *kemeșe* 415 «cămeși», *kóže* 746 «coji (=piei)», *furnige* 919 «furnici», *galyire* 902 (*gal'ir* ^{39/6}) «găini», *limbe* 229 «limbi», *lingure* 84 «linguri», *mesure* 728 «măsurii», *mē'reke* 411 «mâncii», *muške* 916 «muști», *nuke* 1038 «nuci», *vake* 829 (*văț* ^{24/7}) «vacii»; — *bandele* 795 (*bănzile* ^{4/18}), *butilye* 77 «butelii», *kale* 1183 «căii», *kovatsie* 146 «covăcii», *folye* 1018 (*fol'* ^{4/77}) «foii», *lusiye* 427 «leșii», *morte* 710 «morții», *mulyere* 653 (*mul'ér* ^{26/25}) «muierii», *nopte* 1267 «noptii» (îndreptat în noaptea de Marotti, ap. Bartoli P. 62), *oye* 830 (*oi* ^{15/18}) «oi», *oštarije* 46 «birturii», *ploye* 1098 «ploii», *securi* 111 «securii», *tsetate* 1198 «cetății», *ureklye* 758 «urechii» etc. Tot astfel mare 791 «mâni». Cât pentru formele articulate ale acestor plurale, aflăm exemple curioase ca: *oštarije* 46 «birturile» și *ziyele* 1258 «zilele».

c) Mai neobișnuite sânt însă pluralele masculinelor, în majoritatea cazurilor identice cu singularul, și anume nu numai când tulpina se termină cu labiale și *r*, *n* (simplu), *l* (în împrumuturi streine), *l'* și *s* (*s < š*), care rămân nealterate și în textele noastre (de ex. *lup* 871 «lupi», *golub* 904 «porumbii», *korb* 905 «corbii», *lyerm* 925 «viermi»; *fetsor* 670 «feciorii», *kur* 818 «cururii», *asir* 855 «asini», *artizán* 19, *skartsin* 110 «șorice», *yelen* 875 «cerbii», *kaštel* 43 «casteluri», *spítál* 45 «spitaluri», *mul* 857 «catării», *puly* 885 «pui=păsării», *vas* 438 «vase», *os* 737 «oase»), ci și când tulpina se termină cu sunete care se schimbă înaintea terminațiunii *-i* a pluralului (II § 113), de ex.:

-i: *art* 18 «arte», *pemint* 41 «pământuri», *kort* 63 «curții», *pat* 122 «paturii», *kutsít* 169 «cuțite», *tat* (alături de *tats*) 306 «hoții», *fet* (alături de *fets*) 676 «feți», *frate* (alături de *frasc* < *frats*, p. 78) 681 «frații», *kunyát* (alături de *kunyats*) 695 «cumnați», *zet* 699 «ginerii», *gut* (alături de *guts*) 785 «găturii», *kuvat* (alături de *kuvats*) 790 «coate», *arét* (alături de *aréts*)

833 «areți», kokót 901 «cocoși», furminánt 1133 «chibrituri», prevt 1327 «preoți», etc.

-d: fund 62 «funduri», zid 66 «ziduri», skand 116 «mese», did 686 «moși», suséd 702 «vecini», medvíd 873 «urși».

-k: dímnýak 65 «hornuri», ak 385 «ace», amík (alături de amíts) 701 «amici», burík 817 «burice», běk 842 «tauri», pork 856 «porci», brek 869 «câni», rak 879 «raci», pavuk 909 «păian-geni», nuk 1037 «nuci», oblak 1116 «nouri».

-g: štrug 127 «rindele», medeĝ 308 «medici».

-ĝ: trbuĝ 815 «burte», graĝ 1045 «măzări».

-n (din lat. NN): an 1230 «ani».

-[I]: fatsó (alături de fatsól) 416 «cârpe», apoi: kal 852 «cai», maštél 447, mlyel 835 «miei» (alături de vitsély 844, port-sély 860).

-o[ű]: otróű 323 «otrăvuri», pokroű 439 «coperișuri», bo 843 «boi», oű 891 «ouă»; cf. și neű 1099 «zăpezi».

-u: sokru (alături de sokri) 657 «socri».

—: substantive cu ă caduc (II § 114 e): zlíbeťs — plur. zlíbeťs (alături de zlíptsi) 85 «țigle», banak — plur. banak (alături de baŋki) 121 «bănci», sěměny — plur. sěměny 347 «târguri» (sěmny = târgurile), kęsély — plur. kęsély 317 «atacuri de tuse» (kęsly = atacurile de tuse), dvojek — plur. dvojek 683 «gemenii» (dvoitsi = gemenii), udověťs — plur. udověťs 706 «vrăduvi», pumęn — plur. pumęn (alături de pumni) 796 «pumni», skopeťs — plur. skopeťs 834 «berbeci scopiți», reběťs — plur. reběťs 908 «vrăbii» (repts = vrăbiile).

Pentru aceste forme curioase, se poate totuși găsi o explicație. Gartner voia să știe bunăoară care e termenul istroromân pentru italianescul «soldo». Glavina răspunse: sold (158). Voind să știe pluralul acestui cuvânt, va fi întrebat: cum zici când nu ai un sold, ci doi? Glavina va fi răspuns: doi sold, întocmai precum în textele noastre aflăm trei sold^{23/3}, căci, precum am văzut în II § 217, după numerale, Istroromânul poate întrebuița singularul în loc de plural. Deci formele acestea pe care le dă Gartner drept plurale sânt de fapt singulare. Dacă apoi în forma hotărîtă întâlnim plurale ca breki (alături de brets) 869 etc., iar, la adjective, plurale nearticulate ca surd 988 «surzi», kurát (alături de kuráts) 1174 «curați», bět (alături de běťs) 500 «beți» (cf. și exemplele de sub d), formele acestea sânt numai o urmare inevitabilă a întâieii greșeli, fie că ele sânt formate în mod mecanic de Gartner și, poate sugerate și lui Glavina, fie că Glavina însuși le-a format în mod mecanic, pierzându-și siguranța limbei materne prin întrebările continue și obositoare. În unele cazuri, precum în furnanti 1133 (în textele noastre: fărminanti^{11/2}), formele cu t, d, k, g sânt exacte (II § 113). Faptul că dela cele mai multe substantive ambigene avem și forme în -i, deci câte două, trei și chiar patru variante pentru forma pluralului articulat (d. ex. kutsiti, kutsitsi, ku-

tsíturle, kutsítele 169) e o dovadă indirectă despre nesiguranța lui Glavina.

d) Greșite sânt și pluralele nearticulate în *i* după consoanță simplă (precum probabil e și pluralul articulat în *-i*: artizani 19) d. ex.: butigari (alături de butigár) 345, péklyari (alături de peklyar) 659 «cerșitori». Și greșeala aceasta e explicabilă din sintaxa istroromână. În II § 209e am văzut că Istroromânii pot întrebuița, după numerale, forma hotărîtă a substantivelor. Gartner citează însuși la p. 78 exemplul *nó i smo dói poštolár* sau: *dó i poštolári*; numai cât el greșește când din astfel de exemple face deducția că pluralul nearticulat dela *poštolár* e *poštolari*. Greșeala se continuă apoi, când el dă astfel de forme și dela adjective, d. ex.: *dreti* (alături de *drets*) 128 «drepti=netezi», *reskiniti* 398 «zdrențuroși», *largi* 412 «largi», *štrinti* (alături de *štrints*) 413 «strimți», *siroma χi* 658 «sărmani» (în textele noastre *siroma s*^{4/35}), *slabi* (alături de *slab*) 722 «slabi», *profundeiti* 1163 «afunzi», *skasi* 1164 «pieziși, repezi».

e) Și de la adjectivele în *-e* se dau forme neprobabile, fie că femininul singular se formează în *-e*: *verde*, fem. *verde* 103, fie că femininul plural se formează în *-e* (ca la substantivele citate sub *b*): *verde* 103 «verzi», *tare* (alături de *tar*) 723 «tari». Dimpotrivă, dela adjectivele cu două terminațiuni pentru cele două genuri, se dau forme neobișnuite ca: *betër* (alături de *betëre*) 679 «bătrâne», *mike* 716 «mici» (fem., în textele noastre: *miț*^{6/13}).

Vedem deci că în formele flexionare date de Gartner s'au strecurat greșeli, în parte explicabile, mai ales dacă ținem seama că lucrarea lui e, precum însuși mărturisește cu modestia care-i face onoare (p. 84), un studiu «greu, pripit, fără pregătirea necesară și necomplet». Dacă facem însă abstracție de aceste forme false, materialul adunat de Gartner are o valoare științifică mare, ca de altcum toate lucrările dialectale ale acestui savant.

Transcrierea sa fonetică e exactă și consecventă și face uneori distincții pe care alții mai târziu le-au trecut cu vederea. Astfel la Gartner se însemnează și scurtimea vocalelor (mai ales *ä*¹⁾ și *e*), pe care nici Weigand nici eu n'am putut-o remarcă; el distinge afară de *ε* (e deschis) un sunet, între *a* curat și *e* deschis, transcris prin *a* cu două puncte dedesupt. O lipsă de precizie e la el notarea sunetului *ä* prin *a* simplu, căci acesta numai când e accentuat, nu și în poziție neaccentuată e identic cu «ungurescul *a*, deci nu departe de *o* deschis» (p. 53). Pe *h* el îl transcrie prin *χ*, considerându-l ca o spirantă velară («Ach-Laut»); cred mai degrabă că *h* istroromân în majoritatea cazurilor e «spiritus asper». Cu *y* însemnează el un «iot dental, puțin deo-

¹⁾ Din cauza lipsei de caractere tipografice, în citațiunile noastre nu s'a putut face această distincție între *ä* (transcris prin *e*) și *ä* scurt (transcris de Gartner prin același *e* cu semnul scurtimei de-asupra).

sebit de voc. *i*, ca germanul *j*). Cred că «iot» istroromân e mai puțin consonantic decât cel german (*i* a istroromân e deosebit de germanul *ja*), cu toate acestea se deosebește precis de vocala *i*. Deci, în loc de a scrie, ca Gartner: *via i* (dar: *ma y 655*!), articulat *via y u 1185*, mai exact e a scrie *via i*, *via i u*; tot astfel profund *ëit*, iar nu profund *ëit 1163*, *ostari ie*, iar nu *ostarie 46*, *vii u* «viiu» și nu *vi u 954* (îndreptat și de Marotti în *vi y u*, ap. Bartoli P. 88), iar pluralul nearticulat *kra i* se deosebește de cel articulat *kra i i* (la Gartner pentru amândouă *kra i 8*). Lucrul se complică prin faptul că uneori Gartner întrebuițează și semnul *ï* (d. ex. o *i 891* «ouă», *artiz an i 19* plural articulat!) și că la el *l', n', d'* (*l, n, d* muiate) se redau prin *ly* (*z m u l y 76* etc.), *ny* (*d i m n y a k 65* etc.) și *dy* (*á n d y e l 1332*). Dar pe *v ý s o k 1159* «înalț» cum trebuie să-l cetim? — Celelalte semne sânt clare: *ε = ă* (scurt, când are de-asupra și semnul scurtimei), *ε = e* (*e* deschis), *η = η* (*n* velar), *ć = ć* (ca la Serbocroați), *k = k*, *ts = ț*, *š = ș*, *ž = j* (românesc, franțuzesc) și, prin urmare *ts = ć*; *r'* însemnează *r* silabic accentuat; semnul ~ deasupra vocalelor arată că sânt nazalizate. — Accentul acut (') se pune totdeauna când cuvintele au mai multe silabe.

Cifrele care urmează după un cuvânt citat din Gartner însemnează numărul cuvântului (însemnat din 5 în 5 cuvinte) în vocabular. Când cităm pagina, punem un «p» înaintea cifrei.

1883

Archivio storico.

Bartoli P. 9 reproduce cele trei propoziții istroromâne comunicate de un 'giovane filologo istriano' în aricolul *I Rumeni dell'Istria*, publicat în «Archivio storico per Trieste, l'Istria e il Trent», vol. II, Roma 1883, p. 95 ș. u., în care cetim *b u s é r i k a* în loc de *b a s ę r i k a*, *r e m* și *n - á r e m* (cu *m* final păstrat), *s i = ši*, *p e r d u t s i = p l' e r d u ʧ¹*.

¹) Știri despre Istroromâni, Cici, Uscoci și Morlaci, fără probe de graiu însă, utilizate de noi în parte în vol. II, se găsesc în următoarele scrieri apărute între anii 1883—1891; I. BIDERMAN, *Serben-Ansiedlungen in Steiermark und Warasdiner Grenzgeneralate* în «Mitteilungen des historischen Vereins für Steiermark» 31. Heft, Graz, 1883, pp. 45—47; — Dr. KARL LECHNER, *Die Rumänen in Istrien*, în «Petermanns Mitteilungen», vol. XXIX (1883), pp. 294—299; — FRANZ SCHUHI, în «Archiv für Heimatkunde», Leibach, 1884 și 1887; — O. BENNDORF și E. BORMANN «Archaeologisch-Epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn», Wien, X. Jahrgang (1886), pp. 51—52; — ERMANNO NACINOVICH, *Un tantino di Rumeno*, în revista «La Penna» din Rovigno, 1887, No. 6—9, 13, 15, 18 și 20 (citată de Burada 8) și în anul 1889 (citată de Bartoli, P. 10); — Burada 124—129 reproduce în traducere română un articol al lui A. COVAZ, publicat în anul 1887 sub titlul *Dei Romatici d'Istria* în «La Penna» din Rovigno, No. 10—11, pp. 120—121. (În acest articol se cuprind observații despre felul cum trebuie făcute studiile dialectale arătându-se câteva erori ale unor cercetători și vorbindu-se cu căldură despre studiile toponomastice); — VICENȚIU NICOARĂ publică în «Tri-buna» din Sibiu anul 1888, No. 236—238, o dare de seamă — cu traduceri după gazetele italienești din Istria — despre mișcarea Istroromânilor pentru obținerea unei

1887

Marotti.

Parohul G. MAROTTI a trimis d-rului Giacomo Lius, notar în Albona, împreună cu o scrisoare datată 28. II. 1887, niște mostre de graiu istroromân și adică (după Bartoli, P. p. 32 n. 2): I. 42 de propozițiuni (numerotate), parte italienești, parte germane, traduse în istroromânește; II. 75 propozițiuni istroromânești (nenumerate), în parte traduse în slavă și în italiană, în parte netraduse; III. câteva adause și corectări la materialul lui Gartner (în parte trimis acestuia de Marotti însuși), făcute într'un exemplar din «Rumunische Untersuchungen» de Miklosich. Grafia e când italiană, când slavă (semnele de-asupra literilor *c* și *s* sânt adesea greu de recunoscut), când românească (deoarece Marotti posedă Gramatica română de I. Massimu, pe care i-o trimisese lui Lius), când fonetică.

Bartoli, P. 92 ș. u. a dat câteva mostre.

În cele următoare reproduc mai întâiu cele 42 de propozițiuni numerotate și apoi, continuând cu numerotarea, celelalte, precum au fost transcrise de Bartoli (în parte utilizate în adausele făcute de acesta la Glosarul lui Byhan).

În privința felului lui Marotti de a transcrie cuvintele istroromâne sânt de făcut următoarele observări:

ă e redat de obicei prin *a*: *a m n a t a m 2*, *m u k a t 2*, *č a 3*, *i n t r e b a t 7*, *t a č a c 10*, *t a č a 10*, *l a 13*, *r u g a 13*, *t a g l i a t a 15*, *d a j e 17*, *č a č e 18*, *d a 19*, *k l j e m a c 20*, etc.;

mai des aflăm *au* și *aù*: *a u v d e 20*, *a u v 23*, *n a u v 23*, *a ù l j c* (= *âl't*) 25;

odată aflăm și *ē*: *ē v 35*;

că Mar. își dădea seama de calitatea sunetului *ă*, deosebit de *a*, rezultă din îndreptările ce le face lui Gartner la p. 66 și 69: *f r o a t e l e m e ũ*, *c ō a l*, *P f e r d*, *o a m*, *o a i*, *a*, *a m*, *o a t s*, *a*.

ă e redat mai adesea prin *ē* (scris uneori *ē*): *s ě m 1*, *m ě n a t 11*, *ē n s 12*, *ē n s 16*, *ē m n a 14*, *š k ě r b 17*, *m ě r e 27*, *g ě r s o n 41*, etc.;

mai rar prin *e* (cf. II § 20): *o b e r n i t 5*, *k e t r a 5* (cf. *k ě t r a 41*), *p o s e n d i 7*, *e n s 14*, 23;

uneori prin *ā* (scris și *ā*): *p ā r e 2*, 19, *p ā r e*, 15, 19 (cf. II § 15);

la începutul cuvântului chiar și prin *a*: *a n 52*, 69, deși în această poziție scrierea mai obișnuită e *i*: *i n t r e b a 5*, *i n 20*, *i s t i j i* (= *ăstij*) 54.

școli. Același dă în «Transilvania» XXI (anul 1890), No. 1, din 15 Ianuarie, date statistice despre numărul Istroromânilor (cf. II, p. 40 ș. u.);—În vol. X al marelui publicații «Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild», Wien, 1891 nu găsim despre Istroromâni decât câteva date în articolul lui ALOIS SPINČIĆ despre, «Vieța poporului slav din Istria» (p. 211—212).

ø e redat de obicei prin *e*: me 2, întreba 5, tremete 8, 14, se 12, more 13, fete 18, de 19, zvone 21, mere 69, etc.;

dar și prin *è*: kutèza 13, falè 13;

mai rar prin *ë*: tremète 58, vrème 69;

odată prin *ie*: tremiete 56;

chiar și prin *a*: ceraj (= țe reș) 40, rafi (re fi) 66;

nu putem ști dacă *a* în exemple ca juva 3, întreba 5, kutèza 13, ē m n a 14, etc. trebuie cetit *a* sau *ē* (II § 21).

k e redat de obicei prin *k*: mukat 2, ketra 5, kutèza 13, etc.

dar și prin *c* (care are și valoarea *ț*) cole 1, cuvintu 5, cumpara 24, etc.;

odată chiar prin *ck*: lock 40.

l' e redat sau, după model slav, prin *lj*: pljerduta 18, čeljad 19, kljemac 20, kalji dopeljejt 27, etc.;

sau, după model italian, prin *gl*: tagliata 15;

odată chiar și prin *l*: vesel (plural) 32.

n' e redat prin *nj*: mnja 72, etc.

ș apare scris *š*, *ś*, *s* și *s* (II § 81): škèrb 17, noštri 29, šelišće 50, niš 55, cešte 72, etc.; ši 10, niš 22, morești 31, poteštatu 40, -și-trei 42, etc.; ši 5, 8, šteptan 34, etc.; si 5, 66 lasi 16, dvașet-si-ur 42, sti («ești») 50, istiji 54, morești 57, pletesti 72 (cf. și în textul slav: ti mores... posljusat 57).

ț e redat de obicei, după model slav, prin *c* (care are și valoare de *k*): toc 6, kljemac 20, cije 24, n-meca 25, aùljc 25, nmestic 26, frac 28, arec pacencije 39 (tot astfel în cazurile când *ț* derivă din *č*): ceraj (= țe reș) 40, face 67, ce 70, cește 72, ceje 73, etc.;

mai rar e redat, după model italian, prin *z* (care de obicei are valoare de *z*): zva (= ț va) 48, toz 66.

z e redat de obicei prin *z* (care are și valoare de *ț*): kutèza 13, aze 49, etc.;

mai rar prin *s*: gèrson 41, kapusu 75.

Mostre de graiu istroromân

Torzjet am pre lume si nasta verit am.

1. Chi è la? son io — 1. čirej colè? sèm jo.

2. Camminando io mangiai il mio pane — 2. amnatam si mukat am me pàre.

3. Ella se ne andò riangendo [sic] — 3. mesa ča, čire štije juva.

4. I fanciulli imparano giuocando e ridendo — 4. fečori se n-mecu igrenda si ardènda.

5. Si voltò a me domandandomi perchè non parlo — 5. obernit se ketra mire si întreba me zač nu cuvintu.

6. Gli scacciò tutti dicendo: via! — 6. am zdrenit toc covintēnda: de čia.
7. Non avendo del danaro, ne ho preso in prestito — 7. nam vut pinez, intreat am za posendi.
8. Essendo ammalato, io mandai pel medico — 8. sēm bolen, ši nam vrut din medigu tremete.
9. L'appetito viene mangiando — 9. apetitu vire mukenda.
10. Tacete, ho taciuto anch' io — 10. tačac, voi tača ši jo.
11. Es ist spät, gehen wir! — 11. mēnat, mežen!
12. Ist er mit seiner Frau gekommen? Nein, er ist allein gekommen — 12. verita ku se gospa (domna)? ne je ēns verita.
13. Ein Kind darf sich nicht nehmen was es braucht, es muss darum bitten — 13. ur fečor nu kutēza la čelj falē, more za ča ruga.
14. Schicke Niemandem (sic!), gehe selbst hin! — 14. nu tremete ničur, ēmna ens cole.
15. Er hat sich ein Stück Brod abgeschnitten — 15. je tagliata un cus de pàre.
16. Warum lässest (sic!) du mich allein? — 16. zač me lasi ēns?
17. Diese Frau giebt sich viel Mühe — 17. česta domna š-daje čuda škèrb.
18. Die Schwestern haben ihren Vater verloren. — 18. česte fete pljerduta sev čače.
19. Gieb uns Brod, Vater! — Meine Kinder, ich kann Euch keines geben — 19. De na čačo pàre! — me čeljad nuva pok pàre da.
20. Ihr ruft dem (sic!), aber er hört euch nicht — 20. voi kljemac česta, ali je nuve auvde.
21. Die Glocke läutet, eilen wir zur Kirche! — 21. klopotu zvone, tèrlin in baserika.
22. Es war schon Mittag und wir hatten noch nichts gegessen. — 22. fosta veče podne noi nam niš mukat.
23. Er hat sich geärgert, nicht mich — 23. je auv ens sire jadic, mire nauv.
24. Warum kauft er Dir Kleider und nicht sich selbst? — 24. zač je cije roba cumpara, e-ns sije ne.
25. Er soll sich belehren, nicht andere — 25. je neka e-ns sire n-meca, ma ne auljc.
26. Kinder, hier gebe ich Euch die Kleider, ziehet sie an! — 26. Fečor anča ve davu roba, nmestic va.
27. Heute hat der Vater uns Pferde gebracht, morgen wird er euch welche bringen — 27. A-steze na čače kalji dopeljejt mēre vava vruri dopeljelj.
28. Essen wir schnell, denn wir müssen nach Hause fahren — 28. munkan vreda, che morejmna casa traže.
29. Unsere Brüder sind gut — 29. noštri frac sku bur.
30. Ich war bereits vom Bette aufgestanden, als der Arzt eintrat — 30. jo n-fost diboto din pat skulat, kēna medigu nuntru verit.

31. Es ist gut, du kannst gehen — 31. je bire, tu morešti mere.
32. Hier habt ihr zwanzig Gulden. Kinder seid heiter — 31. anča arec dvajset fjoririni fečor fijec vesel.
33. Ich sagte ihm, er sollte zu Hause bleiben, wenn die Mutter kommen würde — 33. jo-ljam zis neka casa ramara, se maja verire.
34. Er befahl uns, dass wir ruhig seien, und ihn erwarteten — 34. je-na zepovide, che neka fijen na miru, šije šteptan.
35. Er ist am dritten Tage abgereist; am vierten ist er wieder zurückgekehrt — 35. je treja zi ēv partit ča; patra zi auv verit nazda.
36. Die Thür ist verschlossen, brechen wir sie auf! — 36. česta uše-j zakljisa, resbinvo.
37. Ich fand ihn einen Brief schreibend — 37. jo lam flat un list pisenda.
38. Ich habe ihn nie arbeiten gesehen — 38. jo nulan vezut nigdar lukra.
39. Habet Geduld, es wird bald besser werden — 39. arec pacencije, va fi vreda mai-bire.
40. Als er mich beschinftete (sic!), schlug ich ihn. — Du hast Unrecht gethan. — So? was würdest Du an meiner Stelle gethan haben? — Ich würde ihn beim Podestà verklagt haben — 40. kēn ma poka-rejt, l-am stučit. — tuj falit — aša? Ceraj fost tu n-me lock fače? jor-laš fost lu poteštatu tnži.
41. Ich erlaubte dem Lehrling zu mir zu kommen, wenn der Meister ihn fortjagen würde. — 41. jo-lj dopustesk česta gerson kētra mire veri, sel mestru ča z'drenire.
42. Wie heißen auf walachisch die Zahlen: 21, 30, 33, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 110, 2000? — 42. kum se kljemu po vlaški češči lumer — Dvajset-si-ur, trideset, trideset-ši-trej, kvarnar, pedeset, šesdeset, sedamdeset, osamdeset, devedeset, sto-ši-zèče, doj-miljar.
43. pipè — 43. fuma.
44. fumescu. — 44. la fumi.
45. skolte — 45. alzati.
46. amna ča. — 46. e va via.
47. amna dormi — 47. va dormire.
48. no fumei čuda ke zva slabo face — 48. non fumare troppo perchè ti farà male.
49. mai bire aze, nego mere — 49. meglio oggi che domani.
50. din kara šelišće sti tu — 50. da che villaggio sei tu.
51. kum se kljama te čače — 51. come si chiama tuo padre.
52. kez de elj an casa — 52. koliko vas je va kući.
53. je anka brun sused — 53. je još kakov tvoj sused.
54. istiji tu domnu rugo po hervacki — 54. sai tu pregare per krvato.
55. tu nu stii niš — ti ne znaš niš.
56. cire mušat ča svice, se nu čoj da triska.
57. tu moresti mire skuta, se ver fi meu prijatelj, se nu vojte tremiete

ku draku — 57. ti mores mene posljust, ako ćes bit moj prijatelj, ako ne ću te poslat s' vragom.

58. ielj nam mire ku draku treměte, kijo noj skuta se nu mije fu sere volja — 58. oni nimaju mene s vragom pošiljat, da ja neću pošlušat nego kada bude mene volja.

59. tu ai kapu de vice-tu — 59. hai la testa di vitello.

60. se nuri skuta vate domnu — 60. ako ne budeš poslušalj će te Bog.—

61. se skutari nute va domnu. Skuta te domnu, pak nuta va draku.—

62. gledaj se da te kačka ne uji — 62. kauta te se nute kačka mučka.

63. sarpele — 63. gad.

64. jo te pozdraveš Domnu ku tire.

65. zatući čavliču an zid — 65. zabji čaval va zid.

66. hvala Domnu si lu Majke Bozje kam bejut anča toz skupa ur mizol de vir — Domna na da duais i kletu, rafi senja ke smo vi.

67. tač, tač, ve maj bire face se meri dormi — 67. muči, muči ćes bolje storit ako greš spat.

68. muč e tače — sada muči.

69. sera Domnu da mere tiha vrěme, rem noj doj mere an lug — 69. ako Bog da tiho vrime jutro, ćemu mi dva poč na lov va lug.

70. ce tu lukri — 70. ča delaš.

71. pletešu facolu ku ako — 71. ja pletem facol s'iglom.

72. nu istina ke tu pletesti facolo, ma i pletesk, ce šte zile mja (indreptat în mnja) fost rače premer — 72. nije istina da pleteš fazol ma ja pleten Te dni mije bilo zima na ruke.

73. čoj vajo spura | ceje novoga.

74. čuda fume pre lume — 74. čuda glada po svitu.

75. tantu me kapusu verita Pira ur de ce la kapus noj mori de fame — 75. dokle imam tega kapuza neću imrit od glada.

Note

Tor zjet a m din ven. *torziàr* «andar vagando» n a s t a] pare a fi o variantă a lui n â z a t «înapoi, iară»; cf. n a z d a 35.

2. a m n a t a m] a m n â t - a m; perfectul compus e adesea scris împreună: mesa 3, verita 12, tagliata 15, fosta 22. Peste a m n a t a m e scris m - n a n d a = m n â n d a «mergând». m u - k a t] Tot astfel m u k e n d a 9, m u k a t 22 alături de m u - k a n 28. Și la Mičetić-Ive: m u k à ⁹/₃₅ (cf. Bartoli, P. 61); se vede deci că nu e greșeală de scris, ci o rostire exactă, pricinuită de disimilarea completă a lui *n* față de nazala precedentă, ca în arom. *măc* «mânc».

3. r i a n g e n d o ar putea fi o greșeală de scris în loc de *piangendo* «plângând», dar atunci nu se potrivește traducerea istroromână.

4. n - m e c u trebuie cetit n m e ț u, cf. n - m e c a 25 i g r e n - d a cred că trebuie cetit i g r e i n d a sau i g r e i n d a; tot astfel

pisenda 37; Mar. redând pe *e* prin *e* (cf. nota 1) nu putem ști dacă verbele de conjugarea IV-a au terminațiunea *-eî* sau *eî* (II § 149) la infinitiv și deci *-eînda* sau *-eînda* la gerundiu *ardēnda* a cred că trebuie cetit *ărdănda* (cf. nota 1); tot *-ănda* în: *covintēnda* 6, *mukēnda* 9, *m-nānda* 2.

5. se] Am așteptă s-a.

13. la *čelj*] lă *če-l'* «să ia ce îi».

17. *škərb*] *šč(ă)rb* < cr. *skrb* «supărare» (cf. moldovenescul «scârbă»).

27. *vava*] «văva» *dopeljelj*] Din *dopelje* cu asimilarea lui *j* față de *l'* precedent.

28. *morejmnă casa*] Trebuie despărțit *morejmnă* acasă; cât pentru finalul *mn*, cred că Mar. a scris mai întâiu *morejm*, apoi a îndreptat pe *m* final în *n* uitând să-l șteargă, cf. nota 37.

30. *jon-fost*] *io-mfost*; pentru *m > n* cf. II § 62 a.

kēna] căna «când a».

32. *fjorinini*] Greșit în loc de *fjorini* vesel] Am așteptă

veselj.

34. *šije*] *ši je* «și pe el».

36. *resbinvo*] *rezbînvo* «s'o spargem!»

37. *lam*] e îndreptat în *lan = l-an* «l am», cf. II § 62 a.

38. *nulan*] *nu l-an* «nu l-am».

40. *tu j*] «tu ai» *jor-laš*] cf. II § 99 *tnžij*] Bartoli nu e sigur dacă nu trebuie cetit cumva *tu ži* (care ar corespunde croatului *tužiti*); cum însă verbul e atestat ca *tăn ži*, cu același sens, și de Weigand (cf. Byhan 362), lectura *tnžij* va fi cea bună.

41. *gerson* trebuie cetit, probabil, *gărzón*, cf. Bartoli, P. 48.

44. *lafumi*] Va fi forma de politeță ital. «Ella».

46. Unele din frazele lui Mar. le-a controlat Bartoli cu Francesco Pezzolich din Brdo; le vom da cu scurtarea Pezz.: *amna cá Pezz*.

51. *te j*] fusese scris *me*, iar deasupra lui *m* s'a scris un *t*, fără ca *m* să se șteargă.

52. *căț de el' ăscu ăncăsa Pezz*.

53. *brun*] Greșeală de scris în loc de *vrun*: *je ăncă vrun suséd Pezz*.

54. *istij*] Cetește *ăstij*, cf. II § 173 *rugoj*] *rugă*.

55. «Ține bine («frumos») lumânarea ceea, căci dacă nu, am să-ți dau o palmă»: țire mușăt că sviče, s'nu ț-o ida o trisca Pezz.

57. *tu morești mire scută s'er fi me priatel'...* *voite tremete cu dracu Pezz*.

58. *ielj nam mire...*] *iel'* e pluralul politeței (II § 240) *nam*] Scris greșit în loc de *n-ăru* *kijoj*] Asimilat din *kejo* *fuserelj*] *fusere*: «Dumneata n'ai să mă trimiți la dracu, căci eu nu voiu ascultă dacă nu voiu aveă poftă»: *jel' n-ăru mire cu dracu*

tremețe, kí jo n-oj šcutá, sǎ (sic!) nu mie fusese vol'a Pezz.

59. ai e îndreptat în ui, poate sub influența lui *u* precedent sau poate că Mar. a vrut să scrie *uai* pentru rostirea *ăi* vice-tu] vițelu.

60. nuri] pare a fi o formă contrasă în vorbirea repede din nu vruri; Pezz. dǎ: se nu vruri scutá, adăugând «altramente mai mi no go înteso» vate domnu] va te domnu, subînțeles tu cí sau castigé' i; Pezz. de asemenea nu simte nevoia de a mai exprima infinitivul, subînțeles în acest caz (cf. II § 267) și traduce pe «se no ti sara ubidente Iddio te farà male» prin: se nu fuséri poslušan, va te Domnu.

61. se scutári, nute va Domnu Pezz. «dacă vei ascultá, nu te va bate Domnu» nuta va] Va fi greșeală de scris (pricinuită de *a* următor) în loc de nute va (cf. nute 62) scuta te (= il tuo) domnu, pacnu va te dráculá Pezz.

62. cǎvta se nute cǎcca mucca Pezz.

64. pozdraveš] Dacă nu e o greșeală de scris (Pezz. dǎ *io te pozdravlesc*), ar puteá fi *pozdraves*, cu amuțirea finalului *c* în sufixul *-esc* (II § 95 a) și *š* în loc de *s*, cf. și *pletešu* 71 (alături de *pletesk* 72). Frază întreagă pare a fi începutul trunchiat al rugăciunii «Ave Maria», care în varianta Bajčić este: *Jo pozdravlesk tire, Maria, kare šti pljire de milost, Domnu ču tire.*

65. zebě' čávelu ǎn žid Pezz. (care observă că *žatúci* 'se în slavo').

66. mizol] cf. Bartoli, P. 59 *duais i kletu*] Bartoli, P. 74—75, cetește *šikletu*, care ar corespunde croatului *ik letu*; Pezz. propune: *domn[u] a dǎt ǎn šikletu rafi senja*] re] fi se ǎ «ar fi semn» *vi*] cu acest cuvânt trunchiat se termină pagina, fără să se continue fraza pe cea următoare.

67. *ve*] greșeală de scriere în loc de *ver*: *ver mai bire fáče* Pezz.

68. *mučetače*] Va fi *močetače* «acum tace»; scrierea *muč* e influențată de *muči* (croat) din aceeași propoziție și din cea precedentă.

69. *sera Domnu da mere*] *serē Domnu dǎ mǎre* «dacă va da Dumnezeu mâne» *mere*] *mēre* «merge».

71. *pletesc fațolu cu ácu* Pezz.

72. *mja* îndreptat în *mnja*. Dau fraza întreagă în transcriere, astfel, ca să fie ușor de înțeles: *nu-ǐ jistina ke tu pletesti facolu.* — *ma io pletesc.* — *țeste zile mǎ-a fost ráče pre mǎr.*

73. Pentru *vajo* cf. II § 160.

74. *fume* în loc de *fome*, greșeală grafică din pricina lui *lume* următor: *čuda fome prelume* Pezz. (e o frază foarte obișnuită, ca un proverb).

75. pira ur de ce la] pira vur de čela «până vom avea din acă (varză)». Construcția obișnuită este, după Pezz., tantu me capuș verit-a, pira-l fusere, n-oi murí de fome fame] în loc de fome poate fi un italianism, dar și o scriere inversă, căci pe *ă* îl scrie uneori cu *o*.

1890

Tomasin.

Intre diferitele studii ale lui Dr. P. TOMASIN despre populația Istriei și a provinciilor învecinate, de origine românească, cel publicat sub titlul *Die Volksstämme im Gebiete von Triest und in Istrien*, Triest 1890, II. Rumänen (pp. 42—44), dă, după o scurtă descriere a Istroromânilor, și următoarele probe de limbă: *io, tu, lui, noi, jegl (ich, du, er, wir, ihr, sie); cesta, cella, ceschi, cegli, časta, ča, celli (dieser, diese, derjenige, irgendeiner, dieser da, jener dort); fi (sein), avè (haben). Conjugarea: io lucrò, tu lucrì, je lucrà, noi lucràmo, voi lucràz, jegl lucrà, jam lucràt, jo vi lucràt, jo res fost lucràt (ich verdiene, du verdienst, er verdient, wir verdienen, ihr verdient, sie verdienen, ich verdiene, ich habe verdient, ich werde verdient haben). Cuvinte de origină latină: amblà (ambulare—gehen), basalca (basilica—Kirche), bou (bos—Stier), call (callis—Strasse), cargna (carro—Fleisch), cassa (casa—domus—Haus), cass (caseus—Käse), domno (dominus—Herr), clama (clamare—rufen), compana (campana—Glocke), copra (capra—Ziege), filie (filia—Tochter), fratogli (fratres—Brüder), jualba (alba—weisse), lapte (lac—Milch), lucru (lucrum—Gewinn), ma (meus—mein), matre (mater—Mutter), mulièr (mulier—Weib), muliara (mulier mea—mein Weib), ochiu (oculus—Auge), ova (ovis—Schaf), patre (pater—Vater), rogà (rogare—bitten), segura (securis—Hacke), sorèr (soror—Schwester), urra (una—eine), vetruona (vetera—alte), vinu (vinum—Wein).*

Am reprodus întocmai aceste probe, între care sânt, alături de forme și cuvinte istroromâne veritabile, altele evident greșite sau rău traduse, unele italiene, altele vegliote, iar altele reproduse fără control din dife-riți autori, începând cu Ireneo della Croce.

1891

Gaster Chr.

«Crestomația» lui P. GASTER nu cuprinde nici o contribuție nouă cu privire la Istroromâni, ci textele date pe pp. 282—287 ale volumului

al doilea sânt reproduse din Miklosich și adică: anecdota «Securea găsită» și fabula «Greierul și furnica» după Covaz, «Tatăl nostru» și «Crezul» după Sajovec, «Legenda sfântului Petru» după Mičetić-Ive, «Tatăl nostru», «Decalogul», «Frazele» și câteva «Proverbe», după Ive, iar după Gartner «Trei frați».

În partea gramaticală din Introducere se dau, la Pronume și la Verb, și forme istroromâne, reproducându-se și toate erorile lui Gartner.

1892

Weigand I.

După călătoriile sale în Peninsula Balcanică, G. WEIGAND cercetă și pe Români din Istria și o parte din rezultatul studiilor sale le comunică în studiul *Nouvelles recherches sur le roumain de l'Istrie*, publicat în «Romania», XXI, pp. 240—256, Paris, 1892. Înainte de a ajunge în Istria, Weigand petrecu mai întâiu câteva săptămâni în Fiume (p. 241), unde cunoscù pe V. Nicoară, Român din Ardeal, profesor la liceul de acolo, care s'a ocupat mult cu Români din Istria și care îi dădu informații bogate despre Istroromâni și limba lor. În Fiume întâlni ocazional și femei din Jeïani. Plecă mai apoi la Susnevița, unde se opri o zi, apoi la Brdo și la Noselo, unde rămase opt zile (din 25 Iunie până în 2 Iulie), la negustorul Scrobe. Acesta, fiul său Nestor și bătrânul Franz Ștroligo i-au fost învățătorii (p. 241).

După ce ne dă câteva date interesante despre Români din Istria Weigand vorbește despre limba lor, îndreptând unele greșeli ale lui Gartner și completând unele lacune din studiul înaintașului său, pe care îl luă de bază a scrierii sale. Se ocupă mai întâiu de «sunetele» istroromâne (p. 242—244), dând pentru unele din ele precizări fonetice, care nu sânt totdeauna identice cu observările mele și ale altora. Amintește apoi câteva din trecerile fonologice caracteristice dialectului istroromân, care de asemenea nu sânt totdeauna la fel cu constatările noastre sau nu sânt precizate exact, d. ex. *m* între vocale devine *n* (p. 244) sau formularea lor nu e tocmai fericită, d. ex. «*l* e intercalat între consonante și *ia, ie*» (de fapt: *l'* se intercalează între labiale și *z* următor). Urmează un capitol despre «pronume» (p. 245—246), în care se citează și forme îndoielnice, precum masc. *l o* și fem. *l a* ca acuzativ singular și *l i i = l o r* ca dativ plural al pronumelui personal conjunct, apoi forma *k o a r l e t ș e* ca pronume relativ indecl., *t ș ă ș t a* ca formă pentru masculinul singular al pronumelui demonstrativ al apropierii și *t ș e l i a* pentru masculinul plural al pronumelui demonstrativ al depărtării. Că lipsesc unele forme și variante nu e de mirare într'un articol scurt ca acesta; totuși cred că în paradigma pronumelui personal de pers. 2 se potrivea mai degrabă *ț* pentru dativul conjunct singular decât *tii* (*c* al nostru), care apare

numai în anumite condiții. Mai bogat e capitolul următor (p. 246—249), care tratează despre verbul istroromân. Și aici întâlnim unele forme care se deosebesc de cele date de noi, d. ex. pluralul verbului *m e r e* (p. 246) și formele pentru pers. 1 și 2 a singularului imperfect (p. 247). În paradigma verbului *v e* nu se dau, la plural, formele verbului ajutător. Unele din formele date de Weigand și o parte din aserțiunile și explicațiile sale sânt de sigur greșite, astfel fraza: *ș t e p t u, p i r e a f i i e f i n i t* (p. 246), căci un conjunctiv fără *n e k a* sau *s e*, după *p i r e a* nu-i uzitat; greșite sânt și formele pentru gerundiu (p. 248), explicarea imperfectului (p. 247) și a «plusquamperfectului» (p. 248), precum și aserțiunea că imperfectul se poate forma dela toate verbele (p. 247) și că dela verbele în *-eji* nu se pot deriva forme în *-veji* (p. 249).

În capitolul următor (p. 249—250), despre substantive, aflăm câteva forme de plurale care se deosebesc de cele notate de mine. Aceeași observare despre unele prepozițiuni (p. 250—251) și unele adverbe (p. 251).

Partea cea mai importantă a acestui articol sânt cele trei texte care urmează, dintre care cel dintâu e *Legenda Maicii sfântului Petru*, publicată și de Miklosich WdR. după Mičetić-Ive și îndreptată de Weigand cu ajutorul lui Scrobe (reprodusă de noi la p. 38 ș. u.) apoi o traducere făcută de tânărul Scrobe după o istorioară italienească și în sfârșit o autobiografie povestită de Franț Stroligo. În cele următoare vom căuta să îndreptăm câteva greșeli în afară de cele arătate la p. 41): ^{243/26} *Glaviga]* *Glavina* — ^{244/6} *k o' a z e a]* *k o' a s e a* — ^{244/23} *k o a l i]* *k o a l i* — ^{246/35} *t a t ș]* *t o a t ș* — ^{48/28} *n-a f a k a v e a i t]* *n-a f a k a v e a i t* — ^{251/2} *r o s i t s e]* *r o z-* sau *r o ž-* cf. Bartoli, P. 17 n. — ^{51/4} *s k a n d u]* *s k o a n d* — ^{253/31} și ^{253/35} *k o a l e a* e dacoromânism în loc de *k o a l a* — ^{253/32} *ă n t r e a b e a* trebuie tradus aici prin «prier» (nu «demander») — ^{254/15} *k a n d]* *k a n d* — ^{254/34} *t ș i t a t a]* *t ș i t o a t a* (cf. ^{255/4-5}) — ^{255/18} *p r o h u* pare a fi greșit în loc de *p r o a h u* (cf. Gartner 1093) — ^{255/17} *y e n e r o a l u]* *y e n e r o a l u* — ^{255/35} *d e n d e* nu-i «ou», ci «d'ou» — ^{255/37} *V e r i t - a m* va fi dacoromânism în loc de *V e r i t - a n* — ^{255/39-40} *k a t s o' a t o a w k u u r t e l a d a* «on avait frappé... avec un couteau» îndreaptă în *k a t s o a t - a w k u l t e l a d a* «a primit o lovitură de cuțit» (cf. Byhan, p. 259, Bartoli, P. 18) — ^{256/4} și ^{257/10} *k o a s a* «à la maison» (citată și la p. ^{251/31}, între adverbe). Am așteptat: *k o a s e a* — după *k u* va fi o greșeală; Istroromânii zic: *ă n s u r a* după, Dacoromânii: *a i n s u r a* cu (sau *a d a d u p a*); se pare că avem a face aici cu o contaminare a celor două construcții — ^{256/11} *m o t ș i h a]* Auzit sau transcris greșit în loc de *m o a t ș i h a* — ^{256/13} *p o k l e a* recte: *p o k l e a*.

Transcrierea fonetică a acestor texte nu e cea obicinuită în studiile dialectale ale lui Weigand. Sunetele *ă* și *ę* (transcrise de el mai târziu prin *o* și *e*) sânt redată prin *o a* și *e a*; sunetul *ă* (transcris de altfel prin *o*) are semnul *ă*; palatalele sânt: *š* (dar și *ș*; d. ex. *și*), *ts*, *tš*, *ž* și *č* (și pentru *č*: *č o a r o*); un singur *k*; dentalele muiate el le redă printr'un *i* următor:

$l\ddot{i} = l'$, $n\ddot{i} = \acute{n}$ (însă $m\acute{o}ar\ddot{i}$, care nu trebuie cetit cu r muiat, ci cu $r+i$ scurt); neconsecvent e în întrebuițarea lui \ddot{i} , pe care-l transcrie când prin i , când prin \ddot{i} (care e și semn grafic spre a arăta muiarea unui l și n precedent și uneori e întrebuițat pentru i șoptit) și când prin y , cf. II § 42. Tot neconsecvent e și în întrebuițarea accentului, care nu e însemnat în cele mai multe cuvinte, scriind bunăoară: $p\acute{o}rt\acute{o}'a$, $ver\acute{i}$, dar $\acute{s}ed\acute{e}a$, $pov\acute{e}a\ddot{i}$, 246, $p\acute{o}rt\acute{o}'an$, dar $p\acute{o}rt\acute{o}ats$ 246, $vid\acute{e}'a\ddot{i}a$ dar $dav\acute{e}a\ddot{i}a$ 247, etc.

1894

Weigand II.

În 1894 a publicat G. WEIGAND un articol despre Istroromâni în «Beilage zur allgemeinen Zeitung» din München No. 252 (Beilage No. 210), din 12 Sept., care a apărut și românește în «Enciclopedia română».

În același an, sub titlul *Istrisches*, apar în «Jahresbericht für rumänische Sprache», vol. I, Leipzig, Barth, 1894, pp. 122—155, douăsprezece bucăți — dintre care unele se aseamănă cu cele publicate de mine, d. ex. I cu 4 II cu 26, III cu 13 — culese în vara anului 1893. Dintre acestea cele două dintâu sânt comunicate de Nestor Scrobe din Susnievița, iar celelalte zece de bătrânul Fr. Stroligo din Villanova (Noselo). Felul de transcriere nu mai e cel de mai înainte, ci cel obișnuit în studiile dialectice de mai târziu: $\acute{a} = \acute{o}$, $\acute{a} = \acute{o}$, $\acute{e} = \acute{e}$; deosebește între \ddot{i} (semivocală) și y (consonantă); tot astfel între \acute{s} și $\acute{\acute{s}}$, \acute{z} și $\acute{\acute{z}}$, $t\acute{s}$ și $t\acute{\acute{s}}$; apoi între v și w (bilabial); introduce semnul \acute{c} și deosebește și un y . Accentul e notat (ca în textele noastre) când nu este pe silaba penultimă; uneori însă s'a uitat a se notă, mai ales la verbele în $-e\acute{i}$ sau în cazuri ca: $fior\acute{i}n$ $\frac{6}{9}$, $gr\acute{u}netu$ $\frac{7}{17}$, $kol\acute{e}$ $\frac{8}{3}$, etc.

Limba textelor e aproape aceeași ca a lui Belulovici, afară de câteva deosebiri de amănunt, d. ex. $l\acute{o}rgu$ $\frac{1}{5}$ = $l\acute{a}rgo$; $mer\acute{o}nku$, $k\acute{o}mer\acute{e}$, $hlap\acute{e}tsu$, el , $koder$ II § 20; $mur\acute{e}i$, $p\acute{o}rt\acute{o}'$, $kunosk\acute{u}t$, $sur\acute{o}'r$, $pot\acute{u}t$, $\acute{s}kapole\acute{i}t$, u , $morire$ II § 48; $dr\acute{o}cu$ II § 2; $t\acute{s}uda$ $\frac{2}{5}$ = $tsude$ (și $Nanu$ 38: $t\acute{s}ude$); $sridne$, $o'nyelu$ II § 74; $mboreb\acute{i}t$ $\frac{2}{9}$ = $borb\acute{i}t$; $(amin)d\acute{o}u$ II § 98; $be\acute{u}t$ II § 170; $o'nn\acute{o}zat$, $o'mbat\acute{i}$ II § 182; $poskap\acute{e}i$ II § 149; $m\acute{o}nko'$, II § 23; $hrast$, $kra\acute{i}tsar$ II § 3; $m\acute{a}imun$ II §§ 67c și 109; $lu\ g\acute{o}spod\acute{o}r$ II § 207; $ka\acute{s}ipork$ II § 208; $\acute{a}r$, ur II §§ 72 și 49; $priatelu$ II §§ 76 și 109; $p\acute{o}'r\acute{o}tu$ II §§ 14 și 112a; $po\acute{s}te\acute{n}$, $po\acute{s}n\acute{i}t$ II § 74; $z\acute{o}liku$ $\frac{4}{18}$ = $z\acute{a}lic(a)$; $preste$, $dela$ II § 30; $zmil\acute{u}it$ II § 149; $zekl'isseaw$ II § 98; $plivindo'$ II § 152; $t\acute{s}\acute{e}l'ada$, $nigd\acute{o}'r$ II § 109; ure II § 134; $t\acute{r}do$ $\frac{7}{3}$ = $t\acute{a}rdo$; $pokl\acute{e}$ $\frac{1}{2}$ = $pocle$; $t\acute{s}uda$ $\frac{7}{12}$ = $\acute{t}ude$; $vend\acute{u}t$, $zmesl\acute{i}t$ I § 38.

Iată câteva forme care ni se par greșite și câteva îndreptări în traducere ¹⁾:

^{1/3} ke se re maritǫ; am așteptă ke se se re m., sau, mai probabil, ke se re maritǫ-se, primul se fiind conjuncția «dacă» iar al doilea pronumele la acuzativ.

^{1/5} Schimbă punctuația: doi șerp, e fetșori pus l'aw.

^{1/7} no fi zakoríst «sei nicht hart» e greșit. Byhan p. 387, propune: nǫ, fi zakoríst, «nun, es möge zum Nutzen sein» (croat. slov. koríst «Nutzen»); interpretarea lui Byhan cu privire la zakoríst e de sigur cea adevărată, dar no nu trebuie schimbat în nǫ, căci nu e interjecție, ci dativul pron. pers. absolut (II § 225) deci «să ne fii de folos»; am aștepta, adevărat, mai degrabă fiije sau vafi.

^{1/8} pîre verír (sic!) kǫsǫ «bis er nach Hause kommen würde»; în traducere verbală ar fi: «bis ich ... kommen würde», căci verír este de sigur pers. I din singular, nu a treia, precum pare a-l interpreta Weigand, judecând după «sic!». Avem a face cu un fenomen destul de des la Istroromâni (îl avem de ex. la Weigand II ^{2/3}, ^{4/7}): trecerea dela vorbirea indirectă la cea directă. O construcție identică la Popovici I ^{28/10}.

^{1/9} pednai st dǫn] La noi osndăn (cf. II § 5).

^{1/10} vodenǫtsi] Tercovici, ap. Bartoli, P. 88: vodenăku sau «maj mușât»: vodenăča = biscia d'acua (v. stăje între apa dulce, kăza rîbele și žăbele).

^{1/12} lei lei «de e».

^{1/7} «Was scheint dir [von dem] der dich» «Was meinst du, wer wird dich ...».

^{1/18} Schimbă punctuația în: re meritei obisite fi și traducerea în: «dass sie verdienen würde ...».

^{1/19} «Weil sie ...» îndreaptă în: da er» (precum dovedește masculinul adjectivului predicativ). Propoziția ka fost ćoro sramotít este cauzală și depinde de: e tsesǫru zisa (^{1/18}), ar trebui deci trecută în alineatul precedent, iar punctul după ka sún schimbat în virgulă.

^{2/2} «sie haben sich zusammengenommen und haben sich verheiratet»: «und sie haben einander genommen (=geheiratet) und haben s. v.».

^{2/8} stǫptǫ o yǫbǫ mǫńće «warte ein Weilchen vorher», trebuie îndreptat în: stǫptǫ, oi iobǫ m. «warte, ich werde vorher trinken» (cf. Byhan, p. 234, care propune: iǫv] oi bǫ — ceea ce nu corespunde cu topica istroromână, și Popovici, II, p. XV, care propune oi iǫ bǫ «o ea be (sic!)» — ceea ce n'are nici un sens). Despre un alt caz de ǫ în loc de o cf. mai departe nota ^{4/8,9}.

^{2/13} tșe nu e pronume relativ dependent de iuvǫ, deci nu trebuie tradus prin «wo» sau «was», ci e pronumele interogativ (întrebare oratorică) cu înțelesul lui «cât (de mult)».

¹⁾ Frațiunile arată în numărător, ca în textele noastre, numărul bucății, și în numitor alineatul în care se găsește cuvântul citat.

^{3/3} i u v e t o l' e l e m n e = tăind lemne. Remarcabil e singularul t o l' e desi subiectul e i e l'. Sau avem o formă veche în -e și la pers. 3 din plur.? — t ș e t ș e r t u «was willst du» cred că e greșit, mai întâiu pentru că t ș e r e nu are înțelesul de «a vrea» ci de «a căuta», apoi fiindcă în pers. 2 sing. ar trebui să avem forma t ș e r i (II § 41). Presupun că avem a face cu: t ș - e r t u? = ce vrei tu? pe care Weigand îl va fi îndreptat în t ș e t ș e r t u.

^{3/12} a ș o v e a b e l e t s a] trebuie cetit a ș o v e b. «așa frumusețe», deci traducerea «hatte niemals eine so schöne Pracht» e greșită. De asemenea e greșită forma v e «avea», ca imperfect al verbului «avea», reconstruită de Weigand din acest exemplu și din alt exemplu rău înțeles (m a s i v e ^{5/7}).

^{4/1} t ș i r o t a w b e ú t s i m o ñ k o t «verlangten Trank und Speise»; îndreptă traducerea în: «sie speisten zum Nachtmal, tranken und assen». E evident că t ș i r o t a w e perfectul verbului t ș i r o «a cină» și n'are a face nimic cu t ș e r e (care la Istroromâni nu însemnează «a cere», ci «a căuta»); tot astfel b e ú t și m o ñ k o t nu-s participii-substantive, ci tot perfecte fără verb ajutător ca în cazurile arătate în II § 267 a.

^{4/4} s e y e z d e' pe care Byhan (s. v.) propune să-l cetim s e i i e z d e' trebuie îndreptat în z e y e z d e' (cf. z e i e z d i în glosarul nostru); pentru urechea unui German e foarte greu a deosebi între s și z inițial. (Cf. și ^{9/5}, ^{9/6}).

^{4/7} Lipsește, în traducerea germană, după «können»: «denn sechs Pferde können nicht herausziehen . . .».

^{4/8, 9} n a p o l' u «im vollen Galopp», trebuie îndreptat în: n a p o l' u, «auf freiem Felde» (cf. Byhan, 312).

^{4/10} «Sie fragten, ob er [es] ihnen verkaufen wolle (würde)» [«sie baten ihn, er möge [es] ihnen verkaufen, denn . . .»].

^{4/15} v u t a w] Am așteptă: v r u t a w.

^{4/16} k u v i n t e' (tot astfel ^{4/17}, ^{6/2}, ^{6/7}) k u v i n t e' (^{7/9}, ^{7/12}). Verbul fiind de conj. I, accentul e pe tulpină; greșeala se explică ca o analogie după multele verbe de conj. IV.

^{4/19} «da wurde es der Mann» [«verwandelte er sich sogleich in einen Mann»]; o m u are forma hotărîită nu pentru că ar fi definit mai de aproape prin propoziția următoare — precum pare a interpreta Weigand — ci ca în exemplele citate în II § 204.

^{5/5} o r p e] o r p e.

^{5/7} m a ș i v e «war (hatte) auch» m a ș i v e «las die Messe» (dela verbul m a ș i v e i «a sluji liturghia»).

^{6/3} Nu cred ca o ñ k a t s o t a w să însemneze «hat ergriffen», și că avem a face cu un schimb de prefixe, în loc de a k a t s o t a w (Byhan s. v.), ci trebuie mai degrabă tradus cu «zog [die Schuhe] an» deci «încălțat-a» (II § 79), precum reiese și din continuarea: m e s a w c o o n (nu: k u) o p i n t ș i l e l u ž u p o n u. Astfel devine îndoielnic și:

$\frac{6}{6}$ a ñ k a t s ó t «ergriffen» (în loc de \hat{o} ñ k a t s ó t), mai ales că Weigand putea fi influențat de forma aromână *añkats*, *nkats*.

$\frac{7}{3}$ t r' d o nu însemnează «schnell», ci «stark, fest».

$\frac{7}{8}$ p u r t o t a w nu se poate traduce cu «er hat geworfen». Cred că subiectul propoziției nu e feciorul cel prostănac, ci berbecule căruia i-a căzut o pară pe corn și de spaimă a luat-o la fugă «conducând» oile în groapă.

$\frac{7}{10}$ k a d e] k a d e' (cf. $\frac{9}{1}$).

$\frac{7}{15}$, $\frac{7}{16}$ «weggeführt»] «gebracht».

$\frac{8}{3}$ «sind alle zusammengekommen»] «machten sich alle auf den Weg», cf. Byhan, 291.

$\frac{9}{1}$ v i s í însemnează «überhangen», nu «krumm wachsen»; — r e f o s t k a d e' = era cât p'aci să cadă.

$\frac{9}{5}$ s e t a r i t e s e a w] s e t a r i t e s (= ă s cf. II § 20) a w. Deși verbul *setari* corespunde croat. *satariti*, cu același înțeles (Byhan s. v.), ne întrebăm dacă Weigand l-a însemnat exact. Am văzut anume mai nainte ($\frac{4}{4}$) că el scrie *seyzde'* în loc de *zeyzde'* (cf. și $\frac{9}{6}$) și tot așa s'ar putea să fi scris *setari* în loc de *zetari*, după cum l-am auzit eu ($\frac{18}{35}$, $\frac{18}{38}$) și după cum l-a însemnat și Popovici (II 167). Chiar și trecerea lui *a > e*, pe care o găsim tocmai la prefixul *za -> ze -* (II § 6) ne întărește în părerea aceasta. Rămâne însă a explica forma *zetari* < croat. *satariti*. Popovici (l. c.) o explică ca o «posibilă contaminație din *zatirati* + *satariti*». Cred mai degrabă următoarele: Istroromânii au prefăcut pe *satirati* în *zetari* printr'o apropiere greșită de verbul *tari* (< croat. *trti*, *tarem*) «a șterge» (cu compusul *otari* $\frac{30}{6}$, Popovici, II 132 «a șterge, a curăți»). E adevărat că înțelesul e depărtat, dar nu trebuie să uităm că în regiunile cu populație bilingvă, precum în parte sânt Istroromânii, se poate ușor întâmpla că se plâsmuesc cuvinte în limba streină după fel de fel de analogii, al căror proces psihologic nu-l putem urmări totdeauna.

$\frac{9}{6}$ s e t e k e i t va fi z e t e k e' i t, din *za*+*tekati* croat (nu, cum crede Byhan s. v., din **satekati* < *stekati*), cu acelaș *s* în loc de *z* inițial ca în $\frac{4}{4}$ și $\frac{9}{5}$; — p r e s t e trebuie tradus cu «über», nu cu «in».

$\frac{10}{5}$ k o n d (o) s a] k o n d (o) s a.

$\frac{11}{1}$ w o r f o t ș e nu poate fi explicat ca *w o v o r f.*, căci topica istroromână e *v o r o f.* (II § 264 a). Se pare deci că trebuie scris *v o r* și deci *w* nu-i îndreptățit (cf. II § 61).

$\frac{12}{7}$ d i n i e nu însemnează «von den seinigen (= ihm)», ci «um ihn zu holen» (cf. II § 179). — După *n o s i l'* pune virgulă în loc de punct. — é o] é o. — După *ștrinta k o l e* pune punct în loc de virgulă.

Îndreptări la textele culese de Weigand dau Byhan, Baroli P., I. Urban-Jarník în «Zeitschrift für romanische Philologie», XX (1896), pp. 104—105 și O. Densusianu în «Revista critică literară», a. 1895. Reproduse în Candrea-Densusianu-Sperantia, *Graiul nostru*, II 157—160 și în O. Densusianu, *Antologie dialectală*.

1893

Nanu.

Elevul lui Weigand, ST. NANU, ajutat de ministrul Take Ionescu, face o călătorie la Românii din Istria, pe care o descrie într'un articol intitulat *O excursiune la Românii din Istria*, publicat în «Tinerimea română» VIII (1893), 25 ș. u.

Sosește în Istria la Paștile anului 1893, după ce în Fiume întâlnise pe V. Nicoară și pe Th. Burada, care tocmai se întorcea din Veglia. La 21 Aprilie pleacă la Sopiane. La școala croată din Mune «vine și o parte din tineretul din Jeiane» (p. 31). Jeianenii pleacă cu cărbunii Vineri noaptea și se întorc Duminecă, să asiste la miză în Mune (p. 31), de unde se întorc acasă, fără să fi schimbat nici o vorbă cu Munezii. Copiii până la 13 ani nu merg la biserică la Mune. Preotul din Mune face adesea slujbă și în biserica din Jeiani. Jeianenii, descriși ca niște oameni «zdrențuroși, cu ochi răătăciți și nesiguri, cu mers legănat», ar dori să aibă școală; casele lor sânt pline de fum.

«Ei trec de la vorbirea lor românească la cea croată aproape totdeauna când, în cursul conversației, sânt nevoiți a se servi de două trei cuvinte croate pentru care le lipsesc adecvatele în graiul lor matern; și, contrariu, revin la limba lor, când dau de cuvinte românești, fie prea frecvente în vorbire, fie prea puțin expresive în cea croată» (p. 34). Dintre numerale, cele dintâiu opt sânt de origine latină; vîpturile sânt produsele pământului; între vas și seliște e deosebirea, că cel dintâiu e «satul în care locuște preotul»; iar cel din urmă «orice cătun lipsit de preot și școală». În rostire aude mai mult *ă* decât *â* (p. 33). O fetiță, care i se adresase cu «tu» e muștrată de mamă-sa, care o învață să zică «ielî» (p. 34).

Locuitorii din Letai — cu casele «aruncate la diferite distanțe în grupuri de 2—3, sau chiar și izolate» — merg Dumineca la biserică în Susnievița, unde preot e fanaticul propagandist slav Flegar. Un Susnievițan îl roagă să imite pilda lui Burada și să-i ducă copilul în România (p. 51). În Gradigne, așezat la mare înălțime, casele sânt una lângă alta și au grădini mari. Locuitorii acestui sat curat cultivă vița de vie și sânt cu dare de mână (p. 54). Dimpotrivă, Grobnicul, cu case risipite, trădează o viață primitivă și locuitorii lui nu vor să stea de vorbă cu cel ce le vizitează satul (p. 54). În fața Susnieviței e Berdo, lipsit de comunicație cu celelalte sate și păstrând nume românești ca Dinul, Vladul, Stanul, Banul. Copiii până la 10 ani știu numai românește, încât preotul croat trebuie să le învețe limba (54). În cătunul Costărciani graiul e mai asemănător cu cel din Susnievița decât cu cel din Berdo. În cătunul Rotto se găsesc «forme asemănătoare cu cele dacoromâne» (p. 55). În Iesenovici — alcătuit din patru cătune mici, așezate unul lângă altul pe coastele lui Monte Moggiore — locuitorii nu spun bucuros streinului că sânt «vlașchi». Comuna e curată și casele îngrijite, dar satul e bântuit de

fiiguri și bora suflă cumplit (p. 55). Noselo are case dese, aproape toate zidite de asupra stâncilor (p. 55). În Cepici — spun Croații — ar mai fi câteva familii care vorbesc «vlašchi». Tot un Croat din Cărbure, îi spune că știe ceva românește, căci contactul cu Românii de acolo l-au silit să le învețe graiul. Istroromânii vizitați nu știu însă nimic de existența acestor Români în satul depărtat cale de trei ore de satele lor (p. 55).

1895

Weigand III.

Subt titlul *Istrisches II (Fortsetzung). Zum Wortschatz*, G. WEIGAND dă în «Jahresbericht des Instit. f. rum. Sprache» II, Leipzig, Barth, 1895, pp. 215—224, o critică scurtă a lucrării lui Nanu și câteva întregiri lexicale și etimologice la materialul lexical publicat de Miklosich, Gartner și Nanu, utilizate și de Byhan. Unele din chestiunile abordate de Weigand au mai fost discutate dela 1895 încoace (d. ex. etimologia lui *c o d r u*, *a r ă t ă*, *v ă t ă m ă*, *c ă u t ă - c ă t ă*, etc.) și nu aparțin numai gramaticii istroromâne, ci celei române în general. Deși Weigand scrie (p. 224) *a ș o w u*, *a ș o w ę* asigurându-ne că avem a face cu un *w* (nu cu *v*), noi am adoptat explicația lui Hasdeu (II § 191), admisă și de Nanu, căci fără analogia modelului slav nu ne putem explica nașterea acestui adjectiv. Indreptarea *k a u r t e l a d a* propusă la p. 220 nu poate fi bună, căci Istroromânii cunosc numai *c a* și nu și simplul *c a*. Interpretarea bună e *k u r t e l ă d a*, propusă de Byhan, p. 259.

1895

Nanu I.

Intors din călătoria sa la Românii din Istria, ST. NANU, a preluat o parte din materialul de limbă prețios adunat în Istria, în disertația sa de doctorat: *Der Wortschatz des Istrischen*, Erste Fascikel: Einleitung und Buchstabe A. (Inaugural-dissertation), Leipzig, Pries, 1895, pp. 1-51.

În Introducere se dă o apreciere a studiului dialectelor; se trec în revistă lucrările despre dialectele românești și în special se apreciază just valoarea lucrărilor anterioare cu privire la dialectul istroromân. Urmează din vocabular litera A (lipsind cuvintele începătoare cu *ă*), utilizându-se materialul publicat de predecesori și materialul strâns de autor la fața locului, care e important fiindcă Nanu a fost cel dintâiu Român care a cules texte din Jeâni. Ca cele mai multe lucrări ale filologilor începători, cari concep planuri prea mari, astfel și intenția lui Nanu de a da un vocabular istroromân a rămas nerealizată. El ar fi adus un serviciu mai bun științei dacă s'ar fi restrâns la dialectul istroromân și ar fi lăsat la o parte comparația cu celelalte dialecte.

În general lucrarea e făcută cu pricepere și conștiințiozitate. Totuși nu sânt rare cazurile de câte un «lapsus calami» și de neconsecvență

în formele citate. Mai dese și mai supărătoare sânt însă «dacoromânismele» lui Nanu, adică formele construite de el după limba română — de sigur în buna credință că ele se găsesc la Istroromâni — sau influențate de formele dacoromâne.

În vol. II al lucrării noastre am relevat unele dacoromânisme (d. ex. kafē' II § 112, kōtre II § 15, uru cu ȝtu II § 209 c, purtō'm II § 17, nek a kōdē II § 154, cf. și potiknī 27 în loc de potegni). Adevărat că graiul din Jeiăni are unele particularități mai apropiate de limba noastră decât cel din Valdarsa; totuși cu greu vor fi exacte forme ca fatȝt-a.

În sistemul de transcriere avem următoarele deosebiri față de transcrierea noastră: $\acute{a} = \rho$ (odată avem și ϵ : tșēl, alături de tșōl'i 32); $\acute{a} = \rho$ (odată avem și ρ ; stōie alături de stōie 23); $\epsilon = \epsilon$ (dar avem și ϵ : rēn 17); \acute{i} se întrebuințează și pentru \acute{i} (\acute{i} final șoptit, după consoanante d. ex.: mōrī 32), iar la începutul cuvântului găsim și y pentru \acute{i} (yuvē 35); $\acute{c} = t'$ (t'ō 32 = cá); pentru palatale avem \acute{s} , \acute{z} , $t\acute{s}$; $\acute{t} = ts$; Nanu face deosebire între v și w (II § 61).

1895

Nanu II.

Notițele manuscrise ale lui NANU, neutilizate în disertația sa de doctorat, pe care le însemnăm cu «Nanu II», au fost în parte utilizate de Weigand și Byhan.

1895—1912

Zanne.

În marea sa colecție de *Proverbele Românilor* vol. I—X, București, 1895—1912, IULIU A. ZANNE utilizează și proverbele traduse în dialect istroromân (cf. pag. 46) și publicate de Ive. În volumele cu glosar (I—VI) se explică — un totdeauna exact — cuvintele istoromâne.

1896

Burada.

Neobositul cercetător al urmelor de Români în țări străine, T. BURADA, a întreprins o călătorie în Istria în anul 1890, cutreierând în două luni toate satele locuite de Români. Rezultatele călătoriei sale au format mai întâiu subiectul unei conferințe ținută la 9 Martie 1892 la Societatea Geografică Română, tipărită în «Buletinul» acestei Societăți pe anul 1894 (XV), pp. 52—77. Augmentată, a apărut apoi la Iași, la Tipografia Națională, în 1896, sub titlul *O călătorie în satele românești din Istria* (cu figuri în text și cu o hartă).

Neavând pregătirea filologică necesară, datele lui Burada asupra limbei Istroromânilor, — câteva dialoge, diferiți termeni tehnici, două bocete

(p. 53—54), precum și cele două rugăciuni (p. 66—67 Tatăl nostru și Rugăciunea sfintei Marii)—trebuie utilizate cu mare critică, căci cuprind dacoromânisme patente. Nici numirile de persoane și localități citate de Burada nu pot fi utilizate fără critică și mai ales sânt suspecte cele în *-escu* și *-esco* (de ex. Zădresco, p. 19). De asemenea este neexactă transcrierea celor două texte ale lui Covaz din *L'Istria*, anecdota Securii aflate și fabula Greierului și furnicii (p. 68—70), despre care am vorbit la p. 14 ș. u.

Cu toate acestea, scrierea lui Burada aduce contribuții importante pentru cunoașterea Istroromânilor, prin descrierea celor văzute și auzite, prin datele bibliografice și statistice (uneori îndreptate în favoarea elementului românesc), descrierea obiceiurilor, a muzicii și danșurilor populare, precum și prin publicarea documentelor care dovedesc ce sprijin cald au dat deputații italieni din Istria Românilor în năzuința de a întemeia o școală românească în Susnievița (p. 70—84).

La sfârșitul cărții se reproduc în anexă, în întregime sau fragmentar, articolul lui Asachi (v. mai sus, p. 12), o scrisoare a lui Maioreșcu I. către redacția foii *La Provincia*, din anul 1872 (v. mai sus, p. 25), Raportul lui V. A. Urechia către Academia Română (v. mai sus, p. 37), articolul lui A. Covaz din *L'Istria* din 1846 (v. mai sus, p. 12), snoava Trei frați, culeasă de Gartner (v. mai sus, p. 49), mostre de graiu istroromân din gazeta *L'Istria* din 1851 (v. mai sus, p. 18), Pater noster și Salutatione angelica în limba română din Veglia (v. mai sus, p. 6 ș. u.), articolul lui A. Covaz din foaia *La Penna* din 1887 (v. mai sus, p. 55 n.) și Scrisoarea lui G. Asachi către Covaz din 1846 (v. mai sus, p. 12). În sfârșit Burada arată roadele încercării sale de a aduce copii la învățătură în România și începutul făcut cu Andreiu Glavina.

Se mai dau câteva ilustrații, cam primitive, și o hartă a Istriei.

Transcrierea lui Burada e cea cu alfabetul român, cu toate consecvențele lui de pe atunci (d. ex. *ea* și *oa* sânt redade când prin *ea*, *oa*, când prin *é* și *ó*).

Celelalte două studii ale lui BURADA: *O călătorie la Vlahii (Românii) din Kraina, Croația și Dalmația*, în «Arhiva» din Iași, XIX (1908), 281—293 și *Cercetări despre Românii din Veglia*, în aceeași revistă, VI (1895), p. 409 ș. u. au fost menționate de noi în vol. II, p. 4 și 17.

1899

Byhan.

După culegerile de material lingvistic relativ bogate, dar răspândite prin fel de fel de publicații, din cele două decenii din urmă ale veacului trecut, se simțea nevoia de o lucrare sintetică, care să strângă tot acest material, să-l cearnă în mod critic și să-l dea cercetătorilor într'o formă ușor de utilizat. Forma cea mai potrivită eră cea a lexiconului, cu ordinea

lui alfabetică. Miklosich dăduse un «Index», cu explicații etimologice și de filologie comparată, dar acesta nu eră complet nici chiar pentru materialul cules până la Ive și mai ales nu cuprindea materialele bogate ale lui Gartner și Weigand. Nanu s'a apucat, e adevărat, să prelucreze tezaurul lexical istroromân, dar lucrarea sa, pornită în dimensiuni prea mari, s'a oprit la litera A.

Cea dintâiu lucrare lexicografică fundamentală, indispensabilă și astăzi, asupra dialectului istroromân este *Istrorumänisches Glossar* a lui Dr. ARTHUR BYHAN publicată în «Jahresbericht des Instit. f. rum. Sprache», VI, Leipzig, Barth, 1899, pp. 174—396.

Lucrarea începe cu o bibliografie critică. Din nefericire scrierea rară a lui Maiorescu n'a fost utilizată decât în părțile reproduse de Miklosich și autorului i-a rămas necunoscută și cartea lui Burada. În schimb i-au stat la dispoziție notițe inedite de ale lui Weigand și Nanu, în care sânt cuprinse câteva contribuții lexicale prețioase.

Felul cum și-a alcătuit Byhan glosarul e următorul: în titlu se dă — cu literă spațiată — cuvântul (substantivul la nominativul nearticulat singular, adjectivul la masculin și la fem. sing., verbul la infinitiv, cu indicarea participiului și a pers. 1 din sing. ind. prez.) în forma pe care Byhan o crede cea adevărată istroromână și cu ortografia lui Weigand. După această formă-tip se dau, cu indicarea cărții și paginei (uneori și a alineatului sau a rândului), cuvintele în forma pe care o găsește atestată în textele sau în culegerile utilizate și cu grafia acestora; iar când cuvântul e din Jeiăni sau Schitazza, se indică și proveniența lui. Autorul caută să dea cât mai multe citații, iar la cuvinte cu declinare sau conjugare interesantă sau neregulată se dau cât mai multe forme flexionare. Urmează — cu literă cursivă — traducerea germană, apoi formele corespunzătoare din celelalte dialecte românești — când se găsesc — și etimologia. Adesea se fac și expuneri critice și observații explicative gramaticale. Consecvența cu care e urmată această ordine clară și lipsa aproape desăvârșită a greșelilor de tipar sânt binefăcătoare și dau o deosebită claritate Glosarului.

Evident că o astfel de lucrare vastă, bazată pe datele foarte neegale ale cercetătorilor anteriori, nu putea fi lipsită de erori de amănunt. Bartoli în critica sa amănunțită (vezi mai jos) a arătat numeroase greșeli și a arătat mai cu seamă că Byhan nu avea pregătirea necesară de romanist ca să distingă just împrumuturile din dialectul venet. Și noi vom arăta alte greșeli sau lacune ale lucrării acesteia. Toate acestea însă nu împiedecă ca Glosarul lui Byhan să fie și azi o lucrare de informație foarte valoroasă.

Am spus că autorul dă în titlu, ca vorbă-tip, în transcrierea fonetică a lui Weigand, cuvântul istroromân sub forma care i se pare lui cea mai verosimilă. Când cuvântul e atestat în mai multe izvoare, el se alătură izvorului celui mai bun, care, pentru Byhan, e Weigand și în al doilea rând Gartner (ținând seama de particularitățile pronunțării lui Mateiu Glavina) și Nanu, și numai în rândul al treilea ceilalți (Ive,

Maiorescu, Sl. El., WdR.; Ascoli cuprinde prea puțin material lexical). De sigur că Byhan are dreptate crezând mai mult lui Weigand și Gartner decât celorlalți și ne miră de ce bunăoară la p ă k ă nu citează în titlu forma aceasta, justă, atestată de Weigand, ci construiește, din p (e) k é al lui Ive, un p օ k é neexistent, sau de ce dă în titlu pe g n i l al lui Ive în loc de g n y i (v) u lui Gartner. Mai adesea însă autorul dimpotrivă, e aplecat să jure pe cuvintele maestrului și, cu puține excepții, crede prea sigure toate datele lui Weigand, fiind nevoit să dea uneori interpretări cu totul neverosimile spre a putea explica unele forme neobișnuite din Weigand. Acesta e bunăoară cazul la cuvintele b e u t, considerat drept supin, օ ñ k a t s օ «ergreifen», n օ, s e y e z d e interpretat ca s e i i e z d e'; lipsește verbul m a ș i v é i; pentru t r d se dă înțelesul «schnell», se dă ca tip forma p օ k օ t în loc de p e k օ t (cf. observațiile noastre la scrierile lui Weigand).

În general însă spiritul critic sănătos, cunoștința legilor fonologice și morfologice istroromâne și considerațiile etimologice îl ajută pe Byhan să reconstruiască în mod fericit forma-tip ce o pune în frunte; cercetările ulterioare ale lui Bartoli și ale mele de cele mai multe ori au adevărit justă forma aceasta reconstruită. Firește nu totdeauna. Astfel Byhan știe că înaintea unui *z*, *a* accentuat nu se preface în *ă*. Crezând că această regulă e generală, el scrie k á i e r, f r á i a r i t s e, deși datele lui Bartoli și ale mele cer k օ i-, f r օ i- (cf. II § 4). Alteori el ignorează unele legi fonologice, precum e menținerea lui *e* (neprefăcut în *ă*) după labiale (cf. II § 19) sau metafohia lui *e* în *ea* > *e* (II § 35) sau prefacerea lui *ă* final după palatale în *-e* (II § 21), și deci el dă în titlu forme ca p օ k a t, f օ t օ (în loc de p e k-, f e t օ) sau օ n t s e l e z e, p l' e r d e, p a r e t e în loc de -l e z e, p l' e-, -r e t e (?), apoi v e t ș e r n e, t u t ș e în loc de -ú e, -t ș e. Lacunele în cunoștințele sale morfologice fac ca să se aleagă în titlu forme-tip greșite precum: d e în loc de d օ «a da», z a k u t (după Maiorescu) în loc de z a t s օ t (deși e atestat de Gartner și explicat de Meyer-Lübke), tot astfel t a k ú t în loc de t a t s օ t, t s i r e în loc de t s i r é «a ținea», t ș e l în loc de t ș e l a (II § 79), etc. Adesea criteriile pentru reconstruirea cuvântului din titlu i le dă etimologia, și de cele mai multe ori cercetările ulterioare i-au dat dreptate. Totuși uneori s'au strecurat și greșeli. Astfel B. știe că verbelor slave în *-ati* le corespund infinitive istroromâne în *-e'z*. În II § 149 f am văzut însă că regula aceasta nu-i fără excepțiuni; de fapt în glosarul nostru întâlnim o b e ț i (precum dă Ive) și nu o b e t ș e i, deși avem cr. obecați, r u ț i (precum dă Nanu) și nu r u t ș e i, deși avem cr. rucați; s o p í (formă care nu e în contradicere cu exemplele citate de Ive și Nanu) și nu s o p e i, deci vom alătură cuvântul de cr. sopiti și nu de paleosl. сопати (mai apropiat ca sens). Tot astfel, deși avem la Croați kašljati, ar fi trebuit să creadă pe Gartner, care dă infinitivul k a s l y í și nu trebuia să-l îndrepteze în k a š l' e i. Deoarece și verbelor venete în *-ar* le corespunde la Istroromâni infinitive în *-e'z* și nu în *-ă* (II § 146), e reconstruit greșit t u k օ în loc

de t u k ǣ i < ven. točan. Forma t s i η k ǣ atestată de Gartner nu trebuie îndreptată în t s i ŋ g ǣ, fiindcă Croații au č i n g a, căci, precum dovedește Bartoli, P. 84—85, nu numai Istroromâni, ci și Croații zic și č i n k a. Tot astfel forma h l a p e t s u, aflată la Weigand, trebuie cetită cu accentul paroxiton (căci la Weigand numai paroxitoanele n'au accent) și nu trebuie îndreptată în h l ǒ p e t s din cauza croatului hlâpac; în textele noastre avem h l a p á ť, care corespunde exact variantei croate h l ā p à c (cf. II § 5 b).

Nici alte interpretări și îndreptări ale lui Byhan nu sânt tocmai fericite. Astfel forma p r ǣ i d e « pierde », dată de Gartner, nu trebuie s'o în-lătore cu un « falsch » apodictic; textele noastre dovedesc că ea există (cf. II § 153); forma y a z e r nu e suspectă, ci mai degrabă j e z e r pus de B. în titlu (cf. II § 35); f ǒ r d e Weigand II 23, 7 (nu-l găsim însă la acest loc) de asemenea nu-i « Druckfehler », ci foarte obișnuit la Istroromâni; ó d u p ǣ l « simplu » al lui Gartner nu trebuie să fie « Missverständnis », ci s'ar putea explica în felul arătat în II § 134, ci « Missverständnis » e d e i e l' (= d e i e l'), iar enigmaticul b a ǣ v i a e îndreptat de Ive însuși la p. 52 în i a, ceea ce, dacă observă Byhan, nu avea ocazie să facă greșelile comise cu explicarea din b a t t e r e. Dimpotrivă nu era tocmai greu a ghici ce însemnează v a ǣ în proverbul lui Ive 14: p i n e ș i f a k u č u d a v a ǣ, č u d a v a ǣ f a c e l e g r i a « i denari fanno brio, il brio fa allegria ». Traducerea lui Ive e și de astădată « liberă » și neexactă, căci v a ǣ = v ǣ = a v ǣ și sensul e: banii fac a avea multe (= cu banii poți dobândi orice), iar a avea multe face veselie (= iar cel ce are tot ce voește, are și veselie). Mă îndoiesc de asemenea că s t r u k l' i, notat, fără traducere, de Nanu, să aibă ceva a face cu cr. s t r u k « Stock, Gestalt, Leben » sau cu ven. s t r u c o « Ausdruck, Saft »; cred că e identic cu s t r u c l' i din textele noastre (^{38/1}) « un fel de gălușcuțe » (= it. « gnocchi ») < cr. š t r u k l j i; cf. și Bartoli, P. 80.

Transcrierea fonetică a lui Weigand nu este tocmai cea mai potrivită pentru o lucrare lexicografică, cu al său ǒ și ǒ prea depărtate de a, cu care stă în veșnic schimb (de ex. f ǒ c — f ǒ k ú t și f a k ú t). Prea marea economie de spațiu îl face să omită unele retrimiteri necesare (bunăoară l u n g u r a din Ive trebuie notată și la locul ei alfabetice, cu o trimitere la l i n g u r ǣ, unde e înregistrată). Deși, în general, Byhan reproduce cu multă meticulozitate cuvintele găsite în diferiți autori, totuși nu e totdeauna exact în citarea formelor flexionare din Gartner, substantivele masculine dându-se sub forma articulată, d. ex. t s á v ǒ l u, m o t o v i l n y á k u, t a r v é r š u, f u r m i n á n t u etc. De fapt la Gartner găsim t s á v ǣ l - u (139), m o t o v i l n y á k - u (383) etc., adică forma nearticulată fără -u și cea articulată cu -u. De asemenea Gartner dă š t v a r, -r a; -r, -r u r l e = -r e l e = -r i (349), iar nu cum scrie Byhan, la care lipsește forma pentru pluralul nearticulat. După b ǒ t š v ǣ din Weigand, el scrie « Grt. 443 », deși forma dată de Gartner nu-i identică cu a lui Weigand, ci e b ǣ t s v ǣ; tot astfel

se dă numai forma $\varnothing \tilde{n} k o l \acute{e} \tilde{i}$ din Gartner, deși acesta scrie [eŋ]kolei (144), indicând astfel că e uzitată și forma fără prefixul *ăn-*. Neexact e și atunci când corectează formele citate. Astfel el dă din Ive forma *s p e r a é*, deși la Ive 11 și 13 se dă — greșit — *s p a é r a*; din Gartner se dă formele *p o r i n í* și *s l a b*, deși la Gartner 576 cetim *p o s i n í* (greșală de tipar) și *s l a b* numai subt 188, pe când subt 722 cetim *s l a b e*; din Nanu I 38 se citează *d e m o r e t s e*, deși acolo cetim *d e m o r e t s o* (dacoromânism); la Weigand II $\frac{7}{9}$ găsim *k a d e*, nu *k a d é*, cum dă Byhan; tot din Weigand se dă forma *p l i v i n d o*, deși la locul citat Weigand scrie — greșit probabil — *p l i v i n d ó* etc. Neexact e de asemenea a scrie că la Ive 3, 5, 11 se găsește forma lui în loc de lu. La p. 5 Ive are lu (lúmele lu domnu), iar lui la p. 3 (filju a lui) și (n u s e l u i g u a r a é) 11 nu e particula genitivului, ci e genitivul și dativul pronumelui personal *íe*. De asemenea forma *ár* dată de Weigand II $\frac{4}{1}$, $\frac{6}{4}$, $\frac{7}{3}$ nu trebuia corectată în *o r* (fără a se cită măcar forma *ár*), cf. II § 72, iar forma *p r i s t r a z í t* după care urmează «Wgd. II 6, 9» e o greșală a lui Byhan, nu a lui Weigand, care la locul citat are *p r i s t r a š í t*; nici *t š é v a* nu există la Weigand II $\frac{7}{9}$. Supărător e și faptul că la unele cuvinte lipsește indicația izvorului, astfel la: $\varnothing \tilde{n} k a r g é \tilde{i}$, *k a l t s é t e*, *k i s m í*, *k o p é s t r u*, *k l o f t e r*, *g o n d í*, *o š t a r í t s e*, *p a ú n*, *p a u n í t s e*, *p e k u r ó r*. Toate aceste cuvinte sânt din Maiorescu, însă la Miklosich, de unde le are Byhan, fără un «Ma.», prin care să se indice izvorul. Acest «Ma.» există însă la cuvântul *p r i n d e*, care la Byhan a rămas fără citație. Tot fără indicarea izvorului (fără a fi însă din Maiorescu) e *m o t š i h e* (atestat și în textele noastre), *p o r t š é*, *s k u t š e' i* și *š l i o p*; cele două din urmă trebuie să fie din manuscriptele lui Nanu, deci «N. II».

De altfel materialul lingvistic e extras de Byhan în mod foarte conștiincios. Singurele exemple pe care nu le-am găsit înregistrate în Glosarul lui sânt *p o t i k n í* (probabil dacoromânism în loc de *p r o t e g n í*) din Nanu, I 27 și *z o k n i* «Schüler» (probabil o formă romanică-slavă corespunzând lat. *DIACONUS*) din Weigand, II $\frac{5}{6}$. În schimb însă au rămas neînregistrate câteva forme interesante, precum *d o u* Weigand II $\frac{2}{1}$ (la Byhan se dă din Weigand numai formele *d o i*, *d o*), *í e l' i* (pluralul lui *í e*) Nanu I 46, *o p t š l* la Nanu I 35, *o n t š e* Nanu I 43 (cf. II § 33 c), *k ú k e* «sich niederlegen» Nanu I 41, etc.

Deoarece Glosarul e o lucrare lexicografică, el nu trebuie să țină seama numai de forma, ci și de înțelesul cuvintelor. Părții semantice Byhan nu i-a dat totdeauna atențiunea cuvenită. Din textele extrase el putea preciza înțelesuri și nuanțe de sens cu mult mai multe decât ni se dau în Glosar și mai ales putea să releveze cazurile în care cuvântul istroromân are alt înțeles decât cel dacoromân corespunzător (cf. II § 197). Astfel bunăoară *o n t r e b o* nu însemnează numai «fragen», ci tocmai în unele cazuri citate de el are sensul de «bitten». Tot astfel *k u t e z o* se traduce prin «wagen», trimițându-se cetitorul la Gartner 201,

unde ni se spune tocmai dimpotrivă că *k u t e z á* înseamnă «dürfen», iar pentru «wagen» Istroromâni zic *v e y í r i m e*. Cuvântul *f u r m i n á n t e* tradus de Gartner 1132 prin «fulminante», ceea ce vrea să zică «chibrit» (Bartoli, P. 47) iar nu «Knall»; *t s é r [e]* la Gartner 776 e tradus prin «ciera», adică, pe nemțește, «Aussehen», iar nici decum «Wachs» (= ital. cera cf. Bartoli, P. 84); *l e g á* în exemplul dat de Ive 7 nu înseamnă «binden» (cf. II § 197), *r o s a* la Ive 14 e tradus prin «fiore» — și de fapt cuvântul istroromâna are și acest sens general — iar *a m e n á t* la Ive 3 e tradus prin «di buon' ora», ceea ce e o greșală, care însă trebuia cel puțin înregistrată de Byhan.

Prin citarea formelor corespunzătoare celor istroromâne din celelalte dialecte Byhan ne-a dat o lucrare foarte folositoare și meritoasă dacă ținem seamă că la 1899 nu erau publicate încă Glosarele lui Papahagi și Dicționarul lui Dalametra. Numai rare ori formele acestea se compară greșit, precum e cazul lui *p a r i t ș e i* care are tot atât de puțin a face cu al nostru «părechia», ca și «prepară» cu «păreche». Notez și câteva forme românești neliterare sau greșite ca: *grăiă* (recte: *grăi*) p. 225, *surbi* (recte: *sorbi*) p. 345, *peară* (recte: *pară*) p. 305, *pusti* (recte: *pusti*) p. 324.

Meritul mare al lui Byhan e de a fi stabilit etimologia cuvintelor de origine slavă din dialectul istroromân. În privința aceasta lucrarea lui e de tot personală, căci Miklosich dăduse înainte mai mult indicații folositoare decât o lucrare completă etimologică. Byhan nu se mulțumește cu citarea cuvântului slav înrudit, ci, când cuvântul nu aparține împrumuturilor vechi din slavonește, el caută în dialectele slave din Istria cuvântul corespunzător ca formă și înțeles și ne dă o mulțime de observații instructive, care dovedesc cu câtă scrupulozitate a lucrat. Cuvintele recente de origine romană le urmărește deasemenea în dialectul venet (Fiume, Albona, etc.), dar greșește crezând că ele pot derivă și din dialectele «istriene» (Rovigno, Fasana, Dignano), care nu-s în contact cu Istroromâni, ceea ce putea afla și dela Gartner (p. 53). În romanistică nefiind atât de tare ca în slavistică, Byhan face câteva greșeli (relevate de Bartoli). Cu toate astea etimologia cuvintelor de origine latină e de cele mai multe ori justă. Firește că azi câteva din aceste etimologii ne par învechite. Putându-le afla oricine în dicționarele etimologice apărute în anii din urmă, nu vom mai îndreptă aceste greșeli, care-s ale timpului când lucră Byhan. Rare ori lipsește etimologia din scăpare de vedere, d. ex. la cuvântul *d i n t e*.

În sfârșit o mare calitate a acestei lucrări e și grija cu care e tipărită Greșelile de tipar sânt rare și inofensive, precum: *ó f l e* (recte: *ó f l e*) p. 183 r. 11, *d u r n ú t* (recte: *d u r m í t*) p. 211, *j e d e n l a l l s* (recte: *j e d e n f a l l s*) p. 214, *f r e g e i* (recte: *f r e g e i*) p. 219, 219 (recte 220) p. 230 și 259, *m o r o ñ k* (recte: *m o r o ñ k*) p. 282, *n a t e z a l i* (recte: *n a t e z a t i*) p. 287, *F o r m* (recte: *F o r m v i n o*) p. 382 r. 2 Ordinea alfabetică e greșită la cuvintele: *p o p í*, *p o r i n í*, (*p o r k*).

Recensii: S. Pușcariu în «Convorbiri Literare», XXXIV (1900), p. 419—426; I. Popovici, în «Romania», XXXII, p. 329 ș. u. și «Studj di filologia romanza», IX, p. 714 ș. u. Despre recensia vastă a lui Bartoli va fi vorba mai încolo.

1900—1908

Bartoli P.

Ferventul apărător al cauzei istroromâne, M. BARTOLI, a cutreierat în repețite rânduri, cu deosebire între anii 1900—1908, ținuturile locuite de connaționali noștri din Istria, făcând temeinice studii dialectale. Ca nimeni altul, el aveă pentru aceste studii pregătirea necesară. Originar din Albona, cunoaște dialectele vorbite de Italieni, Slavi și Români în Istria; ca romanist, el e un bun cunoscător al filologiei și limbei române; elev al lui Gilliéron, el a întrebuițat în anchetele sale metoda neolingvistică.

În anul 1901 a publicat întâia sa contribuție importantă: *Pubblicazioni recenti di filologia rumena* (Estratto dagli «Studj di filologia romanza», vol. VIII, pp. 517—628), Torino, Loescher, 1901. Partea principală a acestei lucrări o alcătuiește critica minuțioasă a «Glosarului» lui Byhan. Ca în toate lucrările eminentului romanist dela Torino, găsim o bogată revistă bibliografică, prin care completează Bibliografia cam sumară a predecesorului său. Cu această ocazie el elucidează câteva pasagii obscure din textele primilor cercetători ai dialectului istroromân și arată câteva erori generale ale lui Byhan. Urmează apoi bogatul său suplement la Glosar, cu o mare bogăție de rectificări de amănunt și de completări. Cu ajutorul câtorva țărani istroromâni, mai ales al lui Martino Tercovici și Francesco Pezzolici, apoi al lui Giuseppe Bercarici, Antonio Ballacici (toți din Berdo) și Giuseppe Micleus (din Noselo) el controlează cuvânt de cuvânt Glosarul lui Byhan după ce-l completase cu cuvinte scoase din Maiorescu, Burada, Papanti și din manuscrisele inedite ale lui Marotti. În aceste întregiri e depusă o muncă îndelungată și devotată pe care n'o va putea aprecia după justa ei valoare decât cel ce a avut ocazie să utilizeze — precum am făcut-o noi în vol. II — multele și bogatele date cuprinse în fiecare pagină. Însemnătatea acestei lucrări a fost relevată de criticii O. Densusianu (Revista Română, I 154—156), H. Tiktin (Archiv f. d. Studium der neueren Sprachen u. Literaturen, Bd. 126 — 1911 — p. 478: „îndreptări și întregiri deosebit de bogate și prețioase“ (și J. U. Jarník («Zeitschrift f. rom. Philologie», XXXII, 498).

La pp. 92—97 (= 608—613) Bartoli dovedește — și această dovadă e primită și de Th. Capidan, *Dacoromania IV* 1410—12 — că Weigand a avut în Ascoli un predecesor în explicarea «condiționalului» românesc și dă însuși o încercare nouă de explicare pentru -ș din «cântare-aș».

La pp. 98—112 (= 614—628) se vorbește despre două lucrări istorice care se ocupă cu originea Istroromânilor, a lui Camillo Franceschi și a lui Vassilich, cu care ocazie se dă iarăși prețioase date bibliografice despre chestiunea aceasta și se arată cât de puțin sigure sânt deducerile ce se pot face din nume «românești» ca cele citate de O. Densusianu în «Rev. crit.», IV, 260.

Greșeli de tipar: p. 23 r. 31 *Betten* (recte: *Bitten*); p. 35 r. 27 *poarta* (recte: *poartă*); p. 38 r. 20 e *foclu* (recte: e *focul*); p. 45 r. 27 *gată* (recte: *gata*); p. 47 r. 30 *Giorgio* (recte: *Lucia*); p. 49 r. 14 *impremut* (recte: *împrumut*); p. 52 r. 2 Bhy. (recte: Byh.); p. 52 r. 8 *klor* (recte: *klor*); p. 56 r. 8 *kuròž* (recte: *kur'òž*); p. 60 r. 17 *flue* (recte: *fluer*); p. 112 r. 3—4 *respund* (recte: *respunde*).

Transcrierea lui Bartoli e cea întrebuițată în «Archivio glottologico» ($k = k; z = \dot{z}; \dot{z} = z; \dot{z} = j$ francez; $c = t\dot{s}; \dot{c} = t\dot{s}; \dot{s} = \dot{s}; \dot{s} =$ sunet între \dot{s} și $s; j = \dot{j}; \dot{n} = \eta; \dot{l} = l; \dot{n} = \dot{n}; \dot{u} = u; \dot{e} = \dot{e}; \dot{a} = \dot{a}; \dot{r} = r$ silabic accentuat).

Bartoli Kr.

În vol. II al «Studiilor istroromâne» am avut adesea ocazia să cităm cu scurtarea «Bartoli Kr.» un raport asupra lucrărilor relative la dialectul istroromân apărute în anii 1902 și 1903, pe care BARTOLI îl lucrăse pentru «Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie» al lui K. Vollmöller și care s'a și tipărit (în 1905), dar, la intervenția lui Weigand, nu s'a publicat. În el se fac câteva obiecțiuni judicioase la lucrarea lui Fr. Streller despre Verbul auxiliar în românește, se vorbește despre lucrările lui G. Vassilich, I. Popovici și Bernardo Schiavuzzi (*Cenni storici sull' etnografia dell' Istria*), se stabilește filiațiunea mostrelor de «Tatăl nostru» și «Născătoarea» despre care am vorbit în acest volum la p. 6 ș. u. și se dă o replică judicioasă la observațiile lui Weigand din «Kritischer Jahresbericht», VI 168.

Bartoli.

Bogatul material cules în repetițiile sale anchete în satele istroromâne, prelucrat în parte, și cuprins în 25 de caiete, mi l-a pus Bartoli la dispoziție în anul 1920, spre a-l utiliza în aceste Studii istroromâne.

Iată descrierea acestor caiete, din care voi reproduc tot ce mi se pare important pentru cunoașterea dialectului:

Nr. 1

Caietul 1 cuprinde 6 coale de hârtie de scris și două coale de hârtie de scrisori pline cu materialul cules dela Martino Tercovici, Giuseppe Berarici, Antonio Ballacici, Francesco Pezzolici, plugari din Berdo și

dela Giuseppe Micleus, plugar din Noselo. Acest material fiind utilizat în cea mai mare parte în adausele la Glosarul lui Byhan, nu-l mai reproduc. Caietul se sfârșește cu frazele transcrise după Marotti, care au fost reproduse mai sus (p. 57—60).

Nr. 2

Caietul 2 constă din 58 de pagini și cuprinde:

a) Trei texte istroromâne:

1. Povestea săracului nerecunoscător față de Dumnezeu și Sf. Petru, binefăcătorii săi (pp. 1—3), o variantă a poveștii «Die Strafe des Hartherzigen» publicată de Weigand, II, p. 132;
2. Povestea lui Trientin, un fel de Păcală al Istroromânilor (pp. 5—11).
3. Descrierea unor obiceiuri de nuntă (pp. 12—15), asemănătoare cu cele culese mai târziu de Belulovici (Studii istroromâne, vol. I nr. 40).

Aceste texte sânt culese dela Scrobe, care nu eră un subiect prea potrivit, căci el trăise prin Pola și Fiume, eră «sindaco» și aveà un birt, încât graiul său suferise foarte multe influențe streine. Pe vremea aceea Bartoli eră încă dialectolog începător, nu apucase să cunoască bine dialectul istroromân și nu culese textele acestea și cele următoare cu gândul să le publice în originalul românesc, ci numai traducerea lor italiană într'un studiu despre tradițiunile populare, italiene și streine, în Istria. Totuși ca mostre de graiu istroromân ele sânt destul de interesante. Firește că cu cunoștințele actuale, Bartoli ar fi putut ușor «reface» aceste texte, cum fac cei mai mulți, spre a îndreptă unele locuri rău înțelese sau rău transcrise întâia oară. O astfel de refacere însă le-ar falsifică. De aceea am preferit să reproduc, mai mult pentru interesul folcloric ce-l prezintă, bucata 3, dar aceasta întocmai, cu consecvențele de transcriere, provenite din feluritele sisteme întrebuințate pe vremea aceea și cu influența ortografiei dacoromâne și italiene. Am dat la sfârșit câteva note explicative, în care intră și glozele lui Bartoli din manuscris.

b) Povestea lui Sveti Martin (pp. 29—33), transcrisă după Martin Tercovici (pe atunci de 48 de ani) și Iosif Tercovici (pe atunci de 57 ani), amândoi din Berdo. O reproduc întocmai sub 4, până la aliniatul 39 (inclusiv) scrisă după povestirea lui Martin Tercovici — voiu da, însemnând cu J, în note, variantele lui Iosif (Jože) Tercovici — iar dela alineatul 40 până la sfârșit, după povestirea lui Iosif Tercovici. Urmează apoi (pp. 37—52) aceeași poveste spusă italienește și transcrisă fonetic de Bartoli. Dintre cei doi frați Tercovici, Martin, care n'a fost soldat, a învățat italienește în Fiume, Albona și Pola (la Trieste a fost o singură dată, două zile), iar Iosif: «mi me go vezá a Pola parlar talián; çuando ke veño in Albona, parlo o talián o slavo, come ke-l vol cualkeduno, e cuando ke semo a cafa, parlo in rumano. Novaltri parlemo rumano o rumañeje».

c) După câteva mostre scurte de limbă (pp. 53—54), urmează (pp. 55—57) o seamă de cuvinte istroromâne, împreună cu corespondentele croate și italiene, culese de Bartoli tot dela Martin Tercovici, pe care le

reproduc sub 5. Ele nu sânt importante numai ca document pentru cunoștințele de limbi ale Istroromânilor, ci arată pe de o parte cum rostirea particulară în cele trei limbi se menține chiar când cuvântul e același în mai multe limbi (d. ex. bârba — barba, oarie — ária), pe de altă parte însă cum forma graiului părintesc influențează formele limbilor învățate mai târziu (d. ex. ital. durmír în loc de dormír); uneori influența aceasta este numai parțială (d. ex. ital. iarba în loc de erba, însă cu *a* netrecut în *â* ca în graiul părintesc).

Obiceiuri de nuntă

1. Fetu maere iuva piezá l' fata.
2. Vire sara, ntreba: «bura sare, iom verit întreba se veț da vostra fil'e dupa mire, ke iom me ras insura dupa ia».
3. iel đicu — căce și maia —: «fetu me, sestî tu cuntenat, noi smo cuntenți. Cân mislestî t'insura?»
4. ie cuvinta ke se vor însurá în Martiñi.
5. pak mergu la prevtu klizurle pisai.
6. cân stecescu klizurle — trei dumirez se klicescu — fețoru cumpara kolaku și pura duce și duce patru hlep de pere, și duce la nevasta.
7. pak facu o bura cira.
8. akmo, dupa cira, ducu kolaku pre scan, pak fezor (ožeña) coace kolaku și amindoi prikinescu-l paca poidescu tot scupa.
9. ura alta sera vire din bainke cu vozu la nevasta sñidaru za stimai roba și cu folele sopinda un fet renće 'ntre voz.
10. potle mergu toț cu bainca la ožeña, potle mergu munca la ožeña și dormu la ožeña diveru.
11. damareța se scolu toț, facu rućeña, pak mere ožeña cu sel' svaț catra nevasta, pak dzocu la nevasta și bevu, pokle mergu'n baserica cu sopáțu.
12. pak mergu între oltar klekni, pak akmoce prevtu întraba nevesta: «esti cuntenat tu ie la?» ie đice ke ja.
13. pak prevtu đice lu sfidoți: «a avđi-aț voi doi?» sfidoți đicu: «m'av avđi».
14. prevtu are la o scutula perstenele, pak prevtu la ie prestenele, pure pre voltar, pak blagoslova perstenele, pak le daie la ožeña și pure lu nevasta pre đaze (pre desna máre).
15. pak mergu din basarica cá, mergu la prevtu za konu plati.
16. potle mergu la o coase do ure dupa podne, pa potle mergu tota soacă la nevasta la merindu, potle zocu dupa merinde.
17. pak sara cân se opravescu nevasta și ožeña, kleknescu, pak zegrenescu cu raknizu, pak le dau — căce și maia — o kikeriza de vir și pere de grâv.
18. akmo mergu cá la ožeña e fecoru sopa e svați hitescu.
19. pak viru la ožeña la uše, pak kuharu dzeklide ușa.
20. pak kuharu đice: «ce raț?»

21. — noi verit-am ke anț ren durmi.
 22. — anća nu 'i loc.
 23. cei de fara đicu: «anća noi am verit ke vedem svitlost in coase».
 24. — noi arem anća o mul'era ke se babę.
 25. — neka se babę, ma noi vam durat o golobiza; samo (?) noi morain veri în nuntro.
 26. — nika kov nu putem ve lasa.
 27. — ma i scuro; noi nu puten oato mere nikoamor.
 28. — akmoce steptaț un hip ke ren skunde cesći nostre stvarure. ce aț-ne-durat?
 29. — noi v'am durat o ptiza prepeliza.
 30. akmoce reskl'isa usa kuharu.
 31. moce verit-a maia lu ozeña la uše cu raknizu și vo zeghernit-a ozeña cu nevasta.
 32. akmo mirat l' av la foc amindoi.
 33. pak kolaku hitit-av intre ole.
 34. pokle dignit-a kuharu kolaku și akmoce mes-a asa nevasta reskruna.
 35. akmo mes-a cira — fare de crune nevasta — e potle mes-a scupa durmi.

Note

- Pentru obiceiurile de nuntă cf. bucata lui Glavina la p. 226—228 și bucata 40 din vol. I al acestor «Studii istroromâne».
1. piez á l'] De-asupra lui p e un semn al întrebării. Cred că trebuie cetit piaz é- l' «îi place» fata] fęta tot astfel cu a pentru ę:
 2. sara] sęra, glosat prin «la sera», iom me ras insura] io me ręs (ă)nsurá «aș vrea să mă însor», cf. nevasta II, întraba I2
 3. iel] iel' «ei» sestij se sti «dacă ești».
 5—6. klizurle] klițurle, glosat prin «annunzi in chiesa», cf. klicescu (din croat. klicati, «a strigă») pisai] pișe' i, cf. stimai (g)=- e' i.
 6. stecescu] cf. croat. steći, stečem «a agonisi, a primi».
 pura «curcan»? (cr. pura «curcan») hlep glosat prin «panetto».
 8. scan glosat prin «tavola»; de obicei scând coace] Dacoromânism pentru coče «coace» prikinescu-l, în glosă: prikini «ronpere».
 9. alta] ațe bainke] bânke (cr. banjak cf. Bartoli, P. 42, Miscell. Hortis, p. 917. n. 2, glosat prin «cassa» din = «după», deci «croitorul vine cu carul la miresă după lăzi, spre a prețui hainele».
 renće ntre voz] «înaintea carului, în frunte».
 10. diveru, glosat prin «compare».
 11. u cęńa, glosat prin «colazione» sva ț, glosat prin «parenti, amici; 15 e più». sop á țu, glosat prin «suonatore».
 12. cuntenaț] Am aștepta contentę: «ești mulțumită să-l iei pe el?»

13. avđí-a] Pare a fi imperfectul av zijaț cu înțeles de perfect: «ați auzit?» av avđi] av av zít.

14. la ie] láie «ia» đaze] z âzet «deget» máre] măre «mână» cf. II § 16.

15. za konu] zaconu, glosat prin «matrimonio».

16. do ure glosat prin «fino alle 2» soaća, glosat prin «la compagna» cf. svați ^{3/18} (cf. cr. svačtvo «cumnăție») merindu, glosat prin «pranzo».

17. kleknescu, glosat prin «inginocchio» zegrenescu] zegrnescu, glosat prin «coprire» (cf. zeghernit-a 31) raknizu, glosat «tovaglia» (cf. cr. rakno «cârpă purtată de femei la gât», Bartoli, *Dalmat.* I 293, II 430 ș. n., 458), cf. raknizu 31.

18. hitescu, glosat prin «tirano colle pistole».

23. svitlost, glosat prin «luce».

24. se bab é] Cf. croat. babiti se «a naște».

25. vam] v-am «v'am (adus)».

26. nika kov] nikakov, glosat prin «nessuna maniera. putem] îndreptat în puten. Tot așa mežem ^{4/24} e îndreptat în mežen (cf. ren ^{3/21}, vedem ^{3/23}, arem ^{3/24}, morain ^{3/25}).

27. nikoamor, glosat prin «in nessun luogo», cf. cr. nikamo «nicăiri» (-mo < more?).

28. hip, glosat prin «momento».

29. ptiza, glosat prin «uccello» prepeliza, glosat prin «pernice» (cf. cr. prepelica «prepelită»).

30. reskl'isa] rescl'is-a «a deschis».

34. dignit-a, glosat prin «alzare» asa] a seș «a sa» reskruna, glosat prin «a discoronar».

Sfântul Martin

1. Sveti Martin lucrât-a totu ânu, pa l'a prirodít o ticva de vír.
2. pak je ganę ke re râda popi-v-o cu un prijatel'.
3. je mes-a pre lume; trefítu s-a cu un óm.
4. je-l ântreba ke juva mére.
5. tunče jel a odgovorit ke l'-a prirodít o ticva de vír in lui canpâne ši ka re râda popi-vo scupa cu 'n prijatel'.
6. Sveti Martin l'-a tunče šis ke čire je jé?
7. tunče je šis-a ke je domnu.
8. tunče je šis-a ke n-or vo popí scupa.
9. Domnu l'-a šis ke če va šiče ke n-or vo popí scupa.
10. Sveti Martin l'-a šis ke je nu pravo lucra.
11. Domnu l'-a odgovorit ke če va šiče?
12. «Tu uri slagešti ân păcă, ál't ân prgatorie e trejle slagešti ân râi, čel'i čarl'i scu jinca poseriș, poți toț pure ân râi. ši ujime de čâ nu vom popí scupa».

13. — Martín, tu meri far de băt pre lume. jo č-oi dă un bătić; če coli tu vruri, vrer făče cu jé).
14. s-a trefit juva păște uoile o betăra baba.
15. ŝiče ke neka žocu tote čale uoi ŝi baba scupa. e nu s-a putút sculă. tot a zucăt scupa.
16. tunče je stivut-a ke-ı prăvo ke l-a scutăt čela bătić.
17. tunče je mes-a čă, pre cäle.
18. docle s-a trefit cu ăt om.
19. ŝis-a: «bura ŝi». — «Domnu vo dă. juva tu meri, Martine?»
20. — pre lume, ke j' ăm lucrăt totu ănu, pac ű-a prirodıt o ticva de vir ŝi jo-n mes pre lume ke se me trefir cu-n me bur prijatel', ke rem vo popı scupa.
21. — popim-vo noi doi scupa — cäre ŝti tu, s-er fi me prijatel' ?
22. ŝiče: «jo sãn morta».
23. — beű, cãn ăŝti morta, popim-vo scupa, che tu pravo lúcri. tu nu cävți ni betăr, ni tirer, ni bogăt ni siromăh, nego tu tot lăı.
24. — ben mežen ăn hlăde de mjelovăř.
25. bejut-a-vo scupa ăn hlăde.
26. «tu ke ŝtiji ăn saca ŝcul'e meře, če reı ŝti meře ŝi ăn časta ŝcul'e de ticva?»
27. ŝis-a ke ja, ke neka meře.
28. cãn a jă mes nuntru, tunče je-vo ŝečepit-a nuntru ŝi je-vo legăt-a de-vo grăna de mjelovăř.
29. ŝi je mes-a čă. ŝi tunče ŝăpte ăn n-av ničúr murıt.
30. verit-a un vint, reŝbit-a mjelovăřu ŝi tunče s-a reŝbit ticva ŝi tunče mes-a morta făra.
31. mes-a la domnu leűei-se, c-a vo privarıt Sveti Martín cãn a bejut.
32. Domnu ŝiče: «ŝul estante ămna din jé».
33. cãn a jă verit din jé, je lucrăt-a copa de slăma.
34. — ala, Martín, žos, ŝubito! — ŝăc? — tu moreŝti meře cu mire.
35. — te rogu, docle copa de slăma nu finır, nu poc meře cu tire.
36. ŝiče: «ma ŝa mănče făče, ămna tu nuntru, e jo meg žos».
37. ŝi sveti Martin ŝahiteit-a-vo cu slăma ŝi vo prins-a.
38. tunče vo tota o palit-a focu, plămnicu.
39. ŝi tunce jă scočit-a făra ŝi terlıt-a la Domnu.
40. e Domnu tremes-a morta din Martin.
41. cãn a morta verıt, Martin muncăt-a.
42. — acmoče ămna cu mire. — ŝtepta c-oı ŝvadı capotu.
43. cãn a verıt morta cu Martin la Domnu, Domnu ŝis-av ke «jo nu te pok lasă ăn răı».
44. — pa ŝăc ke n-er me lasă? — perké nu m-ai vrut dă be, e pocle facut-aı žucă ča betăra ŝi oıle, pac ai facut morta ăn ticva meře, pocle ai facut ăn copa meře.
45. Martin hitit-av capotu ăn răı.
46. Domnu l'-a ŝis: «č-aı facut?» — capotu mı-a cařút. lasăř-me meře dın jé, lasăř me ke meg ăl lă».

47. tunče s-a cucât pre sev capót: «jo fâc pre a mev capót, jo fâc pre a mev».

48. s-a cațât rde.

49. paca-i ștoria finita.

Sfântul Martin (versiune italiană).

1. șan Martín levurava tuto l-âno in șuva campana e ga prepará una zuca de vín.

2—3. ma lu-l diže ke-l va per mondo ke še trovará un bon cunpáno ke beverá cwešta zuca de vín inșeme. lu še ga inșcuntrá cun un ómo.

4. cvešto omo el diže: coș ti porti Martín?

5. el diže: «una zuca de vín». — «coș ti vol con cwešta zuca de vin?» el diže: «še trovo mi un bon cunpáno, un bon mico, ke lo bevěșimo inșeme».

8. el diže: «bevémolo inșeme noi duve».

6. e cvela volta San Martin ga reșpošto: «ki șon ti?»

7. cvela volta Dio ga da reșpošto ke že șinór dío.

9. — no bevémolo noi duve inșeme. — percoșa no?

12. — per vía de cvešto ke ti șon un dio. uni ti meti in forno¹⁾, altri jin pergatória, e altri ti meti in paradizo de cuei pículi ke že ançora žmerdái. noi duve no-l bevemo. [va bene].

13. Dio el diže el șan Martín: čapa cwešta caladíndia; de tuto cvel ke ti voleși pre mondo, te școltará, el diže. șan Martín ga čapá cvešta caladíndia e že andá vía uno de(l) altro.

14. cuși andando še ga trová una veča ke dove ke páșcula le pégure.

15—16. lu še ga recordá de cwešta caladíndia ke ga dá cwešto șinór. «vedaremo se že la jušta cvel ke me ga dito cwešto șinór». cvela volta lu vol ke tute cwește pégure ke bala. e cwešta veča lu vol anca ke ela bala. e no še podeva alzar, ke jera șai veča. e tuto inșeme balava.

18. še ga șcuntrá cun un altro omo večo.

19. el diže: «bon jorno, dove ti va, șan Martín?»

20. el diže: «tuto l-âno levuravo in canpana e no go vadańá se no cwešta zuca de vin. e še trovo un bon cunpáno, ke lo bevěșimo inșeme».

21. «bevemo inșeme noi duve», cwešto večo el diže. — «ki șon ti?»

22. cwešto večo diže: «mi șon la morte».

23. — beń, quanto (sic!) ke ti șon una morte, noi duve bevémolo inșeme.

24—25. že andadi șoto un álbero, ke jera șai grando in l-onbra.

28. lui ga cavá cul calaștrazo cwešto ștrapo.

23. el diže: «no ti gvardi ni večo, ni pículo, ni ríco, ni póveri, tuti ti čogi in túo derito vía». el diže: «mi vado in tuti i buži, in tute le cože».

¹⁾ Forno = inferno, cu etimologie populară după forno «cuptor».

26. šan Martín ga dá rešpošta: «coša? ti savará andár anca in cuešta zuca?»

27. el diže: «ši».

28. cuela volta cuešta morte že andada drento. lu ga štrapá, ke šta drento. e no podeva andár fora, kuinto ke jera štrapá. cuela volta lu ga legá cuešta zuca e l-a legá cuešta zuca šun cuešto álbero.

29. e poi lu že andá víja. šete ani (sic!) nišun morto.

30. že veñuda dopo una bora ke ga tuto šcavá fora tuto, inšuma ke ga šcavazá cuešto árbero (sic!), anca cuešta zuca.

31. cuela volta cuešta morte jera magra de nišun murír e že andada de šinór Dio. el diže: dove ti jeri, tanto tempo, ke no ti m-a dá nišún?» — «cuešto cojón de šan Martín portava una zuca de vin e mi go domandá ke dove ke-l va e lui diže: mi go vadińá cuešta zuca de vin. e mi go dito: bevémolo noi duve inšeme. e lui diže: ki šon ti? mi šon la morte. beń, cuanto ti šon la morte, bevemo inšeme noi duve. cuanto ke-l ga termená-l bever cuešto vin, el diže, šan M. come ti pol andár drento cuanto ke že cúžo tuto. belíšimo mi pošo andár. ti podará andár anca in cuešta zuca? prova andár. cuela volta šan Martín me ga štrapá drento. me ga legá šu-n cuešto álbero e jero šete ani, fina ke že vińuda una bora trementísima ke ga šcavazá cuešto albero, anca la zuca. e cuela volta son andada fora. e prima no podevo.

32. — beń, cuanto ke že šan Martín cuešto cojono dešo va prima cor lui.

33. cuanto ke že veñuda cuešta la morte, cuešta morte, šan Martín fačeva una meda, ma no jera termenada ancora. e la morte jera bašo e šan Martín jera šu la meda, come ke fačemo noi altri in campaña.

34. — Martín, laša la meda e va bašo! — per coša? — per andár cun mí.

35. — no, per l-amor de Dío, no še pol fina ke no še térmeni cuešta la meda, cuešto levór.

36. — ma quant oke ti šon la débula, vadi tí šužo ke faremo píju prešto pac andaremo inšeme.»

37. la morte že andada šužo in la meda ke fačeva. cuanto ke mišijava torno, la inpezava cuešta meda.

38. cuela volta tuto-l fogo la mańava tuto-l fogo jera grandíšimo.

39. e la morte šaltava fora e že andada leńarše de-l šinór Dio.

40. el diže: «mi te diževo ke-l že un cojón. bizońa ke te torni indrío».

41. la morte tornava indrío de šan Martín e lu trovava ke no aveva nišún levúr še no mańava.

42. — ti dešo bižońa ke tí vadi cun mí. — šon dešo pronto, ke-l cámbio-l capoto, ke vado cun tí.

43. cuanto že vińuda la morte in prezente de šinór Dio, cuela volta el diže: «mi no te pošo lašár in paradízo».

44. — per coša nó? — ti ga fato tanto, ti ga fato cun mí, cu la veća, ti ga fato cu la morte. e no te pošo lašár drento.

45. e lu ga butado cuešto capoto in paradízo.

46. e Dio diže: «coša ti ga fato?» — el capoto me že cašcado in paradizo. lašeme ke vádolo cor cuešto capoto mio.

47. e cuela volta lu še ga butá žážer šu-n cuešto capoto: «mi žažo šul mio».

48. i že reštadi cuší in ríder.

49. e že la štoría termenada.

Note

2. cu un] J. cu vrun.

10. lucrã] a subliniat, deci nu lucrã.

12. slagešti] «așezi» (cr. slagati) p o s e r í t] cr. siriti «închega». Sensul e: ce-i ce au încă lapte pe buze u j i m e d e čã] J. traduce «per via de kuešto».

13. če coli...ie] «orice ai vrea (dori), vei (poți) face cu el»; cf. Byhan 243 (s. v. koder).

15. e...sculã] [baba așa erã de bătrãnã încãt] nu se puteã sculã [și] totuși a jucat împreunã [cu oile].

17. cãle «rostit aproape: kãle; tot așa de J.».

20. j'ãm] La Belulovici contractia obișnuitã e j o - m, cf. mai departe j o - n m e s p a c «nu pãc» p r i j a t e l'] J. p r i a t e l; tot așa ^{4/21}.

23. tot] J. toț.

24. mjelováť] Mai nainte fusese scris n e l o v ă ț, șters apoi. J. traduce «lonbra șoto róvero» și rostește m e l o v ă ț.

dupã 25. lipsește o propoziție (cf. traducerea italianã), în care Moartea se laudã, cã ea intrã pretutindeni.

27. ja] Și J. face deosebire între ja «si» și jã «ella».

28. šečepit-a] cr. začepiti «astupã» d e - v o g r ă n a] «de o creangã» (cr. grana); v o în loc de o < U N A e neobișnuit, deoarece numai o < I L L A apare sub forma v o, cf. II § 54 c.

30. rešbit-a mjelováťu] J. rešbit-av melováťu.

31. leñeï-se] «a se plãnge», cf. în redacția italianã: leñarše 39.

32. šul estante] Italianismul acesta e înlocuit de J. prin vãl'e: «pleacã îndatã dupã el».

34. šãčjače «de ce».

37. v o p r i n s - a] «și a aprins-o». In limba slavã din Fratta: p l a m i k «vampa».

38. o p a l i t - a] o p a l í t - a < cr. opaliti «a arde, a cuprinde cu flacãri».

48. s a c a ț ă t r d e] scil. Domnu: «Dumnezeu a început a rãde».

Cuvinte istroromãne traduse în limba croatã și italianã de M. Tereoviei.

Istroromãnește
bãrba

Croațește
barba

Italianește (dial. venet)
barba

durmí	spat	durmír
ziče	pravít, rec	dir
măra (tota măra)	ruka ali lakat	man (= <i>braccio</i>)
úmeru	rame	bratso (= <i>spalla</i>)
ăn brățe	narúčaj	in bratso
un brăț de lemne ¹⁾	jedan nárúčaj driva	un bratso de leñe
loaket	lakat	(<i>non sa, indica solo il gomito</i>)
cur	guzitsa	culo
de fl'er	od železa	de fero, e anche del fero
jârba	trava	iarba (nu á), «kako po naši» (<i>deși Bartoli întrebă: erba</i>)
ur	jedán	uno
pl'erde ¹⁾	zgubít	peršo
o ungl'e	nohat	ungl'a
bę, e <i>anche</i> se nepí	pit, se napojít, se napít	ga bevú baștanza
pir ²⁾	pun	pijen
uș	kost	ușo
nșpte	nșč	nște
musca	muha	moșca
foc	ogán	fogo
dul'če	slatko	dolče, e <i>anche</i> dolze
câ, câlu	koń	caválo, e cavál, e cavajo
bur	dobar	bon
oac	jigla	ago
cațâ	uh'itít	čapár
čela	onéga	cvel
colé	tamo	lâ (?), la
h'moče	sadá	dešo
dapâ	napojít	(ke bevi le bestje ³⁾)
duče	donést	portár
durâ	doreni	čor
fâra	vanka	fora
aflâ	sam naša	trovár
oárie	árja	la árja
oal'u	luk	ajo
l'ure	drugdí	in altro logo
žutâ	pomoći	jutár
oab	bélega (<i>accus.</i>)	bijañco
čelița	šteso (= <i>idem</i>) čelitsa	čelitsa
largéj	largát	largár (= <i>allontanare</i>)

¹⁾ Am așteptâ lemne, pl'erde

²⁾ Am așteptâ pl'ir; poate că l' s'a prefăcut în i, cf. II § 89.

³⁾ Nu: *bestiel*

oat	drugo	altro
méndula	méndula	nožela
oam	jiman	go
žuc	žuk	maro
mănăt	kasno	tardi
oan	leto	ano

Caietul 3 (pp. 24) cuprinde traducerea în graiul croătesc din Blato (nu departe de Albona) a celor dintâiu patru basme — cel din urmă numai pe jumătate — din colecția noastră, traducere făcută de un Istro-român bilinguu. Din aceste texte, pe care Bartoli n'a ajuns să le mai controleze cu toată scrupulozitatea la fața locului, public cuvintele care mi se par de un interes deosebit și care, fiind subliniate în text, însemnează că au fost auzite mai exact. După cuvintele slave dăm, în paraenteze, traducerea italiană (cu litere drepte) sau core-spondentul istroromân ori dacoromân (în cursive).

I.

1. *sina* (figlio).
2. *okró* (*fură*) — *jig'lo* (ago).
3. *reka* (detto) — *dobro* (bene) — *krpat* (*krpi*, *kose*).
4. *don* (*zi*) — *joje* (ovu).
5. *jes* (*poidi*).
6. *tića* (*pul'u*).
7. *stori* (*făcut*).
8. *stori* (*lucrăt*) — *slabo* (male) — *navadi* (insegnato).
9. *priša veli* (*verit mare*) — *šo* (*mes*) — *svetu* (mondo).
10. *stori* (*verit-a*).
11. *da* (*ke*) — *videt* (*vede*) — *pride* (*vire*) — *nosa* (*âfle*) — *stôrega* (*betăr*) — *pobira kameñe* (*pobire' rpi*).
12. *delaš* (*lucri*) — *stôri* (o vecchio).
14. *nedinega* (*nițur*) — *pomoće* (*șută*).
15. *mé* (*vut*).
16. *pokle* (*pac*, *apózi?*).
17. *moga* (*putút*) — *navadit* (*ânmeță*).
18. *oté* (*vrut*) — *poslušat* (*scută*).
19. *hodi* (*păs*) — *oni* (*țela*) — *i* (*si*).
20. *ma* (*ma*) — *móvit* = (*maknút*, *šteši* = lo stesso).
21. *hodi na* (*păs la*) — *naj mánega* (*maĭ micu*).
22. *malo* (*zâlic*).
23. *još* (*iñke*).
25. *obit* (*tuti*) — *porezat* (*tal'á*) *glovu* (*căpu*).
26. *že* (*lât*) — *put* (*câla*).

2.

2. *ča* (*ke te*).
3. *va* (*prin*) — *hodi* (*mnât*) *sa* (*tota*) — *vide* (*vede*) — *ču* (*avzit*).
4. *poli* (*la*) — *kući* (*casâ*), con *u* aperto — *l'udi* (*ómiri*).
5. *postit spat* (*lasâ durmu*).
6. *su rekli* (*dissero*) — *mi* (*noi*) — *stot* (*stâ*).
8. *kuhat* (*cuhé*) — *večera* (*řira*), non *večeru*.
9. *loži ogon* (*nelozé focu*) — *stavi* (*pure*).
10. *čun pas* (*câdu*).
12. *nogi sloveka*, *črni* (*piřorle de om, negri*).
13. *pokle* (*dupa*).
14. *pade* (*cadi*).
15. *šlovek* (*uomo*) — *glová* (*testa*) — *mu* (*gli*).
16. *pokle* (*ropóji dupa*).
17. *anke* (*si*) — *glová* (*testa*).
18. *veli slovek črni* (*grande uomo nero*) — *sto* (*si stâje*) — *poli* (*la*) — *kedé* (*juvę*) — *kuha* (*cuhé*) — *mući* (*tâte*).
19. *na stol* (*pre skând*) — *do* (*dâje*) — *anke nemu* (*si luž*) — *jes* (*man-giare*).
20. *mući* (*tâte*).
21. *skuha* (*cuhéřit*).
22. *pomoć oprat* (*řutâ spelâ*).
23. *mući* (*tâte*).
24. *ki* (*řire*) — *pojó* (*muřcât*) — *pere* (*spelę*).
25. *ře* (*lâje*) — *igrat* (*igréři, řukâř*)
27. *jegro son* (*igré řans*).
28. *priřla* (*verit*) — *uon mert* (*řela mortu*), con un *e* afonico aperto — *do sadâ* (*řira cmo*) — *tvoja* (*la tua*) — *je mořá* (*è la mia*).
29. *pořlusa* (*ascoltato*) — *mené* (*me*) — *čun ja tebé* (*voř si řo řire*).
30. *hodi napred od mené* (*pâs ântru mire*) — *uotpri vřota* (*rescl'ide usa*).
31. *zaprâ* (*zecl'is*) — *odpře* (*rescl'ide*).
32. *pojîn* (*mangio*).
33. *pojés* (*pořdi*).
34. *poteře* (*trâře*) — *drugih* (*âte*) — *tejistę* (*řâsta*).
36. *ne-čes* (*n-er*).
37. *vuřdi* (*fui*) — *napred* (*ânreřce*) — *druge* (*la âte*).
38. *teiste* (*řâsta ista*).
40. *kad si takó* (*čân-sti-tu řusto sâv*) — *ře tri* (*tute tręři, non tote*) — *na pve ti je* (*ân pveč č-e*).
42. *vonka z vřot* (*fâre la use*).
44. *dobró* (*bene*), non *ben*.
45. *pokozó* (*râte*) — *mu je me da* (*l'-a ře dât*).
46. *kuntena* (*contento*), non *-at* — *čun ti dat* (*ti darò*) — *h'čer* (*fil'a*) — *kuća* (*câse*).
47. *ořeni* (*nsurât*).

3.

2. *ža umrét (za murí) — dobar (bur) — prosim, pridi (rogu, viro) — to noc (ta nopte o nóviťu).*

3. *inbanti (inkontró) — šlovék (om).*

4. *kamo (juve) — liska (corylus avellana) — tri (tre) — pokle (pocle) — rastegnú (netegně) — sto:it (lucrá) — kontra (cátra) — prit (veri) — pitat (ntrebâ) — píta- (ntrebe) — alora (tunťe) — rec (spure).*

5. *oni (tel'i) — vragi (drať) — obuť va ona koža i (ánmestí án řa koze si) — kam[o] (juve).*

4.

1. *jedan put su bile tri (una volta c'erano tre).*

2. *věčer (sera) — jená z drugo (una con l'altra) — řttale (ntrebât).*

3. *młaja je rekla (la minore disse) — bi se oženiła (maritâ) — krol'a (re), anche řesár — sin (figlio).*

4. *je poslušó (udí).*

5. *pokle (poi) — je řo (andò).*

6. *řvat (chiamare) — hñe mu (ántru sire).*

7. *one (quelle) — sron (rusire) — delat (fare).*

8. *sinoč (ieri sera).*

9. *ni-je znala (non seppe) — rec (dire).*

11. *ceř zgbóit glovo (ř-va męre za glâvu) — sron (rusire) — pravi (spure) — oženit za (maritarsi con).*

13. *b:n, dobró-je (va bene).*

14. *sadá zove (ora chiama) — hñe-mu (ntru sire) — píta (domanda).*

15. *sron pravit (vergogna a dirlo).*

16. *rec (dire) — ce zgbóit glovo (va za glâvu ři).*

17. *sron (vergogna).*

18. *slabo (slabo).*

19. *je reklá (disse) — se ožení (maritarsi).*

20. *slabo (male) — ce bit (sarà) — oženit (maritare).*

21. *zové (chiama) — maño (la minore).*

22. *píta (domanda) — sinoća o sinoč (ieri sera).*

23. *joř već (maj mund).*

24. *glovo (la testa).*

25. *řarija (la maggiore) — bi se oženiła (si mariterebbe).*

26. *slabo (male).*

27. *se tri (tute, non tote) — za vrtolón (per l'ortolano) o za vrtolona.*

28. *malo (poco) — je stola (stât-av) — je priřa (giunse) — gre (vada).*

29. *je zostala doma plaćeć (rimase a casa a piangere) — se je pojala (si rattristava) — obit muža (uřide omu).*

30. *od dome (da casa) — je rodila (partóri) — véřdo (stę) — na čelę (pre frunte).*

31. *je rodila* (av rodit) — *so ga hronile ono otročița* (le nascosero, quel bambino) — *vidi* (veda).
32. *noño* (pre iã) — *hçir* (figlia) — *veido na çelê* (una stella in fronte).
33. *otroçița* (bambino) — *so stavile* (misero) — ... (*fjumere*).
34. *stori kristion* (un vecchio), oppure *stoi šiovék* — *lovit ribi* (*lovit ribe*).
35. *kontra* (*cuntro?*) — *je vide* (vide) — ... (*zrñit-a*) — ... (*fjumere*) — *Bog znø* (Dio sa) — *dokle* (*dokle*) — *držát* (tenere).
36. *pokle* (poi) — *joko* (*çáro*) — *i da je rodila* (*si k-av nascút*).
37. *stroh* (*çáro*) — *rodila* (*nascút*) — *simjó* (*scimmia*).
39. *je çeka* (aspettò) — *çe prit* (arriverà) — *som* (*ãns*) — *ta roba* (questa cosa), oppure *ta stvor*.
40. *doma* (a casa) — *vremena* (*vreme*) — *ji priša* (giunse) — *poç nãzat* (andare di nuovo).
42. *je rodila* (partori) — *breká* (*brec*).
43. *je bila oženila* (s'è maritata) — *stroh* (*çáro*) — *breká* (cane).
44. (*tot-uro* = tutt'uno) — *je bi priša* (*viravejã*) — *je çeka* (aspettò).
45. *je tornó* (*nãzat verit*) — *je noša* (trovò) — *senpre* o *vajka*.
48. *neka jo stavi živo* (*neca v-o puru viu*) — *mesto* (loc) — *pada voda* (cade l'acqua).
49. *je tornó* (tornò) — *smiro* o *šenpre* — *more* (*po*te).
50. *i se je sto* (*si s-a pus*) — *priša* (giunse) — *vonka* (*fãre*) — ... (*užme de řa*).
51. *otrok* (*feřor*) — *na vodo* (in acqua) — *ribar* (*ribãr*) — *çapó si tri* (*řolovit tustréj*) — *je do* (diede).
52. *on* (egli).
53. *je prišla stori* (*fost-a betã'r*) — *se je obolé* (*obolãt-av*).

No. 4 — 7

Caietul 4 (pp. 24) cuprinde corespondentele slave și istroromâne din comuna Berdo (Briani) a unor cuvinte din textele publicate de mine. Acest material se reproduce în notele date la aceste texte.

Caietele 5 (pp. 28), 6 (pp. 22) și 7 (pp. 24) cuprind diferite notițe, mai ales relevarea deosebirilor dialectale (și cu privire la graiul Slavilor) și câteva liste de numiri topografice, aproape exclusiv slave.

No. 8 — 25

Cuprind chestionarele și răspunsurile obținute, care, prelucrate, urmează mai jos. Dintre acestea:

Caietele 8 (pp. 24), 9 (pp. 16) 10 (pp. 12) și 11 (pp. 20) cuprind chestionarul. De obicei după cuvântul dacoromân urmează cel croat sau propoziția întragă croată pe care aveã s'o traducã în istroromânește

cel întrebât; uneori se dă și traducerea italiană. Din răspunsurile primite, așa cum le-am redat mai jos, cetitorul poate ușor să-și imagineze întrebarea, încât am crezut că mă pot dispensa de reproducerea acestui chestionar. Totuși uneori l-am putut utiliza cu folos pentru cunoașterea formelor dialectale croate. Cuvintele pe care voiă Bartoli să le audă sânt în primul rând elementele latine ale vocabularului istromanom. Au fost căutate cu deosebire cuvintele atestate de cercetătorii precedenți cu o formă sau cu un înțeles nesigur sau chiar dubios. De aceea uneori întrebările sânt puse anume astfel încât răspunsul primit să servească de control. Așa bunăoară I. Maiorescu dă propoziția *căzut-a și s'a abătut pre mână*; spre a putea controla forma și înțelesul cuvântului *abătut*, Bartoli a pus chestiunea astfel ca să poată primi răspunsurile ce se găsesc mai jos înregistrate sub «bate». Numai când răspunsul nu cuprindea cuvântul dorit, ci alt cuvânt (de obicei sinonimul slav), Bartoli rostea însuși cuvântul, sugerându-l Istrieanului chestionat, care îl aprobă, îl admitea sau îl negă.

Răspunsurile primite sau le-a reproduș întregi sau a însemnat numai cuvântul care-l interesa. De obicei răspunsul întreg se dă numai din două sau trei sate, iar din celelalte numai cuvântul.

Aceste răspunsuri sânt curpinse în caietele 11—23 și adică:

Caietul 12 (pp. 24) dă răspunsurile lui *Živa Stambulici*, de 22 de ani, din Ježan (Sejane), care, știind și nemțește, a putut fi chestionat și cu ajutorul acestei limbi. Eră de față și își da părerea și *Matei Doricici*, de 23 de ani, din Ježan, «fil'u lu Martinina».

Caietul 13 (pp. 34) dă mai întâiu răspunsurile lui *Tone Rogutici* din Ježan, «sesnăjst ăń», apoi ale lui *Măte Turcovici*, de 68 de ani, tot din Ježan, apoi ale fiului bătrânului Martinin (care avusese contact cu Dacoromâni).

Caietul 14 (pp. 24) cuprinde tot răspunsuri primite în Ježan dela *Blăz Sancovici*, de 75 de ani.

Caietul 15 dă răspunsuri din Susnevița (Valdarsa) și adică ale lui *Sipe Belulovici* (poreclit *Pițon*)¹⁾ de 84 de ani, împreună cu răspunsurile lui *Sipe Belulovici* «cel tirăr», puse pe două coloane, apoi ale lui *Jošip Belulovici*, de 12 ani (din părinți susnevițeni: «čacē de la Pičan si mājā de la Ševulo») și ale surorii acestuia, *Jesipa Belulovici* «šețe ăń».

Dela bătrânul Sipe Belulovici a auzit și notat: saki paiz ăre se vialēt (= dialect) ŝa ganēj. Nu se cunfescu (= it. «non si confanno») besedele justo, cu hrvātu, ku . . .»; iar pentru deosebirea între singularul și pluralul cuvântului žilē «vână» i s'a spus: «žila-i ura ănșe; žilele mai munde».

Caietul 16, tot din Susnevița, cu răspunsurile lui *Pere Baco* (poreclit *Fusco*)²⁾, de 30 de ani, și ale *Mariei Belulovici*, de 17 ani.

¹⁾ Cf. Textele publicate de mine 41 (No. 16).

²⁾ *Ibid.*, No. 36.

La sfârșitul caietului se dă următoarea traducere a unei poezioare croate, făcută de *Giuseppe Belulovici*, de 22 de ani:

Vetseros pasal sam optse,	Sere ȳo-m mes oȳle paste
pogubil sam vonȳe;	popl'erdút-am clópotele;
prebiral sam travu,	ȳbireȳt-am ȳarba,
nosal sam od moja brata glavu....	flat-am cȳpu lu fratele ...

Dela o bătrână, care chemă pe fiul său să vină acasă din cârciumă, B. aude fraza: štúdiȳ (= ital. fa presto) -n caša verȳ.

Caietul 17 (pp. 24) dă răspunsurile din Grobnc (Grobenco), culese dela *Tonca Cruȳila*, de 60 de ani, și *Domina Runco*, de 24 de ani; la sfârșit câteva paradigme de conjugare.

Caietul 18 (pp. 24) cu răspunsurile din Grădiņa (Castellania), date de *Giorgio Grzici*.

Caietul 19 (pp. 24) cuprinde răspunsurile din Berdo (Briani), culese dela *Silvestru Tercovici*, de 71 de ani.

Caietul 20 (pp. 24) cuprinde răspunsurile din *Costerceane*, o atenenȳă (20 de case) a satului Berdo, culese dela *Frane Lúbicici*, de 63 de ani.

Caietul 21 (pp. 10) dă răspunsurile din Letȳi (Letana), culese dela *Pepa Contuș*, de 14 ani și *Frana Contuș*, de 16 ani, care de obicei vorbeă «cu ȳăce hrvaȳki și cu mȳia vlaski».

Caietul 22 (pp. 24) dă răspunsurile din Sucodru (Senovic), primite dela *Maria Carlovici*, de 33 de ani și *Ion Trdoslavici*, de 80 de ani.

Caietul 23 (pp. 46) cuprinde răspunsurile din Noselo (Villanova), primite dela *Antonio Zgrablici*, de 18 ani, *Antonio Contuș*, de 23 de ani și *Frane Carlovici*, de 44 de ani.

Caietul 24 (pp. 48) cuprinde tot răspunsuri din Noselo, date de *Giorgio Micleus*, de 66 de ani, confruntate uneori cu datele *Mariei Salamon*, de 26 de ani, din Sucodru.

Pe primele patru pagini ale acestui caiet, Bartoli reproduce frânturi din conversaȳia unor jucători de cȳrȳi și de «mora» din Noselo, auzitȳ într'o cârciumă din Susneviȳa. O transcriem aici ca document despre vorbirea simultană în mai multe limbi (istroromână, croatȳ și italiană și chiar germană, ca reminescentȳe din vieȳa soldăȳească). În paranteze dăm traducerea italiană sau explicȳrile gramaticale ale lui Bartoli. Cuvintele istroromâne sunt tipărite spaȳiat (deși uneori e greu să spui ce e istroromân și ce nu, ca în exemplul de supt 38, unde înainte de acel *secazure* curat istroromân avem pe *kiȳna* (= cine știe) pe jumătate italian și pe jumătate slav, pătruns însă și în graiul istroromân.

Jocul în cȳrȳi

1. aȳ ȳ dignit? (= avete levato?).
2. me se dorme (= ho sonno).
3. igrȳ! ȳuve? (= impossibile! cf. dacorom. de unde?).

4. no Țe vero. toware! govori (infinitiv).
5. cos te me brúmboli? cos te me ácoli?
6. ti ti že un šénpijo! ki te diže nente? macarón de mona!
7. tre cuatro (?), un tsinkue, un sei, sete sará (= saranno sette).
8. tsincũanta tsincue vemo (= abbiamo). émo canbiát?
9. sada imamo par (= ora abbiamo pari).
10. tre ponti, Martine, noi (italieneste ar fi: novaltri).
11. petdesét i uósan. țesti trei potle am pus.
12. rē fi bire alora. ura, doi, trei.
13. alora arem noi. tot uro.
14. ținț punț. se no arivo.
15. (într'o pauză:) strâto. (= ven. stra(t)so = it straccio).
16. melde geórsa (în gura unui soldat: «Melde gehorsamst»). finiš ...
soldăț despre Arțiduca Carlo (= soldati della corazzata A. C.)
17. čincue, šie, șete, oto, nove, dițsi (dițeŃe dalla stessa bocca).
18. suva (= sua) duve. va bene.
19. treșete.
20. ura, do, tre, ș â p te, osan.
21. ura Țbal' ețit-ai. n-am niș, samo tre de baștoni.
22. trei dvoite, trei trițe...
23. tot uro. o mora o treșete o brișcola.
24. punti (mai nainte zisese p un ț și ponti). taco me ... (începutul unei imprecățiuni nemțesti: Ja so mir...)
25. boh pomoga! fanț (= fanti).
26. capoto dai. ș p â d e. tu ț i (= battere).
27. va capitâ. nemiga tot. tre tre migo (= amico).
28. cosa me maŃca? mi go tre, copo, no?
29. tre â ș, ke no vedo de kope, ș i t r e i d u e ke no vedo de ș p â d e.
una cos ti ... [rimasto in sospeso].
30. trei, pâtru, ținț punț! spâde voi n-âreț? io
samo trița de cope.
31. deșgratsijato omo! capoto co tute nostre carte!
32. ti vederá Martín, se no Țe capoto.
33. alora dime: va te far ácavár. moćite. lu joga.
34. mi le go fato dešo [le carte]. pac ti ga batù bastoni.
35. a cațât de âs (= ha pigliato coll'asso).
36. po svetoga Boga! ma nu poc! ra ș p u t e ț, ra ș! (= potresti
si potresti!). v e d é ț!
37. ala! pâtru, ș â p te. fértig. !
38. ma ki- Țna se ca ț ure?
39. trei-s de acu ț u (= tre sono de accuso).
40. écolo. poco lo steso. cuaranta tre. no Țe altro!
41. se no Țbal'o ... se no Țbal'o, mi digo.
42. dódiți (apoi:) dódiči. cuaranta nove. si, go Țbal'ado!
43. venti uoto (apoi în croățeste:) četerdeset i devet. jušto! ée bíť.
četrnaist. trideset ši ur. cuaranta sei, contro cuaranta nove.

44. una madona ȝe (= tutto lo stesso). nesuna malítsja. mi-e t o t u r o.

45. eins(= 1) ... tsen (= 10). va bén. sei (= 6). migo mí (= amico mio). lu ga dinari. lu ga becá (= pigliato). casca bašo.

46. št i u k e â ț b a t ú t (mai nainte zisese: t u ț í t). dietsi. čin-
canta seǎ!

47. ja, hârtele! se n - o r v e r í l

48. i o â m ș p â d e... just i!... un litro, ... un litro! p i j u (= piú) de un litro!... porco dí o... m a i m ú n t.

Ȟocul «Mora»

(Numerele sânt spuse în italienește, numai din când în când câte un p â t r u între ele). Viș cá. ș e i. v i r o b e ț (= bevi). mora. no te me cuki mora, oștia! jušta. do. șie. uoto. c u v a t r o. se i. m e g r e n ț e (?).. u ž a n t s a! mora-ȝe. șete. m a i m ú n d. i o - ș t i u. ș e i. s a c a v o t a. cum se șice. nove. mora. Jožo. șeteé, neveé șeteé ala, Jože. f e r m e ț i! nu se ntend e ț. Joga! sa! șete c l' a m â t - a ȝe? n u - ș t i u.

LISTELE LUI BARTOLI.

Caietul 25 cuprinde vreo 250 de cartoane pe care Bartoli începuse să transcrie în modul următor materialul adunat: sus la stânga se dá forma dacoromână, aromână și meglenită, iar sus la dreapta numărul subt care cuvântul e înregistrat în Dicționarul meu etimologic. Urmează apoi formele istroromâne, după sate, de sus în jos, iar dela stânga spre dreapta se fac următoarele patru subîmpărțiri: *a*) «sponte», adică forme care i-au fost comunicate în mod spontan; *b*) «spinte», adică forme care i-au fost comunicate numai după ce însuși a rostit cuvântul istroromân sau în urma sugerării prin alții sau după chibzuială îndelungată; *c*) «straniero», adică formele de origine streină care înlocuesc de tot sau parțial cuvântul vechiu, și *d*) «negato», formele a căror existență a fost contestată.

În cele următoare voi da lista completă a cuvintelor — aproape toate de origine latină — notate de Bartoli, în ordine alfabetică. După cuvântul din titlu se dau formele culese în cele nouă sate — sau numai în satele în care au fost culese — în ordinea următoare:

- J. = Jeian
- S. = Susnevița
- Gb. = Grobnico
- Gd. = Grădiște.
- B. = Berdo

- K. = Costerceane
 L. = Letăi
 Sc. = Sucodru
 N. = Noselo

Deși Costerceane nu este propriu zis un sat de-sine-stătător, ci aparține «comunei censuarie» Berdo, totuși graiul vorbit în această parte se deosebește uneori în mod simțitor de cel din Berdo.

Metoda urmată de Bartoli în prelucrarea materialului am continuat-o și eu, numai cât am crezut că nu mai e nevoie să introduc o rubrică separată pentru formele «negate»; parentezele colțuroase [] înseamnă că existența cuvântului din titlu a fost contestată în satul respectiv; când e vorba numai de o formă anumită a cuvântului care e necunoscută, atunci în parenteze se dă această formă, mai adesea împreună cu indicația *neagă*. După formele auzite în mod spontan urmează, după o stelută, cele numite de Bartoli «spinte»; de obicei un *adm.*, *apr.*, *sugg.* înaintea lor precizează că forma citată e «admisă», «aprobată» de subiectul anchetat sau că ea i-a fost «sugerată». În sfârșit, după două stelute, se dau formele streine, care au înlocuit pe cele vechi, sau care există alături de ele, ca sinonime sau cu un înțeles deosebit.

Când în listele lui Bartoli am găsit numai cuvântul, l-am dat pe acesta, totdeauna cu forma de acolo, care la substantive uneori e articulată, alteori nearticulată, la verbe adesea la infinitiv, dar uneori și la participiu sau în altă formă. Când am găsit o propoziție, am dat-o pe aceasta. De asemenea am dat, în parenteze rotunde, și corespondentele italiene, croate sau germane, de câte ori le-am găsit însemnate la Bartoli, sau am dat mici indicații (precum în *graiul bătrânilor*, sau *articulat* etc.), acestea în românește și tipărite cu cursive. Un *alt.* (= «altul» sau «alta») înaintea cuvântului e pus atunci când într'un sat au fost chestionați mai mulți inși, iar răspunsurile date de ei prezintă variante.

Răspunsurile constând, precum am spus, adesea din câte o propoziție întreagă, ele au putut fi utilizate în același timp pentru mai multe cuvinte. Astfel am putut da corespondentele istroromâne pentru peste 650 de cuvinte vechi românești, la care se adaugă, după cele două stelute puse înainte, o mulțime de împrumuturi nouă, în parte neînregistrate în glosarele existente. Firește că atențiunea lui Bartoli fiind ațintită mai mult asupra cuvântului pe care voiă să-l audă, restul propoziției eră scris repede, încât în el s'au putut strecură unele scăpări din vedere. O rectificare ulterioară a acestor forme nu m'am simțit însă în drept s'o fac. În general, Bartoli, urmând preceptele lui Gilliéron, n'a revenit niciodată asupra unei forme odată notate, în convingerea că numai astfel se poate obține o imagine justă a unui dialect, chiar cu riscul unor scăpări din vedere și lacune, explicabile mai ales când ținem seama de ostilitatea parohului slav, care căută cu toate mijloacele să zădărnicească anchetele, ce trebuiau făcute în unele sate pe apucate.

Numai în privința transcrierii fonetice a trebuit, în parte din cauze tipografice, să introduc unele modificări, apropiind cât mai mult sistemul lui Bartoli — diferit, în parte, de cel întrebuintat în lucrările anterioare — de transcrierea adoptată în textele publicate în vol. I al acestor «Studii istroromâne». Modificările introduse sânt următoarele:

a cu două puncte dedesubt a fost înlocuit prin *ε*;

a cu cerculeț dedesubt a fost înlocuit prin *ă*;

ε a fost înlocuit prin *ă*;

j a fost înlocuit prin *î*;

n cu punct deasupra a fost înlocuit prin *η*;

n cu cerculeț dedesubt, foarte rar de altcum, însemnând o variantă puțin deosebită («cu o articulație foarte slabă») a lui *n* dental obicinuit, a fost înlocuit prin *n*;

k a fost păstrat numai înaintea de *e* și *i*, încolo a fost înlocuit prin *c*.

Din transcrierea întrebuintată de Bartoli am păstrat pe *š*, *č*, *ž*; două semne diferite pentru *z* și *ŷ*, care reprezintă două sunete diferite (primul fiind un sunet care seamănă cu *z* toscan din *orzo* și se aude des la Românii din Istria și la vecinii lor, cf. și *Archivio Glottologico XXI* 96); pe *h* (= spiranta velară afonică, «Ach-Laut») cu corespondentul fonic *g*; pe *ŋ*, *r* (*n* și *r* silabic) și *ř* (*r* silabic accentuat); pe *u* și pe *w*; în sfârșit pe *i* (*i* plenison înainte de vocala cu care formează hiat, de ex. *violinu*).

ac J. âcu S. âcu za crpe Gb. Gd. B. âcu C. oâcu
L. Se. N. âcu.

acasă J. a căsa S. păștiru va durâ blăga cășe; meș-a cășe;
ăi cășe Gb. dūra boi căsa Gd. casa B. căsa
C. coasa L. casa Se. N. cășe (*mişcare și stare*).

acăță J. a cațâ l'epuru, plăca, bola S. cațâ un l'epur, plăta,
bol Gb. Gd. B. C. cațâ L. Se. cațâ N. cațâ l'epuru,
ploca, bola.

acel, acea J. că; de acále cüge; âdo oč acela plăden
S. čela âtu; čă(?) Gb. Gd. B. čă C. čela L. ča
«quello» N. čă.

acest, această J. čâsta; vļe čâsta S. țesta-î me;
svę țâsta fl'er Gb. čâsta Gd. čâsta B. čâsta
C. časta L. țâsta («questo») N. čâsta mladić.

aci J. **departe denč («lontano da qui»); denča (*și denč*);
păr la ânča S. noi stajén ția—**ștepte-me ânča
Gb. **io sam anč B. **je-î oanča C. **ânč sam
L. **ramâs anč Se. **ânča-î.

(a) **cmó** v. acuma.

(a) **colo, (a)colea** J. âmna colé', du colé («porta in là»);
čela-î colé S. mna colé' și coló, du colé' («porta in là»);
colé'-i, -i colé' și coló Gb. mega coló; ie-î coló
B. mna colé'; ie-i colé' C. mna colé, du colé'; ie-i colé'

L. ni colô ni oč [colé', *totuși*:] păre colé' Se. colé' mneș; ie-
colé'; — *adm. mna coló, ie-*i* coló N. colé' (*mișcare și*
stare).

(a)coperí J. cuperí; časta căsa ie de pocuperí — **ola ie
de ogrní S. coperí căsa — **| agrní ola; ogrní; časta
ola ie de ogrní Gb. coperí căsa Gd. coperí B.
cópera căsa C. L. coperí Se. cuperí.

acuma (a)cmó J. acmó, *altul* ácmo S. acmó și cmó
Gb. hmoče Gd. acmoče, *altul* ahmoče B. cmoče
nu-*i* C. hmoče L. cmo («ora») nu-*i* [acmoče]
Se. cmo N. acuma, cmo.

adápà S. am gonít boi dápà (*întrebuințat mai des de copii*) —
**am gonít boi bę, neca bevu Gb. *apr. dápà — **nepoi
Gd. *apr. dápà B. dápà C. *adm. dápà — **bę
L. *adm. âmna boi dápà — **âmna nepoi boi Se.
dápà N. mes-am boi dápà.

adevăr J. [] — **i iștina S. [] — **ăi iștina.

aduce J. ádo oč («porta in qua») ačela plăden; aduče («por-
tare» *iar nu* «condurre»): adučéț anc S. *ádo L. ád-oč.

adunà J. adurà S. durâ-ta cășe boi, oile; voju, firu;
cunpír, turkine; paștiru va durâ blăga cășe — *adm. durât n
scolę — **mirât l-a n scolę de măr Gb. *dúra boi căsa

Gd. *apr. dúra boi B. *durâ-ta (*un bătrân*) —
**mirâ-ta (*un tânăr*) C. *adm. dura-l (*după ce negase mai*
nainte) — **dopeleț-l n școla, zepelē-l L. *dureț-l ân căle
— **zepelē-l Se. dura-l — **dopeleț-l, mira N. du-
rât; dureț-l n școlę (=cr. «dopel'aj ga») — **trâž-e-l n școlę.

aer J. aier bur(?) — **bura ârie ân codru; («deschide ferea-
stra, ca să intre»): řracu S. **n boșca bureț ârie frișke;
neca vire bura ârie; vintu; bur řrac? N. **neca vire
vintu nuntru [*neagă* ariă, řrac].

afară J. mes-av și ie afâra S. meș-av și ie fâreș Gb.
fâra Gd. fara B. fâra C. L. fara Se. mes-a
fâra și ie fâra N. tremete și ie fâra.

alfà J. aflât-am S. aflât(?) Gb. B. flât C.
flat-a L. flât Se. pl'erdut-ș-am flât N. flât.

ai*ci* v. aci.

aiu J. âl' S. âl' (=cr. «duka») — **și česán Gd. âl'
B. âl(?) C. L. âl' Se. N. âl'u.

aiurea J. [] — **ân(r)ât loc (=cr. «drugoj meste») S.
l'ure — *altul *sug.* ie l'ure — ** (ă) n ât loc Gb. Gd. al'ure

B. al'ure, (*tânăr*) l'ure C. [] — **n ât loc Se.
al'ure și l'ure N. *lure — **ân ât loc.

ajutà J. ažuta-me S. žuta-m, *altul* řute-me Gb.
Gd. B. žúta-me C. žute-me L. žuta-me Se. žutà
N. žúta-me, *altul* žute-me.

alaltăieri Sc. âter a fost četrtăc N. âter (=it. «l'altro ieri»).

alaltăseară Sc. âtersera N.**ča mănče seře, v. *aseară*.

alb J. âbu S. âbu ca ši lâptele Gb. âbu Gd. ab, âba broda B. âbu, âba C. oabu L. âbo Sc. âb N. âbu.

albină J. albira, plur. albirle S. [] — **čelițe Gb. **čelițe B. [] — **čelițe C. **čelițe ke medu făcu N. [] — **čelițe.

alergă J. [] — **trlinda S. [] — **mes-a trlinda N. [] — **trlind-?

alt (cf. celălalt) J. Gb. Gd. ât B. un ât C. oatu, n ât loc L. âto Sc. N. ât.

alun(ă) J. alura S. [] — **lîsnac, *altul lîsnac, altul lîsnac* (=sl. «lesnak») N. [] — **lîsnac.

amânât «târziu» J. amnât S. amanát, amanát Gb. ier amanát Gd. *apr. amanát — **casno B. âtesera mănât, seře amanát («ieri sera tardi») C. amânát («tardi») L. [] — **câsno Sc. amanát («tardi») — **cf. zecasnî-am («ho fatto tardi») N. manât, apoi: amanât.

amar J. [] — **žuhco S. [] — **žuco, *altul ŷuko* ca ši pelenu (Artemisia absinthium) N. [] — **žuco-ŷ.

an J. câț ân; bur ân; un ân ântreg, ântreg ân S. câț ân; bur ân; țeu ân; petnaist ân C. câț ân L. ân.

apă J. âpa căda S. âpa, far de âpe, âpa blagoslovita Gb. far de âpa; apa Gd. âpa B. oapa, apoi: âpa răce C. L. apa Sc. N. âpa.

apără S. [].

apoi J. *[unul neagă, *altul admite*] apoi; adm. mai apoi — **datunče, pac Gb. Gd. *adm. mai apói — **pocle

B. *apr. mai apoi — **pocle voi mere C. mai apoi — **altul: pocle, pac Sc. *ițe-se ši mai apoi — **pocle N. *adm. mai apoi — **io-ŷ veri pocle.

aprinde J. aprinde S. [] (ă)nprinde, nprinde — *sugg. prinde Gb. nprinde — *prinde Gd. aprinde focu B. nprinde svića — *sugg. de *altul* nprinde focu — **stecneŷ focu C. prinde — *adm. prinde svića — **stăcneŷ focu, naložę focu L. nprinde — *adm. prinde

Sc. nprinde — *prinde N. sugg. de *altul* oprinde — **stăcni, neloži.

aproape J. aproape S. prope de căse.

ară J. arâ, arât S. am arât o nîve Gb. arâ Gd. arâ B. arâ L. arâ Sc. âre N. arâ.

arbore J. hârbur (=albero della nave) — **lęmna («albero») S. **mâre hrâst; iârbulu de brod («albero della nave»).

arc J. [] — ** strí'alița S. [] — ** cf. din prásce («fionda»).

arde J. S. Gb. árde Gd. arde B. oarde C. L. arde Sc. N. árde.

arete J. aręte («Schafsbock») S. arętu? («maschio della pecora»), **altul** aretu Gb. Gd. orętele B. arętele

C. aretu, **unul mai bătrán**: arętele L. aretu Sc. arętu, **mai târziu**: aretu, **altul**: arętele L. aretu Sc. arętu, **mai târziu**: arętu, **altul**: arętele N. arętu.

argint J. S. [] — ** srebro Gb. [] — ** slebro Gd. [] B. C. Sc. N. [] — ** srebro.

armar S. un armár L. rmáru Sc. rmár — ** o škriúe N. n armáre se pure žmul'ele, n řid (= ven. «armereto») — ** n burolu se pure robe, pre vâle n câmare (= it. «armadio»).

așa J. așâ.

ascultâ J. ascutât S. am șcutât la ușe; **altul** scutât Gb. scuta Gd. ascuta B. scutu

C. scúta-me L. scutá Sc. scutât-am N. scutât.

ascunde Gb. Gd. B. scunde-me C. [] — * scunde-me Sc. L. [] — * scunde.

ascuři Sc. — ** nebroší: secură.

ascuřiș (la secure) N. ** uoștre.

aseară «ieri sera» J. așera cu șcuro S. șere, **altul** șere

Gb. așera B. șera amanât (cr. «sinoć») C. sera

Sc. șera — ** senoče? N. șere (-e).

așezâ v. ședeâ.

ásin S. áseru, **altul** áșiru Gb. áșiru Gd. asir B. C. áșir L. oasiru Sc. áșiru.

ásinâ S. * adm. ásera L. oasira.

astară «astăseară» Gb. astára («questa sera») Sc. stára reș cîrâ.

astăseară (**astăzi seară**) «questa sera» S. ástesere Gb. ástesera (cr. «večeraska») B. ástesera (cr. «večeraska»); ásera C. oasteșera («questa sera») N. oasteșere ři ásera.

astăzi (cf. azi) N. áșteș.

ășteptâ J. áștepta-me colé S. ștepte-me ânca, **alt.** ștepte-me Gb. ștepta Gd. áștepta B. ștepta C. ștepta-me L. ștepta Sc. N. ștepta-me

ășterne J. áșterne pâtu, mișa, fețina — * **altul adm.** numai áșternepâtu — ** **íncolo**: rastehní S. * adm. șterne pâtu — ** lucrâ pâtu Gb. [] — ** neprave pâtu Gd. [] B. * apr. șterne — ** neprave, feț pâtu C. șterne

—**restegne' patu L. *apr. sternút—**facut pătu
Se. șterna pătu.

ață J. aște de ja crpí S. aștele Gb. aște Gd.
aștele B. C. oățele L. ațele Se. N. aște.

atunci J. atunče («allora»), datunče («nachher») —**pac
N. [] —**alora.

aur J. [] —**vitița de slăto, slătna vitița S. [] —**slă-
te, slate?, slate Gb. [] —**slata Gd. []

B. [] —**zlăta C. [] —**de slata Se. [] —
**de slăta.

auzi J. avșit S. avžit, *altul* avșit Gb. Gd. avžit

B. avzit-am C. aș avzit L. avșit-aș Se.
N. avșit.

avea J. am făcut; noi avém a nostru porțiôn [*neagă* avem];
rem făce (= «faremo»); am (= «ho») S. am făcut; oären
[*neagă* avem] Gb. io am —**ima póredân ocl'u Gd. noi
arem; n-äre B. arém [*neagă* avem și aren], n-äv
(= «non ha») C. arém, *altul* arén; n-ări L. arén;
oare somnu trd Se. am făcut; aren N. oären dosti
[*neagă* avem]; n-ări frike.

azi (cf. astăzi) C. așe, *același*: oașe (= «oggi»).

azi dimineață S. **segutra B. **segutra am verit
(= cr. «segutra», it. «questa mattina, prima di mezzogiorno»).

baie J. făce obăne S. băna (= «bagno») N. obăne
am făcut.

baier J. *băier (*îl poartă numai bătrânele*) S. *băieru
(*după multă răzgândire*).

baltă S. băta.

barbă J. aba bârba (= 1. «barbă»; 2. «bărbie») S. *adm.
bârba (= «barbă») aba; bârba (= «bărbie») —**čela stâraț
äre brodo (= «barbă») âb; s-a trupít pre broda (= «bărbie»)

Gd. **aba broda (= «barbă»); pre broda (= «bărbie») batút

Se. aba bârba (= «barbă»); pre bârba (= «bărbie») N.

bârba (= «barbă») âbe; pre bârba («bărbie») —**pre brod
(= «bărbie»).

bărbat (cf. om) J. [] **om S. [] **uomu, crstiânu

B. [] **crstián, uomu C. [] **omu L. []

**crstián, adm. uom Se. [] **crstiânu, om N.

[] **crstianu.

bărbuță S. barbuțu (= «barbă») N. barbuț.

bate J. bâte; nu me abâte și nu me bâte (= «nu mă bate»)

S. abatút m-am (= «m'am lovit») —*adm. bâte, —**tuțe,

alt. toci fl'eru Gb. bate Gd. *adm. bâte, alt. aba-

tut m-am —**tučí B. bâte; batuța (= batuts-a

= «è caduto e s'è battuto») [abate] —**trupít (= «lovit»)

C. fl'eru bâte; batút m-am —**m-am trupít

Sc. [abatut] batút s-a (= «s'a lovit») — * *adm.* fléru bâte
 **trupít s-a, *altul* (un copil): trupe'ít s-a (= «s'a lovit»);
 fl'eru tučí, *alt.* prikiní (un copil: prikiné'í), *alt.* tučá,
adm. fl'eru bâte N. abatút s-a (= cr. «se je udril») pre
 căp — * *adm.* bâte cu bātu — ** fl'eru tučí.

bătrân J. betăr (= cr. «stari»); un betăr om (= cr. «starac»);
 čeli betări zicu S. betăr — ** čela stăraţ are brodo
 âb Gb. betăr — ** stărăţ Gd. betăr B.
 betăr — ** stărăţ C. betăr L. betăr — ** *apr.*
 stăraţu Sc. didu betăr; čeli betări [icu — ** stărăţ.

bea J. be — ** ločí (= cr. «lokat», despre căni), surbí (despre
 căni) S. am gonít boji be sau neka bevu; bejút Gb.
 io bevu B. be C. be; dupa ce a bejút L. Sc. be.

berbece (cf. arete) J. berbeče (= «capro non castrato», germ.
 «Ziegenbock») S. [] — ** arętu (= «maschio della pecora»),
 părču (= «maschio della capra»).

bine J. S. Gb. B. C. bire L. bire-i Sc. bire.

biserică J. beşereca, *alt.* beséreca S. n başerike,
alt. başerica Gb. B. başerica C. ura başerica
 L. beşerica Sc. n başerica N. n başerica; uşa
 de başerike.

blăstămă S. [] — ** sují.

bou J. S. bo, *articul.* bovu Gb. un bo (*acelaşi zisese*)
 ur bovu; dúra boi căsa B. un bo C. bo L. un
 bo, *plur.* boi Sc. bo, bovu N. n bo.

brânduşă S. [].

braş J. numai în expresia: ân brăte [*neagă braş, dar
 zice:*] n brăţ (= «bracciata») de brstine — ** măra (= «braccio»);
 tot de la umer ân žos: măre; mărle pl'erđút, samo cúvetele
 av ramás; pre măr = pre cúvete (= «în brăte» despre
 copilul dus la botez) S. porta ân brăte — ** porta pre măre
 (= «in braccio»); măra = cúvātu (= «braccio»); tota măre
 (*arătând braşul*) Gd. — ** [cuvet] C. n braş — ** măra,
 tota măra Sc. n brăţ (= «in braccio») — ** mărle N.
 ân brăţ [*neagă braş*] — ** măre; pre măr.

brău S. brău, brăvu (= «fascia») Gb. [] — ** oprta
 B. brvu, pošandé' un brv C. — ** conopu N. brău
 şa purtă apă (= cr. «oprta» = «cinghia di lana rotonda») — ** pra-
 šćéniţa (= «cinghia di lana piana»).

bucată J. ** un cus de cărne.

bumbac J. bunbăc S. bonbăcu Gb. bumbăcu
 B. bumbăc C. bumbăc Sc. bumbăcu.

bun J. bur (om, an), bura hrăna; buro (*şi* bire)
 S. ūom bur; bur ân; o păre bure; bure arie Gb. Gd. B.
 C. L. bur Sc. N. bur (om, an, mâncare).

bunăţate S. [] — ** o măre dobrote.

- buric** J. buricu S. buricu, *alt.* burigu Gb. buric — **pupăc Gd. B. [] — **pupăcu C. — **pupăcu L. [] ** — pupăcu Se. burigu N. buricu.
- butoiu** J. [] — **mic putrih S. [] — **omikē bățvițē.
- ca** J. ca ši corbu S. ca ši lăptele Se. ca ši nevu.
- că** J. [neagă că], ke (= «perché») tu nu mež acăsa? — **neca (= «dass») S. voi ke tu mărănci Se. voi ke je... N. ke.
- cacă** J. S. Gb. cacă Gd. cacă B. L. Se. N. cacă.
- cădeă** J. cașút-a S. cașut-ă, *alt.* cazút-a Gb. cazút-a Gd. cazút B. C. cazút-a L. Se. cașút-a N. cazut-a.
- cal** J. călu, un că S. un că Gb. că Gd. călu B. un că C. coă L. ca Se. că N. călu.
- călar(e)** C. **coňaru.
- cald** J. căd, apă căda S. apă căde Gb. căd Gd. cad B. căd ăi C. coad L. cad Se. cădo N. căd.
- căldare** S. cadinele de cadere C. cadinele pre cadera vise L. cadina de cadera N. tórtele de cadere.
- cale** J. [apel-ē-l pre prăva căle; ăncăle L. ăncăle.
- cămașă** J. [] — **o coșul'e S. o kemeșe, kemeșe? *alt.* kemeșe Se. N. kemeșă.
- câmp** J. [] — **pol'e (= «campo»); bur de pol'a lucră; mežém ăncânpăne (= «in campagna») S. [] — **un pol'e; lucră pol'e (= «lavorare il campo»).
- când** J. când S. când ver mere; când ăi Gb. căn ăi fos Gd. căn ăi B. căn; căn ăi fost C. când ăi tu lucrăt L. când Se. căn; căn ăi N. când.
- câne** J. căre, cărele — **brecu S. [] — **brec B. C. — **brec L. [] — **brecu Se. — **brecu.
- cântă** J. căntă — **svirí (ni cantă ni žucă) S. cantă — **sopí violinu (ni cantă ni žucă) Gb. căntát Gd. cănta B. căntă C. căntá L. căntá; io căntu Se. cantă N. cantă — **sopí, žucă.
- cap** J. căpu — **[glava] S. me dore căpu Gb. B. căpu — **[glava] C. capu L. căpu — **[glava] Se. căpu.
- căpăstru** J. [] — **caveče Gb. C. [] — **caveča Se. [] — **cavečalu că N. [] — **cavețe.
- capră** J. o căpra S. — *căpre — **ali o cože Se. — *adm. căpra — **coža N. — *sugg. căpra — **coža.
- căprar** S. [].
- car** J. [] — **voř S. [] — **vořu, *altul* crței vožu Gd. **vozu L. [] — **vozu.
- cărbune** J. crbúr de lemne; crburi de ărpe, de fóșine S. *cărbure, *sugg.* cărbún de lemne N. carbúrule.

- care** J. cârle de doi (= «welcher von beiden»); de cârle o
 çire [neagă care] S. cârle; de cârę farieę Gb. cäre
 ver [neagă carle] B. cârle C. carle L. cârle
 de... Se. cârle.
- carne** J. cârne (de bou, de om) S. cârne de bo Gb.
 cârna Gd. carna B. cârne C. coarne L.
 carna, alt. cârna de piçór Se. N. cârne (de bou, de om).
- carpin** S. [].
- carte** J. — **de mie acále c nige (= «dàmmi quel libro»).
- caş** J. S. Gb. Gd. căş B. căşu C. coaşu L.
 caş Se. căs, căş N. căşu.
- ca să** J. — **neca S. — **voi ke tu mărănci, voi ke
 mărănke Se. — **voi ke je... N. — **ke.
- casă (acasă?)** S. prope de cãşę Gb. căsa Gd. casa
 B. căsa C. coasa, căsa L. casa.
- cât** J. cãţ ân av lucrât S. cãţ ân Gb. căt Gd.
 B. căţ C. cãţ ân L. Se. N. cãţ.
- către** J. cătra sire — **şi vrde Gd. netezé cătra sire.
 ce J. čé-ver S. țe ver Gb. če ver Gd. če B.
 če reş C. če L. če ver Se. N. če.
- ceață** J. — **măgla S. — **măgla (= «nebbia») N.
 măgla.
- celalalt** J. o măra ășpelavę ča âta S. čela âtu.
- celar** J. — **n conoba S. [] — **conobe; co-
 noba-ı úmidne Gb. Gd. — **n conoba B. L. — **ân
 conoba.
- cerușă** J. čeruše S. puțin de țeruše Gb. B. C. L.
 čeruša Se. N. čeruše.
- cer** «cielo» J. — *čer (zic unii) — **ni sup nebo ni pre pemint
 S. nu-ı ân țer ni nu-ı ân pre vâle Se. čer N. čer (în opoziție
 cu: pre pemint).
- cer²** J. ģlinda de țer (= «ghianda»).
- cerb** S. [] — **i élen.
- cerbice** Se. čerbice lu bovu (= «collo del bue»).
- cere (cerși)** J. čerși (= «suchen») S. țersit Gb.
 B. L. čere Se. čäre N. čäre. (= it. «cercare»).
- cetate** J. četâte — *altul adm. četâte — **fin loc (sl.
 Vreka je jeno lepo mesto) S. [] — **Rika-ı un mușât grad
 Se. — adm. četâte — **grad N. — *sugg. četâte — **grad.
ceteră J. [] — **țindra (= slav. «tamburica») C. [] —
 **volaritele e soplele N. [] — **o sople.
- chemă** J. cl'áma-l oč S. cl'ęmę-l uoț Gb. cl'ęma-l,
 alt. cl'ęmę-l Gd. C. cl'ęma-l L. cl'ęmę-l oč Se. cl'ęma?
 N. cl'amę-l.
- cicer** «senz'acqua». J. — *čičer vir, lăpte (= «senz'acqua») —
 **ântreg vir, lăpte Gb. [] — **farde apa Gd. []

B. [] — **lăpte fâr de apă **C.** — **apr.* čičer (*dar neagă că s'ar întrebunță în C.*) **L.** [] — **far de apă **Se.** — **apr.* lăpte čičer **N.** lăpte čičer (= «puro, senz'acqua») — **nu se [i]ce «vir čicer», se no «vir [gólen».

cină J. čirát; șera se čira **S.** țiră **L.** șera se čira **Se.** čir á; șera se čira; stăra reŋ čir á **N.** čir á.

cină J. čira **S.** țira **Gb. B. C. L. Se.** čira.

cinci J. S. Gb. B. C. L. činč **Se.** činč(i)? **N.** činč.

cine (cui) J. čire și cărle; de čire și de cărle; cu čire? (întrebător) **S.** lu cui și ti fil'u?

coace J. coče (pâne, pește, carne) — **altul adm.* coče — **și preferă: speči pãra, ribe, cărne; nu-i [d]rív (= «copt» = «matur») **S.** — **sugg.* coče (: tot uro-i) — **speți pãre, ribe, cărne; țasta măr nu-i jinke [d]rív **Se.** — **adm.* coče — **pãra ribe, cărne speči **N.** — **sugg.* coče — **speči pãra.

coadă J. coda lunga **S.** codeț **Gb. Gd. B. L. Se.** N. coda.

coase J. — **înțelege cose* — **crpí betãre brageși **S.** cose (= «cucire») — **crpí (= «rattoppare») **Gb.** cose [a novo] — **crpí [a staro] **Gd.** cose **B.** cose — **crpe' cu ácu **C.** cose **L.** [] — **uší **Se.** cose.

coastă (cf. os) J. costa (= «costola» și «ossa»); *costa* (= «bergauf») — **uosele (= «osse» și «costola») **S.** coștele (= «le coste» «Rippen») — **sugg.* coște (= «ossa») — **scãs (= «riva») **N.** costele (= «costole»).

codru v. munte.

colea, colo v. acolea, acolo.

comanac J. cum ar ácu **S.** corom ácu («pălãrie rotundă, care se purtã odinioarã, corespunzând lui klobuk în Chersano etc.») — **crilãs («pălãrie care se poartã azi») **Gb.** corom ácu — scrilășu **Gd.** coromacu **B.** corom ácu — **scrilășu **L.** corom ácu («pălãrie în general, și cea purtatã azi») **N.** corom ácu («pălãrie care se purtã odinioarã») — **scrilășu («pălãria de azi»).

coperi v. acoperi.

corb J. ca ši corbu **S.** — **sugg.* corb — **negru ca ši góvrã **Se. N.** corb.

corn, coarnă J. cornele, cornu (= sl. «dreñuli») **S.** cornele **Gb. Gd. B.** cornile **C. L.** cornele **Se.** corn **N.** cornele [*altul neagă corn*] — **drnul'a.

cot Gd. — lácãtu **S.** — **cúvatu, cuvãtele **B.** — **lácãtu, lácãt (*poate și lácãt*) **C.** — **lácãtu **L.** — **lácãtu **Se. N.** — **cúvatu.

crãpã S. nu va crepã (= «non creperà»).

crede Se. io cred; nea credo.

crește J. iârba crește S. crește (iarba și copilul) Gb. Gd. B. crește C. crește—**și prežé' L. crește Se. crește (iarba și copilul)—**prežé' N. crește (iarba și copilul).

crud J. []—**presno, nu-î cuheito anca S. []—**presno.

cu J. S. cu Gb. spelá cu žaifa; cu țire Gd. B. C. L. Se. N. cu.

cuc J. []—**cúcovița S. []—**cúcavițe N. []—**cucavița.

cuib J. col'úbu S. cuib (*bisilab; silabizând rostește*) coiíb (= «nido») Gb. Gd. B. cuiíbu C. cul'íbu L. cujibu Se. N. cul'ibu.

culcá (coricarsi sul letto e per terra) J. cuc á ts-a pre pát, pre pod S.—*sugg. m-am cuc á t n pát, á n pre pod, á n pre vále—**hití (= «buttato»?); m-am reštegnít (= «disteso»?) á n pre vále Gb. cucá Gd.—*apr. cúca-te B. cucá C. cucá—**și hití n pát L. cúca-te Se. cúca-te n pát, pre pémint N. cuc á t n pát, pre vále.

culege J. —**pobere' (= «raccogli») S. []—**poberí țe a cajut pre vále; poberí gráu.

cum (come fai? come vuoi?) T. cum lucrí; cum ver S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N. cum.

cumátru, cumátră, J. []—[]—**cumpáru (= «compare»); me cum (*vocativ*);—botra (= «comare») S. a me cúmatru—**cume (*vocativ*)—botre, cu *vocat.* botra Gb. cúmatru—**me cum (*vocativ*);—botra Gd. cúmatru—**botra B. cúmatru, *altul, mai tânăr:* cúmatru—**cume (*vocativ*);—botra N. cúmatru—**cume (*vocativ*)—botra.

cumnat, cumnată J. []—cumnáta—**cuñádo (*plur. -á*)—cuñáda S. []—[]—**cuñádo, *alt.* cuñádo, *art.*—du—o cuñáde, *alt.* o cuñáde L.—**cuñáda N. []—**cuñádo, —cuñáda.

cumpără J. de cunpará, *alt.* cumpará S. cunpará Gb. Gd. cumpará B. cumpará C. cunpará L. cumpará Se. N. cumpará.

cunoaște J. cuñ'osc S. cunósc Gb. cunósc B. conósc C. L. Se. N. cunósc.

cunună J. —**crona lu țesáru, crona (*di decorazione*) S. []—**cruna L. coruna (*tot așa în croaște = pemintu iuva crește iârba*).

cur J. pre cur Gb. curu Gd. cur B. curu C. cur L. curu Se. N. preste cur.

curat J. ie curát S. curát Gb. Gd. B. C. L. curát Se. N. curát.

cureá S. []—**[u]né.

cuscru J. cuscri (= sl. «svati» = germ. «die Zeugen») S. []—**sfidoki, *altul sfidoki* Gb. []—**sfidoči Gd.

[] B. [] — **d í v e r i (= «compari») C. [] — **s f i d o ç i
(= «testimoni»), d i v e r u (= «compare») Sc. [] — **s f i d o k,
altul s f i d o ç.

cusutură S. [] — moleșit un s ă v.

cuteză J. nu se c u t e ț a furaveș'i S. fură nu se c u t e ț e N.
c u t e ț e fură.

cușit J. Sc. cușit stricăt.

cuvânt J. [] — **o b e s e d a N. [] — **b e s e d e ș.

cuvântă J. c u v i n t ă; nu ăvdu țe ómiri c u v i n t u — ** [*neagă*
vorbí] S. [?] — **g a n e ș ' i [*neagă* v o r b í] Gb. c u v i n t ă
— **ș i g a n e ș ' i L. c u v i n t ă — **ș i g a n e ș ' i Sc. — *c u -
v i n t ă — **g a n e ș ' i N. — *a p r . c u v i n t ă — **g a n e ș ' i [*neagă*
v o r b í].

da J. nu m i - a n ă s a t d ă t; d e m i e a c ă l e k n i g e S. d e - m

C. d e o c L. d ă t - a m; d e - m o c.

dășagi J. — **b i s ă g e [*neagă* b i s a ș a] S. — **b i ș ă g e l e
N. — **b i s ă g e [*neagă* b i s a z e].

de J. d e c ă r e, d e c ă r l e; m u c ă t m - a m d e l i m b a S. l ă p t e l e d e
u o i e — ** l u c u i ș t i f i l ' u ? Gb. l ă p t e l e d e u o i ă Gd. d e B.
z ă z e t u d e m ă r ă; l ă p t e l e d e u o i e; n a s c u t ă i d e m ă i u C. d e
L. l ă p t e l e d e (d o ?) o i e Sc. l ă p t e d e u o i N. l ă p t e d e
u o i e.

degeră J. c e ș c i z ă z e t e d e z e r u.

deget J. z ă z e t u; c e ș c i z ă z e t e; ă n t r u z ă z e t e ț i r e m p e n a
S. z ă z e t Gb. z ă z e t e Gd. z ă z e t B. z ă z e t e l e
d e m ă r ă C. z ă z e t u L. z ă z e t Sc. N. z ă z e t.

deochiă, deochiu S. m - a o d u c l ă t (= «mi ha stregato»); i o
m - a m o d u c l ă t Gb. [] — **i m a p o r e d ă n o c l ' u
B. — *n d u c l ă t m - a v — **ș i : u r e c i t m - a v C. n d u c l ă
Se. o d o c l ă t m - a N. m - a o d u c l ă t, o d u c l ă t - m e ș.

departe J. d e p ă r t e d e n c (= «lontano da qui») — ** [*largo*
ist italianisch] S. — **l o c l ă r g o, v i l a - i l ă r g o (= «lontano», *ad -*
verb) Gb. — **l ă r g o (adverb) Gd. — **l ă r g o B. —
**l ă r g o (adverb) C. — **c ă s a - i l ă r g o Sc. — **g r ă d,
c ă s a l ă r g o N. — **i e l ă r g o.

deschide J. r a s c l ' i d e, *alt.* r a ș c l ' i d e S. r e ș c l ' i d e
o u ș e Gb. Gd. B. r e ș c l ' i d e C. L. r e ș c l ' i d e u ș a Sc. r e ș -
c l ' i d e N. r e ș c l ' i d e u ș a.

descuț Sc. r e s c u ț (= ital. «scalzo»).

descuță Sc. r e s c u ț a.

deslegă J. r a ș l e g ă; r a ș l e g a - m e [*neagă* d e ș l e g a] S.
r e ș l e g ă, *altul* r e z l e g ă, *altul* r e ș l e g ă [*neagă* d e ș l e g a]
Gb. r e z l e g ă Gd. r e ș l e g ă B. r e ș l e g a C. r e ș l e g ă
L. r e ș l e g ă Sc. r e z l e g ă [*neagă* d e ș l e g a].

despărți J. — **r a s p a r t i (= «verteilen») S. — **r e s -
p a r t i, *altul* r e ș p a r t i Gb. — **r e s p a r t e ' Gd.

- B. C. L. Se.** — ** respartí **N.** — **reşdelí, *adm.* resartí.
- despoiã J.** raspul'a **S.** respol'ã **Gb.** respul'ã **Gd.** respul'á **B.** respol'-te; *altul* respolte **C.** respul'á **L. Se.** řespul'á.
- dimineață S.** damarețeț (*mai nainte zisese damareța*) **măre Gb.** damareța (= cr. «jutro») **Se.** domareța-i **dumireca** (= it. «domani è domenica») **N.** damarețeț (= it. «domani mattina»).
- dinte J.** ndinte (= «un dente») **S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N.** dint.
- doagă J.** [] — **o duga, *plur.* dužile **S.** [] — ** o duge.
- doamnă J.** — **gospa (= «signora»).
- doi J.** doi **S.** doi; do nopt **Gb. Gd.** doi **B.** doi; do măreč **C.** doi **L.** doi om; do(?) **Se. N.** doi.
- doisprezece N.** — dvanáíst.
- domn «Dumnezeu» J.** S. domnu štie **Gb. Gd. B. C.** domnu **L.** domnu štie **Se. N.** domnu.
- dor S.** [] — **řálost.
- dormi J.** mežem durmí **S. Gb. Gd.** durmí **B.** durmí, dormí **C.** durmí **L.** durmí, ie dorme **Se.** durmí **N.** durmí, dorme.
- douăzeci (și doi) J.** — **doi și dvaiset sau dvaiseči doi.
- drac** (cf. rău) **J.** drác **Gb.** drácu **Gd.** dracu **B.** drácu **C.** dracu **Se.** drácu **N.** drác.
- duce J.** du colé' (= germ. «bring hin») acela pl'aden; dučét coléá **S.** du colé'; du coló **C.** du colé' **L.** duče colé' **N.** duče-ln școlé.
- dulce J.** dulče, *plur.* dulč **S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N.** dulče.
- duminecă J.** dumíreca **S.** dumireke **Gd. B. C.** dumíreca **Se.** dumíreca; damareța-i dumireca **N.** dumíreke (= cr. «nediljak»).
- după J.** dupa o ura; dupa ce av facút; dupa măre (= «poimâne»); dupa șid (= germ. «hinter der Mauer»); dupa merinde — **vrde, cătra **S.** (pocle) dupa bole; dupa șid (= it. «dietro il muro») — *adm. dupa bole **Gb.** — *dupa ce **Gd.** — *apr. dupa ce **B.** dupa ce am muncát; măre dupa podne **C.** dupa ce a bejút — **pac, mai apoi **Se.** dupa ce **N.** dupa ce a muńcát.
- dureã J.** dóre-me câpu **S.** me dore câpu **Gb. Gd. B. C.** dore **L.** me dore **Se.** dor **N.** dore-me.
- el J.** S. Gb. Gd. B. C. ie **L.** ie vâ; **Se. N.** ie.
- eu J.** S. Gb. Gd. B. C. io **L.** io n-oj; me dore **Se. N.** io.

face (1 «am făcut»; 2. «albinele fac miere»; 3. am făcut patul»; 4. «am visat un vis urit»; 5. «bine făcut = bine gătit»; 6. «fata e bine făcută = crescută»; 7. «nu-i încă făcut = matur, copt»; 8. face = naște)

J. bire făcuta (5 și 6), [7] — **nu-i Ț driu (7 = «matur») **S.** am făcut (1); a făcut un grumb șăń (4); [5]; fețe — nu-i iinķe făcutę (7) **adm.* fețe bire făcutę (6) — **pripřavít bire (5); bine Țrastite (6); țesta măr nu-i iinķe Țdrivu (7)

Gb. fe pătu (3); fečoru făcu (8) — **și neprave' pătu (3) **C.** celițe ke medu făcu (2) **L.** făcut pătu (3) **Sc.** am făcut (1); făcu-t-a grumbo somnu (4).

fag **S.** [] — **o bucvę.

făină **J.** farira e aba? de căra farira lucrı pãra? de aba farira **S.** de căreț farireț? de farireț abę **Gb.** Gd. farira **B.** zalic farira; o kila de farira **C.** L. **Sc.** farira **N.** căra farireț?

fân **J.** fir (= it. «fieno») **S.** fir **Gb.** firu **Gd.** fir **B.** firu **C.** fir **L.** firu, făr **Sc.** fir **N.** făr, *alt.* fir.

fântână ¹⁰ puț ²⁰ **J.** fântăra (= sl. «studenac»); [2] — **șterna (2) **S.** [1] — **sterna (= cr. sterna), puč *altul* puț (= cr. puč, goč), vrtăcu (= cr. vrutak); grul' (= cr. «čurek»)

Gb. — **șterna; puč **Gd.** — **șterna **C.** — **șterna ijuva se apă cale'; puč; vrul'e (= cr. «vručak») **Sc.** [1] — **sterna; puču; vrtăcu, **N.** [1] — **sterna (= cr. «sterna»), șcul'a (= cr. «škul'a»), puč (= cr. «puč»).

fără «senza» **J.** far de mire; far de măreč **S.** far de mire; far de apă **Gb.** far de mire; far de apă **Gd.** far de **B.** far de mire; *altul* făr de apă **C.** far **L.** făr **Sc.** far **N.** făr.

fărâmă **J.** — **o mrvıța de păre (= germ. «Brotkrumme») **S.** — **o moliņę **Gb.** — **meč **Gd.** — **meču (= it. «mollica»); mrvă (= «briciola») **B.** — **meču de păre; mrvıța **C.** — **meču de păre; o mrvıța **Sc.** — **molina (= it. «briciola»); un bobic **N.** — **mrvıțele (= it. «briciole»).

fașă **J.** fășe — **și ń povoį **S.** ń fășe (= sl. «povoj») **L.** n fășe **Sc.** — *și fășe — **și n rubina.

făt **J.** [] — **fečór, mușăt fečor, fečoric, fečoru **S.** — *fetu **Gb.** Gd. **C.** [] — **fečor **Sc.** — *fet — **fečoru **N.** čela micu se Țice fetiču — *fetu.

fătă **J.** feța, mușăta feța, fețița, fe'tina — **[neagă otročița] **S.** fețe, fețițe, fe'tina **Gb.** feța **Gd.** o feța **C.** feța **Sc.** feța-me **N.** fețe.

față **J.** fâța (= it. «guancia») — **spela-ș-va obrășu (= germ. «Gesicht»), *altul* obrășu **S.** fâțele (= it. «guancie») — **șpelă obrășu, *altul* obrășu (= «faccia») **N.** fâța (= «guancia») — **obrășu (= «faccia»); lăločele.

- fecioară** J. [] S. [] — **f^ēte, f^ēti^ṭe, f^ētiⁿa Gb.
[] — **f^ēta Sc. [] N. [] — **f^ēte.
- fecior** J. deștru fe^ḥor S. fe^ḥoru, fe^ḥori^cu Gb.
Gd. C. fe^ḥor Sc. fe^ḥoru-me.
- femeie** J. — ** (sami^ṭa) ženska (= «donna»).
- fi** J. va fi S. fi Gb. fi; c^ān aⁱ fos, dar: i^{er} fost-a;
io sam aⁿč Gd. fi; pril aⁱ de muš^c B. cmo^ḥe-ⁱ mort;
nu-ⁱ (= «non è»); c^ād-^ai C. L. Sc. N. fi.
- fier** J. ab^āte fl'eru S. tu^ṭe fl'eru Gb. fl'eru
Gd. fl'eru B. fl'er C. fl'eru b^āte L. Sc. fl'eru
N. tu^ci fl'eru.
- fiere** S. [] — ** ūco ca ŝi pelenu.
- fiu fie**, J. a lui ie fil'u S. fil'; fil'a Gb. fil' Gd.
B. fil'u C. fil' L. fil'u Sc. N. fil'.
- flămând** J. flamúnd S. hlamúnd Gb. Gd. B. hla-
mund L. hlamúnd Sc. hlamúnd N. hla-
múnd.
- floare** J. [] — ** o rože S. [] — ** deblele s pl'ire de
ro] na ml^ādo leto.
- floc** S. [].
- fluier** (ul piciorului) J. — ** țipe^ḷa S. — ** [neag^ā ți-
pe^ḷa].
- foaie** S. o fol'e de hr^āst, fol'ele de hr^āstu — ** o frunșe
de trs Gb. [] — ** frunza Gd. — *adm. fol'e — ** frun-
za B. o fol'e (= it. «foglio») — ** ŝi: o frunza C. L.
Sc. o fol'e — ** ŝi: o frunza N. fol'a de hr^āst, de trs —
** ŝi: frunza de hr^āst, de trs: tot uro.
- foale**, **foiu** J. fole (= germ. «Bauch» și «Blasebalg der Schmie-
de») S. f^ólele ŝa șopⁱ și ŝa poșⁱ — ** trbu^hu (= it.
«pancia») Gb. [] — ** trbu^h (= it. «ventre») B. [] —
** sop^elele.
- foame** S. é-e fome.
- foarfeci** J. — ** razcroi cu șc^ārele S. — ** cu șc^ārele
C. — ** cu șc^ārele voⁱ tol'a N. — ** șc^ārele.
- foarte** J. [] — ** i^āco bire; ^ānca mai bire (= germ. «sehr
gut»).
- foc** J. foc; focu lu sveti Jiván S. foc; focu de sveti
Jiván Gd. foc; aprinde focu Gd. B. C. L. Sc. N. foc.
- frământă** S. [] — ** cu h^ē'i.
- frasin** J. fr^āsir, plur. fr^āsire S. [] — ** i^ēsen, alt.
i^ēsen B. [] — ** i^ēsen C. [] — ** i^ēsen^u N. []
** — i^ēsen.
- frate** J. S. fr^āte Gd. frate B. fr^ātele L. fra-
tele Sc. N. fr^āte.
- frâu** Sc. — ** uzda (= it. «redina») N. — ** uzda.
- frică**, v. teme.

- frig*, v. rece.
frige J. [] — **coče: copte ribe S. [] — **sprajî: sprajit-an ribe.
friguri J. — **tremură de febra.
friptură J. [] — **frita de ribe, de oşore S. [] — **ofrită l'e de ove.
frumos, cf. muşat.
frunte J. S. frunte Gb. Gd. frunta B. C. L. prefrunte Sc. frunte N. prefrunte.
frunză, cf. foaie.
frupt S. [] — **[ir (= it. «frutto»)].
fugă J. [] S. [unul neagă fuga, altul] dat l'-a fugę N. — *caţât o fugę — **caţât un iãd («fuga-i talianski»)
fugî J. — *fuţit — **şi: trlít, scapât S. fui cá — **şi trlę' cá Gd. fuţe cá — *apr. imperat fúi cá.
fum J. [] — **dim (= «fum în odaie, în bucătărie»); dim de pipa.
fumă J. [] — **[ada pipe' ali dime' ali cure' S. [] — **câsa dime' e cure'; pipe' i n spañolet; sugg. fume' i Gb. fumă.
fund («fondo» del buco e del bicchiere) J. fundu de glăžu S. fundu de žmul' Gb. Gd. fundu B. fundu de mizó C. L. fund Se. N. fundu.
fură J. fură; furave' i nu se cuteşa S. fură nu se cuteşe Gb. fură Gd. furá B. furá C. furá L. fŭrá (cu u scurt) N. furá.
furcă J. furca S. ofurķę Gb. Gd. furca B. C. cu furca L. furca.
furnică J. furniga şi furniga S. furniķę Gb. [] — **mravinăţ Gd. [] — **mravinăţu B. furniga C. frniga L. [] — **mrav Se. furniga N. fruniga.
fus J. S. Gb. fus Gd. fusu B. cu fusu C. L. fus Se. fusu N. fus.
fuşte S. [] — **băt.
fute J. S. B. L. fute.
găină J. gal'ira S. gal'irę Gb. o gal'irę Gd. gal'ira B. o gal'irę C. L. Se. gal'ira N. gal'irę.
galben J. găbir S. [] — **žuto N. [] — **žuto (= «giallo»)
geană J. žâne (= it. «sopracciglia») S. o žâne, žânele (= it. «ciglia») — **óbroviţe (= it. «sopracciglia») Gb. žânele (= it. «sopracciglia») — **óbrve (= it. «ciglia») B. (bătrânii): žânele, (un tânăr): žărele, (altul): žanele (= it. «sopracciglia») C. žâne (= «ciglia») — **şi óbroviţe:

tot ur L. žãnele (= «sopracciglia») Se. žãna (= «so-
pracciglia») — **obrovîta (= «ciglia?»).

genuche J. S. Gb. Gd. B. C. žeruncl' u L. zeruncl' u
Sc. N. žeruncl' u.

gheață S. de gl' a țe.

ghem S. gl' emu de lãre.

ghindã J. gl' inda de țer (= it. «ghianda») S. ogl' inde —
**adm. dar cu alt sens: boboșke, šiške Gb. Gd. gl' inda

B. ogl' inde, (același, mai târziu:) ogl' inda, (tinerii:) o
gl' inda C. L. gl' inda Se. ogl' inda N.
gl' inde — **boboșca (= it. «bacche dei roveri come le pipe»,
cr. «šiška»).

ghindurã J. gl' indura la (?) ġut (= it. «glandola»), dar și (?)
gl' indura (= it. «ghianda»).

ginere J. [] — **șet S. [] — žet, altul șet = cel ce «a
verit na robu» (= «care se stabilește în casa miresii») Gb. —
**șet Gd. [] — **zet B. [] — **zetu meu C. Se. []
— **zet N. [] — **șet, zet.

gingie J. žinžire (: it. «dove crescono i denti») S. řin-
řurínele (= țãsta filẽ de cãrne) Gb. žinžirina, altul
zinžirele (?) Gd. žinžúre B. C. žinžirele L.
— **čerenu (= it. «gingiva», cr. id.) Se. žinžire N.
žinžirele.

grãnar S. [].

gras J. ġrãca și porcu S. grãš Gb. Gd. B. grãš
C. gras L. Se. N. grãš.

grãu J. grãu (= it. «frumento»), grãvu (= germ. «Weizen»,
sl. «šenica») S. poberí grãu.

grãunte J. — **o řrna (= it. «granello») de mel', de grãșca, de
frmentín (: nel veneto di Vittorio: formentín); farira se fãce de
řrne S. — **o řrne de grãd, altul o řrn (?), o řrne de
grãd Se. — **o řrna de pos N. — **o řrne de...

grec J. [] — **ie-i un greg, doji gregi S. [] — **grecu
L. — **gregu Se. — **grc.

greier S. grul' a (articulat = cr. «čurak»).

greu J. grevo (= it. «difficile» și «pesante»), grea limba
S. volu grãu (adverb); limba-i grãle.

gros J. ġros pãr (= it. «palo grosso»); groș potplãte; grosa
sucna S. groš, groșe; altul gros, groșe Gb. Gd. B.
C. gros L. grosa Se. gros (= it. «grosso») N.
gros.

gurã J. gura S. gure Gb. Gd. B. C. L. Se. N. gura.

gust J. čãsta n-ãre bur gušt — **slast (= «gusto») S.
gust, altul gušt Se. [] — **nu-i bur (= «n'are gust bun»)
N. gušt.

gustà J. tota şia n-am gustât (= germ. «den ganezn Tag habe ich nichts gegessen», sl. «celi dan ni sam niš jiv»); *imper.* gusta; *altul* gušta—*gušta (= «gustare se ti piace») —**pocuseŕ se te pjažeŕ (= sl. «pokus ko te pjaži») S. [] —**pocuseŕ, *altul* pocušeŕ Se. N. [] —**pocuseŕ.

iapă J. —*sugg. iăpa —**cobila S. iăpe Se. N. iăpa.

iarbă iârba (*odată şi*): iârva S. iârbe Gb. iârba
Gd. iarba B. iârba C. L. iarba Se. iârva
N. iârba.

iarnă J. âniârna S. n iârna, ie iârna C. iârna
L. niârna Se. N. iârna.

iască J. în graiul bătrânilor: iasca (= it. «esca per il fuoco») S. [] —**cresila L. [] Se. —**ieşca N. —**ieşca (= it. «esca»); cresila (: di ferro).

ied J. ied S. [] —**cofliću.

iederă S. [] —**brsl'ân.

iepure, iepuroaică J. l'épuru, mic l'épur, (*cei bătrâni şi*): l'épure; l'épuriţa, mica l'épuriţa S. l'épur, mic l'épur, l'épuriţe, mikê l'épuriţe Gb. Gd. l'épuru B. C. L. Se. N. l'épuru.

ierbos S. [] —**pl'ire de iârbe.

ieri J. ier a fost luri S. ier a fost sreu Gb. ier amanat; ier a fost sămbata B. ier a fost sămbata C. ier petăc L. ier Se. ier a fost; ieri (?) N. ier.

ieşi J. ieşit —**mes-a de la uşe afăra S. —*adm. ieşit-a —**ameş Se. —*adm. ieşit —**mes-a N. —*ieşit-a —**mai des: mes-av.

îmbrăcă J. —**muşât ân mestita

îmbucă S. [].

împacă S. [].

împlântă J. [] —**sadi «sădi», posadit-am doi mer S. [] —**sadi «sădi».

împrumută J. —**časta am a lui [a] imit (= it. «prestato»), ma nu mi-a năzat dât.

în J. —**o măie de lăn S. [] —**lin.

în J. ân conoba, ân besereca, ân câmbra, ân plăta, ân căle, ân şufit, ân păt [*neagă* pre păt]; ân ât loc, *altul* ân r ât loc S. ân conoba, ân plăte, ân vâle, ân câmarê —**pre păt Gb. n conoba, n păt [*neagă* pre păt] Gd. n conoba, n pat (= «a letto») B. ân conoba, ân păt (= «a letto») —**şi pre păt (= «a letto») C. n pat —**pre păt (pat) (= «a letto») L. ân conoba, ân păt (= «a letto») Se. ân conoba etc., ân şufit, n brăt —**pre păt (= «a letto»), şi pre şufit (= ven. «in soffitta»)

N. ân (caneva, chiesa, valle, camera, piazza, strada), ân ât loc, ân păt (= «a letto») —**pre păt (= «a letto»), pre şufit.

înainte J. și așa renče.

înăuntru J. viro ănuntru S. neca vire ăria runtru; mne nuntru.

încă J. ăȋca; vancăcudă živî; ăncămai bire (= germ. «sehr gut») S. ȋinke Gb. Gd. ȋinca B. ăncă, (tinerii zic): ȋinca C. ȋinga L. Sc. ȋinca N. ȋinke.

încălecă J. [] — av călu ȋaȋeȋdît S. [] — **seȋeȋdît-a călu.

încălțâ J. ȋe av postolele ăncățât (= it. «ha calzato le scarpe») S. ncațâ postolele Gb. ncațâ-te Gd. ncațâ-te B. ncațâ-te — **și: pure sus C. ncațâ postolele L. ncațâ postolele Se. mna te ncațâ (= it. «va a metterti le scarpe»), ncațâ-te N. ȋo ncațu postolele.

încălțăminte J. S. C. L. Sc. N. — **postolele.

încântâ S. [].

încărcă J. ăncrcă (= it. «caricare sul dorso») — **nalozî (= it. «caricare sul carro») S. ncarcă pre umer, pre spâte: samo ženske — **crȋeȋ vozu; crȋeȋ pre spâte: muški Gd. — apr. ncarcăt-a brentă — **ȋo-ȋ pre vozu kergé o nekergé lêmele.

încegâ S. l'i s-a ncl'egât lăptele, n-ăre ăto lăpte (: se zice după ce a fătat a doua oară și nu mai are lapte până la fătatul viitor) — **s-a poskutit (: se zice despre laptele care s'a acrit încegându-se) Gd. [] B. — *sugg. ncl'ecât — **lăptele l'i s-a zesirît C. — *adm. ncl'egât — **zesirît L. []

Se. lăptele se 'nkl'ucât (: nella vacca) N. — *sugg. lăptele s-a ncl'egât (= cr. mleko se je pokuarilo) — **lăptele s-a preškutit, s-a scuărit.

închide J. zacl'ide S. ănc'l'ide ușa [neagă: ȋecl'ide]

Gb. B. C. L. Sc. N. zecl'ide.

încotró (= germ. «wohin») J. cotró mež? — **ȋuva S. — **ȋuva meri? Gb. cotró meri? Gd. cotró meri; cotro ști tu? B. cotró meri? C. [] — **ȋuva meri L. cotró meri? Se. — **ȋuva N. — **ȋuva.

inel J. aré S. [] — **ovetițe de mul'ere (= ven. «vera de matrimònio, semplice, liscia»); prstenu (= it. «anello con un pomo») Gb. B. — **prstenu, vitița Se. [] — **vitița, prstenu N. [] — **vitița (= it. «anello liscio»); prstenu (= it. «anello con ornamento»).

înfășâ J. [] — **feçoru povit (= it. «infasciato»); ănfășeȋ mără ali căpu S. nfașâ fetu — **legâ (despre o rană) Gb. [] — **povî Gd. [] — **povî feçoru B. — *apr. nfașâ — **povî, (contrariul:) sfașeȋ, resfașeȋ C. — *apr. nfașâ — **mic ren povî L. ănfășâ Se. — **poviti n rubina și-n făse N. ănfășâ — **povieȋ it.

îngheșă J. — **apa s-a [mr]nít (= it. «si è agghiacciata»);
češći zázete déžeru (= it. «queste dita sono agghiacciate»)

S. [] — **polidít (: bāta, *adm. și*: žázete).

îngrășă J. S. [] — **s-a podebelít.

îngreuiă S. [].

înimă J. iírima (it. ha buon cuore; cavare il cuore) S.
iírime Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. iírima.

înecă J. [] — **učide; s-a otopít (= it. «s'è annegato»)

S. [] — **uțide; otopì.

înegri J. [] — **očerní o negru făce S. [] —
**o trní.

îns J. se nu ver tu, voi jo ăns; ie av [is] ăns ke...; ăns ose (= it.
«solo ossi») S. še né, voi ăns; «žila-i» ura ănsę (= «numai
una» = «singular»), «žilele» mai munde Gb. Gd. B. C. L. Sc. N.
ăns N. se nú-ver; voi făce ăns.

înselă «a pune șaua» S. [] — **osedlejit.

(în)semnă J. samnă (= it. «segnare») S. [] — **se-
néjit-am B. — **senej Sc. [] — **senéjit N. []
— **senéjit-am.

însură J. ie s-a nsurăt — **și pozaconít S. ie s-a
nsurăt (: *fără preot, în mod abuziv*) — **jaconít (: *în mod
legal*) Gb. nsurăt (*despre bărbat*) B. ie s-a nsurăt

C. nsurat L. ie s-a nsurăt — **[neagă] jaconi

Sc. N. ie s-a nsurăt.

înțelege J. ăm ntelés S. [] — **ai jecapít,
jepametít, *altul* ai žecapít, žepametít B. [] —
**rezumés C. [] — **razumeș N. [] — **rajumít,
altul rozumést.

întinde J. [] — **rastegni S. [] — **netegni spăgu.

întineri J. [] — **pomladí S. [] — **pomladít.

întră J. [] — **viro ănuntru S. [] — **mneș nuntru.

între J. ăntru (= germ. «zwischen»); ăntru žázete țirém
peña (= it. «tra le dita teniamo la penna») S. cu coda ntru
picore; ntru žázete Gb. ntru șuma B. ntru L. ntru

Se. cu coda ntru... N. ntru picorle, *altul* ntru picore.

întrebă J. ntrebă-l (= it. «interroga»); ntrebă-l foc (= it.
«chiedi») S. ntrebă-l căș; ntrebă-l foc Gb. ntrebă-l
Gd. B. ntrebă C. ntrebă L. ntrebă-te-l;
ntrebă foc Se. ntrebă-l («întrebă» și «cere») N. ntrebă
ș («întrebă» și «cere»).

întreg J. un ăn ăntreg; ăntreg ăn; ăntreg lăpte, vir
(= it. «senz' acqua») S. [] — **țeș.

întunec J. — **așera cu șcuro.

învăță J. l-am nvețaveșt bire și ie s-a bire nvețat
S. nmețat (= it. «insegnato»), s-a nmețat, (= it. «imparato»)

Gb. n meţá (= it. «insegnare» şi «imparare») Gd. n meţá
 B. n meţâ (= it. «insegnare» şi «imparare») C. meţá L.
 n meţâ Se. n meţât; s-a n meţât N. n meţât
 bire...; s-a n meţât.

îneşti J. s-av ân âbo ânveştít.

ite S. [].

iuă «unde» J. iuva S. iuva meri; iuva şti? Gb.
 iuva şti? (= it. «dove sei») B. iuva şti tu? C. iuva
 meri; iuva aî fost şi iu aî fost? L. iuva-i? Se. iuva
 âşte N. iuva.

joc J. — *înteles, dar ieşit din uz: žoc — ** iigra (= it.
 «giuoco»); ples (= it. «ballo») S. — *žoc? — ** iigra de
 hârte; ples.

joi J. [] — **četrťác N. — **čtrťác.

jos (cf. vale) J. žos; meg ân žos S. žos, careta [briseit-a
 n žos (= cr. «nakla») — * sugg. po žos — **poşdolu (= cr.
 «dole»), şdolu, poberí ťe a caşút pre vâle.

jucă J. žucâ — ** (în întelesul «a cântă la un instrument»):
 svirí [ni cântă, ni žucâ], įvoní cu clópote, armonigęí
 cu vıolinu, cu clópote S. žucâ — ** įvoní clópotele, sopí vio-
 linu (= it. suonare il violino) Gb. zucá B. žucá
 C. žucá L. Se. žucá N. žucâ — **sopí.

judecă J. S. N. [] — **sândí.

jug J. [] — **ierám S. Gb. — **iarám Gd. []

B. C. Se. [] — **iarámu N. [] — **iarám.

junc J. žunc (: *până la un an*) S. žuncu (: *până la
 doi ani* = cr. «junak», ven. «vidél»).

june J. žure (= germ. «kräftig», sl. «junak») — **tírer
 (= it. «giovane», sl. «mlad») S. žure — ** tirăr (= cr. «mlad»),
 iunác (= cr. «junak»); mladícu (= cr. «mladić») Gb. [] —
 **tírer; mladíć, iunácu Gd. [] B. žure (= cr.
 «mladić?, junak») — **tirăr, mladícu C. — **tirara
 L. [] — **tírar, mladícu, junácu Se. — **tirar
 N. žure — ** česta mladíć aî tírer; junác (şi
 žure: tot-ur).

jură J. žurát S. n-oj žurá Gb. žurá Gd. žurá

B. žurá C. žurá L. Se. N. žurá.

la J. la je, de la S. la je Gb. Gd. B. L. la Se.
 la (*stare şi mişcare*) N. stâje la...

lac S. — ** iâşeru (= it. «lago»).

lână J. lâra S. lâreç Gb. Gd. B. C. L. Se. lâra N.
 lâreç.

lapte J. S. lapte Gb. láptele de uoia B. lapte;
 láptele; lapte C. lapte; láptele; láptele s-a zesirít
 L. láptele; láptele de oie Se. lapte de uoi; lâp-
 tele N. lapte.

lăptucă S. o fol'e de latukę, (*unul mai bătrân*): laptukę
Gb. []—**salata? Gd. []—**špiriçolu B. []—
**špirișolu, *altul špirișoru* C. L. [] Sc. latuca;
altul îndreaptă pe unul din Noselo: latukę ne laptukę
N. laptukę.

lard J. S. []—**slanina.

larg T. lărg (= it. «largo» [sic?] dei vestiti) S. nu-î štrinte, ie
lărgę; lărg Gb. lărg (*adjectiv*) Gd. lărgo (*adjectiv*)
B. lărg (= it. «largo», *adjectiv*) C. camižola lărga

Sc. N. lărg, *fem.* lărga.

lăsă J. lăs-a-l; lăsăt S. lășe-l; lășă pre șcând Gb.
lăs-a-l Gd. lășe-l B. lăsăl C. lăs-a-l L.
Sc. lăsă N. lășe-l.

laș J. []—**șpăg (= it. «spago») S. []—**o zankę.

lătră J. lătra S. lătre Gb. latrá Gd. latrá
B. lătra L. Sc. N. latrá.

lături J. []—** (platit čuda pre spelave'it) S. []—
**lușile.

legă J. legă n bo, ružile S. legă: bou, trșu Gb. legă-l
Gd. lęga B. legă C. lęga-l L. Sc. legă

N. lęge.

lemn J. lęmna (= germ. «Baum»); tal'ă lęmne (= it. «legna
grosse») —**tal'ă brstine (= it. «franche») S. tal'ă lęmnele
—**frășke (:piccole) Gd. lęmnele B. lęmne

C. tal'ă lęmna L. tal'ă lęmnele Sc. lęmne tal'ă

N. tal'ę supțire lęmne (= cr. «sec fraske»).

limbă (= germ. «Zunge» și «Sprache») J. muçcăt m-am de limba;
ğrealimba; limba (= germ. «Sprache») nostra S. limbę
Gb. Gd. B. C. L. Sc. limba N. de limba.

linge J. []—** olișei S. oblinže; țesta bo oblinș-a
țela atu Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. linže.

lingură J. lینگura S. o lینگure Gb. Gd. B. C.

L. Sc. lینگura N. o lینگure.

linte S. []—**o řnițę de leče.

loc J. S. Gb. Gd. loc B. locu C. L. Sc. N. loc.

luă J. vlę čăsta (= germ. «nimm das»); vlă [*neagă lo a*] S.
lę Gb. lę sapún B. lę sapunu C. lę L. lę sapunu.

lucră («a lucră» și «a face») J. bur de pol'alucră; cățăh avlucrăt?
(= germ. «arbeiten») S. lucră pol'e (= it. «lavorare il campo»);
lucră lucru de canpă'ne; lucră pătu Gb. lucră; ȝolucra,
noi lucramo Gd. lucră; ȝolucra, noi lucramo B.
lucră C. lucră; lúčra; aȝtu lucrăt L. Sc. lucră
N. lucră (= it. «lavorare») pemintu o canpă'na.

lucru S. lucră lucrude canpă'ne.

lume J. —* *la cei bătrâni se mai poate auzi*: pre lume —**mes-a
pre svit (= it. «per il mondo») S. cum lum a ștăje (= it. «quanto

il mondo è largo); am mnât pre tota luma (= it. «per tutto il mondo»); mes-a pre lume Gb. Gd. B. C. totaluma L. omu delume; tota luma Se. tota luma; pre lume — **svet N. (numai în expresia:) totaluma.

lumină (lumânare) J. — **spuhne' sviča; [e]da (= germ. «Licht, Lampe») dime' S. — **spusí sviča, altul sviča, altul svița Gb. — **spuhne' sviču Gd. — **sviča de loj B. **mprise sviča C. — **prinde sviča N. — **sviča.

lună J. pl'ira lura (= germ. «Mond»; negat în înțelesul «Monat»). — **doi miseț S. — *sugg. lura pl'ira — **și: misețu pl'ir (: tot-uro); doi miseț Gb. — **misețu (= it. «mese») Gd. — **miseț (= it. «mese») B. lura (= it. «luna») — **misețu (= it. «mese») Se. lura pl'ira — **miseț (= it. «mese») N. lura pl'ira — **alt. misețu pl'ir; doi miseț (= it. «mese»).

lung T. lung; coda lunga S. lung Gb. lung Gd. lung B. lunga C. L. Sc. lung.

luni J. lur; ier a fost luri N. — **ponedil'ăc.

lup, lupoaică J. lupu S. lup; lupițe — **și ucodlăcu Gb. lup Gd. B. C. lupu L. — **ucodlăcu Se. N. lup, lupița.

ma «ci, dar» J. poc, ma nú-voi — **poc, pac nú voi (= it. «posso, ma non voglio»); ne io, neh tu (= it. «non io, ma tu»); ie-i bolen, ali va nka čuda živi S. ne io, ma tu; poc, ma n-oj — **adm. și: ne io nego tu N. ma aju tu; poc ma n-oj.

măcină J. — *măčirât — **și: am smelít (= it. «ho macinato», sl. «sam samlio») S. măčirâ.

măduvă J. S. [] — **moșgu.

mai J. mai munt S. mai mund Gb. mai puțin Gd. mai mușat, mai puțin B. mai puțin Se. N. — *mai apoi.

Maiu J. S. misețu de măi B. nascut-ăi de măiu C. măiu L. măi Se. măiu N. de măi.

mamă J. [] — **măie S. — **o măie, o măițe Gb. — **măia B. C. — **măie L. — **cu măia Se. — **măie, măia N. — **măie.

mână S. mirât l-a n scole de măr B. mirât-a (zic tinerii) — **durât-a (zic bătrâni) Se. mira.

mână J. o mără âspelave ča âta; cu mărle ân žep S. o măr; mărle B. žăžetele de mără; măru C. tota mără L. mără Se. o măr; mărle N. o măr; art. mără; cu mărle n žep.

mâncă J. mănca; io voi neca tu mărănči S. mnę mușcă ali mărănča, tot ur; vaca: nu va muncă — *sugg. vaca nu va mărănča Gb. muncă [neagă: mărănča], vaca va muncă — **poidi t-am doi iăbuke B. vaca va muncă; mărănča

C. vaca: muncă; mărâncă L. vaca va muncă; mărâncă Se. vaca: mărâncă; ămna muηcâ; se mărâncê; muncăt-a; nu ț-oj muncă—** *apr.* pojidí: tot ur N. nu ț-oj muncă; se mărâncê; muncăt-a—**nu ț-oj pojidí.

mâne J. märe-i utorac S. märe-i.. (= cr. «jutro»); damarețe märe—**segutra Gb. märe (= cr. «jutre»); märe șera (= it. «domani sera») —**segutra (cr. id.) B. märe dupa podne (= it. «domani») —**segutra (= it. «questa mattina»)

C. L. märe (= it. «domani») Se. märei-i dumireca; märe șera —**și: domarețe-i dumireca (= it. «domani è domenica») N. märe, *altul* (quasi) märe (= it. «domani»); märe șera (= it. «domani sera»).

mânecă J. o märeca; far de märeč S. o märeke Gb. []—**manîțele Gd. méreca (*un bătrân*) B. do märeč C. märeca L. märeca Se. märeca? N. märeke.

măr (pomul) J. stebła de mer? S. posadit-am un măr.. do märe Gb. posadit meru.. doj mer—**iabuca? B. posadit-am un măr.. do märe Se. N. meru, doj mer.

măr (fructul) J. n mer, doj märe; grana pl'ira de märe —**gremure de hrúšva (= it. «alberi di mele») S. țasta măr nu-i iinke [drivu; o deblê pl'irê de märe; pojidit-am doj măr.. un măr Gb. pojidit-am doj măr—**apr.* pojidit-am do märe; *altul sugg.* meru —**pojidit-am iábuke Gd. măr B. pojidit-am do märe (= it. «due mele»)... un măr C. măr —**iabuca

L. []—**iabuca Se. meru pl'ir de mere, doj mer N. meru; doi mer (= it. «due peri» e anche «due pere»).

mare (adj.) J. S. Gb. Gd. B. L. Se. N. märe.

mare (subst.) J. märe (= germ. «das Meer»), pre märe Gb. märe B. pre märe C. mare L. märe Se. pre märe N. mära; pre märe.

mărită J. fețina s-a meritât—***sau:* pozaconít? [*neagă* ășnurât] S. iă s-a meritât—***sau:* [aconít Gb. iă: meritât B. iă s-a meritât C. meritât L. iă s-a meritât (a?) —** [*neagă:* [aconít] N. iă s-a meritât.

marmoră J. []—**mrâmor.

marți J. —**utorăc Se. —**utărăc.

mărunt J. []—**mic S. []—**dróban.

masă J. —**așterne miș;a; sup miș;a (= it. «sotto la tavola»).

măsură J. mesurâ (= it. «misurare lunghezza etc.» e «mirare»)

S. mేశ'surê (= «misura» e anche «mira con fucile») —**țil'êi, mirêi (= it. «mirare») Gb. mేశ'sura (= it. «misura» e «mira»)

B. mesurâ (= it. «misurare» e «mirare»), *imper.* mేశ'sura

C. mేశ'sura (= it. «misura» e «mira») L. mేశ'sura (= it. «misura» e «mira»?) —**și: merê' (= it. «misura» di lunghezza)

Se. meșura (= it. «misura» e «mira») N. mesurâ (it. «misurare») scându; meșura (= it. «mira»).

măsură J. — **mera (= it. «misura» della tavola).

mațe J. mațe (= germ. «leere Gedärme») — **budile (= germ. «eingefüllte Gedärme») S. [] — **budilele (= anche per la budella del vitello di latte) Gd. [] B. [] — **olite

C. [] — **olite Se. [] — **budilele N. [] — **budilele [neagă olite].

mătură J. [] — **metla S. méturę B. L. Se. N. métura.

meiu J. o șrna de mel' S. mel' N. — *unul admite, alții neagă: mel' — **pros.

merge J. meșze colę — **și: ămna colę S. meș-av fâre

Gb. mega cá; mega coló; cotro meri? Gd. jo meh și megu B. voi męre; cotró meri? C. iuva meri?

L. cotró meri? merioč Se. mes-a fâra.

mic J. mic S. mic, mikę Gd. B. mic C. mic, o mica stę L. Se. N. mic.

mie J. [] — **deset mil' S. žęče mil' N. je lârgo = șęce mil'e.

miel, miea J. ml'elu; ml'âlița S. ml'elu; ml'âla; alt. mńe Gb. ml'elu, un ml'el Gd. ml'elu, mǐelu

B. un mǐe, un tńăr: mńe; ml'elu C. un mǐe, artic. ml'elu; fem. ura mǐá, artic. mǐáu, plur. mǐale L. ml'elu

Se. ml'elu, ml'ęla N. ml'elu, ml'âlița.

miercuri J. [] — **sredu S. — **ier a fost sredu N. — **sredu (= cr. «sredak»).

miere J. ml'âre S. mńâra — *apr. ml'âre — **med Gb. [] — **med Gd. — *bătrńii: ml'ara — **med

B. — *mńâra — **medu C. ml'are — **čelite ke medu făcu L. — **medu Se. N. ml'âre.

mierlă J. — **cosu S. [] — **cosiçu.

mieu J. a mevo S. țesta-ı me și mev și mevo Gb. mevo B. mev C. me L. mevo (= it. «mio») Se. me N. meș.

miez J. ml'eșgu = hlebu far de scorța (= sl. «sredina») S. [] — **din podie (= it. «mollica»), o molineę (= it. «briciola») Gb. — **meč Gd. — **meču (= it. «mollica») Se.

mǐezu, copiii: ml'ezu N. ml'eșu (= ven. «molena»).

mincinos N. — **nu fi lažliv.

minciună S. [] — **unlăși (= it. «bugia»).

mintă J. [].

minte J. S. [] — **burcăp.

minți S. — *sugg. minți — **nu lași Gb. nu minți Gd. [] — **nuložit B. nu minți — *unul mai tńăr: nu lăži C. — *apr. minți — **nulăži L. [] — **nulufi

Se. [] — *nu m í n t e — **n u l ă ž í N. — *ap r. n u m í n ț í, n u m í n t e — **n u l a ž í ș i n u f i l a ž l' i v.

mole J. mole ca și palenta S. Gb. Gd. B. C. mole
L. mole — ***altă soră zice*: mehco Se. N. mole.

moară J. m o r a (= «moară mare, mânăta de apă»; «morișcă de cafea») — **ž r n (= «moară mică de măcinat acasă») S. o m o r e-î m ă r e — **] r n i-s m iț; o] r n o v i ț e (= it. «mola») N. m o r a (= it. «mulino grande») — **ž r n i (= it. «mulino in casa»); ž r n o v i ț a.

moarte J. m o r ț e S. m o r t e Gb. m o r t a
Gd. B. m o r t e C. L. m o r t a Se. d e m o r t e N. m o r t e.

mort S. m o r t ă i; f e m. m o r ț e Gb. Gd. — *ap r. m o r t
B. c m o c e-î m o r t Se. ă i m o r t.

muché (de topor) S. o m u c l' e Gb. m ú c l' e l e Gd. — *ap r. m ú c l' e l e B. m ú c l' i l e C. m ú c l' e l e — **ș i u r e c l' a: t o t- u r L. — *s u g g., d a r a p r o b a t c u t ă r i e: m u c l' e d e s e c u r e
Se. m ú c l' e l e d e s e c u r e N. m ú c l' e l e.

muia S. i e s e v a m u l' ă (= cr. «on ce se močit») Gb.] m u l' ă ?

Gd. — *a d m. m u l' a t — **m a i m u ș a t ă i:] m o c i t, m o c i t.
B. [].

muire J. a l u j m u l' a r a (= it. «moglie») — **ž e n s c a ș i s a m i ț a (= it. «donna»), g o s p a (= it. «signora») S. v e ț i ț e d e m u l' e r e; m e m u l' e r e — **ș i: m e ž e n s k e; o m ă i ț e ț e (= it. «moglie») Se. ț i ț a [s e z i c e] s a m o d e m u l' e r e.

mult J. [] c e l i b e t ă r i z i c u: m a i m u n t — **c u d a, c o m p a r a t i v: v i ș e S. [] n i m a i l a c o m p a r a t i v: m a i m u n d, m a i m u n d e — **b e i u t ț u d e; ț u d e v r e m e; c ă r o b i r e Gb. [] — **c u d a (= it. «molto»); p r e v i ș e B. — **c u d a m a n-ă v p r e v e c C. — **c u d a s a u c ă r o m u n c ă t [n e a g ă c r u t o]; p r e v e c (= it. «troppo») m u n c ă t Se. — **c u d a, c r u t o s a u c ă r o m u n c ă t- a v; p r e v e c (= it. «troppo») N. — **c u d a p i n e s; b a t u t- l a c r u t o a l i c ă r o, d o r m e c ă r o (= «ha il sonno duro?»); p r e v i ș e (= it. «troppo»).

munte J. [] — **b r i g u (= germ. «Berg») alt. b r i g; c o d r u (= germ. «Wald») S. [] — **c o d r u (= it. «monte grande»)

Gb. — **b r i g, p l u r. b r i g u r l e s u ș n e f s k e (= ital. «colline di S.»); c o d r u (= cr. «gora»); g o r a Gd. — **b r i g u (= cr. «brig»); c o d r u (= cr. «gora»); v r h u d e g o r a B. [] — **c o d r u (= it. «monte grande»); c o d r u c u i ă r b a, c o d r u g o, S u c o d r u; b r i g (= it. «monte piccolo»); v r h (= it. «cima»): v r h d e b r i g, d e c o d r u L. — **b r i g C. Se. — **c o d r u N. [].

murî J. m u r í t, m u r í t- a v S. Gb. Gd. B. C. L. Se. m u r í, m u r í t a N. m u r í, m u r í t.

mușat (= frumos) J. m u ș ă t ă n v e s t i t a S. m u ș ă t Gd. m a i m u ș ă t.

muscă J. musca S. mušca; pl'ir de mušt, *alt.* musca, *plur.* must Gb. musca; prio pumân de mušč Gd. musca pril âi de mušč B. musca; pl'iru de mušč C. L. Se. musca N. muske.

mușcă J. mučcât m-am de limba; mușcât (căre, șarpe) S. mučcâ (brecu) C. mučcâ L. N. mučcâ.

mut J. []—**mutast S. []—**surdo și muto, *fem.* mutę; mútast, *alt.* mutašt, *fem.* mutašta N. []—**muto; mutast.

mută S. []—**prebațit și canbie'it și prominíta-cuarteru.

nămaie (cf. vită) S. []—**o blăge.

nap J. nâp (= it «rapa»).

naște J. []—**ie facút sau ie rodít ân ânu desandeset și trei S. nascút s-a—**[neagă în acest sens facút]

B. nascut âi de mâju.

nea J. pl'ire de neș; neșu S.—*apr. neș—**âb ca și șmehu Gb. Gd. neșu B. neș; vrhu de Učca cazut-a neș C. neșu L. neșu Se. ca și neșu N. de neș.

neghină S. [].

negru J. negru, *fem.* neșra S. negru, *plur.* negri Gd. negru B. negru, *plur.* negri C. N. negru.

negură J.—**măgla (= sl. «magla») S.—**măgla (=it. «nebbia») N.—**măgle.

nepot, nepoată J. []—**unúc (= germ. «Neffe», sl. «unuk») S.—**obnucu = fil'u de me fil'; obnukę fil'a de me fil'; me bratân, meș bratâneș (= it. «figlio, figlia del fratello»), me șestric, meș șestrișneș (=it. «figlio, figlia della sorella») Gb.—**obnuc, odnuc B.—**obnuc (= cr. «obnuk») C. Se. N.—**obnucu.

nimic J. []—**niș S. []—**nis.

noapte J. toța nopte; do noptș S. tota nopta; do noptș Gb. tota nopte? Gd. B. C. tota nopta L. tota nopta Se. tota nopta N. tota nopta—**[neagă bura nopte:] laho noč.

nod J. []—**vežăń (= ven. «gropo», germ. «Knoten») S. []—**veșeńu.

noi J. noi S. noi ștaien Gb. Gd. C. noi L. noi ștaien Se. N. noi.

nor J. []—**óblăcele S. []—**va verí óblacu N. []—**oblac.

nostru J. noștro (*neutral*) S. nostru Gb. ștaiemo pre noștro; nostru Gd. noștro B. ștaien pre noștro C. nostru L. nostru Se. pre noștro N. pre a nostru.

- nou** J. now S. nou Gb. nou; — **crpí [a staro, cose za novo B. C. L. Se. N. nou.
- nouă** J. Gb. B. C. Se. N. dévet.
- nu** = it. «non» J. nu-i; n-a fost — **ne (= it. «no») S. — **ne (= it. «no») Gb. nu štiv, nu voi L. nu va živi; iō n-oj, iē v ā N. — **ne (= it. «no»).
- nucă** N. nukę.
- numai** J. — **ura ānsa o coşul'e; merānca s a m o pemínt Gd. s a m o uoš (= it. «solo ossa»).
- † **numără** (= numi) S. [] — **imenę'i.
- număr** J. número ur N. lumero ur.
- nume** J. [is-ava sa luma S. lume N. a se lume.
- nuntă** J. núnţile S. veşel'e de nunt — **şi: veşel'e de nsurā Gb. [] — **pir Gd. [] — **piru B. C. núnţile L. [] — **piru Sc. — *núnţile (: čeli be-tări) — **piru N. — *apr. nunt — **pir.
- oace** S. oča viro, *altul* oţ viro, *altul* du ʋoča, *altul* cl'eme-l ʋoţ; ānča-i Gb. viro oč B. viro oča; ię-i oānča C. viro oč, de oč; ānč sām L. meri oč Sc. oča viro, *altul* cl'eme-l ʋoča; ānča-i N. viro oč.
- oaie** J. o oie S. o ʋoie Gb. láptele de uoia; ʋoie Gd. ʋoia B. o ʋoie, de ʋoie C. ura ʋoie L. o ʋoie; láptele de oie Sc. ʋoie N. ʋo ʋoie, ʋoile.
- oală** J. ola S. o ʋoia, *altul* ʋoie Gb. ʋola Gd. ola B. ʋola C. ola L. ola Sc. ʋoia N. ʋola.
- oaste** J. oste (= germ. «Krieg», sl. «vojska») S. [] — **vojsca, *altul* vojšca; trupa de soldaţ N. [] — **vojsca; trupa.
- ochiu** J. ocl'u S. ʋocl'u Gb. Gd. B. ocl'u L. Se. N. ʋocl'u.
- om** J. om; doj omir, čuda ómir (= germ. «viele Leute»); nu ávde če ómiri cuvintu — **şi: crstianu S. ʋomu; doj omir; nu ávde ţe ganescu ómiri Gb. ʋomu, doj om şi ómiri — **şi: crstianu Gd. om; doj omir B. ʋomu — **şi: crstian, *altul* crstianu C. omu; doj om ali doj ómiri L. omu de lume; doj om — **crstianu Sc. ʋom — **crstianu N. ʋom; doj ómir — **crstianu.
- opt** J. opt Gb. B. — **osān C. Se. N. — **osān.
- orb** J. — *orb pre un ocl'u — **şi: čorav S. Gb. ʋorb Gd. orb B. ʋorb C. orb L. ʋorb Sc. — *adm. orb — **slip (čorav) N. ʋorb.
- orz** J. orz, *altul* orşu S. [] — **ieţmic Gb. [] — **iečmic B. [] — **iečmic C. [] — **iečmicu Se. N. [] — **iečmic.
- os** J. ʋosele (= it. «ossa» e anche, come pare, «coste»); nu cărne ni ose; čuda ose, mesāru āns ose (= it. «solo ossi») S. puţin

cârne, samo u o š e (= it. «ossa»); brecu mărânke u o š e; nu cârne ni nu-î o ši; šlăbo cârne ma grose o š e — **š i: co š te Gd. samo u o š (= it. «solo ossa dà macellaio») N. Țuda u o s e slabo cârne (= it. «molte ossa, poca carne»).

ou (oușor) J. n u o š ó r, plur. o š o r e (= it. «uova») [*neagă ov*]

S. un o v; de o v e; un mic o v [*neagă o š o r*] Gb. un u o v

Gd. ou B. un u o u; (*cei tineri*;) ur u o u (*și*) un u o v

C. ur o u L. u o v; altul mic o v Se. o u [*neagă o š o r*]

N. u o v (= it. «uovo»), altul mic o u [*neagă o š o r*].

ouă J. gal'ira av o v â t — **š i: av o š ó r facút.

păcat J. pecăt S. pecātu — **š i: grihu Gb. pecăt Gd. pecăt B. pecăt C. pecăt L. Se.

N. pecăt.

păcurar (cf. păstor) J. pecurâr (: di pecore, buoi, capre ecc.; mangia ora in una casa ora in un' altra) — **o v č â r u (= pastore che si nutre da se) S. [] — **p astiru (: păzește oile); op-č â r u (: păzește oile), volâru (: păzește boii și vacile); altul p a ș t i r u va durâ blâga căse; [*neagă: păstor*] Gb. [] — **p astiru; opč â r u B. [] — **p astiru; volâru (= «vâcar»); opč â r u; cravâru C. [] — p astiru; opč â r u; volaru; coñaru (: păzește caii și iepele) Se. [] — **p a s t i r u; opč â r u N. [] — **p a s t i r u (= cr. «čóban»), op-č â r u, cravâru.

păduche J. S. Gb. Gd. B. C. L. Se. p e d ú c l' u N. samo un p e d u c â l', art. p e d ú c â l' u, plur. p e d u c l' i.

păduchios J. [] — **â r e p e d u c l' e; cf. p e d u c l' â r (= germ. «Lausbub») S. [] — **s e n ț i v.

pădure S. — **n b o ș c a.

palmă J. p â m a de măr S. Gb. Gd. B. C. L. Se. p â m a N. p â m e.

pământ J. bur p e m í n t; ni sub nebo ni pre p e m í n t (= germ. «auf die Erde», it.: «per terra») — **p r e p o d (= germ. «auf den Boden», it. «sul pavimento») S. coló-î bur p e m í n t; p e m í n t u rojșu; a cazút pre p e m í n t (= it. «per terra») — **l u s t r e ' i p o d u; a cazút pre ž o s, pre v â l e (= it. «giù»), pre p o d (= it. «sul pavimento di legno») B. C. p r e p e m í n t L. p e m í n t u; bur p e m í n t Se. p r e p e m í n t N. bur p e m í n t; p r e p e m í n t.

pană J. ântru žâzete țirém p e n a (= it. «tra le dita teniamo la penna») S. [] — **â n s a n p e r (= it. «solo? una penna»).

până J. feçoru se scâda p â r l a â r e t r e i â n; denč(a) p â r l a â n c a — **[*neagă: docle*] S. p â r l a p e t n a i ș t â n; de coló p â r a... (= it. «fino») Gb. p i r a (= it. «fino») Gd. p i r a B. p i r a o ç L. p â r e c o l e ' Se. N. p i r a.

pâne J. p â r a — **š i: h l e b (= it. «panetto») S. p â r e altul p â r e b u r e Gb. p â r e Gd. B. p â r a C. p â r a,

de păre L. păre Se. păre — **hlebu (= it. «pannetto») N. pare.

păntece J. — **štú mi hu.

pânză J. p ă n Ț a S. p ă n Ț a, *altii*: p ă n Ț a, p ă n Ț e — **ali fațolu Gb. Gd. B. C. L. Se. p ă n Ț a N. p ă n Ț e (= it. «tela»).

par J. gros p ă r (= it. «palo grosso»).

păr, pară S. — *stăble de p ă r e (= it. «pero») — **do deble de h r u Ț v i (= it. «pero») N. [] — **h r u Ț v a (= «păr» și «pară»).

părete S. [] — **t r e m é Ț u (= it. «parete»); un p a r é d (: per far la «nonbra»: de lemn e și de fól'ele de hrăstu).

parte J. — *p ă r t e — **Ț i: c u s (= germ. «Teil»), un t ă l' (= germ. «ein Teil») S. n p ă r ă t, nu tot [*neagă p ă r t e*] B. p ă r ă t [*neagă p ă r t e*] C. p ă r ă t Se. un p ă r ă t [*neagă p ă r t e*]

N. p ă r ă t [*neagă p ă r t e*].

pășat J. [] — *s c r o b (= sl. «kaša») S. [] — **s c r o b

Gb. B. — **s c r o b C. [] — **s c r o b Se. [] — **s c r o b u (= cr. «kaša») N. [] — **s c r o b.

paște S. paste oîle L. vaca nu va p ă s t e.

Paști J. [] — **v a Ț ă m e m ă r e p r ă Ț n i k S. — *p ă Ț t i l e — **Ț i: v o Ț e m u Gb. [] — **v a z ă m u Gd. — **v a z ă m B. p ă Ț t i l e — **v e z ă m u C. — *a d m. p ă Ț t i l e — **v ă z ă m u L. — **v a z ă m u Se. *bătrânii*: p ă Ț t i l e — **v a z ă m u N. p ă Ț t i l e ă i un m ă r e b l ă g d a n.

păștor v. păcurar.

pat J. ă n p ă t; a Ț e r n e p ă t u S. l u c r ă p ă t u Gb. n e p r a v ă ' p ă t u Gd. n p a t B. ă n p ă t C. n p ă t L. ă n p ă t, p r e p ă t Se. n p ă t, Ț Ț e r n a p ă t u N. p ă t.

patru J. Gb. B. p ă t r u C. p a t r u L. Se. N. p ă t r u.

păun J. [] — **p a v ă n S. — **p a v u n u.

pescuî Gb. — **r i b é i C. — **p e Ț k é i [*negat de altii*], l o v i r i b e Se. [] — **r i b e Ț i; l o v i r i b e N. [] — **l o v i r i b e.

peste S. p r e s t e Ț i d — **Ț i: p r i c u Ț i d (= it. «oltre») Se. N. p r e s t e c u r.

pește J. [] — **r i b a; s p e Ț i r i b e S. [] — **r i b e Gb. Gd. — **r i b a B. C. Se. [] — **r i b a N. — **r i b a.

picior J. p i Ț o r u (= «gamba e piede insieme») e anche «piede solo»); ă r e s a m o b é d r i l e, s a m o p i Ț ó r i l e n ă r e S. ă r e s a m o b é d r e l e (= it. «gambe»), n ă r e p i Ț o r (= it. «piedi»); n t r u p i Ț o r e; p u p a d e p i Ț ó r (= it. «piedi») Gb. C. r i b a d e p i Ț ó r L. c ă r n a d e p i Ț o r N. n t r u p i Ț o r l e, *altul* n t r u p i Ț o r e; p u p e d e p i Ț o r.

piept J. c l' e p t u S. c l' e p t u — **Ț i: s t ă m i n g u d e o m, d e b l ă g e (= it. «petto») Gb. [] — **s t ă m i g u (= germ.

- «Brust», cr. «prsa») L. — **s t ú m i g u (= it. «petto») Se.
N. cl' e p t u.
- piepten J.** č â p t i r u S. ț â p t i r u Gd. N. č â p t i r u.
pieptenâ N. — **č a p t i r u l a č e s i t.
- pieerde J.** p l' e r d ú t - a m ș o l d i i i g r e n d a ; p l' e r d ú t - â m v o l ' a ;
p l' e r d ú t p r e c â l e S. p l' e r d ú t (p e r l a s t r a d a , s o l d i ,
v o g l i a) Gb. p r e i d ú t - a m Gd. p r e d ú t - a m B. p l' e r d ú t
d ú t C. L. p l' e r d u t S e . p l' e r z ú t - a m , a l t u l p l' e r d u
č - a m (= - d u t ș [i] a m) f l â t N. p l' e r j ú t - a m (p e r l a
s t r a d a , s o l d i , v o g l i a) .
- pieersec J.** [] — **o b r i s c v a S. [] — **o b r i s c v e ,
b r i s c u e .
- pisâ S.** [] — **s t u p e ' i , p e s t e ' i .
- pișâ J.** p i ș â (= s l . « p i ș a t ») S. p i ș â Gb. p i ș â ? —
** p i s e i ? Gd. p i ș â B. p i ș â C. p i ș â L. p i ș â
S e . p i ș â (= i t . « p i s c i a r e ») N. p i ș â .
- plăceâ J.** — **p o c u s e ' s e t e p i a z e ' (= s l . « p o k u s k o t e p i a z i ») .
- plânge J.** S. Gb. Gd. B. C. p l â n z e L. p l â n z e S e .
N. p l â n z e .
- plecâ S.** — **m n a č â Gb. — **m e g a c â Gd. —
**m n a č a B. C. L. — **m n a č â S e . — **m n a c â
N. — **m n a č â .
- plin J.** p l' i r , p l' i r a ; p l' i r a l u r a S. u n p u m â n p l' i r
d e m u ș t Gb. p r i o p u m â n d e m u ș c ; a l t u l p r i l o (n e u t r u) Gd.
p r i l â i d e m u ș c B. p l' i r u d e m u ș c C. L. p l' i r u
S e . p l i r ; l u r a p l' i r a N. p l' i r , p l' i r e .
- ploaie J.** — *f i v a p l o i a (s p u n b â t r â n i) — **v i r e g o d i n a
(= g e r m . « e s k o m m t R e g e n ») S. o p l o i e — **[n e a g â k i ș a]
B. p l o i a C. L. S e . p l o i e N. p l o i e — **[n e a g â
g o d i n a] .
- plouă J.** [] — **a c m o l i v e ' , p a r t i c . l i v e ' i t .
- poartă (v. ușă) J.** [] — **u ș e d e b a s e r e c a , d e c â s a , d e ț i m e r
Gb. Gd. — **u ș a S. [] — **o u ș e B. [] — **u ș a
L. — i **u ș e N. — **u ș a d e b a s e r i k e .
- po mâne J.** [] — **d u p a m â r e , p r e s t e m â r e , c â â t a [i
S. [] — **ț â t e z i .
- porc, poarcă J.** p o r c u ; p o r c a ; a l t u l g r â s c a ș i p o r c u S.
S. Gb. p o r c u , p o r c a Gd. p o r c u
B. p o r c u , a l t u l p o r c C. p o r c u L. p o r c
S e . p o r c u , d e p o r c u N. p o r c .
- pre (cf. în) J.** p r e p e m i n t [n e a g â p e] — **n c o n o b a , n p â t
[n e a g â p r e p â t] S. p r e t o t a l u m a (= i t . « p e r t u t t o i l m o n d o ») ;
a c a z u t p r e p e m i n t (= i t . « p e r t e r r a ») p r e v â l e , p r e z o s Gb.
s t a j e m o p r e n o s t r o B. p r e f r u n t e ; p r e p e m i n t ; p r e v â l e
C. p r e f r u n t e L. z â c e p r e p â t S e . p r e N.
p r e p e m i n t .

- primăvară** J. ă n prim a ve ra S. [] — **mlă do le to
N. [] — **pro li c.
- prin** J. prin [id [neagă pin] S. — *sugg. prin žid — **s cro
zi de žid (= it. «attraverso»).
- puiu** J. pu l' u (= it. «pollastro», germ. «Vogel») Gb. Gd. B.
C. L. Se. N. pu l' u.
- pulpă** J. [] — **ča gros a că rne (= it. «polpaccio») S.
o pu pe (= it. «polpaccio»); pupa de pi cōr — **ki ŭ i ŭ ta (= ven.
«pomela del pie») [neagă ŭ pe ŭ le] Gb. [] — **ri ba de
pi cōr Gd. [] — **ap r. ri ba C. [] — **ri ba de pi cōr;
ki c i ŭ ta (= ven. «pomela») L. — *pu pa (= ven. «pomela») —
**căr na de pi cōr (= «polpaccio») Se. pu pa — **k i
c i ŭ ta N. pu pa de pi cōr — **ki c i ŭ ta (= cr. «kičica»).
- pumn** J. p ŭ m ă n, art. ic. p ŭ m ă nu (= it. «pugno») — **o pu ŭ e
(«colpo») S. un p ŭ m ă n (= it. «pugno», «colpo») — **o pu ŭ e
(it. «colpo») Gb. pri o p ŭ m ă n Gd. p ŭ m ă n (= it. «pugno»,
«colpo») B. p ŭ m ă n (= it. «pugno»); o p ŭ m ă n (= it. «colpo»)
C. p ŭ m ă nu L. p ŭ m ă nu (= it. «pugno»); dăt-am p ŭ
m ă nu — **ș l: dăt-am pu ŭ u Se. pu m ă n (= it. «pugno»);
un pu m ă n (= it. «colpo») N. p ŭ m ă n (= it. «pugno» e «colpo
col pugno»).
- pure** J. pu re-l ă n c ă sus; pu ŭ (= it. «pongo») S. i o pu ŭ g
(= it. «pongo») B. pu re sus (= ncă ŭ ta-te) N. i o pu ru
[neagă pu ng].
- purcél** J. [] S. [] — **por cu N. [].
- purece** J. n pu re c, (bă tr ă ni:) p ŭ re c e S. pu re ŭ Gb.
pu re c Gd. B. C. L. Se. p ŭ re c u N. pu re c.
- purtă** J. pu rta br stine pre ŭ mer S. pu r ŭ e (im per at.)
Gb. pu rta (im per at.); i o pu rta «eu pu rta» Gd. B. pu rta
(im per at.) C. pu r t ă L. Se. pu rta (im per at.) N. pu r ŭ e
l ă m ne pre ŭ mer.
- puț** (cf. fânt ă n ă) J. [] — **ș terna S. — **ș terna; pu c ŭ ;
vr t ă cu Gb. — **ș terna, pu c ŭ Gd. — **ș terna
C. — **ș terna iu va se ă pa ca l ă ; pu c, vr ul' e.
- puț ă** N. pu ŭ e (= cr. «kurac»).
- pute ă** J. pu c, pu c n ŭ vo i (= it. «posso ma non voglio»); nu pu te
S. pu c, ma n-oi; pu te (andare, parlare) Gb. i o pu c;
pu te C. i o nu pu c; i e nu pu te Se. pu c, ma n-oi; pu te
N. nu pu c ă m n ă.
- puț i** L. pu te.
- puț in** J. [] — **o m r va (de) că rne S. pu ț in de ŭ ru se
[altul neagă, admi ț ă n d numai com pa r a ti v ul] ma i pu ț in — **z ă li c;
sl ă bo; com pa r. ma i z ă li c Gb. ma i pu ț in — **z ă li c
Gd. ma i pu ț in — **slabo B. ma i pu ț in —
**z ă li c, altul z ă li c fa ri ra C. ma i pu ț in — **z ă li c
munc ă ; com pa r. ma i z ă li c Se. [neagă pu ț in, admi ț ă n d

numai comparativul] mai puțin — **žâlic, slâbo N. [] — **zâlic.

râde J. rde se; *altul* se ärde S. Gb. Gd. B. rde
C. L. ärde Sc. rde N. arde se, *altul* rde-se

râie S. [] — ** de craste.

râios J. [] — **ie crastav.

râmă v. vierme.

rămâneà J. râmara ânç (= it. «rimani qui»), av râmâs soldât ali [a soldâta S. râmareș (= it. «resta»); râmâș-a uțiș, râmâș-a ža šoldâta [*neagă verít-a uțiș*] Gb. Gd. B. râmara

C. rêmara L. râmâs ânç Sc. râmara N. râmareș (= it. «resta»); ie râmâs-a učiș (*neagă: verít-a učiș*).

rânză J. — *rânja (= germ. «der Magen beim Lamm, Kalb, noch in der Zeit wo es Milch trinkt; damit macht man Käse»)

S. — *adm. rânșe de porcu — **mai mund: țmâru de porcu; stúmigu de om si de blâge Gb. Gd. B. — **čmâru L.

[] Sc. rânza de porcu — **ali čmâru N. [] — **čmâru.

râpă J. rpa S. ärpeș Gb. ärpa Gd. rpa B. ärpa, *altul* rpa C. răpa L. ärpa Sc. rpa N. ärpeș.

râspunde J. [] — **odgovori S. [] — **odgovore'

Gb. — **odgovori B. Sc. [] — **odgovori N. — **odgovori.

rață, rățoiu S. rațonu (= it. «maschio dell'anitra») L. [*neagă rațón*] Sc. râța; rațón N. rațón.

rău J. — *rău (= «diavol», *zic numai bătrâni*); *altul* rvu te vlâ (= germ. «der Teufel hole dich»: sagen die Uralten) — **časta zema ie tãmna (= it. «cattiva»); a lui meže tãmno (= it. «male»)

S. — *adm. sugg. rău, *altul* čeli betâri ŝicu reșv (= it. «male», *dar numai în funcțiune adverbială*) — **păreș poredneș (= it. «cattiva»); stau poredno (= it. «male»); slabo am doček'eit

Gb. — *apr. revo (= it. «male») — **poredno (= it. «male»), poredni (= it. «cattivi») Gd. — **ima poredän oc'lu

B. — *l'e rev (= it. «male»); rev stâje — **ș: poredän (= it. «cattivo»); slabo C. — *rev am doček'it (= cr. «slabo sam dočekal», ven. «mal se per mí») — **poredän (= it. «cattivo»), poredno; slabo Sc. — reșv (*bătrâni*) = it. «male» — **ș: slabo N. [] — **poredän (= it. «cattivo»), poredno (= it. «male»).

rece J. răce (:apa); răce (= germ. «heute ist kalt») S. âpa rățe; trêmure de răce Gb. trpeș (de) răce, trêmur de răce B. răce L. trêmura de răce Sc. răce («acqua fa freddo») N. âpa răce; răce («frig»).

roade J. vâca rode (= germ. «frisst») S. vâca nu va rode — **vâca... muncâ Gb. [] — **vâca nu va muncâ Gd. [] B. [] — **vâca va muncâ C. [] L. [] —

- **muncă** Sc. vâca rode — ****și:** mărânca N. —
apr. rode** — *muncă.**
roată S. [] — ****o** colę.
roșu J. roișo; meru ie roișu S. — ***apr. roișu, altul**
 roiș — ****crovóv** Gb. roișo Gd. roișo, *altul* roižo
 B. senže roișu C. roișu L. roižu (= it. «rosso»)
 Sc. (*tinerii*), roișo, (*bătrânii*) roižo N. roiș —
****crvâvno.**
rugă J. rógu-te (= germ. «bitte»); rogâ domnu (= germ.
 «bete») S. te rogu; rugâ Gb. jo ve roga Gd.
 roga B. rogu C. rog L. Sc. rogu N. te rogu
 (= germ. «bitte» și «bete».)
 arom. **rup** «prăpastie» S. ân rupeç (= it. «nella fossa [per-
 pendicolare]».)
rupe J. [] — ****p**ribí.
ruptură J. [] — ******(čela [id ie {rušít) S. [].
rușine J. S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. rušire.
să J. se S. še, se Gb. Gd. C. se L. se n-er
 Sc. N. se.
sac J. [] — ****o** brsa S. sac (= it. «una rete di pesca») —
****brsa** (= it. «sacco») N. sâcu [a ribele lovi — ****** brsa.
salcă J. [] — ****v**rba S. [] — ****o** bekeç (= cr. beka
 «Salix purpurea».)
sămânță J. semința S. šemințe Gb. Gd. B. C. L.
 semința N. semințe.
sămbătă J. sâmbota S. sâmbate Gb. Gd. B. C.
 sâmbata Sc. sâmbota N. sâmbate.
sân (= it. «seno») J. n sir pure; siru mușât (: solo delle
 donne) S. ân sir (: degli uomini), siru (: delle donne) Gd.
 n sir, siru B. n sir C. n sir (= it. «in seno»), sir
 L. N. siru.
sânge J. sânže; *art.* sânža; sânža trleț afâra S. šânže,
altul sânze Gb. sânzele Gd. senže B. sânže;
 senže C. sânzele L. sânzele Sc. N. sânže.
sângeră J [] — ****s**ânža trleț' sau vrv'eț' afâra S. [] —
****sânze** trleț'.
sân[t] J. [] — ****s**veti Antón S. [] — ****s**veti Iivan,
 Antón, Luca N. [] — ****s**veti Luca.
sapă J. [] — ****m**otica S. [] — ****s**apunu [a sapă
 Gb. — ****le** sapún B. L. — ****le** sapunu.
săpă J. — ****c**ope'i S. [a sapă — ****și:** zecope'i
 Gd. sapă C. — ****z**ecopéi.
șapte J. Gb. B. șapte C. șapte L. Sc. N. șapte.
șapún J. [] ****ș**aifa Gb. ****sp**elá cu žaifa B. []
****ž**aifa C. [] ****ž**aifa Sc. ****ž**aifa (= cr. sapún, savón)
 N. [] ****ž**aife.

sărà J. sarâ; sarâta (*adjectiv* = it. «salata») — **și: posoli

S. Gb. sarâ Gd. sarâ B. se sâra (= it. «si sala»)

C. sarâ L. N. sarâ.

sărbătoare J. — **prâjnic N. — **păștile ai un mare blâgdan.

sarcină S. șârçira [neagă sarçina] Gb. sarçă — *apr. sârçira Gd. — *apr. sârçira B. sârçira — *și: sârçina.

sare J. o mrva (de) sâre S. șâre Gb. sâra Gd. sara B. sâre C. sara L. Sc. N. sâre.

șarpe J. sârpe S. ur șerp u, doi negri șerp; șerp u (: «negru, cel mai lung și cel mai gros») — **cățca (= it. «biscia»; il piú sottile); pavugu (: «alb, mai gros decât cățca») Gb. șerp u — **cățca Gd. srp u (și srp ure?) B. șarpele și șerp u; doi negri șerp și doi negri șerp él' — **cățca; pāvucu și pavucu (= it. «biscia bianca? molto grossa») C. șarpele — **cățca; pāvucu L. șerp u (= it. «biscia nera, piú grossa che il pagu») — **cățca (= it. «biscia cenerina, piccola, corta»); paugu (= it. «biscia bianca») Sc. șerp u: mai negru — **cățca (: «bianca») žalic nepinge'ita; pāvugu: negru, altul pāvugu N. șerp u.

șase J. șășe Gb. B. C. L. Sc. șășe N. sâse.

sătul J. satú (cu u deschis) S. șatú Gb. satú-j, fem. satula Gd. B. C. satú L. satú — **și: saturât Sc. satú (cu u deschis) N. satú.

sătură S. m-am șaturât C. saturât-sa L. saturât Sc. saturâta (= -rât-sa).

său J. a sevo (= it. «il suo») S. sev, sevo, se, altul še și šev — **și: lui Gb. se? B. se, sev — **și: a lui C. sev L. sevo (= it. «suo») Sc. saki se (= it. «ad ognuno il suo») N. seu — **și: a lui.

scăldă J. feçoru se scâda păr-la âre trei ân, kând mâja-l face — ** (de la 3 ani încolo se sice:) fâçe o băne ali spelâ S. sescâdu çeli tirâri păr la petnaist ân — **bâna B. — *apr. scadâ Gd. [] — **bâna N. mnât m-am scadâ (si dice di giovani e vecchi) — **și băne am facút.

scăpă «a o luâ la fugă» J. scapât — **sau: trlít sau fužit S. — *adm. scăpa (imperat.).

scaun J. pre scând (= it. «sul tavolo»): mic, cu trei picore — **pre mișa (= it. «sul tavolo»): mare S. pre șcând (= it. «tavolo piccolo di tre piedi»), altul su scând Gb. scând Gd. scând B. scându C. pre scând, su scând L. scându (= «scanno» e anche «tavola») Sc. scându N. un scând.

șchiop J. șl'op S. [] — **sepast (altul șepašt) ali cronpav: nu pote mna N. [] — șepast âi.

scoartă J. hlebu far de scortă.

scoate J. [] — **{ vad í (u)n dinte S. N. [] — **{ vad í un dint.

scrie J. — **pis e' i (=it. «scrivere») Gb. B. — **pis e' i
Sc. N. — **pis e' i.

sculă J. sculăt s-a S. şculăt Gb. Gd. B. C. sculăt
L. Sc. N. sculăt.

seară, seara (adv.) J. seara se čira S. seara Gb. măre seara (=it. «domani sera»), altul sâra Gd. sara L. seara se čira Sc. seara (=it. «di sera») se čira; sâra reŋ čiră (=it. «stasera ceneremo»); măre seara (=it. «domani sera») N. seara (=it. «di sera»); măre se re (=it. «domani sera»).

sec J. [] — **uscâto S. [] — **uscât.

secară J. secâra (=slav. «rŷ») S. secâre Gb. Gd. B. secâra C. secâra (=vorbînd italieneşte zice: şegala)

L. Sc. secâra N. secâre (=it. vorbînd italieneşte zice: şegala).

secure L. mucl'e de secure Sc. múclele de secure; stricăt-a cruto secură.

şedeă J. şeş S. n-am loc ŷa sed e' — **čuşne'-te (=it. «siediti») Se. şede (=it. «siedi, imper.) — **şi: čučne' N. — **čuşne'-te (=it. «siediti»).

semănă J. semiră S. şemiră Gb. semiră Gd. semiră B. semiră C. semiră L. Sc. N. semiră.

semn J. sãmnu (=germ. «Zeichen») — **řta (=germ. «Strich»)

S. [] — **fâte un se n e' (=it. «un segno») B. — **se n ălu C. [] — **se n Sc. [] — ** un se n ăl N. [] — **se n.

sete J. sete S. şete Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. sete.

seu J. de sew S. şev, altul sev (=it. «sego») Gb. — *de sev — **sviča de lo i? N. — *de se u — **o sc (=it. «cera»?).

şi J. S. Gb. B. L. Sc. N. ši.

şimŷi J. [] — **trda ŷirima; năcacova vol'e: ni dore ni vol'e (=it. «non sente») S. [] — **p at í vol'e; p at í piat'er.

sine Gd. cătra sire.

soare J. sôrele S. şore Gb. sôrele Gd. sôrele B. C. sore L. şorele Sc. sôrele N. sôrele.

şoarece J. šôreč, art. šôreču, (bătrâni:) šôreče. S. šôreču Gb. B. šôreču C. šôreču L. šôreču

Sc. sôreče (plur. ?) N. šôreču.

soacră, socru J. socra (=sl. «tasta»); socru (=sl. «tast»)

S. šocre; šocru Gb. Gd. B. socru C. L. socra; socru Sc. socra (=cr. «sekru»), socru N. socre (=cr. «tasta»); socra (=cr. «tast»).

somn J. somnu S. šomnu Gb. Gd. somnu B. somnu; altul grumb n somăn = grumb mis C. grumb

somnu L. somnu trd Se. somnu N. âre somnu trd, dorme căro.

sorbî J. surbî (*despre câni*) — **șî; ločí.

spălă J. spelâ: *altul* spela-ș-va obrăfu; *altul* măra âspe-lavê' ça âta S. șpelâ obražu Gb. spelá cu žaifa N. spelâ.

sparge J. spârže postolele, coșul'a; âpa av spârt canálu S. [*pâstrat numai în forma participială:*] postolele spârte, *altul* șparte Gb. spartâta scându — **rașbí n glâž (= it. «rompere il bicchiere»?) L. — **resparêî Se. — **resparê'î

N. postolele spârte-₃ — **voî resp arê'î (= ven. «šbregár») și rejbí?

spate S. crțe'î pre spâte; *altul* pre șpâte purtá (= cr. «na rame», it. «schiena superiore») — **úmeru (= cr. «rame», it. «omero»); lopâtița (= cr. «lopatica», it. «spatola»); životu (= cr. «život»)

Gb. spâtele (= cr. «pleće») — **lopâtița (= cr. «pleće»)

B. spâtele (= cr. «pleća») — **lopâtița (= cr. «lopatica»)

C. spâtele: toțupa (= tot scupa) — **úmeru; lopâtița Se. spâtele (= it. «la schiena») — **úmeru (: la parte superiore); lopâtița (: la parte inferiore) N. spâta-i lopâtița și úmeru scupa.

spin J. spir S. șpir Gb. spir Gd. B. C. L. spiru Se. spir N. spir = osu de ribe; spiru de rubida.

spinos J. [] — **âre spire S. [] — **despire.

spiniă J. špl'ira (= «milza») S. — **sléžena.

-sprezece J. — **jedenaist S. — **petnaist ân B. — **jedânăist Se. [șeče-și-ur pote-se ſiçe, ma nu se ſiçe] — **jedanáist N. dița (= it. «i ragazzi») ſicu ſeče ſiur... ósân — **jedanáist, dvanaist.

spune J. spure S. șpure, *altul* spure (= it. «contare») — **ſițe (= it. «dire») Gb. spure; spuremo Gd. B. C. L. Se. N. spure.

sta J. dim de pipa stâie sus (= germ. «steigt hinauf»); stâi; stę S. štâu; noi štâienția; štâie (= it. «sta» *indic.*), stâu poredno Gb. staiemo pre nostro B. staién pre nostro; stâi C. staién L. noi štâien; stâie Se. stâi.

stea J. stę S. štâu ieșit-a; o šte — **ſvežda Gb. [] — **ſveſda Gd. [] — **zvezda B. — *apr. o stę-lá — **o zvezda âba C. o mica stę L. Se. o stęla N. o mușate stę sau stęle; o stęn frunte; steu.

ști J. domnu știe; núștiu S. núștiu Gb. nu știv; io stiv Gd. nu știva B. nu știvu, (*tinerii:*) știu C. nu știu L. stivu, *altul* domnu știe Se. nu știvu N. nu știu.

stinge J. stinže focu — **spuhnē' sviča S. stinže, *altul* štinže focu — **spusí svičá, *altul* špuší sviča
Gb. [] — **pogasē'; opuhnē' sviču Gd. []
— **zemurí B. stinže C. stinže — **pogasít
L. [] — **pogasí focu; respare'í? Se. stinže —
**respare'í? N. — *adm. stinže focu — **pogasí;
spusí sviča

stoarce C. [] — **uví.

strâmt J. — *strinta — **și: usca: se poate și ce cum se vâ
S. nu-î ștrinte, ielârge — **și: ușca Gb. strint
Gd. strintu B. strinto L. [] — **scurta (= cr.
«uska») Se. strinta N. strimtę.

stricâ J. stricât (= cuțit, lăpte); stricâta: secure — **rovinē'it: om S. [?] — **rovinē'it Gb. — *apr. stricât

Gd. [] — **nebroșít B. stricât — **tâmp (= cr.
«tup») C. — *adm. stricât — **rovinē'it; nu-î oștru; zetenpít
Se. [unul neagă, altul:] cuțit stricât nu va tal'â;
stricâta cruto segura, potriba-i nebroși vo — **rovinē'it
za vâvic.

su, sub(t) J. ni sup nebo ni pre pemínt; sup mișa (= it. «sotto la tavola»); sup sie, pot síu S. su scând Gb. su scand
Gd. B. su C. su scand L. Se. N. su scând.

suflá J. [numai în injurătura] súfla-me ân cur — **încolo: puhe'í S. [] — **pusí; puse'-m n cur Gd. — **vintu pușé'.

suge J. suže S. suže [neagă: suptá] Gb. suže Gd. suže — *suptat-a B. suže; supt-a [neagă suptat-a]
C. suže L. Se. N. suže.

sulă J. sula (= ven. «subja», it. «lesina») — **șurla (= sl. «kanela») S. o șuleț Gb. Gd. sula B. sula — **[neagă: surla] C. sula Se. sula N. o suleț (= cr. «șilo»).

sunâ J. [] — **svirí (= it. «sonare un istromento a fiato») S. [] — **voní clópotele.

sunet J. — **șvon S. — **glâs de clópotę, de fólele.

suptire J. [] — **droben S. ác, hârta suptire (= it. «sottile», cr. «tank») Gb. suptir — **tânc B. suptire
C. suptire (femin.) L. — *adm. suptire (= cr. «tanak») — **tesna Se. N. suptire.

surd J. — *čeli betâri [jiku: surd — **gluh S. surd, *altul* surdo ši muto, *altul* o șurde și o mutę — **și: gl'uh N. — *surd — **și: gluh.

surpâ J. [] — **[acope'í S. [] — **[acope'í și zecope'í; pure su pemínt Gb. [] — **[ecope'í Gd. [] — **zecope'í B. [] — **zecope'í Se. N. [] — **zecope'í.

sus J. pure-l ăncă sus; trla ăn brig sus (= germ. «hinauf» și «oben») S. sus ăi (= it. «è su») [*neagă ăn sus*]—**mnă po [goru B. pure sus (= ncăța-te).

tăceă J. tăc (*imper.*) S. tăț (*imper.*) Gb. Gd. B. C. L. Se. N. tăc (*imper.*).

tăciune J. tačuru (= it. «tizzone») S. []—**ogărecu Gb. čatúru și čaturíču—**ugárac Gd. čatúr —**și: ogan... B. čatúru —**și: un ogărăț, plur. ogarți C. []—**ogărăcu L. []—**ogărc Se.—**ogărăc N.—**ogărcu.

tăiă J. tal' ă ləmne, brstine; tal' ă un cus de cărne, un cus de șpăg—**razcroí cu șcărele (= it. «tagliare colle forbici»); prisečé' un cus de șpăg S. tal' ă: șpăg, cărne—**rascroí cu șcărele pănja, fațolu Gb. tal' ă cărne—**și: pește' i cărne; rescroié' (:colle forbici) Gd. tal' ă, tal' ă, srpu m-a tal' ă t—**pește' i și șpește' i B. tal' ă—**rescroié' (= colle forbici) C. tal' ă ləmna; cu șcărele voi tal' ă L. tal' ă ləmne Se. ləmne tal' ă; nu va tal' ă N. tal' ă cu șcărele pănja—**și scroi' cu șcărele pănja.

tănăr J. tírer (= it. «giovane», sl. «mlad») —**žure (= germ. «kräftig», sl. «junak») S. tírăr (= cr. «mlad»); čeli tírări; tírar (?)—**mladiču (= cr. «mladić»); iunăc Gb. tírer—**mladić (= germ. «Jüngling», cr. «mladić»); iunăcu B. tírăr, (*tinerii zic:*) tírer (= it. «giovane») —**mladiču (= germ. «Jüngling») C. tírara L. tírar—**mladiču (= germ. «Jüngling»); iunăcu Se. tírar N. česta mladić ăi tírăr.

țară J. []—**pemínt.

țare (adverb) J. []—**iăco bire (= germ. «sehr gut») S.—**iăro bire [*neagă: cruto*].

țată J. []—**čăie S. []—**țățe, altul čăče, altul čače Gb.—**čače B. C.—**čače L.—**cu čače hrvački Se.—**čače N. []—**čače.

țăță J. țița S. țițę Gb. B. C. L. Se. țița N. țițę—**úžeru: samo de blăge.

țău L. tevo.

țeme J. iome temu de morte S. []—**am frike; cațat-am frike Gb. []—**nu se boi, n-are frica

Gd.—**nu se boi, n-are frica B. []—**n-are frica

C. []—**n-ari frica Se. []—*altul adm. nu te temé' —**nu se boié', altul n-ari frike N. []—**n-ari frike.

țesător J.—**călețu S.—**călațu N.—**colățu.

țese J. țese, țesút S.—*apr. țese N. []—**colățu calé'.

țineă J. țire; ăntru zăzete țirém peņa (= it. «tra le dita teniamo la penna») S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N. țire.

tineret J.] — **mlădosta din séliște S. [] — **toto mladići.

toamnă J. ă n tomna S. [] — **poşimac, *altul* poşimac N. [] — **poşimacu.

toarce J. torče cu fusu — ** (vărті svărdelu) S. torče samo cu furca — ** (vrtit = cr. «vrtit»; *neagă* în vărті)

B. C. torče cu fusu, cu furca Se. torče samo cu furca şi fusu N. [*unul neagă, altul dă*] torče cu furca şi fusu — ** [evít-am.

toartă S. — **sugg.* tórtele de cadere — **cadínele de cadere Gb. Gd. — **cračunu B. tórtele (= it. «il manico della caldaia») — ** (cadínele) C. tórtele (= cr. «kratsun») — **procrovu L. [] — ** (cadina de cadera, de lavéc) Se. — *tortele — **cadínele ver-de (= it. «sopra») foc N. tortele de cadere (it. «il manico») — **cadínele (= it. «le catene», cr. «veruge»).

tot J. tota luma; tot-úr (= germ. «gleich»); tot ile svitu (= it. «tutto il mondo») S. tota nopta; am mnât pre tota luma

Gb. tota luma; tota nopte Gd. tota luma B. tota nopta; tota luma C. tota măra; tota nopta; tota luma

L. tota nopta; tota lume Se. tota nopta; tota luma

N. totę luma.

trage J. trăže un voş — **netežę' de čâsta (= it. «tira da questa parte») S. — *adm.* trăže — **potežę', Gd. — **apr.* trăže — **netezeč' cătra sire N. trăže; trăže-l n şcolę (= cr. «pe'áj go») — **şi: neteşę'.

tramă S. [].

trece J. trecút printre beséreca (= germ. «vorbeigegangen»)

S. treče printru baserike (= it. «passare davanti alla chiesa»)

Gb. trecú-ta Gd. — **apr.* a trecút B. C. trecút

L. trecú-ta Se. treč N. treče.

trei J. Gb. B. C. L. Se. N. trei.

tremură J. tremură de febra, de răce S. trémurę de febrę, de răce Gb. — *apr.* tremur de răce; tręmura —

**şi: trpę' de răce Gd. io tremur, ie tręmura B.

trémuru, ie tręmura — **şi: ie trpę C. trémuru, ie

tręmura L. tręmura de răce Se. tręmura N.

— *tręmuru ke mi erăce — **trpí ca şi verga.

trimete N. tremęte.

tu J. io á tu nu C. mi s-a misát de tire L. mi s-a misát de tire.

turnă J. nu mi-a náfat turnát — ***sau:* dát S. turná (= it. «restituire») Gb. turnă Gd. turná B. tor-

na-l' C. turná (cu u scurt) L. Se. N. turnă.

turtă S. [] — **torta.

turtureă J. S. [].

ucide (cf. înneacă) **J.** u č i d e (*și cu sensul* «înneacă»), ie a fost uč í s (= cr. «on je biv ubijen») **S.** u ŭ i d e, fost-a uč í s — **o t o p í (= «înneacă») **N.** ie ramas-a uč í s.

ud **J.** u d o; om ŭ d; časta ie u d — **și: u d â t (= germ. «ganz nass») sau [močít] **S.** io sãm tot u d, ie-î u d (= cr. «on je mokar») — **[neagă în acest sens: u d â t] **Gb.** u d — **[neagă: u d â t]

Gb. u d u **B.** u d — **[neagă: u d â t și mul' â t] **C.** u d o — **și: u d â t **L.** u d o **Sc.** u d — **și: u d â t **N.** io am fost tot u d (= it. «tutto bagnato»); conoba ie u d e (= it. «umida») — ** [neagă: u d a t].

udă **J.** [neagă verbal u d â, dar are partic.-adj.] u d â t (= «ud»)

S. [] — **io m-oî [moč i] **C.** u d â t (= «ud») **Sc.** u d â t (= «ud»).

uger **N.** ú ž e r u: samo de blăge — **ți ț e: samo de mul' e ř e.

uită **J.** u t â t **S.** u t â t-a m **Gb.** v u t â t **Gd.** v u t â t

B. io-m v u t â t **C.** u t â t **L.** u t â t **Sc.** u t â t-a m

N. u t â t.

umăr (cf. spate) **J.** p r e u m e r **S.** ú m e r u; ncarcă p r e ú m e r **Gb.** ú m e r u (= cr. «rame») **B.** ú m e r u **C.** p u r t â p r e u m e r **Sc.** ú m e r u (= it. «la parte superiore delle spalle»).

umbă **J.** â m n a c o l e' [neagă: î m b l a] **S.** â m n a c o l ó; d r i t o m n â; a m m n â t p r e t o t a l u m a **Gb.** m n â **Gd.** m n a č a

B. m n a č a; *altul* m n â [neagă: u m b l a] **C.** m n a **L.** m n a, *altul* m n â; â m n a b o î d a p â [neagă â m b l a] **Sc.** c o l e' m n e; *altul* m n a č a **N.** n u p o t e r a m n o m n â [neagă: u m b l â].

umbră **S.** [] — **h l a d, h l â d.

umed **J.** ú m i d â n — **și: f a i t n o (= germ. «feucht») **S.** c o n ó b a-î u m i d n e **N.** — **c o n o b a-î u d e (= it. «umida»); u m i d e' î t.

umflă **J.** â n f l â t: f o l e **Gb.** [] — **o t e č í **Gd.** []

B. [] **C.** — **n f l â t — **și: n e t e č í **L.** — *â n f l â — **n e t e č í **Sc.** n f l â t **N.** n f l â t — **l'-a n e t e č í t.

un **J.** l e g â n b o; n d i n t (= it. «un dente»); p r e u n o c l' u; u n t â l'; n u m e r o u r; u r, d o i... **S.** u r e ř s t e; n p â r â t; o u o ĩ e **Gb.** u n b o și u r b o v u; u r a u r e ç l' a și o m â r e u r e ç l' a

Gd. o u r e ç l' a **B.** o u r e ç l' e; u n u o u (*tinerii*) u r u o u; u r a u n g l' e; u r, d o i... **C.** u r o u; u r a b a s e r i c a; u r a u r e ç l' a; u r a u o ĩ e; u r, d o i... **L.**

u n b o; u r, d o i..; o u o ĩ e **Sc.** u n p â r â t; u r, d o i...; u o u o ĩ e **N.** u r.

unchiu **J.** — **ú ĩ â ț (= sl. «ujec»).

unghe **J.** u n g l' e **S.** o u n g l' e **Gb.** **Gd.** o u n g l' a **B.** u r a u n g l' e **C.** o u n g l' a **L.** u n g l' e **Sc.** o u n g l' e **N.** o u n g l' e.

unsprezece **J.** — **î e d e n â ĩ s t **B.** — **î e d e n â ĩ s t **C.** **Sc.** **N.** — **î e d a n â ĩ s t.

unt J. unt S. [] — **măștu (= it. «grasso») N. [] — **mast.

ureche J. urecl'e; **altul** urecl'e S. o urecl'e Gb. ura urecl'a, o märe urecl'a Gd. o urecl'a B. o urecl'e C. ura urecl'a L. urecl'e Sc. urecl'e N. urecl'e.

urît J. — **grumb vis S. — **un grumb șân Gb. — **grumbo mi-sa-nmisat B. — **grumb n somän, grumb mis C. — **grumb somnu L. — **o grumb șân Sc. — **facut-a grumbo somnu; grumbo s-a misät.

urlä J. [] — ** (bov) rukë' S. [] — **bovu rukë'.

urs, ursoaicä J. urs, ursița S. [] — **med vidu, med vidite Gb. — **med vidu B. C. Sc. [] — **med vidu.

urzi J. S. []

urziçä J. urșica.

ușä (cf. poartä) J. ușe de besereca, de căsa, de țimer S. o ușe de beserike, de căsa, de cămarë Gb. Gd. B. ușe C. o ușe L. ușe Sc. ușa N. ușa de baserike.

uscä J. pure uscä fazolu afära; uscäto (= «sec») — **io me voi osuși S. uscät, **altul** uscä Gb. — *apr. uscä — **osuși Gd. usca B. uscä — ** (copii:) ususi C. uscä L. uscä Sc. uscä — **otarë' (= it. «asciugare») N. uscä.

vacä J. väca S. väke Gb. Gd. B. väca C. vaca munca L. Sc. väca N. oväke.

văcar J. [] — **cravâr S. — **voläru B. [] — **voläru N. [] — **craväru.

väle J. väle — **ali žlib S. väle; **altul** än väle; **altul** nu-i än țer ni nu-i än pre väle Gb. — *apr. väle — **lug Gd. — *adm. väla — **lugu B. [neagä: väle] — *apr. pre väle — **lugu C. — **lugu L. väla, **altul** npre väle Sc. väla N. oväle, **altul** pre väle n cămarë.

vänä J. [] — **žila S. Gb. B. C. — **žilele N. [] — **o žile, **altul** žilite.

vänät J. čeru je viret (= it. «celestino») — **și: plavast S. [] — **blăw N. [] — **blau (= it. «celestino»).

vânt J. vint, vintu S. vint; neca vire runtru vintu — **bora Gd. vintu (traduce cr. «vetar») pușë' N. [] — **o märe bore.

vântos J. — **un craj vintl'iv; o costa vintl'iva S. [] — ** [neagä vintl'iv].

varä J. än vëra S. vëre Gb. Gd. B. C. L. vëra Sc. n vëra N. vëre.

vargä J. vërga (= germ. «Rute») S. vërga Gb. Gd. [] — **șiba B. C. L. Sc. vërga N. o vërgë.

- varză J.** vərʃa (=sl. «kapúš») — **broskvi (= sl. «broskve»)
S. vərʒe Gb. vərzele Gd. B. vərza C. vərzele L. vərze Se. vərza N. vərze (= cr. «broskve»).
- vas J.** [] — **sud ali čebár (=sl. «čabár») S. — **vâžu de rož (= it. «vaso di fiori») N. [] — **ola.
- vechiu J.** S. [] **betár Gb. — **crpí ʃa staro cose ʃa novo L. betár, apr. ʃi stârațu Se. [].
- vedeã J.** se te vrur vëde... Gd. vezút-a; iõ vedu — *adm. ʃi: iõ veda.
- veghiã J.** vegl'â (=germ. «wachen») S. [] — **nu durmí.
- veni J.** ie vire ućis (=sl. «on pride ubíjen») S. oț viro; cume, veriț oț; neca vire; vingu [neagã: veriț-a uțis] Gb. viro oć; iõ viña B. C. viro; verita L. verita Se. viro; viru; verita.
- venin J.** S. [] — **ótrov.
- verde J.** — *adm. vërde — **jelén: iârba ie ʃelena S. — *apr. vërde — **želéno Gb. Gd. B. vërde L. **zeleno Se. N. vërde.
- veșmânt J.** [] — **mușãta roba S. [].
- vie J.** [] — **vrt de vir S. [] — **un sãd.
- vie (= trãi) J.** S. — **živí [neagã: viví] Gb. Gd. B. C. L. Se. N. — **živí.
- vierme J.** un gl'erm, (bãtrãni:) gl'ârme; gl'ermi marencu cumpír — **glistina merãnca samo pemínt S. l'ermu (: «piccolo, nel formentón») — **gl'ista (: sotto la terra) Gb. l'ermu Gd. iermu B. l'ermu — **glista C. l'ermu L. iermu — **gl'ista Se. l'ermu N. l'ermu (: grande) — **glista (: piccolo).
- vin J.** S. vir Gb. Gd. viru B. C. L. Se. N. vir.
- vinde J.** S. Gb. vindút-am B. vinduta C. vindút L. Se. vindúta N. vindut.
- vineri J.** vírer S. [] — **petác C. — **petác Se. **ier a fost petác N. [] — **petác (= cr. «pétak»).
- vioarã J.** [] — **o crižul'e, plur. crižul' S. [] — **o violițe.
- vipt J.** vipt (= it. «grano in genere», sl. «žito») = **tecu (= it. «vitto») S. viptu Gb. — *sugg. vipt — **intrãda Gd. B. viptu C. vipt L. viptu Se. N. vipt.
- vis J.** grumb vis S. — *sugg. miș — **a făcut un grumb șãń Gb. [] B. grumb mis — **ș: grumb n sómãn C. [] — **grumb somnu L. [] — **o grumb șãń Se. [] — **facut-a grumbo somnu N. mis.
- visã J.** visãt mi s-ey S. mi ș-a mișãt de tire Gb. grumbo mi s-a n misat B. mie s-a mișãt de tire C.

mi-s-a mis a t de tire L. mi-s-a mis â t de tire Sc. grumbo
s-a mis â t N. mi-s-a mis â t cu tire.

viță J. []—**o blâga S. []—**blaga; *altul* pășturu
va durâ blâga cășe N.—**uțeru de blâg e.

vițel J. vițé S. vițé, art. vițelu, plur. vițél' Gb.
ur vițé, vițelu B. un vițé, vițelu C. vițelu

L. un vițé, vițelu, doi vițeli N. vițél.

viu J. viiu. Gb. víu N. vii.

voi J. voi. C. Sc. N. voi.

vostru C. vostro L. vostru Sc. vostro.

vreă J. poc, pac nú-voi (= it. «posso, ma non voglio»); ió voi [*neagă*:
vol' u, vreu] S. voi; n-o i, nú-voi [*neagă*: vreu] Gb.

nú-voi; če v e r, căre v e r [*neagă*: vreu] Gd. nú-voi

B. če r e i, nu-voi C. n-o i L. ió n-o i; če v e r; i e v â
[*neagă*: vreu] Sc. poc, ma n-o i; nú-voi; nu vresu [*neagă*:
vreu] N. nú-voi [*neagă*: vreu].

vreun J. se te vrur v e d e... S. Gb. B. C. vrur L.
se-i vrur... N. vrur.

vulpe, vulpoiu J. []—**lișița S. []—**lișița i e
žensca, liš n â c u i e muški Gb. B. C. []—**lișița

Se. []—**lișița N.—**leșița, *altul* lișițe.

vultur J. []—***pil'užena S. []—**cragul' u.

zăceă J. ž â c e â n p â t (= germ. «liegt auf dem Bett») S.
ș â ț e p r e p â t B. ž â c e C. ž a c e L. z â c e Sc. N.
ž â c e.

zadă J. ș e d a (= germ. «Licht, Lampe») dim e'.

zbură J. []—**șletit S. []—**șletit-a.

zeamă J. časta ž e m a i e t â m n a.

zece J.—**deseț ur ši dvai set sau dvaisečur S.
ș e c e m i l' ; *altul* ž e c e m i l' Gb. B. z e c e L. ș â c e

Se. ș e c e N. ș e c e —**dvai set.

zi J. tota ș i a ; c e t r n â i s t ș i l e S. tota ș i a —**petnâișt
d â n.

zice J. av ș i s S. ș i ț e (= it. «dire») —**s p u r e (= it.
«contare») Gb. Gd. z i c e C. z i (= it. «di») L. z i c e

Se. z i c e , *altul* ș i c e - s e N. ș i c e .

1903 — 1914

Popovici

IOSIF POPOVICI a întreprins, în 1899 și în 1905, două călătorii de studii în Istria și a scris o serie de articole în periodice românești și streine: un articol despre numărul Românilor din Istria în «Tribuna» No. 161 din anul 1900; *Les noms des Roumains d'Istrie* în «Romania» XXXII (1903), 123—124 și în același an și aceeași revistă, pp.

325—332 o recenzie la *Glosarul* lui Byhan; apoi *Nuove postille al Dizionario delle colonie rumene d'Istria* în «Studj di filologia romanza» IX, 714—719; diferite articole informative apar în «Transilvania» XXXV (1904) 161—177 (*Dialectele române*) și în «Luceafărul» VI (1906), 143—149 (*Românii din Istria*).

Din unele din aceste articole am putut utiliză în vol. II câteva date. Despre articolul din «Studj di filologia» și despre recensia la *Glosarul* lui Byhan, Bartoli Kr. se exprimă astfel: «Postillele au meritul de a fi fost culese în mare parte din dialectul puțin cunoscut din Jeišni. E important se să știe că ele se întâlnesc aproape exclusiv în graiul din acel sat. Ion Jurman, din Villanova, de 44 de ani, chestionat de mine în 1904, cunoaște dintre aceste cuvinte numai pe cele importante (latine) mucl'a, tortele și pe cele de origine străină frâjer (germ.), frminânt (ital.), live și oștra (serbo-cr.). Dimpotrivă, române, suflă, pe care Popovici le dă din Val d'Arsa, mi-au fost negate de Jurman. Tot astfel până «ragno», care trebuie să fie o greșală; probabil că Popovici voia să scrie pânșă «tela». — Cu privire la transcrierea fonetică e de observat că Popovici scrie *â* (= *a* accentuat), preferabil, din punct de vedere fonetic și istoric, lui *o*. E o scăpare din vedere scrierea *a* în loc de *â* în cuvintele bâlega, harambășa, crnât, lâcom, pol'âna, sprât și — înainte de *i* — în frâjer (cf. râi). Dimpotrivă trebuie *o* (în loc de *â* ca la Popovici) în bora, incóc și sora. Tot astfel *a* — în loc de *e* (pe care Popovici îl auzeă influențat de rostirea sa bănățeană) în ânfășă, cadere, pariču (cf. și păstoru în articolul din «Romania»). — Nu am întâlnit iepița, ci proparoxitonul iăpița. Și bâlega și pricolița sânt, cel puțin pentru mine, proparoxitone; paroxiton e góbast și scútec («Romania» XXXII 330 și 332), iar oxiton potóp și, bineînțeles, zepuși. Afurisitele de accente! Dacă nu se pot imprimă de asupra lui *â*, treacă-meargă; dar de ce atâta zgârcenie când nu costă nimic? Iar Popovici e, în privința acesteia, prea de tot parcimonios. În britva și stăcní eu aud *v* și *c*, iar nu *f* și *g* ca Popovici. Cu privire la *s*, impresia mea coincide cu cea avută de Popovici, deși eu am auzit ștrigon și școf și, pe de altă parte, trs. În sfârșit pric, nu pricu, și caste, în loc de caste, care e o greșală de tipar.

«Mai lung e articolul critic despre Dicționarul lui Byhan... Popovici distinge diferite feluri de *e* și de *s*. În *âs* și *ânsă* el întrebuințează semnul *ś* pentru un sunet nou, neobservat de alții, pe care ar fi trebuit să ni-l descrie. Presupun că e vorba de un sunet analog cu *c* în *dice* al Toscanilor. În sfârșit se pare că Popovici aude două vocale «nedistincte», *e* și *u*, pe când până acuma la Românii din Istria fusese observat numai *ă*. Cu privire la «postillele» ce urmează în ordine alfabetică observ: așera — de care s'a ocupat și J. U. Járnik în «Zeitschrift f. rom. Philol.» XXVII, 409 — e o formă pe care Jurman n'o admite cu nici un sens; pentru el *șera* însemnează «ieri sera»; «questa

sera» se zice *ă sera* (cu *ă* accentuat), iar «domani sera» e redat prin *măre șera*.—baieru de furcă îlemendez în câșieru de f. Cu privire la *baserica* (cu *e*) Popovici susține că a aflat «une foules des formes» și ne dă numai două nouă: *beserica* și *beserica*, născute prin asimilare, probabil individuală, izolată. În tot cazul îndreptarea pe care Popovici mi-o atribuie mie, e a lui Marotti. — Cele două articole *bec* și *bic* trebuie rezumate astfel: nu există nici una din aceste două forme (necunoscute lui Jurman), ci numai *băc* «taur». Cel mult se poate adăoga *beco* «marito cornuto». — *cl'ún* nu e «inconnu de M. Byhan», care-l înregistrează s. v. — *mârkesc*, «coitus extra-naturel(!) des moutons». Eu am notat înțelesul propriu natural: *aretu oïle m(e)rké*. — Și eu am auzit *pastiru* și nu *paștiru*, cu atât mai puțin *păstoru*, care în nici un caz nu are *ă*. — *scof* «demnitar eclesiastic» e o greșală a lui Maiorescu și nu o «faute de M. Byhan»; eu am notat *școf* (mitria).

Popovici I — II

Lucrarea principală a lui I. POPOVICI a apărut la Halle în două volume și se numește *Dialectele române (Rumænische Dialecte)* IX, *Dialectele române din Istria*. Partea I, apărută în 1914, are subtitlul «Referințele sociale și Gramatica», iar partea II, apărută în 1909, are subtitlul «Texte și Glosar».

Scrierea această — însoțită de ilustrații frumoase — poate fi utilizată cu folos pentru materialul bogat folcloric, onomastic și toponomastic și pentru datele etnografice strânse la fața locului. În ceea ce privește încă partea lingvistică, cele două volume trebuie întrebuițate cu multă rezervă. O spunem din capul locului, fiindcă autorul lor trece în deobște ca singurul specialist în fonetică între filologii români și, din cauza aprecierilor mai mult decât favorabile ce i s'au făcut din partea unor critici complezenți, cei ce consultă lucrarea aceasta sânt ademeniți să ia drept sigure datele lui Popovici și când ele se deosebesc de ale înaintașilor săi.

Popovici pune prețul cel mai mare pe o transcriere «exactă», cu redarea tuturor nuanțelor pe care o ureche bine educată foneticește le poate distinge. Din punct de vedere teoretic, principiul transcrierii fonetice cât mai exacte e de sigur cel mai îndreptățit. În practică însă, el nu e posibil decât în cazul când ai la dispoziție aparate mecanice (gramofoane, fonografe, etc.), care să fixeze vorba rostită pe placă. După placă, acasă, în liniște și odihnă, având posibilitatea să repeți de nenumărate ori cuvintele pe care urechea nu le poate prinde dintr'odată în mod clar, se face apoi transcrierea cu un sistem de litere și semne care să poată redă și cele mai subtile nuanțe de sunete. Dacă totuși ai greșit, auzind sau transcriind rău, placa se păstrează și ai posibilitatea controlului. Când însă aparatele îți lipsesc și textul pe care-l culegi îl

auzi povestit prea repede ca urechea să prindă exact toate nuanțele de sunete și mâna să însemneze toate semnele diacritice ale transcrierii fonetice, când acest text îl copiezi pentru tipar abia după câțeva vreme, de obicei departe de cel ce ți l-a povestit, atunci orice tendință de a fi exact până în cele mai mici amănunte devine iluzorie. De aceea e bine să renunți dela început a fi prea minuțios, să te restrângi la redarea exactă a sunetelor celor mai caracteristice; neglijând subtilitățile, îți vei putea încorda atenția cu atât mai mult asupra sunetelor pe care le-ai recunoscut ca fiind particulare dialectului studiat și le vei putea redă în mod neîndoios.

P., deși a lucrat fără aparate mecanice, întrebunțează, în alfabetul său fonetic foarte multe semne, menite să fixeze cele mai fine nuanțe de sunete; în corpul lucrării găsim chiar semne ca *ç* cu semnul scurtimei de asupra (¹²/₁₀, ³³/₂₁), *ș'* (¹/₇), *j* cu un circumflex (¹⁵/₂₄, ¹⁸/₃), pe care nu le explică în «Introducere». Când cetim însă textele, vedem că în tendința sa de a face distincții prea fine, el n'a notat sunetele cele mai caracteristice istroromâne, că din cauza prea multelor semne diacritice cu care și-a îngreuiat alfabetul fonetic, s'au strecurat o mulțime de greșeli de scris și erori de tipar.

Spre a ne convinge de acest lucru fiecare pagină din cartea lui P. ne oferă zeci de exemple. Vom scoate la acest loc de pe cele dintâi trei pagini (din două texte comunicate amândouă de Mateiu Glavina din Susnievița) numai acele cuvinte care se repetă de două sau de mai multe ori sub forme diferite, asemănându-le une ori și cu forma dată în glosar. (Numărătorul fracțiunii indică pagina, numitorul arată rândul; când nu se dă și cifra romană, se înțelege volumul II, cu textele și glosarul)

- s-ș-s-ș: hrașt ¹/₁₁ — hrast ¹/₁₃ — hrăștu ¹/₂₃
 misliș ²/₉ — mișli ²/₂₃
 șmocvă ²/₁₀ ²/₁₁ — smocvele ²/₁₀
 goșpodin ²/₃₄ — gospodinu ³/₂
 stuș ¹/₃ — ștut ²/₁₆
 și ³/₄ etc. — și ³/₂₈
 pukse ²/₂₈ — pucșe (glos.)
 prestreșit ²/₁₃ — pristrași (glos.)
- ć-č-c(e), c(i)-ț: ucis ²/₈ — ucis ²/₇ ²/₂₃
 ćela ³/₂₈ — țela ³/₁₀
 potucita ³/₇ — potucit-a ³/₉ — tocit ³/₂₂
 băcfă ³/₂₁ — băcvile ³/₁₇
- i-î-î: petnaist ¹/₁₆ — petnaist ¹/₁₆
 fïorin (glos.) — fiurin ¹/₁₅
- u-ū-[și w]-v-f: preftu ²/₃ — prețtu ²/₆ — prevt (glos.)
 lovți ²/₂₆ — louți ²/₂₇
 băcvile ³/₁₇ — băcfă ³/₂₁ — băcfvă ³/₂₂
- a-ă: ganèi ¹/₁₅ — gănèit-a ¹/₁₄
 părtescu ¹/₅ — partî (glos.)

	neștăvit-a $\frac{2}{11}$ — neștavit-a $\frac{2}{20}$
	batut $\frac{3}{15}$ — bătut $\frac{3}{34}$
	zahrșteit-a $\frac{1}{4}$ — zährșteit-a $\frac{1}{13}$
a-â-ă-ø:	daje $\frac{1}{15}$ — dâje $\frac{3}{17}$
	zăzetu $\frac{1}{22}$ — zâzetu $\frac{2}{34}$
	ontrât $\frac{2}{28}$ — ontrat $\frac{1}{19}$
	respârți $\frac{1}{5}$ — resparti $\frac{2}{1}$ (respârți glos.)
	mai $\frac{3}{18}$ — măi $\frac{3}{19}$
	lât (glos.) — löt $\frac{2}{29}$
ă-ę-ę-e:	vacă $\frac{1}{4}$ — vâķę $\frac{1}{20}$
	ăntreba $\frac{1}{18}$ — ăntrebe $\frac{1}{12}$
	pliră $\frac{1}{8}$ — pl'ire (glos.)
	pukse $\frac{2}{28}$ — pucșę (glos.)
	čerbiće $\frac{3}{27}$ — čerbiće (glos.)
	juve $\frac{2}{10}$ — juve $\frac{2}{25}$
	ganęi $\frac{1}{5}$ — gănęit-a $\frac{1}{14}$
	hrșteit-a $\frac{1}{13}$ — zährșteit-a $\frac{1}{14}$
	daje $\frac{1}{15}$ — daję $\frac{1}{20}$
	je $\frac{2}{4}$ — ję $\frac{1}{19}$
	smocvele $\frac{2}{10}$ — smocvęle $\frac{2}{10}$
	mers-au $\frac{1}{17}$ — męrs-a $\frac{3}{33}$
	mărănķę $\frac{2}{20}$ — mărănķę $\frac{2}{21}$, etc.

În limba vorbită întâlnim une-ori variante de rostire. Neconsecvențe în redarea lui «ș și ț venet» e un fapt adesea remarcat (cf. vol. II § 81); tot astfel găsim une-ori șovăiri între *i* și *î* sau între *a* și *ă*. Și în textele publicate de mine se găsesc «inconsecvențe»; mai ales observăm o oscilare între *r*, *n* silabic și *ă*n-, *ă*r- sau între *a* și *ă* în cuvinte neaccentuate în frază. Mai ales lipsa de accent, dar și împrejurimea, apoi emfaza, mișcarea mai repede sau mai trăgănată, precum și alți factori, pe care nu-i cunoaștem totdeauna, fac ca același cuvânt să fie pronunțat, uneori de același individ, în diferite feluri. Dar cazurile acestea sânt totuși mai rare și de obicei ne surprinde regularitatea aproape uimitoare cu care se rostesc neschimbate mai ales vocalele sub accent. Când culegătorul de texte de repetiții ori a dat dovadă de conștiințiozitate și exactitate, inconsecvențe de felul celor citate le vom considera ca fapte lingvistice cu care trebuie să contăm; când însă avem în fața noastră o scriere care cuprinde și în alte privințe inexactități, atunci aceste inconsecvențe le vom pune mai de grabă în socoteala autorului decât a graiului studiat.

Popovici distinge nu numai un *i* și *u* (*i*, *u*), ci și un *e* și *o* consonantic (*ę*, *ø*). Adevărat că în texte pe aceste două din urmă nu le-am remarcat niciodată — decât doar în cazuri de greșeli evidente, ca în *fărăę* $\frac{12}{7}$ —, dar și pe *î*, *u* el le transcrie aproape consecvent cu *i*, *u*; tot *î* scrie în loc de *î* (*î* șoptit), la sfârșitul cuvintelor, după consonante, ca bunăoară în *fiurini* $\frac{32}{2}$. Mă îndoiesc că pluralul nearticulat al lui *fiurin*

se deosebește de singularul nearticulat; P. are totuși, pe lângă forma citată, și: fiurini^{30/20}, fiurin^{1/15} fiurini^{1/24}. Mai supărător este că pe *i* îl redă și pe prin *j* (de ex. laje vol. I p. 148), deși în vol. II p. XVI ne spune că această literă trebuie cetită ca franc. *j* (= *ž*). În urma acestei întrebuintări echivoce nu mai știm dacă o formă ca fu^{78/30} *j* trebuie cetită fu^ž (corespunzând lui «fugi» dacoromând) sau fuⁱ (cf. II § 155).

Gartner, Weigand, Nanu și Glavina sânt de acord în afirmarea că lui -*ă* (*ă* final) dacoromân îi corespunde un *ę* (*e* deschis), care după Weigand are chiar natură de diftong. Popovici e de părere că vocala aceasta nu e *ę* ci *e* (vol. I, p. 57), care «se amestecă (=confundă) cu *ă*» (ibid). Să ne fie permis a bănuși că și afirmarea aceasta izvorăște dintr'un fel de autosugestiune pricinuită de deprinderea de a roști în dialectul său bănățean sunetul *e*. Uneori aflăm și la Popovici *e*, d. ex. ă n i u r b e ^{77/17}, g ũ i l e p. 112, dar dovada indirectă ne-o dă cuvântul i u v e ^{2/10}. Popovici nu-i cunoaște etimologia (căci dacă i-ar cunoaște-o, ar da-o în Glosar), iar Byhan, după care se orientează în privința etimologiilor, îl derivă din UBI + VELIT (p. 235). Popovici a putut deci crede că -*e* din acest cuvânt corespunde unui *e* latin; în tot cazul n'a știut că el corespunde unui -*ă* dacoromân și că i u v e e egal cu iuă vechiu-românesc. În toate celelalte cazuri — verbe sau substantive și adjective feminine — Popovici aveă forma paralelă dacoromână cu -*ă* și printr'o apropiere involuntară de aceasta i s'a părut că aude și la Istroromâni un fel de *ă* (*ę*); îndată ce cunoștințele etimologice îl părăsesc, aude și el, ca alții, -*e*.

Adevărat că forma mai obișnuită la Popovici e iuve (cf. iuva^{70/23}). Dar aceasta nu vrea să zică mult, căci forme ca b e r e ^{2/14}, s e d v o r ^{1/6}, ă n t r e b â t ^{3/30}, și alte nenumărate, dovedesc că P. nu distinge totdeauna pe *e* de *e*.

Un cuvânt despre accent. Cred că nu trebuie să motivez pentru ce în transcrierea fonetică a unui text modern accentuarea e necesară. Lipsa accentului e o scădere, care poate îngreuiă înțelegerea textelor, mai ales în cazuri ca m i s l e ^{1/10}, care poate însemnă «gând» sau «gân-dește», după cum e accentuat m i s l e sau m i s l e. Dar P. îl însemnează uneori, «numai în cazuri de lipsă», precum ne spune (vol. II, p. XVI), fără să știm de ce odată scrie s i m ă n ^{2/23} și altă dată s i m ă n ^{2/35}, etc., de ce uneori accentul e acut și alteori grav. Nu înțelegem de asemenea de ce Popovici, care-i așa de economic cu accentele, ține să accentueze tocmai cuvintele monosilabe (de ex. s e ^{36/10} ^{51/13}, t e ^{41/3} ^{70/14}, m e ^{50/11}, b e ^{51/23} ^{51/24}, i ă ^{22/44} — am așteptă: i ă — ũ l' p. 162, etc.). De cele mai multe ori, dacă tocmai notează accentul, îl pune la loc greșit (d. ex. i ă p ă - n ș t ă l ă ^{13/36}, z e r u n c l' i ^{18/11}, t o r n ă ^{10/11}, ș t i e ^{37/17}, t r e i l e ^{53/37} ^{55/12}, t r e i i ă ^{55/1}, a ú r 89, a l ú a t 89, b ă s e r i c e 91, m r. c a r e 97, ă m n ă 117, m e r i t e i 124, etc.), fapt cu atât mai supărător cu cât accentuarea greșită o găsim și la omonime ca: p o r t ă ^{27/8} ^{31/26} ^{35/35} ^{46/4} — ceea ce ar însemnă «importă» — în loc de p ó r t ă = «poartă», v ă l' e ^{43/24} = «trebuie», în

loc de $v\grave{a}l'e$ (cf. $^{43}/_{27}$) = «îndată», sau în cazuri ca: $v\grave{e}d\grave{e}$ $^{36}/_{8}$ (unde ar trebui să fie: $v\acute{e}d\grave{e}$) și $v\grave{e}d\grave{e}$ $^{42}/_{13}$ (unde ar trebui să fie $v\acute{e}d\acute{e}$).

E evident că din niște texte transcrise astfel, filologul nu poate scoate date pentru studii fonologice. Să luăm câteva exemple. Am văzut în vol. II, § 35 că, spre deosebire de noi, Istroromânii au pe e metafonizat în \acute{e} numai în cuvinte vechi. Din faptul acesta s'au putut face deducții despre trecutul Românilor din Istria. Ce vedem însă la Popovici? Cuvinte vechi moștenite apar fără metafonie (d. ex. $c\acute{e}r\acute{e}$ $^{4}/_{4}$, $p'l'er\acute{d}e$ 137 alături de $p'l'ér\acute{d}e$ 166 etc.), tot astfel împrumuturi vechi din limbile slave (de ex. $v\acute{r}e\acute{m}e$ $^{4}/_{27}$ alături de $v\acute{r}e\acute{m}e$ $^{6}/_{14}$), pe de altă parte împrumuturi nouă de tot (de ex. $\acute{i}ak\acute{e}t\acute{e}$ $^{7}/_{29}$, etc.) apar cu \acute{e} în loc de e . Este oare vreo mirare că cercetători ca I. Iordan, voind să se documenteze, din cărțile lui Popovici, asupra «diftongării lui e » n'au putut ajunge, pentru dialectul istroromân, la nici o concluzie?

Același caz îl avem cu l' . Păstrarea lui l' (l' muiat) e o caracteristică a dialectului istroromân, spre deosebire de cel dacoromân. Totuși sânt cazuri, precum de ex. la articolul hotărît plural al masculinelor, în care Istroromânii au prefăcut, ca noi, pe l' în \acute{i} . Ar fi deci, din punct de vedere lingvistic, interesant a descoperi cât mai multe urme de această evoluție a lui l' . Dar sântem îndreptățiți să presupunem că Popovici a auzit bine și a însemnat exact cazurile de $\acute{i} < l'$ citate de noi în vol. II § 89? Nu vor fi mai de grabă dacoromânisme ca și văzut $^{5}/_{14}$, să $^{6}/_{3}$ $^{6}/_{8}$ $^{11}/_{16}$, $p\acute{o}rt\acute{a}$ $^{4}/_{8}$ «poartă» (în loc de $p\acute{o}r\acute{t}e$), cf. și $b\acute{a}r\acute{a}$ (în loc de $b\acute{o}r\acute{a}$) etc.?

Tot atât de dezarmat, ca cel ce vrea să facă studii fonologice, e lingvistul care ar vrea, din textele lui Popovici, să culeagă date pentru morfologia istroromână.

Să alegem iar, din multele exemple ce ne stau la dispoziție, câteva.

Precum la noi se face deosebirea între *mieu* și *mea*, tot astfel se face și la Istroromâni o distincție clară între forma masculină și feminină a pronumelui posesiv; nu există Istroromân care să confunde pe *se* «său», cu *s\acute{e}* «sa». Dacă la Popovici găsim zeci de exemple ca *s\acute{e}d\acute{v}or* $^{1}/_{6}$ (pronumele atribut la feminin, substantivul la masculin), să credem oare că distincția aceasta, necesară pentru înțelegerea vorbirii și îndreptățită și din punct de vedere al evoluțiunii fonologice a dialectului, nu se face la Istroromâni, sau că Popovici a auzit ceea ce nu există? Tot astfel confundă Popovici pe *ren* și *r\acute{e}n* (cf. $^{3}/_{24}$ etc.) și pe *re\acute{t}* și *r\acute{e}\acute{t}*, încât nu se mai deosebește viitorul de restrictivul prezent.

Sau să luăm pronumele demonstrativ al apropierii. În «Gramatică» (vol. I, pag. 72) se dau, în paradigmă, formele:

Sg. [masc.] *ćest-a*, [fem. întrebuințat și în sens neutral] *ćasta*,

Pl. [masc.] *ćest'*, [fem.] *ćaste*.

Iată acum câteva forme din texte:

Sg. masc. *ćesta* $^{24}/_{14}$ *ćesta* $^{24}/_{14}$ *ťasta* $^{24}/_{7}$

fem. căsta $^{21}/_{20}$, țăsta $^{21}/_{22}$ $^{21}/_{34}$, țesta $^{28}/_{1}$, țesta $^{29}/_{30}$
 Pl. fem. țăste $^{21}/_{20}$

Dacă formele acestea există de fapt, atunci datele pe care Popovici le dă în Gramatică sânt incomplete.

Una din cele mai caracteristice fapte morfologice ale dialectului istroromân, spre deosebire de toate celelalte dialecte românești, e dativul femininelor. Terminațiunea substantivelor feminine (care primesc la dativ particula *lu*) e totdeauna *-e* (II § 122). Popovici n'a observat acest lucru. În vol. I, p. 69 dă ca paradigmă forma *lu mul'era* (în loc de *lu mul'ere*, precum întâlnim în texte $^{2}/_{17}$). În texte alături de forme exacte ca: *lu bore* $^{4}/_{11}$, *lu măie* $^{22}/_{11}$, *lu crâl'ițe* $^{24}/_{21}$, etc., întâlnim formele «îndreptate» de Popovici: *lu bore* $^{4}/_{5}$, *lu măie* $^{22}/_{12}$, *lu gospodăriță* (sic!) $^{60}/_{26}$, etc. Pe aceeași pagină (61) am notat următoarele forme morfologice neobișnuite: *l'a* $^{61}/_{8}$ (în loc de *le* $^{11}/_{21}$) «ia», *luăt-a* $^{61}/_{9}$ (dar: *lăt-a* $^{61}/_{18}$), *gal'irile* $^{61}/_{14}$ (alături de *gal'irele* $^{61}/_{36}$ și regulatul *gal'irle* $^{61}/_{28}$), *iuve mi călu* $^{61}/_{23}$ (dacoromânism în loc de *iuve-m ie călu?*), *n-ân muncăt* $^{61}/_{28}$ «ne-am mâncat» alături de *n-a remăs* $^{61}/_{29}$ «ne-a rămas».

Inexactitățile de transcriere și multe greșeli de scris și de tipar fac adesea imposibilă orice încercare de studii sintactice pe baza acestor texte. Să luăm bunăoară problema articolului hotărît. Foarte adesea găsim la Popovici feminine în *-a* unde am așteptă, după toate câte le știm despre întrebuintărea articolului hotărît la Istroromâni, forme în *-e* (sau, la Popovici, în *-ă*), de ex.: *n boșca* $^{22}/_{6}$ $^{22}/_{10}$ $^{25}/_{11}$ *ăn voisca* $^{24}/_{2}$, *căsta bareta* $^{27}/_{16}$, *o mirina* $^{35}/_{26}$, etc. Dacă femininele în *-a* le-am putea considera la rigoare ca forme nearticulate — de felul celor notate de Bartoli — ce ne facem cu cazul invers: *fetă foșta* $^{12}/_{12}$ *omăjitu l'aw gură* $^{16}/_{21}$, *l'a mul'ere nascut* $^{24}/_{10}$, etc? Uneori din cauza aceasta textul întreg devine neclar. Astfel propoziția $^{3}/_{24}$ — 30 are un înțeles numai dacă îndreptăm pe *visita* ($^{3}/_{26}$) în *visită* și pe *porta* $^{3}/_{29}$ în *portă*; firește că *cela capotină* în loc de *ca capotină* ($^{3}/_{28}$) trebuie să fie greșit; *foșta grele* ($^{2}/_{28}$), fiind o propoziție nouă, Popovici trebuie să pună puncte înainte și după aceste cuvinte.

În fața unor astfel de exemple trebuie să ne întrebăm involuntar: înțeles-a Popovici însuși textele sale? De multe, foarte multe ori, ne îndoim de acest lucru. Vom vedea mai târziu că explicațiile care se dau multor cuvinte în Glosar nu se potrivesc de loc. Dar mai sânt și alte două dovezi: despărțirea cuvintelor și punctuația.

Iată câteva exemple de cuvinte despărțite greșit. Și nu mă gândesc la exemple ușor de îndreptat, ca: *c-a du-s* $^{3}/_{6}$ (recte: *c-a dus*), *n-ă vut* $^{3}/_{6}$ (recte: *n-ă vut*), *plecnind-a* $^{3}/_{30}$ (recte: *plecninda*), *jut-ă-re* $^{32}/_{32}$ (recte: *jutăre*), *cârl-e-i* $^{32}/_{34}$ (recte: *cârle-i*), *n-amnăt* $^{32}/_{23}$ (recte: *n-a mnăt*), ci la cazuri în care o despărțire

greșită poate schimba întreg înțelesul, precum: potu c i t a ^{3/7} (recte: potu c i t-a), c a ^{5/23} ^{11/27} ^{12/5} ^{14/22} (recte: c-a), n o-i ^{6/4} (recte: n o i), p u s a ^{12/7} (recte: p u s-a), c e s t-a ^{24/28} (recte: c e s t a), s a ^{27/29} (recte: s-a), v r u t a ^{30/8} (recte: v r u t-a), t'e ^{1/2} (recte: t'-e «îți e, ți-a sosit»), etc.

Punctuația lui Popovici lasă mult de dorit. Propozițiile scurte, concise, ale textului istroromân se urmează adesea fără a fi despărțite nici măcar prin virgule; tot astfel propozițiile intercalate, parentetice, nu sânt despărțite de celelalte nici prin liniuțe, nici prin paranteze (cf. ^{1/8-9}); dialogul care împistrițează povestirea nu e marcat de cele mai multe ori nici prin ghilemele, nici prin două puncte, când începe, nici prin liniuță, când urmează răspunsul, nici nu se pune semnul întrebării după întrebări, ci totul se urmează în propoziții chilometrice. Dar, la rigoare, te poți obișnui și cu felul acesta de punctuație și să-ți imaginezi virgulele, punctele și semnele de întrebare care lipsesc. Supărător e însă că Popovici le așează adesea greșit, rupând propozițiile, pregătindu-te la un dialog când urmează o propoziție secundară și invers. Iată câteva exemple. Vom da pe două coloane la stânga textul lui Popovici, iar la dreapta traducerea românească, cu punctuația corectă:

...odgovorit-au cārli āste? Noī ās-mo trinaist (recte: trinaist) frāṭ tot de un cāce și de o māie, ș-acmo āmnāṭ nuntru. Și-l' āntreḃe cē voi cērșit. Noī cērșin a noștre l'ube. Noī ne ren (recte: reṅ) rāda ānsura (recte: ānsurā) după trinaist (recte: trinaist) surār ca si ās-mo noī trinaist (recte: trinaist) frāṭ. Iel' zis-au bire. Iușto iō ām trinaist (recte: trinaist) fil'e si ontrat pripravit l-a cira (^{1/1-6}).

...sā nu zic niș. Ma cānd ai zis: āmnā jos și poberē (^{11/16}).

Vikeit-a lu iāpe (recte: iāpe) vezi-vezi k'e-i cīia un musāt per, iāpa l'-a zis ke se vezuri cēva n-āri de cuvintā, ma cānd, āi zis reziezde-me și le sus pure-n (recte: pure-n) zep (^{7/1-6}).

...au răspuns: «Cine sânteți»? — «Noi sântem 13 frați, toți [născuți] dintr'un tată și dintr'o mamă». Și atunci [au răspuns]: «Intrați înăuntru!» Și-i întrebă: «Ce căutați»? — «Căutăm iubitele noastre. Ne-am însură bucuros cu 13 surori, după cum sântem și noi 13 frați, zis-au ei. «Bine, tocmai am și eu 13 fiuce». Și îndată le-au gătit cina.

«...să nu vorbești nimic! Dar dacă ai vorbit, [acum] coboară și culege!»

I-a strigat iepii: «Iată aici ai o pană frumoasă». Iapa i-a zis că: «dacă vei vedeă ceva, să nu vorbești! Dar fiindcă ai vorbit, descalecă și ridică[-o]; pune-o în buzunar!»

Iată două probe despre cum înțelege Popovici particularitățile graiului istroromân:

Locuțiunea ce va zice însemnează la Istroromâni «ce va să zică». O avem bunăoară în textele publicate de mine (⁸/₁₀) și o avem și la Popovici (²⁴/_{25—26}). Cu toate acestea Popovici n'o cunoaște și traducând-o verbal cu «ce va zice» interpretează greșit fraza următoare: Ma, căco: Domnu a meu si a teu ce va zice ke tu mire asă muncești. După punctuația lui Popovici, avem să traducem: «Dar, tată, ce va zice Dumnezeuț meu și al tău că tu mă muncești așa?» De fapt însă, Domnu a meu si a teu e o propoziție exclamativă, care trebuie pusă între virgule și traducerea e: «Dar tată, pe Dumnezeuț tău și al meu, ce va să zică că mă muncești așa!?».

La ¹/_{17—19} cetim: Omu spure lu mul'ere c-a ucis prețtu ke c-ăre făce, ănmestit s-a, portă prețtu-l acesta la cěstă, la cěstă fost-a vožu cu ml'ăre. Cine e în stare să înțeleagă această propoziție? Cum să înțelegem pe «prețtu-l acesta», când știm că Istroromânii n'au nici o urmă de articolul -l la masculine și că pronumele lor demonstrativ e «cesta», iar nu «acesta»? Presupun că adevăratul text e următorul: Omu spure lu mul'ere c-a ucis prețtu. Ke c-ăre făce? Ănmestit-s-a, portă prețtu la cěstă. La cěstă fost-a vožu cu ml'ăre. Adecă: «Omul spune nevestii c'a omorît pe preot. [Și-i zice că] ce-i de făcut? S'a îmbrăcat [și] duce pe preot în drum. În drum eră un car cu miere». Interpretarea aceasta se potrivește perfect și cu contextul întreg. Decât ca să o poți da, trebuie să ști mai întâiu că conjucția k e la Istroromâni se întrebunțează foarte adesea (exemple multe la Weigand II, d. ex. ³/₉, ³/₁₀; cf. și la Popovici ⁶⁰/₁₆, ⁶²/₈ etc.), analog ca al nostru «că» în poezia populară, fără să schimbe cât de puțin înțelesul propoziției pe care o introduce.

Asupra Glosarului trebuie să ne oprim ceva mai mult și să ne punem întrebarea: ce rost are în general un Glosar care se adaogă unei culegeri de texte dialectale?

Dacă asupra extensiunii unui astfel de Glosar părerile pot diferi (și de fapt se deosebesc), scopul lui nu poate fi decât unul: să dea, în ordine alfabetică, cu cea mai mare economie de spațiu posibilă, tezaurul lexical cuprins în texte, cu citarea exactă a paginii (sau bucății) și — dacă se poate — și a rândului (sau alineatului), ca cetitorul să-l poată afla. Dacă textele sânt întovărășite de traducere și de un studiu gramatical, Glosarul are mai mult rostul unui indice, care-ți dă posibilitatea să găsești repede cuvântul ce te interesează. Dacă traducerea lipsește, el trebuie să dea și înțelesul, sau mai bine zis toate nuanțele de înțeles ale unui cuvânt, astfel ca cel ce citește textul să aibă puțința de a controla dacă interpretarea ce a dat-o el unui cuvânt într'o anumită frază e justă sau nu; în acest caz Glosarul devine unul dintre cele mai importante lucrări auxiliare ale lexicografului, care pe baza glosarelor bune va alcătui dicționarul unei limbi. Când lipsește și studiul gramatical, Glosarul nu se va mulțumi numai cu înregistrarea cuvântului și a traducerii, ci trebuie să dea și formele lui morfologice și funcțiunile lui sintactice.

Cu cât autorul unui Glosar are o experiență mai bogată, cu atât el va ști mai bine ce trebuie să dea și ce poate lăsa afară din Glosar. Căci economia rămâne una din condițiile esențiale. Dar cu o împărțeală bună, cu o utilizare clară și consecventă a scurtărilor convenționale, a diferitelor caractere tipografice și lăsarea afară a tot ce e de prisos, se poate da uimitor de mult într'un spațiu mic.

Să vedem acum cum și-a alcătuit P. Glosarul său, care umple $81+7$ pagini de suplement, deci un spațiu mai mare decât textele? Mai întâiu în Glosarul lui nu se arată — cu excepția a foarte puține cazuri — locul corespunzător din texte, apoi foarte multe cuvinte nu se dau de loc, și anume tocmai acelea pe care cetitorul nu le poate afla în Glosarele anterioare, citându-se în schimb cuvinte care nu-s în texte, iar când găsești — adesea sub altă formă — un cuvânt pe care l-ai întâlnit în texte și asupra înțelesului căruia ai nedumeriri, de foarte multe ori nu afli traducerea adevărată. În schimb se dau formele gramaticale ale cuvântului (deși avem și un studiu gramatical) — mai ales greșit — se dau formele corespunzătoare din celelalte dialecte românești, se dă etimologia — atunci când ea e clarificată prin lucrări anterioare — și se mai dă și traducerea germană, adesea inexactă. La acestea se adaugă o mulțime de greșeli de tipar și de semne și scurtări întrebuintate alandala, în mod arbitrar și neconsecvent. Și Popovici își închipue că ceea ce dă el împlinește condițiile pe care nu le găsește în Glosarul lui Byhan: «un glossaire doit, à mon avis, représenter fidèlement la vie d'un peuple» (Romania, XXXII, 327).

Iată câteva cuvinte din textele lui P., care lipsesc în Glosar:

șupeľ' $\frac{1}{21}$, $\frac{1}{23}$ (feminin ș u p l e $\frac{22}{15}$) = scorburos, găunos (< cr. šupalj, -plja, -plje)

probit l-a $\frac{1}{21}$ = l-a izbit, l-a lovit (< cr. probiti, cf. $\frac{9}{12}$, $\frac{9}{29}$ în textele noastre)

cărmit-a $\frac{2}{19}$ = a condus (< cr. krmiti)

ân spișe $\frac{2}{27}$ = la pândă (cf. spișe «a sta la pândă» $\frac{9}{3}$ în textele noastre, it. spiare «a sta la pândă», ven. spia «pândă»)

sud $\frac{3}{4}$ = judecată (< cr. sud)

portuneru $\frac{3}{12}$ — portarul

neca șpuște $\frac{3}{12}$ = să dea drumul (< cr. izpustiti)

rescēpit-a cēp u $\frac{3}{20}$ = a scos cepul (< cr. razciepiti)

s-a zăgrnit $\frac{3}{28}$ = s'a acoperit, s'a învălit (< cr. zagrnuti, cf. $\frac{5}{10}$, $\frac{40}{9}$ în textele noastre)

restăgnit-au $\frac{4}{21}$ = a întins, a așternut (cf. restegnît în textele $\frac{20}{17}$ < cr. rastegnuti)

jepurle $\frac{6}{18}$ = buzunarele (Byhan 389)

nicacor $\frac{6}{21}$ (recte: n i c a c o v) = în nici un fel, de loc (< cr. nikakov cf. $\frac{4}{89}$, $\frac{13}{17}$ în textele noastre)

ponoči $\frac{8}{29}$ nu e echivalent (precum par a indica parentezele) cu p r e n o p t e, ci e croatul *po(l)noći*, la Istroromâni și p o d e n o p t e (cf. Byhan 310) = (la) miezul nopții (cf. p o n a ț în textele noastre $\frac{32}{2}$, $\frac{40}{14}$).

zel'ežăn $9/6$ (cf. jelezăn $17/15$) = de fier (< cr. željezni, -a, -o)

au știt $21/19$ = au cetit (dela ștesc, știt, ști < croat. štiti «a ceti»), cf. Byhan 351)

ki zna $21/27$ = cine știe (< it. chi și cr. znati «a ști»)

tradimenat $21/22$ (am așteptă: tradimenăt) = trădare

homo $21/22$ = să mergem! haide! (cf. $12/11$ $17/41$ în textele noastre)

notejto $21/25$ = notat, scris

s'a nepraviat za... $22/16$ = s'a gătit de... (din cr. napraviti, cf. $5/25$ și $38/1*$ în textele noastre.)

s-a nečinit $22/23$ = a terminat, a făcut (< cr. načiniti)

ne daĭ bog $23/4$ = să nu dea Dumnezeu

le... ni pomisli slăbo $23/5$ = nici să (începă să) gândească (< cr. pomisliti) ceva rău de ea

căpo $23/7$ = căpetenie (cf. $19/17*$ în textele noastre)

dopel'eit-aw $23/21$ = au adus (în căruță), cf. Byhan 389 (zepel'eĭ)

staņeit $22/33$ = oprit

dopustiĭ $23/35$ = lăsați, permiteți, dopustiru $33/27$ = vor permite (< cr. dopustiti)

s-a pozaconit $24/1$ = s'au cununat (< cr. pozakoniti)

ovižeit l'-a $24/9$ = i-a căutat prin buzunare

cunseņeit-a $24/14$ = a încredințat

câșă $27/6$ însemnează aici «ladă, sicriu» (cf. casún și casa $70/11$ = casetu $70/26$ = cașetę $4/33$ din textele noastre), deci n'are a face cu cașę = casă, din Glosar

svitlo $25/24$ = lumină (cf. svitlost în textele noastre $12/36$ $22/27*$)

mărtvi l'udi $27/10$ = oameni morți (< cr. mrtvi ljudi)

scuhę $27/26$ = fierbe (< cr. skuhati)

potreșit-aw cu căpu $28/7$ = a dat (mișcat), clătinat din cap (< cr. potresti, cf. stresĭ $1/15$ $1/22$ etc. în textele noastre)

odpiseit-a $28/9-10$ = răspunse în scris (< cr. odpisati)

zeigreit-aw $30/22$ = a pierdut în joc (< cr. zaigrati, cf. $18/5$ $18/7$ în textele noastre)

potenję-te $31/2$ = plânge-te, spune-ți păsul (cf. $37/3$ în textele noastre si vol. II § 199)

s-a spotejt $32/23$ = și-au bătut joc (< cr. špotati, cf. $26/2*$ în textele noastre)

na mjesto de je $32/37$ = în locul lui (< cr. na mjesto, cf. $8a/19$ în textele noastre)

pozvonit-a $33/18$ = a sunat (< cr. pozvoniti, cf. zvonĭ $16/14$ în textele noastre)

se otpravl'escu $33/27$ = se pregătesc (< cr. odpravljati).

Alte exemple: borebit $20/22$ = poate (cf. borbĭt în textele noastre $4/95*$ $6/23$ $8a/8$), dúhtoru $23/32$ = doctorul, furmaru $2/19$ (cf. germ. Fuhrmann), ĭăd $17/31$ = supărare (< cr. jad, cf. ĭadĭ $4/92$ $22/4$, ĭădn $22/6$ în textele noastre), jdribăț $13/8$ = armăsar (< cr. ždriebac), nejariĭ $16/72$ = ardeți (< cr. nažariti), nemureĭt $19/20$ = amoretat

(cf. *namuręi* $\frac{6}{16}$ în textele noastre), *nerăncit-aw* $\frac{24}{2}$ = i-a dat-o în seamă (< paleosl. *нарѣчити* «mandare», cf. vol II § 199), *nuşte* $\frac{18}{26}$ = oarecine, cineva, *av obidit* $\frac{21}{2}$ = a privit, s'a uitat la... (< cr. *obiti*, cf. $\frac{9}{12}$ * în textele noastre), *omori* $\frac{24}{20}$ (umorireț $\frac{24}{19}$) = omori, *omoiț-a* $\frac{18}{16}$ = a cufundat, a băgat în apă (< cr. *omoiți*), *pasion* $\frac{24}{25}$ = jale, petrolului $\frac{28}{23}$ = petrol, *pokosia* $\frac{18}{25}$ (recte: *pocosia*) = coseă, tăia cu coasa (< cr. *pokositi*), *poslușnă* $\frac{15}{5}$ = ascultătoare (< cr. *poslušan*, -șna, -šno), *pringe* $\frac{20}{7}$ = pe lângă, *pronte* $\frac{18}{30}$ = gata, *protigne'* $\frac{25}{5}$ = întinde (< cr. *protegnuti*), *re* $\frac{13}{36}$ = rege, *av rezdrenit* $\frac{20}{34}$ = a alungat (cf. *zdreni* în textele noastre $\frac{13}{22}$ $\frac{18}{28}$ și vol. II § 67 d), *rum* $\frac{22}{29}$ = rom, *sete* $\frac{17}{33}$ se $\frac{17}{33}$ (cf. *se șetescu* $\frac{36}{1}$) = să se plimbe (< cr. *šetati se*, cf. $\frac{18}{30}$ în textele noastre), *skițit* $\frac{28}{12}$ = chelălăit (< cr. *skičati* «a guița»), *slămnițe* $\frac{29}{24}$ = saltea (de paie) (< cr. *slamnica*), *s-să smăcnit* $\frac{25}{2}$ = a alunecat (< cr. *smaknuti se*), *spețit* $\frac{30}{4}$ = copt (< cr. *izpeci* «a coace»), *sprajnit* $\frac{27}{10}$ (recte: *sprajnit*) = au deșertat, au scos din buzunare (< cr. *izprazniti*), *sproc(ă)lnită* $\frac{13}{35}$ $\frac{17}{29}$, *stăie* $\frac{1}{7}$ (ștăie $\frac{1}{9}$) = grajd (< cr. *staja*), *studieit-a* $\frac{31}{31}$, *suhotă* $\frac{22}{14}$ = loc uscat (< cr. *suhota*), *școfeit-a* $\frac{18}{16}$, *școfnî* $\frac{18}{16}$, *șegeit-s-a* $\frac{18}{3}$, *șepo* $\frac{20}{32}$ = schiop (< cr. *šepo*), *șopot* $\frac{2}{25}$, *șpil'e* $\frac{26}{6}$ (*špil'e* $\frac{26}{5}$) = vizuine, peșteră (< cr. *špilja*), *ștăț* $\frac{34}{14}$ = state, țări?, *teca* $\frac{23}{3}$ = teacă, *tigra* $\frac{18}{6}$ = tigroaică, *navăr* $\frac{16}{18}$, *vizita* $\frac{20}{7}$ = vizită, *viziteit-a-w* $\frac{20}{9}$ = a vizitat, *zesnit* $\frac{17}{1}$ $\frac{27}{26}$, *zlameña* = semn (< cr. *zlamenje*, cf. al nostru *znamenie*), etc.

Adaugă la aceste exemple (pe care le-am remarcat la cetirea celor 35 de pagini dintâiu ale textelor, fără să fi controlat decât cuvintele pe care mi se părea că nu le văzusem în Glosarul lui P.), următoarele scoase din exemplele citate în însuși Glosarul său subt alte cuvinte: *neca cure* 102, *pecurâr* 131, 133, *koňăru* 134, *oua* (ouă?) 138, *preșa* 140, *ofrișkei* 141, *passabroda* 141, *razuml'iv* 143, *gunoiu* (gnoiū?) 144, *omulê* 144, *rușe* 145, *svărtê* 149 = sfredelește, *stroiu* 149 (*stroie* 153), *sprăjni* 150, *medieșc* 151, *nepișeiță* (= *nepișeiță*?) 164, *turân* 168, etc., etc.

Dar chiar când cuvintele din texte se întâlnesc în Glosar, ele trebuie căutate subt altă formă, unde nu se dau variantele, precum nu se fac nici retrimiteri. Astfel avem:

în texte: <i>plecnind-a</i> $\frac{3}{30}$ (recte: <i>plecninda</i>),	în Glosar: <i>plegni</i>
<i>gaștigateit</i> $\frac{21}{27}$	» » <i>caștigatei</i>
<i>istina</i> $\frac{21}{28}$	» » <i>îistina</i>
<i>irima</i> $\frac{22}{5}$	» » <i>îirime</i>
<i>zlâte</i> $\frac{24}{3}$	» » <i>zlăto</i>
<i>muncât</i> $\frac{32}{31}$	» » <i>măncă</i>
<i>surbi</i> $\frac{56}{4}$	» » <i>sorbî</i> , etc.

Foarte adesea, când găsim și în Glosar cuvântul din texte, ni se dă un înțeles care nu se potrivește deloc. Astfel, dacă am traduce bunăoară propoziția: lucră că la ă ntru sire ²⁴/₈ după Glosarul lui P., am avea înțelesul, sau mai bine spus non-sensul: «lucrează calea între sine», în loc de: «face drumul înainte». Alte exemple:

respărți ¹/₅ (respărți ²/₁) = împărți; în Glosar «a despărți»
scăpăt-a ¹/₉ ¹/₁₃ = s'a refugiat, a fugit; în Glosar «a scăpă»
ăntrebă-l ¹/₁₈ = îi cere, ăntrebăt ⁹/₂₆ = rugat; în Glosar «a întrebă»

pre văle ⁹/₁₆ e adverb și însemnează «jos»; în Glosar numai văle «vale»

cațât ⁵/₂₃ = căpătat, agonisit; în Glosar «a prinde, a apucă, a începe»
val'è ⁵/₃₂ = «trebuie»; în Glosar: val' e ĩ = «prețui, are (!) valoare»
căvtăț-vō ¹⁶/₃ = «îngrijiți-o»; în Glosar: cavtă = «a căută cu ochii, a privi, ~ cu mâinile»

printre ¹⁷/₃₂ = «pe dinainte»; în Glosar «printre, prente (sic!)»
se va zemorî ²⁵/₄₋₅ = «va muri, se va înneacă»; în Glosar «a se obosi»

necatornă ²⁶/₃₇ (recte: tór nă) = «să dea înapoi»; în Glosar «mă-torn»

necase obărnescu na... ²⁷/₂₆ = «să se prefacă în...»; în Glosar: obrni = «a întoarce»

magari ²⁹/₁₂ = «chiar și»; în Glosar «macar»

trăgu-se ³²/₂₈ = «merg cu căruța»; în Glosar: trăje = «trage»

acordei ³⁴/₂₃ = «orientă»; în Glosar «acordă»

ățva rabi ³⁵/₁₄ = «îți va fi de folos»; în Glosar «a lucră», etc.

Când cuvintele istroromâne au corespondente dacoromâne sau când există la noi cuvinte care sună cam la fel cu cele istroromâne, P. le confundă, fără să bage de seamă deosebirile adesea foarte mari dintre ele. Astfel prepoziția istroromână s u, care de obicei însemnează, ca la noi, «subt», în construcția s u v o z au sensul «la». P. cunoaște numai sensul «subt», și citează chiar: s u v o z = subt car» (p. 153). Tot astfel pe niș, care însemnează «n i m i c» îl confundă cu «nici», deși exemple ca t u n - a r i n i ș ⁴/₃₆ «tu n'ai nimic», etc. din textele sale, ar fi trebuit să-l împiedece să facă această confuzie.

Uneori traducerea e greșită chiar când P. se referă la textele sale. Astfel cetim în vol. I, p. 147: «Dispre mire (Texte p. 11) și despre (Texte p. 27), despre, g. von». Lasă că și la p. 27 forma e dispre, iar nu despre, dar de câteși patru ori acest cuvânt are, la paginile citate (¹¹/₄ ¹¹/₂₅ ²⁷/₁₅ ²⁷/₂₁), înțelesul «de pe» și nu «despre».

Mai instructiv e cazul adjectivului g ĩ v u, la fem. g ĩ l e ĩ, care în Glosar se compară cu croat. g n j o, g n j i l a și se traduce cu «leneș», adăogându-se totodată că în acest înțeles Istroromâniei «folosesc» (= întrebuințează) și adj. l e n, -ă. De fapt numai l e n însemnează «leneș», iar g ĩ v u însemnează «putred», precum reiese limpede din Texte

^{35/34} unde e vorba de gnilă carne, adică de hoituri de vită (crepătă blăga ^{35/27}).

Cum a ajuns P. la înțelesul «leneș»? Iată deslegarea enigmei: el n'a scos cuvântul din textele sale, ci l-a luat din Glosarul lui Byhan, care îl traduce prin «faul» (p. 223). Deși Byhan adaugă construcția verbală: «verignyi(v)u = faulen» (iar nu «faulenz»), din care oricine poate deduce că «faul», omonim în nemțește, în cazul acesta însemnează «putred», P. traduce pe «faul» prin «leneș». Același lucru i s'a întâmplat cu verbul visî pe care îl traduce cu «a crește strâmb», deși în textele sale se găsesc exemple din care reiese evident adevăratul sens de «a atârna» (d. ex. ^{3/26}). De ce? Pentru că Weigand a tradus într'un loc prea liber și neexact pe acest cuvânt prin: «krumm wachsen» și Byhan a reproduș acest înțeles în Glosarul său.

Și tot Glosarul lui Byhan ne poate servi de cheie spre a înțelege multe din lipsurile și greșelile din Glosarul lui P. De fapt, de câte ori un cuvânt din textele lui P. nu se găsește în Glosar, cauza e că lipsește și la Byhan. Excepție face ști = «ceti», care se găsește la Byhan, dar pe care P. nu-l primește în Glosar, pentru că-l confundă cu celălalt ști «a ști», precum îl confundase odinioară și Maiorescu. Dacă cuvintele apar în texte sub o formă, iar în Glosar sub alta, cauza e tot Glosarul lui Byhan. P. dă bunăoară, după Byhan, ca formă tip mănecă, fără să citeze măcar varianta muncă (precum face Byhan), deși a ceea sta se întâlnește în texte (^{32/21}) și deși pentru dialectul aromân se citează toate variantele existente.

Deci P. nu-și alcătuește Glosarul din materialul cules de el, ci îl alcătuește după Byhan, cu toate P. are o părere nefavorabilă despre lucrarea lui Byhan. Deși Bartoli a controlat odată cu ajutorul câtorva Istroromâni datele lui Byhan și a îndreptat greșelile lui, inevitabile de altfel, P. mai face odată această lucrare de revizie. El nu se mulțumește însă cu o critică, care ar fi încăput pe câteva pagini, relevând numai ceea ce trebuia îndreptat sau controlat, ci îl transcrie încă odată (cu o mulțime de greșeli vechi și nouă), lăsând afară tocmai ceea ce face Glosarul lui Byhan atât de folositor, citațiile. Sau, ca să reproducem cuvintele sale: «Văzând însă marea necesitate, ce ne-a ținut într'o continuă agitație (!), necunoscând pedeo parte nici pronuncia cuvintelor, pedealta nici forma cuvintelor și cercul lor de lățire, precum nici sensul lor binestabilit, m-am hotărît să revăd întreg glosarul dlui Byhan din nou (!) și să presânt tesaurul român (?) din Istria în forma lui actuală. Am luat cuvânt de cuvânt (= germ. Wort für Wort) părerea (!) a cel puțin 4—5 (= germ. vier bis fünf) Români și Românce din Istria deodată (!) în satul Susnevița. Și așa am îndreptat cuvânt de cuvânt». (Vol. II, p. XI).

Cum stăm cu «tesaurul român în forma lui actuală» am văzut din multele lacune pe care aveă posibilitatea să le umple cu materialul lexical din Texte; cum stăm cu controlul «sensului bine stabilit» am văzut din exemple ca visî, gnilă; dar tot astfel stăm și cu «formele»

cuvintelor. Astfel bunăoară în Texte întâlnim pluralele *m u ș t* ^{1/9} și *v â c* 162; cu toate acestea în Glosar cetim: *m u s c a*, plur. *-k e l e* și *v â c e*, plur. *v â k e*, *-l e*. De ce? Căutați răspunsul la Byhan, care cel puțin citează și numele autorului din care le-a scos și nu le dă ca auzite de el.

Avem dar dreptul să ne îndoim că P. a luat «cuvânt de cuvânt» din Glosarul lui Byhan și a controlat la fața locului existența, forma, sensul și extensiunea cuvintelor.

În Glosarul lui P. cetim: «*P a ș i ț e* după Weigand cf. sudslav *pasica*; eu am notat *ț i n t u r i n i c*, *-u*, g. Gürtel mit Schnalle». Adică: Byhan dă, după manuscristele lui Weigand, un cuvânt *p a ș i ț e* «Gürtel mit Schnalle» și îi dă etimologia: croat. slov. *pasica* «Leibgürtel» (p. 303). P. care a «luat părerea» a 4—5 Susnievițeni pentru fiecare cuvânt, a trebuit să fi primit un răspuns negativ la întrebarea dacă acest cuvânt există sau nu, deoarece ne asigură că a notat sinonimul *ț i n t u r i n i c*. Dar cuvântul există doar într'un text cules de el din Susnievița (^{17/10})!

Deși P. nu ne explică nicăiri semnele și le întrebunțează în mod echivoc, presupun totuși, din cazuri ca «*păcăt || pecăt*», «*sigil || pețât și pecăt*», etc. că semnul || vrea să arăte că cuvântul dat la locul dintâiu e cel din Glosarul lui Byhan, greșit sau necunoscut Susnievițenilor și pentru care el dă, după acest semn, forma corectă sau sinonimul aflat în Susnievița. Byhan dă cuvântul «*a g u ș t = August*» notat de Nanu în satul Jeliăni. P. îl reproduce în Glosarul său (p. 37), fără nici o observare. Am fi în drept să credem deci că el l-a auzit în Susnievița (căci la cuvintele întrebunțate numai în Jeliăni se pune țifra 8), dela persoanele pe care le-a chestionat. Dar atunci de ce scrie și el, ca Byhan, cuvântul cu *γ*, un semn pe care de altfel el nu-l întrebunțează în transcrierea sa fonetică și nici nu-l explică în Introducere, unde se dă lista semnelor fonetice, cu explicarea lor?

Byhan, întâlnind în textele care-i stăteau la dispoziție verbe într'o formă finită, eră nevoit să reconstruiască, pentru Glosarul său, forma infinitivului, pe care avea s'o dea în titlu. De cele mai multe ori reconstrucțiunile sale, făcute cu mult spirit critic, sânt juste; uneori ele-s greșite, de ex. la *r u t ș e j i* și *i a d e j i*. P. însă, care susține că a controlat cuvânt de cuvânt, dă totuși, după Byhan, formele acestea greșite.

Dependența lui P. de Byhan se vede bunăoară și la cuvântul istoromân pentru «săpun». La Byhan se dă în titlu forma *ž o j i f e*, pe care o reproduce și P. ca *ž â j i f e* (p. 168), dar, deoarece pe *ž* el îl scrie de obicei *j*, mai găsim încă odată același cuvânt sub forma *j a j i f e* la p. 117.

În Glosarul lui Byhan se întâlnesc unele cuvinte care pentru orice cunoscător al fonologiei și morfologiei istoromâne sânt cel puțin remarcabile, iar când ele provin din izvoare mai puțin vrednice de încredere, chiar suspecte. Astfel sânt cuvintele lipsite de rotacism *j u n = ajun* (după Maiorescu), *l i n = in*, apoi *p o ș i e d*, *-d é*, *p o ș e z u t* (*p o s i e z u t*) la Maiorescu, un dacoromânism evident, *r e ș p â r ț i*, *-ț i t*, *ț e s c* sau *-p a r t*, tot la Maiorescu, în loc de *r e ș p a r t i*, ș. a. Având

oazia să se convingă despre existența sau neexistența lor, Popovici, în loc să le introducă în chestionarul său, le-a transcris fără critică după Byhan. Mai putem noi crede, după toate câte le știm, că P. le-a aflat de fapt în Susnievița? Să credem că Istroromânii zic președ sau respărți, când P. însuși dă în Textele sale forma resparti $\frac{1}{2}$ (și respărți $\frac{1}{5}$)? Popovici, care nu e în curent cu cercetările mai nouă ale filologilor români, derivă, ca Byhan în 1896, pe fereca din *FERRICARE, în loc să-l derive din FABRICARE, precum dovedește tocmai istroromânul farecâ (și meglenitul faric) cu *a* după labială. Mai grav e însă că, ademenit de forma dacoromână și de etimologia eronată, Popovici dă în Glosarul său ca formă istroromână ferecâ, deși în Textele sale cetim zăfarecât $\frac{1}{16}$.

Rămâne să ne ocupăm și de tehnica, de partea formală a acestui Glosar.

Am spus mai nainte că Glosarele trebuie făcute cu cea mai mare economie de spațiu posibilă, pentru ca să poată cuprinde un material cât mai bogat de cuvinte, pe care cetitorul vrea să le găsească fără pierdere de vreme. Deci partea formală nu e o chestiune fără importanță și dacă ea e neglijată, ca în cazul de față, Glosarul nu se poate întrebuița.

Că la P. nu găsim cuvintele sub forma în care apar în Texte, am văzut. Dar nici măcar ordinea alfabetică nu se ține. Și nu e vorba de o scăpare din vedere sau două, ci de o sumedenie de cazuri, d. ex. la ar z i n t, a n c o, ă n z d o l u, g a m b i e ȳ, o ș e, s c a p i n, ș t r u c ă l' u, etc. Pe când în Glosar *ă* urmează după *a* și *â*, în Suplement cuvintele începătoare cu *ă* sânt așezate între cele cu *a*. Dar și în privința aceasta se observă dependența lui P. de Byhan. La Byhan cuvântul porini este dat, în mod excepțional, greșit; greșala se găsește și la P. Byhan transcrie pe *c* prin *k*, deci ordinea: p o r e d e n, p o r k, p o r k e, p o r k i t ș, p o r i n i, p o s t — cu excepția lui p o r i n i — e cea alfabetică. P. însă scrie *c* înainte de *a*, *o*, *u* și dă forma p o r ă t în loc de p o r t, dar păstrează ordinea din Glosarul lui Byhan: p o r e d e n, p o r c . . . , p o r k i ț e, p o r i n i, p o r ă t. Același caz cu: n e b i, n e g o, n e g r u, n e c a, n e c ă r s t i t, n e g a n i e ȳ; numai că de astădată mai urmează încă odată articolul n e g o.

Când vocala inițială dispăre în anumite împrejurări, ea e pusă în paranteze, d. ex. (a) c a ț ă. De ce lipsesc însă parantezele la a c ă s e, a r m ă r, ă m b a t i, ă n t r e b ă, etc.?

Impotriva uzului comun, cuvintele din titlu se scriu cu majusculă. De ce însă: a b ă t e, b ă s, b ă s t a etc.? Tot cu literă mare se dau și etimologiile, deci «[Carbō Carbōnem]», dar «[Cornu, cornus]», unde al doilea cuvânt nu e o formă flexionară a celui dintâiu — ca la carbonem — ci un cuvânt independent. La etimologiile slave avem pe aceeași pagină: «[croat. Rašpa]», dar: «[croat. raca]». Exemplu pentru formele dialectate: «Oie . . ., mr. Oae . . ., megl. oaia». În schimb avem literă mică la nume proprii

și de localități: «*costele* numire de loc», p. 101, «*maria*» p. 123, cf. și «*su Codru* = la codru», p. 153.

Cuvintele din titlu se dau cu formele morfologice mai importante și adecă tendința lui P. e să ne dea la verbe infinitivul, participiul trecut și prezentul, la adjective forma masculină și feminină absolută din amândouă numerele, la substantive singularul și pluralul absolut și hotărît. Cele mai multe din formele acestea morfologice sânt de prisos, căci în majoritatea cazurilor ele sânt «regulate», deci eră de ajuns, la începutul Glosarului, o notiță scurtă prin care se arată flexiunea regulată. Ajungea să se releve numai cazurile neregulate, dacă tocmai credea P. că arătarea formelor trebuie făcută în Glosar și nu în Gramatică. Dar n'am avea nimic nici împotriva acestei risipe de loc, dacă: a) formele ar fi date totdeauna — căci dacă ele lipsesc la unele cuvinte, cetitorul trebuie să creadă că și în dialect sânt neuzitate — și b) formele date ar fi exacte.

Vom vedea din câteva exemple că nici una din cele două condiții nu le îndeplinește P., deși ne asigură că el a chestionat la fața locului cuvânt de cuvânt, întrebând și de formele lui. De unde se știe bunăoară cetitorul că o formă ca *ș e g a o*^{69/17} cu plur. *ș e g a l i*^{1/6} (*ș e g a l'*^{69/16}), care are înțelesul de «istet» e același cuvânt ca *ș e g a v* din Glosar, unde nu se citează nici o altă formă morfologică și unde se mai dă și traducerea greșită «glumet»? Sau cetitorul, care a cetit textele cu atențiune și a băgat de seamă că pronumele relativ apare la Istroromâni sub forma hotărîtă (*c â r l e*, *c â r e*), va fi de sigur surprins să găsească în Glosar forma *c â r e*.

Dar să luăm numai cuvintele începătoare cu *a* (*â*, *ă*) și să arătăm cât de neconsecvent și cât de neexact procedează P. în citarea formelor morfologice:

La verbe: Numai infinitivul se dă la *a b â t e*.

Participiul lipsește la *â n c a n t e ț i* și *â n c o l e ț i*.

Prezentul nu se dă la *a c o s t e ț i* și *â m b a r k e ț i*.

Când un verb e reflexiv, aceasta se notează cu un «refl.» la *â n Ț u r b â*, cu un «(se)» la *â m b a r k e ț i*, cu un «se» la *a c o s t e ț i*, cu un «se ~» la *â n c i n d e* (alte variante: *o Ț e v i s e*, *-it — p r o p a v i*, *s e*, *-it*) și nu se însemnează deloc la *â m b a t i* (tot astfel la: *g o d i*, etc.).

La substantive: Substantive la care se dă numai singularul absolut: *a Ț e r*, *a p e t i t*, *a p u s t o l*, *a r t i ț â n*, *a v l â t*, *â c*, *â r i e*, *a Ț u s t*, *â l b i r e ț*, *a Ț r* (sic!), *a r z i n t*.

Substantive la care se dă numai singularul hotărît: *â l' u*, *â r b o l u*, *â r Ț a*, *a r m o n i c a*.

Substantive la care se dau numai formele absolute din singular și din plural: *a l u r e ț*, *a r e ț e*, *a r m â r*, *â n*, *â p e ț*, *â r m â*, *â s i r e ț*, *â r p e ț*.

Substantive la care, pe lângă forma absolută și cea hotărîtă din singular, se dă pentru plural numai cea hotărîtă: *a l u r*, *â c s*, *â r t*, *â s*.

Substantive la care, pe lângă forma absolută și cea hotărîită din singular, se dă numai cea absolută în plural: *altăr, arel, (a) vocăț, ațe*.

Substantive la care în singular se dă numai forma hotărîită, iar în plural numai cea absolută: *armariću*.

Pentru ca întreg șirul de posibilități să fie complet, mai cităm, dintre substantivele începătoare cu alte litere pe «*beca*, pl. *-kele*», unde avem numai forma hotărîită din singular și plural, apoi «*văce*, pl. *văke, -le*», cu singularul absolut și pluralul absolut și hotărît.

La adjective: Numai masculinul singular: *acăt, ăntreg*.

Numai masculinul și femininul singular: *afund, așăv, ăriav, ăns, ăb* (deși la acestea două din urmă tocmai pluralul ne interesează).

Masculinul și femininul singular, iar la plural numai masculinul: *ăt*.

Subt celelalte litere ale Glosarului există însă și cazuri în care la masculin se dă forma absolută, iar la feminin cea articulată; acesta e aproape regulat cazul la adjectivele de tipul lui «*bolăn*, fem. *-na*». Dar avem și celelalte variante, cunoscute la substantive, precum: «*blăzen, -u*, fem. *-a*», etc.

Să trecem acum la formele greșite, suspecte sau neintelegibile:

Substantive: *cărbur, -e*, pl. *-i* (ca și când *cărbure* ar fi forma articulată dela *cărbur*)

casun, -u, pl. *-urle* (dar în Texte ⁵/₉ avem: *casunele*)

lăc, -u, pl. *-uri* (dar pluralele istroromâne sunt în *-ure*)

leieș, -a, pl. *jile* (adecă la sing. *j*, la plur. *j*?)

m'alișeș, -a pl. *m'alele* (acesta e plur. hotărît dela *mleș -wu*)

vrt, -u, pl. *tli 116* (forma pluralului e de neînțeles)

Adjective: *kise, -o, -la* (nu se înțelege)

mole, pl. -l', fem. -l'ș (un astfel de plural feminin e suspect).

Dar cele mai multe forme greșite le găsim la *verbe*.

La conjugarea I se dau împrumuturi recente în *-ă*, care-s toate suspecte (cf. II § 149), mai ales că se dă, ca la Maiorescu, în prez. ind. terminația *-ex*, care lipsește cu desăvârșire la Istroromâni: *ornă, -ăt, orn*; — *speră, -ăt, sper(ez)* (despre acest cuvânt cf. II § 95 a). Dar se dau și infinitive în *-ă*, cu part. și prezentul din conj. IV: *grebenă, -it, -esc*; — *ruvină, -nesc*. Cazul invers, cu infinitivul în *-i* și prez. în *-ex* îl avem la: *divăni, -it, -ez*; — *stari, -it, -ez* și *zeleci, -it, -ez*. Dintre verbele de conj. II—III relevăm: *strinje, strins, string* (prezintele e dacoromânism) și *țese, țesut, țes* (sic!). La conj. IV se dau ca forme infinitivale: *ganêi p. 111* (*gani p. 165*), *glodè* (p. 145) și *usușè* (în loc de *-eș*), *minte* (în loc de *minți*; P. și în limba literară întrebunțează infinitivul *minte*), apoi *glorișia* (p. 112); infinitivului *migêșii* corespunde, după P., participiul *mignit*, iar infinitivului *radêș* prezentul *rădu* (tocmai ca la Byhan p. 325). Dacă avem un verb cu forme neregulate, și căutam în informații la P., de cele mai multe ori nu găsim nimic. Acesta e bunăoară cazul verbului «mulge», care după Weigand

are forma *múize*, după Gartner *mūize*, iar după Nanu *munze*. P. dă forma lui Weigand și adaugă, după Glavina, formele *muięe* și *mujj* (*mujesc*), remarcând că el a notat în Jeiän forma *muzes*; atâta tot. Dar la p. 161 ne dă el însuși un exemplu cu forma *múze*.

P. a văzut în alte Glosare că, din economie, nu se mai repetă cuvântul întreg din titlu, când se dau formele lui morfologice, ci numai terminațiunile, precedate de o liniuță orizontală, deci: *a scutâ*, *-ât*, *-u*, ceea ce va să zică că înaintea liniuții trebuie să ne închipuim tulpina «ascut-», sau, mai clar: *a scutâ*, *-tât*, *-tu*, o scurtare care are avantajul că arată și schimbările consonantei finale a tulpinei înaintea terminațiilor. Iată acum câteva exemple din Glosarul lui P.:

a cațâ, *-ât*, *-țu*
a scunde, *-ns*, *-du*
ăncarcâ, *-ât*, *-cârcu*
ănc'ide, *-s*, *-u*
ămprinde, *-ns*, *-u*
ârde, *-s*, *-u*

O singură dată scurtarea e clară: *ăncinde*, *-ns*, *-ngu*; dar ne îndoiim că forma infinitivului e «reconstruită» exact, căci am așteptă *ăncinje*.

Chestia se complică la cuvintele care în diferite forme flexionare schimbă vocala accentuată sau consonanta finală a tulpinei, d. ex.:

(a) *flâ*, *-ât*, *-u* (vrea să fie *âflu*)
 (a) *ratâ*, *-ât*, *-u* (vrea să fie (a) *râtu*)
arețe, pl. *-ț* (vrea să fie *areț* cu *e* mediu)
așterne, *-ut*, *-u* (vrea să fie *așternut*, *așternu* cu *e* mediu)
âs, *-u*, pl. *-i* (vrea să fie *ași*)
ânfășâ, *-ât*, *-u* (vrea să fie *ânfășu*)
ieși, *-it*, *-s* (vrea să fie *ies*).

Alte ori avem:

pâste, *pascut*, *pasc* (în loc de *pâsc*)
remareș, *-mâs*, *-mâru* (în loc de *râmăru*, cf. *râmăre* ^{55/16}).

În general P. pare a țineă deosebit de mult la liniuța aceasta. E chestie de gust dacă cineva o va întrebuiță și în cuvinte care se scriu numai cu două litere (d. ex. *ăn*, pl. *-ń*), dar e puțin obișnuit s'o întrebuițezi și în cazuri ca:

ârde, *ârs*, *-ârdu* (deci *ârdârdu*)
 (a) *vę*, *-ut*, *-âm* (deci (a) *vâm*)
coče, *-copt*, *-cocu* (deci *cocopt*, *cococu*)
urlâ, *-ât*, *-urlu* (deci *urlurlu*)

Găsim chiar și exemple ca: «*Sâpę*, *-a*, suflet, *-are*», adică: istrorom. *sâpę* însemnează «suflet» sau «suflare».

Un alt semn întrebuițat de lexicografi e: *~*, care substituie cuvântul din titlu și numai pe acesta. Iată câteva exemple de întrebuițarea acestui semn la P.: La p. 97 el înlocuște cuvântul «căută» din textul românesc. La p. 126 cetim: «*Mișę*, *-a*, pl. *-e*, slujbă, preftu *mașę* sau *~ lucrę misa*»,

unde în locul semnului ~ avem să cetim cuvântul «preftu». La p. 151 vem: «*izpuniti și na ~*», ceea ce trebuie cetit: *napuniti*, etc. Dar și alte semne și scurtări, neobicinuite la alți autori și neexplicate de P., se întâlnesc foarte adesea. Astfel în textul românesc întâlnim scurtarea franceză «20 frs.» (p. 149), adică: «20 de franci», sau «balk. Wort» (p. 114), adică «cuvânt balcanic», etc. Cu totul de neînțeles sânt uneori semnele || și: Iată două exemple: «*Altâr, -u*, pl. *-e* || de *oltâr*, âltâr, infl. cat. germană, g. Altar». Am vrea să găsim un înțeles în acest articol și să admitem că || desparte forme paralele, variantele. Dar atunci ar trebui să presupunem că P. crede că forma *altâr* s'ar fi desvoltat din forma paralelă *oltâr* sub influența catolicilor germani (!); și nici așa nu știm ce să ne facem cu forma «âltâr» (tipărită necursiv). Sau: «*ăc: oc(a) : oța*». Ce să știm alege din enigma ce ne-o dă P.? Există forma *ăc*? A auzit-o P. sau o citează fără control după Byhan, care o dă după Na nu?

Uneori ne întrebăm mirați, de ce citează P., într'un Glosar al dialectului istroromân, forme romanice, când ele n'au nici un rost? De ce se dau corespondentele romanice la cuvântul «aur» sau de ce se citează francezul «crête» la cuvântul «creastă»? Ce rost au etimologiile unguerești ale unor cuvinte dialectale dacoromâne ca «fedeu» sau ca croatul *vika*, din maghiarul *véka* (tipărit greșit: *vek'a*) p. 163, sau explicarea că magh. *szábyla* derivă din slav. *савлија* (sic!) p. 146?

Spre a se vedea ce lucruri de prisos ne spune P. în Glosarul său mai citez din articolul *Mielovăț*: «eu am notat în 5 *hrăstu* și-n 8 mi-a spus Val. Marmiliću de 85 de ani în 1899, nu știu dacă mai trăește și azi, (subliniat de mine), *hrabru*, ce nu poate fi, decât stejar?»

Tot de prisos sânt și corespondentele din celelalte dialecte românești, transcrise după Byhan, cu câteva greșeli. Iată de exemplu câteva forme, meglenite tipărite greșit: *an vârtes* p. 145, *feric* p. III, *frânti* p. III, *fründză* p. III, *puip* p. 142, *zinucilu* p. 117. Corespondentele dacoromâne, aromâne și meglenite ale prepoziției istroromâne *la* ar fi *a* p. 119, istroromânului *se neși* îi corespunde arom. *sim neș*, derivând din ital. *segnare* p. 148. Dar cum P. nu întrebuintează consecvent cursivele, uneori nu mai știm care e cuvânt istroromân, ce e text dacoromân și care sânt corespondentele dialectale, cf. articolele *coje*, *urlă*, etc.

Etimologiile le-a luat P. de asemenea de-a gata dela Byhan și din dicționarele noastre etimologice apărute dela 1899 încoace. Când dă de un cuvânt care nu e semnalat în acestea, el nu-i știe originea, nici chiar în cazuri evidente, cum e d. ex. *câibę*, urmașul (direct sau prin mijlocirea altei limbi a) lat. *CAVIA* sau *găbu* (p. 111), urmașul lat. *GALBUS*. Sau, când se depărtează dela izvoarele sale, el dă greș, ca în cazul lui *arată*, pentru care nu admite vechea etimologie a lui Cihac *ARRECTARE, admisă și de Byhan și în sprijinul căreia am adus în repetite rânduri dovezi nouă (mai în urmă în Dicționarul Academiei), ci admite pe *ARRATARE al lui Candrea - Hecht (fără să-l

pentru ca mai târziu să-l mai dea odată sub forma *r a t â* — ca și când ar fi alt cuvânt — crezând că derivă din *ELATARE*, fără a-l cita, ca autor al acestei etimologii, pe Meyer-Lübke. Greșeli în scrierea cuvintelor latinești deasemenea avem destule, d. ex. *umbilicus* 95, *lingua* 120, *investio*, *-ire* și **-ero* (!) p. 125, *primavera* p. 140, *sanquen* sau *sanquis* 147, *sùbulla* p. 153, *vigilare* p. 163, *pennis* p. 142 etc. Impotriva tuturor legilor fonologice el derivă pe istrorom. *caligo* < lat. *CALIGO*, pe *leișe* < *LEX*, *-GEM*, pe *patî* < *PATIRE*, pe *urđin* < *ORDO*, *-INEM* (deși verbul *urđin* e și il derivă din ven. *ordinâr*).

Valoarea părții etimologice a Glosarului lui P. se vede însă mai bine la cuvintele de origine slavă. Știm că tocmai în privința aceasta lucrarea lui Byhan are meritul de a fi stabilit, printr'o critică minuțioasă, originea exactă a cuvintelor istroromâne. Byhan nu s'a mulțumit să înșire formele slave corespunzătoare, ci el a căutat, după criteriile semantice și formale, să deosebească, pe cât eră posibil, cuvintele slave împrumutate de mult, pe când Istrienii nu erau despărțiți încă de ceilalți Români, de împrumuturile nouă din limba croată sau slovenă. Mai mult decât atât, el a consultat lucrări speciale din domeniul dialectologiei slave spre a afla forma dialectală croată sau slovenă cea mai apropiată de cea istroromână. Astfel lucrarea lui Byhan nu ne dă numai date exacte, ci și posibilitatea de a face deducții paleontologice interesante. P. nu observă toate acestea și luând din formele citate de Byhan una, adesea o alege tocmai pe cea greșită, sau când Byhan dă o etimologie cu rezerva cuvenită relevând și dificultățile, P. o dă ca sigură, fără să arăte și piedecile pe care un cercetător scrupulos nu e voie să le treacă cu vederea.

Iată câteva exemple (între ele și câteva de origine italiană):

Byhan: *kolp* «Schlag» < it. ven. *colpo* — P. *colp* «lovitură» [ital. *colpa*]. Dar it. *colpa*, însemnează «vină».

Byhan: *kosir* «Sichel» < croat. slov. *kostr*, pe când rom. *cosor* < paleosl. *kosorŭ* — P.: *cosir* [косоръ].

Byhan: *kožę* «Haut»; din cauza sensului < slov. *koza* — P.: *coje* (кожа).

Byhan: *go* «nackt» < kr. *go* — P.: *go* [vbulg. Голъ].

Byhan: *mustafe* «Schnurrbart» se compară din punct de vedere formal, cu ven. *mustafà*, care însemnează însă altceva — P.: *mustâfa* «mustață» [ven. *mustafà*], deși Bartoli a arătat etimologia adevărată.

Byhan: *otrovî* «vergiften», *otrów* «Gift» < croat. slov. *otroviti*, *otrov*, pe când rom. *otrăvi*, *otravă* < paleosl. *otraviti*, *otrava* — P.: *otrov* [bulg. *otravъ*], *otrovî* [vbulg. *otraviti*].

Byhan: *respî* «verstreuen» < croat.-slov. *razsipati*, pe când a nostru *răsipi* < paleosl. *razsypati* — P.: *respî* [разсыпати (sic!)].

Byhan: *strași* «drohen» < croat. slov. *strašiti* — P.: *strași* [sudslav. *štrašiti* (sic!)].

Byhan: *svet* (î) «heilig» < croat. slov. *svet(i)* și se trimite cetitorul la un alt articol, unde se arată că *sfânt* al nostru derivă din paleosl. *svetŭ* — P.: «sânt după Nanu, eu am notat *sveti* [vbulg. *svetъ*]].

Byhan: s u i i «fluchen, lästern» < croat. slov. *psovati, psujem* — P.: s u i i [sudslav. *provati, prujem* (sic!)].

Byhan: z o r i «a da zor»; ar putea fi croat. slov. *zoriti* «a se coace», dar sensul face greutate — P. z o r i «zori» [serb. *zoriti*] (Dar serb. *zoriti se* înseamnă «a se fâli»).

Mai iată vreo câteva explicări etimologice de ale lui P.: «p o r i n i = a se-mpăcă (sic!), deriv. dela vbulg. *mirъ* = pace cu pref. *po-* prefăcut în verb»; «p o t o p = potop, inundare, se derivă (sic!) din vbulg. *topiti* + prefixul *po* = inundare»; «p r i g r i z i prefectiv (sic!) dela *gristi, -zem*». Tot astfel sânt greșite și explicări ca: b o g â t â ș, diminutiv (!) dela *bogat*, etc.

Tot de prisos eră să dea în Glosar traducerea română și cea germană.¹⁾ Una ajungea, numai să fi fost completă și exactă.

Mai întâiu ne supără faptul că traducerea germană apare adesea sub altă formă decât cuvântul din titlu sau decât corespondentul român, d. ex.:

(a) s c u n d e, -n s, -d u, ascunde, g. *verborgen*
 b o v â n, pl. -e l e, pietri mari, g. *Steinblock*
 b r u s k e, -e, pl. -l e, petricele, g. *kleine Steine*
 l' e p u r, iepure, g. *Hasen*
 o g â r u, pl. -ț i (sic!), tăciune, g. *Kohlen*
 p r i m u r e || *ămnie* (sic!) *preșa*, obosit, g. *Eifer, Anstrengung*
 r o j i ț e, floare, g. *Blumen*
 s c u c e i, sughiță (!) când îl doare, g. *jammern, ächzen*
 s p â r j e, s p â r t, s p â r g u, sparge, g. *zerbrochen*
 z b a v i, izbăvi, mă scap, g. *befreien*, etc.

Mai supărător e când traducerea germană nu corespunde cuvântului istoromân, ci vreunui alt cuvânt din textul românesc, sau vreunei forme dialectale sau chiar cuvântului slav sau latin din etimologie. Astfel pentru istorom. c o d r u se dă traducerea «Berg, Hügel, *Platz*», pentru că la Aromâni *codru* are și înțelesul de «piața din mijlocul satului». Alte ori, dimpotrivă, se dau omonime sub același articol, iar nemțește se dă un singur înțeles, d. ex. «c o r n = 1. corn, 2. lemnul corn, g. *Horn*». Substantivul g l' i n d â r e tradus românește prin «ghindar», iar nemțește prin «*eicheltragend*», în loc de «Eiche», pentru că la Byhan a cetit: «vom lat. *glandarius* = *eicheltragend*». Tot astfel cetim la substantivul c u c traducerea germană «*Kuckuck singen*» etc.

Dar traducerea română și cea germană se deosebesc uneori cu totul tot, d. ex.: coșu (sic!) carului, g. *grosser Korbwagen* p. 101; — ciarșaf, g. *Leinwand* p. 99; — coasta dealului, g. *Bergseite* (?) p. 101; — ied, g. *Ziegenjunge* [= băiat care păzește caprele] p. 101; — a ajunge în

¹⁾ Nici în privința asta Popovici nu e însă consecvent. Astfel traducerea română lipsește la a b u n d e, a f u n d, c l' u m a c e, i n t r i g e i, m a ș t e l, etc.; la g r â b r u și la cele mai multe cuvinte din Suplement traducerea se dă în italienește.

conștiință (?), g. im (!) Gewissen auftauchen, I, p. 147;—păzitor de pădure = Förster p. 114;—încoaci, g. hierzu p. 115;—a se înșelă, g. sich betrügen (recte: sich täuschen) p. 115;—iască, g. Espe p. 116;—a direge, g. gerben, p. 132;—a tăia în bucăți (sic !) g. zerstampfen p. 135;—a se hotărî, g. sich einschliessen p. 151;—talpa ghetelor, g. Sohle, Fleck p. 137;—a scăpa de tot, g. entweichen p. 138;—a încrucișă, g. bekreuzigen p. 140;—a schimbă obiecte, g. walten I, p. 145;—a zminti, g. abschieben p. 150;—banca, g. Weberstuhl p. 152;—muiere, g. Einsame, Weibchen I, p. 151;—a se obosi, g. überdrüssig machen (werden) p. 156;—vedenie, g. Schein, Erscheinen p. 164;—zgură, g. Rost p. 167, etc.

Dacă ne întrebăm de unde provin aceste traduceri nepotrivite, aflăm mai multe cauze.

Cauza dintâiu e copierea fără critică a Glosarului lui Byhan. Iată câteva probe: Byhan dă după Gartner: «o b o l i = sich grämen»; P. care știe că acest cuvânt însemnează la Istroromâni «a se îmbolnăvi», îl traduce în româneasca lui prin «a se boli, betegi», dar copiază din Byhan pe germ. «sich grämen». — Pentru p r o p a d i Byhan citează din Ive: f a c e p r o p a d i = ital. «consuma» și-l derivă din slov. croat. *propasti*, *-padem* = «zu Grunde gehen»; la P. cetim: p r o p a d i, -i t, -e s c, a c o n s u m à (!), g. zu Grunde gehen. — Pe s t o b l e ț îl traduce Byhan, iar după Gartner, prin «Baum», ceea ce corespunde și cu slov. *steblo* «Baumstamm»; P. află însă la Istroromâni cuvântul acesta numai în înțelesul «loze de fasoale (sic!)»; cu toate acestea îl traduce în nemțește prin «Baumstamm», adăugând și «Fisolenstäbe» (adică: araci!). — Despre z e v i s i cetim la Byhan «abhängen (după Gartner) < slov. *zaviseti* = hängen bleiben, abhängen, croat. *zavisit* = ver-, um-, zuhängen». P., deși îl traduce românește prin «a spânzura», totuși dă traducerea germană «zuhängen» (= a acoperi acățând ceva deasupra) și «abhängen» (= a depinde).

A doua cauză e că P. nu cunoaște înțelesul precis al cuvintelor istroromâne. Despre acest lucru ne-am convins mai înainte, când am arătat că explicările din Glosar nu se potrivesc cu Textele. Iată câteva exemple scoase numai din Glosar: a c o s t e ț i nu însemnează «a debarcă», ci «a acostă»; — m o r a i g r e ț i nu însemnează «a se jucă de-a moara», ci a jucă jocul «mora» (se joacă cu degetele); — n a n c a = nu încă (recte: nici chiar), g. nicht einmal (corect, după Byhan); — n e c a = ca, că (recte: să), g. dass, damit (după Byhan); — n i ș = nici (recte: nimic), g. nichts (corect, după Byhan); — n u ș c â r l e = nu știu care (recte: oarecine, niște), g. ich weiss nicht wer (recte: irgend jemand); — n u ș c â t = nu știu cât (recte: câtva), g. ich weiss nicht wie viel (recte: etwas, einige); — p o p i = a se îmbătă; dar sensul acesta îl are numai forma reflexivă (cf. Wiegand II ¹⁰/₂) pe când cea transitivă însemnează «a bea tot, a goli sticla» (cf. Textele lui P. ⁹/₁₃), etc.

Altă cauză e că P. nu e preocupat de nevoia clarității. De aceea găsim uneori la el explicații și definiții din care nu putem alege nimic și ne îndoiim că P. are însuși o idee clară de spre ceea ce spune. De ex.: c o n ò b l ' a

= legătura de lemn a clopotelor la oi, g. Glockenhalter aus Holz; — c o r u n e = păreții gropilor, care sânt pieziși, și se folosesc în economia săracă (tip. saracă); — s a i e t e ș, -a strela ucide, hitit-a în 5 pistolețit-a, săgeată (ucide, a lovit) [ven. sa(i)eta], g. Blitz; — s c u t e c . . . în ir. e cătrînța ridicată cu colțurile . . . în frâmbie când se sprijinește ceva în ea; — ș t â r u are 4 s t a r i ć, tot laolaltă e doi meți (kg. 100) de origine slavă (star), g. Mass von zwei Metzen; — v u ć i, -it, -esc: ke pârta (= porte?) se lăie lupu oia, galira (recte: gal'ira) lișița, a duce [croat. vući], g. schleppen; — z e b o d i || colți, merzeň (= merzén?) brâjdele colți, a plantă, sădi.

Altă cauză e că P. nu știe nemțește. Iată câteva exemple dintre care unele foarte hazlii: Eselsattel p. 92 (recte: Saumsattel); — berbec = Bock p. 92 (recte: Hammel); — despre găină nu se zice nemțește «krähen» p. 95, ci «gackern»; — nu se zice «gebackene» (p. 101), ci «gebrannte Erde», nu «Schmiedstätte» (p. 101), ci «Schmiede» sau «Schmiedwerkstätte»; — nu «Unkraut vertilgen» (p. 114), ci «jäten»; — «Hundsott» p. 115 nu «Hundsflut»; — «Hacken (recte: Haken) zum Heu herausziehen» traduce pe «cârlig de smuls fânu (sic!)» — acoperământul vaporului e «Decke» p. 100; — «geschnittene Hände» p. 99 în loc de «Armstrumpf»; — «a închide ochii de somn» se traduce prin «die Augen zumachen vor der Mütigkeit (sic!) des Schlafes» p. 118; — «a străcură» e «durchsieben» p. 149 în loc de «durchsehen»; — «Sechsel» p. 165 în loc de «Sechserl»; — «a fătă» nu e «ausbrüten» p. 168 (= a cloci), precum nu se poate zice despre oaie nici «gebären» p. 131, ci numai «werfen». Mai frumoasă e însă traducerea verbală a lui «a căută în cap» prin «jemandem im Kopf suchen!» p. 93.

Dar, nu știe nici românește cum se cade.

Astfel, în loc de a traduce cuvintele istroromâne prin cuvinte literare, cunoscute de toți Români, le redă mai adesea prin cuvinte bănățenești, tot atât de necunoscute pentru cei mai mulți dintre noi, ca și cele istroromâne, de ex. «fedeu» (p. 103) = acoperiș, «măndulă» (p. 124) = migdală, «a picioră» (p. 155) = a ciupi, a pișcă, «penițel» (p. 158) = briceag, «a zdrăvăna» (p. 162), care, judecând după traducerea germană «niessen» (recte: «niesen») pare a însemna «a strănută», «negreală» (p. 94) = cerneală, «cămiș» = țevă, «sângerece» (p. 98), «clastru» (p. 98), «zar» (p. 98) = lacăt, «cocie» (p. 99) = trăsură, «chel» (p. 96) = varză creată, «chiciu» (p. 102) = șold, coapsă, «a fali» (p. 108) = a lipsi, «flastru» (p. 100), «cerusă» (p. 119) = creion, «slaină» (p. 119) = slănină, «ploier» (p. 121) = umbrelă, «miolă» (126), «fluieră» (p. 136) = fluier, «spețier» (p. 151) = farmacist, «șpargă» (p. 155) = sparanghel, «șpir» (p. 155) = ? etc. — Cf. și forme dialectale ca: «murar» (p. 122) = morar, «beșină» (p. 141), «cătăl» (p. 93), «dobă», «reutate» (p. 97), «ștrang» (p. 100), «paș» (sing. p. 100), «pierină» (p. 104), dar «pele» (p. 99), «feru» (p. 161, etc.), «cutât» (p. 104), «dător, dătorie» (p. 108), «peară» (p. 115), și «measă» (p. 126), «eftică» (p. 117), dar «ofticos» ibid.), «iău» (p. 117), «sum» (? p. 109), «feal» (= fel p. 110), «reci» (p. 141), «cafeua» (p. 149),

«respunde» (p. 131), «sătă» (p. 149), «fasoale» (p. 151), «suptăre» (p. 153), «șpital» (p. 155), «țăs» (p. 160), «păpuci» (p. 161), «ciștiga» (p. 167), «obiciali» (I p. 152), «vițâl» (p. 165) etc. Dialectul se resimte chiar și în formele gramaticale, d. ex. în întrebuintărea articolului *-u* în loc de *-ul*, d. ex. caieru (p. 94), cârlig de zmulș fânu (p. 98), curge izvoru (I p. 149), bou se-ntoarce (p. 132 și 154), voi propti zidu (p. 137), șefu lucrătorilor (p. 146), inelu furcii (p. 112), chitu de geam (p. 156), a fini cu măcinatu (p. 150), lațu de prins iepurii (p. 166), apoi: bucăț (p. 135), cepul de sus a vasului (p. 96), părțile . . . a vaporului (I p. 146), infinitive: a pute (p. 115), a minte (p. 125). Curioase sânt formele unor neologisme: contrat (p. 100), coștiență (p. 104), januar (p. 116), a provede (p. 141), infigt (p. 152), învidia (p. 168), îndefinit (p. 162), întestine (p. 163, dar: însemnează p. 165, injură p. 107), apoi formațiunea: a neprețui (p. 129 = nicht schätzen können), etc.

În sfârșit vom releva câteva exemple din care se vede cât de sărace sânt în limba maternă cunoștințele lexicale ale lui P. (care trebuie să întrebuinteze circumscrieri stângace și traduceri din nemțește ca să exprime noțiuni din cele mai obișnuite) precum și câteva curiozități, care nu-s lipsite de haz: «20 decalitru» (p. 91); — «ficiorul fratelui» (p. 94 = nepot de frate); — «măiestru de făcut zaruri» (p. 98 = lăcătuș); — «creițar» (2 fill.) p. 101 («filer» cu doi l!); — «*catrida* = scaun de un om» (p. 97, vrea să zică: scaun pe care se poate așeză un singur om, iar etimologia nu-i «ven. catedra», căci forma venetă e *karèga*); — «*u c u r i k e j i* = cum cântă cocoșul» (p. 102); — «deobiceiu fetelor se zice *curva*» (p. 104, vrea să zică: *curvâ*, li se zice numai fetelor, nu și nevestelor); — «*grea* = însărcinată» se dă ca o particularitate a dialectului bănățean (p. 113), ca și când n'ar fi o expresie comună tuturor Românilor; — «*kicița* = noada la picior» (p. 118); — «armonica de buze» (p. 148 = g. Mundharmonika); — *provâjeș* se traduce românește prin «abort» (=g. Abort) în loc de «privată»; — ««*m â r k e j i* . . . e coitus natural¹⁾ (!) la oi, la capre» (p. 126); — «catar de nas (I p. 149) = guturaiu»; — despre vaci P. crede că «zbiară» (p. 146), etc.

Spre a ne putea face o imagine completă despre valoarea științifică a lucrării lui P. ne mai rămâne să arătăm câteva din multele greșeli de tipar și greșeli evidente de notare. Cele de transcriere și cele de punctuație nu le notez:

⁵/₂₂ a n s u r â ț] ă n s u r â ț — ⁵/₂₄ ă n s] am așteptă ă n ș; dacă cuvântul e auzit bine, sensul e «singuri», nu «d-însu» (sic!), precum se dă în Glosar — ⁵/₃₁ I - o] ă o — ⁶/₁ n u l' - i e] n u - l i e (cf. II § 231) — ⁶/₃ d â n ' a r e] sens; am așteptă d â ț (cf. ⁶/₃), formă de politeță (plur.) — ⁶/₁₅ M - a m c â] m a - n c â] «însă în ceea» — ⁷/₁₀₋₁₁ a m a ș t e p t â : i e l' , c e s t a i s t u c u m u l' e r a , s e g a n e] (cf. ⁷/₂₀₋₂₁) — ⁷/₂₇ s e] r e] — ⁸/₇ D â m â r e ț a] D a m a r e ț a

¹⁾ În articolul din Romania scrise «extra-natural».

—⁸/₁₄ ă i n'are sens; am așteptă: i o (cf. ⁷/₃₀) — ⁹/₁₄ nega] ne ca — ¹⁰/₂₀ i ă p e] i ă p e — ¹⁰/₂₄ s e c ă l' are acord greșit; sau se c ă, sau se l' c ă l' — ¹²/₁₈ ke - i ... b e n'are înțeles; sau ke i e ... b e, sau ke - i ... b e t — ¹²/₁₉ Cr ă l u - l'] Cr ă l' u - l — ¹³/₂ d u p ă c - a lipsește c ă — ¹³/₁₀ c ă n d i o se z e h i h i z d e i (lipsește în Glosar) trebuie să fie greșit; am așteptă, atât d u p ă c ă n d c ă t și d u p ă se forma restrictivului viitor; înțelesul pare a fi: «când eu voi necheză» — ¹⁴/₃₂ v ă l'] v ă l' (e) — ¹⁸/₂₀ n u m t r u] n u n t r u — ²⁰/₃ c ă r l e - l] c ă r l e - l' — ²⁰/₂₂ c ă c e l e] c ă c e l e — ²²/₁₁ a n t r u] ă n t r u — ²³/₂₉ t a l ă t] t a l' ă t — ²⁵/₁₋₂ s p e l a v u] s p e l a v e i — ²⁷/₆ l - e n z e c o p e l i presupun că trebuie îndreptat în: l - r e n z e c o p e i — ²⁷/₂₉ c o r e n i pare a fi greșit, în loc de coren; la P. găsim adesea, probabil sub influența grafiei dacoromâne, -i la pluralele nearticulate masculine și la pers. 2 plur. din ind. prez. — ²⁸/₁₆ i e] i e — ²⁹/₂₅ g a n e - l] g a n e - l' — ³¹/₄ s - e r v a n'are sens — ³¹/₂₇ f u r e r i] f u s e r i? — ³²/₂₀ r e b ă t] r e b ă t — ³³/₅ c i r - t] c i r e - t — ³³/₁₄ s ă] s - a — ³⁵/₂₆ ș i l ă i e] ș i - l l ă i e — ³⁹/₂₀ t u c n i t - a] t u c n i t - a (= c u c n i t - a) — ⁴/₃₅ r e n] r e n — ⁴²/₁₈ r u g ă v e r] r u g ă - v e r — ⁴²/₂₂ a l' i] ă l' i (:c ă - i - t e l u i) = s ă - i a p a r i) — ⁴²/₂₅ c ă t - a] c ă t a — ⁴²/₃₆ s p e c i t] s p e c i t — ⁴²/₈ ă l' - ă m n'are sens; presupun că e greșit pentru ă l' - ă w — ⁴⁷/₁₃ ă m] ă m — ⁴⁷/₂₀ b r ă t] b r ă t — ⁴⁹/₂ k e i e] k e - i i e — ⁴⁹/₁₁ t u d e c ă m i s l i n'are sens — ⁵⁰/₁₀ ș i ⁵⁰/₁₆ i u v e i e] i u v e - i i e — ⁵⁰/₁₇₋₁₈ ă m - ă m] ă m - ă m — ⁵¹/₁₄ n o p ț i] n o p ț i — ⁵¹/₂₅ z l ă t ă n u] z l ă t ă n u (cf. z l ă t ă n u — ⁵²/₁₆) — ⁵²/₁₅ a s e r ă] a s e r ă — d ă ț - v o i] d ă - ț - v o i — ⁵³/₁ ă l' e] ă l ă e — ⁵³/₂₁ m u ș ă t] m u ș ă t — ⁵³/₃₃ i e l] i e l' — ⁵⁴/₃₇ d o v o t e] d o v o t e — ⁵⁵/₁₄ z e c l' i s] z e c l' i ș — ⁵⁷/₁₃ c i r e i] c i r e - i — ⁵⁸/₂ k ă] k ă' — ⁵⁸/₁₄ î n a i n t e a l u i m e s e r e p a r e a l i p s i c ă n d — ⁵⁹/₅ l' e] l' - e — ⁶⁰/₃₀ ș i ⁶¹/₅ ă n t r ă t - a ș i ă n t r ă t - a m] ă n t r ă t a (z e c l' i s), ă n t r ă t a m (c u n o s c u t), c ă c i n u a v e m a f a c e c u p e r f e c t u l v e r b u l u i ă n t r ă, c i c u a d v e r b u l ă n t r ă t = o n t r ă t «o d ă t ă, î n d ă t ă» — ⁶¹/₁₈ l - ă m] l - ă m — ⁶¹/₃₄ ă n] ă m — ⁶²/₁ t ı m a n e' e s u s p e c t; î n G l o s a r c u v ă n t u l n u - i e x p l i c a t. D u p ă p o ș n i t - a a m a ș t e p t ă u n i n f i n i t i v — ⁶²/₁₀ c ă p u - l] n u c ă p u - l' — ⁶²/₁₈ c e l' a] n u c e l a? — ⁶³/₁₅ p u s - a] n u p u s - o? — ⁶⁵/₂₀ n u ș t e] n u ș t e = c e v a — ⁶⁶/₃₃ s a] s - a — ⁶⁸/₁ v ă t] c ă t — ⁶⁸/₃ ă m n ă] n u ă m n ă? — ⁶⁸/₉ c l' e m ă i ă - l] n u c l' e m ă i ă - l? — s c u l ă i - v ă p a r e a f i d a c o r o m ă n i s m î n l o c d e s c u l ă ț - v e — ⁶⁸/₁₆ c e l' ă] n u c e l a? — ⁶⁸/₃₆ ă l t e] n u ă t e? — ⁶⁹/₁ f i l = ? — ⁶⁹/₉ c l' e m ă] c l' e m ă — ⁶⁹/₃₁ u s n a j i t - o] u s n a j i t - a — ⁶⁹/₃₃ ș i ⁶⁹/₃₄ c u v i n t a] c u v i n t ă (cf. ⁷⁰/₁₁) — ⁷⁰/₁₁ c a s a w o] c a s - a w - o — ⁷²/₂₃ s t o t i n e î n s e m n e a z ă «sute», n u «900» — ⁷³/₁ ș i ⁷³/₁₀ z b u t i t - a] z b u d i t - a (cf. ⁷⁴/₂₉) — ⁷³/₃₅ m u n i e ș e i t a] m u n i e ș e i t - a — ⁷⁴/₁₃ k ă] k ă' — ⁷⁸/₁₅ k e l'] k e - l' — ⁷⁹/₁₆ n e c a l'] n e c a - l' — ⁸³/₇ I e l] i e l' — Î n G l o s a r: B a n a c î n l o c d e B ă n a c, c u m p r e t i n d e ș i o r d i n e a a l f a b e t i c ă — 96 c a r u ț ă] c ă r u ț ă — 98 ț ă p u s] ț ă p u ș — 103 a c u p e r e] a c o p e r e — 108 v e n. d u r ă r (?) — 112 d u p u]

după—126 m are] măr (cf. ^{33/13})—127 a mișcă] a mișcă—
128 Drange] Orange—134 ped'epsa] pedépsa—138
mpăcă] mpăcă—147 eroat] croat—147 scanu] scaun
151 a măsură] o măsură.

«Partea întâia», publicată cinci ani după «partea a doua», dă în Capitolul I un «Raport despre călătoriile» lui Popovici în Istria, din care aflăm că a vizitat această țară în două rânduri, în anul 1899 și în 1905. În întâia călătorie eră la 3 Octomvrie în Susnievița, unde stătù trei zile, având întâia oară a face cu jandarmii, pe care îi atăta asupra lui preotul șovinist croat Iosip Flegar. În 6 Octomvrie vizitează satele Letai, Gradigne și Grobnic, în 8—9 Octomvrie e în Berdo, în 10 Octomvrie în Noselo și Senovic, în 17 și 19 Octomvrie lucrează în Jeiâni, după ce trecuse prin acest sat și în ziua precedentă.

Mai lungă a fost a doua călătorie a sa, deși din cele șase săptămâni petrecute în primăvara anului 1905 în Istria, partea cea mai mare a timpului trebuì s'o piardă cu alergături pe la dregătorii spre a scăpa de mizeriile ce i le făceau agitatorii croați, asistați de autoritățile locale. La lucru ajunse abiã în 11 Aprilie în Susnievița, unde stătù până în 19 ale aceleiași luni. În 26 Aprilie vizitează Costărceane, «canton dela (sic!) Berdo», în 27 Letai, unde însã abiã pe ascuns a putut culege câteva forme fonetice; în 28 Aprilie a fost în Senovic și în 29 Aprilie în Grobnic și Gradigne. Dela 4—16 Maiu a petrecut, cu mici întreruperi, în Susnievița.

Urmează descrierea «Locuințelor Românilor din Istria» (p. 9—13), câteva notițe despre tipul și numele lor (p. 14—15), despre «ocupațiunea și vieța Rumerilor» (p. 15—17) și despre «biserica și școala lor» (p. 17—33) făcându-se, cu citațiuni lungi din discuțiile ședințelor dietei provinciale, istoricul școalei românești ce eră să se înființeze în Susnievița, istoric cunoscut în cea mai mare parte din cartea lui Burada (p. 70—84), nomenționată de P.

În capitolul III se dau «Materiale filologice» și anume terminologia aparținătoare «rotăriei și covăciei» (p. 34—35), o colecție de nume de botez, de familie și de batjocoră (p. 35—39), apoi nume de animale (p. 39—42), de localități (p. 42—48) și în sfârșit «observări» asupra acestor nume (p. 49—50). Este cel mai folosit capitol al cărții, bogat în material nou și nu totdeauna ușor de adunat.

Îndată ce Popovici începe însã să publice materiale de limbă, dăm iar de greșelile supărătoare pe care le-am cunoscut în partea II a cărții sale. Vom releva numai câteva:

Cuvântul v i n t a se explică la p. 34 prin «cheia șurubului de împiedecat», iar la p. 35 prin «sfredelul de șuruburi». Cine-și poate imagina ceva cetind aceste definiții? Presupun că v i n t a Istroromânilor e același cuvânt ca «ghintul (gvintul)» nostru, în ultima analiză germanul «Gewinde», și nu-i nici «cheie», nici «sfredel», ci șurubul însuși al opririi, sau, precum îi spune Popovici, al «aparaturii de împiedecat

carul» (p. 34). Când avem lucrările lui Damé și Pamfile, care ne dau și ilustrațiile obiectelor acestora, nu se cere decât o mică jertfă de timp spre a găsi corespondentul dacoromânesc pentru toate aceste cuvinte ale terminologiei populare. Cu definiții greoaie și neclare sau cu vorbe bănățenești ca «chesăr» și «ferkedeu» (p. 34) nu faci cetitorului nici un serviciu. În ceea ce privește cuvintele istroromâne, ni se dă o dată năcova la p. 34, altă dată năcova la p. 35, apoi măiu care poate fi ven. *majo* p. 35, șestele cele (am așteptă: căle sau cel mult cęle) *gubaste* 35, apoi folu -ele p. 35, ca și când folu ar fi forma absolută și folele cea hotărîtă.

Între numele de botez întâlnim un Bărtoline p. 35, al cărui r o greșală de tipar; în loc de «Andrei» se tipărește *Avdrei* p. 35.

Numele de familie sânt întovărășite de o cifră, care «indică numărul satului unde au fost culese» (p. 36). Adică: Popovici a adoptat sistemul lui Weigand, și în loc de a repeta mereu numele satelor din care aceste cuvinte au fost culese, dă numai câte o cifră, fiecărui sat corespunzându-i altă cifră. Cu acest sistem se face, firește, foarte multă economie de spațiu și cetitorul spre a se orienta, n'are decât să caute «cheia» în care se dă lista tuturor comunelor, cu cifrele corespunzătoare. Dar această «cheie» n'o găsim la Popovici nicăiri, în tot volumul. Tot astfel după nume el scrie în parenteze «(bast. din Triest)» sau «(bast. d. Triest)» p. 36—37, fără să ne explice nicăiri ce însemnează scurtarea neobișnuită «bast.» (= bastard?).

Exactitatea transcrierii acestor nume de familie și de batjocură nu o pot controla decât întru cât ele sânt din Susnievița (pentru care Popovici dă cifra 4), căci ele au fost culese și de Belulovici și s'au publicat la sfârșitul vol. I al «Studiilor istro-române». După Belulovici, Giuseppe Basici are porecla *Z n i d a r* (adică «croitor»), iar nu *Ș n i d a r u*, precum dă Popovici p. 39. Nu înțeleg, de ce crede Popovici că numele *S u r i a n* are «tipul clasic român ca formă» (p. 49). În tendința lui de a crea legături între Banat și Istria el explică (p. 50) pe Istroromânul *B e n e ț a n o* prin «Bănățanu!» uitând că în Glosarul său notase exact, după Byhan, că *B e n e ț i a* (?) la Istroromâni e Venetia.

La pag. 49 ni se spune că «numele de animale de orșice soi» se face (!) mai mult după colorii; cu toate astea la numirile citate la p. 39—42 nu ni se spune ce culoare au animalele. Acest lucru ar fi fost necesar, căci avem nume ca *R o ș o*, *R u ș i n* (p. 39), care dacă se dau la boi roșii, se deosebesc de adjectivul *r o i s* (*r o i ș*), iar altele, precum *M u r a* (vacă p. 40, cățeă p. 41), *L â ĩ a* (oaie p. 40) ar putea fi numiri vechi de colorii, pierdute de altfel din graiu; altele, ca *Ć u f u* (cocoș p. 41), *ć u f a* (găină p. 41), amintesc de asemenea un cuvânt românesc, pierdut de altfel din graiul Istroromân, și însemnează, probabil, «zbârlit». Numele *N e g r u* (porc p. 41, cocoș p. 41) e de sigur rău reconstruit (în loc de *N e g r u*) din femininul *N e g r a*, iar numele de căne *Ț i t u r l e* p. 41 e suspect, căci face impresia unui plural articulat.

Intre numirile de localități aflăm *V r t ă l u* p. 44, care presupun că e tipărit greșit în loc de *V r t ă l' u*. Curioasă e și forma *V i r h u* (de trei ori) alături de *v r h*, în Jeiăni (p. 46).

Capitolul IV începe cu descrierea «sunetelor» și explicația transcrierii fonetice. Lista acestora, dată în volumul II, se mai repetă odată cu explicații ca cele următoare:

$k' = k'$ muiat

$l' = l'$ muiat

$n = n$ muiat (recte: $k' = k$ muiat, $l' = l$ muiat!)

\acute{s} un sunet între \acute{s} și \acute{s} (dar \acute{s} nu se explică)

$t = t$ aspru (ce va să zică «aspru»?)

Urmează o serie de 85 de cuvinte, pe care le-a întrebat din sat în sat. E sistemul «cuvintelor normale» ale lui Weigand, «care prin consoții (!) săi voește să conducă destinele filologiei române» (p. 124). Preocupări sintactice, derivative și lexicografice lipsesc și la Popovici, care e preocupat numai de rostirea cuvintelor. Fonologia istroromână cuprinde însă în parte alte probleme decât cea dacoromână și deci Popovici făcea bine dacă alegea și alte «cuvinte normale» pe lângă cele chestionate de Weigand pe teritoriul dacoromân. Același lucru se poate spune despre formele morfologice (care sânt citate, ca și în Glosar, când sub forma absolută, când sub cea articulată, fără nici un sistem); ele nu se dau tocmai unde le-am așteptă (d. ex. la adjectivele *ă b* și *c ă d*, ale căror plurale masculine sânt «neregulate»; aflând pluralul *m u ș ă l' ț* în textele sale, nu eră firesc ca să introducă și acest cuvânt în chestionar?).

Dar să luăm câteva exemple. Față de formele *ș a s e*, *ș a p t e* și *k l' a g* găsim în satul 8 (Jeiăni), formele: *j ă j e t*, *î ă p e*, *î ă r b e* (probabil tipărit greșit în loc de *î ă r b e*), *č ă p t i r u*, *v ă l e*, *r ă c e*, *j ă n e*, *ă t*, *ă b*, *c ă d* și *m l' ă r e*. Ar rezultă deci din aceste însemnări că Jeiănenii pronunță și ei *ă*, ca ceilalți Istroromâni, însă nu în toate cuvintele asemănătoare. Cum se potrivește asta cu enunțarea apodictică dela p. 58: «în dialectele române din Istria orișice *ă* [= *a* accentuat] e egal cu *ă*» și cu formele date la p. 74 pentru numeralul ordinal: *ș ă s e l e* — *ș ă s a*, dar *ș a p t e l e* (cu *a*!) — *ș ă p t a*?

Dacă comparăm datele lui Popovici cu ale lui Bartoli, vedem că acesta a auzit în Jeiăni *ă b u*, *ș ă ș e*, *ș ă p t e*. Știind că datele lui Bartoli sânt de-o exactitate exemplară și că Popovici uită adesea să pună cerculețul de-asupra lui *a*, cred că sântem îndreptățiți să stabilim regula despre prefacerea lui *a* accentuat în *ă* așa cum am făcut-o în vol. II § 4, nesocotind pur și simplu datele lui Popovici.

Sau să luăm cuvântul *m l' ă r e*, citat mai sus. Despre acesta ne spune Glavina p. 69 «*m n i e a r e*, formă secundară pentru *m l i e a r e*». In vol. II § 90 am văzut că de fapt Istroromânii au tendința de a preface pe *l'* după *m* în *ă*. Fiind aceasta o trecere fonetică negeneralizată încă, ea ar fi trebuit să fie urmărită de Popovici cu deosebită atenție, spre a-i putea fixa hotarele locale. Dar Popovici — în opoziție cu Bartoli —

dă pentru toate opt satele numai forma *m'ăre*. Un cuvânt cu fonetism asemănător e *m'el* «miel». Ca formă hotărîtă a lui *m'el* se dă *m'el'u* pentru cinci sate. Dacă ar fi notat-o incidental, în graiul unui individ, am putea crede că avem a face cu un fenomen de asimilație progresivă (*m'el'u* în loc de *m'el'u*). Dându-se însă ca formă «normală» (în contrazicere cu *m'el*, -*lu* dela p. 59), avem tot dreptul să credem că asimilația progresivă în acest cuvânt nu există în graiul Istroromânilor.

Și așa am putea continua cu cele mai multe dintre cele 85 de «cuvinte normale», arătând lipsuri, forme suspecte (cf. *grăvur*, *gl'emur*, *gl'indur* dar *fl'erure*, *cl'epture* sau: *văle*, plur. *vălele* p. 54 dar *vălele* p. 60, apoi: *băserice*, *sera*, *wițewa*, care la p. 59 se tipărește *viteana*) și erori vădite. În schițarea ce o dă (p. 57—60) despre vocalismul și consonantismul istroromân, Popovici susține că *ă* «trece în *e* mediu» și dă ca exemplu: «*per < păr*» (p. 57), ca și când în dezvoltarea istorică a sunetelor românești *ă* (în *păr* dacoromânesc) ar fi stadiul anterior și *e* (în *per* istroromân) cel ulterior; tot astfel el crede că istroromânescul *bevu* s'a dezvoltat din *beau* printr'o formă intermediară *beu* (p. 58), pe când știut e că dacoromâni *beau* e nou și analog, în locul vechiului *beu < BIBO*. P. își închipue că bisilabul *aúd* «s'a prefăcut în *ăvd*», pe când, dimpotrivă, formele dacoromâne *aúd* și meglenite *út* (din *aúd*) sânt mai nouă. Alte aserțiuni la Popovici: *ge*, *gi* trece în *j*, *ž* sau în *i*; exemple *leja* = legea (p. 60), ca și când cuvântul *leje* ar fi urmașul latinescului *LEGEM* și identic cu *lege* al nostru. — Sau: *ti* și *tj* trece în *ț* d. ex. *țin*, dar *patí* (p. 60), ca și când acesta ar fi urmașul latinescului *PATIRE* și identic cu *păți* al nostru. — După P. lat. *tr* dă *r* d. ex. *betăr* (p. 60), ca și când n'ăm avea *tremețe* și alte cuvinte, care trebuiau să-i arăte că amuțirea lui *r* în *betăr* nu se datorește lui *t* precedent. — Popovici crede că diftongul *ea* s'a redus în *e* «subt influența italienei» (p. 58). Dar în majoritatea cazurilor în care cuvintele românești se aseamănă cu cele italienești, în italienește avem doar *e* și nu *ę* (d. ex. *sera*, *nera* etc.) căci pronunțarea deschisă a lui *e* în italineasca literară (!) e condiționată de alți factori decât trecerea românească a lui *e* în *ea*. — Iată și câteva specimene de explicări fonologice vrednice de releat: «*i* inițial dezvoltat din *a* lab. (adică: labial) d. ex. *anima < inimă*» p. 58, sau: «La *oa* pronunțat și *ua* armonia sunetelor e mai mare și trecerea lor în *o* e foarte ușoară și explicabilă». Adevărat că spre documentarea acestei aserțiuni se citează exemple cu *au* (și nu cu *ua*), dar nu înțelegem de ce imediat continuă: «De ce însă . . . se reduce . . . *oa* la *o* mediu nu pot explica». Adică: trecerea lui *oa* în *o* e la p. 58 «ușoară și explicabilă», dar la p. 59 «nu o poate explica».

În capitolul V se tratează despre Morfologia istroromână, în același fel superficial, cu devieri fără rost și cu aserțiuni curioase, d. ex. «a dispărut declinațiunea pronumelui peste tot» (p. 62), deși ne dă (la p. 72) paradigmele acestei declinări. El crede (p. 63) că în numele Bucovinenilor

Onciul, Tarangul etc. se menține *-l* al articolului și nu știe că aceste forme sânt artificiale, create în școala lui Pumnul. Vorbind de articularea femininelor, nu amintește tipul reprezentat prin *s t e - s t e v u* (p. 63).

La «declinarea substantivelor» susține că «cazurile au dispărut» (p. 64), fiindcă el nu a observat că dativul femininelor are terminațiunea *-e* (II § 122). În paradigmele ce urmează (p. 64—65) se citează și formele corespunzătoare meglente (cu care ocazie el se miră de vocativul *il'juli*, care-i de tot normal, corespunzând lui *fiule* al nostru), cele aromânești (dându-se ca exemplu de un genitiv al substantivelor masculine: *dup-a lui fil'*) și cele dacoromâne (unde lipsesc vocativele din plural și se dă ca dativ dela *fiu* forma *al fiului*). Urmează apoi, pe mai multe pagini, exemple despre declinarea substantivelor în textele vechi românești, care nu aduc absolut nimic nou, pentru forma căroră el nu dă nici o explicație (necunoscând problemele morfologice pe care le arată această declinațiune), decât doar curioasa aserțiune că în forme ca *case ei avem* a face cu greșeli de tipar (!) la vechii scriitori. Ca model de claritate a expunerii citez (p. 70): «terminațiunea [neutre]lor la singular e cea a masculinelor (-cons.), iar la plural e latinească *-e* respective *-ur(e)*» și între exemplele cuvintelor «de origine latinească» se dă cuvântul *udor* (p. 70). Pe *l e m n e*, plur. *l e m n e* îl numără între neutrele istroromâne (p. 71).

Comparațiunea adjectivelor după el «nu presintă nimic deosebit și superlativul ar fi *cel, că m â i b u r*, *-e* (nearticulat!) p. 71.

În paradigma declinațiunii pentru pronumele personale (p. 52) nu numai că lipsesc o multime de forme (precum *mi ie, ț i i e* etc.) și variante (cf. în texte: *ă t - i e* ^{27/1}, *t' e* ^{31/6} pentru dativul pronumelui conjunct de persoana a doua în legătură cu verbul *i e*), ci se amestecă formele conjuncte cu cele absolute, se tipărește greșit (*l o r* la acuzativ și *l e l' — am așteptă l' l e —* la dativ) și se citează forme curioase, ca *acel ă i dela coadă* (în loc de *l' ?*), pe care nici el nu știe să-l explice. Pe această pagină nu e rând în care să nu fie o formă greșită sau o eroare de tipar.

Dintre «numerale» (p. 73—74) citez:

devetprejăce (cu *j*)

dovotăzăce (cu *ă* și *z*)

dovotezăce și ur (cu *e* și *z*)

cvârnaru, însă *cvârñar* ^{52/10}

zădănu (cu *ă*) — *zădăna* (cu *ă*)

*trei*u ar fi formațiune «regulată» dela *trei*a

zâlic (-u, -a) e dat ca adjectiv care se acordă cu substantivul următor (cf. însă II § 134).

votă, -e ar corespunde dacoromânescului «câte» și ca exemplu se dă: *trei vote trei făce devet = 3 × 3 = 9*.

Tot așa neîngrijite sânt paradigmele verbale (p. 74—100). Nu voi releva la acest loc toate greșelile mărunte din acest lung capitol, ci voi scoate la iveală numai trei puncte caracteristice:

La p. 78, după ce ne dă formele de conjugare ale verbelor auxiliare, Popovici scrie: «Aceste sânt formele obișnuite. Și nu pot să înșir și celelalte forme, că ci n'are nici un înțeles». Mi se pare dimpotrivă, că în Gramatica unui dialect, bazată pe o culegere bogată de texte, n'are nici un înțeles a se da numai paradigmele, mai mult sau mai puțin reconstruite în mod teoretic, ci tocmai formele care se găsesc în texte, cu indicarea locului și cu toate variantele.

Dacă Popovici își culegea datele sale despre conjugarea verbală din textele ce le-a publicat, nu putea scrie la p. 86 despre conjunctivul verbelor de conj. I: «Pres. conj. e egal cu cel din indicativ, cu deosebire că la persoana a treia (formele 3 și 6) se termină în $-e$ d. ex. $io - \dot{i} z i c u n e k a$ [de ce scrie pe $z i c u$ cu c și pe $n e k a$ cu k ?], $s e c \grave{a} n t e = e u \ddot{i} z i c \grave{s} \grave{a} c \grave{a} n t e ?$ » Propoziția aceasta, pe care e imposibil să o fi cules Popovici din gura unui Istroromân, e un dacoromânism patent. Conjunctivul istroromân la verbele de conj. I se deosebește de cel dacoromân tocmai prin faptul că nu păstrează formele vechi cu terminația $-e$ la persoana 3 din singular și din plural, ci e identic cu indicativul, având terminarea $-e$ (\grave{a}) la persoana a treia din singular și terminația $-u$ la persoana a treia din plural. Dovadă următoarele exemple din textele publicate de Popovici (care, în loc de e final, scrie, precum văzurăm, e sau \grave{a}) în vol. II: $n e c a s t e p t e$ $^{12}/_9$, $n e c a - l l \grave{a} s \grave{a}$ $^{13}/_{21}$, $n e c a - l r o g \grave{a}$ $^{13}/_{25}$, $n e c a j u t e$ $^{38}/_{32}$, $n e c a m \grave{a} r \grave{a} n k e$ $^{40}/_4$ etc., $n e c a s e - n s o r u$ $^6/_{31}$, $n e c a m \grave{a} r \grave{a} n c u$ $^{16}/_{15}$ etc.

La p. 100 Popovici remarcă formele scurtate, precum $-i$ în loc de $i \grave{a} s t e$, care, după consonante, devine $\grave{a} i$, ca și la pronumele personale conjuncte. Iată cum exprimă el acest lucru: «În cursul vorbirii formele gramaticale se netezesc și din acest motiv am pus în paradigme și formele tocite, care se reparază din nou».

În capitolul despre «adverbiu» (p. 101—103) ni se dă o listă — ne-completă — a adverbilor istroromâne, făcându-se distincția între adverbe de loc, de timp și de mod, cu obișnuitele greșeli de traducere (d. ex. $k' a, t' a =$ de tot), de tipar ($v \grave{a} l e$ în loc de $v \grave{a} l' e$), de transcriere ($i n c \grave{a} c =$ încoaci, $c \grave{a} n (\theta)$ cu θ , a cărui valoare fonetică e neexplicată în lista semnelor sale fonetice) și de explicare (astfel el crede că $d o s t i$, luat deadreptul din limba croată sub forma aceasta, s'ar fi dezvoltat din $d o s t a$ «analogic italienei, cf. *tardi pro tarde*»; mai susține că adverbe ca «ziua, noaptea» sânt formate ca *fuga* și bănațenescul *i \grave{u} t a*, în loc de *iute*). Incolo, capitolul acesta e umplut cu generalități, precum: «Adverbiile pot să conște dintr-o singură vorbă sau se pot formă cu ajutorul prepozițiilor, în ce (!) caz se numesc adverbiale. Ele-și păstrează firea (!) și în acest caz și se pot compară ca adjectivele...» etc. (cf. întregul alineat dela începutul acestui capitol).

La «Prepozițiuni» (p. 104) se dau între cele «simple» din și după, iar între cele compuse pîr, pir și se traduce neexact ă n t r e prin «între», ă n t r u prin «întru», c ă t r a prin «cătră» și d e s p r e, d i s p r e

prin «despre» (cf. II § 179). Tot astfel, la «Conjuncțiuni» (p. 104—105) ni s-a traduce prin «nici (nimic), nu».

Și capitolul despre «Formarea cuvintelor» (p. 106—107) începe cu generalități, în cea mai mare parte neexacte. Intre prefixe el numără pe *a* protetic, care «nu se folosește. Nu se zice *acoperi*, *arăta*, *aștepta*, *așterne*, *cicoperi*, *rată*, *șteptă*, *șterne* [recte: *șterne*], etc. Subt influența acestei evoluții a amuțit *a-* și din celelalte părți de vorbire, d. ex. *vocăt* (avocat), *prope* (aproape), *cmocé* (acmoce), *fără* (afară), care au fost derivate cu ajutorul prefixului *a-* din lat. *ad-*». Am citat acest pasaj întreg, căci el e caracteristic. Eră un timp când filologii, în loc să dea explicații, întrebunțau termeni tehnici gramaticali. Cuvinte ca *epenteză*, *epiteză*, *sincopă* etc. erau un fel de formule pe care, întrebunțându-le, filologul se credea scutit de a mai da vreo explicație, asemenea celor ce cunoscând numele latinesc sau grecesc al boalei lor, cred că nu mai au nevoie de medicamente. Tot astfel și «proteza» e un termen tehnic, care nu explică nimic. De ce apare această proteză a lui *a* în anumite cazuri și în altele nu, e o problemă care pe Popovici nu-l preocupă. Confundând noțiunile, el citează între cuvintele cu *a* protetic tocmai forme ca *acoperi*, *arăta* al căror *a* derivă din latinescul *ad-*, iar între cele cu *ad-* latinesc dă pe *acmocé*, al cărui *ac-* derivă din lat. *eccu-* sau *atque-*, în nici un caz însă nu din *ad-*.

«Observările sintactice» (p. 109—113) pot fi une-ori folositoare. Dar Popovici (p. 112) consideră conjuncțiile *ke de* în propoziții ca: *tu verzițe ke de reși fi mutastă...* (în care avem cazul explicat de noi în II § 254: *ke* după verba declarandi, chiar când propoziția următoare e introdusă printr'o conjuncțiune condițională), ca o «interesantă inversiune a lui *de+ke*» (p. 112). Constatând influențe slave în sintaxa istroromână, el sfârșește acest capitol prin următoarea propoziție: «Natural că din punct de vedere subiectiv pare un ce curios, dar viața și firea limbii se condiționează de fapte obiective și nu subiective păstrând aranjamentul logic moștenit din bătrâni» (p. 113).

După partea gramaticală urmează un capitol despre «Raportul dintre dialectele istroromâne și celelalte dialecte române» (p. 114—121). În vol. II, pp. 348—349 am arătat pe scurt care e părerea lui Popovici despre originea istroromânilor și am combătut argumentele sale. La acest loc vom releva numai curiosul fapt că Popovici foarte adesea dă drept document ceea ce trebuie documentat. Astfel, voind să arăte pentru ce «spațiul (!) dela sec. X—XVI» eră potrivit pentru ca Românii să-și părăsească patria lor primitivă, înșiră: venirea Maghiarilor, năvălirea Tătarilor, pustiirile turcești, migrațiunile Slavilor (cari?) și migrațiunile Românilor (adică Românii au emigrat pentrucă... au emigrat Românii!) «și, ce ne interesează mai mult, s'au format dialectele limbii române» p. 127). Mai întâiu: de unde știe Popovici că dialectele române s'au format în «spațiul» dela sec. X—XVI? Apoi, până acum se credea că formarea celor patru dialecte ale limbei române sânt urmarea

despărțirii Românilor în patru grupuri fără legătură geografică între ele. Popovici ne învață însă acum că din cauza formării dialectelor, Românii au început migrațiunile.

Cu un capitol «Note despre Românii din Istria» (pp. 130—143), în care se înșiră unele din părerile înaintașilor despre originea Istro-românilor și se reproduc, după «Foaia pentru minte» din 1857 rugăciunile notate de Covaz, urmează câteva «Intregiri» (p. 144) și «Suplementul la Glosar» (pp. 145—152), despre care a fost vorba mai sus.

Singura recenzie scrisă cu competență despre cartea lui Popovici este cea publicată de H. Tiktin în «Archiv f. d. Studium d. neuren Sprachen u. Literaturen», vol. 126 (1911), pp. 477—438.

1904 — 1922

Glavina

I — II

Două articole.

ANDREIU GLAVINA eră întâiul Istroromân care a învățat carte la noi, pregătindu-se pentru cariera de dascăl și redeșteptător al conștiinții naționale la compatrioții săi. Din scrisorile pe care le trimitea din Susevița și Jeiani fostului său profesor A. Viciu la Blaj, se vede cu câtă sfințenie ținea el la misiunea sa de apostol, cu cât entuziasm știa să vorbească connaționalilor săi despre școala pe care aceștia, la îndemnul lui, o cereau guvernului austriac, dar în același timp cât de zadarnice erau intervențiile sale la București, unde nu obțineau decât promisiuni.

La 1904 publică în «Unirea» din Blaj (anul XIV, No. 9 din 27 Februarie), sub titlul *O voce*, un articol informativ despre Românii istrieni, vorbind despre deosebirile lor dialectale, despre port, ocupațiunea și conștiința lor națională și mai ales despre planurile sale de răspânditor al cărții românești. Face un călduros apel ca să fie ajutat la întemeierea întâiei școli naționale în Istria, arătând în cuvinte mișcătoare primejdia slavizării, pe care o credea atât de iminentă, încât orice acțiune de salvare națională ar fi venit prea târziu dacă mai întârziă 3—4 ani.

Doi ani mai târziu el publică în aceeași foaie (anul XVI, No. 20 din 12 Mai) sub titlul *Rumerii și școala națională croată*, un nou articol, în care semnalează iarăși primejdia de slavizare, arătând încercările Istroromânilor de a obține școală cu ajutorul doctorului Scampicchio, și propaganda protivnică croată, în frunte cu societatea din Zagreb «Ciril și Metodiu».

Abia războiul cel mare a adus și pentru Glavina realizarea visului din tinerețe. În Istria italiană, Românii au obținut în sfârșit școala națională, în fruntea căreia ajunse Andreiu Glavina. Cu moartea lui, a murit și școala românească.

III

Glosar româno-istoromân.

La îndemnul și după indicațiile lui A. Viciu, GLAVINA, reîntors în mijlocul compatrioților săi, începe să culegă date și material de limbă, pe care le trimite fostului său profesor. Subt titlul *Dela frații români istriani s'a publicat în «Unirea»* dela Blaj, în 1904, p. 23, 35, 47—48, 57—58, 67—68 și 79 un Glosar româno-istoromân, singurul de acest fel până astăzi.

Gazeta blăjană fiind inaccesibilă celor mai mulți cercetători, reproduc acest material, cu atât mai prețios, cu cât ne vine dela un Istroromân și fiindcă cuprinde unele cuvinte necunoscute sau rar atestate de alții. Reproducerea lui mi s'a părut necesară și pentru că Glosarul acesta fusese tipărit cu nenumărate greșeli și, pe cât se pare, și cu unele modificări făcute la Blaj. Intr'o scrisoare (nedată) Glavina cere lui A. Viciu să-i trimită corecturile «ca să nu se întâmple atâtea greșeli ca în cele publicate în *Unirea*», iar în alta (din București, Aprilie 1904) el îi recomandă profesorului său «dacă cumva nu înțelegeți destul de bine dialectul nostru, atunci mai bine faceți oarecare românizare». În corespondența pe care d-l Viciu mi-a pus-o la dispoziție se arată câteva greșeli pe care le relev în note.

Cuvintele reproduse mai sus arată că materialul de limbă dat de Glavina nu poate fi utilizat decât în mod critic. Tendințele de «românizare» și influența inconștientă a limbii dacoromâne, fac ca tot ce ne-a comunicat Glavina să se înșirue în seria acelor lucrări—cunoscute în de ajuns din literatura aromânească — care au fost scrise cu cele mai frumoase intențiuni, dar care, din punct de vedere filologic, trebuie primite cu rezerva cuvenită. Ele au însă o importanță deosebită din punct de vedere lingvistic, căci ne permit, urmărind influențele dacoromâne asupra unui Istroromân, să vedem care fenomene anume înrăuresc cu deosebire graiul în cazuri de bilingvitate și unde se produce mai întâiu nesiguranța în rostirea sau în construcțiile graiului părintesc. De aceea voiu insistă la acest loc ceva mai pe larg asupra dacoromânismelor lui Glavina.

El scrie *kal*, *iel*, *gol*, *vicel*, *mñjel* în loc de *câ*, *ie*, *go*, *vițe*, *m ñe* (cu *l* final amuțit); tot astfel, alături de forme adevărate, fără *l* final, el are adesea articolul masculin *-ul*: *paizul*, *merul*, *prevtul* (și *preotul*), *guvernul*, *lucrul*, *plugul*, *pamintul*, *cerul*, *vicelul*, *lapisul*, *bovul* *traze* *vozul* *ku firul*;

alături de genetivele și dativile adevărate, construite cu *lu*, el scrie adesea *lui*: *lui fratele* *meũ*, *lui vake*, *lui Domnu*, *lui kalu*, *lui sorecu*, *lui bovu*, odată chiar *korona Avstriei*; întrebuintează prepoziția *pe* înaintea complementelor nume de ființe: *pe fratele*, *pe maja*, *pe fecori*;

formează persoana a treia dela pluralul prezentului indicativ al verbelor de conjugarea I în *-ă* (*-é, -e*) în loc de (*-u*): toc l u k r ă, b r e c i c a r i l a t r ă, o m i r i s e r o g e, o m i r i s a p e, m u l j e r i l e s p é l é, p r o f e s o r i i n v é c e p e f e c o r i (alături de în mec);

alături de formele adevărate în *-é* (scris *-é* și *-e*), îi scapă destul de des dacoromânisme în *-este* la persoana a treia a indicativului prezent singular dela verbele în *-esc*: m e l j u b e s t e p e m i r e, p o t k o v e s t e, i e l s e m i s l e s t e;

persoana întâia dela plural se termină de obicei în *-n*; găsim totuși forme ca n k a c a m, m ă n k a m, m e r e m; dela verbul a v e întâlnim formele a m și a n;

pronumele relativ «care» apare sub forma nearticulată: i o l j u b e s c p e o f e t i c ă c a r e . . . , b r e c i c a r i l a t r ă, c a r i g a n e s k; în loc de *é* întâlnim *a* după labiale: f a t a, n e v a s t a, v a r g ă, v a r s ă (= v e r z e);

în loc de *l'* întâlnim *î* în p u i, și t r i f o i; acesta din urmă — suspect — e dat alături de d i t e l i n ă; și forma k u i b în loc de c u l' b este suspectă;

alături de l j e p u r u, s o r e c u, întâlnim și formele dacoromânizate l j e p u r e, s o a r e c e;

subt influența grafiei dacoromâne, el scrie *-i* final: a k u r i, b r e c i, b a t u n i, f r a c i (alături de f r a c), f r a z i (alături de f r a z), s o l d a c i, etc., alături de forme adevărate ca a ș t e z, b u r (plural), d é - m;

alte dacoromânisme — dintre care unele par a fi simple greșeli de condeiu sau de tipar — sânt: m e u (m e ũ) în loc de m e v; — g u n o i, alături de adevăratul g n o j; — p r e o t u l (alături de p r e v t u l, p e v t u); — v e n i t a l ă t u r i d e v e r i; — d a u, b e u = d ă v u, b e v u; — d ó r e (cetește d o a r e) = d o r e; — m j a și m i a = m ń a; — e u m e ă r d, e l s e ă r d e = i o . . . , i e . . .; — i e s t e = i e; — n o i b e m = b e i é n; — d e a = d ă i e; — s e p t e în loc de s ă p t e (pe la Blaj se rostește *șapte* și se scrie *șapte*); — p e u s k a t și p e a p ă în loc de p r e . . .; — d e 8 a n i în loc de ă ń; — A n d r e i u, f r u c t, s ă n t dacoromânisme patente; — h a r t a c a a b a «hârtia cea albă» e o construcție dacoromânească;

interesante sânt următoarele cazuri: dacoromânescul 'otravă' se traduce bine cu o t r o v, dar în exemplu urmează: s e o t r a v e s k k u o t r a v ă; — lui «izvorăște» îi corespunde istroromânește z v i r e', precum aflăm în exemplul dat: a p a z v i r é a d i n p a m i n t; totuși Glavina dă corespondentul z v o r e a; — în loc de s p e l ă (cf. s p é l é) el scrie s p a l a, care nu-i decât o istroromânizare a lui s p ă l ă al nostru (după modele ca *făcut* = f a c ú t), întocmai precum m e r z e — alături de m e r e — pare a fi o istroromânizare a lui m e r g e al nostru (după modele ca *sparge* = s p ă r z e); de aceea, dacă alături de p e m i n t întâlnim p a m i n t (și chiar p ă m i n t u), îl vom considera mai degrabă ca o istroromânizare din *pământul* dacoromân decât ca o formă existentă (deși posibilă); tot ca o istroromânizare a lui *atâta*

(după modele ca *afară* = fâr ę) îl consider pe t â t a, neatestat aiurea.

Uneori e greu a spune dacă formele date de Glavina sânt veritabile sau sânt dacoromânisme. Astfel pluralele articulate koleturile, snopurile, muljerile trebuie, probabil, îndreptate în coleturile, snopurile, muljerle. — În loc de instrument și turn am așteptă instrumenăt și turăn. — În loc de mut am așteptă mutast. — Pluralul feminin lunge e dat și de Ive, încât nu trebuie să-l corectăm în lunz (= lunž, atestat de alții), dar large în înțelesul de «largi» (nu de «departe») are nevoie de confirmare. — nvărté «învârtește» e dat și de Maiorescu, dar kroat (în loc de hr v â t?) și mai ales timp în loc de vreme e suspect. — Cred că și lelică (= leliț ę) e dacoromânism.

Interesant e a urmări și influența dialectului istroromân asupra limbii dacoromâne întrebuintată de Glavina. În privința aceasta vom găsi multe exemple în bucățile următoare, astfel în echivalentele românești din «Glosarul» din Jieăni (relevate în note) și mai ales în traducerea dacoromână dată de el la textele istroromâne. La acest loc notăm numai confuzia pe care o face la cuvântul lăcăt (= lacăt), căruia îi atribuie înțelesul de «cot» al cuvântului istroromân lăcăt.

Trecând la transcrierea lui Glavina, trebuie să spunem că aceasta e plină de neconsecvențe și echivocuri (datorite de sigur și tipografului), iar deslușirile din fruntea Glosarului nu sânt destul de clare.

Ca și în alte lucrări (vezi mai departe), Glavina distinge între *ă* și *â*, însă nu în mod consecvent. Astfel el scrie: kârpă dar kârpi, spârtă și spârtă, bâcvă și bâcvă, âns și âns, ârpa și ârpi, kând și kînd (tipărit și kind), lâre și lâra, plânze și plâng, vârti și vârte, mârânkă și mârânkă, âi și îi etc. Prepoziția ân o scrie deobiceiu in. Uneori — la 1904 se scriă încă în ortografia noastră și *ě* — întrebunțează și semnul *ě* pentru *ă*: brěv, grěv (și grăv), sěrk (și sârk).

Sunetul *ă* se redă prin *a*.

Pentru *ę* avem diferite semne; mai rar e transcris prin *ea* și *éa*: sviréa; intenția lui Glavina eră a-l redă prin *é* (și în poziție neaccentuată), care în ortografia română pe care o învățase la Blaj aveă valoarea diftongului *ea*: buré, boské, friké, gljacé, gré, kuheité, musaté, porté, spélé, stalé, vaké etc. Adesea însă el scrie *e*: de (alături de dé), kresta (alături de krésta), măgle (alături de măglé), muljere (alături de muljére), piazé (alături de piazé), verde (alături de vérde), apoi: muljera, cude, fete, bureapé, kamesa, spârța plire, akase, zece, abe, inke, mikice, mârânke, cesta nopte, etc. În toate aceste cazuri *e* e scris greșit în loc de *é* (= ę). Numai la verbele în *-eji*, grafia *-ei* corespunde, precum reiese din observarea expresă a lui Glavina (cf. mai jos, notele 150 și 154) rostirei din Berdo; inconsecvențele nu lipsesc însă, d. ex. zekopéi dar zekopeit, probirei și

pobiréi, svikéi și svikei, stimeit și stiméit, presentéi și presentei, etc. În baserikă (consecvent) pare că avem de fapt rostirea *e* (II § 35), iar invers, rostirea *ę* e sigură în *rév* și, poate, în *grév* (cf. II § 29). În tendința sa dacoromanizatoare, Gl. redă adesea pe *-ę* final prin *-ă*: *pravică*, *bocă* (și *boce*), *kurată*, *deblă*, *krelută*, *séră*, *acă*, *barkă*, *bată*, *biră*, *baserikă*, *brazdă*, *tikvă* (și *tikvé*), *britvă*, *bacvă*, *baretă*, *kamizolă*, *ciafă*, *mikă*, *spărtă*, *zokă*, *mărânkă*, *reslégă*, *trekă*, etc., deși într'o scrisoare către A. Viciu (din Septembrie 1905) el scrie «*ă* la finea cuvintelor totdeauna se aude ca *é(ea)*». Uneori avem și greșeli de tipar ca *mărânkă* (în loc de *mărânkă* = *mărâηkę*), *vréd* (în loc de *vréd*); forma *té* «ceaiu» e o istroromânizare a lui *te* (ardelenism). Dacă alături de *vaké* întâlnim lui (= lu) *vake*, aceasta corespunde într'adevăr rostirii (II § 122). Glavina însuși nu are o idee clară asupra valorii lui *ę* istroromân precum reiese din următorul pasaj dintr'o scrisoare adresată la 14 Sept. 1904 lui A. Viciu: «Deosebirea între *é* și *ea* este foarte puțin. Dar cu toate acestea, în dialectele istroromâne se observă diferența destul de mare... d. ex. *bliskea*, nu-i tot aceea ce ar fi *bliské*, pentru că în cuvântul *bliskea* se aude destul de bine acel *a* din urmă...; *morea* 'trebuie' nu s'ar putea scrie *moré*..., tot așa *purtea*, *portea* etc. Iar *é* nu se poate scrie cu *ea* pentru că *é* al meu este egal la *é* rom. [= *ea* accentuat în vechea ortografie, rostit prin părțile Blajului *ę*], d. ex. *lukré*, iar nu *lukrea*, *kuhé*, iar nu *kuea* etc. E posibil ca oarecare cuvânt să aibă și greșală...».

Transcrierea lui *č* și *ț* îi face lui Gl. cea mai mare greutate, el fiind dintr'o regiune, în care aceste două sunete — ca și *s* și *ș*, *z* și *ž* — se confundă. Într'o scrisoare către A. Viciu, din Aprilie 1905, Glavina scrie: «Este adevărat întru câtva că *ce* și *ț* se confundă puțin, din cauza limbei slave, care, precum se știe, a influențat foarte mult asupra dialectului nostru. Dar cu toate acestea, dacă e omul cu băgare de seamă și de omul întreabă de mai multe ori, cum trebuie, *č* sau *ț*, de sigur va obține rezultatul dorit și favorabil limbii românești. Tot așa e și cu afacerea lui *s* și *ș*. Eu, într'adevăr, vă spun drept, am fost foarte încurcat și influențat [în ortografie] de limbile croată, slavă, sârbă, bulgară și maghiară, încât aproape n'am fost în stare să fac deosebire între *c* și *ț*, *ș* și *s*, *j* și *z* etc. Acum, mulțumită Bucureștiului, par'că nu mai există vâlul acel negru înaintea ochilor mei în privința ortografiei române». În face și subțire el aude același sunet, pe care îl redă, după model croat, prin *c* (= *ț*) și nu numai înainte de *e*, *i*, ci și înainte de consoanțe, de vocalele *ă*, *o*, *u* și de zero. Vom avea deci, să cetim *ț* în toate cuvintele următoare: *acă*, *anca*, *băcva*, *bicvi*, *bocă*, *breci*, *c* (= *îți*), *ca*, *cace*, *casta*, *casti*, *catezi*, *cel*, *cele*, *celice*, *cerși*, *cerușe*, *cest(a)*, *césta*, *ciafă*, *cimiter*, *cira*, *cire*, *cude*, *cudesc*, *cuke*, *cukor*, *dinci*, *duce*, *duljce*, *face*, *fecor*, *fetică*, *fraci*, *gljaca*, *gnoienică*,

înmeç, invece (= nvêțe), io-c dau, kanconeta, kucitu, lastavica, lancun, lelică, macka, naranca, 'nkaca, oblacno, oc, ocisti, placă, picor, pravică, puç, puric, ruci, seminca, skafunice, skerc, skercéi, soldaci, sorecu, subcire, sulacéi, Susnjevica, taca, toc, udica, vicel, etc. Supărător este numai că, deși rar, semnul *c* are și valoare de *k* (transcris deobicei prin *k*): a d-vo-catu (alături de a d-vo-katu), brec (care trebuie cetit uneori brek, iar alteori breț), capu (alături de kapu), codru (și kodr-u), cu, fac, k-tract (și kontrakt), lucrul, pipesc, trecut. Odată el întrebuițează chiar pe *ț* al nostru: toți (alături de to c); mai rar găsim transcrierea cu *č* croat: a n č a (alături de a n c a), č ia, č u de (alături de c u de), klju č, o č (alături de o c). Lucrul se complică și mai mult prin faptul că sunetul *č* îl redă uneori prin *c* (explicat ca «*ty* unguresc»): bu c ile, č a ro, ma c e «pată» — altădată prin *cé*: č e a ro, — altădată prin *č*: bu č ile, č a ro, ce pi č, klopoti č, ve č, — mai adesea prin *c*: bătic, beutic (cetește bevutic), gârlicu, kokotic, lakatic, mikic. Indoială cum trebuie cetit *c* există la două cuvinte neatestate de alți autori: ha r- d a c a «perie (de lustruit ghetetele)» și ca v li «cuie»; cred că în amândouă cazurile avem a face cu un *ț* din *č*, întâiul cuvânt fiind înrudit cu germ. *Kardätsche*, iar al doilea fiind serbo-croatul *čavao* (*čavla*) «cuiu».

La celelalte sunete avem transcriere aproape consecventă: *lj* redă pe *l'* (numai odată întâlnim volie alături de volje), *nj* pe *ñ* de ex. munj it = muñit (numai ani trebuie cetit áñ și m j ca m ñ; odată găsim scrierea angjel alături de anjel = áñel), *ge* este *g(h) + e* (d. ex. bragesi), *i* e redat deobicei prin *ï*, mai rar prin *i + voc.*, dar avem și transcrierea *j* (maia și m aja), iar pe *je* «el» îl găsim redat odată prin *e*; *z* are valoare de *s* (*s* fonc): fa z ol, fra z, z ut, stan z ă «potecă», numai în vars ă (= v e r z e), pa is (alături de paiz) și skusei (= scuz e i) e redat prin *s*.

Inconsecvențele nu lipsesc nici la forma unor cuvinte. Astfel: pr évise și pre vise; casta și césta; ditelin ă și deti- lin ă; br ăges i și brages i; race și rece; v êrh și verhu; z egris i și z egris é; petroljo și petrolja.

În reproducerea ce urmează a Glosarului am restabilit ordinea alfabetică neobservată cu rigoare în original și am îndreptat câteva greșeli de tipar, utilizând corespondența lui Glavina către A. Viciu. De altfel, în note se arată aceste îndreptări:

A

(p. 23) abandonà = abandonéit: muljera l'a abandonéit
ac = ak, pl. akurî: io am kumperat astez cude akurî
acel = cel
acèle = céle, céle fete

acest = cest: cest om nu ie bur, zato ke je roisu
 acolo = kolō: kolō s-a dus el în osterie
 acoperământul unei căsi acoperită cu slamă ¹⁾ = strihă
 acoperi = koperi: astez voi coperi casa mé
 adâncătură în pământ: skulje, skulie ²⁾
 adevăr = pravică: io am avut pravică, nu tu!
 adevărat = pravo: tu ari pravo
 aduce aminte = pameti, rikordéi: rikordé-te de mire
 adună = pobiréi, pobirei ³⁾
 adunătură = kup, pl. -purî: noi aven⁴⁾ mare kup de kumpir
 advocat = advokat: csatezi ⁵⁾ va fi advocatu meu N. N.
 aeri = arie: aria de la ⁶⁾ Susnjevica e kurată
 afară = faré: âmné faré 'du-te afară'
 aicea = anča, oč, čia ⁷⁾: viro oc, sté anca, duce anca pâre și vir
 ajută = zuta: 'c va zuta Domnu 'ți va ajută Dumnezeu'.
 alaltăieri: catezi: catezi va veri cace kasé
 alb = ab: io-s mai ab nego tu
 albine = celice: anu cesta are cude celice
 alt = at: pl. aljcs: at om, cela ⁸⁾ e un at om; cesta e ur at brek de
 manče ⁹⁾ 'acesta este un câne alt[ul] de[cât cel de] înainte'; astez av
 mers (sau: s-av dus) aljcs omir la Fiume ¹⁰⁾
 amar = zuk, zuko
 an = an: anu cesta a fost bur an
 apă = apa: apa de la ⁶⁾ noi e bure apă
 apăară = apara: io aper ¹¹⁾ pe fratele meu
 aproape = prope
 apus = zveidit: sorele a zveidit
 ară = ara
 arătă = arata
 arbore = deblă: debla césta je mai mare nego ca ata
 arde = arde
 aripă = krelută
 armă = arma

¹⁾ istroromânism: slâme = paie.

²⁾ cred că numai skul'e e exact.

³⁾ cu observarea: «e curat și ascuțit».

⁴⁾ probabil rău cetit de tipograf în loc de aren, precum se dă de repețite ori.

⁵⁾ astfel corectează Glavina în scrisoarea adresată lui A. Viciu greșala de tipar cater; țatezi = poimâne (= cealaltă zi).

⁶⁾ am așteptă: dila.

⁷⁾ cu observarea: č croat.

⁸⁾ tip. cele.

⁹⁾ tip. mancé.

¹⁰⁾ astfel corectează Glavina însuși exemplul tipărit greșit: este z av mer dus aljo omir Fiume; în loc de Fiume am așteptă Rika.

¹¹⁾ în manuscris va fi fost apér: Glavina scrie și arêta etc.: am așteptă âpar(u): cf. nota 32.

aruncă = hiti
 asară = séră
 ascunde = skunde
 asin = asir: asiru cesta are mare koda
 astăzi = astez
 aștept = stept
 asudă = spoti, poti
 asudătură = pot
 ață = acă
 atât = tâta ¹²⁾
 avarițios = lakom
 avut = bogat

B

baie = banj
 balsamă = balsama ¹³⁾, balsaméi
 bani: pinez, soldi
 barbă = barba
 bărbatul meu: omu mev
 barcă = barkă ¹⁴⁾
 băutură = beutic
 baza la o casă — fundamenăt
 bea = bé
 beat = bét, opit ¹⁵⁾
 bere = biră
 biserică = baserikă
 bolnav = bolăn
 bostani = cuke
 brău = brév
 brazdă = brazdă
 briceag = britvă
 brumă = mraz
 bumbi ¹⁶⁾ = batuni
 butoiu = băčvă
 buzunar = zep

C

(p. 35) căciulă = baretă
 cal = kal, pl. kalj

¹²⁾ poate dacoromânism istroromânizat (prin aferaza lui a inițial), sau influență din partea ital. tanto. Nu-l găsim atestat de alții.

¹³⁾ formă dacoromândă.

¹⁴⁾ urmează cuvântul istror. bată [= baltă] explicat prin: un loc unde curge în continuu apă de gnoj [= gunoii], iar apa aceasta se numește gnoienică.

¹⁵⁾ urmează cuvântul istror. bedră = femurul piciorului.

¹⁶⁾ = nasturi.

călcâiu = peta
 cald = cad
 calfă = garzon
 cămașa = kemesa
 când = kând
 câne = brec ¹⁷⁾
 cântă = kanta ¹⁸⁾
 cap = kap
 căpitan = kapitan
 căput = kamizolă
 car = voz
 cârciumă = osteria
 carne = karne
 cârpa = kârpa
 cârpi = kârpi
 carte = libăr
 casă = kasa
 cât = kât
 câte ori = kâte vote
 căută = cerși
 caut pe mama = cavt pe maia
 cazarmă = kasarma ^{18 a)}
 ceaiu = te: noi bem saké séré té
 cenușă = cerușe
 cer = cer
 cerc = kolumbar
 cercei = urekine ¹⁹⁾
 certă = sfădi ²⁰⁾, svadi
 cheie = ključ
 cheltuî = spendéi
 chemà = kljema
 cîafă = cîafă
 cimiter = cimiter, grob
 cinà = cira
 cine = cire
 cioban = pastir
 cioc = kljun
 ciocan = băt, diminutiv bătîc
 ciorapi = strinfi ²¹⁾, bicvi

¹⁷⁾ citește brek!

¹⁸⁾ greșală de tipar pentru kânta.

^{18a)} Dacoromânism (ardelenism). Citește kazarma.

¹⁹⁾ Glavina adaugă: de la urekije.

²⁰⁾ dacoromânism.

²¹⁾ cred că strinfi (= germ. Strümpfle, ung. strimfli) e cuvântul dacoromânesc auzit la Blaj pentru 'ciorapi'.

ciorapi de lână = skafunice
 clădi = kladi
 claie = kopa
 clopot = klopot, dim. klopotiĉ: oile porté la noi clopote
 cloșcă ²²⁾ = kocka
 coadă = koda, pl. art. -dele: ljeperu are mikă kodă
 coaja ²³⁾ ce se face pe o tăietură a corpului = krastă
 coastele = kostele: kostele lui fratele meu îs prekinite
 cocoș ²⁴⁾ = kokot, dim. kokotic, pl. kōkoci
 contract = kontrakt: cace mev veĉ a fakut kontrakt
 copt = kopt, fem. [pl.] -te: merele îs veĉ kopte
 corn = korn: kornu de kapre ie mare
 coroană = korona: korona Avstriei je musatė
 coșarcă ²⁵⁾ = spârtă, pl. art. -tele: spârta pljire de smokir ²⁶⁾
 coși = kosi: anu cesta noi am kosit ĉude fir
 cotul mâinii = kuvată ²⁷⁾: kuvatu mev are mare os
 covertă = koperta: koperta de vapor se spélé saka zi
 creastă = kresta: krésta lu kokotu ie roise
 credință = véra: véra nostra ie ca mai bure
 creieri = mozljan: mozljani de oie îs bur
 crește = kréste: omu tirar kréste vred (= iute)
 cruce = kriz: noi avem ⁴⁾ akase ur kriz betar ²⁸⁾
 crunpene ²⁹⁾ = kumpir: noi mankam ³⁰⁾ cude kumpir
 cucuruz = trukinje: anu cesta a fost crude trukinje
 cuțar = kufer ³¹⁾, baul: eu voiu kumpera ³²⁾ ur baul
 cugetă = misli: fratele mev misle kude ³³⁾
 cuglă ³⁴⁾ = buče: fecori la noi se zokă ku bućile
 cuib = k i b (de pasere) ³⁵⁾: la noi îs ĉude kuibur
 cuie = cav i: la noi se vinde ³⁶⁾ ĉude cavli
 cumpăra = kumpěra: eu am kumperat ³²⁾ o uré
 cunoaște = kunoste
 curat = kurat: mie-m piéze ³⁷⁾ kurat

²²⁾ tip. cloșcă.

²³⁾ tip. córa.

²⁴⁾ tip. cocos.

²⁵⁾ tip. coșarcă.

²⁶⁾ probabil dacoromânism istroromânizat: am așteptă smokvi.

²⁷⁾ tip. greșit în loc de kuvatū.

²⁸⁾ citește betăr.

²⁹⁾ = cartof.

³⁰⁾ recte: munkân s. mănĉân.

³¹⁾ dacoromânism?

³²⁾ tipărit greșit în loc de kumpěra (corect kumpară), cf. nota II.

³³⁾ greșală de tipar în loc de cude (= țuđe).

³⁴⁾ = popică.

³⁵⁾ cred că kuib în loc de kuljb e dacoromânism; cuvintele din parentezul următor sânt tot dacoromânești.

³⁶⁾ dacoromânism pentru: vindu.

³⁷⁾ probabil, greșala de tipar, în loc de piázé (= place).

curăți = ocisti ³⁸⁾: postolele lui fratele mev îs ocistite ³⁹⁾
 curcan = puric: saki ⁴⁰⁾ om are la noi purici
 curechiu = kapuz: la noi omiri mârânkă cude kapuz
 curge = târli: apa târlé ⁴¹⁾ musat în boské ⁴²⁾
 cuteză = kuteza: omiri av kutezat fura
 cuțit = kucit: ku kucitu se talje porku

D

da = da: dé-m pâre
 deal = brig
 de-asupra = vârde, vârh-de
 deget = zazet
 dejună = rûci
 de mine = de mire
 deslega: reslegā: reslégă
 desperat = desperat ⁴³⁾
 destin = destin
 dimineața = dimiréța ⁴⁴⁾: bura dimiréța ⁴⁵⁾
 din = din
 dint[i] = dinci: dinci melj âs mai aljb nego telj
 direge = opravi, popravi: am opravit lukru
 doare = dore: me dore capu
 dobă = bubănj
 doctor = dotor
 doliu = zalost
 domnul casii = gospodar
 dop = cep, dim. cepiç
 dop mai mare = kalkun: kalkun de la ⁶⁾ bâcvă
 dormi = durmî: cesta nopte am durmit çaro bire
 drac = draku ⁴⁶⁾: fi-ré draku în tire
 duce: duce: io m-am dus la baserikă
 dulce = duljce: viru cesta îi duljce kași mljara ⁴⁷⁾
 Dumnezeu = Domnu ⁴⁸⁾

³⁸⁾ *tipărit greșit*: acisti.

³⁹⁾ *tipărit greșit* kurate (ocisitté): evident că kurate e cuvântul dacoromân care explică pe ocistite.

⁴⁰⁾ *explicat prin*: tot.

⁴¹⁾ *tip. greșit*: târlé apa kurge.

⁴²⁾ *explicat prin*: pădure.

⁴³⁾ *neologism format dacoromânește; am așteptă*: disperéit.

⁴⁴⁾ *tipărit* dimineața, care-i cuvântul dacoromânesc.

⁴⁵⁾ *tip.* dimiréța.

⁴⁶⁾ *tip.* drakui.

⁴⁷⁾ *explicat prin*: mierea.

⁴⁸⁾ *urmează*: articulat Domnul, ceea ce e un dacoromânism.

E

econom = agricultor ⁴⁹⁾
 elemozină = lemozină: astez am dat în baserikă lemozină
 epistolă = list: astez am primit din Fiume ¹⁰⁾ ur ⁵⁰⁾ list
 etate = dobă: el are o dobă de zece an

F

(pag. 47) face = face: io am fakut astez ur musat băț
 făină = fariră: farira de grāv je mai abe nego de sērķ
 fân = fir: anu cesta firu je mai mare nego anu trecut
 farfurie = piat
 fată = feta, fata, fetica, fatina ⁵¹⁾: césta fetică je musaté
 fereastră = oknă: okna césta je resbită ^{51 a)}
 fierbe = kuhei: kuheité-i cira?
 fini = fini: am finit lukru mev
 flămând = hlamund: io-s hlamund
 floare = roza césta je čaro musaté
 fluieră = svikéi: io stivu mai musat svikei nego tu
 foale ⁵²⁾ = trbuh: me dore čaro trbuhu ⁵³⁾
 foalele ⁵⁴⁾ degetului = folele lu zazetu
 foarfece = skare: io am kumperat ³²⁾ din Fiume ¹⁰⁾ skare
 foc = fok: în ⁵⁵⁾ paizul nostru astez a fost mare fok
 frăgar ⁵⁶⁾ = murgvă: am mánkat murgvi
 fragi = fraz: am aflat astez cude frazi
 frate = frate: io am patru fracī inke ⁵⁷⁾
 frică = frika: iel are friké nopté se trekă ⁵⁸⁾ pe la cimiter
 frig = race: iarna casta va fi race
 frumos = musat: fetica casta je čaro musaté
 frunte = frunte: frunta ⁵⁹⁾ lui ie mikice
 frunză = frunza: porku rada ⁶⁰⁾ măránke frunze
 frunză de laură = lavrikă

⁴⁹⁾ dacoromânism.

⁵⁰⁾ tip. nr.

⁵¹⁾ recte: féta, tot astfel fética (= fėtița), fétina; dacoromânism: fata.

^{51 a)} citește: rezbite.

⁵²⁾ = pânțece.

⁵³⁾ urmează: folele [= cimpoi] = un instrument cu care se sfi ră [= cântă] cântece de joc la Români din Istria acel instrument e din piele de oaie. cf. Bartol P. 46.

⁵⁴⁾ = buricul?

⁵⁵⁾ tip. in.

⁵⁶⁾ = dud, recte: dudă.

⁵⁷⁾ în parentez, tradus prin încă.

⁵⁸⁾ tipărit neclar, ar putea fi: trekă.

⁵⁹⁾ tipărit frunt.

⁶⁰⁾ tradus, în parentez, prin bună voie = bucuros.

fruct ⁶¹⁾ = frukt: merul nostru anu cesta a avut musat ⁶²⁾ frukte
 fulgeră = mige: casta nopte a căro ⁶³⁾ migéit
 fuma = pipei: eu nu pipesk; fratele mev pipé
 fumă hornu[l] = dimé dimnjaku ⁶⁴⁾
 fura = fura: ieri mja furat o vaké din stalé ⁶⁵⁾
 fura pe nesimțite = okini: Maricina ⁶⁶⁾ mia okinit kucitu
 furca de fier = furka: noi aven ⁴⁾ sapte furke de fljer ⁶⁷⁾
 furcuță ⁶⁸⁾ = pirun: pirunu cesta ie căro musat
 fusaică ⁶⁹⁾ = fazol: anu cesta avem zalic fazol

G

găină = galjiră: mai buré ie astez galjira nego mâre kokotu
 galbin = zut: meru cesta ⁷⁰⁾ ie zut ca și maranca
 gard = gard: gardu nostru ie mare ur metru
 gândi = mîslî: iel se misleste prévise ⁷¹⁾
 gât = gutu: gutu ⁷²⁾ lui frate mev ie căro subcire
 găurit = probit: noi am probit astez o mare ârpe ⁷³⁾
 găvălia ⁷⁴⁾ capului = tikvâ: iel are mare tikvé
 genunchiu = zerunklju: me dore zerunklju
 ghiată ⁷⁵⁾ = gljaca: la noi ie zalik ⁷⁶⁾ gljacé
 gingaș = delikat: fratele mev ie căro ⁷⁷⁾ delikat

⁶¹⁾ = fruct.

⁶²⁾ *probabil greșală, pentru musate, sau musat frukt, căci adjective întrebuințate ca adverbe în forma masculină nu sânt obișnuite în istroromânește.*

⁶³⁾ *tip. ceaco.*

⁶⁴⁾ *tip. dimujaku.*

⁶⁵⁾ *tradus, în parentez, prin grajd.*

⁶⁶⁾ *tradus, în parentez, prin Maria.*

⁶⁷⁾ *Pentru furca de tors, se dă, la începutul literii F următoarea terminologie:*

b â t u furcii, care de ordinar [= de obicei] este de lemn;

g â r l i c u, care de asemenea este de lemn și care are ornament[e];

b o t a sau cărpa care învâluște lâna ca să nu cadă jos;

c o r d e l a cu care se leagă bota ca să nu cadă bota de pe lână;

f u s u l, care este făcut ca să se învârtească lâna;

c r u m p e n e l e [k r u m p i r u] împlântat în fus ca să meargă mai ușor;

toată lâna ce se află în botă și în cordelă, la olaltă, formează așa numitul «caer»

sau, scris în limba istroromână «k a e r».

⁶⁸⁾ *tip. fêrcuță (rostirea fârcuță se aude des prin Ardeal).*

⁶⁹⁾ = fasole.

⁷⁰⁾ *tip. sesta.*

⁷¹⁾ *tradus, în parenteze, prin prea mult.*

⁷²⁾ *tip. gutn.*

⁷³⁾ *tradus, în parenteze, prin piatră.*

⁷⁴⁾ = scăfărlia.

⁷⁵⁾ *tip. ghiată.*

⁷⁶⁾ *tradus, în parentez, prin puțin*

⁷⁷⁾ *tip. căre.*

glajă ⁷⁸⁾ = bocă: eu am o boce de cinci litre ⁷⁹⁾
 glumă = skerc
 glumi = skercéi, sulacéi: fratele mev skercé cude ku fetele ⁸⁰⁾
 gol = gol: iel are kapu gol ka și sorecu
 grădină = iardin: noi aven ⁴⁾ musat iardin
 grajd = dvor: noi aren cude oi în ⁸¹⁾ dvor
 gras = gras: omu gras ie sār
 grâu = grāv: pâra de grāv ie čaro buré
 greblă = grablji: la noi firu pobiresk cu grabljile
 greși ⁸²⁾ = fali: preotul nostru a falit kând ⁸³⁾ n'a lasat la noi skola
 greu: grév: sarcina ⁸⁴⁾ de lémne ie gré
 griji = veglja: fratele mev vegljé oile nostre
 groapă = gropa: la noi se aflé čude grope în ⁸¹⁾ kodru
 groapă mai mare = skulje
 guler = kolet: koleturile îs tote abe
 gunoiu = gunoi: gunoi je bur în ⁸¹⁾ pemint
 gură = gura: gura lui vake ie mare
 gusta = gusta: io am gustat viru nostru negru
 guvern = guvern: guvernul nostru ie la Wiéna

H

halop ⁸⁵⁾ = galop ⁸⁶⁾: kalu ⁸⁷⁾ mére în ⁸¹⁾ galop
 hârtie = hartă: harta ca aba ie bure za piséi
 heftică ⁸⁸⁾ = ietikă, consumando
 horn = dimnjak: dimnjaku ⁸⁹⁾ nostru ie nov
 hoț = tat: cesta nopte tatu ⁹⁰⁾ a furat do oi

I

iarbă = iarba: iarba je verde
 iarnă = iarnă
 icoană = propelje: propelja lui Domnu
 iepure = ljepure: ljepuru ku ureklji mari
 ieri = ierî: ierî am mâncat galjiră

⁷⁸⁾ = sticlă.

⁷⁹⁾ pare dacoromânism: la Nanu; litru, din Jeiđni.

⁸⁰⁾ exemplul e tipărit după cuvântul precedent.

⁸¹⁾ tip. in.

⁸²⁾ tip. gresi.

⁸³⁾ tip. kind.

⁸⁴⁾ poate: sarcina, cuvântul fiind rău tipărit.

⁸⁵⁾ = galop.

⁸⁶⁾ tipărit de două ori.

⁸⁷⁾ tip. kaln.

⁸⁸⁾ = oftică.

⁸⁹⁾ tip. dimnjak.

⁹⁰⁾ tip. tatn.

- iesi = iesi; preotul a iesit din baserikă
 împărți = resparti
 împleti = pleti: io stivu pleti spagu
 în ⁸¹⁾ = în ⁸¹⁾: în ⁸¹⁾ Susnjevica ⁹¹⁾ 's cude rumeri ⁹²⁾ cari ganesc
 limba rumeră
 înainte = manće ⁹³⁾
 înalt = visok: noi aven ⁴⁾ o kasé visoké
 încă = inke: noi aven ⁴⁾ case inke cude vir negru
 încălța = 'nkaca: iarna ne 'nkacam bire
 începe = posni: noi am posnit lucrul
 încet = pomalo: omu betâr âmné pomalo
 închide = înkljide ⁹⁴⁾: pinezi se înkljid ⁹⁵⁾ în ⁸¹⁾ kasé
 închis = înkljis ⁹⁶⁾
 îndărăt = nazat
 îndată = subito
 industrie = industrie
 înger = anjel: tot omu are anjelu sev
 inimă = irima: omu ku irima sâré ie sâr
 înlăuntru = nuntru
 înmormântă = zekopéi: ier preotul a zekopeit do fetice
 înorit ⁹⁷⁾ = oblacno
 instrument = instrument ⁹⁸⁾
 însurat = însurat ⁹⁹⁾: fratele mev ie 'nsurat
 înțelege = razumī
 întreb = treb
 învărti = vârti: kola de la moré se vârté
 învăța = studiéi: fratele mev studiie kase
 învățător = maestru: la noi ieste bur maestru
 invidios = nenavidân
 ispită — napăst
 iubi = ljabi: io ljubesc pe o fetică care me ljubeste pe mire
 izmene = mundante ^{99 a)}
 izvorî = zvorea: apa zviréa din pamint

J

- jucà = zuka: la noi toc fecori stivu zuka
 jura = zura: io inké n'am zurat

⁸¹⁾ *tip.* Susnjevica.

⁹²⁾ *evident, reînviere voită a termenului atestat de Ireneo.*

⁹³⁾ *tip.* manće.

⁹⁴⁾ *tip.* inhljide.

⁹⁵⁾ *tip.* inkljid.

⁹⁶⁾ *tip.* inkljis.

⁹⁷⁾ = *innourat.*

⁹⁸⁾ *am așteptă: instrumenăt.*

⁹⁹⁾ *tip.* insurat.

^{99 a)} *citește: mudande (aceasta e forma venetă a ital. mutande)*

L

- la = la: la noi a fost astez prevtul
 lac = lak: în ⁸¹⁾ kodru nostru 's cude lakur
 lacat = lakatu, dem. lakatic
 ladă = kasun: noi aren pljiru ¹⁰⁰⁾ kasunu de fariră
 laibăr = kuret: noi aren kuretur ^{100a)} de lâre
 lămâiu ¹⁰¹⁾ = lemun: apa ku lemun îi buré
 lampă = lampa: noi aven ⁴ trei lampe în ⁸¹⁾ kase
 lână ¹⁰²⁾ = lâra: lâra de oi abe îs musate ¹⁰³⁾
 lanț = kadine: kadinele de la voz ¹⁰⁴⁾
 laolaltă = skupa: noi am mes ¹⁰⁵⁾ la Fiume ¹⁰⁾ skupa
 lapte = laptele de oie ie mai bur nego de vaké
 lâtra = latra: la noi îs zalik breci kari latră
 lăsa = lasa: rogu ¹⁰⁶⁾-te lasă-me se merg kasé
 lebeņiță ¹⁰⁷⁾ = angurie: la noi îs zalik anguriî
 lega = lega: astez am legat snopurile de grăv
 legătoare de păpuci ¹⁰⁸⁾ = zuznje: zuznja de koze
 lelică = lelică ¹⁰⁹⁾
 lemne = lemne: la noi îs cude lemne
 lemnușe ¹¹⁰⁾ = fărminanti
 lepedeu ¹¹¹⁾ = lancun: lancunele se fac din pânze
 limbă = limbă: limba rumeră ⁹²⁾ ieste musaté; limba de bov ie buré
 lingură = lingură: noi mănkam ku lingură de lemne
 loc = lok: lokul nostru se kljemă Susnjevica
 lucra = lukra: omiri la noi toc lucră pamintu
 [p. 48] lucernă = ditelină: ditelină ie verde
 lui = lui ¹¹²⁾
 lumea = luma: luma cesta ie musaté
 lumină = svuce: la noi îs svuce de sev ¹¹³⁾
 luna = lura: lura ¹¹⁴⁾ ier fost-a pljiré

¹⁰⁰⁾ *tip.* pljvi.

^{100a)} *despre* kuretu cf. Bartoli, P. 45.

¹⁰¹⁾ *tip.* lămâiu.

¹⁰²⁾ *tip.* lană.

¹⁰³⁾ *construcție greșită în loc de* ie musaté

¹⁰⁴⁾ *tradus, în parentez, prin car.*

¹⁰⁵⁾ *tradus, în parentez, prin mers.*

¹⁰⁶⁾ *tip.* rugu.

¹⁰⁷⁾ = bostan.

¹⁰⁸⁾ = *curea de legat ghetele.*

¹⁰⁹⁾ *citește:* lelițe; *explicit prin:* este o muiere măritată de puțină vreme.

¹¹⁰⁾ = *chibrituri.*

¹¹¹⁾ = *ciarșaf.*

¹¹²⁾ *cu adaosul:* a lui nu se află la Români [*i din Istria*], dar [= *ci*] se zice tot lui.
De fapt forma istroromână e lu.

¹¹³⁾ *tradus, în parentez, prin seu.*

¹¹⁴⁾ *tip.* lnré.

luntre = barkă: noi merem pe lak ku barka
 luptă ¹¹⁵⁾ = gveră: gvera ku turki, gvera cu talijani

M

[p. 57] magazin = magazin: noi aren magazinu de cukor
 mai mult = mai mund
 mamă = maia: maia mé a murit de 8 ani
 mămăligă = pulentă: pulenta se face din fariré
 mână = goni ¹¹⁶⁾: noi am gonit pe vaka în ⁸¹⁾ kodru
 mântui = skapuléi: fratele mev m-a skapuléit de morte
 măr = mer: la noi se fak cudé mére
 margine = krai: luma n'are kraj
 mărita = mărita: sora mé s-a maritat
 martor = svidok: cace mer a fost cude vote svidok ¹¹⁷⁾
 masă = skand: skandu nostru ie de lemn
 maslin = ulikă: la noi se afle cude ulike
 masline = ulike: ulikele îs verde
 mâță = macka: macka nostre ie roisé
 măsură = metură ¹¹⁸⁾
 memorie = memoria, rikord
 merge = mére, merze
 mergem! = homo ¹¹⁹⁾
 mic = mik, dem. [mik]ic: noi aren ur pork mikicic
 miel = mnjel, dem. [mnjel]ic: mnjelu lui Domnu
 miere = mljare: mljara ie duljce
 minut = minut: io voi veri în ⁸¹⁾ ur minut
 mira se = cudi: io me cudesk kum ie luma
 mirosi = disi: rozele ¹²⁰⁾ caste disesk musat
 moarte = morte: io am friké de morte
 moasă ¹²¹⁾ = baba: baba ie ka si ur dotor
 morcovi = merlin: la noi se mărânkă merlin
 muiere = muljere: muljéra me ie čaro buré
 mulge = muize: noi muizen vaka
 munte = codru: noi aren ur mare kodru kare se kljemă «kodru
 Maggiore», aprobe de Abbazia
 mușca ¹²²⁾ = muska: breku a muskat ur fecor
 mustețe = mustafe: la noi aru toți omiri mustafe

¹¹⁵⁾ = răsboiu.

¹¹⁶⁾ tip. gonî.

¹¹⁷⁾ tip. svivok.

¹¹⁸⁾ înaintea cuvântului s'a mai tipărit odată măsură, care e forma dacoromână.

¹¹⁹⁾ formă de imperativ.

¹²⁰⁾ tip. rosele.

¹²¹⁾ tip. moasă.

¹²²⁾ tip. muska.

mut = mut: omu mut nu stie nis
muzică = muzika ¹²³⁾: la noi ie musaté muziké

N

nădragi ¹²⁴⁾ = brăgesi: omiri de la noi aru brăgesi de lăré
nap = nap: din nap se face cukor
narance ¹²⁵⁾ = naranca: naranca ie musaté
nas = nas: omu kare beie cudé vir are nasu roisu
naște = naste: fratele meu s'a naskut ku 6 ani manće
nebun = munjit: omu munjit nu stie ce face
negreală ¹²⁶⁾ = tintă: ku tinta se pisé ¹²⁷⁾
negru = negru: pamintu este negru
negură = măgle: iuvé ¹²⁸⁾ -i ape îi și măglé
nevastă = nevasta: fata casta mâre va fi nevastă
nici odată = svoini: svoini nu voi uta pe maia mé
nimic = nis: tu sti un nis! ¹²⁹⁾
noapte = nopte: casta nopte a fost grumbé vréme
nori = oblak, pl. oblance: cude vote la noi îs grumbe oblance
noros = oblacno
nostru = nostru ¹³⁰⁾
nu = nu, ne
nuc = nuk: nucile îs bure za ¹³¹⁾ mânka
numai = samo
număr = numer ¹³²⁾
număra = numera: feciori tirări nu stivu tocî numera
nume = nume, art. numele: numele mev este Andreiu

O

oaie = oia: noi aren oi abe și negre
oală = ola: noi aren ole de pamint
oare = ure ¹³³⁾: kâte ure? patru ure!

¹²³⁾ *tip.* musika.

¹²⁴⁾ = *pantaloni*; *tip.* nădragi.

¹²⁵⁾ = *portocală*.

¹²⁶⁾ = *cerneală*.

¹²⁷⁾ *tradus prin* scrie.

¹²⁸⁾ *tradus prin* unde.

¹²⁹⁾ *nota:* ca și un proverb.

¹³⁰⁾ *nota:* a nostru nu există.

¹³¹⁾ *tradus prin* pentru.

¹³²⁾ *urmează numerii istroromâni* ur (1), doi (2), trei (3), patru (4), cinci (5), șase (6), șapte (7), osân (8): acesta dejă este croat, precum și 9, dar zece (10) se zice zece. Ceilalți sânt croați, numai 1.000 se zice miljar, 10.000 zece miljar, 1.000.000 se zice ur miliun.

¹³³⁾ *tip.* nre.

ochi = oklji: fata kare are oklji și perul negru ie musate
 oglindă = spegăl
 oltar ¹³⁴) = oltar: oltaru lui Domnu
 oleiu ¹³⁵) = ulje: ulje de ulike
 om = om: toți omiri vor morei ¹³⁶) muri
 onorez = casti
 opincă = opinka: la noi omiri port opinci ¹³⁷)
 oraș = grad
 orb = orb: omu care ie orb mai bire e se more
 ordine = ordine: mire me piaze ordine
 ori = vote: kâte vote ai fost la baserikă?
 orologiu = ură
 orologer = urar
 os = os, pl. ose: breци măränkă ose
 otravă = otrav: cude omir se otravesk ku otravă
 ovăs = oves: kalji măränkă oves

P

păcat = pekat: pekat ie fura
 păcătui = zegresi: lo ¹³⁸) saki om zegrisé
 pădure = boska: noi aren cude boske
 pahar = zmulj: din zmulj se beie viru și apa
 paie = slamă: grăvu are cude slame
 pălărie = krilas: fratele mev are musat krilas
 palton = kapot: kapotu ie bur când ie race
 pană de scris = peru: ku peru se pisé ¹³⁹)
 pâne = pâre: pâra de grăv ie buré
 papuci ¹⁴⁰) = postole: cu iarna se porte postole
 păpuși = trukinje: la noi se face cude trukinje
 păr = per: fetele aru lung per
 parapleu ¹⁴¹) = lumbrie: lumbria ie buré când ai ploie
 părăsi = lasa, abandonéi: omu a lasat muljera
 părete = zid: zidu se face din ârpé
 Paștile Domnului = Pastele: noi ren avé vréd ¹⁴²) Pastele

¹³⁴) = altar.¹³⁵) = oleiu.¹³⁶) tradus prin trebui.¹³⁷) urmează: ognjiste se cheamă locul unde fac Români foc.¹³⁸) Probabil că începuse să scrie Io zegrisescu și apoi a schimbat propoziția, care făcea impresia unei confesii, în impersonalul saki om zegrișé, uitând să șteargă pe Io.¹³⁹) tradus prin scrie¹⁴⁰) = ghete.¹⁴¹) = umbrelă.¹⁴²) tradus prin iute.

- pat = pat: tot omu are ¹⁴³) patu sev
 pată = maće
 pază = strază ¹⁴⁴), veglja
 păzi = veglja, gvardiiei
 perie ¹⁴⁵) = hartacă: ku hartaca se lustre postolele
 peşte = ribă: la noi ie cude ribé
 petroleu = petroljo: petrolja arde
 peste mijloc ¹⁴⁶) = preste podie; preste Maggiore ren mére in Fiume ¹⁰)
 piaţă = placă: în ⁸¹) placă se vinde karne
 piatră = ārpa: la noi e cude ārpi
 piatră-arsă = iapnă
 piatră-preţioasă = ārpe drage
 picătură = kaplje
 picior = picior: picoru lui kalu ie lung
 pictură = piktura
 piele = koza pl. kozile: koza lui bovu ie grosé; koza de ljepur ie musate
 piept = kljept: io am kljept sār
 pieptene = captir: ku captiru ¹⁴⁷) se ocesé ¹⁴⁸)
 pierdut = pljerdut: io am pljerdut soldi
 pipă = pipa: ku pipa pipes omiri betār
 piper = popār
 pipirig = palud: paludu kreste în ⁸¹) apé
 pivniţă = konobă: în ⁸¹) konobă noi aren bur vir
 plânge = plânze: fecori tirar cude plâng
 planta = sadi
 plăti = plati
 pleu ¹⁴⁹) = lată
 plimba = setéi
 plin = pljir: ovu cesta ie pljir
 plug = plug: ku plugul se aré pamintul
 poartă = usa: saka ¹⁵⁰) casa are usa
 poate = pote, porke ^{150 a})
 pod = pod: noi aren poduri de lemne
 poezie = kanconeta
 poftă = apetit
 poiană = poljană: ce musate poljane aren ¹⁵¹) noi

¹⁴³) *tip. an.*

¹⁴⁴) *probabil trebuie scris: pază, strajā = veglja.*

¹⁴⁵) *tipărit perire.*

¹⁴⁶) *tip. mizloc.*

¹⁴⁷) *tip. kaptiruī.*

¹⁴⁸) *tradus prin piaptănă.*

¹⁴⁹) = *tinichea.*

¹⁵⁰) *tradus prin toată.*

^{150 a}) *probabil greşit din cauza lui poate precedent, în loc de borke.*

¹⁵¹) *tip. are noi.*

pompă = pumpă
 porc = pork: porku are lung nas
 porni = parti
 poștă = posta: în ⁸¹⁾ paizul ¹⁵²⁾ nostru ie posta
 potecă = stanză
 potcoavă = potkova: kalu se potkoveste ku potkova
 povesti = spuravéi: muljerile la noi stivu cude spuravéi
 praf = prah: la noi nu ie prah
 [p. 58] prânzi = merindei ¹⁵³⁾
 pre nimic = pre nis: am dat libri pre nis
 prezenta = presentéi ¹⁵⁴⁾
 principe = principe: principele ie čaro bogat
 privi = kavta
 profesor = profesor: profesori invec pe fecori bire
 pui = pui
 purta = purta
 pușcă ¹⁵⁵⁾ = puksă
 puț de apă = put
 putea = puté
 puți ¹⁵⁶⁾ = ihni; pute = ihné
 puțin = zalik

R

[p. 67] rădăcină = zila: iarba are cude zile
 råde = ärde, eu me ärd, tu te ärzî, el se ärde etc.
 rană = rana: io am la mără o rană
 rândunică = lastavica
 răsări ¹⁵⁷⁾ = iesi: sorele iése
 răsufila ¹⁵⁸⁾ = zdihéi: omu kând more nu zdihé
 rău = rév: mie mi s'a fakut rév
 râu = potok
 rece = race: iarna casta va fi rece
 ridica = digni
 roată = kola: kola de la voz ¹⁵⁹⁾ se 'nvärté
 rochie = brihan: brihanele la fete îs large

¹⁵²⁾ tradus prin satul.

¹⁵³⁾ cu adaosul: și merindei, cu e curat. Acest e curat se folosește în dialectul dela Bărdo, un sat în care se vorbește destul de bineșor românește, mai cu seamă cu acest e ascuțit.

¹⁵⁴⁾ cu adaosul: și presentéi (cit. prezentéi), cu e curat.

¹⁵⁵⁾ tip. puksă.

¹⁵⁶⁾ tip. a puté.

¹⁵⁷⁾ tip. răsare.

¹⁵⁸⁾ tip. rečufila.

¹⁵⁹⁾ tradus prin car.

roditor = rodăn: pămintu nostru ie rodăn
 roșu = roisu: kând cerul ie roisu va fi vint
 ruga = ruga: omiri se roge saka zi lui Domnu
 rușine = rusire: lu fetele ie rusire ganéi ku fecori

S

sabie = sablje: ku sablja se talje kupurile
 sac = sak, bărsă¹⁶⁰): noi aren cude bărse de fariră
 salată = salată: salata ie säre
 sănătos = sār: omu sār lukré bire
 sânge = sânze: omu are sânze kad
 săpă = săpun: ku săpunu se săpé pamintul¹⁶¹)
 săpà = sapa: omiri tota ziia sape pamintul
 săptămână = setimana
 sărac = siromah
 sat = país: paísurile de la noi îs musate
 săturat = saturat: io m'am saturat de narance
 scândură = dăškă¹⁶²)
 scară = skale, art. skalele
 scaun = kantridă
 schimba = gambiiei
 școală¹⁶³) = skola: în skole înmec fecori sti¹⁶⁴)
 scoarță = kora, ljúpa
 scula = skula¹⁶⁵)
 scuza = skusei: skuseic¹⁶⁶) ke n'am venit ier la voi
 secera = mlati: anu cesta noi an mlatit
 ședea = sedé: omu séde kând¹⁶⁷) mărânkă
 semăna = semira: tota seminca de grév am semirat
 senin = vedro
 seu = sev: din sev se fac svíce¹⁶⁸)
 și = ši: și io voi lukra märe ku voi
 sicriu = kasu¹⁶⁹)
 singur = äns: tota zi 's äns în kase
 smochine = smokvi
 snop = snop: noi am fakut cude snopuri de gräv

¹⁶⁰) *tip.* barsă.

¹⁶¹) *urmează:* s ā r k = este un fel de semănță din care fac oamenii pâne neagră, dar foarte dulce.

¹⁶²) *urmează:* s k u d e l ă = acesta este un vas de pământ din care se mănâncă.

¹⁶³) *tip.* școală.

¹⁶⁴) *tradus prin* ceti.

¹⁶⁵) *urmează:* s k r i n ȝ e = un fel de ladă mare la săteni.

¹⁶⁶) *cit.* s c u ȝ e ' i : s c u ȝ e ' i ȝ

¹⁶⁷) *tip.* kind.

¹⁶⁸) *tradus prin* lumini.

¹⁶⁹) *greșală de tipar în loc de* kasun s. kasa?

soarele = sorele: sorele svité¹⁷⁰⁾ lu toci omiri
 soarece = sorece: lui sorecu piázé grāv
 soldat = soldat
 soră = sora: sora mé ie musaté
 spăla = spala: muljerile spélé kamesile
 spate = hărbăt: me dore hărbātu
 spital = spital: în spital îs čude bolni
 sprâncene = zane
 spune = spure, spuravei
 sta = sta: omu cela staie ka și asiru în pode kale
 stea = sté: ieri a kazut čude stele
 stejar = hrast: am vezut hrast čaro¹⁷¹⁾ betăr
 stradă = strada
 strâmb = gobast: am vezut ur om gobast
 strein = furest: omu furest nu stie bire kala
 striga = vikéi
 struguri = grozdă: anu cesta ren avé cude grozdi
 student = student
 sub = su
 subțire = subcire
 suflet = suflet
 suna = zvoni: klopotele zvonesk la baserikă
 supărare = zalost
 sus = sus

T

tabac = tabak: omiri pipesc cude tabak
 tabelă = skrilă, tabelă: pe tabelă se pisé
 tăcea = taca
 tânăr = tirar: omu tirar ie musat
 tare = tare: fratele mev ie tare
 tată = cace: cace mev mie ie bur
 țată = cica
 teamă = frikă: eu am frikă de lup
 [p. 68] timp = timp: astez am timp za skada
 tină = lut: la noi nu-i lut
 toarce = torce: muljerile tork ku furka lără
 topor = sekura: ku sekura se talje lemnele
 trage = traze: bovl traze vozul cu firul
 trăi = zivi

¹⁷⁰⁾ *tradus prin* luminează.

¹⁷¹⁾ *tradus prin* tare.

trandafir = roză: roza ¹⁷²⁾ disé ¹⁷³⁾ musat
 trece = trece: timpu trece vred
 tren = makina: makina âmné vred ¹⁷⁴⁾
 trestie = târstikă
 trifoiu = ditelină, trifoi
 tulbure = mutno: apa mutné nu-i zdravé ¹⁷⁵⁾; apa mutné nu-î buré
 za skada
 turbat = turbat: breku turbat muske rada ¹⁷⁶⁾
 turn = turn: turnu de la baserikă ie visok ¹⁷⁷⁾

U

[p. 97] ucide = ucide: io am ucis ierî un ljepur ku ureklji lunge ¹⁷⁸⁾
 uita = uta: io am utat se ganesk franceski
 umăr = umer
 umbla = mna: asiru pote mna cudé
 umbră = hlad
 unde = iuvé
 undiță = udica: ku udica se kace ¹⁷⁹⁾ ribe
 unghie = unglja: unglja ie otrovné
 unt = unt: untu se face din lapte
 untdelemn = ulje
 urât = grumbo: fata grumbé nu me piazé
 ureche = ureklje ¹⁸⁰⁾ lj-am taljat ureklja ku sablja
 urs = medvid: medvidu je maî tare nego lupu
 ușă = usa
 uscat = uskat: maî bire ie pe uskat nogo pe apé
 ușor ¹⁸¹⁾ = lăhko ¹⁸²⁾

V

vacă ¹⁸³⁾ = vaka: vaka daie cude lapte
 vânat = blav
 vânt = vint, bora: mâre va fi vint
 vârî = vêrh: io si fratele mev am fost în verhu de kodru

¹⁷²⁾ *tîp.* raza.

¹⁷³⁾ *tradus prin* miroasă.

¹⁷⁴⁾ *tradus prin* iute.

¹⁷⁵⁾ *tradus prin* apa tulbure nu-i sănătoasă.

¹⁷⁶⁾ *tradus prin* de bună voie, în loc de bucurosi (= simte nevoia de a mușcă).

¹⁷⁷⁾ *tradus prin* înalt.

¹⁷⁸⁾ *urmează:* u g o d i = a face pe voie.

¹⁷⁹⁾ *tradus prin* prinde.

¹⁸⁰⁾ *tîp.* urklje.

¹⁸¹⁾ *tîp.* ușor.

¹⁸²⁾ *greșală de tîpar în loc de lăhko?*

¹⁸³⁾ *tîp.* vacă.

vargă = vargă
 varză = varsă: varsa când ¹⁸⁴) se face bire e buré
 vax ¹⁸⁵) = vics, patină
 vedea = vedé
 veni = veri, vinjavéit: ¹⁸⁶) fratele meu a verit de la soldaci
 verde = verde: kodrul ie vérde
 veseli = veseli: mire me piaze se me veselesk ku fete
 vie (arbore de vie) = têrs
 vierme = ljermu: ljermu mărânke kumpiru ¹⁸⁷)
 vin = vir: viru negru de cudé sânze
 violină = violină
 viorele = viole, violice: violicele disesc ¹⁸⁸) musat
 vițel ¹⁸⁹) = vicel: karna de vicel âi buré
 voce = glas: io am bur glas za ¹⁹⁰) cânta ¹⁹¹)
 voie = volje: io-c dau volie se vinzi vicelul
 vorbi = ganéi ¹⁹²): musat âi cire stie cude limbe ganéi
 vulpe = lisică: ne poide ¹⁹³) cudé galjir

Z

zar ¹⁹⁴) = kljucanica ¹⁹⁵)
 zbură = letéi: kokotu și galjira nu pot bire letéi
 zer = zer: io beu rada zer
 zi = zi: bură zi se de ¹⁹⁶) Domnu; s'a fakut zi, meren lukra ¹⁹⁷)

¹⁸⁴) *tip.* kind.

¹⁸⁵) vics (*ardelenism, din germ.*).

¹⁸⁶) *tip.* vinja véit; vinjavéit e participiul iterativului viñave'i.

¹⁸⁷) *tip.* kimpiru (= cartoful).

¹⁸⁸) *tradus prin* miroasă.

¹⁸⁹) *tip.* vicel.

¹⁹⁰) *tradus prin* pentru.

¹⁹¹) *urmează:* vr ulje = locul de unde izvorăște apa în o pădure; vr ută k = izvor: noi aren bure apé race din vrutăk.

¹⁹²) *tip.* ganef.

¹⁹³) *tradus prin* mănâncă; în exemplu lipsește subiectul lisica.

¹⁹⁴) = încuietoare la ușă.

¹⁹⁵) *înainte:* z a t o = pentru aceea.

¹⁹⁶) *dacoromânism, în loc de* neka dâje.

¹⁹⁷) *urmează o mostră de «Tatăl nostru», pe care l'am citat la pag. II și următorul adaos:*
 «D a t i c a și l a t i c a (*tipărit greșit* Catica) = a dă și a luă. Fraza aceasta României o țin ca și un proverb vechiu și o folosesc la un astfel de om, căruia îi place să promită sau să deie, dar ceea ce dă o și cere iar înapoi; de aceea se zice: dai și iei (înapoi). Se folosește și ca batjocură; mai cu seamă se poate află la copii expresiunea aceasta. — Injură României istrieni încă de prezente în limba română, ca: Draku va fi ku tire — Drak ar fi în tine — Draku c-a maja la (= luă) — strela (= fulgerul) bate în tire — saeta (= fulgerul) în tire — prokljet ar fi (= să fi aforisit) — du-te la draku — fiiju lui draku — draku t-ar la (= luă) etc.».

IV

Glosar istroromân-dacoromân.

Din Jeiăni, unde petrece câțva timp, îi trimite GLAVINA lui A. Viciu un mic *Glosar* (scrisoarea din urmă poartă data 26 Septemvrie 1904), inedit până acum. Il reproduc la acest loc (îndreptând numai câteva stângăcii evidente) cu ortografia originală, care nu se deosebește mult de cea din *Glosarul* reprodus mai sus. Atâta doară că el distinge de astădată une-ori pe *â*, însemnându-l cu un *g*. Despre acest sunet el scrie către A. Viciu (Aprilie 1905): «Și în Jeiăni se aude sunetul *ó* [= *oa* în ortografia noastră mai veche] sau *űa*, nu *oa* cum zice Weigand în scrierile sale, de ex. *m ą i e* = *műaie*». Pentru sunetul în care se confundă *č* și *ț* el scrie de astădată — după ortografia ungurească — *cs*, iar pentru consonanta fonică corespunzătoare: *zs*. Am arătat în note de câte ori se găsește în manuscris *c* îndreptat în *cs* și *z* îndreptat în *zs*, sau forme cu *c* adăugate în parentez după cele cu *cs*.

Observările făcute sub III cu privire la dacoromânismele lui Glavina sânt confirmate și prin acest *Glosar*. Le relevz uneori în note.

Câteva file din manuscrisul lui Glavina lipsesc, ceea ce explică de ce unele litere ale alfabetului sânt atât de sărace.

A

- Abreî, pl. -reî = păgân (care nu crede în Dumnezeu) ¹⁾
 albiră, pl. -re = albină
 alur, pl. -re = alun: anu csesta va da Domnu csudé alure ²⁾
 ahtéi, -teit, -tesk = a se grăbi
 arde, ars, ard = ard: kărburul nostru dela Jeiăni arde čaro bire ³⁾
 arel, pl. art. -lurile = inel
 armaru, pl. art. -rurile = dulap
 ârt, pl. art. ârturile = nașul ⁴⁾ opincei
 asir, pl. asir = măgar: Ljepuru csesta are ureklji mar ka și asiru nostru

B

- Babă, pl. art. babele = babă: baba nostré vred va muri
 băieru, pl. art. băierele: este o legătură de culoare roșie, făcută de fetele române; cu legătura aceasta se leagă fetele și muierile peste mijloc; este de lână, de culoare diferită, în grad mai mare roșie sau verde: Mai

¹⁾ *La origine, desigur «evreu».*

²⁾ «auzit dela un cioban din J.».

³⁾ «auzit dela birăul din J.».

⁴⁾ = *nasul, adică «gurguiub».*

mușat bajerul lu csa fété⁵⁾). Femeile bătrâne din J. își fac în vârful capului un fel de înfășurătură care se numește *b a i e r u*.

baticsa, la Rom. din *Susnevița m a c s o l a*, este un fel de ciocan scurt de lemn, cu cap gros; se folosește la baterea unei plante cu numele *s é r k*: Cu *baticsa* dela fratele *mev*, ren tucsi *sêrkul*⁶⁾.

băzdă, pl. art. -dele = hamurile la trăsură: *băzdele csaste av kostéit csudé pinez*

becsug, pl. art. -gurile = bumb: *Becsugu vostru ie de oș*

benevrecke pl. = *cioareci*: de *kács anj arecs*⁷⁾ *benevreckele csaste?*⁸⁾

— Ei, *veé* de trei anj de zile.

beri, -rit, -resk = a ceti

bét, pl. *bécs*⁹⁾ = beat

betâr, pl. art. -ri = bătrân

bilj, pl. art. -ljurile: un fel de acoperământ de pat, de lână albă; se face sau de Români din J., sau se cumpără: *Csest bilj ie căro de burea lăré*.

bliskea, -kéit = fulgeră: *Csasta nopte cserul căro bliskea*.

bob, pl. art. -burile = bob

*bocsă*¹⁰⁾, pl. art. -csele = glajă: *Bocsa csasta ie de stiklé*.

bovanéi, -néit, -nesk = a aruncă după cineva cu pietre.

bovonă, pl. -ne = bolovan, pietrele cu cari se aruncă după cineva:

Bovónéle cu *karü* (!) am *bovonéit* pe *neprijatelj*i nostri a fost mar.

bracsu, pl. art. -csurile = 1 metru

bragheși = pantaloni

brukvi și *brukvics*, pl. art. -csi = cuie în talpă la păpuci

bunar, pl. *bunari* = fântână

busi, -sit, -sesk = a lovi

Cs

Csafă (!), pl. art. *csafele* = partea dindărăt a capului

*csaia*¹¹⁾ = tață

csare, *cserut*, *csar*¹²⁾ = a căută: Io am *ântrebat* (!) dela fratele *mev neka-m daie bé vir*.

csep, pl. art. *csepurile* = cep

⁵⁾ «auzit dela un june din J.».

⁶⁾ «auzit dela un cărbunar».

⁷⁾ *cor. din areși*.

⁸⁾ «întrebare pusă de mine».

⁹⁾ *cor. din béși*.

¹⁰⁾ *cor. din boță*.

¹¹⁾ *nesiguranța lui Gl. e mare: mai întâiu dă formele: pl. csacsi, sing. csacse, art. csa-csele, ex. csacse mev e mie căro bur; apoi dă o formă csai, plur. csajurile*.

¹²⁾ *în scrisoare dă explicarea: Verbul csar se folosește la Jeiăni: prezintele e: io csar, tu cseri, ie (i a) csare, noi csaren, voi csarecs, ielj (i ale) csaru: ex. io am csarut dela fratele mev, neka-m daie bé vir: la Jeiăni e cunoscut și verbul în t r e b.*

- csepelă¹³⁾, pl. art. -pelele = partea piciorului de sub genunchiu.
 cser, pl. cseri = un fel de stejar ce crește drept câtră cer (!)¹⁴⁾:
 Csesta cser ie drit ka și ielva¹⁵⁾.
 cser, pl. art. -rurile = cer: Godina¹⁶⁾ kadavé din cser.
 cserbicsă, pl. art. -csele = partea dindărăt a gâtului: Ma are jurele
 csela cserbicsa grosea!
 cserta, -tat, me csert = certă
 csespi, -pit, -pesk: se zice despre arbore când crește¹⁷⁾: Alurul a
 posnit csespi.
 cest = acest: Csasta polje¹⁸⁾ se va se obikné cseva? ¹⁹⁾
 csicsă, pl. art. -csele = țigă: Ma are fata csasta mușate csicse!
 csigan²⁰⁾, pl. art. -nii = țigan: Csiganii aru koze négreá.
 csigar²¹⁾ = țigară: Lu fecsori din Zeiăni le piazé čáro pipéi csigare²²⁾
 csikur²³⁾ = mai multe alune când se țin laolaltă
 csindra = violină
 csipé, -péit, -pesk = tăia
 csitorile = un instrument din care cântă ciobanii din Zeiăni²⁴⁾, de
 forma fluerei ciobănești din Transilvania, numai cât csitorile-s duble
 și mai groase.
 csizibe = struguri uscați
 csukar, pl. art. -karurile = zahăr: Csukărul (!) ie čáro duljcse
 csur, pl. art. -rurile: este un obiect pentru curățirea grâului sau a
 celorlalte bucate: Csurul csesta ie ab ka și laptele.

C

- Ča = acasă²⁵⁾: kând vecs i²⁶⁾ ča²⁷⁾
 čicotina²⁸⁾ = drac²⁹⁾

¹³⁾ cor. din țepelă.
¹⁴⁾ etimologie populară interesantă.
¹⁵⁾ explicat prin pinus.
¹⁶⁾ tradus: ploaia.
¹⁷⁾ cor. se întufoșează.
¹⁸⁾ tradus: câmpie.
¹⁹⁾ «auzit dela un fecior tânăr».
²⁰⁾ în parentez: țigan.
²¹⁾ cor. din țigar.
²²⁾ «auzit dela birăul (= primarul) satului».
²³⁾ cor. din čicur. Pentru etimologie cf. II § 199.
²⁴⁾ cor. din Jeiăni.
²⁵⁾ «este făcut din a acasă».
²⁶⁾ «acest i este făcut din m e r g e prin schimbări pe care nu le pot ști, dar se zice
 și m e r g e (!)».
²⁷⁾ «sau kasé».
²⁸⁾ în parentez: tyityotina.
²⁹⁾ «este un similar de a lui dracu».

D

Dăhné (!), -nit, -nesc = miros
 dărcsi, -csit, mẽ dărcsesk = fug
 dărcsje ³⁰⁾ = rubidă ³¹⁾, un fel de spin, numai cât dărcsje e femenin:
 De dărcsje se pote face buré graie ³²⁾
 dărsé, -sit, me darsesk (!) = mă dau pe gheață (fără patine)
 dărzală, pl. art. -zalele = partea de lemn de unde se ține cu mânilor
 de oarecare obiect, coadă: dărzala de sekure nu-î grosă
 de csa = de acea
 dende = de unde: dende viri? ³³⁾
 decsin = dincolo: Fracsi ³⁴⁾ nostri âs dincolo (!) de Ungarie
 derupoii = din dărat
 deșartă = desartă (!), golă (!)
 dezələ, pl. art. -zèlele = ținut, regiune: Vi se obiknea dezela nostré ^{35) ?}
 dim, pl. art. -murile = fum ³⁶⁾: Dimul de karbure ie negru čaro ³⁷⁾
 dimnjak, pl. art. -kurile = horn
 Dor: Nume de familie: Numele mev ie Dor
 duré, durut, dore = dureà: me dore čaro mâra, picsorele și kapu ³⁷⁾

F

Facsol ³⁸⁾ pl. art. -lurile = batistă: Fetele (!) din Zeiăni aru mușate
 facsole ³⁹⁾
 faglă, pl. -le = faclă
 faglea, -léit, -lesk = taiu în cărbune
 fântără, pl. art. -rile = fântână: în kraiu ⁴⁰⁾ de Zeiăni se află o
 betără fântără
 farlenjaku: un fier cu care se taie în bucăți faclia, ca să apuce
 mai ușor foc.
 fétă, pl. art. fétele = fată: Fétele din Zeiăni se portă musat
 féticsă ⁴¹⁾ pl. art. féticsele = fetică: Noi aren csudé mușate féticse ³³⁾
 fir, pl. art. firurile ⁴²⁾ = fân: Anu csesta va fi zsalik fir ⁴³⁾

³⁰⁾ cor. din dărcsle.

³¹⁾ astfel se numește la Susnievița spinul.

³²⁾ tradus: gard.

³³⁾ «auzit dela un cărbunar».

³⁴⁾ cor. din Frați.

³⁵⁾ «auzit dela un bătrân cărbunar».

³⁶⁾ în traducere s'a dat tot dim.

³⁷⁾ «auzit dela un bătrân».

³⁸⁾ cor. din fațol, în parentez facol.

³⁹⁾ cor. din fațole.

⁴⁰⁾ tradus: ținutul.

⁴¹⁾ cor. din fėtiță, în parentez fétică.

⁴²⁾ scris greșit fururile.

⁴³⁾ «auzit dela un păcurar».

firtuh, pl. art. -hurile = un brâu larg cu care se leagă femeile peste jumătate ⁴⁴⁾: Fetele din Zeiăni portă firtuhuri.

fóle, pl. art. fólele = foale ⁴⁵⁾, un instrument muzical. Toți ⁴⁶⁾ Românii din Istria «sviră». Se face din coaja ⁴⁷⁾ de oaie. După ce belesc pe oaie, o rad bine, după aceea caută ca să n'aibă nici o gaură pe corpul ei, decât la cap și coadă. După ce se uscă bine, la coadă o bine leagă ⁴⁸⁾ ca să nu meargă aerul din ea. La gaura unde a fost capul, acolo ei pun o canelă de os, pe care suflă în «fole», până ce se umflă, iar când se umflă, îndată începe (!) «folele» să deie un glas muzical puternic. O parte a «folelui» se ține în mâni, la capătul căruia se află misnicsele; misnicsele este (!) de asemenea un instrument de os galben, ca și csitorile, numai nu-s așa de groase și sânt mai fine și mai frumoase. Pe ele se află nouă găuri, pe o parte cinci, pe cealaltă patru. Cu ajutorul acestui instrument muzical se «sviră» bucata ce se dorește.

fraiara = iubitul unei fete

fraiței, -ieit, -iesk = peți

frasir, pl. art. -siri: un fel de arbore

frisăk = proaspăt: Se vecs ⁴⁹⁾ munka, noi aren kaş frisăk

fundarilj = lapte acru

furkă, pl. art. furcsile = furcă: Ku furka se torcse lâra

fuş, art. fusu (!), pl. art. fuşurile = fus: Fără de fuş nu se pote torcse.

G

Gambă, pl. art. -bele: un lemn în formă de U, cu ajutorul căruia se leagă boii la jug: Kapu lu bovu se pure în gambé.

gardu, pl. art. -durile = poartă împletită, împletitură: Gardu se face din lemne uskate.

gârkjan, pl. art. -ni = osul ce iese din gât înainte ⁵⁰⁾

gârmî, -mit, -mesk = dudue: ân vére csudé gârmea

glaz ⁵¹⁾ pl. art. -zurile = pahar: ku glazu se bé vir.

gljevaricsă ⁵²⁾ pl. art. -cséle = claia de cărbune

gmaină, pl. art. -nele = saraia = omeicsi: un fel de grădină mare în apropierea unei căsi, în care se află spine și iarbă, pentru vite: Okolô de Zeiăni se află cude omeicsi.

⁴⁴⁾ = mijloc.

⁴⁵⁾ = cimpoi.

⁴⁶⁾ scris istroromânește: toc.

⁴⁷⁾ istroromânism, în loc de «piele (= burduf)».

⁴⁸⁾ topică istroromână.

⁴⁹⁾ «nu: veți!»

⁵⁰⁾ = laringe.

⁵¹⁾ cor. din glaz.

⁵²⁾ în parentez gljevarică.

graiă, pl. art. -iele = gard: Graiurile⁵³⁾ se fak mai mund din spire
 grașcă, pl. art. -șkele = grindină: grașka csudea facse skodea⁵⁴⁾
 lu omiri
 grom, pl. art. -murile = grom⁵⁵⁾
 grosū, pl. art. -rile: un fier ce stă după foc: La sakă (!) kasă (!) după (!)
 fok moré fi grosū
 grotă (!), pl. art. -tele = bolovan

H

Haljă, pl. art. -ljele = capot de iarnă
 hartă, pl. art. -tele = hărtie
 hărbăt, pl. -turile = spate
 hitea, -tit, -tesc = aruncă
 hlapăcs⁵⁶⁾ pl. art. -csi = slugă
 hljer, pl. art. -ri = un fel de șoarece
 hodină, pl. art. -nele = ploaie
 hram, -murile = odaie

I

Iaketă = un fel de sac ce-l cumpără Rumerii
 iarăm, pl. art. -murile = jug
 iezdi, -dit, -desk = călări
 încseleze⁵⁷⁾, -les, -leg = z e t ă m p i = înțelege: Zeiăneani încseleg
 bire vorbi taliianski
 înkârka, -kat, înkark = încarcă: fétele înkârcate portu kârburu
 înkocs = încoace: viro înkocs féto
 înkolo = încolo
 iopă, pl. art. -pele = un fel de laibăr de lână
 irimă, pl. art. -mele = inimă

K

Kârt, pl. art. -turile = cârt⁵⁸⁾ ce sapă în pământ
 kurazăn = curajos: io-s kurazăn

⁵³⁾ îndreptat: graiele.

⁵⁴⁾ tradus: stricăciuni.

⁵⁵⁾ = tunet?

⁵⁶⁾ în parentez: hlapăc.

⁵⁷⁾ cor. din înțelege.

⁵⁸⁾ istroromânism pentru «cârțiță».

L

Laibacs, pl. art. -csurile = jiletcă de pânză
 lâra, pl. art. -rile = lână
 lasti, -tit, -tesk = străluci
 lazanj: un fel de mâncare de forma tăieștilor
 ledit = om neînșurat
 leșă ⁵⁹⁾, pl. art. leșele : un fel de poartă împletită
 ljușpină (!), pl. art. -nele = coajă
 lopă, pl. art. -pele = șură
 lopată, pl. art. -tele = lopată
 luri = Luni

M

Meriz, pl. art. -zurile = umbră
 misnicse v. *fole*

N

Nată, pl. art. -tele = frunza verde de crumpene ⁶⁰⁾ sau de nap
 neberi, -rit, -resk = adună
 neginjé, -njéit, -njesk = atârna
 nevastă = pl. art. -vestele = nevastă. Dar la Români din Istria are și
 alt înțeles care se folosește foarte mult: fratele oarecărui s'a înșurat
 după o fată; după ce fata vine în casa tânărului pe care l-a luat, toți
 din casa aceea o cheamă ⁶¹⁾ de nevastă.
 nucséi, -cséit, -csesk = a folosi
 nuk, pl. art. -csi = nuc
 nuntru = înlăuntru

O

Obikni, -nit, -nesk = place
 obri, -rit, -resk = rade
 ognjiste, pl. art. -tile = locul unde se face foc
 olă, pl. art. olele = oală
 oplecs, pl. art. -csile: o cămașă scurtă la fete, până subt țate
 opucsi = a pune ceva bine
 orb = orb
 os, pl. art. osurile = os

⁵⁹⁾ îndreptat din leșă.

⁶⁰⁾ = cartof.

⁶¹⁾ conjugare istroromână (jel' cl'emu): înțelesul e « o numesc, îi zic ».

orz, pl. art. -zurile = orz
 osljopavi, sljopit (!), sljopesk = șchiop
 osnazi, -zit, -zesk = a curăți
 oste, pl.-stile — oaste

P

Pâlj, pl. art. -ljurile = un obiect de pleu ⁶²⁾ cu care se bea apa
 pama de picșor = talpa piciorului
 pâre, pl. art. -rele = pâne
 pärprenicsa v. *zărni*
 parte, pl. art. părșile = parte
 pârtu = un acoperemânt de masă
 parun = beat tare
 pasă, pl. art. -sele = pășune
 pat, pl. art. -turile = pat
 peană, pl. -ne = peană
 peduklj, pl. art. -klji = păduche
 per, pl. art. -ri = peri
 peta = partea dindărăt a piciorului
 petljéi, -ljéit, -ljesk = cerși
 pisk, pl. art. piskurile = cea ce se ține în gură când se *sviră* din *fole*
 piskelicéi (!), -cséit, -csesk = a fluiera
 pladănj, pl. art. -njurile = un tier ⁶³⁾ de «pemint»
 plavéi, -véit, -vesk = notă
 pobăiăcsu: cu ce se bate în un butoiu, când e încă nou, spre a sta
 bine pe el cordele ⁶⁴⁾ ce le are, iar peste pobăiăcs se bate cu m a c s o l a
 pocșărjnjenka: e cea mai nouă și mai modernă rochie la fetele din
 Zeiăni
 popă, pl. art. -pi = preot
 popăr, pl. art. -rurile = biber ⁶⁵⁾
 popiséi, -séit, -sesk = a înscrie
 Popovics: nume de familie
 portea = interesă: ce-cs csie portea ke iel ie bogat?
 posenică ⁶⁶⁾, -csele = sâmburele din nucă
 poteci, -csit, -csesk = a-și trage originea
 potplat, pl. art. -turile = talpa dela un papuc ⁶⁷⁾
 prenc ⁶⁸⁾ = pe aici
 preză, pl. art. -zele = lâna, după ce s'a tors

⁶²⁾ = *timichea*.

⁶³⁾ = *farfurie*.

⁶⁴⁾ = *cercurile?*

⁶⁵⁾ *cor. piper*.

⁶⁶⁾ în *parentez*: *posenica*.

⁶⁷⁾ = *gheată*.

⁶⁸⁾ în *parentez*: *prenc*.

pridivák: un fel de nume de care se folosesc toți Români din Istria; ori și care casă are un pridivák^{68 a)}
 prost, pl. art. -sti = prost
 provărea, -rit, -resku = deșteptă (!)
 pruzi, -zit, -zesk = ridică
 puhné, -nit, -nesk = a suflă
 pumăn, pl. art. -mnurile = pumn
 purecs, pl. art. -csi: purece
 putea, putut, pot⁶⁹⁾ = putea
 putrihu: un vas de lemn de 3—6 litri, în care Români, când lucră sau cosesc, țin apă sau vin sau alte băuturi.

R

Racsé⁷⁰⁾ = rece: mnja fost race
 rada: rea rada = bucuos, io rés rada = aș dori; io am rada
 reskucsicséi, -cséit, -csesk = a desbumbă
 rolu de sporget = gura hornului
 roz de hnea = florile unui arbore
 rozsa de kokot = creasta cocoșului
 rozsé, -zit, -zesk = înflori
 ruhă, pl. art. ruhele = lepedeu⁷¹⁾
 rukéi, -kéit, -kesk = a urlă⁷²⁾ din corn după vaci
 ruzé, pl. art. -zele = vițe de vie
 ruzsdi = a culege struguri
 ruzsditu pl. art. -turile = cuelsul strugurilor

S

Sai, art. saia, pl. art. saile = ceea ce rămâne în horn de fum⁷³⁾
 saiv: tot hornul și casa unde este ceva înegrito⁷⁴⁾ de saiv se chiamă
 s a i a v o
 sakhir = în tot locul
 sâmburu, pl. art. -rele = sâmbur
 Sanka: un nume de fată
 sapa = săpă
 sară, art. sara, pl. sare (!) = sare

^{68 a)} = poreclă < cr. pridavak.

⁶⁹⁾ probabil dacoromânism; am așteptă pok.

⁷⁰⁾ în parentez race.

⁷¹⁾ = cearșaf.

⁷²⁾ = sună, buciună.

⁷³⁾ = funingine.

⁷⁴⁾ istroromânism II § 219.

sātu: bucăți de miere ⁷⁵⁾

sea = șa ⁷⁶⁾ pentru cal

senkéi, -kéit, -kesk = a da ⁷⁷⁾

sérk, pl. art.-kurile: plantă de culoare verde închisă, înaltă de 1½-2 m.; trunchiul îi este gros ca și un bâț mijlociu de plimbare. Fructul lui este în forma pumnului și se află pe partea superioară a trunchiului, cu o grămadă de bobite negre roșietici, pe cari bobite, după ce-s uscate bine, se le ⁷⁸⁾ macină și astfel se capătă o făină foarte albă, dar cu toate acestea pânea din ea devine neagră-roșietică, de un gust dulce, pe care pânea Români o mănâncă cu mare poftă. Partea superioară a corpului, de unde s'a luat fructul, se folosește la facerea măturilor: ku baticsa ⁷⁹⁾ de la fratele mev, ren trecsi sérkul ⁸⁰⁾.

șine = șine de fier (!)

sitā, pl. art. -tele = sită

sivast = încărunțit

skadānj = cotețe

skorcsa = scoarță

skrelub: ceea ce se face de-asupra laptelui după fierbere

skuta: este conținutul din zer după ce se face cașul

slaninā = slănină

siā, pl. art. siile = bancă țărănească pentru a șede; un fel de arbore care se află în apropierea apelor

sipāk: un fel de spin, care are flori roșii, precum și fructe roșii, care-s bune de mâncat și de un gust dulce

skioritā, pl. art. -țele = poveste

smrika: un fel de brad sălbatic, mic ⁸¹⁾

smutlake = draci

sore, art. sorele = soare

sopācs ⁸²⁾ = omul cel ce zice din *fole* sau din *surli*

sopi, -pit, -pesk = a zice din *fole*

spara, sparut, spar = spăria

sparzse, spart, sparg = sparge

spate, art. -tele (fără plur.) = spate

spikéit: este un desemn făcut pe bățele ciobănești

spir, pl. art. -rele = spin

spuravea, spus (!), spur (!) = spune

spurget, pl. art. -turile = sporhert ⁸³⁾, coptor ⁸⁴⁾ pentru fierbere

⁷⁵⁾ = *fagur* < cr. sat «idem».

⁷⁶⁾ *scris sea*.

⁷⁷⁾ în înțeles de «a dăru», precum arată originea (germ. «schenkem»).

⁷⁸⁾ *istoromânism*.

⁷⁹⁾ cor. din batița.

⁸⁰⁾ «auzit de la un cărbunar».

⁸¹⁾ *Juniperus communis*, cf. smritșe la *Byhan*.

⁸²⁾ în parentez sopăc.

⁸³⁾ *ardelenism* (= germ. *Sparherd*).

⁸⁴⁾ *istoromânism ca formă, ardelenism ca sens*.

stâklă, pl. art. -klile = stâclă
 stakoru: un fel de șoarece mare
 stanjga = lemnul cel mare de la car ⁸⁵⁾ de unde se înhamă boi sau cai
 stavă, pl. art. -vele = claic
 stâza = poteca
 strêmb = strêmb
 sudra = grindină mică
 sui, suit, suesk = sudui
 sulacséi, -cséit, -csesku = glumi
 surlicséi, -cséit, -csesk = a fluiera
 surlile: un instrument muzical la ciobani, 20 cm. lung; are 6 găuri
 sutka, -kat, sutk = sărută
 sviiči = înfășura ⁸⁶⁾
 svikéi, = kéit, -kesc = fluiera
 sviri = s o p i = a zice din *fole* (*svira*)
 svité, -tit, -tesk = strălucea (!)
 svzale = legători de papuci ⁸⁷⁾

T

Târli, -lit, -lesk = a curge
 tarnița = șa ⁸⁸⁾
 târzljak = miel ce se naște târziu
 testa, pl. art. -tele = aluat
 tifa = vârful capului
 tikvi = un fel de bostani
 tomazzu: un fel de vas de sticlă, de 2 litri, împrejur împletit cu sălci,
 ca să nu se poată sparge; se folosește la ținerea oțetului, vinului și apei
 totura = tot una
 trupa, pl. art. -pele = un lemn gros, pe care se taie carnea
 Tukovics: nume de persoană
 trosléit = că va fi ceva ⁸⁹⁾
 trusă ⁹⁰⁾ pl. -sele = locul între ⁹¹⁾ ușe

U

Udno = greu: mnja fost udno
 ulistele = tot laolaltă unde merg albinele ⁹²⁾
 uréklje, pl. art. -kljile = ureche

⁸⁵⁾ = ruda.

⁸⁶⁾ scris înfusura.

⁸⁷⁾ = ghete.

⁸⁸⁾ scris sea.

⁸⁹⁾ ?

⁹⁰⁾ scris și trusă.

⁹¹⁾ *istoromânism*, cu sensul de «înaintea».

⁹²⁾ = uleiu, stup.

urzi, -zît, -zesk = urzi
 usoî = umbră după casă
 ușor, pl. art. -rele = mic ou ⁹³), oușor
 utinut = mai cu seamă

V

Texte din Jeîni.

În toamna anului 1904 GLAVINA îi trimite lui A. Viciu la Blaj câteva probe de graiu din Jeîni. Materialul acesta prețios și din punct de vedere etnografic, pe care profesorul Viciu mi l-a pus la dispoziție, îl public în cele următoare, cu ortografia lui Glavina, care e întrucâtva deosebită de cea întrebuițată în bucățile precedente.

Astfel, el scrie semnul *a* pentru sunetul *â*, fără să-l întrebuițeze însă consecvent (bracs dar brăcse V/93, faré și făré V/97 etc.); deobiceiul punctul supt *a* e adăugat ulterior, la recitirea manuscrisului, cu creion roșu. Sunetul *a* îl explică: «are a se cetî *oa*», iar la cuvântul *ate* V/158 face nota: «sună ca oate, dar nu chiar întreg *oa*, ci pe jumătate»;

pe *ę* îl transcrie deobiceiul prin *ea* (*frichea* etc.), dar întâlnim destul de des și *é* (*céle*, *âmné* etc.); *-ă* final în loc de *ę* e mai rar (*mărâncă* etc.);

nici pluralele în *-i* nu mai sânt atât de dese ca înainte;

sunetul în care se contopește *č* și *ț* este redat sau prin *ce*, *ci* (*cea*, *incins*, *ciudit*, *acmoce* etc.) sau, mai des — după model unguresc — prin *cs*, chiar și în cuvinte în care el corespunde unui *ț* dacoromân (*csire* «ține», *bracs*); uneori avem amândouă ortografieri (*cincs*); sunetul fonic corespunzător *e*, — alături de mai rarul *z* și *zs*, — *j* (*osnajeà* etc.), care însă uneori are și valoare de *i* (*vije* alături de *vie*);

pe *k* îl redă, în bucățile din urmă, deobiceiul prin *k*, dar și prin *c* (înainte de *a*, *o*, *u*, cons. și zero), ca în bucata dintâiu; înainte de *e* și *i* avem *k* sau *ch* (*frichea*); acest semn are însă și valoarea lui *č* (*chiaro*), care sunet mai e scris și *č* (*măncé*), *ty* (*mantye*) și *tj* (*cestja*);

l' și *ň* sânt scrise deobiceiul *li* (*filii*) și *nî*; pe *mú* îl scrie *mî* (*mîel*).

Dacoromânismele nu lipsesc nici în aceste texte. Le relev deobiceiul cu prescurtarea *dr.* în note, deși ele nu sânt totdeauna ușor de recunoscut, mai ales că asupra graiului din Jeîni, unde se păstrează mai bine fondul vechiu de limbă, nu sântem atât de bine informați ca asupra celui din Valdarsa.

⁹³) *topică istroromână.*

Multe sânt istroromânismele în traducerea dacoromână a lui Glavina. Ele sânt de natură fonetică (plânze = plânge etc.), morfologică (d a e, l a e = dă, ia; c â n t u = cântă etc.), lexicală și mai ales sintactică (perfect compus în loc de imperfect și mai-mult-ca-perfect; infinitiv în loc de conjunctiv; așezarea cuvintelor etc.). Și acestea le relev în note cu prescurtarea *ir.*, dând în locul lor, în traducerea alăturată, cu litere spațiate, formele corecte. În paranteze rotunde () introduc cuvintele de prisos în textul dacoromân al lui Glavina, în paranteze colțuroase [] sunetele și cuvintele care lipsesc și le-am adăugat eu; în note se tipăresc cu litere drepte ce e dela Glavina, cu cursiv ce e dela mine. Pentru înlesnirea citațiilor n'am început cu 1 numerotarea frazelor și a notelor pentru fiecare bucată nouă, ci am continuat cu numărul următor până la sfârșit pentru toate bucățile cuprinse în acest capitol V (deci V₇₀ însemnează fraza întâia din bucată «Pastirii din Jeiăni»).

Bucățile «Maia și filiu» până inclusiv «Funtâra» au traducerea în românește a lui Glavina; pentru rest lipsind această traducere, am făcut-o eu.

Maia și filiu

Mama și fiul

(Poveste auzită dela Anton Turcovi din Jeiăni).

1. Fost-a o votea o maie și maia cea vut-a un filiu.

2. Maia cea fost-a chiaro siromahă și mes-a pe¹ lume cu filiu sev se rea află za jivi.

3. Pe căle într'o boșchea maia n'a putut renche: fost-a bolnea.

4. Filiu lasat-a-vo, și, nu departe pe o michea căle, aflat-a filiu o pușe, pe¹ care fost-av cuvintele: «Cire vruri, io voi⁵ ucide».

5. Lat-a-vo cu sire și mes-a mai departe, pîra ce aflat-a⁸ o pașitea, pe¹ care av fost cuvintele: «Cire

1. A fost odată o mamă și mama [a c e e a] a avut un fiu.

2. Mama aceea a fost tare săracă și a plecat în²⁾ lume cu fiul său ca să a fle³⁾ ceva pentru a trăi.

3. Pe drum, într'o pădure, mama n'a putut înainte: e r à⁴⁾ bolnavă.

4. Fiul a lăsat-o, și, nu departe de un mic drum, a aflat fiul o pușcă, pe care e r a u⁶⁾ cuvintele: «Eu voi u c i d e p e o r i c i n e v e i v r e a⁷⁾».

5. A luat-o cu sine și s'a dus mai departe, până ce a aflat o în-cingătoare, pe care e r a u⁶⁾ cu-

¹⁾ am așteptă: pre.

²⁾ *ir.* mers-a pe.

³⁾ *ir.* se rea afla.

⁴⁾ *ir.* a fost.

⁵⁾ *dr.* voi.

⁶⁾ *ir.* a fost.

⁷⁾ «cine dorești io voi ucide».

⁸⁾ *cor.* din a aflat.

se legare cu ia, va fi tare».

6. Acmoce tiraru filiū s'a încins cu pașița preste podie.

7. Dupa cea s'a legat preste podie, valie fost-a¹¹ țare cât a vrut.

8. Tuncea mes-a din¹² măie ca se¹³ nu o lasea însea.

9. Când le-a vezut măia, chiaro s'a ciudit che cum a putut așa vred se face țare.

10. Dup'acea mes-av¹⁶ amân-doi¹⁷ pe¹⁾ căle pîra ce av verit la o mare iazvină; iazvina cea avut-a doișizace¹⁸ columbare.

11. Filiu cel tirar pe²⁰ tote céle doișizace columbare hitit-a²¹ provale și a mes nuntru cu maia sa.

12. Nuntru aflat-av²³ o babea betîrinea, care²⁴ l-a zis, che neca scapu din iazvina cea, che nuntru stavu 12 leonî²⁵ și che cmoce nu-s casea, ma se veriru, che-lî va ucide pe²⁰ amândoi¹⁷.

⁹⁾ *ir.* cine se legare cu mine.

¹⁰⁾ jumătate.

¹¹⁾ *cor.* din a fost.

¹²⁾ «din se folosește la Istroromâni în înțelesul 'după', d. ex. oile se află la pășune în munți și 2—3 zile n'au venit acasă; atunci ei zic: âmné din oi = du-te după oi!».

¹³⁾ ca se 'ca să' nu se întrebuițează la Istroromânii sudici, care au neca în asemenea cazuri, și face impresia unui dacoromânism.

¹⁴⁾ *ir.* din.

¹⁵⁾ *ir.* lasă.

¹⁶⁾ *cor.* din av mes.

¹⁷⁾ *dr.* amindoi.

¹⁸⁾ «= 12, formă uzitată mai puțin decât slavul *dvanai*».

¹⁹⁾ *ir.* venit.

²⁰⁾ întrebuițarea lui pe ca semn al acuzativului e un dacoromânism obicinuit la Glavina.

²¹⁾ *cor.* din a hitit.

²²⁾ tare.

²³⁾ *cor.* din aflat-a.

²⁴⁾ forma pronumelui relativ e la Gl. nearticulată, ca la Dacoromâni (cf. II § 209 c); totuși uneori aflăm și la el pe cea articulată, cf. nota 224 și 264.

²⁵⁾ «le on = leu: aici cu sensul de: un fel de drac, smeu».

²⁶⁾ *ir.* scape cf. II § 197.

vintele: «Oricine se va legă cu ea⁹⁾, va fi tare».

6. Acum fiul [cel] tânăr s'a încins cu încingătoarea peste mijloc¹⁰⁾.

7. După ce s'a încins peste mijloc¹⁰⁾, îndată a fost tare cât a voit.

8. Atuncea a mers după¹⁴⁾ mamă, ca să nu o lase¹⁵⁾ singură.

9. Când l-a văzut mama, tare s'a mirat, că cum a putut așa iute a se face tare.

10. După aceea au mers amândoi pe drum până ce au ajuns¹⁹⁾ la o mare prăpastie; prăpastia aceea a avut 12 înconjurături (de ziduri).

11. Fiul cel tânăr²²⁾ pe toate acelea încunjurături le-a răsturnat jos și a mers înlăuntru cu mama sa.

12. Înlăuntru au aflat o babă bătrână, care le-a zis ca să fugă²⁶⁾ din prăpastia aceea, că înlăuntru stau 12 smei și că acum nu-s acasă, însă dacă o să vie, că-i va ucide pe amândoi.

13. Tiraru zis-a lu baba ²⁷ cea betârina: «Noi n'aren frichea, samo scunde-ne iuveavâ.

14. Baba dupa volia lu tiraru l-a scuns în conobă.

15. Când av verit celi doișizace leonî, valie ihnit-l-a ²⁸ cu carne de om.

16. Leonî întreat-av pe ²⁰ baba che cire are nuntru?

17. Baba l-a zis che n'are pe ²⁰ niciur, ma leonî nu li-a crezut, nego cu forța vrut-av ³¹ ști, cire ie nuntru.

18. Când baba a vezut che n'are ce face, tuncea moréit-a spure che nuntru ie ur tirar și o muliare.

19. Leonî s'av ciudit și av zis lu baba ²⁷ che moreà fi țare tiraru cela, când a putut zvârni celi doișizace columbare, pe ²⁰ care ²⁴ ieli doișizace (leonî) nu potu.

20. Maia n'a vrut bire ³⁴ lu filiu sev și zato s'a facut bolnea.

21. Maia zice lu filiu: «Îmnea fura dila ³⁵ leonî do mère, che mi se chiâro mârînchea».

22. Filiu scutat-a pre ²⁰ maia sa și mes-a la leonî che va furâ dila ³⁵ ieli mère.

23. Leonî l-a vezut și li-a zis: «Ce te seghești tirare?».

13. Tinăru[l] a zis babei bătrâne: noi nu avem frică, numai ascunde-ne oare undeva.

14. Baba după voia tânărului i-a ascuns în o pivniță.

15. Când au venit cei 12 smei, îndată le-a puțit a ²⁹) carne de om.

16. Smeii întreat-au pe babă că [p e] cine a r e ³⁰) în lăuntru?

17. Baba le-a zis că n'are pe nimeni, însă smei n'au crezut-o ³²) decât cu forța au voit să știe ³³ cine e înlăuntru.

18. Când baba a văzut că n'are ce face, atuncea a trebuit să spună că înlăuntru e un tânăr și o muiere.

19. Smeii s'au mirat și au zis babei, că trebuie să fie tare tânăr[u l] acela, când a putut răsturnă acele 12 încunjurături pe care iei 12 (smei) nu [l e] pot [r ă s t u r n à].

20. Mama n'a voit bine[l e] fiului său ³⁴) și pentru acea s'a făcut bolnavă.

21. Mama zise fiului seu: «Du-te furâ dela smei două mere, că am tare poftă».

22. Fiul a ascultat pe mamă-sa și s'a dus la smei ca să fure ³⁶) dela ei mere.

23. Smeii l-au văzut și i-au zis: «ce plănuești tinere?».

²⁷) Am așteptă lu baba, cf. nota 40.

²⁸) cor. din l-a ihnit.

²⁹) ir. cu.

³⁰) s'ar putea ca aici are să aibă înțelesul franc. «il-y-a» și deci traducerea exactă să fie: «că cine e înduntru».

³¹) cor. din av vrut.

³²) ir. nu i-au crezut.

³³) ir. ști.

³⁴) ca la Aromâni, vrę bire însemnează la Istroromâni și «a iubi» (II § 197), dar e la ei, după toată probabilitatea, un decalc după itar. voler bene și voler male: cf. 51.

³⁵) «i nu e».

³⁶) ir. că va fură.

24. Tiraru l-a zis: «Maia mea mî-e bolnea și rea rađa munca méré, se-m reaț da!».

25. «Lea-ți», zis-av leoni, «noi știm che tu 'ști tare, ma maia ta nu-ț vrése bire».

26—27. Acmoce laț-a³⁹ plîire fațolele de méré lu maia⁴⁰, nea mărîncă cāt li-e volia.

28. ațea-zi nazat s'a facut bolnea maia lui și li-a zis: «Imnea la guzu și fure⁴⁴-li hrușvi, che mi se mărîncă chiaro».

29. «Bire», zis-a tiraru și mes-a la guzu întrebă hrușvi, che li-e maia bolnea.

30. Guzu li-a zis: «Ce te se-ghești, tirare? io ștîvu che tu 'ști chiăro tare, lea-ți cāt vreși, ma maia ta⁴⁹ nu-ț vrése bire».

31. Tiraru dus-a lu maia sa⁴⁹ și hrușvi, muncat-a din iale, ma toturo bolnea fost-a.

32. Ațea-zi tremes-a pe⁵⁰ filiu

24. Tănăru le-a zis: «mama mea mi-e bolnavă și ar dori [bucuros] să mănânce³⁷) mere, dacă mi-ați³⁸) da».

25. «Ia-ți», zis-au smei, «noi știm că tu ești tare, însă mama ta nu-ți voește bine[le]».

26—27. Acum tinăru[l] a luat batistele pline⁴¹) de mere pentru mamă⁴²), ca să mănânce⁴³) cāt îi e voia.

28. A doua zi⁵³) iarăși s'a făcut bolnavă mama și[i] zice: «du-te la guzu[l]⁴⁵) și fură-i pere⁴⁶) că am poftă mare de ele⁴⁷)».

29. «Bine! [zise tănărul și] s'a dus la guzu[l] ca să-iceară⁴⁸) pere⁴⁶), că îi e mama bolnavă.

30. Guzu[l] i-a zis: «Ce plănuești, tinere? Eu știu că tu ești foarte⁵⁰) tare, ia-ți cāt vrei, însă, mama ta⁴⁹) nu-ți voește bine[le]».

31. Tănărul a adus mamei și pere⁴⁶), [care] a mîncat⁵¹) [din ele], dar totuși a rămas⁵²) bolnavă.

32. A doua zi⁵³) a trimis

³⁷) *ir.* mîncă.

³⁸) *ir.* reați.

³⁹) *cor.* din a lat.

⁴⁰) *am așteptă* lu mâie, cf. nota 27.

⁴¹) *ir.* pline batistele.

⁴²) mamei.

⁴³) *scris* mănănte *subt* influența rostirii sale *istroromâne*.

⁴⁴) *am așteptă* fură-l'.

⁴⁵) *explicat prin* «un fel de drac în forma șarpelui».

⁴⁶) *deși Gl. traduce* «prune» și mai dă și explicarea «un fel de corcoduși», e evident că memoria îl înșală și e vorba de «pere».

⁴⁷) *ir.* mi se mănâncă tare.

⁴⁸) *ir.* să-l întrebe.

⁴⁹) *dr.* pentru te se: în traducerea română găsîm, *dimpotrivă, ir.* tea.

⁵⁰) mult.

⁵¹) *ir.* mîncat-a.

⁵²) fost.

⁵³) *ir.* altă zi.

la tigra neca-lî furea-lî lemune.

33. Tiraru mes-a la tigra se rea putea fură lemune.

34. Tigra l-a vezut și lî-a zis cași leoni și cași guzu.

35. Lat-a lemune cât a vrut și dus-a lu maia neca mărîncă.

36. Toturo maia fost-a bolnea.

37. Atea-zi l-a tremes la Hudoba, che neca-lî furea ur purman.

38. Mes-a filiu și la Hudoba se-lî rea da ur purman, ma și Hudoba lî-a zis: «Maia ta nu-ț vrése bire».

39. Dus-a tiraru și purmanu lu maia sa, ma toturo maia n'a osdravit.

40. Acmoce leoni, tigra și guzu s'av facut mari priateli cu tiraru, care a fost chiaro tare.

41. Ovotea mes-a toț trei cu tiraru în lov.

42. Lăt-a pușca și pașița, mes-av... mes... pîra ce av dat de ur mare palat.

43. Nuntru, în palațu cela, lătrat-a ur mare căre.

44. Lăt-a tiraru pușca și l-a ucis.

45. Mes-a nuntru în palaț, colo flat-av o mușată fătă, care s'a chiaro prestrașit, ma guzu și celîaliți: leonu, guzu și tigra, lî-a zis

pe fiul la tigroaică⁵⁴) ca să-i fure lămâi.

33. Tănărul a mers la tigroaică⁵⁴, ca să-i poată fură lămâi.

34. Tigroaică⁵⁴) l-a văzut și i-a zis ca și smei și ca guzu[l].

35. A luat lămâi(e) cât a voit și a adus mamei ca să mănânce.

36. Mereu⁵⁵) mama a fost bolnavă.

37. În ziua următoare⁵³) l-a trimes la Hudoba⁵⁶) ca să-i fure un curcan.

38. S'a dus fiul și la Hudoba, ca să-i dea⁵⁷) un curcan, dar [și] Hudoba i-a zis: «Mama ta nu-ți voește bine[le]».

39. Adus-a tănărul și curcanu[l] mamei sale, dar totuși [mama] nu s'a însănătoșat.

40. Acum smei, guzul și tigroaică⁵⁴) s'au făcut mari amici cu tănărul care eră⁵⁸) foarte⁵⁹) tare.

41. Odată s'au dus toți trei la vânat cu tinărul.

42. Luat-au pușca și încingătoarea, dusu-s'au... dus..., până ce au dat de un mare palat.

43. Înlăuntru, în palatul acela a lătrat un câne mare⁵⁹).

44. Tănărul a luat⁶⁰) [pușca] și l-a ucis.

45. S'au dus în lăuntru în palat, acolo au aflat o fată frumoasă⁶¹), care s'a înfricoșat tare⁶²), însă guzu[l] și cei-

⁵⁴) tigră, cu *explicarea*: tot un fel de drac de forma tigrlui, un fel de smeu.

⁵⁵) *ir.* tot una.

⁵⁶) *explicat prin*: Tartarul dracilor.

⁵⁷) *ir.* rea da.

⁵⁸) *ir.* a fost.

⁵⁹) *ir.* mare câne.

⁶⁰) Luat-a tănărul.

⁶¹) *ir.* frumoasă fată.

⁶²) *ir.* tare înfricoșat.

che neca n'are frichea, che și tiraru care e cu eli e cași ia.

46. Dupa ce av ucis toț draci din palatu cela, av mes toț la fêta și li-a zis tiraru se se va maritâ dupa ie.

47. Ia li-a zis che va.

48. Dupa cea ⁶⁵ av lasat fêta în palat neca face ordine ⁶⁶ și neca osnajea tot curat cași cum le piajâ lu omiri.

49. Eli toț patru lasat-av pe ²⁰ fata ⁶⁷ și mes-av cãtrea casea.

50. Când tiraru a verit çasea, maia li-a zis neca mere ⁶⁹ în iardin pocinî che-li va ia bistî în cap.

51. Tiraru mes-a cu maia în iardin și ie n'a crezut che-li va maia lui rév.

52. Maia li-a poșnit biști în cap pîra ce tiraru zădurmit-a pe¹ picioarele lu maia sa ⁴⁹.

53. Când maia vezut-a che filiu sev dorme, tuncea maia lat-av ur pirun de flîer și li-a zvadit amîn-doî ¹⁷ oculii din cap.

54. Tuncea maia li-a lat puçsa și pașița și mes-a în çamera sa ⁴⁹.

55. Potle tiraru mes-a în boș-

lalți smei i-a zis, ca să nu aibă frică, că și tânărul care e cu ieî e ca și ea ⁶³).

46. După ce au ucis pe toți dracii din palatul acela, s'au dus cu toți la fată și i-a zis [= a întrebat-o] tânărul, dacă se va mărită după iel.

47. Ea i-a ⁶⁴ zis că voește.

48. După aceea au lăsat pe fata în palat ca să facă ordine și să curețe tot (curat), (ca și) cum le place oamenilor.

49. Ei toți patru au lăsat pe fată și au mers cãtre casa ⁶⁸).

50. Când tânărul a venit acasă, mama i-a zis ca să meargă în grădină să se odihnească ⁷⁰), că-i va căută ea ⁷¹) în cap.

51. Tânărul a mers cu mama în grădină și el nu crede a ⁷²) că-i poartă mama sa gând rău ⁷³).

52. Mama a început să-i caute în cap până ce tânărul a adurmit pe picioarele ⁷⁴) mamei sale.

53. Când mama a văzut că fiul său doarme, atunci mama a luat o furculiță ⁷⁵) de fier și i-a scos amândoi ochii din cap.

54. Atuncea mama i-a luat pușca și încingătoarea și s'a dus în çamara sa.

55. După aceea tânărul s'a dus

⁶³) *adecă om.*

⁶⁴) *ir. le-a.*

⁶⁵) *corectat, rău, în dup'acea.*

⁶⁶) *italianism sau dacoromânism?*

⁶⁷) *dr. pentru fêta cf. 48, 63 etc.*

⁶⁸) *la mama tânărului.*

⁶⁹) *în loc de mere.*

⁷⁰) *ir. odihni.*

⁷¹) *ir. ea căută.*

⁷²) *ir. n'a crezut.*

⁷³) *voește mamă-sa rău.*

⁷⁴) *cu capul în poala...*

⁷⁵) *scris fărculiță (ardelenism).*

chea plînje, che ce va face ie cmoce.

56. Cum a plîns, l-a avzit priateliî lui⁷⁷: leonu, guzu și tigra. Când a verit la ie, l-a întrebat che ce-i cu ie?

57. După ce l-av spus tiraru che ce li-a facut maia sa⁴⁹, lat-l-av cu sire pîra la féta ce-av scapat elî de draci din palat.

58. Când a vezut féta pe²⁰ tiraru fără⁸¹ oclii, chiaro s'a prest-rașit.

59. După aceea priateliî lu tiraru rugat-av pe²⁰ féta, neca-l țire la sire, borebit îli va⁸² trece⁸³ oclii.

60. Prope de castelu lu cea fétă, fost-a ur maie laç.

61. Ovotea féta mes-a la laç, se șeteaî, și cum s'a șeteait, vezut-a pe²⁰ ur puliu care avut-a za jobliî ocolo de așea, ma n'a vezut jobliî.

62. Potle vezut-a pe²⁰ puliu cela che ș'a pus çapu în așea și potle a vezut jobliî.

63. Mes-a spure féta lu tiraru cel orb ce a vezut și neca provea și ie, borebit va vedea.

64. Tiraru li-a zis: «Io știvu,

în pădure plângând⁷⁶), că ce o să facă el acum.

56. Cum plînge⁷⁸ l-a[u] auzit prietini[i] lui⁷⁹): smeul, guzul și tigroaica⁵⁴). Când a[u] venit la el, l-a[u] întrebat că ce e cu el?

57. După ce le-a spus tânărul ce [i]-ja făcut mama lui, l-au luat cu sine până la fata pe care o scăpaseră ei⁸⁰) de draci[i] din palat.

58. Când a văzut fata pe tânărul fără ochi, tare s'a înfricoșat.

59. După aceea prietini[i] tânărului au rugat pe fată ca să-l țină la sine, poate îi va⁸²) trece ochii.

60. Aproape de castelul fetei [aceleia] eră un lac mare.

61. Odată s'a dus fata la lac să se preumbe, și cum s'a preumblat, a văzut (pe) o pasăre, care trebuia să mănânce⁸⁴) în jurul apei, dar nu vedea să ciugulească⁸⁵).

62. După aceea a văzut pe pasărea aceea, că s'a pus cu capul în apă, și după aceea a văzut să ciugulească⁸⁶.

63. S'a dus fata să spuie⁸⁷) tânărului cel orb ce a văzut și să încerce și el, poate să vadă.

64. Tânărul i-a zis: «Eu știu că

⁷⁶) *ir.* plânje.

⁷⁷) *în parentez* selî.

⁷⁸) *ir.* a plîns.

⁷⁹) *ir.* alui.

⁸⁰) *ir.* ce au scăpat.

⁸¹) *dr.?* am așteptă fărde.

⁸²) *acest anacolut, dacă nu e dacoromânism, s'a născut, ca și la noi, din cauza schimbării construcției unipersonale («îmi trece») în personală («ochii îmi trec»).*

⁸³) *în loc de trece.*

⁸⁴) *ir.* a avut pentru a mânca; jobliî înseamnă propriu zis «a ciuguli».

⁸⁵) *ir.* n'a văzut ciuguli.

⁸⁶) ciuguli.

⁸⁷) *ir.* Mers-a spune fata...

che tu 'ști ștufea de mire, me vei⁸⁸ duce pîra la așea și me vei⁸⁸ porini în laç ca se¹³ me otopesc, ma io nu vedu niș, mie mî-e tuturo».

65. Fêta l-a laț cu sire și li-a spelat oculi cu așea din lac și dupa cea vezut-a bire cași manche.

66. Dupa cea tiraru a lasat pe²⁰ fêta în palat și ie mes-a la priatelii seli: leonu, guzu și tigra.

67. Dupa cea⁸⁹ li-a flat pe²⁰ priatelii seli, mes-av toț patru la maia lu tiraru și li-a zis neca-li daie pucșă și pașița.

68. Dupa cea⁸⁹ li-a dat pucșă și pașița, potle toț patru av scocit pe maie și ucis-a-vo.

69. Dupa cea mes-a tiraru la fêta în palat și cu ia s'a însurat și se n'av murit închea, și astez jivesc.

Pastiri din Ţeianî

(Auzită dela Toniné lu Csoné).

70. Pastiri mergu la oi mestics bire în lârê; pe kaș porté⁹² komaraku; pe⁹³ picșor are opincs cu naș⁹⁴ mașe și ku svârzalele sviieite okolô de picșore.

71. Kând méré la oi, laie ku sire bātu ali krevlja, toté spikéite

tu ești sătulă de mine, mă vei aduce până la apă și mă vei împinge în lac, ca să mă înec, însă eu nu văd nimic, mie mi-e totuna».

65. Fata l-a luat cu sine și i-a spălat ochi[i] cu apă din lac și după aceea a văzut bine ca și înainte.

66. După aceea tânărul a lasat pe fată în palat și el s'a dus la amicii săi: smeul, guzu[l] și t i g r o a i c a⁵⁴).

67. După ce i-a aflat pe amicii săi, s'au dus toți patru la mama tânărului și i-au zis ca să[-i] deie pușca și încingătoarea.

68. După ce le-a dat pușca și încingătoarea, după aceea toți patru au sărit pe mamă și au ucis-o.

69. După aceea s'a dus tânărul la fată în palat, și t â n â r u l s ' a î n s u r a t c u e a⁹⁰) și d a c ă⁹¹) n'au murit, și astăzi trăesc.

Ciobanii din Ţeiani

70. Ciobanii merg la oi îmbrăcați⁹⁵) bine în lână; pe cap [c i o b a n u l] poartă pălărie, pe picioare are opinci cu gur-gu i u⁹⁶) mare și cu legăturile înfașurate împrejurul piciorului.

71. Când merge la oi i a⁹⁷) cu sine bātu[l] (ciomagu[l]) sau

⁸⁸) dr. în loc de ver.

⁸⁹) = după aceea.

⁹⁰) ir. cu ea tânărul s'a însurat.

⁹¹) ir. se.

⁹²) Subiectul subînțeles de aci înainte e singularul pastiru.

⁹³) am așteptă pre.

⁹⁴) «ș nu s l».

⁹⁵) investiți.

⁹⁶) ir. nas.

⁹⁷) ir. lae.

mușat ku figure.

72. După csa lavu ku sire folele ali șurlile⁹⁴ za sviri la oi și za trecse mai vred vréma.

73. Potle mére ku pastiru și kârele, za turnavéi oile și za kavta-le.

74. Ku oile mergu departe pastiri; vrovoté nu viru pastiri mîsecu de zile kașé ku oile; kolo le muzesk, fak kașu⁹⁴ și le și strizé lâra de pe⁹³ iale.

75. Pastiri noștri⁹⁴ fak în kodru în vro kotanje stânaria¹⁰⁵ de lémne.

76. În stână se aflé ognjista, iuvé se facse foku; vârde ognjiste se aflé ur lok fakut de lémne, iuvé se pure kașu⁹⁴ și skuta uska.

77. Okolo de ognjiste se aflé do grede pe⁹³ kari se séde la fok.

78. După csa în stână se aflé kadéra za facse kașu⁹⁴, o torbé za csiré kljagu¹⁰⁸; după csa se aflé kikericsa, dende se mârânkă, si lingurile ku kari se mârânkă; kikere, iuvé se pure kașu frisăk o zi; golida, dende se muzesk oile.

ca ța⁹⁸), toată tăiată⁹⁹) cu figuri frumos¹⁰⁰).

72. După aceea ia u¹⁰¹) cu sine «folele» sau «surlile» pentru a zice în ele la oi și pentru a trece mai iute vremea.

73. După aceea merge cu ciobanul și cânele pentru a întoarce oile și pentru a le păzi¹⁰²).

74. Cu oile merg departe ciobanii; câte odată nu vin ciobanii acasă o lună de zile cu oile; acolo le mulg¹⁰³), fac cașul și le taie¹⁰⁴) și lâna de pe ele.

75. Ciobanii noștri fac în vreo vâlșoară «stânăria» de lemne.

76. În stână se află «ognjista», unde se face focul; deasupra «ognjistei» se află un loc unde se pune cașul și «scuta»¹⁰⁶) la uscat¹⁰⁷.

77. În jurul «ognjistei» se află două lemne groase pentru șezut, pe cari se șade la foc.

78. După aceea în stână se află căldărea¹⁰⁹) pentru a face cașul în ea, o straiță pentru a ține în ea sământa de caș; după aceea se află un fel de vas de pământ copt, de unde¹¹⁰) se mănâncă, și lingurile cu care se mă-

⁹⁸) bātu încovoiat.

⁹⁹) = încrestată.

¹⁰⁰) frumoase.

¹⁰¹) ir. lau.

¹⁰²) ir. căuta.

¹⁰³) ir. muig, cf. nota 114: e interesant că Gl. traduce pe jeidneanul muzesc prin susmevișeanul muig (II § 17 h).

¹⁰⁴) = tunde.

¹⁰⁵) despre stânarie și stână cf. II § 72.

¹⁰⁶) cuvântul se explică mai la vale (86 cf. și nota 262): e italianul scotta «il siero non rappsro che avanza alla ricotta», primit, probabil, prin mijlocire slavă.

¹⁰⁷) ir. uscă.

¹⁰⁸) glosat prin seminsa de kaș.

¹⁰⁹) ir. cadéra.

¹¹⁰) = din care.

79. După csa se aflé șara ⁹⁴ kare se daie lu oile munkă.

80. In stână se aflé inké patu lu pastiru și roba lui: kumaraku, opincșile, benevrekele, kruzațu și kemesa ¹¹⁷, potle folele și csitorile za sviri.

81. Oile se muzesk în strungă, de lémne fakuté; dormu în moșuné ¹²².

82. Laptele se muzé în golidé de lémné.

83. După ¹²⁵ cse pastiru a finit oile muzi, potle pure laptele în kadéré și în stână îl skvaré, ke pure în ie kljağ ali semincsé de kaș.

84. După csa face fok și pre

nâncă; «kikere» ¹¹¹), unde se pune cașul proaspăt o zi; «golida» ¹¹²), unde ¹¹³ se mulg ¹¹⁴) oile.

79. După aceea se află sarea, care se dă ¹¹⁵) oilor de mân-care ¹¹⁶).

80. In stână se află încă patu[l] ciobanului și hainele lui: pălăria, opincile, cioarecii ¹¹⁸), un fel de haină de iarnă ¹¹⁹) și cămașa, după acea «folele» ¹²⁰) și «citorile» ¹²¹) pentru a zice în ele.

81. Oile se mulg ¹¹⁴) în strungă, făcută din lemne.

82. Laptele se mulge ¹²³) în găleata de lemn ¹²⁴).

83. După ce ciobanu[l] a finit de mulsoile ¹²⁶), (după aceea pune) laptele în căldare ¹²⁷) și în stână îl închiagă, că pune în el chiag sau ¹²⁸) sămânță de caș.

84. După aceea face foc și pre

¹¹¹) primitivul lui kikerițe, din croat. kikara (cikara) «un fel de ceașcă întrebuințată la țară», iar acesta din ital. chicchera «vaso piccolo a forma di ciotoletta per lo più di terra» (Rječnik).

¹¹²) glosat prin: un vas de scânduri (= doage), are cam 10 litre (= litri): e «găleata» noastră în formă slovenă (golida).

¹¹³) ir. de unde, cf. II § 178.

¹¹⁴) ir. muig(e), cf. nota 104.

¹¹⁵) ir. dae.

¹¹⁶) ir. mîncă.

¹¹⁷) am așteptă kemeșă.

¹¹⁸) cf. «bernevecii» noștri.

¹¹⁹) din croat. kružat «haină scurtă fără mâneci», cf. Byhan 225 și Bartoli în Jagić-Festschrift p. 48 (n. 38).

¹²⁰) cimpoiul.

¹²¹) cavalul.

¹²²) Explicația lui Gl.: «în stânărie se fierbe laptele și se face cașul; în moșună (sic!) dorm oile peste noapte; în stână se muig oile». Moșună (moșună) e croatul moșun(a) «locul de dormit al oilor» cf. II § 199 (p. 225).

¹²³) ir. muize.

¹²⁴) ir. golide de leamnă.

¹²⁵) dr. pentru dupa.

¹²⁶) ir. oile muize.

¹²⁷) ir. cadéré.

¹²⁸) ir. între e.

fok puru kadéra ku laptele.

85. Dupa cse av fakut kaşul, îl puru uska värde fok pre ure lémne.

86. Csa cs-a remas¹³¹ dupa cse s-a fakut kaşu în kadere se kljémé zer; zeru se pure pre fok şi se-l kuhé; csa cse vire sus pe⁹³ zer, kaşi kaşu de kolar ab, se kljémé skuta; skuta ie duljce şi mai buré nego kaşu; skuta se ali poidé zaino ali se o pure în o torbé uska ku kaşurile.

87. Oile saki an aru mnjelj; mnjelji se vindu; kari mnjelj nu se vindu, din cselja se fak oi, berbecsi, ali¹³³ kum se kljémé¹³⁴: arecs muleş.

88. Pastiri nostri davu lu oile nume kum aru peri de pe⁹³ sire: se ie abé se kljémé beluşa, se ie négre se kljémé moricsa, se ie abé si négre se kljémé şcornja⁹⁴, se ie amestekaté¹³⁶ de tot felu¹³⁷ de peri, tunca se kljémé şivastă, etc.

89. Paşa la noi, pe la Jeiăni, ie čaro buré, boşkele⁹⁴ şi vărhurile pljire de iarbă davu lu oile buré

foc pun[e] căldarea¹²⁹), cu laptele.

85. După ce s'a făcut caşul, îl pun[e] să se usuce¹³⁰ de-asupra focului pe nişte lemne.

86. Ceea ce a rămas după ce s'a făcut caşul în căldare¹²⁷ se chiamă zer; zeru[l] se pune pe foc şi se(-l) fierbe; ceea ce vine de-asupra zerului, ca şi caşul, de culoare albă, se chiamă «scuta»; «scuta» e dulce şi mai bună decât caşul; «scuta» sau se¹³² mănâncă îndată, sau se pune la uscat¹³⁰ [într'o traistă] cu caşurile.

87. Oile fiecare an au miei; miei se vând(u); cari miei nu se vând(u), din aceia se fac oi, berbeci sau, cum [s e] mai chiamă, areţi «muleşi»¹³⁵).

88. Ciobanii noştri dau oilor nume, cum au culoarea părului de pe sine: d a c ă¹³⁸ e albă, se chiamă «beluşa»; d a c ă¹³⁸ e neagră, se chiamă «moricsa»; d a c ă¹³⁸ e albă şi neagră, se chiamă «scornja»¹³⁹; d a c ă¹³⁸ e amestecată cu¹⁴⁰ tot feliul de păr, atunci se chiamă «sivastă»¹⁴¹), etc., etc.

89. Pășunea la noi, pe la Jeiăni, e tare bună, pădurile şi vărhurile¹⁴²), pline de iarbă dau oilor

¹²⁹) *ir.* cadéra.

¹³⁰) *ir.* uscă.

¹³¹) *grafié dacoromână, în loc de ramăs.*

¹³²) *ir.* se sau.

¹³³) *scriesese mai nainte dacoromânismul sau.*

¹³⁴) *corectat în klém.*

¹³⁵) «adică fără coarne», *propriu: de felul catărilor.*

¹³⁶) *face impresia unui dacoromânism.*

¹³⁷) *dacoromânism.*

¹³⁸) *ir.* se.

¹³⁹) *cf. croat škornjav «încreţit», skornjast «scorţos».*

¹⁴⁰) *ir.* de.

¹⁴¹) «sur», *din croat. sivast, cu acelaşi sens.*

¹⁴²) *ir.* vărhurile.

paşa şi oile nostre davu csudé lapte, şi kaşu de oile nostre ie căro bur.

Cărbunarii din Jeiani
(Povestită de Andreiu Doricici).

90. Kărburu se poşné¹⁴⁴ palî în zecse¹⁴⁵ şi csincs Septembre şi se palé-l pâra când se finé misescu Iuniu.

91. Kărburu se palé în kodru, departe de Jeiani trei patru ure în «Muncsi Popilor».

92. Kând vresu palî kărburu, tunca merg mai mund omir ur cu aţ şi de bukvé uskaté fak în o tnală o gljevaricsé de lémne uskate.

93. Gljevaricsa se facese pâra la doi-trei bracs visoké; largé se facese saşe pâra sapte bracse.

94. Gljevaricsa se facese aşa: Mante se pure ur stozer în po de gljevaricsé, pok se pure ocolo slamé şi lémne uskate, ke kând se o prinde ku fagla, neka laie fok mai vred.

95. Dupa csa se pure pre pe-mint, dila stozer o faglă ku kare

păşune bună¹⁴³) şi oile noastre dau mult lapte şi caşul de[l]a oile noastre e tare bun.

Cărbunarii din Jeiani

X)

90. Cărbunele¹⁴⁶) începe a se arde¹⁴⁷) în 15 Septembre şi se arde¹⁴⁸) până când se sfârşeste¹⁴⁹) luna Iuniu.

91. Cărbunele¹⁴⁶) se arde¹⁵⁰) în munte, departe de Jeiani trei-patru ore, în «Munţi[i] Popilor».

92. Când voesc să ardă¹⁵¹) cărbunele¹⁴⁶), atunci merg mai mulţi oameni unul cu altul şi din faguscă¹⁵²) fac într'o vale o «gljevaricsă»¹⁵³), de lemne uscate.

93. «Gljevaricsa» se face până la doi-trei metri [de] înaltă; largă se face [de] şase până [la] şapte metri.

94. Gljevaricsa se face aşa: înainte se pune un lemn în mijlocul gljevaricsăi¹⁵⁴), după aceea se pune în jurul lui paie¹⁵⁵) şi lemne uscate, ca când i se dă¹⁵⁶) foc cu «fagla», să prindă foc mai iute.

95. După aceea se pune p(r)e pământ, dela «stozer» o faglă¹⁵⁷)

¹⁴³) ir. bună păşune.

¹⁴⁴) cor. în posné.

¹⁴⁵) am aşteptă zeţe.

¹⁴⁶) ir. Cărbunul.

¹⁴⁷) ir. se începe pâlî.

¹⁴⁸) ir. pâlea-l.

¹⁴⁹) ir. finea.

¹⁵⁰) ir. palea.

¹⁵¹) ir. a pali.

¹⁵²) ir. de bucvă uscată; bucvę < slov. croat. bukva «fag».

¹⁵³) după desemnul dat de Gl. gljevariţa are forma unei clăi mari conice, clădite în jurul unei prăjini mari («stozerul»).

¹⁵⁴) ir. jumătate gljevaricsă.

¹⁵⁵) ir. jur de el slamă.

¹⁵⁶) ir. dae.

¹⁵⁷) explicat prin făclie de lemn cu ajutorul căreia se aprinde gljevaricsa, adică o «zadâ»: din desemn reiese că această zadâ se vără subî paie şi uscături, tocmai

Mat. Varcaru Dae l. fel

se prinde gljevaricsa dupa cse ie finité.

96. Dupa csa se posnea kladi lémne ure pre ate, dokle gljevaricsé ie dosta largé.

97. Pokle dupa cse gljevaricsa toté ie finité, se pure okolo de gljevaricsé ârpi ku pemint, ka se nu ré veri foku faré; pe¹ tota gljevaricsa se pure bire pamint (!) ka se nu ré veri foku faré.

98. Kând tota gljevaricsa e finité ku tot lukru, tuncsa se zvadé fagla faré din gljevaricsé, pak se laie farlenjaku și se faglea¹⁶² în faglă.

98-a. Dupa csa se daie fok lu fagla și se prinde¹⁶⁵ gljevaricsa pre skulja¹⁶⁶, prende am zvadit mantye fagla din gljevaricsé.

99. Dupa cse a kacsat fok gljevaricsa, arde cincs, sașe zile.

99-a. Dokle arde gljevaricsa, la-sté tyaro; kând se finivé arde, tuncsa nopta se véde departe lastitu de gljevaricsé.

cu care se aprinde gljevaricsa, după ce e terminată¹⁵⁸).

96. După aceea începe a se pune^{158 a)} lemne un lpe-
ste altul¹⁵⁹) până ce gljevaricsa e destul de largă.

97. [Apoi] după ce gljevaricsa e isprăvită¹⁵⁹) [toată], se pune în jur de gljevaricsă pietre cu pământ¹⁶⁰), ca să nu ia să¹⁶¹) focul; pe toată gljevaricsa se pune bine pământ¹⁶⁰), ca să nu ia să¹⁶¹) focul.

98. Când toată gljevaricsa e isprăvită¹⁵⁹) cu tot lucrul, atuncea se scoate afară fagla din gljevaricsă, după aceea se ia¹⁶³) «farlenjakiu»¹⁶⁴) și se taie în faglă.

98-a. După aceea se dă¹⁶⁷) foc la faglă și se dă¹⁶⁷) foc gljevaricsei pe gaura, prin care am scos înainte fagla din gljevaricsă.

99. După ce s'a aprins gljevaricsa, arde cincisășe zile.

99-a. Până când arde gljevaricsa, lu cește^{167 a)} tare; când încetează de¹⁶⁸) a arde, atuncea noaptea¹⁶⁹) se vede departe strălucirea gljevaricsei.

în fața pământului («se pure pre pemint»), până în mijloc, adică până la prăjind («dila stozer»).

¹⁵⁸) finită.

^{158 a)} ir. se începe pune.

¹⁵⁹) ir. une pe alte.

¹⁶⁰) ir. pemint, o dovadă mai mult că forma pământ în textul istroromân e falsă.

¹⁶¹) ir. rea veni afară.

¹⁶²) în parentez se dă: faclé = a tăia.

¹⁶³) ir. lae.

¹⁶⁴) explicat prin: un fier ascuțit, cu care se taie în faglă spre a o zdrobi, ca astfel să ieie fagla mai ușor foc: de aici a și venit zicerea; cu farlenjaku se faglă (!) în faglă.

¹⁶⁵) cor. din aprinde, care, în Feiăni, pare a fi forma mai obișnuită (II § 12).

¹⁶⁶) cor. din șkulja.

¹⁶⁷) ir. dae.

^{167 a)} tradus, greșit, prin fumă, precum rezultă și din redarea lui lastitu prin «strălucire»: e vorba de lumina strălucitoare pe care o dă masa incandescentă (asemănătoare celei date de cuptorul de var în vremea arderii): verbul lasti vine din croat. la štiti «a străluci».

¹⁶⁸) ir. se finea.

¹⁶⁹) ir. noapta.

100. După cse a zgorit gljevaricsa bire, potle pe¹ ia se pure inké o voté pamint tot okolo, ka se se ré mai bire stinze kârburi din nuntru.

101. Când omiri vedu ke kârburi sav stins bire, tuncsa ur dintre¹⁷¹ ielj merze kâsé, din fête, neka viru purta kârburi la kâle, ke kâla ie departe de tnelele iuvé se facse kârburi.

102. După tse fêtele av verit, tuncsa posnesku la pemintu de pre¹⁷⁵ gljevaricsé și¹⁷⁶ potle mușat kârburu de pe¹ kârbur pâra cse se finé.

103. Zaino când se lavu kârburi de pe gljevaricsé se le pure în bârse.

104. Fêtele se înkarku ku bârsele de kârbur așa: saka fête are ur brâv de lâré fakut de kasé; cu csela brâv légé bârsa pre¹⁷⁵ spate și o ducse pâra la kâle.

105. Când av finit ducse tota gljevaricsa la kâle, potle viru ku vozu și boi din kârbur.

106. După csa îl duk kasé, îl puru mușat în lopé.

107. Când aru zecse¹⁴⁵, zecse¹⁴⁵ și cincs bârse de kârbur, mergu în

100. După ce a ars gljevaricsa bine, după aceea pe ea se pune încă odată pământ jur împrejur¹⁷⁰) ca să se stingă mai bine cărbunii din lăuntru.

101. Când oamenii văd că cărbunii s'au stins bine, atuncea unul dintre ei merge acasă, după¹⁷²) fete, ca să vină să poarte¹⁷³) cărbunii la drum¹⁷⁴), că[cî] drumul¹⁷⁴) e departe de văile unde se fac(e) cărbunii[i].

102. După ce fetele au venit, atuncea încep [a] lua pământul de pe gljevaricsă [și] după aceea [i a u] frumos cărbune de pe cărbune, până ce se isprăvește¹⁷⁷).

103. Luând¹⁷⁸) cărbunii de pe gljevaricsă, în același timp¹⁷⁸) îl pun¹⁷⁹) în saci.

104. Fetele se încarcă cu sacii de cărbuni așa: fiecare fată are un brâu de lână făcut acasă și [c u] acel brâu leagă sacul pe spate și îl¹⁸⁰) duce până la drum¹⁷⁴).

105. Când au isprăvit¹⁸¹) a duce toată gljevaricsa la drum¹⁷⁴), după aceea vin(u) cu carul cu¹⁸²) boi după¹⁷²) cărbune.

106. După aceea îl aduc acasă, îl pun frumos în șură.

107. Când au 10—15 saci de cărbune, merg în orașele Fiume,

¹⁷⁰) *ir.* tot în jur.

¹⁷¹) *acest* dintre, *neatestat de alții*, face impresia unui dacoromânism: *Istoro-*
românii zic de în asemenea cazuri.

¹⁷²) *ir.* din.

¹⁷³) *ir.* purtă.

¹⁷⁴) cale(a).

¹⁷⁵) *corectat din pe.*

¹⁷⁶) *corectat din si.*

¹⁷⁷) *ir.* finea.

¹⁷⁸) Deodată când lau.

¹⁷⁹) *ir.* se le pună.

¹⁸⁰) *ir.* o (*scil.* bârșe).

¹⁸¹) finit.

¹⁸²) *ir.* și.

gradurile ¹⁸³ Triest, Fiume ¹⁸⁴, Abbazia ku kărburele, pljir vozu de ie.
108. Pak îl vindu cum potu.

109. In grad megu ku kărburi omiri, fetele și juri ¹⁸⁶.

Nuncsile

(Auzită dela Tonina lu Csone).

110. Ur zsure când se vrése în-sura, tuncașa mașnye se moré vé drag ku kareva fété din paiz.

111. Dupa cse tiraru véde ke fata ¹⁸⁸ îl are drag, tuncașa fecșoru spure lu csaia și mașia se âș kuncenci ku feata kare are ie drag.

112. Se csaia și mașia ¹⁸⁹ ilj daie blagoslovu, tuncașa stabilesk ¹⁸⁹ ziaa kând se vor csiré nuncsile.

113. La Jeiani vavik posnesk nuncsile lurî și csire pâra sędu sara ¹⁹².

114. Dumireka sara ¹⁹² viru tocs kuskri la fata ¹⁸⁸, kare se kljemé ¹⁹³ «nevasta» ¹⁹⁴; tota nopta kântu și sviresku din fole și mărăнку și bevu.

Trieste, Abbazia cu carul plin ¹⁸⁵ de cărbune.

108. [Apoi] îl vând(u) cum (îl) pot.

109. In oraș merg(u) cu cărbunele, oameni[i], fete[le] și junii.

Nunta ¹⁸⁷

110 Un june, când voește să se însoare, (atuncea) înainte trebuie să se aibă drag cu oarecare fată din sat.

111. După ce tânărul vede că fata îl are drag, (atuncea) feciorul spune tatălui sau mamei, dacă se învoesc cu fata pe care el o are drag[ă].

112. Dacă tatăl și mama îi dau ¹⁹⁰ bunecuvântarea, atunci stabilesc ¹⁹¹ ziua, când o să se țină nunta ¹⁸⁷.

113. La Jeiani totdeauna încep nunțile Lunea și țin până Miercurea sara.

114. Duminecă seara vin toate neamurile ¹⁹⁵ la fata, care se chiamă «nevastă», toată noaptea cântă ¹⁹⁶ și sună din foale ¹⁹⁷ și mănăncă ¹⁹⁸ și beu.

¹⁸³) *addogat*: se poate zice și cetatele

¹⁸⁴) Cf. Rica.

¹⁸⁵) *ir.* plin carul.

¹⁸⁶) *cor.* din zuri.

¹⁸⁷) *ir.* Nunțile.

¹⁸⁸) *dr.* pentru feța, ca mai departe în aceeași frază.

¹⁸⁹) *dacoromânism* sau *italianism*.

¹⁹⁰) *ir.* dae.

¹⁹¹) întăresc.

¹⁹²) *dr.* pentru șera.

¹⁹³) *am* așteptă kl'emeș.

¹⁹⁴) *dr.* pentru nevastă. Pentru sens, cf. mai încolo nota la 18/49* din Textele noastre.

¹⁹⁵) *cu adaosul*: atât ale junelui cât și ale fetei respective.

¹⁹⁶) *ir.* cântu.

¹⁹⁷) = cimpoi.

¹⁹⁸) *ir.* mănânc.

115. Când vire damarécsa de lur, tuncsa diveri lu jurele¹⁹⁹ kare se va ânsura înkaşé postolele lu nevasta²⁰⁰.

116. Muljerle csale betâr o mestesk în csarzé ali modriné.

117. Dupa cse se spravesku tocs kuskri lu nevésté şi lu jurele şi dupa cse mârâнку şi bévu bire, se puru ur dupa ăt, mańce nevasta (!) ku diveru sev, potle jurele ku diveru sev şi potle cselji aljcsi kuskri, ur dupa ăt.

118. Rentye mére doi de ielj: ur ku folele, csela ătu ku surlile şi sviresku pâra la basérikă.

119. Când mére nevasta¹⁹⁴ ku jurele¹⁹⁹, diveri si cselji aljcsi kuskri în basérikă, tuncsa rémără²⁰⁹ kácsva²¹⁰ zur faré şi când îl ăie jurele¹⁹⁹ arelu lu nevasté²⁰⁰, tuncsa posnesku hitéi din pistole.

120. Dupa cse s-a finit tot în basérikă, megu la prevt; kolo îl ăie lu prevtu ur kolak mare şi hitesku din pistole.

121. Prevtu le ăie şi lor vir bé

115. Când vine dimineaţa de Luni, atunci «diveri»²⁰¹ junelui care o să se însoare, încalţă pe «nevastă» cu ghetetele²⁰².

116. Muierile [cele] bătrâne o îmbracă²⁰³, în «csarză»²⁰⁴ sau în «modrină»²⁰⁵.

117. După ce se adună toţi²⁰⁶ «cuscri» nevetei şi junelui şi după ce mănâncă¹⁹⁸ şi beu bine, se pun unul²⁰⁷ după altul²⁰⁷, mai înainte nevasta cu «diveru[1]» său, după aceea junele cu diveru[1] său şi după aceea [ceialalţi] «cuscri» unul după altul.

118. Înainte merg doi înşi²⁰⁸: unul cu «foalele» celălalt(u) cu «surlile» şi sună până la biserică.

119. Când merge²¹¹ nevasta cu junele, «diveri[i]» şi ceialalţi «cuscri» în biserică, atunci rămân câţiva juni afară şi când îi dă¹⁹⁰ junele inelu[1] nevetei, atunci încep să împuşte²¹² din pistoale.

120. După ce s'a finit tot în biserică, merg la preot, acolo îi dă¹⁹⁰ preotului un covrig²¹³ mare şi împuşcă²¹⁴ din pistoale.

121. Preotul le dă¹⁹⁰ şi lor vin

¹⁹⁹) cor. din zurele; tot astfel mai jos (119 rândul 5), unde totuşi a rămas necorectat pluralul *zur*.

²⁰⁰) am aşteptă lu neveste.

²⁰¹) explicat prin: cei mai buni amici ai junelui, care şi conduc pe fată înaintea altarului; atât fata cât şi junele au «diveri».

²⁰²) păpucii nevetei.

²⁰³) *ir. îmbrac.*

²⁰⁴) *croat. carza; e tradus prin «sorta di sopravveste di lana grigia» (Parčić).*

²⁰⁵) *croat. modrina; e tradus prin «specie di veste azzura da donna» (Parčić).*

²⁰⁶) *ir. toc.*

²⁰⁷) *ir. un... alt.*

²⁰⁸) *ir. de ei, cf. II § 144.*

²⁰⁹) în *Susgneviţa s'ar zice rămaru.*

²¹⁰) face impresia de dacoromânism, în loc de *vrur*.

²¹¹) *ir. merze.*

²¹²) *ir. arunce.*

²¹³) *ir. colac.*

²¹⁴) *ir. arunc.*

și le csire ali le vorbește ²¹⁵ o predikă, ka se ré zivi bire.

122. Dupa csa megu kașé și se veselesku trei zile skupa ku dîveri și kuskri.

123. Fata ¹⁸⁸ bogaté are pâra doizecse kuskri, feata siromahé are zecse si doi pâra zecse și patru.

Omiri din Jeîâni

(Povestită de Sandre Marmelici Pikes).

124. Omiri batâri av spuravéit și se spuravea și astez între noi în Jeîâni ke de multă, multă ²¹⁷ vréme și anji a verit din Romanie ur strics și doi fracs, în loku de kmocse, cum se kljémă Jeîâni.

125. În loku cselă av aflat o fată ²¹⁹ ku kare de tuncsa av posnit jivi.

126. Av fakut musaté kașé, av lukrat pamintu, av paskut oile și av fakut mult kârbur.

127. Așa l-a mes bire lukru și pamintu.

128. Dila ²²² cestja omiri se zicse ke av remas ²²³ omiri de astez kari (!) âs kmocse 800 de suflete, kari (!) vorbesk inké și aștez limba kare (!) vorbesk fracsii nostri din Rumanie și ku karlji ²²⁴ smo fracs și tot de ur sânze.

să bea ²¹⁶) și le ține sau le vorbește o predică, ca să trăiască bine.

122. După aceea merg acasă și se veselesc trei zile împreună cu «dîveri[i]» și «cuscri[i]».

123. Fata bogată (avută) are până [la] douăzeci de «cuscri», fata săracă are 12—14.

Oamenii din Jeîâni

124. Oamenii bătrâni povesteau și se povestește și astăzi între noi Jeîânean[i], că de multă vreme și [de m u l ț i] ani au venit din România un unchiu ²¹⁸ și doi frați în locul de astăzi [n u m i t] Jeîâni.

125. În locul acela (se zice că) au aflat o fată cu care au început să trăiască [de a t u n c i] .

126. Au făcut o casă, frumoasă ²²⁰ au lucrat pământul, au pășcut ²²¹ oi[le] și făceau mult cărbune.

127. În modul acesta le-a mers bine lucrul și pământul.

128. De la acești(a) oameni se zice că a u r ă m a s o a m e n i i ²²⁵ de astăzi cari îs acum 800 de suflete, cari vorbesc încă și astăzi limba care o vorbesc frații noștri din România și cu cari sântem frați și [t o t] de un sânge.

²¹⁵) în *Susnevița s'ar zice gané'.*

²¹⁶) *îr. bea.*

²¹⁷) *dacoromânism în loc de țuđe.*

²¹⁸) stric, *explicit prin:* fratele lu tatăl mieu, acela mi-e mie stric, iar fratele lu mama mea, cela mi-e mie uics (uic); *din croat. slov. stric, cu același sens.*

²¹⁹) *îr. pentru fețe.*

²²⁰) *îr. frumoasă casă.*

²²¹) *cumpărat.*

²²²) «i nu e!».

²²³) *ortografie dacoromână pentru ramaș.*

²²⁴) *întâia oară întrebuițează Gl. forma — adevărată — articulată a pronumelui relativ și spune chiar într'o notă: karlji nu kari, adăogând totuși: dar se uzează și cari, dar mai rar, cf. nota 24 și 264.*

²²⁵) se trag Jeîânean(i).

Funtâra*

(Povestită de Andreiu Stambulici)

129. Funtâra, cum o kljeman noi, omiri din Jeiani, se aflé de parte po de uré de Jeiani.

130. Omiri cselji betâri av zis și spuravesk și astez inké ke din Kodru Popilor vire apé vie în funtâră.

131. Tuncsa omiri cselji betâri²²⁷, borebit de tavzânt de anji, av trimes din Talie²²⁸ din trei omir, ke neka zvadescu apa csa vije și neka le facse o funtâră za bé apă.

132. Bire! Omiri din Talie av verit și av sașat o mârvă vréme.

133. Dupa csa nu preste multă²¹⁷ vréme a verit la funtâră o băbé jeianskea apé²³¹.

134. Tuncsa omiri cselji din Talie av întreat pe²⁰ baba jeianskea ke cse vorbesk omiri din paiz de ielj?

135. Baba l-a zis ke omiri vorbesk și av zis ke se nu zvadiru apa pâra mâre, ke-lj vor omiri tuncsa obisi de iesiké.

Fântâna

129. Fântâna, cum o chiemăm noi oamenii din Jeiani, se află la depărtare de²²⁶ jumătate [d e] oră de Jeiani.

130. Oamenii cei bătrâni zic și spun și astăzi încă că din «Muntele Popilor» vine apă vie în fântână.

131. Atunci oameni cei bătrâni, poate de o mie de ani, au trimes din Italia²²⁹ după²³⁰ trei oameni, ca să scoată apa cea vie și ca să le facă o fântână pentru a bea apă.

132. Bine! Oamenii din Italia²²⁹ au venit și au săpat puțină vreme.

133. După aceea nu peste multă vreme a venit la fântână o babă din Jeiani²³² după²³¹ apă.

134. Atunci oamenii cei din Italia²²⁹ au întreat pe baba din Jeiani²³², că ce vorbesc oamenii din sat de ei?

135. Baba le-a zis că oameni vorbesc și au zis că dacă nu o să scoată apa până mâne, oamenii atuncea îi vor²³³ spânzura de²³⁴ plop²³⁵.

* Povestirea aceasta Gl. o întovărășește de următoarea notă: Această fântână din apropierea satului este foarte mare și veche: înlăuntru vine apă din «Muntele Popilor», așa zisă «apă vije». Fântâna aceasta este jur împrejur încunjurată din lăuntru cu un mare zid vechiu, iar de asupra-i se află un mare arbore foarte bătrân, căruia-i zic «iesiké». Acesta-i un arbore foarte sănătos cu flori mirositoare, din care se face medicină sau se uscă pentru bolnavi spre a se face ceaiu.

²²⁶ ir. departe.

²²⁷ dr. pentru tel'i betâri, ca mai sus (130), cf. II § 209.

²²⁸ «nu Italie!».

²²⁹ ir. Italie.

²³⁰ ir. din.

²³¹ lipsește un cuvânt; aș întregi sau din âpe «după apă», sau âpe be «să bea apă».

²³² ir. jeianscă.

²³³ ir. că-i vor oamenii atuncea.

²³⁴ din.

²³⁵ iesică; trebuie cetit, probabil, iezike, cum dă Nanu; cuvântul vine din

136. După cea omiri din Talie s-av zboit și cu nopta av fuzit.

137. Și așa apa vije staie și astez ânklișă în funtără.

Kasa ku tot cse se aflé în ia
(După povestirea țăranilor: Mateiu Doricici și Anton Sancovici).

138. Pre ușe se méré²³⁸ în kașé; partea csa de jos²³⁹ de ușe se kljémé pragu de ușe.

139. Pe²⁴⁰ fundu de kașé se aflé skrilele de ârpé²⁴¹.

140. Kașa betăré ie salizéité pre fund ku skrile de ârpi; âte kașe betăre îs pre fund samo ku pamint; lu cselji măi bogacs îs ku dáske podite²⁴².

141. Loku unde se facse fok se kljémé ognjista; ku lémne se facse foku.

142. Când lémna a ars podia, tuncsa lemnu²⁴³ se kljémé tacsure; când lémna (!) a ars tot bire, din ea se facse cserușe²⁴⁴; cserușa²⁴⁴ se pure dupa fok, în cserușnjak²⁴⁴.

143. Pe²⁴⁰ komostri²⁴⁵ se kuhé tot cse se mărânké în kașé.

136. După aceea oamenii din Italia²²⁹ s'au înfricoșat și [o-dată] cu noaptea au fugit²³⁶.

137. Și așa, apa vie stă²³⁷ și astăzi închisă în fântână.

Casa cu tot ce se află în ea

138. Pe ușă se intră în casă; partea din josul ușii se chiamă pragul ușii.

139. Pe partea de jos a casei se află lespezile de piatră.

140. Casa veche e pardosită pe jos cu lespezi de piatră; alte case vechi sânt pe jos numai cu pământ; ale celor mai bogați sânt podite cu scânduri.

141. Locul unde se face foc se chiamă «ognista» (= vatra); focul se face cu lemne.

142. Când lemnele au ars pe jumătate, atunci lemnu se chiamă tăciune; când lemnele au ars de tot bine (= complet), din ele se face cenușă; cenușa se pune după foc, în lada cu cenușă.

143. Pe lanțul de fier²⁴⁵ se fierbe tot ce se mănâncă în casă.

slov. jazika «plop». După descrierea lui Glavina e mai de grabă vorba de un teiu.

²³⁶) ir. fuzit.

²³⁷) ir. stae.

²³⁸) am așteptă mere.

²³⁹) construcție dacoromână.

²⁴⁰) am așteptă pre.

²⁴¹) scrile de ârpé, explicat de Glavina prin: un fel de pietre largi, lungi și subțiri; cf. croat. kamena škriľja «lespede de piatră».

²⁴²) cuvânt neatestat de alții, nu trebuie să fie dacoromânism, mai ales că și Croații au pe poditi «a podi».

²⁴³) Nanu (ap. Byhan) dă forma lēmnu (nearticulat lēmăn).

²⁴⁴) «ș nu s»!

²⁴⁵) traducerea lanț de fier e a lui Gl.; e vorba de lanțul de care atână căldarea croat. koomstre (komoštre) «Kesselkette».

144. Omiri kuhesku în lavecvs^{245a}, stanjadé²⁴⁶ si kadéră (!).

145. Lu omiri se kuhé din stanjadé și kadéră, lu porcsi din lavecvs.

146. Dupa cserusnjak se aflé letva²⁴⁷ de lémné, în kare (!) se pure (!) lingurile (!) ku kari²²⁴ se mârânké și pinjaru²⁴⁸ ku kare se bé apă.

147. Din zdilé²⁴⁹ și zdilicsé²⁴⁹ și kikericsé¹¹² se mârânké.

148. Okolo de ognjiste se aflé kutu²⁵¹, pentru kumpir.

149. În spárté²⁵² se uské kașul²⁵³ de oi și de vacs.

150. Din csăbăr se daie lu porku munkă.

151. Pe¹ mize²⁵⁴ se mârânké.

152. Kumpiru din kampanje se ducse kașé în bârse.

153. Dupa ușe se pure kosa pentru kosi iarba, motika²⁵⁵ pentru sapa pamintu, pila pentru pili lémnenele, metura pentru metura kașa, bātu și krevlja pentru a²⁵⁶ mére dupa oi.

144. Oamenii gătesc (fierb) în oală, în vas de metal sau în căldare.

145. Pentru oameni se gătește (fierbe) din vasul de metal și din căldare, pentru porci din oală.

146. După lada cu cenușă se află «letva» de lemn, în care se pun lingurile, cu care se mănâncă și căușul (?) cu care se bea apă.

147. Din blid și blidișel și din ceașcă se mănâncă.

148. În apropiere²⁵⁰ de vatră se află ungherul²⁵¹ pentru cartofi.

149. În coș se usucă cașul de oi și de vaci.

150. Din ciubăr se dă porcului să mănânce.

151. Pe masă se mănâncă.

152. Cartofii se aduc din câmp acasă cu sacii.

153. După ușă se pune coasa pentru cositul ierbii, sapa pentru săpatul pământului, ferăstrăul pentru ferăstrăitul lemnelor, mătura pentru măturatul casei, bățul și cața pentru a merge după oi.

^{245a} a) cf. croat. lavez (din ital. lavecchio «oală de fier»); forma cu -č se găsește și la Slavi vecini, de ex. la Pisino vecchio luveč (și la Neo-greci λαβέτζι), cf. Bartoli, Jagić-Festschrift p. 40 (§ 30).

²⁴⁶ din ven. stañada (ital. stagnata «vas de cositor»); cuvântul a trecut și la Sloveni: štañada «secchia» (Baudouin, Materialien z. südsl. Dialekt. I 892).

²⁴⁷ explicat de Gl. prin: un obiect făcut pentru a pune înlăuntru linguri etc.; probabil în forma unor gratii de lați, cf. croat. letva «laț».

²⁴⁸ greșală pentru pinjată? În dicționarele care-mi stau la dispoziție nu găsesc cuvântul slav corespunzător, care însă trebuie să fie derivat din verbul piti «a bea» (cf. croat. pijeње «băutură»).

²⁴⁹ explicat prin: un fel de tier (= farfurie) mare de pământ; din croat. z dijela și zdijelica, cu același înțeles.

²⁵⁰ propriu: «în jurul».

²⁵¹ din croat. kut «unghiu, colț».

²⁵² din croat. sprtva «coș».

²⁵³ «ș nu sl».

²⁵⁴ cuvântul mize din croat. slov. miza «masă» e atestat din Feiđni și de Maiorescu, Nanu (ap. Byhan) și Bartoli.

²⁵⁵ din croat. motika, cu același sens.

²⁵⁶ pentru a e dacoromânism; dacă în Feiđni există pentru (atestat numai de Maiorescu), desigur că nu există a înaintea infinitivelor, deci am așteptat pentru mere, precum avem mai sus pentru coși; construcția obicinuită istroromând e za mere.

154. Dupa fok ie și feralu ²⁵⁷, kând se mére în dvor, se nu se ré opali dvoru; potle ie zéda ²⁵⁸ și svicsa ²⁵⁹.

155. In kut dupa kumpir se csire kopaņu ²⁶⁰ pentru spela fec-sori mics din-nja.

156. La zid se csire skrinja, în kare se csire: csukoru, kafeiu, pâra, sara, popăru, fazsolu și ate lukruri (!) kari (!) portesk pentru kuhéi.

157. Dupa fok se csire inké furka pentru torcse, kând portea lu muljerle și babele.

158. Su grede ²⁶¹ se pure uška ²⁵² kašu și skuta ²⁶².

159. Kaša ie koperité cu slámé și dvoru cu slámé.

Dvoru

160. Dvoru ie koperit la omiri (!) siromaș ku slámé, la omir bogacs ku zlipcsi ²⁶³.

161. În dvor stavu: boi, vacsile, vicselji, oile, mnjelji, arecsi, berbecsi, kaprele, iezzi, kalji și ate blagé de kare are omu potriba.

162. În dvor se aflé iaslele, dende blaga mărânké fir și iarbé ali slámé.

163. Pe ¹ podu de dvor se csire firu și slâma.

154. După foc (vatră) e și felinarul, când se merge în grajd, ca să nu se aprindă grajdul; apoi e lampa și opaițul.

155. În ungher, după cartofii se ține copaia, spre a spăla copii mici în ea.

156. La părete se ține dulapul (de mâncări), în care se ține zahărul, cafeaua, pânea, sarea, pi-perul, fasolea și alte lucruri care trebuiesc la gătit.

157. După foc (vatră) se mai ține furca de tors, când le trebuie femeilor și babelor.

158. Supt grinzi se pune la uscat cașul și urda.

159. Casa e acoperită cu paie și grajdul cu paie.

Grajdul

160. Grajdul e acoperit la oameni săraci cu paie, la oameni bogați cu țigle.

161. In grajd stau: boii, vacile, vițeii, oile, miei, areții, berbecii, caprele, iezii, caii și alte vite de care oamenii au nevoie.

162. In grajd se află ieslele, din care vitele mănâncă fân și iarbé sau paie.

163. In podul grajdului se ține fânul și paiete

²⁵⁷ din croat. fèrao (ferála) «felinar», iar acesta din ital. ferale (Rječnik).

²⁵⁸ zéde e explicat de Gl. prin «lampă»; tot așa la Bartoli; e același cuvânt ca «zada» noastră.

²⁵⁹ svițe e explicat de Gl. prin «o lampă veche», de aceea l-am tradus prin «opaiț»; alții îl traduc prin «lumânare», sens pe care-l are și croatul sviča (Byhan).

²⁶⁰ «din ea» următor indică genul feminin; deci copaie, din croat. kopaņa (cf. copaie al nostru); acuzativul slav în -u (II § 127) se explică prin interpretarea lui se ține ca țiru.

²⁶¹ explicat prin lemnele cari țin casa ca să nu devină mai strimță (sic!) și cari taie casa de-alungul.

²⁶² explicat prin ceea ce se face după caș; e de gust dulce, cf. nota 107.

²⁶³ singularul e zlibăť (ap. Byhan).

Lopa

164. Omiri în lopé csiru vozu ka se nu-l ré ploia strika.

165. Potle în lopă (!) se csire bârsele ku kârburi (!), vilele, grabljile, kosa.

166. Pe ¹ podu de lopé se csire fir și ate lukrur de karlji ²⁶⁴ omiri aru potribé.

Skădănj

167. În skădănj se csiru kitele de fazo, slamé, lémne.

Hlivu

168. Hlivu se facse din lémne; omiri bogatsi faku-l din ârpi.

169. În hliv se csire porcsi.

170. Porcsi mârâнку din gôldé.

Expresiuni dela Românii din țeiâni:

171. Are gura mare ka și asiru.

172. Se ârde ka și asiru.

173. Araté dincsi ka și asiru.

174. Dormi bire, mislé la mire.

175. Cs-oi șvikni preste dincs o triské.

176. Se-cs davur o triské, te vei ²⁶⁵ svârni ka și notiru.

177. Acs avzit? ²⁶⁶.

178. Csesta-i omu de draku.

179. Kârstu melju ²⁶⁷.

Șura

164. În șură țin oamenii carul, ca să nu-l strice ploaia.

165. După aceea în șură se țin sacii cu cărbuni, furcile, grebla, coasa.

166. În podul șurii se ține fân și alte lucruri de care oamenii au trebuință.

Șop[ul]

167. În șop se țin legăturile de fasole (uscată), paie, lemne.

Cotețul

168. Cotețul se face din lemne; oamenii bogați îl fac din pietre.

169. În coteț se țin porcii.

170. Porcii mănâncă din găleată.

Expresiuni

171. Are gura mare ca măgarul.

172. Râde ca măgarul.

173. Arată dinții ca măgarul.

174. Dormi bine, gândește-te la mine.

175. Ți-oiu plesni peste dinți o palmă.

176. De-ți voiu da o palmă, te vei răsturnă ca noatenul.

177. Ați auzit?

178. Asta-i omul dracului.

179. ?

²⁶⁴) *Gl. face nota: trebuie lji, adăogând pentrucă e plural (!), cf. nota 24 și 224.*

²⁶⁵) *Am aștepta t-er, cf. nota 88.*

²⁶⁶) *cu nota: termen întrebător sau provocător ce se repetă des.*

²⁶⁷) *nota lui Gl: În Susgnevizza: k o r n e b o r n e, se zice când porți pe cineva pe umeri, de atârână cu picioarele pe pieptul purtătorului, d. ex. părinții pe copii sau copiii când se joacă.*

Salutări la Români din Jeiăni:

180. Bură damarécse!
 181. Bură zi!
 182. Bură séră!
 183. Bură nopte!
 184. Bire acs verit!
 185. Kum ve juté Domnu? —
 Bire!
 186. Domnu neka ve daïie buré
 kaïe! — Neka daïie Domnu ²⁶⁸.
 187. Domnu neka ve daïie buré
 sricse!
 188. Domnu ku voi! ²⁶⁹.

Salutări

180. Bună dimineața!
 181. Bună ziua!
 182. Bună seară!
 183. Noapte bună!
 184. Bine ai venit!
 185. Cum vă ajută Dumnezeu?
 — Bine!
 186. Dumnezeu să vă dea drum
 bun! — Să dea Dumnezeu!
 187. Dumnezeu să vă dea noroc
 bun!
 188. Dumnezeu cu tine!

Numerii

1 ur 2 doi 3 trei 4 patru 5 csincs 6 șase 7 șapte 8 opt 9 devet 10
 zecse ¹⁴⁵) 11 ur și zecse ¹⁴⁵) ș. a. m. d. ²⁷⁰).

Lunile

Ianuaru, Sîcsănu, Marăcsu, Aprilu, Maiu, Iuli, Augustu, Sep-
 tembru, Octobru, Novembru, Decembru.

Zilele

Dumirekā, Lur, Utorāk, Sredu, Csetártāk, Virer, Sâmbată.

Vremea

Setimana, an, ure, minute.

Anotimpurile

Vara ²⁷¹), Pozimăku, Iarna, Proleto.

Să mai amintim că Glavina i-a comunicat și lui I. Popovici două
 basme, câteva proverbe și o bucată mică din Jeiăni, pe care acesta le-a

²⁶⁸) nota lui Gl.: La fiecare salutare se răspunde cu: Domn a (*sic!*) da! sau:
 Neka daiie Domnu! sau: Neka ve daie și vo Domnu!

²⁶⁹) Acest salut se explică la Istroromâni prin influența bisericii catolice («*Dominus
 vobiscum*»), cf. croat. s Bogom.

²⁷⁰) notă: Alții, dela 10 în sus, numără în limbă slavă.

²⁷¹) dr. pentru verșe.

transcris (cu multe greșeli) și le-a publicat în vol. I (pp. 72—83) al lucrării sale despre care am vorbit mai sus.

VI

Bartoli i-a cerut lui GLAVINA să-i trimeată din cât mai multe sate istoromâne traducerea istoromână, după textul italian, a parabolei Fiului pierdut. Glavina îi trimite în 22 August 1922 două variante, una din Susnievița și alta din Berdo, iar în 26 Septembrie 1922 o variantă din Jeâni¹⁾, culeasă din gura lui Andrei Doricici, pe atunci de 78 de ani. Cum aceeași parabolă fusese culeasă în 1887 de N. Densusianu din aceleași trei sate, o vom reproduce de asemenea, — cu notele lui N. Densusianu în subsol — pentru ca să se poată face o comparație între ele. Am crezut că nu e nevoie să reproduc parabola întreagă, ci numai începutul ei (versetele 11—16 din Evanghelia lui Luca, cap. XV), păstrând exact felul de transcriere al celor doi culegători, cari nu aveau pregătirea filologică necesară spre a ne da o transcriere exactă și «neîndreptată» cu dacoromânisme.

În schimb cred că merită a fi reprodușă întreagă scrisoarea lui Glavina către M. Bartoli. E cea din urmă din câte cunosc și ea reflectează bine preocupările apostolului românismului în Istria, care din depărtare urmărea cu impresionant interes încoronarea întâiului Rege al Românilor. Ea este și un interesant document pentru felul cum Glavina încercă să se servească de dialect — cu reminescente din limba dacoromână și italiană — spre scopuri literare.

... *nostru Professore!*

Cu mare piacer am primit Vostre cartolina din Bogliasco. Io moresc Ve întreba scuse, perchè nu vam piseaît și nu Vam tremes «Fîlîu plîerduț». — Causa n'am fost io, ma fosta Comunu²⁾ noștru, carle mînia dat mult de lucru. Io am vrut Ve piseaî dupa ce ren face eleționurile comunale și cia votea vrutam Ve tremeate așa ceva ca și un Raport, despre tot ce sa facut și cum sa facut. Imî dispiacea che nu puteți și voi fi cu noi cia zi. — Io ve tremet doi «Fîlî plîerduți»: ur din Valdarsa

¹⁾ Glavina adaugă la sfârșit; « In Jeâni școală nu este, de preot nici habar. De tot sânt numere 89; omir nu mergu d'acord, furu. An rău. Au frică că guvernul nu le va permite tăia lemne și face cărbune; cărbunele se trage la Fiume ro care pe săptămână. Au frumoase case. Oamenii aproape toți lipsesc de acasă. Femeile lucră și cară cărbunele. Pare că costumele pictorești vin transcurate. N'am observat nici un progres de italianizare; tot e cum a fost. Se vede că depinde dela prefectura din Castelnovo».

²⁾ E vorba de Comune di Valdarsa, înființată de Guvernul italian la insistențele lui Glavina, pe care Bartoli l-a ajutat din toate puterile ca să învingă multiplele dificultăți ce se opuneau acestei înființări.

și un (!) din Briani. Iam transcris din gura lu omiri. Borebit voi meare cista misc la Seïăni, tuncia si de colo Ve voi tremeate-l. De sigur cela va vi (!) mai mușat și mai intereseait. Ma cu siguranță nu ve pot zice che voi meare colo. — Lu prof. Pușcariu, am tremes tot ce mnia întrebat ¹⁾; ie mnia tremes Istoria literaturii române Vol. I.

Nu știți când va fi încoronarea la Alba-Iulia? Mi se veade, che și românii din România dorm și se bat ca și italieni! Magari se nu rea fi șa!

Când arec potriba de ceva, Ve rogu piseaïcim și io voi face tot ce voi putea. Saluteaïcim mult Vostra gentilă Signorea și vostrea tirare filie e, Voi primiți complimentele și salutările meale ciale mai mușate și distinte.

Valdarsa, 22. 8. 22.

Glavina.

Parabola Fiului Pierdut

1. Din Susnievița

11. [Glavina] Un cïacie aveita doi filii.

[N. Densușianu] Ur om avut doi filii (s. doi filii avut).

12. Și zice cela mai tiraru din ieli lu cïacie: cïaço, deam parătu din imanïe cem meare. Și cïacie le respartea imanïa.

Și cela mai terëru đis-a lui ciace: Ciacio, da-m mé parat ce mere, și ie respartit (s. răspărtit-a) lu seli filii.

13. Și dupa cïa dupa câte-va zile poberea cela mai tiraru filii a sev si meare largo în lume; și colō spendea cïa-ce are (a sev) zivunda fraieïnda.

După zalic đile cela tirëru filiu ²⁾ tot a sev pohităit, și mess-a largo în loc și tot a sev poidit-a cïa ³⁾ și jivit-a cu curbele.

14. Și când a spendeait tot, posnea mare fome în cela paiz; și ie se afilea în miserie.

Când tot poidit, mare fome fost-a în cela loc.

15. Și pus sa în cale, întrața în serviț la un gospodin din cel paiz, și ie-l tremeate în cïampania sea paște porci.

Și mess-a, și s'a legat cu ur om din cela loc (s. slujit-s'a cu ur om) și trimes-l'a porchele pasce.

16. Și želita nepuni-s folele cu gliinde ce porci muncața și niçiur nu lli-lî daveaïa.

Și ie jelit-a cu mechine satura sev tarbuch (s. folele ⁴⁾), ce porcii muncat (s. av muncat) și nici ur nu li-a dat.

¹⁾ Datele lui Glavina au fost utilizate în vol. II al acestei lucrări.

²⁾ În limba istriană pozițiunea adjectivelor este de regulă înaintea substantivelor. Iar la verbe formele mai uzitate pentru perfectul compus și Futurul I sânt cele cu auxiliarul la urmă.

³⁾ acolo.

⁴⁾ În Sușnevița cuvântul foale se întrebuițează numai pentru animale, iar pentru oameni numai tarbuch.

2. Din Berdo

11. [Glavina] Un om avuta doi filii.

[N. Densușianu] Un (s. ur) om avut-a doi filii.

12. Și zis-a cela mai tiraru de ieli lu căce: căco, deam parātu de imanje ce mije vire (meare). Și căce le respartea grunātu (campanja).

Și đis-a cela mai tireru de ieli lu ciace: Ciacio da-mi porționu de tot a tev (s. paretu de té avé; de té imanie), ce mie mere (s. ce mie cade). Și spartit-a lor a sa avé.

13. Și dupa [ca] nuscari zile pospravea seu (sev), filiu mai tirar și meare în at larg pemint; și țija stresea sea imanje zivinda în fraj.

Și nu după ciuda ¹⁾ đile poverit-a cela mai tireru filiu tot a sev, și mess-a în at loc largo (s. în ată provincia largo) și colé (s. colo) spendit-a tot a sev viiundu grumbo în pecați ²⁾.

14. Când potrosea tot, vire mare fome (mizerie) în cela pemint; și je se aflea în mare miserie.

Și după cea ce a consumeit, făcut-s'a mare fome în cela loc, și ie îns pocănit-a pati.

15. Și pus-sa în cale, meare in serviț la un gospodin din cela pais (pemint), carle-l tremeate in se pemint porci paște (s. neca pasce porcii).

Și mess-a, și s'a pus con un de celii ce în cela loc staie (s. con ur din cetate de cela loc); și l'a trimis în sé vila che ra pasce porcii.

16. Și zeljea-s nepuni trbuhu de [coreane] glinde ce porci muncaia; și niciur nulii daveaia.

Și ie jelit-a sev fole avé plir de mechine, ce porcii muncaia (s. și ie jelit-a satura-se de mechine etc.) și nici ur nu-lî ³⁾ daia.

3. Din Jeiani

11. [Glavina] Un căie a avut doi filii.

[N. Densușianu] Ur om av avut doi filii.

12. Și cela tiraru zice lu căia: căio! dea tu mie a mea parte. Și căia le dăie lu sachi pode (primoženie).

Și cela mai tireru av zis a lu cióia: Da-mi cióio, ce ie a mé parte. de primojenie (s. ce ie a mev) și cela av raspartit ⁴⁾ a lor parte.

13. Acmo dupa mica vreama poberea cela frațe mai tirar tot a sevu, mearže largo în lume și colo spendea tot [ămânăda tot poidea].

După mârva ⁵⁾ đile a sberit cela tireru filiu tot, și mers-a în

¹⁾ multe.

²⁾ sing. pecat.

³⁾ II = i s. lui.

⁴⁾ În toate trei comunele, Bârdo, Șușnievița și Jeiani există o oscilație între a v și a ũ, chiar și în graiul aceleiași persoane. — i o r a s p a r t e z.

⁵⁾ puține.

departe dejélă¹, și ancă a rastreșit tótă a sa primojenie, jivit-a po sterțarit cu curbele²).

14. Când poidea tot, vire în cela paiz mare fome și cela fecior se așlea în miserie

După ce av tot zapravit, fost-a mare fóme³) pre cea dejélă, și ie a pocînit stradai.

15. Ie îmnânda treace pringa un om; și cela om îl treameate paște porci în campagne.

Și mers-a, și ie s'a legat cu ur om din cea dejélă, și ie trimes-l'a a sale în polie⁴) porchele⁵) pasce.

16. Și želit-av nepuni folele cu cîa porci mâncat (corene) și niciur nulî daveaia.

Și ie au jëlit⁶) che sev naponi⁷) fólele cu posii⁸) ciale ce porchele av muncat⁹), ali¹⁰) nici ur nu li-av dat.

Glavina C.

În Aprilie 1905 îi scrie Glavina lui A. Viciu din București: «În prezent, vă comunic, că mi se tipărește un Almanah numai în dialectul istriian, prima carte în dialectul nostru; în câteva zile va fi gata. Când voiu plecă în Istrie (!), o să vă telegrafiez din Predeal, dacă mă veți putea așteptă la gară, ca să vă dau și d-voastră un exemplar sau mai multe!» Este cartea: ANDREI GLAVINA și CONST. DICULESCU, *Calindaru lu Rumeri din Istrie*, cu figure, lucrat pîrvea votea de... Anu 1905. Stampeait cu spezele lu gospodinu Ion C. Grădișteanu, Ministru de lucrur publice. București, Ștampa Gutenberg, Ioseph Göbl, 1905. (pp. 79). Din necrologul lui Glavina, publicat de C. Diculescu în «Dacoromania» IV, știm acuma care a fost partea fiecăruia din cei doi colaboratori la alcătuirea acestei scrieri.

Afară de câteva proverbe culese dela Mateiu Dorici din Jeiăni (p. 37, 40, 49), restul, constând din rugăciuni, cugetări, sfaturi, proverbe, descrieri, povești și anecdote despre Țigani — streine Istroromânilor — sânt traduceri. Deci Glavina n'a exprimat liber cugetări de ale sale, ci a dat numai haina graiului istroromân unor gândiri exprimate mai întăiu în limbă dacoromână.

¹) țeară.

²) curvele.

³) Forma *foamete* nu există.

⁴) câmp.

⁵) ura porcă, o scroafă.

⁶) dorit.

⁷) împlea.

⁸) terițe.

⁹) În Jeiăni nu au forma imperfectului, care de atmintrelea există în Bârdo.

¹⁰) însă.

Cea mai mare greutate pe care Glavina a întâmpinat-o traducând, o greutate pe care n'au învins-o totdeauna nici alți scriitori, a fost găsirea expresiilor potrivite pentru noțiunile nouă și abstracte, în mare parte necunoscute poporului istroromân, pe care le cuprinde orice bucată de literatură cultă. Cu alte cuvinte, Glavina se văzù în fața grelei probleme a neologismelor, care se ivește pentru cel ce caută să întrebuițeze mai întâiu o limbă populară pentru scopuri literare.

Dacă examinăm neologismele întrebuițate de Glavina, găsim întro ele termeni tehnici sau cuvinte în strânsă legătură cu cultura modernă, care nu puteau fi redade prin alte vorbe, precum: *calindaru* 1, *apostolic* 3, *eredu* (la crunea) 4 = moștenitor, *princei pesa* 4, *principi* 4, (Maria) *anunțea ita* 7, *substanțe* 19, *adoreait* 19 = adorat, *catolicea* 19, *apostolicea* 19, *grație* 20, *vătea* 22 = vată, *națion* 23 = națiune, *nobil* 23, *civilizeait* 23, *Francez* 23, *Spaniol* 23, *Portugal* 23, *Bulgar* 23, *Grec* 23, *Rus* 23, *latinea* = 23 latină, *valor* 23, *32* = valoare, *etern*, *dezonoreă* 25 = dezonorează, *mizeriele* 25, 59, *viziteai* 27, *ștudieai* 27, *regulea* 28, 38, *sentimente* 29, *proverbe* 29, *colone* 31, *marmurea* 31, *criștal* 31, *ornamente* 31, *probele* 32, *ministru* 34, *Rumanie* 35 = România, *se interesea de...* 35, *cristalizeait* 41 = cristalizat, *acid-clorhidric* 42, *divin* 52, *decadența* 53, *umil* 55, *gust* 58, *providența* 59, *comandanți* 60, *miraculu* 61, *cauze* 63, *cauzeai* 63, 64, *vițu*, pl. *viție* 64 = vițiu, *comodea* 64 = comodă, etc. Asupra formei neologismelor găsim șovăire. Mai rar Glavina le ia din românește, precum: *Sîrb* 23, *chile* 54 = chil(ogram)e, *contra* 63, etc., mai des din italienește, bunăoară: *stampeait* 1 = tipărit, *ștampa* 1 (îndreptat în: *ștamparia* 79) = tipografie, *pensier* 20 = cugetări, *Ungarez* 23 = Ungur, *ricordurile* 25 = amintirile, *galantom* 45, *portanța* 29, *ricunoscent* 64 = recunoscători, *rispeteaite* 65 = respectate, chiar și: *canțonetele* 48 = cântecele, doinele. Acestea din urmă sânt mai potrivite cu spiritul limbei istroromâne și unele dintre ele vor fi cunoscute, și poate și familiare, acelor Istroromâni cari știu italienește și au umblat prin lumea mare. De fapt multe din cuvintele lui Glavina care fac impresie de neologisme sânt date și de alți autori (mai ales de Gartner, care prin întrebările sale puse italienește, suggeră oarecum celui alt Glavina răspunsurile apropiate de limba italiană) și între ele sânt și expresii, pentru care noi avem și cuvinte vechi pe lângă termenii neologi, mai mult sau mai puțin de prisos, de ex.: *ofendî* 18 = a ofensă, a vătămă și *ofendî-se pe...* 45 = a se supără pe.. (la Weigand, III 219: *ofendes k* «verbiete»), *secol* 18 = secol, *veac*, *glorieait* 19 = slăvit, *etern* 23 = veșnic, *liberea* 24 = slobodă, *speranțe* 24 = nădejdi, *comandea* 26 (și la Iveio: *comandej*) = a porunci, *uzanțele* 27 = obiceiurile, *con-*

serveai 28 = a păstră, divertimente 29 (și la Popovici) = petreceri, orneait 31 = împodobit, beiat 32 = fericit, margarete 32 = (florile) ochiul-boului, pericol 32 = primejdie, onoru 33 = cinstea, rîspansu 46 = răspunsul, potestat 50 = primar (și la Maiorescu 110), delicatea 55 = gingașă, consiliu 56 = siat, animalele 56 = dobitoacele, consoleai 58, 62 = a mângâia, regulеaite 58 = orânduite, fidelea 61 = credincioasă a comodeaitea 63 = potrivită, pronț 63 = pregătiți, gata, periculose 63 = primejdiouse, etc. Unele dintre neologismele întrebunțate de Glavina sânt echivoce, astfel figuraea, care înseamnă și «ilustrație» (1) și «figură, față» (55), apoi spirit, care are chiar trei sensuri: «sfântul Duh» (19), «spirit» (28) și «spirt» (64); altele nu sânt destul de asimilate din punct de vedere formal graiului istroromân, astfel cvadru 21 = icoană, tablou, monument 23, fundament 52, pentru care am așteptă mai degrabă formele: cvadă (cf. libăr), monumenăt, fundamenăt.

Poate că Glavina ar fi găsit, căutând mai bine în tezaurul lexical istroromân, expresii populare în locul unor neologisme. Astfel mi se pare că eră de prisos introducerea lui imperator 3 (spre deosebire de crali 3), când cuvântul popular e țesar, întrebunțat de Glavina însuși (cesaru 60); de asemenea el însuși întrebunțând verbul odcheai 56, se dovedește de prisos neologismul a observeait 61; tot astfel pentru a supereaait 62 = a învins, el întrebunțează aiurea pe dobîndi 52. De asemenea existând țiteți și ști, fozе, țeli, fi nenavidn, medig, turnă, veri, frut și zir, eră poate inutil a întrebunță neologismele: leiea 29 = citește, speție 31 = soiu, specie, seremediesc 41 = se vindecă (la Gartner 1347, remedyei are înțelesul «maturare»!), invideaait-l-av 55 = l-au pizmuit, dotori 56 «dătorii», s-a ritorneaait 59 = s'a întors, diventeai 20 «a deveni, a se face», și chiar neologismul luat din dacoromânește: fruct 20. Tot astfel e împotriva spiritului graiului istroromânesc cuvântul august, cu al său au- (cf. avzi = auzi), luat din dacoromânește, pentru care Istroromânii au vorba populară a y gust (a y gușt). În Jeieni s'a păstrat chiar elementul străvechiu a y ușt (cf. Byhan 183); introducându-l pe acesta în scrierea sa, Glavina ar fi urmat tradiția existentă la toți Români, de a păstră în limba literară cuvintele regionale, când acestea sânt moșteniri vechi. Tot în consonanță cu această tradiție caută el să reinvie arhaismul Rumăr(i), atestat de Ireneo; ar fi fost mai just a scrie Rumăr(i), căci forma cu e pare a fi numai o transcriere stângace a pronunțării cu ă (cf. II § 20).

Pe de altă parte trebuie să recunoaștem însă că Glavina întrebunțează adesea cuvinte populare când textul pe care-l traduce putea ușor să-l îndemne a alege un neologism, d. ex. istoc 23, 72 = est, răsărit, zapad 23, 78 = vest, apus, occident, jivot = corp 24, 73, potribăn 28, 78 = necesar, nesnanost 53, 74 = ignoranță, etc. sau formează însuși cuvinte și combinații de cuvinte care redau adesea în

mod fericit idea cea nouă, bunăoară: înjivoti se 19», a se întrupa, a se încarnă», columbar desvitlost 52 «aureolă, nimb»; aflăm chiar și un *a. r. 3* (= *asa renche* 69) pentru «etc.». În consonanță cu legile derivațiunii istroromâne sânt formate și abstractele *cesarie* 18, 19 și *gospodaria* 65 spre a redă pe «împărăție» și «gospodărie» din textul dacoromân; dar când din adjectivele *bogăt și vese el* derivă abstractele *bogația* 25 și *veseliea* 29, uită că formele corespunzătoare în dialectul său sânt *bogație și vésele*. Lipsa unor mijloace de derivațiune (dintre cele mai obișnuite în limba dacoromânească) îi face, în căutarea corespondentului istroromân, cele mai mari greutăți. Astfel sânt înainte de toate infinitivele substantivate, pe care el le ocolește uneori prin circumscrieri, precum în numirile de sărbători: când a zedurmit Maria 12, Când sa taliat capul lu sf. Ive 12 (= Tăierea capului Sf. Ion), Când sa nascut sf. Maria 13, Isus sa gambiait la obraz 12 (= Schimbarea la față) sau Paul ritorneait 5 (= Pavel convertit = Convertirea lui Pavel). Dar alături de ele aflăm și infinitive substantivate, care sânt streine graiului istroromân (II § 193), precum: *scapare* 19, *scularea* 19, *dignire* 53 = înălțare, sculare, *ripetire* 59 = întâmplare, *ohlădire* 41 = răceală, *oprostirea* 19 = iertarea, pe care însuși o îndreptează la «Errata» în *oprostitu* 79. Tot astfel Istroromânii nu cunosc abstractele în *-tură* (II § 184); cu toate acestea aflăm *beiturile* 64 = băuturile. Dintre diminutive lipsește Istroromânilor sufixul *-icel, -icică*, deci *schioritichea* 44 «istorioară» e o formațiune după tipar dacoromân. Dintre prefixe, Istroromânii întrebuințează pe *res-* în locul dacoromânescului *des-* (II § 183), deci *respletit* 55 corespunde lui «despletit» al nostru și *resgliațat* 61 ar fi să redea pe «desghețat», în înțelesul figurat de «degajat»; dar cu totul alt prefix e în românescul «răsfierbe», după care Glavina plăsmuește pe *rescuhea* 60 = a fierbe peste măsură 76 și strein e *des-* în: *descuraieaitu* 29 «descurajarea». Foarte obișnuit e la Istroromâni participiul, care formează și abstracte verbale și adjective. Glavina cu drept cuvânt face în măsură mare uz de el. Astfel el întrebuințează abstracte ca: *divertit* 29 = petrecere (alături de *divertimente* 29), *descuraieait* 29 = descuajare, *ars* 42 = arsură, etc. Participiile în funcțiune de adjectiv la noi nu au numai înțeles pasiv și trecut, ci și activ și prezent (deci și înțelesurile «care este...», sau «vrednic de...»), iar când sânt compuse cu prefixul *ne-*, ele exprimă «neputința de a...», corespunzând deci în anumite împrejurări sufixelor *-abil, -tor și -os* (aceste două din urmă neobișnuite la Istroromâni). Tezaurul lexical istroromân ne e prea puțin cunoscut ca să putem judecă dacă toate aceste sensuri sânt cuprinse și în participiile-adjective ale Istroromânilor, deci nu putem ști nici întru cât Glavina va putea fi înțeles just de conaționali săi când construiește, după modelele dacoromâne, forme ca: *țuchereait* 22 = zaharisit, îndulcit cu zahăr, *largheait* 24 = înde-

părtat, care e departe (dela largheai se 33 = a se îndepărtă), piajeait 29 = plăcut, vrednic de a fi plăcut (dela piajeai 77 = plăceă), lumireaitea 64 = luminată, dar lumireaait 28 = luminos (format direct din lumirea 73 = lumină), înfrişcheait 25 = răcoros, degradeaite 64 = degradatoare, stimeaait 55 = stimabil, vrednic de stimă, şi chiar nestimeaait 63 = nestimat.

Acest cuvânt din urmă cu greu îl va înţelege exact un Istroromân şi mi se pare că Glavina însuşi n'a înţeles bine sensul lui în combinaţii ca «pietre nestimate, dar nestimat» (tradus de el prin regal nestimeaait), care nu vrea să zică că piatra sau darul nu e preţuit, ci că ele nu se pot (îndeajuns) preţui din partea altora (atât sânt de preţioase). Că de fapt Glavina n'a pătruns destul de adânc în spiritul limbei dacoromâne dovedeşte următorul exemplu. Intr'o poveste din acest Calendar e vorba de nişte oale care încep să se sfădească, voind fiecare să ajungă la foc. «Fă, tu cu buze mari», zise una, «dă-te la o parte, căci ai fiert destul». Propoziţia aceasta o traduce Glavina: fea, tu cu uşne măr, dea-te la obandea (p. 60). Dar dacoromânescul «fă» aici nu e imperativul verbului «a face», cum crede Glavina, ci o formă scurtată din «fată», acel cuvânt exclamativ cu care introducem apostrofarea unei femei!

Despre dacoromânismele lui Glavina am vorbit îndeajuns în cele precedente, încât aici ajunge să cităm câteva (cf. şi II §§ 15, 21 a, 44, 45):

pers. 3 plur. ind. prez. dela verbele de conj. I cu -e în loc de -u: violiţe se aflea;

pers. 3 sing. ind. prez. dela verbele în -esc cu -eaşte în loc de -e: se pripeteaşte 75;

p(r)e la acuzativ: duce pre noi 18, pe ea 25, pe toţ 32, 55, pe celiăliiţ 34, pre Țigan 39, pe sire, pe mulieare şi pe filii 47, pe se camalier 59, pe cesaru 60, etc.

vocativ în -ule: fecioriţule 30;

restrictivul în aş: sereaş primii... mni-aş vinde 32.

Câteva din formele acestea sânt de sigur simple scăpări din vedere, astfel: mesură 48 (în loc de mesura), că 45 (în loc de che), amîndo 23 (în loc de amindó), scoalea-te 28 (în loc de scolea-te), capul 12 (în loc de capu), trageaia 62 (în loc de trajeaia). Consecvenţa cu care el întrebunţează de altfel pe ea în loc de *ă* final, pe che = că, pe *i* după labiale în loc de *î*, pe *o* în loc de *oa*, articolul masculin -u, în loc de -ul pe *ž* în loc de *dž*, dovedeşte că aici avem a face cu simple inadvertenţe subt influenţa textului dacoromân de dinaintea ochilor săi, sau cu erori de tipar. Tot astfel va fi de considerat şi muşcaţ 42 (în loc de mucicaţ) şi siea 38 (în loc de selăie) «se ia, se lipeşte», căci la Glavina găsim regulat *l* corespunzând lui *i* din *l*, iar pe isa vezut 30 îl îndreptează la «Errata» în lii sa vezut 79.

Un diminutiv din *bob*, format cu sufixul *-iț* (= *ic'*), e *bobitș*, atestat de Weigand (ap. Byhan 195). Pluralul acestui cuvânt: *bobitur* îl găsim și în textele lui Glavina (p. 22). În Glosar însă se dă ca singular forma *bobitea* 70, deși Istroromânii nu cunosc plurale în *-ur* dela feminine.

Între formele morfologice avem câteva dacoromânisme la pronume, astfel: (*porteà*) și *e* 45, pronumele *care* 18, 19, 30, 59 (în loc de *carle* 19, etc.) și pluralele *car* 63 și *cari* 34 (în loc de *carlii*), *cât* (*se pote*) 64 (de obicei *are* și *el pe cîta* = *atât* 29), *cireva* 32, 39 (în loc de *vrur*) și *câteva* 22 (în loc de *nușcarlii* 22), cf. și *cumvâ* 32. Pe cel 56 îl îndreaptă însuși în *cela* 79.

Dintre formele verbale, *creadeț* 32 (în loc de *credéț*) pare a fi construit sub influență dacoromână. Conjunctivele, care au în majoritatea absolută a cazurilor conjuncția *se* (și numai foarte rar *neca*), de asemenea par a se explica din cauza textului dacoromânesc. Imperfectele cele multe din text par de asemenea să-l fi făcut șovăitor, și în loc de a le redă de obicei prin perfectul simplu, el întrebuițează, mai des decât se obișnuște în graiul istroromân, imperfectul, de ex. *pașteia* 30, *nezedurmiveaia* 25, *zedurmiveai* 25, *plânjeaia* 58, *sejuraveaia* 56, *tradaveaia-v-o* 56, *spuraveai* 46, *îl duravea* 39, *obrivea* 39, *britvea* 39, *știavea* 39 etc. sau perfectul formei durative, precum: *lucraveait-a* 34, *plângaveait-a* 34, *șiraveait-a la...* 34, *avtrecapeait* 59, *loviveait-a* 59, *s-avsvadiveait* 60, etc., sau forme care sânt de-adreptul imperfecte dacoromâne, precum: *tăliă* 39.

Mai dese sânt dacoromânismele sintactice, dat fiind că mai ușor ne lăsăm influențați de sintaxa limbilor streine, mai ales când traducem. Astfel dacă el construiește pe *scuzeai* când cu obiectul la acuzativ (p. 18), când la dativ (p. 13), probabil a fost influențat de dacoromânescul «*i*» sau «*il iartă*». Articulări ca *totea zia* 28 (în loc de *tota zia*) 28, *cela mai mușat* 34 (în loc de *mușatu*), *Carol cela Mare* 5 (în loc de *marele*) sânt probabil dacoromânisme și tot astfel cea mai mușatea dintre... 52 (în loc de *de*). Mai ales însă sânt neobicinuite conjuncțiile: *ca se* (*ca se rea face* 32, *mnî-ai dat ca se pot jivi*), *cum che* (*li-a spus cum che* 46), formate după «*ca să*», «*cum că*».

Din tezaurul lexical întrebuițat de Glavina relevăm acele cuvinte și construcțiuni, care nu sânt atestate la alți culegători de texte istroromâne și sânt întrebuițate și în dacoromânește:

fameia 3 = familia pare a fi un cuvânt plasmuit de Glavina sau Diculescu, care va fi știut că cuvântul nostru «*femeie*» derivă din lat. *FAMILIA*. Dacă cuvântul latin s'ar fi conservat la Istroromâni ar trebui să aibă forma **fameļ'e* sau **fumeļ'e* (cf. arom. *fumeal'e*). În textele noastre și la *Ive* 8 întâlnim împrumutul nou (din cr. *familja*): *familiie*; — *vergura Maria* 19 e dacoromânism (învățat la Blaj); Istroromânii au *feteț* «*fecioară*»; — *restignit* 19, 52 «*răstignit*»

nu e atestat aiurea; — tot astfel: timp 19, 20, etc. în loc de vreme 26, etc.; — suferi 19 (Istroromânii zic tãrpî); — recunoscu 19 (neologism dacoromân); — vrovo tea 20 (pare a fi alcătuit după «vreodată» al nostru); — mețat 20, 38 «învățat», în înțelesul germanului «gelehrt» (în Glosar, mețat se dă ca substantiv cu înțelesul de «învățăcel, discipol» 73); — crepăț în construcția mirile crepățe «mânile crăpate» pare tot dacoromânism, verbul acesta fiind atestat numai în înțelesul «a crăpă (despre vite)» cf. Byhan 254 și Popovici II ³⁵/₂₇; — ur dintre ceale mai nobile națione 23: nicăiri nu aflăm dintre în această întrebuițare, ci numai de; cf. și dintr' o 31; — norod 25 «popor» va fi numai un lapsus calami în loc de narod, cum se dă în Glosar 74; dar el are și: nicovălă 37 (Nanu, ap. Byhan 285 dă, din Jeïani, nakovole; la Popovici I 35 găsim: năcovâla; la Bartoli P. ⁶¹/₇, năkovala); — se svadi 26 în înțelesul dacoromânescului «a se sfădi» nu e atestat aiurea (la Weigand II ⁴/₂ etc. avem un zvadi cu înțelesul de «herausziehen» din croat. *izvaditi*); — slabi 28 «a slăbi» (factitiv) neatestat aiurea, — tot astfel: suflă 30 «a răsuflă», — gustose 31 «gustoase», — spume 32 (la Popovici se găsește însă forma pumă); — puli de Țigan 34 «puiu de Țigan» e dacoromânism evident, căci puli istroromân are numai sensul de «puiu de găină» sau «pasăre»; — stropi 38 neatestat aiurea; — tot astfel obrazu 39, — tuli (farea) 39 «a o tuli (afară)», — lingurițea 41, — oparit 42 «opărit», — poclonise (+ dat.) 45 «a se pocloni față de cineva»; — ațfel 55 e plăzmit după «altfel» al nostru; despre fel cf. II § 199; — veduvea 55 (Istroromânii zic odovițe); — vrajit 55, — molitve «rugăciune» e cunoscut și din alte izvoare, dar, pe cât știu eu, are numai înțelesul germanului «Gebet» și nu se poate întrebuiță și în sensul lui «Bitte», cum face Glavina la p. 56, unde molitvele sânt rugăciunile unei fete de a fi iertată de tatăl său; — iuveavă 58, 72, pare a fi plăzmit după al nostru «undevă»; — lucrue în întrebuițat adesea (d. ex. p. 59, 60) și în înțelesul germanului «Sache», cu toate că Istroromânii în sensul acesta au stvâr; — superb e dat și de Nanu (ap. Byhan) și însemnează «mândru», dar numai în înțelesul germanului «stolz», nu și în sensul «schön», ca în dacoromânește și la Glavina 61; — a cascat gura 60; — șea 62 (în loc de sedle); — lacom 64.

La acestea se adaugă câteva cuvinte care sânt atestate numai la Maiorescu p. 110, 113, 116, 120, 114, 84, deci nu sânt de tot sigure, precum: port 27 în înțelesul germanului «Tracht», sațat 32 «săpat», stinje 38 «a stinge», usturatu 41 «usturimea», sdrobit 53 «zdrobit», scote 56 «a scoate», a ide 61 «haida», precum și suspectul scriptura (la Maiorescu 114: scriptură și scrittură). Dimpotrivă, avem și câteva cuvinte care sânt atestate numai rar, însă în izvoare mai sigure (cf. Byhan s. v.) și primesc deci o confirmare prin faptul că le găsim și la Glavina. Astfel: prin 29 (Nanu), torbea 77, 30 (Maiorescu; diminutivul și la Weigand), turma 30 (Weigand),

coperi 31 (Maiorescu, Gartner), puțurile 32 (Maiorescu, Bartoli și Puțulu Buhân în textele noastre ^{23/4}), ștearne 33 «a așterne» (Maiorescu, Nanu), rode 38 «a roade» (Weigand dă prezentul rod și infinitivul rod e i), turbat 39 (Nanu), se vinturea 42 = se usucă făcând vânt (Gartner dă înțelesul «vântură»), spate 55 (Maiorescu, Nanu, din Jeâni), deocliu 55 (Popovici), valur 58 «valuri» (Weigand).

Textele lui Glavina ne dau însă și un bogat material lexical veritabil istororomân. În Glosarul dela sfârșitul Calindarului (pp. 70—78) sânt adunate cele mai multe dintre ele și între acestea se găsesc destule cuvinte care sânt atestate întâia oară. Cel ce va face deci din nou un lexicon istororomân va avea un ajutor mare din acest Glosar. Aici voi nota numai acele cuvinte din texte, care nu se găsesc în Glosar, sau au alt înțeles decât cel dat acolo și lipsesc în același timp și în Glosarul lui Byhan, sau au acolo o formă sau un înțeles deosebit:

ianuaru 5 = Ianuarie, februaru 6 = Februarie (la Nanu febror), festa lu Ulichele 8 = Floriile (ulichea = măsliță 77 și la Byhan), pentecostele 18 = Rusaliile, pohodu lu Maria 11 (în Glosar: pohod = cercetare 75), iuniu 10 = Iunie (după Nanu: yun, în Jeâni), iuliu 11 = Iulie (după Nanu: yul, în Jeâni), septembru 13 = Septemvrie, octobru 14 = Octomvrie, novembru 15 = Noemvrie, zia lu Zadusnicele 15 = (sărbătoarea catolică) Ziua sufletelor morților, decembru 16 = Decemvrie, zaciechia lu Sv. Maria 16 = (sărbătoarea catolică) Primirea sf. Marii, lasa-se 19 = a se lăsa, a se coborî, utro-bea 78, 20 = pânțec (și la Feretić; la Byhan «plămân»), ciubăț 20 = schilod? poșnitu 20 = începutul, tintea 22 = cerneală, lemun 22 = lămâie, pogutni 22 = înghiț? ne vire reav 22 = ne vine, ni se face rău (după o mâncare grasă), veglia 22 = a păzi (în Glosar: «a veghiă» 78), corist 22 = folos (cf. Byhan p. 387), coristnea 22 = folositoare, paiz 24, 63, 75 = sat, țară (la Byhan numai «țară»), roze a 76, 25, 32 = floare, roză (la Byhan numai «roză»), a legărat 25 = a legănat, mițeaie 28 = a se învăța? (cf. nemițeaie 29 = neactiv, nedepins), porteà 28, 32 = se cuvine, pocinitu 28 = odihna (dela pocini 29 = odihni, la Byhan: potseni), forț 29 («spiritu se face forț»), prea 29 = prea, liuboste 29 = dragoste, vedeà se 30 = a părea (și în textele noastre), siromașni 31, siromașna 58 = sârmani, sârmană, treace 31 = a petrece («u-ț treci timpu»), rubidnițea 32, 76 = trandafir (la Byhan «mur»), vrutăc 32, 78 = izvor (la Byhan: vrutak), zeliubești 34 = iubesti, ai drag (în Glosar: «mă amurzez» (sic!)), sviri 77, 37 = a fluiera, a șuiera (Byhan: sfiră), câșle a 38 = tușește, lampea 38 = lampă, ne tițeaie 38 = ne atingem? profumeaitea 38 = afumată, s-a înamoreait de... 39 și namoreait în 61 = (s')a îndrăgostit de..., bri se 39 = a se rade, britvinea 39 = briciu, britveà 39 = rădea, zecolii 40

= a sfâșia (și în textele noastre; în Glosar: «a junghia» 78), sorbu 40 = beau (din Jieâni, la Byhan «sorb»), țucor 41, 77 = zahăr (la Byhan tsukor), se smea 41 = se stoarce? rum 41 = rom (și la Popovici), lihchea 42 = ușoară (în Glosar: lîhco 73, la Byhan: legohon, în textele noastre: lăhc), pa 44 <cr. pa «apoi, dar», șeteai se 45 = a se plimbă (și la Popovici), meare 45 = i se cuvine (: «onoru ce-lî meare») zeslujî 45 = a agonisi (în Glosar: «a merită, a fi vrednic de ceva» 45), spieghhea 46 = explică, ioh 48 = vai!, mladosta 48 = iubirea (în Glosar: mladost = tinerețe 74), festeai 52 = a sărbători, trudnea 56 = grea, însărcinată (în Glosar: trudn = ostent, ca la Byhan), zaniș 56 = în zadar, de geaba, preniș 39 = gratis, de geaba, tradaveaia 56 = trădă, în secret 56 = în secret, în taină, divlie 56 = sălbatică (și în textele noastre), catram 59 = catran, pre scuns 56 = pe ascuns, fațol de meare 58 = ? peche 75, 58 = pită (cf. Byhan 306: petș), uscat 58 (subst.) = uscat, ramnițea 76, 58 = poiană (Byhan: «șes»), s-av spravit scupa 59 = au întemeiat un traiu comun (în Glosar: mespravesc = mă pregătesc 76), curai 54 = curaj (ca la Bartoli P. 56), larghinea 60 = largă? s-a domislit lu... 60 = și-a adus aminte de... (în Glosar: domislesc = desmeticesc 71), scuțea i 60, 72 = a geme (la Byhan «a sughiți»), mir 61 = liniște (în Glosar: «pace» 73), criv 71, 61 = vinovat, culpabil (la Byhan numai vę kriw «a nu avea dreptate»), scuțea i s-av 61 = s'au iertat (la Byhan: skuzęi = a scuză), dostea 63 = destulă (în Glosar și la Byhan numai adverbul dosta = destul), cu grevu 64 = cu greu, grea 65 = grea, însărcinată.

Dar nu numai din punct de vedere lexical, ci și pentru întreaga cunoaștere a dialectului istroromân, scrierea lui Glavina, dacă facem abstracție de dacoromânismele ei, ne oferă un material prețios. Fiind și el din Susnievița și având vârsta și aceeași instrucție ca A. Belulovici, forma în care se prezintă textele celor doi e aproape identică. Astfel cele două culegeri de texte istroromâne, cea cuprinsă în «Studii istroromâne» I și a lui Glavina, apărute în același an, independent una de alta, se confirmă și se întregesc una pe alta. O deosebire există aproape numai în redarea sunetului ș; în II § 81 se arată însă că și deosebirea aceasta e mai mult aparentă.

Ceea ce formează o calitate de neprețuit a acestei cărți e grija cu care s'a tipărit. Greșeli de tipar n'am întâlnit aproape deloc, decât doar: che-l^{46/22} în loc de che-l, vegliă tea^{58/18} în loc de vegliă tea, siromași^{54/26} în loc de siromași, Rateaț^{61/18} în loc de ratea-ț. Că cele două proverbe din urmă, dela p. 33, s'au mai dat odată la p. 26, sau că în Glosar unele cuvinte (precum: falea, obresc, obuche, scupa, zaruțnice etc.) nu se dau la locul lor alfabetic, se poate trece ușor cu vederea.

Transcrierea deși nu e «cea fonetică, în sensul strict al cuvântului» (p. 69), e totuși consecventă, afară de a, și nu introduce caractere nouă

și inutile, ci se ajută cu cele cunoscute din scrierile dacoromâne. Echivoc e numai *ch*; o greutate pe care n'a putut-o învinge Glavina a fost redarea sunetului transcris de Weigand și de mine prin *ć*. Astfel avem pe *che*, *chi* întrebuintat pentru:

- a) *k* (*c* înainte de *e*, *i*) în *boșchea* 30 (cf. *lunghea* 38)
- b) *ć*: *chiaro* 30, *vechi* 34, *renche* 37, *ch'e* 37 «*ți-e*», *manche* 38, *plache* 39, *Bojichiu* 16 «Crăciunul»
iar pentru sunetul *ć* mai găsim afară de transcrierea *che*, *chi* și:
 - a) *tchi*: *ceștchia* 24 și probabil și:
 - b) *ț*: *bobițur* 22, *feciorițule* 31
 - c) *cî*: *fecioricîule* 31, *ciăce* 71.

1905 — 1907

Tiktin.

H. TIKTIN reproduce în al său *Rumänisches Elementarbuch* (Heidelberg, Winter, 1905), p. 186—188, după Weigand (*Jahresbericht* I 140—142), *Legenda sf. Francisc*, împreună cu o traducere română și cu un mic glosar (p. 225—226) și cu greșelile arătate de noi la p. 67 ș. u.

ACELAȘI a publicat în «*Zeitschrift für romanische Philologie*», vol. XXXI (1907) p. 226—230 o listă de cuvinte istroromâne din Berdo, Susnievița și Jeliăni, împreună cu traducerea germană și adesea și cu corespondentul român, precum și cu indicația etimologiei. Sânt numirile obiectelor culese de A. Viciu și expuse în «Pavilionul Românilor de peste hotare» cu ocazia Expoziției jubilară din 1906 din București.

1906

Viciu.

Profesorul A. VICIU dela liceul din Blaj a fost trimis în Istria, din partea Comisarului general al Expoziției din 1906, ca să culegă material etnografic. (Numirile obiectelor expuse au fost publicate de H. Tiktin). Din Jeliăni trimite o scrisoare, datată din 11 Aprilie 1906, care a fost publicată în gazeta blăjană «Unirea» (Anul XVI, 1906, No. 17 din 25 Aprilie) sub titlul *Dela istro-români*. Cuprinde câteva date interesante — utilizate de noi în vol. II — despre locuitorii din Jeliăni, pe care, în opoziție cu G. Weigand, Viciu îi găsește muncitori și destul de sobri.

1908 — 1913

N. Densusianu.

NICOLAE DENSUSIANU se ocupă în scrierea sa *Dacia Preistorică*, (cu o prefață de Dr. C. I. Istrati, București, Göbl, 1913), și despre Istro-români. Nu vom discuta teoriile sale «despre originea [pelasgă] și limba

Românilor Istrieni» (pp. 554—577). Reținem numai câteva date, afară de cele utilizate de noi în vol. II. «Pe la a. 1887 când noi am călătorit o parte însemnată a Istriei, mai vorbeau românește toți locuitorii din satele Bârdo, Șuşnevița, Gradine, Letai, Villanova, Jeiani (Žejane) și numai o parte din locuitorii dela Senovic și Posert» (p. 563). «Tradițiunea despre *Novac cel bătrân* se pare că au avut-o și Românii din Istria. Un cătun al comunei Montona poartă numele Sella di Novaco (Special Ortsrepertorium p. 147)» (p. 568 n. 3). La pp. 570—571 se dau în notă «câteva forme din gramatica limbii istroromâne, astfel după cum le-am studiat și cules noi înșine în Istria la a. 1887». Urmează apoi câteva texte istroromâne și adică: «Parabola fiului pierdut» (Luca, cap. XV) culeasă de autor în Bârdo, Susnievița și Jeiăni. Variantele din cele trei comune se dau în paralelă și se compară cu textul coresian (Evangheliarul din 1560—61). În subsol se dau note explicative (pp. 572—577). La p. 394 din acest volum am reprodus începutul parabolei. A doua probă este «Cap. V din Plângerile profetului Ieremia», în graiul din Brdo, după o traducere făcută de Părintele Ant. Micetici din Rozzo. Textul istroromân e comparat cu cel dacoromân după Biblia tipărită la Blaj în a. 1795 (p. 576—577). Acest text fusese reprodus sub titlul *Originea și limba Românilor Istrieni*, în a. 1908, în numărul jubilar al «Gazetei Transilvaniei» din Brașov. Ca și formele gramaticale, aceste texte nu pot fi utilizate decât cu mare precauțiune, căci N. Densusianu n'a avut pregătirea filologică necesară și se pare că nu a putut rezista tentației de a «îndrepta» dialectul, apropiindu-l de limba dacoromână.

1908 — 1915

O. Densusianu.

În cele două antologii de texte dialectale, *Graiul nostru* (în colaborare cu I. A. Candrea și Th. D. Sperantia) vol. II, București, Socec, 1908, p. 157—160 și în *Antologie dialectală*, București, Socec, 1915 (No. 8 din «Publicațiile Casei Școalelor», Biblioteca secundară), O. DENSUSIANU dă câteva mostre de graiul istroromân. În cea dintâi scriere se reproduc patru bucăți după Weigand (*Jahresbericht* I 132, 140, 152); în cea de a doua basmul despre «Soacra cea rea» după Weigand (*ibid.* 124—128) și nouă proverbe și un basm după I. Popovici (II 81—83 și 2—3).

Densusianu simplifică diferitele sisteme de transcriere, apropiindu-le de grafia românească. Cred însă că nu face bine introducând pe *ă* în loc de *v* sau *w*, pe *ni* în loc de *ñ* (vodeniații) și redând pe *l'* când prin *l'* (m u l' é r e), când prin *l'i* (i e l' i), apoi transcriind pe *i* final când prin *î* (v e z î), când prin *i* (ș i) și când prin *iș* (p e r i i, etc.), deși în toate aceste cazuri se pronunță la fel (*i*). Pe *-ă* final îl transcrie când cu *e* (m e t u r e etc.), când cu *e* (i u v e), când cu *é* (d u p é, alături de p i r e), chiar cu *ă* (o c n ă, c e t ă r t ă), iar cuvântul m o r e

'moară' — deși la Weigand este redat consecvent prin *more* — apare pe pag. 72—73 totdeauna ca *more*, iar pe pag. 74 mereu ca *more*. Greșite și prichine în loc de prichiné (= prikiné'). Pe *o* al lui Weigand îl transcrie *ă*, dar *î* m în loc de *o* m. Accentul îl însemnează la *zacorîst*, dar nu la *casun* și alte oxitoane. În textele lui Popovici caută să îndrepte multe greșeli și neconsecvențe de transcriere; astfel introduce pe *ă* în loc de *a*, lăsând totuși pe *cl'amat*, *ămna* și pe *scapat-a* cu *a*. Eroare de tipar e așă (în loc de așâ). Greșelile de traducere și interpretare ale lui Weigand (relevate de noi la pag. 67 ș. u.) nu le bagă de seamă, ci le reproduce și el în traducerea românească ce o dă. Astfel pe *pire verir* îl consideră ca persoana a treia și traduce pe germanul «bis er kommen würde» prin «până ce el ar veni» în loc de «până voiu veni». Pe *zacorist* îl traduce greșit, ca Weigand, deși în Glosarul lui Byhan (pag. 387) găsește explicația exactă. Cuvântul lipsește și în Glosarul dela sfârșitul «Antologiei».

În bucata ultimă se fac câteva modificări în textul cules de Popovici, care are unele propoziții obscure și vădit greșit redade. Nu totdeauna în mod norocos însă. Astfel propoziția (la Popovici 3/26) *siromăhu vut-a-n căpotină visita o cetărtă de carne pre cl'uke* însemnează: «săracul avea atârnată sub mantă, într'un cârlig, o ciosvârtă de carne». D-l Densușianu crede însă că sensul e: «săracul a avut o mantă; a văzut (= visitat!) o ciosvârtă de carne într'un cârlig» și îndreptează textul: *siromăhu vut-a o capotine; vuzut-a o cetărtă* etc. Dacă admite însă pe *o capotine* nu putea lăsa neîndreptat pe *țela capotine*, pag. 77/9.

Alte inexactități de traducere sânt:

75/19 *foșta piseitu* (recte: *piseito*)... *che are za veri* = eră scris că trebuie să vină (nu «că el va veni»);

75/25 și 28 *sud nu-i «judcător», ci «judcătorie»;*

76/13 *scapat-a* nu însemnează «a scăpat (a sărit)», ci «a tulit-o»;

76/22 *ăntrebăt-a che neca-l'î dăie* nu e «a întrebat că nu-i dă», ci «a cerut să-i dea»;

76/26-27 *hitit-a* însemnează «a aruncat», iar nu «a deschis»;

76/28 *băčvă* însemnează «bute», iar nu «cep»;

77/14 *plecnind-a mēre* nu poate fi tradus prin «plecându-se ca să iasă», căci infinitivul precedat de *a* nu există la Istroromâni. De fapt trebuie scris *plecninda* (forma obicinuită a gerundiului) și vom traduce deci: «el, plecând, iese...»;

77/19 *ăt ă n nu e «altădată», ci «la anul».*

1909

I. Grămadă.

Regretatul I. GRĂMADĂ a fost în anul 1909 la Istroromâni. O scrioare a sa (datată 16 Iunie 1909) din Abbazia a fost publicată în

«Junimea literară» XV (1926) 117—120, iar notele sale de drum în revista «Făt-frumos» I (1926), 102—105.

1913

Schück.

Dr. AD. SCHÜCK, în tovărășie cu fratele său, *Anton Schück*, a făcut în vara anului 1912 în comuna Jeiăni măsurători antropologice la 93 de bărbați și băieți (căci femeile au refuzat să se lase să fie măsurate), pe care le comunică în studiul, întovărășit de 43 de tabele, *Über die Istro-Rumänen*, *Antropologische Studien* (în «Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien» XXXXIII. Bd. p. 210—234) Wien, 1913. Despre rezultatele extrem de interesante ale acestui studiu vorbim la alt loc al lucrării (vol. II p. 55). În mod introductiv vorbește despre Istroromâni în general și despre cei din Jeiăni în special, dând câteva amănunte interesante pe cari deasemenea le-am utilizat în vol. II. Ca probe de limbă citează câteva numerale și 45 de cuvinte, între cari și următoarele: *jelen* «Reh», *mast* «Butter», *rika* «Fluss», *kosa* «Sense», *kosiru* «Sichel».

1918

Lutia.

OLDA LUTIA-GEAGEA tratează în lucrarea sa *Verbul la Istroromâni*, temă de licență, înaintată Universității din Cernăuți în 9 Oct. 1918 (manuscript păstrat în arhivele Universității din Cernăuți), conjugarea verbului istroromân. E o lucrare serioasă, întemeiată pe un material bogat, scos cu deosebire din textele noastre, consultându-se însă și ceilalți autori, precum Maiorescu, Weigand, Byhan, Bartoli, Glavina și Popovici. În studiul nostru am utilizat une-ori lucrarea aceasta, împrumutând din ea câteva exemple și discutând câteva explicații date de autoare.

1922 — 1928

Morariu.

LECA MORARIU a fost la Istroromâni în anul 1910, trecând prin Letai și oprindu-se la Susnievița. În 1927 și 1928 a întreprins câte o călătorie mai lungă de studii în Istria.

Cu ocazia primei sale vizite constată că propaganda croată făcea pe copii să se sfiască a vorbi în graiul lor părintesc. Frâne Scrobe, găzduitorul lui Morariu îi spunea însă: *jel' štivu*; ma n-or ganei rumaneze. Acasă ganescu hrvațki; samo cu noi ganescu vlaški. Supt titlul *Din Istria (Material istroromân)*, Morariu a publicat, în 1922, «Povestea unei fete și a unui flăcău» și câteva «Proverbe» și «Expresii idiomatice»

în «Revista Moldovei» II, p. 1—6. Transcrierea — chiar cu mijloacele tipografice imperfecte ale revistei botoșănene — e îngrijită și traducerea exactă. Dintru în: ămână k'a dintru a mel' ocl'i însemnează mai de grabă «dinaintea (ochilor mei)» decât «din»; fetițē și fetița nu trebuie îndreptat în fē'tițē și fē'tița?

În Decembrie 1926 Morariu a ținut la «Institutul de Istorie și Limbă» dela Universitatea din Cernăuți o foarte instructivă *Conferință*, pe care a publicat-o mai întâiu în gazeta cernăuțeană «Glasul Bucovinei», apoi, ca extras, cu 6 ilustrații, la Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editură Glasul Bucovinei, 1927. Tot în «Glasul Bucovinei» IX, numărul (de Paști) 2076, din 4 Aprilie 1926, și în revista «Făt-frumos» I (1926), p. 80—82, a publicat niște «Pagini de carnet», intitulate *Cu Istroromânul Ive Claniaț*.

Alte rezultate ale călătoriilor sale sânt în curs de publicare.

1925

Riegler.

În două articole vioaie, EMIL RIEGLER a publicat, sub titlul *La Români din Istria*, în «Ideea Europeană» VII (1925), No. 177 și 178, notele sale de drum la frații istrieni. Întâiul articol a putut fi utilizat de noi în vol. II. Din articolul II reținem următoarele observații: în Costărceani sânt 14 focuri. Se reproduc câteva frânturi din singurul cântec cu cuvinte românești, un cântec de leagăn: «ambitusul de o cvintă, tonalitatea frigidă, monotonia arhaică a cântecului îi atestă vechimea». Doctorul I. Belulovici nu-și mai aduce aminte să fi văzut jucându-se dansurile descrise de Burada, iar folele, soplele și surlele, instrumentele pe cari Burada le găseă pe vremea sa și de care vorbesc și textele noastre, abiă dacă se mai cunosc. Pe drum vede Ciribiri în cămașa neagră a fasciștilor: «sentimentul a evoluat dela filoSloven la filoitalian». Numele comunei Susnievița «vine dela *sos gna* [sušnja v = germ. «Gestrauch»], care însemnează 'frunzar'. Corespondentul italian fiind *frasca*, au și tradus într'un moment dat cuvântul și... Susnevizza s'a numit *Frascat(t)i*. Între Ciribiri de azi «deabiă dacă vor fi trei oameni putând ceti o carte românească». Se dau și câteva cuvinte istroromâne, din care menționăm pe cele mai puțin cunoscute din alte atestări: *cope* [*cr. kopa*, Byhan 246, cf. al nostru «căpiță»] de fir «stoguri de fân»; *pure* [*cr. pura*, Byhan 323] «curci»; *struchini* [de obicei *trukineș* s. *turkinē* < *cr. turkinja*] «porumb, popușoiu»; *misî* «a frământă (pânea)», ca în textele noastre (7/6); *mulița* «un surtuc lucrat de mână»; *timon* [*ven. timón*; la Gartner *timún* < *cr. timun* Byhan 360] «oiște»; *fucina* «cuptor» (auzit probabil de la un subiect care vorbea limba literară italiană); *nocovală* «nicovală»;

bătu «ciocan» (cu acest sens și în textele noastre 31/16); pila «ferăstrău» (și la Gartner, din cr. *pila* Byhan 306); clește «clește» (atestat de Byhan 241 din Jeïani); treasc «tălaș» (atestat de Byhan 363 din Jeïani).

Belulovici — Pușcariu.

În Dicționarul etimologic al elementului latin (*Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I Lateinisches Element*, Heidelberg, Winter, 1905) am introdus, după Glosarul lui Byhan, și formele istroromâne. Cartea aceasta se tipărește tocmai în timpul când l-am cunoscut pe A. BELULOVICI. Am început — dela litera F înainte — să fac cu el controlul cuvintelor istroromâne și să dau — ca pentru dialectul aromânesc — la sfârșitul fiecărui articol, în paranteze, corespondentul istroromân pentru elementele latine pierdute în acest dialect. Dar dela litera G înainte n'am mai putut continua cu acest control, decât incidental, căci adaosele deranjau tiparul. Iată lista cuvintelor istroromâne — cele mai multe de origine streină — care au înlocuit cuvântul din titlu: 574 făinos: de farir e — 583 farmec (subst.): strigaria — 584 farmec (verb): strigesc — 587 făt: otel esc me — 592 făuresc: cui esc — 596 fereastră: ocn e — 599 ferice: sri n — 602 fiastru: pastor ac — 607 fierb: cu h esc — 617 fir: a ț e (= a ț a) — 620 flacăra: pl am (n) ic — 622 flamură: bander e — 623 floare: ț vet — 624 floc: per (= păr) — 625 fluier (verb): svik esc — 632 foarfec: striz esc 633 foarfece: sc are (plur. tant.) — 647 frec: tare sc — 648 frig (verb): (s) pec, inf. (s) pe ț i — 649 frig (subst.): r a ț e (= rece) — 652 frâng: lom esc — 655 frâu: uz de (plur. tant.) — 656 frumos mus at — 666 fulger: strele ț — 668 fum: dim — 673 funie: sp ag — 676 fur: t at — 684 arom. furnu: copt or (= cuptor) — 686 furtună: fortun a, articulat fortun a lu (cf. it. fortune) — 690 fuște: b at — 860 îngust: gust — 1321 pânțec: tr b u h — 1384 întâiu: pr vi — 1395 puică: pul e — 1466 rinichiu: ț mar — 1573 secer e — cos ir — 1596 singur: a ns — 1789 mă uit: ob id i — 1938 zgâriu: zgre besc. Cf. și: 186 bășesc: p ard esc — 190 bășină: p ard a ț — 257 călcăiu = pe ț e. Cuvintele de origine streină din dialectul istroromân se găsesc în ordine alfabetică la sfârșitul Indicelui (pp. 231—232) la «Dicționarul etimologic».

NOTE LA VOL. I DIN STUDII ISTROROMÂNE.

Voiu da în cele următoare o serie de note la textele publicate în vol. I din «Studii istroromâne», profitând de această ocazie spre a îndreptă și câteva greșeli de tipar și de interpretare. Notele au de scop înainte de toate de a înlesni înțelegerea textelor. În același timp ele cuprind câteva observații și lămuririle pe care Belulovici mi le-a dat în legătură cu unele forme din texte.

Am dat — cu observația «în ms.» — și variantele care se găsesc în manuscrisul lui Iosif Belulovici. Cele mai multe povestiri au fost culese adică de fratele mai tânăr al lui A. Belulovici, pe când eră elev la liceu (cf. Introducerea la vol I). Unele din ele au fost transcrise de A. Belulovici; altele mi-au fost dictate de el de-adreptul după manuscritele fratelui său. Cu ocazia aceasta, A. Belulovici a modificat unele forme. Precum rezultă din variantele ce le dau, aceste modificări se rapoartă în cea mai mare parte la rostirea fără *ă* sprijinitor al lui *r*, *n*, *l*, *l'* și *î*; uneori se înlocuiesc italianisme prin corespondente istroromâne; adesea însă rectificările lui A. Belulovici se rapoartă la forme sintactice (de ex. la întrebuițarea articolului) sau la fenomene de fonetică sintactică. Am notat și cazuri care sânt, după toată probabilitatea, scăpări din vedere și inconsecvențe în redarea sunetelor, cum e bunăoară *s* și *ș*, *ț* și *č* (cf. II § 81) sau *ă* din *e* după labiale în *bătăr* și *pămint* ^{26/13}* ^{28/1}* ^{30/16}* ^{27/9}*

Astfel am căutat să întregesc textele nu numai din punct de vedere filologic, ci și lingvistic. Prin faptul că aceste povestiri au trecut, înainte de a fi publicate, prin examenul critic al celor doi Istroromâni cărturari, preocupăți și de transcrierea textelor, ele au pierdut de sigur din spontaneitatea lor primitivă, și multe variante pe care o rostire fără autoobservație le produce întotdeauna, au pierit în expunerea mai îngrijită a fraților Belulovici. A nega însă, din cauza aceasta, veracitatea și valoarea textelor, precum sânt dispuși s'o facă cei ce exagerează importanța textelor «fotografiate» după metoda gillieroniană, însemnează a nu recunoaște însăși desvoltarea limbei colective, din care dispar cele mai multe particularități individuale și forme ale graiului repede și neîngrijit, pentru ca să se aleagă ceea ce e comun sau ușor accesibil tuturor; însemnează a exclude din preocupările lingvistice însăși limba literară, la a cărei înfăptuire au contribuit, de veacuri, din totalitatea indivizilor grăitori, tocmai inteligențele cele mai vii și talentele de artiști cele mai mari, spiritele însetate de claritate și mințile cele mai luminate.

Am adăogat și explicările pe care i le-a dat Iosif Tercovici lui Bartoli cu privire la unele cuvinte din texte, și, tot după Bartoli, corespondentele din dialectele slave ale sătenilor bilingui din împrejurimile Albonei — scurtat A — și din Fratta d'Albona și din Chersano (după Ivan Jakovčić) — scurtat Fr. și Ch. — corespondente care clarifică etimologia celor mai multe cuvinte de origine streină.

I.

2. Se poate spune și *je - v ma i a m a n k e fur a t un a c* (rostit: u n a c), dar forma articulată e de preferit, deși în cele precedente nu fusese vorba de «acul furat» (cf. II § 204 b). Tot astfel: o v u $\frac{1}{4}$, p u l' u $\frac{1}{6}$, c o l a c u $\frac{1}{23}$, c o l u m b a r u $\frac{3}{4}$, z e r u n c l' i $\frac{7}{26}$ etc. n e v a r a b i «ne va trebui»] *ț a s t a r a b e z a m u n k a = it.* «questo occorre per mangiare»; în A. r a b i t = ital. «occorrere, servire».

3. *ț a ț e* e totdeauna nearticulat (cf. $\frac{8}{3}$ *), deci *v i r e ț a ț e* «vine tata», precum zicem noi «vine Vodă» (cf. II § 206) *b i r e - i* sau numai *b i r e* Pluralul dela *ă k* este, după Belulovici, *ă c u r e*.

4. *ă ț e - z i* «a doua zi, mâne-zi» (cf. *astă-zi*); o *ă ț e z i* «altă zi».

5. *b i r e - i j b i r e - i*,

7. *p o i d i j* În A. *p o j e s t* (nu *p o j d i t*).

8. *ț a* e neutral (cf. II § 219); traducerea verbală e «aceea tatăl rău a făcut-o pentru sine».

10. Traducerea exactă e «ajunse căpitanul hoților», cf. II § 213—125.

11. Șterge virgula după *z i ț e* s i *v i r e - n c a m p a n e* e rostit cu accentul frazei pe *s i* și cu un accent mai puțin puternic pe *p â -*, deci $\underline{\underline{\quad}} \sim \sim \sim \underline{\quad} \sim$ r p i j Ca la Megleniți (*ropă*), (*ă r p e < RIPA* «mal», are înțelesul de «piatră» (cf. II § 197). Belulovici îl credeă de origine croată, confundându-l cu cr. *hrpa* «mulțime», care are și înțelesul de «grămadă (de pietre)».

12. Pune virgulă după *l u c r i* și, în traducere, după *lucrezi st a r i j* Belulovici mi-a dat următoarea explicație: «e vocativul dela *st a r b a t r a n*»; prin deasa întrebuintare a acestui cuvânt la vocativ, forma *st a r i* a putut pătrunde și în celelalte cazuri: *v e r i t - a st a r i*, *l u st a r i* etc.; tot astfel zic Croații din acele regiuni: *ș t a r a d i š*, *st a r i*? «ce faci, moșule?» *do š a o j e st a r i* «a venit moșul», pe când forma literară croată e *starče*». Cf. II § 128 c.

13. *s n a z e s c j* În A. *s n a ș i t* = ital. «metter in ordine».

14. n e corespunde, ca întrebuintare, după Belulovici, italianescului *no*, iar nu italianescului *non*, deci: *v e ț m e r e ? - n e !* sau *n u r e n (m e r e)*.

15. s a, la origine afirmațiune (= aș a < sic), introduce adesea propoziția întrebătoare, mai ales când vorbitorul e cuprins de mirare (sinceră sau prefăcută). Tot așa se întrebuintează la noi afirmațiunea *da*, încât propoziția istoromână am putea-o traduce prin «da ce, nici n'ai avut?» Deoarece la noi și adversativul *dar(ă)* are această întrebuintare — avem chiar combinația *așa dară*, în care *așa* are aceeași funcțiune ca istorom. s a — s'a putut ivi, mai ales în Moldova, și în răspunsuri, un *dar(ă)* cu înțelesul afirmativului «da».

16. a i j a i Îndreaptă, în traducere, pe «am» în «am avut», căci istorom. a m este aici, precum arată și accentul lui (care preface pe *a* în *ă*), o expresie eliptică de *a m v u t*, cf. II § 267 a p a c are aici înțelesul de «și deci» sau «și după aceea»; încercând să-l înlocuiesc prin *s i*, nu-i «sună bine» lui Belulovici.

19. Pune virgulă după *be n*; *be n* și *be n*, dar mai ales *be n - be n* spun, după Belulovici, toți locuitorii din Fiume *hrâst* «stejar» se întrebuițează și cu înțelesul de «copac» în general; în Fr. nu se zice *hrast* ci *grm* = it. *quercia* *stresê-l*] În A. *stresit* = ital. «scuotere».

20. *măcni*] În A. *maknut* = ital. «muovere».

21. *zite*] *zițe*.

22. *zâlica* sau *zâlic*.

23. *colâc* nu însemnează «colac», ci Belulovici îl traduce prin ital. «ciambella», deci «covrig», ca în Bucovina; din Fr. Bartoli notează *kolâț* (la singular).

24. *țela hrâst*] «Nu se poate zice **țel hrâst*».

25. Pune virgula după *eco* *ćăčo* e vocativul lui *țâțe*; la Croații vecini vocativul e, după Belulovici, *ćaća tepí* «a răcăci prin lume» < cr. *tepsi* — *tepem se* (necunoscut în Fr.). Lui A. Belulovici cuvântul nu îi e cunoscut; Tercovici îl explică prin «camina per mondo senza utile» *tuțî*] Tradus de Belulovici prin germ. «totschlagen», deși de altfel verbul acesta are sensul de «a bate», ca și cr. *tući* — *tućem* mai apoi e superlativ, cu înțelesul de «în cele din urmă» (germ. «zu allerletzt»), cf. II § 222 a *mi se zgodé*, unipersonal, îl explică Belulovici prin «mi se întâmplă»; cu alt înțeles și funcțiune i-a fost comunicat lui Bartoli de Micleus din Noselo: *jo l' - âm zgodít* = făcut un piațer *va si ât mire*] Subînțeles: *tuțî* cf. II § 267.

2.

2. *frika*] *frica*.

5. *durmi*] *durmi*.

8. *cu hê-tî*] În locul imperfectivului *cu hêi* (cr. *kuhati* = germ. *kochen*) s'ar putea întrebuițea aici și perfectivul *scu hêi* (cr. *skuhati* = germ. *auskochen*).

9. *nelozêi* focu, cr. *naložiti vatru* sau *oganj* «a ațâța focul», a înlocuit pe **fâțe* focu.

12. *câdu pițorle lu omu ar* însemnă «omului îi cad picioarele» II § 213—215 Șterge ghilemelele după *negri*.

16. *ropoî* sau *rapoî* «din nou» cf. II § 10. În *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* p. 41 am arătat că această formă rotacizată se mai întrebuițează și azi prin Bucovina și Moldova de nord.

18. *ța* fost - a corespunde germanului «das war» II § 219 un *mâre*] *Rostit ũ mâre*.

19. *pripravé*] În A. *pripravit* = it. «preparare» *dâie* este introdus de mine în locul cuvântului *obrnê* «înțoarce», care eră în text. Schimbarea aceasta mi s'a părut necesară: povestitorul, preocupat de cele ce aveau să urmeze («pune farfuria pe dos»), anticipase pe *obrnê*, uitând să exprime pe *dâie* *nopac*] În A. *nopak* = it. «a rovescio».

21. zite] zițe.

25. un măț] Rostit ū măț.

28. «țela *mort nu se poate zice».

30. ă ntru mire «înaintea mea» II § 196. Lui într'aceea al nostru (= germ. *unterdessen*) îi corespunde la Istroromâni *metemtoga*, din croățește, sau ă ntru țâ, de ex.: *io - m fosta căsă*; ă ntru țâ vire țâțe «eu eram acasă; într'aceea sosi tata».

32. Pune virgulă după că pte

34. trăze = (con)duce.

36 și 39. justo] iusto.

37. Propoziția nu face parte din dialog, ci e o intercalare a povestitorului; de aceea am tradus-o mai liber fu] Belulovici consideră acest cuvânt ca o interjecție independentă de verbul *fu zî*. Întrebându-l care e imperativul acestui verb, mi-a răspuns că nu se întrebuițează la imperativ (!). Forma *fui* se găsește și la Megleniți, iar un *fu* (= fugi) se aude și în Sălaj (cf. II § 312). Se pare că alături de *FUGI* a existat și o rotire *FUJI, cu aceeași prefacere a lui *g* în *î* înainte de vocală palatală, ca în *mai, măiestru, plaiu* (cf. Meyer-Lübke, *Mitteilungen* p. 10), *păresimi*, arom. *yinyiț*, arom. *amaie* (MAGIA) și poate și în dialectalul *marne* = margine (*Jahresbericht* VIII 316) și *meri, mere* = mergi, merge. — Byhan 222 citează, după Ascoli, un verb istrorom. *fui i*, care însă pare a fi reconstruit din imperativul *fui*.

38. țăsta ista cf. II § 142 și cr. *teiste* III 91. Precum a arătat Miklosich R. U. 32, și acum în urmă E. Petrovici, *Dacoromania* V 579, *țesta-istu* și *țela-istu* sânt decalcați după cr. *onaj-isti, taj-isti*.

40. săv «așa»] Sensul se apropie de «tare» < lat. *TALIS*. De la (a) săv pluralul e *asâl'* (masc.), *asâle* (fem.), cf. II § 128 d *am frike*, ca franc. *j'ai peur*, itat. *ho paura*, însă *mń-e fome* ^{2/8} *prve scil. că mare* *ć-e «iți e» = «ai tute trei]* **tote trei* «nu merge», zice Belulovici. Nu se zice **zlăto* (ca în Jeiăni), deși se zice *srebro*, deci *zlăta-ibure* *țâ-i samo țiiie* sau tot *țâ-i țiiie*.

42. *dă marețta*] În text eră *dumarețta* (cf. *domarețta* Byhan 203), dar Belulovici, necunoscând această formă, a ținut s'o substitue prin cea cunoscută lui.

43. *cum i i?*] Se zice și *cum ățmere?*

44. *ver]* «*vresi* nu se potrivește aici» cf. ^{3/4}*

47. *nsurat]* *nsurăt*. Se zice *fil'a se marite*, *fil'u se nsore*, *iel' se nsoru*, întocmai ca la noi. Dar (ă) *nsurâ* se poate întrebuița și cu înțelesul de «a se mărită» ^{6/4} ^{16/57}. — *Mensoru* e verb perfectiv de la natură, deci se zice și *m-am nsurăt* *dova vote* «m-am însurat a doua oară». «Forma iterativă *m-am nsuravéit* se poate întrebuița numai când e vorba despre timpul între logodnă și cununie».

3.

Povestirea aceasta se întemeiază pe credința că oamenilor care în viață au mutat hotarele moșiei lor, după moarte le jupoaie pielea dracii, cari, îmbrăcați în această piele a lor, se arată pe la locurile unde fuseseră mutate hotarele.

1. *sluzésc* (cu iterativul *sluzivésc*) se construiește, ca în limba croată, cu acuzativul (*služit* *gospodara*) lui, adică a stăpânului: cât a trăit acesta. Se face totdeauna distincție între 'lui' și 'său'. Dacă ar fi fost vorba de viața slugii, s'ar fi zis *tota se ziviléna*.

2. *moru* e verb perfectiv dela natură. Forma *morivéit*-a însemnează 'trăgea de moarte' *te]* «Nu se poate zice căre». — *te* înlocuește tot mai mult pe *cârle*, *căre*, care se întrebuițează mai ales în funcțiune substantivală ca 'cel ce' 'ceea ce' și — în întrebări — ca 'cine' al nostru: *cârle* (sau *țir-a*) *fost colé*, *știie* 'cel ce a fost acolo, știe', *cârle știie?* 'cine știe?' Substantivul la care se rapoartă *te* nu are articolul enclitic ci articolul precedent *tel, ța*; se zice deci: *io-m vezút țela om ța-a fost colé* 'am văzut pe omul care a fost acolo'. Lui 'careva' îi corespunde *țirevâ* sau *vrur zecopéi* 'a îngropă' (croat. *zakopati*) e perfectiv, cu iterativul *zecopivéi*.

3. *pre nu* e prepoziția acuzativului (II § 210), ci verbul *imbati* se construiește cu prep. *pre* (ital. *imbattersi* în *qualcuno*) *țela]* Sau *țâ ânelu]* Rostit cu *â* nazal.

4. *meri]* Rostit *meri* (cu *e* închis) *na-ț]* La plural *na-ve țăsta]* *țesta* *liske]* Belulovici neștiind ce însemnează acest cuvânt, a luat informații asupra lui și i s'a răspuns: *le mna pre țe lisná țicrescu*. *Liska e* «alun» — cuvântul *alur*, dat de Nanu din Jeiași, e necunoscut lui B. — și derivă din croat. *lijeska*, cu același sens, iar *lisná țe* este pluralul articulat al lui *lisná c*, din croatul *lijesnjak* *columbâr* 'cerc'; însemnează și 'horă', unul din dansurile obișnuite la Istroromâni, descris la Burada 54; cf. croat. *kolobar* 'cerc' *trei de iel'* (iar nu *iel'*, cum s'a tipărit din greșală), propriu 'trei inși' cf. II § 144, aici 'trei draci'. Și în traducerea slavă avem *tri od nih* *oderi* 'beli, jupui' (croat. *oderati*) e perfectiv, fără o formă imperfectivă (corespunzând croatului *derati*); iterativul e *oderivéi* *coza]* «sau l'upa». Pentru l'upe 'piele' cf. croat. *ljupine* plur. 'coji, solzi' *netegnésc* (croat. *nategnuti*), tradus de Belulovici prin germ. «ziehen», ital. «attirare», e perfectiv — *netezéi* (croat. *natezati* — *natežem*) imperfectiv *zeglédésc* (croat. *zagledati*) e perfectiv, coresponzând germanului 'er-blicken'; un imperfectiv **glédésc* (croat. *gledati*) nu există, ci se întrebuițează, în această funcțiune *vedu*; nu se întâlnește nici iterativul **zeglédivi* *lucră]* S'ar putea zice, și lui B. îi sună chiar mai bine: *frike ț-or fâte* *n-âri]* Ca «n'ai» în loc de «nu ave» al nostru

n i s] Tradus rău prin «nici o» în loc de «deloc» n t r e b ă a r e, ca ital. *domandare* și croat. *pitati* (*oni će te pitati kožu*) și înțelesul de 'a cere'; în sensul acesta se construște sau cu acuzativ dublu (al persoanei și al obiectului), sau cu acuzativul obiectului și dativul persoanei, încât, în cazul de față se poate zice sau ț-or n t r e b ă sau t-or n t r e b ă v o r] scil. f ă ț e. «ț e v r e s u n u s e p o t r i v e ș t e î n c a z u l a c e s t a, d a r s e p o a t e z i c e k e ț - o r î e l ' c u î â ? c f. ^{2/44*} m u l i j B e l u l o v i c i n u c u n o a ș t e f o r m a m a s c u l i n ă u n m u l (a t e s t a ț ă l a G a r t n e r), c a r e c o r e s p u n d e c r o a t u l u i *mul* (ital. *mulo*), c i n u m a i f e m i n i n u l o m u l e ț (a t e s t a ț ă d e a s e m e n e a l a G a r t n e r, c r o a t. *mula*, i t a l. *mula*) c u î n ț e s e s u l d e 'c a ț ă r'. T o t n u m a i s u b t f o r m a f e m i n i n ă (*mulă*) s' a p ă s t r ă t c u v ă n t u l ș i l a D a c o r o m ă n i. Î n F r. m u l a ț.— P e n t r u c o n s t r u c ț i e, c f. «u n b r ă ț d e l e m n e», «u n c a r d e p i e t r e», «u n p u m n d e b a n i», «o s p i n a r e d e u s c ă t u r i» e t c. ș i m a i a l e s «u n c a l d e p e ș t e» (*Dict. Acad. s. v. cal*), c u o m i t e r e a s u b î n ț e s e s u l u i «p l i n» s a u «î n c ă r c a t» p i n e z] Î n F r. s o l d i.

5. i e, a d i c ă g o s p o d ă r u p o m i ț e s c 'm u t, s c h i m b' (c r o a t. *pomicati*—*pomičem*) e i m p e r f e c t i v — p o m ă c n e s c (c r o a t. *pomaknuti* î n F r. p o m a k n u t) p e r f e c t i v. T e r c o v i c i d ă p o m a c n i.

6. ț a - i i e, n e u t r a l (I I § 219) c a c r o a t *to je on* (f r a n c. *c'est lui*, g e r m. *das ist er*).

4.

Basmul acesta, cu un subiect cunoscut aproape în toate literaturile populare, și pe care-l găsim în alte variante la Weigand II 124—129 și la Popovici I, p. 53 ș. u., i l - a c o m u n i c a t l u i B. m a r i n a r u l G l a v i n a, o r i g i n a r d i n S u s n i e v i ț a, c a r e î n 1905 a v e ă 25 d e a n i. I n f l u e n ț a l i m b e i i t a l i a n e l a a c e s t o m u m b l a t p r i n l u m e s e s i m t e d i n i t a l i e n i s m e c a p e r k é, d i s p e r e ț i t, p e n a, p e r f o r ț a e t c. ș i d i n i n t r o d u c e r e a «t e l e g r a m e i» î n b a s m.

1. s o r] P e n t r u f o r m e l e a c e s t u i c u v ă n t, B e l u l o v i c i m i - a d a t u r m ă t o a r e l e e x e m p l e: i o a m o s o r; i u v e ț e - e s o r a? i o a m p ă t r u s o r; i u v e ț i - s s o r ă r l e? s o r a m ă n - a v e r i t; m e ș o r s a u s o r a m e ț, l u i ș o r s a u s o r a l u i s a u s o r a - l'. N u e x i s t ă o f o r m ă *s o r l e (p l e r a l a r t i c u l a t), c a r e î n s e m n e a z ă n u m a i 's o a r e l e' s i r o m ă s k e ț e f e m i n i n u l d e l a s i r o m ă h (p l u r a l s i r o m ă s), c a c r o a t. *siromah* (p l u r. *siromasi*), f e m. *siromaška* z n i d a r i ț e] P e n t r u z n i d a r «c r o i t o r» (T e r c o v i c i: *žnidar*) s e î n t r e b u i n ț e a z ă î n F r. s i v ă ț.

2. p o g o v o r i (c r o a t. *pogovoriti*) e p e r f e c t i v — p o g o v a r e ț i (c r o a t. *pogovarati*) i m p e r f e c t i v a ț e] a ț e z e l e s c (c r o a t. *želiti*) e i m p e r f e c t i v — z e z e l e s c (c r o a t. *žazeliti*) p e r f e c t i v. F o r m a p e r f e c t i v ă e r ă r ă; f r a z a 'c ă n d m i - a d a t c ă n e l e, e u d o r e a m u n c a l' s e t r a d u c e p r i n c ă n a i e m i e d ă t b r e c u, i o - m v r u t u n c ă (m a i b i n e d e c ă t i o - m z e z e l i t u n c ă).

3. maritâ] Nu se poate zice ca la noi: *me dâie dupa ie sau: *megu dupa ie; în Fratta d'Albona: oženit se za jenega dosti] «Sau dosta».

6. le fâțe cl'emâ (nu clemâ, cum s'a tipărit din greșală) = ital. le fa chiamare cătra] «Sau la» ureș po ureș (croat. jednu po jednu). «Nu se poate zice dupa în loc de po».

8. sęra = seara, sęreș = aseară. În traducerea românească îndreaptă pe «acasă» în «aseară».

11. glâvę se întrebunțează numai în expresia luată direct din limba croată: za glâvu; încolo numai căp; expresiei țva męre (cf. ii ^{4/16}) za glâvu, pe care am tradus-o prin «ți va fi de cap» — mai bine eră să o traduc prin «te va costă capul» — îi corespunde în Fr.: će ti poč glavá sau ces poč zá-glovu.

12. am] an sorârle] sorârle.

16. ne-l] ne, l'

18. nis deslăbo «nimica rău», croat. ništa zla (literar: ništa zlo), corespunde genitivului partitiv (nihil mali, frz. rien de mal).

19. si k-a zis] Lipsește traducerea «și c'a zis».

21. tirara] tırara.

23. Adjectivul mult s'a pierdut și a fost înlocuit prin țudę (croat. čudo 'mulțime'; pentru înțeles cf. «aveâ bogății minune mare» = multe). La comparativ însă nu se poate zice *mai țuda, ci se întrebunțează totdeauna indeclinabilul: mai mund (= mai mult), de ex.: a verit țudę omir, dar: a verit mai mund omir; i-o-m mai mund nego (sau: de) ie, i-o-m mai mund de (sau: nego) toț.

24. nu-ț] nu, ț.

25. filu] fil' u a ŋke] E de remarcat deosebirea de sens între iŋke = «încă» și aŋke (ital. anche, croat. anke): refi dosti aŋke = germ. würde ihr auch genügen, refi dosti iŋke = germ. würde ihr noch genügen.

26. împărafu] împăratul zberesc (croat. iz(a)brati— iz(a)berem, în A. zbrat = it. «scegliere») e perfectiv — beresc (croat. brati — berem) imperfectiv — berivesc iterativ.

28. telegřam] «Popular telegřaf 'telegřamă».

29. plăngănda] Rostit că ă nazal de amândouă ori me poiđesc] Belulovici îl traduce prin germ. «klagen»; poiđei (croat. pojedati) este forma imperfectivă a lui poiđi (croat. pojediti — pojedem) 'a mânca, a consuma' o mu] Belulovici nu cunoaște deloc forma *barbăt, atestată de Ireneo della Croce și auzită de Maiorescu în Schitazza. Se zice, ca la noi și în multe dialecte romanice și germane, om în înțeles de 'bărbat, soț'. Vocativul me om 'omul meu' nu se întrebunțează însă, ci a pătruns din limba croată (muže moj) mu zemoi sau muz me.

30. rodesc (croat. roditi) e imperfectiv, fără perfectiv (în croată poroditi); cf. ^{4/36}* frunte] o frunțe, dar: cu o ste pre

frunte; totașă: o coze, dar puru țevă pre coze; o lemne, dar puru țevă pre lemne. Încolo, rămân nealterate: o căse și precăse; o țire și dilățire; o gospodarițe și cătra gospodarițe; o căle și precăle. Forma frunte e refăcută din forma articulată frunta, după căse — căsa, iar lemne din forma articulată lemna, după căle — căla. Se pare (cf. II § 112) că reconstrucțiunile acestea false se datoresc simțului că după prepoziții trebuie întrebuițată forma absolută (II § 208). Tot astfel se va fi explicând și forma căre în loc de care sau — dacă admitem că și la feminin se întrebuițată forma hotărîtă — se pare că a fost reconstruită după prepozițiuni, din *câra.

31. scunde — iterativ scundavêi ke mâia nu vo vêde] «Mai bine: se nu vo vêde mâia».

32. Adugă, în traducere, după «fată», cuvântul «frumoasă».

33. pusa] pus-a fiumere] Tercovici îndreaptă în potoc care cuvânt e întrebuițat și în Fr.

34. betăr] betăr lovesc (croat. *loviti*) 'vânez' imperfectiv — nelovesc (croat. *naloviti* = germ. 'erjagen') și polovesc (croat. *poloviti* = germ. 'einfangen') perfectiv plivê] N'am întrebat infinitivul; Gartner dă plivi; am așteptă — după croatul *plivati* — *plivam* — o formă *plivêi* (cf. II § 149). Verbul e imperfectiv. În traducerea românească îndreaptă pe «că înnoată» prin «aceasta plutind».

35. zrnți (cr. *izručiti* 'ausfolgen, abliefern') e verb perfectiv, cu iterativul *zrnțivêi*. n nu e greșală de tipar pentru u. Evoluția fonetică pare a fi fost: *izruțesc (II § 84) <*zruțesc (II § 41 c) > *zrnțesc (II § 75) > *zrăntesc (II § 47 a) > zrnțesc (II § 14) se nu âto corespunde croatului *pa ako ne drugo* 'dacă nu alta' nascút] io nâscu 'nascor', nascút-m-am 'natusum'. Cf. rodi = nâste ofețe, un fițór.

36. grumb] Tercovici: grunbo; în Fr. grd.

37. disperêit] «Numai subt forma participială și si sâ] Îndreaptă în traducere pe «cea» în «așa (de)» misli (croat. *misliti*) e imperfectiv — zmisli se (croat. *zamisliti se* 'a fi îngândurat'), domisli (croat. *domisliti se* 'a-și închipui ceva') și nemisli (croat. *namisliti se* 'a-și gândi ceva') sânt perfectivele corespunzătoare.

38. n-ă pisêit sau n-a pisêit; pisêi (croat. *pisati* — *pišem*) e imperfectiv — nepisêi (croat. *napisati* — *napišem*), popisêi (croat. *popisati* — *popišem*) și zapisêi (croat. *zapisati* — *zapišem*) sânt perfective.

39. steptât-av] «Nu se poate zice în acest caz a steptât-av». Verbul acesta are o singură formă subt aspect perfectiv și imperfectiv finî are iterativul *finivesc*: finesc țesta list 'sfârșesc scrisoarea asta'; finît-am țesta list; când-a ie fost ienț, io-m finivêit țesta list.

40. nuscăt e invariabil: nuscăt omir, nuscăt mul'ér; variabil e nússcarle om, nússcarl'i omir, nússcarę zenske, nússcarl'i zenske.

42. a lu i] «sau lu i] țăsta] Formă feminină cu sens neutral breç] În A. brek = it. «cane» fet] Deosebirea între fet și fețór este cea între ital. 'bimbo' și 'fanciullo'.

44. vręse-m bire corespunde ital. *mi vuol bene* căta] Pentru deosebirea între căt și căta: ie dus-a căta (= atâtea) lęmne, căt (= căt) pote sta-n voz; căta (= atâtea) lęmne pote stă-n voz, căt (câte) av ie dus; căt (= căt) io tire l'ubesc, căta (= atât) l'ubesti tu mire. Distribuivul 'cäte' nu există, ci po: verit-am potrei (croat. došli smo po tri), urpouur totúro însemnează 'totuși, tot' și exprimă aceeași idee ca cu tot țăsta 'cu toate acestea' (croat. *sa voim tim*) strpít-s-a îl traduce B. prin ital. 'si pazientò'; e croatul *strpljeti-strpim* 'a îndură, a avea răbdare'. Bartoli P. dă, după Tercovici, din Berdo: am mesterpít «mi son rattenuto da dire un' insolenza»; num'am mesterpít, pac am zis grumba beseda, pac am verit an rešt (= it. «arresto»); și la Slavii din împrejurimea Albonei: *strpét se* «a se înfrână». Adaogă, în traducerea română, după «iubiă»: tot nu credeă scrisorilor ce-i veneau mereu, s'a stăpânit din nou și...

46. mulere-v] »Sau mul'ere av».

48. rezjadesc (croat. *razjaditi*) e perfectiv dela imperfectivul jadesc (croat. *jaditi*) ța] sau ță viie] Pentru acest cuvânt B. îmi dă următoarele forme: io-m vezút omu vii, dar: un viiu om (cf. viiu ^{14/43}, unde nu urmează un cuvânt cu o inițial); fem. viie, dar: o viie zenske capl'é] «Mai bine: va capl'í». Traducerea mai exactă e: ... s'o pună vie într'un loc unde apicură mereu pe ea.

50. úime-de-ța] Propriu 'în numele acestui lucru', croat. *u ime toga*; Tercovici accentuează uime-de-čă.

51. pena] Din ital. *appena* cân] cân a virít hitít] «ca în italianește *sono venuto gettato* (pe când în limba croată se zice, ca la noi, *bili subaćeni*, iar nu *došeli subaćeni*)» polovít] În A. polovit = it. «acchiappare».

53. obolí (croat. *oboleti* — *obolim*, în A. obolit se) e perfectiv — fi boln imperfectiv (un *bolí, corespunzând croatului *boliti*, nu există) l'ubí (croat. *ljubiti*) e imperfectiv — pol'ubí (croat. *pol'ubiti* 'a sărută') perfectiv păminta] În Fr.: pamet goií (croat. *gojiti*, în A. goit = it. «crescere») e imperfectiv — zgoií perfectiv.

54—55. Traducerea exactă e: După aceea ei [pescarul și nevastă-sa] au murit. Ei [cei trei copii] au trăit...

56. bábaj] În Fr. nu însemnează «vecchia», ci «mammana» cus] În A. kus = it. «pezzo».

57. z e h v a l í (croat. *zahvaliti*, în A. *šahvalit* = it. «ringraziare») e perfectiv — h v a l í (croat. *hvaliti*) imperfectiv na zadŋin] În A. na šadŋi = it. «in ultimo» tot mus ăt, ca franc. 'tout beau', cf. dacorom. 'ești tot murdar'.

58. posŋescu] În A. posŋet = it. «cominciare» rug ă - v - o] Rostit ru ȳ ă - v - o; tot aș ă ru ȳ ăt ^{4/63}, ru ȳ ă ^{4/74}, ma ȳ a ri ^{4/60}, rez le ȳ ăt ^{4/82}.

59. z a d o b n d í] Tercovici: d o b ă n d í. Construcția nu-i croată, căci Croația în cazul acesta întrebuițează infinitivul fără za. Se pare că za a înlocuit pe a românesc: 'va fi greu a dobândi' (ca ital. difficile a ricevere). Când infinitivul e subiect, se construște fără prepoziție: d o b n d í ȳ a s t v ă r v a f i t e s c o.

61. p ó t c o v e l e] În A. potkovi = it. «ferri di cavallo» col ó] Accentuarea *c ó l o nu există. În traducere îndreaptă: i-a spus ce le trebuie: că le trebuie...

62. l u s o r e - s] La plural: l u s o r ă r l e - s Îndreaptă, în traducere, pe «lipsește» în «trebuie».

65. n i ȳ r e b e] n i ȳ r b e. Tercovici întrebuițează pe ă n i ȳ r b ă sau ca verb transitiv, sau ca reflexiv, construit cu prep. cu.

66. o d g o v o r e] Nu există «răspunde» c o d r i] Numai cu înțelesul de «munți» b ă n z i l e] o b ă n d e = «o parte» în înțelesul germ. «Seite»; un p ă r ă t (cf. o p ă r t e ^{40/8}) însemnează «o parte dintr'un întreg», germ. «Teil» p o l e d i t o] Belulovici nu cunoaște verbul *p o l e d í se (cr. *polediti se*, în A. *poledit*) ci numai participiul-adjectiv p o l e d í t, -e «înghet ă t» (în A. *je polejeno* = it. «è agghiacciato»); pentru forma neutrală, cf. f i n i t o ^{4/90}, z a - p i s e ȳ t o ^{9/13} ȳ i s e v a v e d e] m i s e v e d e = lat. *mihi videtur* nu te c u t e z i o b r n í «să nu te întorci cumva!» II § 197 (în A. *obrnit* = it. «voltarsi») o c a m e n í] În A. *okaminet* = it. «divent ă r p i e t r a (i m p i e t r i r e)» În traducere îndreaptă pe «surorile tale» în «sora ta».

67. m i l i n e] În A. *milina* = it. «compassione» Pune virgulă după r o d i t e l'

68. p o i d e ȳ t] p o i d e ȳ t, rostit și p o i d e ȳ t; cf. ^{4/29}*

69. u n s t ă r ă ȳ] sau (ă) n s t ă r ă ȳ cf. II § 132 n u - i - l] «nu se întoarce», verbal «nu-i», cf. ^{10/7}, construit ca *uite-l*, *iacăt ă - l* al nostru, *eccolo* italianesc, *le voilà* francez etc.

70. t o t ȳ e - l v a t u k e ȳ] ital. tutto ciò che gli toccherà și m ă ȳ a] s i m ă ȳ a.

72. z a e a i c i interjecție, pe care Belulovici o traduse nemțește cu «na!» Ar corespunde moldoveanului (bucovineanului) «amù» sau neologismului «or».

73 și 81. s t u p m i - a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Pfahl»; cred că sensul românesc este însă «stâlp» (nu «par») cf. II § 199 Pune virgulă după f a l e s c u În traducere înlo cuește pe «avut» prin «pierdut».

74. l-er] Rostit l-er, cu e închis veriri] Nu poate fi înlocuit, nici aici, nici mai jos, prin ver veri, precum ver vede' de mai jos nu poate fi înlocuit prin vezuri deble] În A. debló, plur. debla ver, vede'] ver vede' pul'] La sfârșit adăogat ulterior în manuscris: si ke moré lă trei fol' de țâ deble] «și că trebuie să ia trei frunze din copacul acela».

75. În manuscris eră: ke-v-o cl'emu si plăns. Deoarece un substantiv plăns nu există la Istroromâni, am introdus în text pe k-a-v, preferind acest adaos emendării plăngu.

77. Adăugă, în traducere, după «a scăpat» «îndepărtându-se repede în zbor» (= germ. «entfliegen») cf. II § 197.

78. l'is-a lasăt ca țâ] ital. gli si lasciò chiappare misle] misle] zrastí sau nerastí e perfectivul dela crește; un *rastí (cr. rasti — rastem) nu există.

80. câțke] Se zice și sârpe, care-i de genul feminin (articulat sârpa); altă specie de șarpe e pavugu. În Fr. kaska. Tercovici: «kuela ke mena i pulaștri noi dišémoge kočka».

81. smilvé-te] În Fr. smilovat trupé-me] trupí însemnează propriu zis «a bate», germ. «schlagen» «fol'e sau fol'e».

82. zăjin o] Tercovici: řájeno, în Fratta d'Albona řájeno rezlegăt] g rostit une-ori γ (spirantă velară) crăl'ure] Belulovici preferă pluralul crăl'; Tercovici dă crăjure; prefacerea lui l' în ž și la Slavi: kraj în Fr., kraj dă Ivan Jakovčić din Ch.; cf. II § 89.

83—84. se va... maritâ...; va...ziví] Aceste exemple arată cât de greu e de stabilit o graniță între verbul auxiliar și verbul pregnant «vre». Belulovici interpretă pe va în 83 ca germ. «wird», iar în 84 ca germ. «will».

86. facút-a-v debla nerastí] ital. fecero crescere l'albero. 89. grumbo ke âru] Belulovici traduce pe nemțește: «es bei ihnen hässlich ist». Îndreaptă, în traducere, pe «nici cu ce să-l slujească» în «nimic cu ce să-l servească».

90. Îndreaptă, în traducere, pe «cuțite» în «tacâmuri» samóc] Tot așa în A., pe italienește «solo» pemínt] Rostit de Belulovici cu ĭ (i nazal); doc sno pre pemínt «bis wir auf Erden sind» zírure] În A. řir = it. «frutto» tal'âre] «nu se poate zice în acest caz va tal'â» pooblatí] În Fratta d'Albona numai oblatit «sporcare».

91. jādít se] În A. jādít se = it. «arrabbiarsi» vikéi pre] Construit ca cr. vikati na...

92. țe] «Mai bine: de cârli» cf. II § 229 mătke] Traducerea «cotoiu» am dat-o după Belulovici. Se pare, într'adevăr, că distincția între mătác «cotoiu» (cf. ^{4/47}) și mătke «pisică» nu se face cu atâta precizie ca la alte animale, căci și Gartner 862 dă mátске «Kater».

93. rezveselít] În Fr. rařveselít se.

94. cu năde] «Nu există cum năd» ntrebât-l-a] ntrebât-le pristrasescu] Trecovici: pristrasescu; în Fr.: prestrasit.

95. borbít] Tercovici: borebít; în Fr. morebit brek] brec.

96. zgorít] Tot așa în A., pe italienește «abbruciare».

5.

1. s-a pogodít] În A. pogodit=it. «contrattare» prikinire] În Fr. prekinut mere din át (rostit din năt)] ital. «andar a prendere», germ. «holen gehen», cf. și ^{22/17}, ^{27/4} (verí din țevă), ^{29/3} (ogoniia din lemne, din foc), ^{29/4} (pâs din foc), ^{29/7} (m-a tremes din foc).

2. Îndreaptă, în traducere: că un preot obișnuște

5. bedast] În A. bedast = it. «stupido».

6. cân] cân Pune virgulă după zgrebít

9. lăi e] lăse Îndreaptă, în traducere, «lada și o» în «lăzile și le»...

10. gumne] În A. guma = it. «aia» zegrn e] În Fr.: [agranut = ital. «coprire» iur] În A. jur = it. «certo».

11. stut e] În A. stuțit «battere».

13. nu-i ăto] ital. non c'è altro merinda nu însemnează «merindea», ci «prânzul» («prînga do ure» ^{40/8}), doi] doi.

15—16. Înlocuște, în traducere, pe «trandafiri(i)» prin «flori» (15) și «floricel» (16).

24. rezik e] Traducerea «pare-mi-se» (tipărit părimi-se) nu e corespunzătoare. Belulovici nu știa cum să traducă cuvântul. Tercovici îl traduce în dial. venet prin «riscemo»; în Ch. se zice rišk at (Ivan Jakovčić); e același cuvânt ca neologismul nostru «a riscà». Deci: «și el nu va sta pe gânduri» verít-a dozn e] ital. «è venuto a sapere», în Fr. numai je do | nó (și nu prisald.), cf. ^{5/30} mu nít e verít-a, și în Fratta d'Albona: je prisla mu n e n a.

25. măr] măr.

26. Îndreaptă, în traducere, pe «fugià» în «fuge».

27. pobir e] pobir e.

28. mu nít e] «mu nít e»; cf. ^{5/24}*

32. clecnít-a] În A. kléknut = it. «inginocchiarsi».

34. preiz i] Faladici și Brajuha din Berdo: «p l e r f i n u p r e i z i».

6.

Traducerea italiană e a lui Belulovici.

2. i e n ț a] «sau ă n ț a».

3. m r s a v] Tercovici m r ș a v = ital. «magro»; în Ch.: m r ș a v blăt n] În Fr. și Ch. blatan.

6. n t r u s i r e] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului «fra se» din manuscrisul fratelui său. Pune virgulă după t â r e, iar în traducere îndreaptă pe sposarano în sposarano.

8. vedé] vedé - l' busnê] Tercovici: busnî; în Fr. și Ch.: busnut mosnê] Tercovici: moșnê. Îndreaptă, în traducerea italiană, aici și mai departe (⁸/₁₈) «scatola» în «borsa» sau «sacca»; în Fr. mosná, în Ch. moșná.

10. cuntenț] rostit cu e (e închis).

11. samo] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului solo din manuscrisul fratelui său.

12. vile] vile căsa] căsa - l'.

13. a ie vut] Îndreptat de Belulovici în loc de ie vut - a din manuscris.

16. k - a dețidêit «c'a hotărît»] Belulovici preferă expresia k e s - a odlănțit, cu sensul serbo-croatului odlučiti = germ. «absondern; sich entschliessen», dar cu forma paleosl. ОТЬ-ЛЖИТИ = germ. «abtrennen», cf. II § 199.

17. Pune punct după facut - a mes] Rostit cu e (e închis) av iel' mes] Îndreptat de Belulovici în loc de iel' mes - a din manuscris După l'a zis lipsesc cuvintele o sti ânța «oh, iești aici».

19. tot] Îndreptat de Belulovici în loc de toț m ân' ce] m ân' ce.

20. pustiñe] Tercovici rostește tot pustiñe; în Fr. și Ch. pustiña.

21. bora - âi «zău că e» < cr. bora (variantă de rostire pentru Boga).

23. testa] țesta.

25. tunțe] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului allora din manuscrisul fratelui său.

29. aflât] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului truvêit din manuscrisul fratelui său.

31. restărgnî] Tercovici rostește tot restărgnî; în Fr. strgnut, în Ch. strhnut Pune virgulă după țere vila

su pătu lu iâ] Sau: su l'ei păt sau su pătu l'ei scând] Rostit aici, din cauza lui t următor, scân Îndreaptă, în traducerea italiană, pe sapersa în sapeva.

34. nis] În manuscris: niș Îndreaptă, în traducerea italiană, pe mon în non.

35. zis] zurât Îndreaptă, în traducerea italiană, pe sbuccò în sbuccò.

7.

1. lițî] În A. lețit = it. «guarire».

3. privolît - a] Tercovici: privol'it, în Ch. privol'it.

4. sêliste] Tercovici: selișče, în Fr. seló murît - a «murise» cf. II § 243 grof] În Chersano: grof.

5. decla] În A. dekla = it. «serva» ozivî] Tercovici oživî; în Fr. oșivét = ital. «risuscitare», în Ch. uživit.

6. dai eț - m] dai eț - m corite e «covată»] În A. korita = it. «truogolo».
7. noga] În Fratta d'Albona: nego, nu nogo.
9. pre plăc e «drept recompensă».
10. du e «aduce» cf. II §§ 11 și 198 vo «le»] Ca n - â m - o ^{7/24} cf. II § 219.
13. â n s c u s i r e «în sinea lui, pentru sine» k - o i i o] c - o i i o p r e n i s «pe de geaba».
19. fost] nu er â în manuscris.
21. s c r o z i d e z i d «prin zid»] În A. s k r o z i [i d a = it. «attraverso il muro».
31. t u d e l' - e (tipărit l' e) «ajunge!» (propriu «âi e mult»)] În A. ț u d a - m u - j e = it. «troppo ne ha».
32. l' e] l' - e «âi e».
32. v a m a i v o l i o t o p i - s e (tipărit greșit o t o p i - s e) «mai bine (mai bucuros, mai degrabă) vrea să se înnece».
33. g r o m â ț e d e r p i «grămadă de pietre»] În A. gromața p i c ū n «săpoiu»] În Fr. k r i ŝ o l, în Kersan p i k u n, k r i ŝ a l.
34. v r e d a «iute, fuga».
35. t r u p e «lovește»] În Fr. t u c = ital. «battere», t r u p i t = ital. «inciampare», în Ch. t r ū p i t «battere».
38. m e s u r u] Tot așa Tercovici. În Fr. m e r i t, în Ch. m i r i t p r i v a r i] În Fr. și Ch. p r e v a r i t: «Măsur, să nu mă înșel (păcălesc) cumva».
41. n a m o i u d u s u] Exclamație luată pe de-a 'ntregul dela Slavi; corespunde germ. «bei meiner Seele».
42. Pune virgulă după tot
43. n u v a] scilicet: u t â.

8.

1. s l u z b a «slujbă»] adăugat de Belulovici, cf. ^{8/3}.
5. l u i c â s e] «sau căsa lui» Pune virgulă după v e r i r o t o ț i «scurge, trage»] din cr. o t o ț i t i = germ. «abziehen», cf. al nostru p r i t o c i ț e p «cep»] În A. ț e p = it. «cocchiume».
7. f o c u] f o c u]
8. ț â ț e - n u n t r u] În manuscris er â ț â ț e, îndreptat de Belulovici în ț â ț e, cf. ^{1/3}* s i n c o m o i «fiul meu», expresie împrumutată de-adreptul din croățește ț i i a] Tercovici: c f a.
10. ț a v a z i ț e ... «ceea ce va să zică», «de fapt», «în realitate».
13. ț - a i c a v t â t «ce (= de ce) te-ai uitat».
14. m u n d] m u n d.
16. ț e l a] t e t a, adecă calul.
19. m e s] m e s - a g o s p o d i n] Acest «domn» er â un c r â l', cf. ^{8/27}.

20. ma i e] Subînțele: zi țe.
21. vrtulân u] Contaminare între ortulân (8 a/9) «grădinar» (din ital.) și vrt «grădină» (din croățește).
22. «Trei zile după aceea».
23. posețit - a «a tăiat», cf. posețit - a tote deblele 8 a/10 «tăie toți copacii», în A. posețit = it. «tagliare», ven. «segar»
 pricopețit - l - a «a săpat-o (grădina) din nou»] În Fr. și Ch. prekopát, în A. prikopat = it. «zappare di nuovo».
26. âteț damarețte «a doua zi dimineața»
28. posndí «împrumutà»] În Fr. și Ch. posúdit = it. «prestar»;
 nu e greșală de tipar în loc de u, căci verbul istroromân e un vechiu împrumut slav (posjuditi, cf. II § 199, iar u serbocroat e desvoltarea normală a vechei vocalei nazale).
30. docl - a i e verít «(în timpul până când =) înainte de a fi venit el»] În A. dokle = it. «intanto».
- 30 și 37. Întâiul i e = hlapățu, al doilea i e = crâlu.
33. n dobdnit «am dobândit, am învins» (subînțele «noi»).
35. funtân e] Acest italianism e întrebuițat și în Ch. (funtana); în Fr. se zice scurak câvte] câvte.
38. e sa de tu știi «asta-i, tu știi doară», verbal: «și așa, doar tu știi» tot a ârs ântru mire «ardea totul înaintea mea».
41. se câțte de zep «bagă mâna 'n buzunar», verbal: «se prinde de buzunar».
44. oderé «ia-mi pielea jos». În Fr. odret = ital. «scorticare», în Ch. odrét blazisi blagona] Tercovici blași și blagona; în Fr. blașeni, în Ch. blaženi (ti..., ja..., sa famílija) pogubiț «pierduți»] În A. pogubit = it. «perdere».
45. Șterge punctul după derí: «abia a început s'o jupoaie», verbal «n'a început decât s'o jupoaie» bob «bucată»] În Fr. bobic, în Ch. bobic sau bukun (íc).
46. sa - nsurât] s - a - nsurât.

8 a

4. Pune virgula după c â s eț: «când a sosit la o casă, la el, într'o pădure...».
5. ân] ân.
6. l' - a zis ke... l' - a zis neca «și i-a zis că nu face bine. Feciorul i-a răspuns că [dacă nu-i place] să facă cum vrea el».
7. ap e] â p e.
8. te obețí «promite»] În A. obețit = it. «promettere».
9. mes - a éa «plecase, ieșise din slujbă».
10. na mo i mod «în felul meu» (din croățește).

14. din delârgo «de departe» k-a pl'er daveiț «fiindcă pierdeà mereu» dât-a fuga (rostit fuȳa) lu cãlu «a bătut calul (sã fugã)»; se zice și: ver tu fugę (fuȳę)? = vrei bătaie? prenda] prend-a «pe unde a...».
16. legãt-a] Rostit leyãt-a.
17. lui = lu crãl'u.
19. na mesto de mire «în locul meu».
21. cu(a) lui] cu (a) lui.
22. me] subînțeles: fațolu.
24. nu-i nis de țã «nu face nimic», verbal «nu-i nimic de (= din cauza) aceea» gólubi] Rostit ȳólubi.

9.

3. oïeví-se] Tradus de Belulovici pe nemțește prin «eine Stimme geben» (= «mucksen»), deci «a da vreun semn de viață; cuvântul e înrudit cu al nostru *ivi*; în A. o jovit se = it. «farsi notare».
4. pisę] Și reflexiv: me pisu.
5. ța] Neutral, cf. ⁹/₆, ⁹/₇.
6. bome] Tradus de Belulovici nemțește prin «nun», e cr. *bome* < *bog me* «zãu» ța gros] Neutral: «treaba cea mare».
7. deble] deble.
9. țe tu țãsta lucrî?] Tradus de Belulovici nemțește: «was machst du denn?»
10. davu] davu.
12. la cãșe] la cãșe, probescu] Tradus de Belulovici nemțește prin «durch und durch schlagen», în A. prohibit = it. «rompere» obidę] Belulovici traduce pe obidí prin «schauen» și «herumgehen» (< cr. *obiti*); în A. ubojdit = it. «osservare». Această evoluție de sens ar sprijini etimologia lui Meyer-Lübke: *uit* < **OBITO* (cf. S. Pușcariu, *Etym. Wörterbuch d. rum. Sprache* nr. 1789), deși e mai probabil că *mã uit* «regarder» s'a desvoltat, precum a arãtat Schulhardt și Sandfeld-Jensen, din *mã uit* «je m'oublie à...», ca bulg. *zabravjam* «sich vergessen» și «gaffen» (*Jahresbericht des Instituts f. rum. Spr. zu Leipzig*, XX—XXV, 105).
13. pãtru de iel' «patru înși» II § 144] Tot așa în A. știri od ní.
14. piseițo «scris»] Forma neutrală și în A. je bilo upi-seno.
15. mere cu iã «se culcă cu ea» (în înțeles obscen) lucrę rațunu «face socoteala» trinaist «treisprezece», adecã el + 4 + 8.
17. cãpo] «cap» în funcțiune adverbială e cunoscut și din limba veche dacoromână, cf. *Dict. Acad.* s. v. cap.
18. zivotele «trunchurile» (= corpurile fără cap)] În A. me boli se život = «mi duole tutto il tronco (cf. tutta la vita)»

20. n ó s i c e [însărcinată] În A. n o s i c a = it. «incinta».
21. durmind a] În locul gerundiului se pot întrebuința construcții cu *juve* sau *ke* + indicat.: *âfle juve mără y ke*, *ke lucre*, *ke scute* etc.
23. f â ț e z e c o p e î] ital. «fa seppellire» *doz n e î* «ști, află» În A. *doz nat* = it. «sapere».
24. i n p u n t o] Rostit și *mpunto* *s-a obabit* «a născut»] Tradus de Belulovici nemțește prin «sie ist niedergekommen», în A. *u b a b i t* = it. «partorire».
26. s a m o ț i r e ț e v a s p u s e r e «numai să spună cineva ceva», verbal «numai cine dacă ar spune ceva».
27. ț u ț n e - s e] Tradus de Belulovici nemțește prin «setzt sich nieder» (= *hockt nieder*) *h a r a m b â s a*] În manuscris *h a r a n b â s a*; e vorba de cel de al unsprezecelea hoț, care scăpase și care eră căpitanul celorlalți.
29. c â m a r e] În manuscris, cu asimilarea *â-a > â-â*: *c â m â r e*; tot astfel ^{12/24}, ^{12/25}, ^{15/36}, ^{16/47}, *c â p t â t - a* ^{5/29}, *p o s c â p â* ^{13/29}, *c â v t â* ^{16/69}, *r â d â* ^{15/21}, *v â - n t r e b â* ^{18/36}; de asemenea *f â c ũ t* ^{8a/8} *g â n e* ^{12/42}, *ú c o d l â c* ^{21/1}. La corectură Belulovici a îndreptat în toate aceste cazuri pe *â* neaccentuat în *a* *s c a p â t a m*] *s c a p â t - a m*.
30. s e s c o l e k e m e r e c â «să scoală (cu intenția) să plece» *î o - l' z i c*] Păstorul nu povestește numai ce se întâmplase odinioară, ci și ce se petrece simultan cu povestirea lui: încercarea căpitanului de hoți de a se face nevăzut și prinderea lui.

10.

1. Ț é z a r e] În manuscris Ț e z e r e.
2. c u ț e v a z i v i «cu ce să trăiască (ea)».
4. p l e t i v e î t - a «îpletea mereu» (iterativ)] În A. *plétit* = it. «far la calza, agucchiare» *bițva* «ciorapi» În A. lipsește acest cuvânt (= serbo-cr. *bečva*) și e înlocuit prin *kol'ova* = it. «calza».
6. Pune virgula după *sti*: «ce ești, fată?»
7. n u - l i e n i g d a r n â z a t «nu s'a mai întors»; pentru construcție cf. ^{4/68}*
10. d o b o t o k e «aproape că, mai că», cf. și ^{12/29} ^{15/22} < ven. *de boto*, cu același sens (Bartoli) *z i s a*] *z i s - a*.
12. d o s t a d e s e «destulă avere», cf. II § 193; tot așa în A. *je imèl dosta svojega* = it. «avea abbastanza del suo».
14. l a s â t - a s i i e t o t a l' e i k â t a k e . . . «i-a lăsat și el ei tot (= toată averea), atât (de mult) că . . .»
15. m â ĩ a c u ț â ț e «pe mamă-sa și pe tată-său».
18. o m u ț - a p r e u s e s t â t «portarul», verbal «omul care stătea la (pe) poartă».

21. ...nis, sa cu ț-âm vrut zivî] nis. sa cu ț-âm vrut zivî? «Tu nu mi-ai trimis niciodată nimic. În astfel de împrejurări, cu ce eră să trăiesc?»

22. Bog] Scurtat din Bog da i s r i c u (cf. ⁵/₁₈) «noroc să dea Dumnezeu», «rămas bun».

23. l e t u mire, de.... «ia-mă tu pemine (de slugă), căci...».

25. verit-a stii «a aflat» i â - v durút i írima] Sau: durút-a-vo i írima; i â este acuzativ: «pe ea a durut-o» și construcția se explică ca cele discutate în vol. II § 225.

26. «Cel dintâiu (= cel mai mare) dintre feciori (= chelnări) îi aduce (vinul). Ea bate în masă. Vine stăpânul și o întreabă ce dorește».

30. caliv é «crapă (în fiecare zi)»] Forma iterativă de la un verb cal é i, pe care nu-l pot atesta <cr. kalati «a crăpa lemne».

33. lc - are] c - are bog - z n a - ț e «Dumnezeu știe ce» = «cine știe ce (lucru mare)».

35. â n s e «singură».

36. «Stăpânul credea că (aceea) e bărbat...».

42. b e ű] b e ű , m a

43. s t â] s t â ?

45. Pune punct (în loc de virgulă) după s a m i ț e (și în A. s a m i ț a = it. «donna»), Cele ce urmează sunt o reflecție a povestitorului: «În ziua de astăzi (orice femeie în locul ei) nu i-ar zice așa, ci l-ar alungă și ar lua pe altul cu sine). Îndreaptă pe c a s i r e în c u s i r e.

II.

2. «Ea-i pune în grajd să doarmă și trimite servitoarea să-i întrebe dacă, fiindu-le foame, ar vrea să mănânce ceva, și dacă nu au (cumva la ei) chibrituri, ca să nu aprindă grajdul».

3. Șterge virgula după z i c u: «Ei îi trimit vorbă (ii zic) să nu-i fie frică; de mâncat, ar mânca, dacă tocmai ar fi ceva».

6. d u p a s c â n d «la masă» l i t r â t u d e t i r e «portretul tău»] E vorba de icoana pe care femeia o avea în casă. L i t r â t u e o formă disimilată (r-r > l-r) din it. *ritratto*.

7. ț e v a z i ț e k e «ce va să zică că...» = «cum se face că...» Pune semnul întrebării după n s o r i și m a r i ț i

8. m e p â r «părechea mea, soțul meu»] Și în A. m o j p a r.

9. s u c a r o ț e «la trăsură» p r i n g a o m i r «pe la oamenii care îi erau datori» p o r e d n] În Fratta d'Albona și Chersan: p ó r e d a n p u ț e] p u ț e .

10. c â n m e D o m n u z u t â r e «(îți voi da datoria) când Dumnezeu îmi va ajuta» t o ț] t o ț .

11. d u z n «dator»] Tercovici: d u ț n, în Fratta d'Albona d u ș a n, în Chersan d u ț a n. «Ea (își) zice: oho! el (= Dumnezeu) e mai mult dator decât am eu avere».

12. «Ea își trase pe seamă: eu nu mă voiu mai mărită».

14. «Și ea-i zice: nu voiu (să mă mărit), nu! — ei, eu știam aceasta de mai nainte!»

15. duzn! duzn? nontrëbe] no (cf. II § 225)
ntrëbe: «noi dăm tuturor care ne cer», verbal: «ne întreabă (= roagă) pe noi».

12.

1. mladić] mladić cã n țevã zesluzír «când voiu fi agonisit ceva slujind»] Tercovici [esluží = ital. «guadagnare al servizio», în Fr. [aslușit, în Ch. [ašlužit.

6. húnțute «mișelule, ticălosule»] În A. hunțut = it. «birbante» (la origine germ. Hundspfott, cf. II § 199, p. 225) plăće «plată»] În A. ploća = it. «paga».

7. pogâțe «turtă»] În A. pogața.

8. neca-l neputé' țevã «să-i dea un sfat», propriu «să-l îndrumeze», precum arată etimologia (*put* = drum); în Fr. și Ch.: n apútít.

9. Cf. proverbul: cãrle lãșe betãra cãla pre nova, tesco se aflę. Ive 10.

10. dotețít - a doi de iel' «a ajuns din urmă pe doi inși»] Tercovici: dotečí, în Fr. dotețit, în Ch. doteć = ital. «raggiungere».

15. nițúr] nițúr.

17. stuțít «bătuți»] În A. stuțeni = it. «abbattuti».

18. iel' doi «cei doi» se ári «dacă aveai».

25. tot vãrde pát «tocmai de-asupra patului»; în Fr. na vrh postel'e însemnează «în vârful (ital. în cima) mesei», pe când în Ch. na vrhu stola = «pe (ital. sopra la) masă» vise] visé «atárnă»

na sustu «de funie»] În A. na suste = it. «su una susta»

se stisné «se ghemuește»] În A. stisnut = it. «stringere».

26. lumeru] lúmeru «numărul» idănăist] idănăist, rostit și idánaist.

27. țucl' e'] Și Tercovici: țucl' e' la ușe; în Fr. «a bate la ușă» e țukat, în Ch. čuskat și tuć.

34. neca (tipărit neka) - l... neputé' «să-l îndrume, să-i dea un sfat pentru drum»] În A. lipsește acest cuvânt (croat literar *naputi* din *na* + *put* «drum») și se întrebuințează, ca în dialectul venet, *indretár*.

35. smíroma «mereu», din cr. *s mirom* «totdeauna» (propriu «cu pace, liniștit», cf. al nostru a sta smirnă) vezuri] vezuri, avzi] ávzi.

37. n - oi «nu voiu împușcă».

38. pek' ivéit] pecl' ivéit «a cerșit într'una»] În A. pek' a t = it. «domandare la carită».

39. și] si.

42. sinți moi] sinți moji, din croaște: «fii miei».
 43. viiu] «sau vii» (la singular) necal] neca-l' oprosté] oprosté».
 47. «Ea îi răspunde: jumătate din vâlul de cununie».
 54. mitę «leafă, simbric» În A. mita = it. «paga» și «affitto».
 55. tu-l ări lă «tu ai să-l iai».

13.

1. svet i] Rostit cu s afonic înainte de v fonic; tot așa svite ^{16/16} cf. și ticva ^{15/1}.

2. vajmeboiže «pomană»] Tercovici vajmeboiže, în Fr. lemóřina, în Ch.: daj mi vajmeboiže; vajmeboiže pita «cere pomană».

3. Cf. ^{5/35} ș. u. hrâst] Tercovici: în Sușnievița se zice hrâst, în Berdo melovăț; în Fr. și Ch. grm; țer «e un copac care seamănă cu stejarul, dar nu face ghindă» stesi «coate ciopli» (cr. stesati — stesem «ausspänen» sau istesati «herauszimmern»); Tercovici: steši, în Ch.: tešat grm.

6. scoțit-a «a sărit»] În A. skoțit = it. «saltare».

8. ohó «fudul»; tot astfel Tercovici; în Fr. și Ch. ohól.

11. voi!] «voiu ajută!»

14. «Domni (mari) veneau adesea (germ. gingen ein und aus) la el la masă».

15. țela siromăhț-a fost o votę «pe acela care fusese odată sărac».

18. ăl' rogu] Rostit odată ăl'ă rogu.

19. «Ei intrară în casă când păzitorul nu observă».

20. zvonescu «sună (= trag clopoțelul)»] În A. řvonit = it. «suonare».

29. că poscapă «a plecă de tot, a-și lua tălpășița»] În Fr. și Ch. nu se aude cuvântul, ca în Bosnia, unde se zice skanpa via.

33. brig «munte»] În Fr. breg, în Ch. brih.

37. siromăstvę («vizitatori săraci») Tercovici nu cunoaște acest colectiv. Și în Fr. și Ch., numai siromah, -ha, plur. -hi, -he.

14.

6. zdigné «ridică»] În A. řdignut = it. «alzare» se se otopescu «să se înnee»] În A. otopit = it. «annegare».

8. stresę cu... «scutură din...»] În A. stresit = it. «scuotere».

10. muțcât] urę muțcât.

11. din ur «din cauza unuia» invețe-i = invețe ai [gastigęit].

15.

1. ke se va nsurâ] În manuscris: ke se nsurâ z droc nít-a «a lovit»; Tercovici ž droc nít-a; cuvântul nu-i cunoscut în Fr. și Ch., ci se zice trupit (în Fratta) tícya «scăfărlie»] În A. tikva = it. «zucca» și «teschio».

3. oprosté - m «iartă-mă»] În A. oprostít și prostit.

4. pre pir «la nuntă»] În A. na pir = it. «a nozze».

7—8. rom pé «bate la ușă» (cf. cr. roptati = germ. «brausen, murmeln»), în A. ron pat = it. «picchiare alla porta»; același sens îl are tu í, în A. tu ć.

11—12. «Și el (= mortul) îi zice: Ce spuneai (odinioară)? Ce (= cum), ai uitat? — Și el (= mirele) îi zice: iartă-mă, am uitat!»

14. «Nici un 'iartă-mă', vino cu mine», verbal «nimic, nimic a iertă».

15. staresina] explicat prin «câpo de pir», cf. croat. starješina masc. «der Älteste, das Oberhaupt der Familie, der Hausvater».

16. ța nu - i â to «așa și nu altfel, altfel nu se poate», verbal «aceea nu-i alta».

18. virgu «sosesc», cf. II § 153; Belulovici întrebuintează vi ŋ gu lins] rostit cu ĭ (i nazal); tot astfel l ĭ n ze ^{15/20} s - a ... bus ké ĭ t «se scărpinau de pureci», cf. cr. buškati «pulicibus se liberare».

20. â ț e] â ț e zivescu,] zivescu: mrsav «slab», Tercovici mršav; în Fr. mrs of = ital. «magro», în Ch. mršav.

21. r â d a] În manuscris r â d â «bucuros», cf. ^{9/29}*; în Fr. și Ch. radi «volentieri».

23. «Lui i s'a părut că lipsește de trei zile»; de fapt trecuseră 300 de ani, cf. ^{15/32}.

25. vire] În manuscris erà veri, pe care Belulovici îl considera ca o greșală de scris, căci o formă de aorist («veni») nu există la Istro-români rubide «mărăcini»] În A. rubida = it. «pianta delle more selvatiche».

28. Pune virgulă după sa ț e: «și el zice: ce te faci (cf. II § 240) că zici 'care'? cum, nu s'a însurat aici un om odată, într'o zi?»

32. lume «nume».

33. sa, iu ve - i ț a tu fost?] ța se rapoartă la tristo let; în manuscris erà: sa i - a i tu fost.

34. spovidé «spovedească»] În Fr. spovedat, în Ch. spovidat.

35. «Și preutul îi zice: spovedește-mă tu pe mine!» (căci tu ești cel mai bătrân).

36. că mare] că mare c rovu «coperiș»] În A. k rof (genit. k rová) = it. «tetto».

16.

1. vut a] vut-a un] Rostit de Belulovici ū (u nazal).
2. sirom âs «sârmani»] Tercovici întrebuintează la plural forma -hi; tot așa în Fr.: siromahi.
3. caligera «ciobotar»] Tercovici postolâru; în Fr. postolór, în Ch. postolar sridáñu «mijlociu»] În Fr. srejni, în Ch. sredñi zñidara «croitor»] Tercovici žñidar, în Fr. sivot, în Ch. žñidar.
6. doi li] Probabil trebuie cetit doi l'i, deci forma articulată, ca la Aromâni.
7. i-o i] Subînțeles zivi: «să vezi numai, că eu voiu trăi mai bine ca tine și ca ei doi!»
8. dozné «află, aude»] În A. dojnát = it. «venir a sapere»
țe-l'] «sau țelui».
11. zițe] Lipseă în manuscris.
12. lo (i)] l-o (i) vridn «vrednic, capabil»] Tot așa Tercovici; în Fr. vrēdan, în Ch. vridan.
15. lăhco «ușor, lesne»] În A. la hko = it. «facile».
16. durmir] durmir «doftorie care produce somn», cf. II § 193
se nure fură «să nu cumva să fure» ponude] ponude «de oferă, îi îmbie cu...»; în A. ponudit = it. «offrire».
17. se potabakescu «fumează tot, se satură fumând»] În Fr. și Ch. tabakat (fără po-).
18. «A spus el că-i hoț!»
20. tremete cl'emă țâte lui «trimite după tatăl lui», ca în ital. «mandar a chiamare», la Slavii istrieni: «poslat [vat».
21. țese] țese «țeselează» (cr. česati — česem); Tercovici češē; în Fratta d'Albona oțesat, în Chersano oțesat gonē] gonē.
22. masi ai «dar și este» casă] căsa.
23. cl'utu «cheia»] În A. kl'ut = it. «chiave».
25. sinco, teske c-e «fiule, greu lucru!» (propriu: greu țe-e)] În A. tesko = it. «pesante» și «difficile».
27. se nu-l' furi vridn... fură «dacă nu vei fi vrednic să-i furi» glăvu] glăvu.
28. Șterge virgula după cl'uti?»
29. armonike] armónike zvoní «cântă»] În A. [v onít «suonare» m-rej vinde «nu vrei să-mi vinzi?»
30. darvé «dăruiește»] În Fr. și Ch. darovat.
32. nați-l, na] Ca ia noi; ț; nu este însă dativul pronumelui personal pers. 2, precum îl simțim noi (și scriem na-ț), ci dezinența pers. 2 plural, ca în haideți; În Fr. nati, nateve.
34. zis l'-a țâte «a spus tatăl lui» (nu: i-a spus tata).
35. din țâte-l' «după tata lui» căta-l' «atâția (bani) la ei».
36. misē «umblă cu mâinile prin ei» verbal «îi amestecă»] Tercovici: mișē; în Fr. mesát, în Ch. mișat.

37. ke i] ke-i damareța-l] damareța-l' va
mere] subînțeles: za giâvu (cf. 16/24) «îl va costă capul» p r-
stenele «inelele»] În A. prsten = it. «anelo».

40. mule' - l. . . ă n zdolu «îl lăasă, îl zlobozi în jos»] În A.
molat dole = it. «calare în giu» (și kalat dole), în Ch. p ó j dolu
dimnăc «horn, coș»] În Fr. kamín, în Ch. dimnăk

41. hitescu] Subînțeles din pistole (cf. 40/8) «împușcă»; tot
astfel în A. hitat = it. «gettare» și «tirare collo schioppo»

Pune punct după vesel'e m - a n u ț i s «dar am ucis (noi);
hoțul se făcă că e craiul, cf. 16/44 se nu le reși stari «să
nu le frângi cumva»] Tercovici glosează pe stari prin ita!. «schiac-
ciare»; în Fr. și Ch str t.

42. busne'] În A. busnut se posmrad e' «își făcū
treaba, se spurcă»] În A. posmradit = ven. «sporcar».

43. ségavo «cătinel»] Tercovici ségavo; în Fr. segávo
= ita!. «attentamente, con prudenza», în Ch. șegaf.

46. Pune punct și virgulă după păt, punct după blătno, virgulă
după smradul' o și șterge virgulă după ie: «și el atunci se culcă
în pat; se culcă pe murdărie. «Scârnavo, tu și el v' ați făcut și treaba în
pat!» Și Tercovici rostește smradul' o.

47. srâmote «rușine»] În A. srámota = it. «vergogna»
paséte imperativul lui mere, cf. II §§ 147, 154, 172; în Fr.
pasat = ita!. «passare», în Ch. jo pasón = ita!. «passo».

48. segav] segav;

49. țâțe - l' = pe tatăl lui (al ficiorului cel isteț) cătra ie]
cătra ie «la el».

51. nuscărli «oarecare». Forma -cărli la plural se întrebuin-
țează și la feminin (ăbe lanțune), ca și vechiul românesc carei
< QUALES ILLI, probabil ca să nu se confunde cu carle (= carele),
care e masculin singular. Același fenomen îl avem în regionalul case
noi (în loc de case nouă, căci nouă e și forma singularului feminin), după
case vechi lustr e' «curăță, lustruete»] În A. lustrat = it.
«polire».

52. zițe l'] zițe - l' c - aren] c - arén.

53. dobro iutro] De-adeptul din croățește, cor espunzând lui
bura damarețe cf. II § 201 te reșiel' vr e' «ce ați
dori», cf. II § 240.

60. go «gol» cf. II § 79; în Fr. gol (și noh, cu genet. n o g e g a),
în Ch. gol (și noh) brsq «sac»] Și Tercovici rostește
brsa; în Fr. cuvântul lipsește; în Ch. se face deosebire între
borșa = ita!. «borsa», takuín = ita!. «portamonete» și žep =
ita!. «tasca».

62. masi «sluji»] În A. másit oltăr] În Fr. altár,
în Ch. ortár.

63. morski puz, un fel de «scoică de mare»] Rostit de Tercovici morski puž și explicat prin «un bóvolo de mar»; în Fr. pus (cu genet. pu [a]) = ital. «chiocciola»; în Ch. puš dusițe «feștilă (de candelă)»] În Fr. dusița = ven. «animeta (lucignolo di lume ad olio)» si-mprinde] În manuscris sin-prinde, cf. II § 62a posnê] Tercovici: pošnê, în Fr. posnet = ital. «cominciare», în Ch. pošnét.

64. zvonâru «cârstnicul» (propriul zis «clopotarub») În A. [vonór = it. «scaccino» zdravamarije «ave Maria»] În A. [dravamaria.

65. trlinda «fugind»] Rostit de Tercovici tot așa; în Fr. și Ch. numai teć = ital. «correre»; trlit se întrebuintează însă în San Vincenti clectnê se ăntrui e «înghenuchié înaintea lui»] În A. kleknut.

66. húnțute] húnțute, ț-o-i] În manuscris ć-o-i.

67. cu musât] Tercovici: cu mușât (cu opusul cu grumbo) corespunde și ital. «colle belle» («colle brutte»), dar și dacoromânescului (a luà pe cineva) cu frumosul (cu răul); în Fr. [lepen ([grden), în Ch. [lipin ([grdin) otprosti] otproste' [prosti] otprosti me țâțe = tatăl meu (adică Dumnezeu, tatăl lui Hristos) gon] go-n «gol în» a dila mâia cazút «s'a născut», verbal «a căzut dela mamă».

68. mes-a] «sau: dus-a» Șterge punctul după cavtâ: «eu voiu căută să vii și tu».

69. Boze e vocativul (slav) dela Bog «Dumnezeu».

71. si-l' lăie] În manuscris erà si-l' âi.

72. tātu l] tātu-l pre țestê «pe drum»] În A. țesta = it. «strada».

73. náravsko «firește»] În cr. naravski,-a,-o «firesc». Cuvântul e înțeles de Anton Braiuha (de 18 ani) din Berdo, dar îi e necunoscut lui Tercovici, precum și în Fr. (unde se zice: [a da jo] și în Ch.

74. va pocora fâțe «se va pocăi»] În A. pokora = it. «penitenza» purtâ «duce pe sus» (în opoziție cu trâze ^{16/72}).

75. lu usa lu] la usa lu.

79. a lui «lui» (dativ).

17.

2. s-a copt] «sau copt-a», altă formă a pasivului, cf. II § 231 ponudê «âmbie, oferă»] În A. ponudit = it. «esibire».

3. cât se de păre saturâre «atâta pâne cât se va sătura de ea».

5. țe te neziresti «ce te uiți?»] Tercovici: nezirești; în Ch. [esirat = ital. «guardare».

6. Pune virgulă după țâsta

8. oštár «birtaş»] Tercovici oštár, în Fr. ostor, în Ch. oštár.

10. me... nepír «îmi voiui stinge setea»] În A. napit = it. «abbeverarsi» (dell'uomo e delle bestie).

12. băţvę «butoiu»] Tercovici băčvę, în Fr. baţva, Ch. bačva.

13. nevrte «dă cep» (cr. *navrtati*, cu acelaşi sens)] În Fr. şi Ch. navrtat = ital. «spillare».

15. izezdinda «călare»] În Fr. jahat = ital. «montare», în Ch. numai [ajahat pucsa «puşca»] Tercovici pucša, în Fr. puska, în Ch. puška.

16. copâţ «tufă»] Tercovici, care rosteşte copăč, îl glosează prin ital. «piccolo monte», în Fr. kopaţ = ital. «monte», în Ch. kopač.

19. vridn află-l «vrednic (= capabil) să-l afli»] În Fr. nu există construcţia aceasta, dar în Cherso se zice vridan delat = ital. «capace di fare».

20. rezizeđ «coboară de pe cal, descalecă»] În Fr. şi Ch. razjahat = ital. «smontare».

22. mėsurę «ţinteşte (cu puşca)» (cf. şi Listele lui Bartoli). Pentru ę din silaba dintăiu cf. II § 21 a.

23. prăvo-i = prăvo ai (cf. II § 98 b. a) «fii bun bucuros (că...)»

25. mam-n-a-vopus «dar (ştiu că) mi-o făcù (= m'a păcălit)» verbal: «dar mi-o puse», cf. ¹⁹/₂₂; în Fr. mi je jo (= eam) stori = it. «me l'ha fatto».

26. tukéit-a «a incasat»] În Fr. şi Ch. ohítit.

28. trgovăţ sau trgóvţ «negustor»] În Fr. trgovaţ = ital. «vendemmiatore» se vindavé «obişnueste să se vândă» sămání «târg, bâlcui»] Tercovici săman, în Fr. samoń, în Ch. samán.

31. cumpare-s] cúmpare-s.

32. se fâţe plânze «se face că plânge»] În Ch. se činí plakat.

33. potopít-ăs-a] potopít-ăs-a; în Fr. potopitse = it. «annegare».

34. borbít] Tot aşà Iosif Tercovici; Martin Tercovici borebít; în Fr. numai morebit l'ren povadí «ii vom scoate» (cr. *po-vaditi* «a scoate totul afară»).

35. scórúile «cizmele»] Faladici din Berdo rosteşte şcorni, Brajuha, tot din Brdo, scórú; în Fr. skorúa = ital. «stivalone», în Ch. škorúa (dar: postoli).

37. «cum (numai pe) una? Fireşte că pe amândouă!»

39. hrbát «spate»; în Fr. hrbat = ital. «coppa», în Ch. život (decalc după ital. *vita* «talie», cf. Meyer-Lübke, REW 9385) sau hrbát = ital. «schiena».

40. na-tento] natento «atent, cu băgare de seamă»] În Fr. atent, în Ch. atento = ital. «attento».

41. a segúit «a putrezit» (cr. *sagnjiti*) Tot așa rostește Tercovici; în Fr. segúit = ital. «marcire», în Ch. sagúit.

42. plănj] plăng.

43. te făți scuséi «te faci (= prefaci) că nu știi» (propriu: «că te scuzi») În Ch. ča se činiš škušat.

46. porți] porți.»

18.

2. țude de se «multă avere»] Decalc după it. «molto del suo».

3. cumpanía] cumpańu?

4. dracu] Lipsește în text, fiind un cuvânt pe care nu-i voie să-l rostești.

5. igréi] igréi «jucă».

6. zeigré «pierde în joc»] În Fratta d'Albona și în Chersano [a igrát = ital. «giocare tutto» (germ. «ausspiellen») țot «schiop», în Fr. țotast = ven. «zoto», it. «zoppo», în Ch. numai șepas (sic!).

8. ahmo-i] ahmó-i «acum ai...» igéi] igréi.

9. verít-a... zălostn «s'a întristat»] Tercovici žălostn; în Fratta d'Albona šalosan (nu -stan, deși substantivul e šalos sau šalost, genit. šalosti) = ital. «avvilito»; în Chersano žalosan.

10. nețisni duh «dracul», verbal «duhul nicinstit»] Tercovici tot așa, dar Faladici și Brajuha: nečisti duh; în Fr. nețisti duh.

11. se otcupí «a se răscumpără», «a reveni asupra unei învoielii»] Tercovici îl glosează prin cumparâ; în Fr. kupit, în Ch. otkupit = ven. «dispegnar».

13. crug «stâncă»] Glosat de Tercovici prin «grande sasso», sau «grotă»; în Fr. și Ch. numai grotă n ie-l' fil'a] Topică mai puțin obișnuită decât n ie fil'a-l' «în el (= lac) fiica lui...» teske «greu», feminin în funcțiune de neutru cf. II § 220.

14. nebore e vocativul (masculin) dela nebog «nenorocit»; Faladici și Brajuha nu întrebunțează această formă, dar zic: verít-a un nebog.

17. bire] în manuscris bire-l' stăcle «sticlă»] Glosat de Tercovici prin ital. «lastra»; în Fr. și în Ch. staklá nesí] Glosat de Tercovici prin semirâ; în Fr. sejat, în Ch. siját iúzinu «prânz»] În Fr. júšina = ital. «merenda» (júšinat «merendare»), în Ch. južina pe la orele 2 după prânz (júžinat [a polne), cf. fruštik la orele 7 (fruštikat [a rano), ručena la orele 10 (ručenat na desetur), večera pe la 6—7 seara (večerat [a večera), povečera k pe la 9—10 seara.

18. «El coboară la cea (= fiica dracului) care spală haine».

20. pogăța «turta»] Tercovici pogăča, în Fr. pugața, cf. Bartoli, în *Jagic-Festschrift* 38 (§ 10).

21. do podne «până la amiază»] În Fr. do polne = ital. «fino a mezzodí», în Ch. do polna nesadí «sádi (întreg)», în Fr. nasodít = ital. «piantare», în Ch. (na) sádít bráidi «viță de

vie», în Fr. broidi plur. tant. = ven. «le piantade», în Ch. braide, cf. Meyer-Lübke, REW. 1266; *Sitzungsber. d. Wiener Akademie* CV 527 (Nemanić), CXIII 427 (Štrekelj), Baudouin, *Materialien* I 49.

22. lui = luneișni duh.

23. boța «carafă»] Tot așa Tercovici, în Fr. și Ch.

24. urdin «ordin, poruncă»] Tot așa Tercovici și în Ch.; în Fr. órdin. nu fâțe od mâne de lă-me «nu face altceva decât să mă iai (cu tine)»] În Fr. ne storí od mâne = ital. «non sta far de meno», cf. nu pote fâțe de meno ^{27/8}.

25. protocó (cf. II § 79)] Tradus de Tercovici prin ital. protocollo; în Ch. protokól.

28. stud «istep»; în Ch. štut (štuta, -ti, -te) = ital. «astuto»
in ke țăsta-ista âri za fâțe] ital. anche questo hai da fare,
croat. anka to imas [a storit; despre țăsta ista cf. ^{2/38}*
«mâne ai să alungi calul dintr'un grajd în altul; dacă-l vei mânâ în grajd vei pierde, dacă nu, vei câștiga!»

29. fil'a a lui «fiica [dracu]lui».

30. uzda «frâul»] În Fr. și Ch. uřda = ital. «briglia» bâte-l]
În manuscris bâte bogořuvaj «Doamne ferește!»] În Fr.
bohořuvaj, în Ch. bohočuvaj = ital. «Dio guardi».

33. hârtelē «cărțile (de joc)»] În Fr. horta, în Ch. harta.

34. «dar aceea (= că-l-a învățat să bată calul peste nas) trebuie s'o fi făcut fiica noastră».

35. zetarē-l' «fă-le felul, omoară-i»] În Fr. și Ch. řatrt = ital. «distruggere».

36. frařar «logodnic»] În manuscris erâ frâřer; necunoscut în Fr.; în Ch. frařar = ital. «fidanzato» pécl'aru «cerșetor»] În Fr. și Ch. pékl'ar = ital. «mendicante» vaimebořze «po-mană»] În Fr. řa vaimebořse = ital. per carità.

38. «cum să-i fi prăpădit, când nici nu i-am văzut; n'am văzut decât un cerșetor cu bătu'n mână (pumn)».

39. nâzate «înapoi» și «din nou»] În Fr. și Ch. nâřat, cu amândouă înțelesurile, pe care le are și ven. *indrio* (= it. in dietro).

40. odoceř] În Ch. odočat ie nâzativre] În manuscris e nâzativre «iacă vine iarăși» vęrza «varză»] În Fr. broskui, în Ch. broskua.

41. setē'-se «se plimbă»] Necunoscut în Fr.; în Ch. řetat.

43. oblac «nour»] În Fr. óblak.

44. řiřún] În Fr. řiřón, în Ch. řiřón.

45. cãn «dacă» prvițeři-se cu řã pol'ubire «când te vei drăgosti mai întâiu cu ea»] Verbul e neîntrebuintat în Fr.; în Ch. pol'ubit se de ři se re vedē «să ři se pară».

47. ři se pozdravē «se salută»] În A. pořdravit se = it. «salutarsi».

48. miře obeřit-a «mi-a făgăduit»] În Fr. și Ch. obečat = ital. «promettere» susezi «vecinii»] În Fr. suseđi (sau viřini),

în Ch. sused rodvina «rudele»] În Fr. și Ch. ródvina = ital. «parentà» fațet] fațet merinde «prânz»] În manuscris merinde cocot «cocoș»] Lipsește în Ch., unde k o k o š = ital. «gallina» golub «porumb»] În Fr. și Ch. gólob rebăț «vrăbete»] Explicat de Belulovici prin pul' u divli țe le te' «pasăre sălbatecă ce zboară»; în Fr. și Ch. robăț.

49. țuțnescu dupa scând «se așază la masă»; țuțní nu-i cunoscut în Fr. și Ch. ca siozeña cu neveșta «ca mirele și mireasa»] În Fr. u ș é n a = ital. «sposa», neveșta = ital. «sposa», dar și «cognata» (și k o n ō d a) și «nuora»; în Ch. u ž e n a, nevesta (k o n a d a); A. Belulovici mi-a dat pentru nevește (40/9) sensurile: «cumnată» și «noră», iar I. Belulovici a tradus cuvântul prin «soacră».

50. a c m o ț e] În manuscris a h m o ț e.

52. ț - o i spure «ce să spun?» s - a c a i e ț i t «s'a căit, i-a părut rău»] În Fr. și Ch. k á j a t s e.

54. p u s t i n e «pustie»] În Fr. p o s t e n a = ital. «campo deserto» kuntrâtele] cuntrâtele pogodva «tocmeala, condiția» Neîntrebuințat în Fr.; în Ch. pogodva n s u r á] nsurá «luă de nevastă».

55. r e p ț e] Vocabivul lui rebăț.

56. p o s n é «incepe (să povestească)»] În Fr. p o s n e t (și nu p o č i t) = ital. «cominciare», în Ch. p o č i t (și nu p o s n e t) ț a ț e p u t u r i «pe cât îți va sta în putere, pe cât vei putea» s c o r o «aproape, mai» (cr. skor, -a, -o)] Necunoscut în Fr. și Ch. p o d i i e «jumătate»] Necunoscut în Fr. și Ch., se analizează: p o (= jumătate) d i (=de) i e (=el).

57. t u - i = t u a i m o g a] Rostit m o y a z a m o g a o ț a... z a m o i u m a t e r] De-adreptul din croățește: «pentru tatăl meu... pentru mama mea» f a c ú t] facút;

58. s t a r é s i n a cf. 15/15*] În Fr. s t a r e s i n a = ital. «anziano», în Ch. s t a r e š i n a b l á g o s l o v u «binecuvântarea»] În Fr. și Ch. b l á g o s l o f = ital. benedizione» n a m i r u «în pace»] Tot așa în Fr.

19.

1. u r d e â t c â l e «unul de calea celuilalt».
2. k e - l' v a s t i ț e z i ț e «că are să-i spună ceva» (propriu : că va ști ce să-i spună).
3. i o] i o i o - m p u t ú t a v z i «mi s'a spus», «am auzit că».
5. i â l'] i â - l' p a c] În manuscris p a n â r i] n - â r i.
6. s a] s - a.
7. s r i d â n'] În manuscris s r i d n'.
8. 11 și 13. m e s a] m e s - a.
9. s p r z â l e] Necunoscut în Fr. și Ch., e explicat în manuscris prin l e m n a cu ț e r i b â r i r i b e l o v e s c u «lemn cu care

pescarii prind pește». E vorba de sigur de «zada» pescarilor și stă în legătură etimologică cu cr. *spržiti* «a arde, a aprinde» (cf. *prąji* al nostru).

10. *svițé* «luminează»] În Fr. *svetit* = ital. «far lume», în Ch. *svitit*.

15. *îâl'*] *îâ-l'* veruge «lanț»] În Fr. și Ch. *veruga* = ital. «catena».

17. *iscrele* (accentuat, probabil, *iscrele*) «scânteile»] În Fr. *iskra*, în Ch. *iskra*.

18. *se... țesę*] *se... țesę* «se scarpină».

19. *când*] În manuscris cât *l'-a sila verít*] Cred că însemnează «i-a venit treaba», «i-a venit să facă ceva» (cf. cr. *sila*, tradus în nemțește prin «Drang, Zwang»); *sila* (singur) în Ch. e explicat prin *velika forța*; în Fr. se zice *moóc*.

20. *s-a... ogrebít* «s'a zgâriat»] În Fr. și Ch. *ogřebat* = ital. «graffiare» *iuvei*] *iuve-i*.

22. *pus-a-vo* (cf. 17/.5): «ne-o făcù ea nouă, dar i-om face-o și noi ei!»

24. *prsort si vú*] *prśút si vor*; *prśút* «șuncă», în Fr. *parsút*, în Ch. *prśut*.

25. *dobar vețer*] Luat de-adreptul din croățește, în loc de *burę sęrę*.

27. *îâ* = *sveteę Clementineę* *ăntrebă* «rugă».

32. *folele* «foalele, burduful»] În Fr. și Ch. *mihúr*.

37. *sopí* «sufală (din cimpoi)»] În Fr. și Ch. *sos* = ital. «suonare (istrumento a fiato)».

38. *svetița* «sfântă»] În Fr. *svetița*, Ch. *sviča*.

20.

1. *verít-a* din *scrięne* «a venit după (= a venit să ia) lada»] În Ch. *škrińa* sau *kașęla* = ital. «cassetta», *crdenća* = ital. «credenza», apoi *ormár* sau *boró*; în Fr. cuvântul nu se întrebuintează. Înainte de a se însură, e obiceiul ca mirele (*ozeńa*) să ia cu mare alaiu lada mireșii, cf. 40/6.

2. *sopinda sopęlele țále mâr* «fluierând din fluierul cel mare»] Despre deosebirea între *sopí* și *sfirí* cf. Bartoli P. 74; *sopęlele* sânt descrise (cu ilustrație) la Burada 57; în Fr. și Ch. *sopęla*; cf. și 40/6.

3. *ogńiste* «vatră»] În Fr. *ugńisće* = ital. «focolare», în Ch. *ugńišće*.

4. *țę*] În manuscris *ke țę za povețer cu* «de cina a doua» (măncare după cină)] În Fr. *povețerka* = ital. «pasto dopo cena», în Ch. *povečera k* «Și ele zic că în seara aceasta e rândul logodnicei lui să dea a doua cină».

5. *co i o . . . d â = c - o i i o . . . d â* «să vă dau», verbal «că voi da eu» *ț â ț e c - e m a i d r a g o* [în ms. drag] «întru ochi «ceea ce ți-e mai drag în lume (propriu: în ochi s. înaintea ochilor)»] În Fr. *ța ti ie n a i d r a ș e s p r e d a t v o i e h o ți = ital.* «ciò che hai più caro negli occhi».

6. *z v a d i t - a* «a scos»] În Fr. cuvântul lipsește și se întrebuițează *ș d i g n u t* (cf. istrorom. *z d i g n i*), în Ch. *ș v á d i t a l i ș d i g n u t = ital.* «levare» *c o t l e n i ț e* «țest de copt pânea»] Despre deosebirea între *c ó t l e n i ț a* (accentuat pe prima silabă?) și *f o g e r a* cf. Popovici II 101; în Fr. *k o t ó l = ital.* «caldiera», în Ch. *k o t á l*.

7. *l â t a l â t - a* *ț â ț - a* porcu făcut «balegă de porc», propriu «ceea ce a făcut porcul»; tot astfel *ț â d e p o r c*, propriu «cea de porc».

8. «Când ele (= vrăjitoarele) dădură (verbal: au mers) să ia ceea (= balega de porc coaptă) și când mâncară, [au zis] «a, dar rea mai e! Și el (= tânărul a cărui inimă credeau că o mănâncă) trebuie să fi fost rău!» Construcția are fost *f i p o r e d n u - i s u n â b i n e l u i B e l u l o v i c i*, care voiă s'o înlocuiască prin *m o r e ț i t - a* *f i c â r o p o r e d n*. În Fr. și Ch. accentuat *p ó r e d n o*.

9. *g r i s n i c* «păcătos», rostit *g r i s n i h'*] În Fr. *g r é s n i k = ital.* «peccatore», în Ch. *g r i š n i k*. «Păcătos» cred că trebuie înțeles ca «al dracului» al nostru și nu cred să avem a face cu un amestec cu *k r s n i k* (în Fr. și Ch.) = ital. «mago, stregone».

10. *n u s e d â i e z b u d i* «nu se lasă deșteptat»] Pentru construcție, cf. al nostru «nu se dă bătut»; în Fr. *n e m u s e d o* *ș b u d i t s e* (la pers. 1. *n e m i s e d o* *ș b u d i t m e*) = ven. din Fr. «non ge se dava svejarse».

11. *n u s e v e d e - l v e r i* «nu se vede venind», ca ital. «non se lo vede venire» *s v â c a* mi-a fost tradus de Bululovici prin germ. «die Begleitung» (= însoțitorii); în Fr. necunoscut (*ș v o n = ital.* «invitato»), în Ch. *s v a c a* glosat prin *velika veselja* (*ș v a t = ital.* «invitare», *ș ó v e n = ital.* «invitato») *z a c ó n* «cununie»] Cuvântul «nuntă» (*n u n ț*) e necunoscut; cf. și *p i r*.

12. *s t a r e ț n p r â h* «o zdrobește făcând-o praf»] În manuscris *n a p r â h*; în Fr. *p r o h = ital.* «polvere», Ch. *p r a h*.

13. *a . . . g u t n i t* «a înghițit» < cr. *g u t n u t i* «a înghiți»; verbal nu trebuie considerat deci — cum crede Popovici II 114 și cum am afirmat în vol. II § 192 — ca un derivat istroromân din substantivul *g u t* «gât» *m - a m d u r m i t = m a a m d u r m i t* «dar (știu că) am dormit!»

15. *v a l ' é* «trebuie, se cuvine» < cr. *v a l j a* (dela *v a l j a t i*), cu același sens; remarcabilă e construcția cu «să» următor, nu cu infinitiv, cf. II § 235.

16. *â m p r e v â l e* «în jos» = *â n + p r e + v â l e*; substantivul *v â l e* nu e întrebuițat de Belulovici, care pentru «vale» are *d o l i n a*.

17. *r u b i d e* «mărăcine, rug»] În Fr. *r u b i d a = ital.* «siepe»

restegniteț «întinsă» (nu «răstignită»)] În Fr. *rastegnút* = ital. «distendere».

18. *pódija* «mijloc», verbal «jumătatea ei» = *po* (= jumătate) *di* (= de) *ia* = *iá* (= ea).

19. *lu i-a*] *lui a*: «căci soacră-sa — care eră vrăjitoare — voia ca acolo (= în drum, unde se prefăcuse într'un rug) să-și frângă capul» *zlo mé]* În Fr. *šlomit* = ital. «rompere».

20. *tu murí]* Lipseă în manuscris. Sensul e: «vezi (tu), dacă n'aș fi fost eu, (atunci) tu ai fi mort. (Ce,) nu-i mai bine că-i ea [moartă], care-i bătrână, decât să fi murit tu?»

21. *șu] tu* *h v a l a* (rostit: *h u ũ a l a*) «mulțumesc!» < cr. *hvala*, cu același sens.

21.

2. *mere căla na ucríz* «face calea cruce», «se face o răspântie»] În Fr. *na krišina* *mutneț* «tulbure»] În Fr. *mutan* (masc.) *prázneț* «goală»] În Fr. *prošón* = ital. «vuoto».

5. *si-l-ntrebe]* În ms. *si ál ăntrebe]*; tot astfel *ăl ăntrebu* (6) *ziv' e ne* «cu ce să trăiască, existență»] În Fr. *šiv' e ne* = ital. «da vivere».

7. *si măia]* În ms. *si măie*.

8. *iel' ál' damareța zicu]* În ms. *iel' damareța zicu lui nuren virí]* În ms. *nu ren vire*, evident greșit *osn dăn]* Este mai întrebuițat decât *osn zile* (cf. ^{21/15}); se zice însă numai do miseț de zile «două luni de zile» (^{23/14}), un *ân de zile* (^{26/18}) *nu... lasă]* În ms. *nu... lăseț guânti* «mănuși» (< ital.)] Sau *rucavițele*; în Fr. *rukavița* = ital. «mezziguanti» *sufít* «pod»] În Fr. *sufít* (tot masculin, deși în italieneasca din Istria se zice *sofita*).

10. *șire-i]* În ms. *șire ái sno]* În ms. *ășmo*

12. *tunțe-l'... lasăt ănuntru]* În ms. *tunțe ál'*, dar: *lasăt nuntru*

13. Întrebarea «vrei să te întorci la mumă-ta și la tată-tău» i-au pus-o hoții spre a se convinge dacă nu-i mințise când le spusese că n'are părinți (7) *si-l']* În ms. *si ál' voi, ficu voi]* *voi fi cu voi]* basta se m-eț *șiré* «numai să mă țineți», propriu «ajunge să mă țineți»] În Fr. *basta da...* (cf. *basta ne ca...* ^{13/27}).

14. «Și ei zic: acesta e de noi!» adică: omul ăsta se potrivește să ne fie slugă, căci nu se lasă prins cu vorba.

15. *căpțe bire...* *căpțe blăga* «bagă bine de seamă... îngrijește vitele» *misé* «amestecă»] În Fr. *mesát* = ital. «mescolare».

16. *tak éit-a căl'i su voz* «a prins caii la căruță»] Imaginea e luată din cr. *upreči konja pod voz*; *tak éi* < it. *attaccare* «a înhăma».

17. *za nega* «pentru unul», cf. *zâ-se* «pentru sine»] În Fr. [*á-nega* = ital. «per uno», [*ó-se* = ital. «per se»] (deci cu aceeași deosebire, ca la istror. *za și zâ*, deși accentul e în amândouă cazurile pe prepoziție) *ția*] Noi am spune mai degrabă «că va dormi acolo» (cf. și ^{4/70} ^{8/7}). Deosebirea se explică astfel, că noi ne transpunem în situația *povestitorului basmului*, deci sântem *departe* de locul unde se va dormi, Istroromâni se transpun în situația *celui care vorbește în basm*, pentru care, firește, locul unde vrea să doarmă e *în apropiere* nemijlocită.

18. *restrzêit*] În ms. *restărzêit*; în Fr. *rastřiat* = ital. «stracciare».

19. *zițe țira* «comandă cina»] Ar putea fi o construcție eliptică, în care infinitivul *fâțe* sau *pripravi* a rămas neexprimat, sau, mai probabil, e o vorbire directă: *zițe* adecă: *lu gospodăru «țira za trei de iel'»* = «cina [fă-o] pentru trei inși», ca în alineatul următor *nu l-a već*] În ms. *n-a već ie*.

21. *za níh* «pentru ei».

22. *lu doi frăț* «celor doi frați» *io-sm*] În ms. *io săm*.

23. *n-an rezdilít* «ne-am despărțit»] În Fr. *raşdelit* = it. «spartire».

24. *famil'e*] În ms. *famil'u*, depedent de *za* precedent, cf. II § 127.

22.

3. *cum vor pogodí* «cum se vor învoi, tocmi, se vor ajunge, cum vor cădea de acord»] Verbul se construiește, ca în croățește (*pogoditi* și *pogoditi se*) și reflexiv (^{5/1}); în Fr. *kontrastat* = it. «contrattare», *iustat se* = it. «andar d'accordo», în Ch. *iústat cum vor iel', gospodine* «cum vrei dumneata, stăpâne» cf. II § 240] Tot astfel, în dialectul croat vecin, nu se întrebuințează, ca în limba literară croată, pers. 2 (*vi*) ci pers. 3 plur.: *kako će oni*. În textele noastre cf. și: *gospodine, țe nu iel' ávd u nopta nis?* ^{30/26}.

4. *trei opute pre ie croií*] E o expresie stângace, pe care n'o înțelege bine nici Istroromânul. Belulovici mi-a explicat-o: «pe cel ce se va înfuria mai întâiu, celălalt (care nu s'a supărat) să (aibă dreptul să)-și croiască trei curele de opinci (tăind din pielea lui trei fășii)». O *pute* (cr. *oputa*) e curelușa (nojița) cu care se leagă opincile. În Ch. *trei opute* a fost interpretat ca *tri puta* = ital. «tre volte» (în Fr. *put și puti* = «volta», cf. dialectalul nostru *de-o cale* = odată); *kroít are* în Ch. înțelesul ital. «strappare» (= a sfășia). *brec e*, în Susnievița, singurul termin pentru «câne»; dela Jeiăneni Belulovici a auzit și *căre*.

5—6. *portę muȋcá* «aduce mâncare», *făr-de muȋcá* «fără mâncare». În exemplele acestea se vede cum infinitivele pot deveni substantive abstracte, căci, cel puțin pentru un Dacoromân, *muȋcá*

are aici sensul de «mâncare», deci substantiv. Alte exemple pentru infinitive scurte în funcție substantivală s'au dat în vol. II § 193. Întrebuintărea mai obișnuită este, la Istroromâni, a participiului substantivat: nu-î nițúr cu mușcātu (²²/₁₂).

8. ocrvavít «însângerat, plin de sânge» În Fr. okrvovít = it. «insanguinare», în Ch. okrvavit.

10. si-l-ntrebe] În ms. si-ál-ăntrebe (tot așa ²²/₁₃, ²²/₁₅, ²²/₁₈) pogodi] pogodí.

11. iuvę-l'] În ms. iuvę-ăl' (tot așa ²²/₁₅ : iuvę-t] În ms. iuvę-ăt) gnoi trăze «să care gunoiul» În Fr. și Ch. gnói.

12. vezut-a] vezút-a.

13. iădn... iădn] În ms. iădăn... iădăn; în Fr. iodan, în Ch. iadan talăt] tal'ăt, subînțeles: trei opute.

14. l'i se ărd u «răd de el» (cf. și ²⁸/₈) În Fr. mu se smeïô = ven. vecin «i ge se ridi»; pentru construcția pronominală, cf. al nostru *î râde în față*.

15. l-a lăt] În ms. lo-ăt fiurini] fiurini rezîadire] În Fr. (raș)iodít se = it. «arrabbiarsi», în Ch. rașîadit tal'ă-l'] Corespunde construcției italienești «ma al primo che si arrabbierà... tagliargli».

17. mes-a din becâr «s'a dus la măcelar» În Fr. bekór = it. «beccaiò», în Ch. bikár, -ari si nepít «și a băut cât i-a trebit» pînezi hranít-a «banii i-a păstrat» În Fr. hronít, Ch. hránit = it. «salvare».

18. iădn] În ms. iădăn (tot așa ²²/₂₂, ²²/₂₃, ²²/₂₃, ¹²/₂₉) iădn] iădn] nis de țâ «nu face nimic» (propriu: «nimic de aceea»).

20. Pune virgulă după mușcātu și punct după lasăt-a tote] În ms. tute nebrusít-a ă n vărhu de hrăst țepa «a cioplit (propriu: ascuțit) o țeapă în vârful copacului» În Fr. și Ch. nabrusit = it. «aguzzare», Fr. vrh = it. «cima», Ch. vēr h netegnít-a «a tras (în țeapă)» În Fr. natégnút = it. «tirar», Ch. natégnút obisít «spânzurat» În Fr. obésit = it. «appicare», Ch. ubisit.

21. «Și el zice că el (= sluga) nu e înfuriat, dar se teme că el (= stăpânul) are să fie înfuriat».

22. nu-rlę cf. II § 99 osnazí «curățî» În Fr. usnoșít = it. «approntare», Ch. ošnažít (cr. literar *osnažiti* = germ. «reinigen, abputzen»).

23. gospodăru zițe] În ms. gospodăru-ăl' zițe dracu] Ca la noi: ce, dracu, ai făcut? Istroromâni întrebuintează însă, în asemenea cazuri, ca Aromânii și ca celelalte limbi romanice, și forma nearticulată: iuvę drac ai fost? ¹⁹/₂₁ = ital. *dove diavolo?* cr. *kamo vraga?*

24. *sundrěi* «ruinà» este, probabil, același cuvânt ca serbo-cr. *sfundati* = germ. «zu Grunde richten»; în Ch. e înțeles verbul *sfundrát*, dar se întrebuintează, ca în Fr., *sviskat* «țeren de ie?» «ce să facem cu el?», cf. ^{22/30} *iazu de more* (tipărit greșit *mâre*) «iazul (= canalul) morii»] În Ch. *ias*, explicat prin: «*iena mlaka kanal del molino*», în Fr. *kanól* «*ân póloviću* «în mijloc», cf. II § 127] În Fr. *pólovița* = it. «*metà*», în Ch. *pólovíța* Șterge virgula după *ăr-len* *mulěi-ren* *zlibu neca-l cola smelě* «vom da drumul apei pe scoc, ca să-l macine roata»; *zlib*, care-i cr. *žlieb* — înrudit cu «*jilipul*» nostru (care ne-a venit prin mijlocire ungurească) — nu-i cunoscut în Fr. și Ch.; *smelí*, în Fr. *samlět* = it. «*macinare*», în Ch. *samlét žito*.

26. *c'ęmeę* «strigă»] Cu sensul antic al latinescului *CLAMARE* *hitít-a cu i'ă*] Ca la noi: «a aruncat cu ea» = a aruncat-o.

27. *l-an*] În ms. *ălan*, subînțeles: *hitít*; tot așa: *ah*, *maân-o* (*hitít*) *svitlost* «lumină»; în Fr. *svetlost* = it. «*luce*», în Ch. *svitlos*; în ms. fusesse scris *svitlost c-oj*, îndreptat în *svitlost c-oj*.

28. *câsa*] În ms. *caseę* *snopu* «*snopul*»] În Fr. și Ch. *snop* = it. «*covone*» și «*sbalzo*» *gospodâru-l'*] În ms. *gospodâru ăl'* (tot așa ^{22/34} ^{22/35}).

29. *nu-înémigăistina* «asta nu-i așa de loc, nici vorbă de așa ceva!»] În Fr. *nimiga* = it. «*non mica*», Ch. *nimiga*.

32. *mię nu portě* «nu mă importă»] În Fr. *nemi-nportó* = it. «*non m'importa*».

33. *toturo* «cu toate acestea»] În Fr. se *ieno*.

35. *frăți-l*] În ms. *frăți ăl* *ne bore* «*nenorocitul*»] Necunoscut în Fr. și Ch.; după Belulovici și Croații din partea locului zic, ca Istroromâni, *ne bore* la masculin, *ne boga* la feminin, dar numai la vocativ.

36. *prospí* «vărsă, răspândi» (< cr. *prosipati* înrudit cu *risipi* al nostru)] Necunoscut în Fr. și Ch., unde se întrebuintează *prosút* = it. «*spandere*» *duš*] În ms. *duš*; e interesant că în bucata aceasta se găsește, în ms., alături de obișnuitul *zis*, de trei ori forma *ziš* «*țăle ăț-am*] *țăle ăț-am* (cu contractia *e + a*) a cf. II § 98 b β) «*celelalte le-am vândut*».

23.

1. *unom*] În ms. *onom*.

3. *văvic ăl'*] În ms. *văvica ăl'*.

4. *l-alăt cá* «*l-a luat și l-a dus cu sine*» *clăftari* «*stânjenii*»] Acest germanism (*Klafter*) e, după Rječnik, uzual la Croații vecini *bulăz*] În ms. *bulăs*, dar cu *ș* în explicarea ce urmează: *bulăzu ăi un clănăț*, adică o «*cale strâmtă*» (cr. *klanac*); în

Fr. și Ch. cuvântul *bula z* este necunoscut *Puțu lu Buhân* e o vâlcică lângă *Susnievița*, la sud.

5. *Gorițoreș* e necunoscut lui *Belulovici*; *La gorițoreș* e atestat la *Popovici I 44*.

6. *țe-i]* În ms. *țe-ăi*.

7. *Păcl'ițe* — în ms. *Peclițe* — e o pădure lângă *Susnievița*; *Bútcovița* e numele unui loc cunoscut de *Belulovici*; după *Popovici I 44*, o pădure lângă *Susnievița*; *Pisul'ele letâiske* (= din *Letâi*) e necunoscut lui *Belulovici*.

8. *moleș* «buștean»] *Neînțeleș* în Fr. și Ch.

9. *l-av damareșta mai amăn'ce țersit ăns. nu...]* în ms. *l-av damareșta zis, mai amăn'ce l-a țersit ăns, nu...* *zupân* e ital. «capo del comune o della frazione del comune», germ. «Dorfvorsteher», deci sensul nu corespunde nici *jupânului* nostru, nici croatului (literar) *župan* «prefect» s-a lui *dogodit* «i s'a întâmpat»; în Fr. și Ch. *dogodit*.

10. *lucră guárdia* (tip. *gúardia*) «să păzească», propriu «să facă» (cf. II § 197) *pază]* În Fr. *storit guórdio* = it. «far la guardia» *borké* «poate, doară»] În loc de *boreke* (cf. *parcă* < *pare că*) = *more* (< *moréi* < *trebul*) *ke*, corespunde lui «trebuie că...» ardelenesc; cf. și *borebit* în nota ^{4/94}; în Fr. și Ch. cuvântul nu-i cunoscut *strămorinda*] *Necunoscut* în Fr. și Ch., stă probabil în legătură cu serbo-cr. *strmor* «prăpastie, loc abrupt» și pare a însemna «tulind la vale».

12. *țela]* În ms. *țála* *țup* «mănunchiu, smoc»] Din cr. *čupa* (de obicei *čupa*) «fasciculus capillorum», necunoscut în Fr. și Ch. (unde există *čuf* = it. «ciuffo»). *Kărțulič]* În ms. *Kerțulič*, cf. ^{41/40} s-a *zerenit* «s'a repezit, s'a năpustit»] Din cr. *zarinuti* (din *rinuti* = germ. «stossen, stürzen»); necunoscut în Fr. și Ch.

13. *braișne moi* «frățiorul meu, frățioare»] *Luat de-adreptul* din croățește, vocativul lui *brajen* «frățior»; necunoscut în Fr. și Ch.

húdobe «spirite rele»] În Fr. *húdoba* = it. «strega», Ch. *huduba*, explicat prin *ștriga*.

14. *țunțe]* *tunșe* *stuțit* «bătut»] În Fr. și Ch. *stuc* = it. «battere» *ocrvavit* «sângerat»] În ms. *ocrvavit* (tot așa *ocrvavi* ^{23/15}) *prepițoreșta* «să stea pe picioare»] În Fr. *stot na nogáh* = it. «star sui piedi».

15. *rlăș* cf. II § 99] În ms. *ărleș*.

2. *ănsaka* (în ms. *sakăș*) *dobeș* de noapte nu-*i bire* *mână* (în ms. *ământă*) «nu e bine (= recomandabil) să umbli în orice timp (= moment) al nopții»] În Fr. și Ch. *na sako dobo noci* = it. «ogni momento della notte».

4. cãnd - am] în ms. cãnd a Pune virgula după cãle frika] frike (așã în ms.).

5. s - a... rez (d)ronít «s'a surpat, s'a nãruit, s'a darãmat»] În ms. rezdronít; Belulovici preferã rezronít; în Fr. și Ch. ra|ronít; în dicționarele serbocroate gãsesc numai verbul simplu *roniti se* = germ. «abstürzen».

6. m - am... obrnít «m'am întors»] În ms. obãrnít (tot așã obãrnesc ^{24/a}).

8. posnít - a «au început»] În ms. poznít - a hãrhní «a sforã»] În Fr. și Ch. hrhñat = it. «russare» pusí «a suflã»] Format din prezentul croat *pušem* (inf. *puhati* cf. II § 149 e); în Fr. și Ch. puhat (nu pusit) = it. «soffiare» mire] În ms. meri (greșalã evidentã) ncl'ide] În ms.ãncl'ide.

10. grede (bãrnã)] În Fr. grẽdá = it. «trave», Ch. grẽda țel' - a ganẽit, scil. omiri: «despre care ieșise zvonul cã e îndrãcit — el garante tocmai în vremea aceea — și erã mut și se bãlbãia: lebelelele».

11. prr în prrugi - nale o transcriere neexactã — dar singura posibilã — a unei vibrante (un fel de *r*) labiale fonice, așã cum se aude și la noi pe alocuri în interjecția cu care îndemnãm caii.

25.

1. cãtra] În ms. cãtre se diverte (se distreazã, se amuzeazã, petrece)] În Fr. și Ch. divertit se nu - l] nu - l' (așã în ms.) nãzata] În ms. nãzate cf. II § 177 mai mikẽ «cea mai micã, oricãt de micã» cf. II § 222 a niurbã] În ms.ãnjurbã.

26.

1. re - l' - vo dã «i - ar da - o»] Povestitorul a uitat cã fusese vorba de trei fiice și se gãndește la cea pe care ar cere - o cineva mai întâiu.

2. țete spotesti cu mire «ce - țibați joc de mine»] Acest germanism («spotten»), pe care Bartoli (P. 43 s. v. *buric*) l - a auzit și de la Tercovici, se întrebuinteazã și în Fr. spótat se | ienem drugem = it. «svergognare» și în Ch. șpotat se sti] În ms.ãsti.

4. ncl'is - a] În ms.ãncl'is - a.

9. neio] «neio».

10. m - n - a] m - n - a nis] În ms. niș (tot astfel ziș, ceva mai nainte).

12. ie - l a fost bur] iel - a fost bur «el le - a fost bun (= a fost bun cu ele) mãie] În ms. mãia n - a] Subînțeles tremes.

13. betãra] În ms. bătãra (tot așã ^{26/15} ^{30/16}); greșalã de scris sau cu *ã* ca în exemplele din II § 19?

Îndreaptă pe 13 în 14 nu va si n-ă = nu va captă ntru. si n-a captât, cf. II § 267.

15. brsa] În ms. bārsa (tot așa ^{26/20} bārs e ^{26/16} ^{26/19}).

17. āns e «singură» cf. II § 197] În ms. s a m o «numai».

18. mēre,] mēre: (subînțeles: si zi țe).

19. țel' ād «copil» (cf. ^{26/23}) avl āt «aluat» îi e necunoscut lui Belulovici.

20. popadīt-a «a înhățat, a apucat»] Din cr. *popadem* (inf. *popasti*), cf. II § 149 e; în Fr. *popas* = it. «afferrare, acchiappare» Ch. *popās* (ja iaketu).

21. gl' edai-te; «ia seama! păzește-te!»] Construcție croată coresponzând lui căpțe-te; în Fr. *gl' edai-te* = it. «guardati bene».

24. triske «palmă (lovitură)»] În Fr. *trėska* = it. «schiaffo», Ch. *triska* a n a cuse mes «s'a făcut bucați»] Construcția e ca în ital. «è andato in pezzi» (și germ. «ist in Stücke gegangen»); Fr. *kus* = it. «pezzo».

25. s-a domislīt «și-a adus aminte, și-a dat seama»] În Fr. și Ch. *domislīt se țire-i gospodār de lui mul' er* (tip. *mul' er*) «cine e stăpânul nevestelor lui»

26. fost-ai stuf de noi «ți s'a urit de noi» (cf. *se stuf e i de* ^{37/3})] Acest venetism (*stuf*) se întrebuintează și în Fr. *stuf* și Ch. *stuf* al meno «cel puțin»] Și acest italianism e curent la Slavii vecini: în Fr. și Ch. *almēno m āia-l'*] În ms. *maia āl'*.

27.

1. s-a dat v ęra si bes ęda «și-au făgăduit în mod solemn»] Propriu «și-au dat credința și cuvântul»; în Fr. *dat vero i besedo*, Ch. *dat veru i besedu cu o]* În ms. *c-o*.

2. ie l āt-a «pe el l-au luat», cf. II § 210 Descrierea úcodlacului, n muonstru care seamănă cu un lup (cf. acest volum p. 123), se dă în bucata 37; în Fr. și Ch. *okodlāk*.

4. niurb e] În ms. āniurb e iusto bire «tocmai bine»] În Fr. *iusto dobró*, Ch. *iusto dobro vrut-am veri din tire* «voiam să viu să te iau», cf. ^{5/1*} *verit]* *verit*.

5. țāsta] țesta (așa în ms.), căci se rapoartă la ās iru (masculin).

7. nu s-a dāt zbud i «nu-i putea deșteptă» cf. ^{20/10}.

8. nu pote f āțe de meno «nu poate face altceva», cf. ^{18/24*}. Pune punct după meno *namesto* «în loc (să...)] În Fr. *namesto* = «invețe»; Ch. *namesto bārhanu e o haină femeiască, de stofă colorată, care se îmbracă peste cămașă*, cf. *Burada* 44; în Ch. *brhan* = it. «cotolo», în Fr. *kamișot*.

9. pemintu] În ms. pāmintu cf. ^{26/12*} ^{28/1*} și II § 19 *ie-l'... ānuntru... țāsta-i]* În ms. *ie āl'... nuntru... țāsta āi*.

11. si-l'] si-l (în ms. si āl).

12. l - av z grizít «l-a (= b ă r h ă n u) mușcat»] În Fr. j grisé t = it. «mordere», Ch. j gris (infin.).
13. sec ă re «secară»] În Fr. seg 6 la, Ch. šigala = it. «segála» viké' i: kikiricu!»] viké' i: «kikiricu!»
14. ț ă ie zițe: «zehvalé] «ț ă » (în ms. ț ă vo), ie zițe, «zehvalé... = «mulțumește-o (aceasta)», zice el...

28.

1. un fil' ie fost-a un ț ob ă n. si ie zițe lu se mă ie] În ms. un fil' si ie zițe—ie fost-a un ț ob ă n—lu se mă ie; ț ob ă n e glosat în ms. prin pastir; în Fr. și Ch. de asemenea pastir colé -s] În ms. colé' ă s ă ntreb ă «cere (de nevastă), peți»] Propriu «întreb ă dacă vrea să se mărite» cf. II § 197 bet ă ra] În ms. b ă t ă ra, tot aș a ^{28/4}, cf. ^{26/12}* ^{27/9*} și II § 19.
6. se nu me vure ie cu țe hraní «dacă n'ar ave ă el cu ce să mă hrănească...»] În Fr. hronít = it. «nutrire», Ch. hranít tu c ă c 6] tu, c ă c 6 , subînțeleș hraní «mă vei hrăni tu, tată»; în Fr. c ă c 6 , Ch. c ă c ă .
7. na ț iru «la cină», cf. II § 127.
8. bedast «prost»] În Ch. bedas, în Fr. stú pido.
9. ala, cmote] ala cmote «haide acum».
11. ma srița te ke «dar norocul tău că...» postene «cinstite»] În Fr. postén, -en ă , -en 6 , Ch. poštén.
13. a... dozne' it «au aflat»] În Fr. și Ch. do[nat pistola «pistolul»] În Fr. pistola, Ch. pištola.

29.

1. m ă țe h 6 «mamă vitregă»] În Fr. și Ch. ma cí ha = it. «matrigna» p ă st ă rk 6 «fiică vitregă»] În Fr. și Ch. pastrka = it. «figliastra».
2. br ă v u e un fel de br ă u (ordinar) care servește muierilor la c ă ratul apei. Cu el se încing peste mijloc și îl trec peste vasul de lemn (brenta) în care car ă , pe spate, apa, încât mânilor le rămân libere. Avem un caz interesant pentru fenomenul, destul de des, că un cuvânt vechiu (br ă v u) se păstrează într'un înțeles depreciat față de cuvântul nou intrat în limbă (c ă ni țe). Br ă v este necunoscut în Fr. și Ch., ca și c ă ni țe , care-i un br ă u femeiesc «totdeauna roșu» (E. Riegler, *Ideea Europeană*, VII, nr. 178) < cr. (t)kanica.
4. i ă -l'] În ms. i ă ă l' antos ă ac «Ianuarie»] În Fr. antos ă k = it. «gennaio», Ch. antoš ă k.
5. v 6 de iu v 6 foculo zescu «vede aprinzându-se un foc», cf. II § 231] În Fr. lo[it = it. «preparare il fuoco», Ch. lož it.
6. -ntrebu] În ms. ă ntrebu (tot aș a ă ntreb 6 ^{29/10}).

8. si-l'] În ms. si-ăl' zi-le] Povestitorul se gândește la mama vitregă și la fiica ei, deși mai înainte (i-ă va vo-ăntreb-ă) și mai departe (și zi-l') se gândise numai la mama vitregă ț-ăsta-i] În ms. ț-ăsta-ăi.

11. de când a fost-ăncărc-ăte «când a fost cu sacul urcat în cărcă] În ms. de k-ănd-ăncărc-ăt «când [i-]au urcat sacul în cărcă] p-o-m-a-g-a-n-é! «ajutor!» În Ch. p-o-m-a-g-a-n-é, necunoscut în Fr.

12. lu-p-ăst-ăr-ke-le] În ms. lu-p-ăst-ăr-ke-le m-ă-țe-he-s] În ms. m-ă-țe-he-ăs de mil'aru ni-țu-re-ș, e de sto-ur-ș «la o mie niciuna și la sută una»; am-ăștept-ă invers.

30.

1. zec-len-i-te «blestemată, afurisită»; cr. *zaklinjati* = germ. «obsekieren, beschwören».

2. zec-ol'í «junghiă (un porc, cu cuțitul)»; cr. *zaklati-zakoljem* = germ. «niederstechen».

3. ț-i-ia-l'] În ms. ț-i-ia-ăl' me-z-e-ș-ia «mergea»] Iterativul lui m-e-re, cf. II §§ 192 și 234.

4. ve-ć(e)] În ms. ve-će; Belulovici preferă ve-ć p-ă-s-tu-ntreb-ă «du-te și cere de nevastă» i-ă-l'] În ms. i-ă-ăl' o-tar-é-te, o-tar-é «curăță-te bine» (cf. II § 268); cr. *otrti* = germ. «abwischen» de-ă-i-ă-pe-za-spel-ă-te «iată apă de spălat»] Construcția e decalcată după croățește (ima vode da se opereš).

7. se-nu-re-ș-tu-scut-ă-ali-cap-t-ă-țe-vo-i-lu-cr-ă «să nu ascuți cumva sau să te uiți ce voi face!» cf. II § 247 m-ol-é-m-co-za-dil-a-gut [rostit y ut] «străpunge-mi pielea la gât»; m-ol-é-i-are-deci-în-țe-lesul-de «immergere (un pugnale)» nu-s-m] În ms. nu-s-ăm.

8. de-i-e-tun-țe-s-a-fac-ut «atunci el s'a prefăcut în...» (pro-priu: din el atunci s'a făcut) div' z-e-l-e-n-a-k] Belulovici nu știa ce este, credea însă că e un monstru. Din cele următoare (30/16*) rezultă că e vorba de o pasăre sălbatecă (div') de culoare verde (cr. z-e-l-e-n), deci, probabil, de gheonoaie, care și în basmele noastre joacă un rol destul de important.

9. m-ă-i-a] În ms. m-ă-i-e post-ole-le de fl'er «încălță-minte de fier»] Ca opincile de fier, pe care, în basmele noastre, le îm-bracă cei ce se găsesc de drum lung în căutarea cuiva p-o-g-ă-ț-a] p-o-g-ă-ț-a).

10. g-u-b-e-l'] În ms. g-u-b-e-ăl'.

12. i-o-sm] În ms. i-o-s-ăm i-ș-e-n-ț-a] În ms. i-ă-n-ț-a se-re-ț-re-șe «trecând» p-ă-s] p-ă-s.

13. ă-m-n-ai] În ms. m-n-ai.

15. i-u-v-e-i] În ms. i-u-v-e-ăi.

16. betăre] În ms. bătăre cf. ^{26/13*} țăsta-î...
s-a-nsurât] În ms. țăsta ăi... s-a-ansurât.

17. țădisu gube] «cea de subt burete» Adică ființa care-i vorbise de subt burete (^{30/10}) și-l rugase să-i ridice, cu furca de gunoiu, buretele de pe cap (^{30/13}) neverin e un vânt puternic, ven. «neverin».

18. -ntrêbe... restrzeițe] În ms. ăntrebe... restărzeițe.

20. câpțe-n] În ms. câpțe-ăn gospa me] Mai uzitat gospo moia «stăpână!»

22. lo oi] l-o i i-ale «d-ta» cf. II § 240.

23. lu omu] În ms. lo omu durmir «soporifer» cf. II § 193; nu se poate, după Belulovici, spune: pure-ăntru café se durmire, nici neca se dorme tărdo «tare, greu» < cr. *tvrd* i-ă-i] În ms. i-ă-ăi.

24. ăflê nuca «găsește o nucă», cf. II § 204b] Povestitorul a uitat să ne spună mai nainte că pe când trecuse pe la bătrâna cea de 600 de ani (^{30/14}), aceasta îi dăduse o nucă, iar cea de 900 de ani (^{30/15}) niște migdale (^{30/27}).

25. -ntrêbe] În ms. ăntrebe o voi] În ms. voi.

27. țere-n] În ms. țere-ăn nmestite] În ms. nmestit dat-l-a «i le (adecă: hainele)-a dat»] Acest l-a e contras din le-a, cf. II § 98 bβ.

28. cafelu «cafeaua» cf. II § 120 i l-a prol'it «a vărsat-o» < cr. *prolieti* — *prolijem* = germ. «ausgiessen» lipi moi «frumosul meu» < cr. *lijep* «frumos, dragut»; corespunde termenului vechiu musât ca si porcu «când erai porc» t-ai... scapât = te ai scapât «ai dispărut, ai fugit» cf. II § 197 smilvê -te vărde mine «fie-ți milă de mine», în cr. *smiluj se vrhu mene*.

30. ie-l'] În ms. ie-ăl'.

31. s-a uțis «a murit» (propriu: s'a ucis).

31.

Povestirea aceasta a fost tradusă de I. Belulovici în italienește. Voiu da întocmai și traducerea aceasta în notele ce urmează:

1. doi frăț, țe s-a-nmețavêit cuii la un covăț] În ms. doi frăț la un covăț, țe s-a-nmețavêit covăț
Una volta [c'] erano due fratelli e imparavano l'arte del fabbro; mangiavano e dormivano assieme.

2. grâs, țela] În ms. grâs e țela mrsav] În ms. mârșav (tot astfel ^{31/3}) Il fratello maggiore era assai grasso ed il minore magro così, che non era che pelle ed ossa (di lui).

3. ke țe] În ms. ke-țe ie zis-a] În ms. e ie zis-a locu a tev] În ms. locu te din țe «de ce, din care cauză»

ț e - s m] În ms. ț e ă s ă m Il padrone ed il fratello lo comiciarono [a] sgridare: [che] cosa avesse che è così magro; ed egli disse al fratello: va a dormire nel mio luogo ed io andrò nel tuo, poi vedrai perché io sono magro.

4. c â p u - l' ... c â ... s i - l' ... v r h, f r c] În ms. c â p - ă l' ... c â l u ... s i ă l' ... v ă r h, f ă r c Di notte viene la padrona — era strega — getta le briglie sulla testa del fratello maggiore ed egli quella volta divenne un cavallo e va cavalcando con lui e gli dice: oltre la cima, scappa dietro te.

5. r a m n i ța . s - a i ă l e] În ms. r a m n i ța . ă n ța r a m n i țe s - a i ă l e (adică strigele) s p r a v i s e a r e, ca în croătește (spraviti se), alături de înțelesul obicinuit de «a se pregăti», și pe cel de «a se adună» s a c a z â l i c a s p u r a v ă i ța - a «fiecare povesteă câte puțin] Pentru iterativul s p u r a v ă i ța cf. II § 234 Vennero in un bosco, in mezzo del [=a] quale era una pianura. Le streghe di tutte le parti si raccolsero qui, ognuna col suo cavallo. Qui avevano la cena sotto un noce ...

6. a l' e i h l a p ă ț a v s t r e s i t] În ms. e a l' e i h l a p ă ț , i e t r e s i t - a c ă n] În ms. c ă n d Il cavallo della padrona muoveva la testa, finch  gli caddero le briglie dalla testa, [ed] egli ridivent  giovanotto.

7. s i - l' z i ț e ... f r c ... d e b l ę - n ... i e - l' z i ț e] În ms. s i ă l' z i ț e ... f ă r c ... d e b l ę ă n ... ă l' z i țe mergu s a c a l a s e c ă «merge fiecare la calul său» d i n d e b l ę - n d e b l ę «din copac (in copac) c u p o s t   l e l e v o z d r o b ę «cu încălțămintele (de fier)   zdrobe » (< cr. izdrobiti) t r h   h] t r b   h «burtă» z d r o ț   i] Tradus liber de I. Belulovici prin it. «tormentare», mi-a fost explicat de Luigi Belulovici prin germ. «pressen». Este același cuvânt ca z d r u c i al nostru, care însemnează «a turti, a tescui». În limba serbo-croată nu găsesc decât drucati, ca sinonim al lui mečiti = germ. «stossen, quetschen»; în slovenește, cu același sens, dročiti

Quando la cena fin , ognuno va col suo cavallo via, ma la padrona non poteva trovare il suo, ed egli ora gett  redini sulla sua testa e disse: oltre la cima, scappa dietro di te. Egli le dice: Come hai tormentato mio fratello, così io tormenter  te.

8. z ă s t o] z ă s t o «de-oare-ce» t o t e] În ms. t u t e c o p i ț e l e] În ms. c u p i ț e l e; am așteptă p   t c o v e l e (cf.⁴ /61) «potcovele» (nu «copitele»!) m ă i m u n d (rostit: m u n) n e g o - l' (în ms. n e g o ă l') m ę r e «mai mult decât i se cuvine» Pune virgulă înainte de s a m o «numai» Vengono a casa, egli va all'uscio, chiama il padrone di esser così buono d'alzarsi, che   un viandante e che il cavallo gli perdette tutti quattro [i] ferri ...

9. l u h l ă p   i] În ms. l u h l a p ă ț u p a c - l] În ms. p a c ă l primul i e = gospod ru, al doilea = fr tele m a f r   t e l e] În ms. m a n u - m -   - e f r   t e l e l u m p   i «chefui] Deși nu pot atest  un *lumpati în croătește, probabil c  acest germanism (austriacul

«lumpen») există și la Slavii din Istria. [Traducerea lipsește].

10. pițór] În ms. pițore; forma articulată e pițorle
Il padrone si alzò e mise i ferri sulle mani e sui piedi del cavallo.

11. Șterge punctul după fa c ú t - a l' - a lăt] În ms. lăt l' - a
a c â s e] În ms. c â s e... Egli lo pagò ed andò [a] cavalcare an-
cora un poco e poscia gli cavò dalla testa le redini e la mandò a casa.

12. zis] În ms. ziš smocvi «smochine» Singularul este smoc-
ve, care însemnează și pomul (smochinul) La matina il padrone
dice alla moglie: levati [e va a] cucinare il caffè. Ma essa gli dice: da
[dà] loro fichi ed acquavita perchè mi duole la testa.

13. osn] În ms. osăn ke nu pote] În ms. ke iâ nu pote,
perche l'el' (sic! cf. II § 88) a pezëit cópitele Verso
le ore otto il padrone la manda [a] chiamare, che si levi che bisogna far
merenda, ma essa dice: che non può (perchè le pesavano i ferri).

14. măr bocúnure] În ms. mărle bocúnurle; e deci
posibilă și construcția cu forma articulată după «amândoi», ca la Daco-
români, cf. II § 209 b Il più giovane viene in bottega e dice al pa-
drone: che diavolo ha vostra moglie, io le vidi su ambedue le mani
dei pezzi di ferro.

15. si - l'] și iâ'... iâ - l' zițe: «strige - sm»] În ms. iâ
zițe a lui: «te nu stiî ke m - n - ai tu senoți pus pre
măr?»; e iê - l' zițe: «cum?» e iâ - l' zițe: «strige sãm.»
Egli va a vedere e le dice: cosa hai sulle mani? Ed essa gli risponde:
non sai che me li hai messi tu? Egli le domanda: come? Ed essa gli
dice: sono strega.

16. si - n] În ms. si ăn Pune virgulă după strige Ed
egli va in bottega e dice ai fratelli: prendete quel grande martello, ucci-
detela e seppellitela nel cantone di casa; quando è strega, giaccia!

32.

1. mazila «coloare» (= cărbune) < cr. *mazilo*, cu același sens
se nemaze' «se ung, se murdăresc» < cr. *namazati* — *na-
mažem*, cu același înțeles prico briga (rostit briya), fără
(în ms. tăr) za nú] Tradus de Belulovici în nemțește prin: «über
den Berg, ihr nach!» frike - l'] În ms. frike al' din pode
(= po «jumătate» + de), subînțeles căle «din mijlocul drumului»

plegni - se «să se plece»; pentru etimologia cuvântului cf. II §
201; Belulovici aveà conștiința că verbal acesta nu-i de origine slavă.

2. ponăț «miez de noapte», cf. cr. ponoć = germ. «Geister-
stunde» se pure ocoli de sire un obrúț (< cr. obruč) si
se le vede (tip. vede) tote = it. «si pone attorno di se [attorno
a sé] un cerchio e se le vede tutte» nuse more' spure,
ke se se re spure... = it. «non si deve raccontare, perchè
se si raccontasse...» restărgni «sfâșià»] În ms. restrăgni.

3. leg ă] În ms., adăugat, în parenteze: ă n țin ze trei ov ės «trei fire de ovăs» pobalí «a rupe de pe crângi» < cr. *povaliti* = germ. «niederschlagen, niederreißen» (cf. al nostru *prăvăli*).

4. ărăt] În ms. ărt «arta, măestria» țăsta m ęre cu s ănzele (tipărit s ănzele) «aceasta (= măestria de a fi strigoaică) se moștenește deodată cu s ăngele».

33.

1. se ărăt (cf. II § 14)] În ms. se ę ărte ę «măestria sa» s ă p a «suflarea» (< cr. *sapa* = it. «alito, fiato, esalazione»)] În înțelesul religios-creștin al germ. «Seele» se întrebuițează și la Istroromâni numai cuvântul suflet musca «musca»] Pluralul e must ă n - e] În ms. ă n ię La sfârșit eră scris, dar mai pe urmă a fost șters (căci roșu e «răsul», cf. ²⁵/₁): strigonu ă i rois «strigoii e roșu».

34.

ă n bet ăre ę vreme] În ms. ă n antich i tempi ță l e (în ms. ă l') veri ă «aceea se întâmplă» (propriu de veneă) r ę fost fi «ar fi putut fi» (II § 247).

35.

1. Risu «răsul»; animalul acesta trece de monstru; din cauza dinților săi rânjiți, se zice că el «râde», ceea ce explică apropierea, prin etimologie populară, la noi, Dacoromâni, între r ăs < sl. *rysŭ* și r ăs < lat. *RISUM un om*] Rostit u - nom de c ănd «când» mergu (rostit meryu)] Subînțeles omiri se pricri zescu «își fac cruce»] În A. prikrizit = it. «fare la croce» slidí mi-a fost tradus de Belulovici prin it. «fiatare»; înțelesul aici e de «trage cu urechia», cf. cr. *sljediti* «a urmări», în A. sledi = it. «ascoltare» și «origliare» s ănzele] s ănzele țela istu, adică risu pa ısi nu mi-a putut fi explicat de Belulovici, cf. cr. *pajaski* = de (planta) *Ailanthus glog*] În ms. klog < cr. (și în A.) *glog* «mărăcine (crataegus)» pehní-l «împungându-l» Belulovici susține că acest verb nu-i de origine slavă; totuși el se găsește și în A. pehnit = it. «battere» (cr. literar *pehnuti* «a împunge, a împinge»): Pe acela (răs) l-ai putea ucide (propriu: înjunghia) cu o țepă de mărăcine de *Ailanthus*, împungându-l cu ea, însă nu pe din nainte, ci pe din apoi risu - i] În ms. risu ă i c ănd l' i se zi ę «când îi vorbești».

1. Pentru mórina (în A. morá), cf. «moroiiul» dacoromân. Interesantă alternarea lui cristiiân «creștin = om», cu om de țîțej] În ms. de țîța; tot așa se-re-vo și damarețe] au în ms. forma se-ra-vo și damarațe] nu pote ni măcni cu sire «omul nu se poate nici mișcă» (propriu: «nu poate nici mișcă cu sine»)] În A. maknut se = it. «muoversi».

Îndreaptă punctuația în modul următor: vike'. e se re vo ie pute' cață, magari cu un zâzet — ma se re vo cață, nu cuteze] popraví, perke se ie re] popraví, iã re] scapã — re vo conoste cãre-î] (în ms. cãre] ăi) nu cuteze] În ms. nu cuzete, o greșală de scris, căci «cuget» și «cugetă» nu există la Istroromâni popraví mi-a fost tradus de Belulovici prin germ. «verbessern», sens pe care-l are și cr. *popraviti*, dar care la locul acesta nu se potrivește.

2. zupãna e nevasta zupãnului «primarului», cf. ^{23/9}* Pune virgulă înainte de za plãcu «ca rãsplãtã» a dilft «a împãrțit»] În A. dilit = it. «spartire» stãr «gãleatã» < cr. *star* (it. *stajo*) vãrț «ulcior» < cr. *vrẽ*.

1. devedij] deveti grob «mormânt»] Din cr. *grob*; pentru «groapã» au și Istroromânii cuvântul grope] trgovã] În ms. tãrgovãț] (tot așa ^{37/2}) «negustor».

2. fost a] fost-a za zivl'eue] În ms. za zivl'eúu cf. II § 127 magazinu de saco «magazin universal, în care se vind de toate»] În A. sako = it. «tutto» țir-a] În ms. țire a si cúmatru lui gané e ie-l' zite «și cumãtrul lui îi spune (cã e ucodlac), la ceea ce el (ucodlacu) îi zice» cume «cumetre» cf. II § 126] În A. kume = it. «compare» fețor] În ms. fečor cúmatru-l'] În ms. cúmatru] ă' iõ res pucni ca si ovu «aș pocni (m'aș sparge) ca un ou împuțit»] În A. puknut; se zice un ov, do ove, articulat ovu (sing.), óvale (plur.) vipt mi-a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Art Getreide», fără să-mi poată precizã ce fel de «bucate» se înțeleg subt această numire; dar știa să-mi spunã cã iețmic este «orz» și trukiña este «porumb» atę dumíreke «în Dumineca urmãtoare» ănrũ ie «îna-intea lui» (a ucodlacului) usa si ie] În ms. usa e ie si ke męre fãre, construcție eliptică pentru si vã ke męre fãre «și [vrea] să meargã afarã = și dã să iasã» zetulít-a «a rãcniț, a mugit»] În A. zatulit = it. «gridare» (în croãțește nu pot atestã un **zatuliti*, ci numai simplul *tuliti*, care are sensul — derivat —

de «a mugi» și înțelesul primitiv de a «buciumă» (propriu «a face tu-tu», cf. germ. «tuten»), care se recunoaște în *tulnicul* nostru din Munții Apuseni, cf. DR. V 423 procler a fi «afurisit să fie (cf. II § 237) otăine «taine, secrete» < cr. *otajna* cu același înțeles.

3. de când «după ce» târpi. veče] târpi veče e «nu l-a mai putut suferi și...»; în A. trpet = it. «soffrire» l'is-a... potânzít «i s'a plâns» cf. II § 199 po imenu «pe nume»] Tot așa în croățește si-l'zițe] În ms. si-ăl'zițe nuntru] În ms. ănuntru mes-a-n] În ms. mes-a-ăn chîgele «cărțile sfinte»] În înțeles de «carte (profană)» se întrebuițează liber l-a zecânt'e] it «i-a cântat (cântece bisericesti)»; nu corespunde lui «descântă» al nostru.

4. dozoví «chemă înapoi» În croățește pot atestă numai verbul simplu *zovnuti* «a chemă», nu și compusul lui cu do-: Dacă ucodlalcu ar putea sări, înainte de a-i fi cântat cântece bisericesti, peste al nouălea hotar, atunci nimeni nu l-ar mai putea chemă înapoi.

38.

1. bodl'azi e ziua dinainte de Ajunul Crăciunului (ital. anti-vigilia di Natale); formația cuvântului mi-e neclară struc'l'i mi-a fost explicat de Belulovici prin cuvântul ital «gnocchi» (= germ. Nockerl) < cr. *štruklji* (din germ. Strudel?), în cr.-istr. *štrukalj* «cibi farinacei genus» Bartoli, P. 80 fazó «fasole», are pluralul fazole; în A. fașul vilija boiža «Ajunul Crăciunului», propriu «veghea (= vigilia) dumnezeiască» (cr. božji) bacalâi (numai la plural) «batog» < cr. *bakalaj* < ital. *baccalà* verze e altă mâncare decât capúz (aceasta din urmă corespunde «verzei» noastre): verzele nu făcu glavița (= căpățână) cf. Popovici II 165. Belulovici îmi spune că verze = it. (venet) verza, despre care cf. II § 199 svi-țele «luminile»] În ms. svițile polnočnițe «slujba de miază-noapte la Crăciun» (la catolici)] Din cr. *polnočnica*, în ms. polotnițe (transcriere greșită) mergu] Rostit meryu veselescu «petrec cu veselie»] Lui Belulovici îi e curentă numai forma reflexivă veselescu se, ca cr. *veseliti se* tote usele] În ms. tot us; după Belulovici, se poate zice și tote use nespravescu «adună», deci cu sensul lui spravi < cr. *spraviti se* «a se adună»; în A. naspravit podilescu «împart»] În A. podilit = it. «spartire».

39.

2. ió-m] În ms. ió-n nis] În ms. niš (tot astfel ^{39/5}).

3. pulent'e] În ms. pulenta zebelí mi-a fost tradus de Belulovici prin ital. «condire», cf. cr. *zabijeliti*, în A. șabelit, cu acelaș sens.

4. prǎgu «pragul» În A. prah = it. «soglia» mai mund muŋcǎ] Rostit mai mun muŋcǎ, cf. ³¹/₈.
5. tiŧ «tocmai» vǎl'e «chiar» pira la] În ms. pira ncl'is-a] În ms. ǎncl'is-a.
6. meş] În ms. meş (tot aşǎ ³⁹/₉) lopeŧ «grajd» < cr. *lopa* «ovċja staja» (Rjeċnik).
7. leŋne] În ms. lamne (tot aşǎ ³⁹/₈) ǎntru «în»] În ms. fra (italienism).
10. ŧe] În ms. ċe.

40.

Obiceiurile la nuntǎ, cuprinse în această bucatǎ (cf. şi cele culese de Bartoli şi de Glavina, în acest volum p. 82-83 şi 226-228), au fost traduse în italieneşte de I. Belulovici. Dau în cele ce urmeazǎ întocmai această traducere, împreună cu câteva note:

1. ŧǎŧe] În ms. ċǎċe (de amândouǎ ori) ntrebǎ] În ms. ǎntrebǎ se cliŧescu «li se fac strigǎrile»] Din cr. *kličati* — *klicem* «strig», în A. kliŧat = it. «chiamare» dumireke] În ms. dumireca (cf. II § 21) prosti e pluralul lui prosǎŧ «peŧitor» < cr. *prosac* (în A. prosaŧ, cu plur. prosti); în manuscris, în parantezǎ, omir Una ragazza, quando si sposa, primieramente si conosce col giovane, poi il padre e la madre della ragazza vanno a domandare [a]i genitori del giovane se sono contenti, poscia vanno dal prete e fanno... ed una domenica due amici del giovane [vanno a] domandarla.
2. ŧeli] ŧel'i; în ms. ċeli Quei due amici vengono dalla giovane, dicono: buon mattino, volete dare vostra figlia al nostro amico?
3. cl'emeŋ-n] În ms. cl'emeŋ ǎn feŧiŧe] fêŧiŧe de colǎŧe pobireŧi (în ms. pobiraŧi) «sǎ adune pentru covrigi»; singularul este colǎc cmet (< cr. *kmet*) e orice ŧǎran cu casǎ, orice «gazdǎ».

I genitori della giovane li chiamano in casa, danno loro [da] merendare, una rosa, e vanno a messa; a pranzo vanno anche dalla giovane. Poscia la ragazza va [a] raccogliere presso le case per i «kolazi».

4. iel] În ms. ǎl' ŧǎsprave' «le adunǎ» cf. ³⁸/₁] În A. spravit = it. «radunare» Le danno grano, segala, riunisce questo, manda [a] macinare al mulino e poi fa i «kolazi».

6. dîveru «cumnatul» (= fratele mirelui)] În A. dever = it. «cognato» din bǎŋke «dupǎ lada de mireasǎ» (cf. ²⁰/₁*)] Forma bǎnák se gǎseşte şi la Slavii din Istria, cf. Bartoli, P. 42 şi acelaşi, *Miscellanea Hortis* p. 917, nota 2 Una sera, prima di maritarsi, lo sposo ed il compare vanno col carro, [a] prendere la «bǎŋka». Li cucinano loro la cena, suonano.

7. Di sera, dopo cena, vanno via colla «bǎŋka» presso lo sposo.

8. ure în ms.; Belulovici preferǎ ur La mattina seguente [i] parenti dello sposo si riuniscono, merendano dallo sposo, sparano delle

pistole, poi verso le dieci vanno dalla suocera, poi al «zacon», poi vanno [a] ballare, verso le 2 pom., vanno [a] pranzare dalla suocera; poi di nuovo [a] ballare.

9. s ęra] În ms. pacsęra nevesta-l'] În ms. nevesta ăl'] focu stăcnę '«atată focul» (tradus de Belulovici prin germ. «magen») în ms. e cu totul altfel: făcu-l' clecni «îi pune să inghenunche» zęgrnescu «coper»] În A. z ahronit = it. «coprire» si-l' zițe] În ms. ăl' ziče țățte] În ms. čăče (de două ori) a te] În ms. a tę (raportându-se la m ăie, nu la țățte) La sera, verso le 9, la suocera li chiama al focolare, li fanno inginocchiarsi, li coprono sulla testa, da loro la benedizione e dice alla ragazza: tu lasci tuo padre e tua madre e vai [ad] amare alții, guardati, sii migliore a quella madre e padre che troverai di quello che fosti ai tuoi.

10. pac] În ms. p ac tunțe Allora vanno dal[lo] sposo suonando e cantando.

11. usa-ncl'ise] În ms. uša ănc'l'ise lasă] În ms. l ăse gr ănițe «rămurică»] Din cr. *granica* (diminutivul lui *grana* «ramură»; și Croații zic fetei iubite *grano moja!*); cu o ramură înflorită e comparată mireasa *neca se smilvescu* «să se miluiască»] În ms. smilvescu Vengono, trovano la porta chiusa e dicono: Buona sera, se ci lascerete dormire, noi vi portiamo una bella fanciulla; essi di dentro rispondono che non hanno luogo ed essi di fuori di nuovo pregano, che non hanno dove dormire, che abbiano compassione di loro.

12. Li h a] li ha «bucată de loc (în formă de strat)»] Din cr. *lieha*; Belulovici l-a tradus prin it. «aiuola» explicând: locul se împarte în două părți, dintre care fiecare parte e o li h ę; ăntru do lihe ăi rovu (= șantul, brazda) din Uțca pira-n I ăzer «dela Učka-Gora (Monte-Maggiore) până în Lac (Lacul Cepici)» (Rămas netradus).

13. pl ăst enițe] În ms. pl ăsc enița (și, mai departe, pl ăsc enițe) mi-a fost definit de Belulovici prin «un brău lat și subțire»] În A. plas cenița; pl ăst enica e tradus în nemțește prin «grosses Leinentuch», v. Listele lui Bartoli s. v. *brău* potegn ę «trage»] În ms. potegna Poscia aprono ed entrano . . .

14. bra c a mi-a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Bruderschaft» < cr. *braća* (pluralul-colectiv al lui *brat* «frate») (Rămas netradus).

15—16. brent ę cf. ²²/₂* ț ętr t ę] În ms. ț ęt ărt ę «cio(s)-vărte» dvo ęe «o păreche» < cr. *dvoje* «doi, păreche» podvez n ę «jartieră» < cr. *podveznja* Il giorno dopo, il compare dopo aver dato dei doni del valore di cor. 20, le va a mostrare la fontana, donde prenderă d'ora innanzi l'acqua per i bisogni casalini. Così finisce lo sponsalio.

41.

Unele dintre numele și porecele din Susnievița mi-au fost explicate de Belulovici:

2. Pil'ar însemnează, după Belulovici, «cerșetor»; la origine e «mămular, boccegiu» < cr. *piljar*.
3. Beg o| Rostit be y o.
7. Lui Pil'at i se zice în batjocură: «Pil'at cu supa de năp, Pil'atițu cu supa de napițu».
6. kik însemnează «năut».
8. kebru însemnează «cărăbuș».
9. crâi «margine» < cr. *kraj*.
11. Porecla Sote se întâlnește și în Santa Domenica, sat la distanță de $\frac{3}{4}$ de oră de Susnievița. Ar putea fi o scurtare din cr. *soton*, *sotonjak* «satana»; cf. și cr. *šotka* «rață».
12. Barunu = baronul.
14. zhidar = croitor, cf. $\frac{16}{3}$ *. Purtătorul de acum al acestei porecle (Giuseppe Basici) nu se ocupă cu croitoria.
16. Pițon, cf. it. *piccione* «porumb».
17. Burada 19 cunoaște un Anton Estenta [citește Stenta].
18. Familia fraților Belulovici.
20. După Belulovici, un derivat din cr. *doje* «doi, păreche».
23. cumpâr = it. *compare* «nun».
25. colar «rotar» < cr. *kolar*, cu același sens.
28. zime < cr. *zima* «iarnă, ger».
29. biscop «episcop».
32. malec < cr. *mal* «mic»; i se zice «Malecu cu roșeș baretă».
34. boț «sticlă» < ven. *boza* (Byhan s. v. *botsē*), cf. *Jean la douille*, de unde piem. *Gianduja* (Bartoli).
35. făbru < it. *fabbro* «faur».
37. Blazinți sânt cei ce țin de familia lui Blasius; tot astfel Iurkinți, Beți, Pițonți, etc.
28. Burada 19 cunoaște pe un Mihaiu Iurman.
39. Amintit și de Burada 19.
40. Corenițu < cr. *koren* «rădăcină». Iosif Carciulic e pomenit și de Burada 19.
41. Cuvântul «bale» nu există la Istroromâni; pentru numirile derivate dela tulpina BAL - cf. II § 273.
42. Scuro < it. *scuro* «obscur, întunecat»; Giovanni Scalir pomenit și de Burada 18.
44. Șcavina < it. *schivina* «pătură groasă»; pe Bartolo Dianic îl cunoaște și Burada 18—19.
46. Despre Andrea Scrobe, cf. Burada 18.
51. Un Mihaiu Luxic e pomenit de Burada 19.
52. Banasera < it. *buona sera*.
54. crul' = chior.
56. Pe Bartolo Zvecic îl amintește Burada 19.

GLOSAR LA VOLUMUL I DIN «STUDII ISTROROMÂNE»

Glosarul ce urmează cuprinde cuvintele din textele publicate în vol. I și câteva adaosuri din „Notele” precedente, precum și puține cuvinte auzite dela Luigi Belulovici. Formele gramaticale fiind discutate în vol. II, nu se mai dau în acest Glosar, care urmărește numai scopuri lexicografice, căutând să precizeze înțelesurile, frazeologia și împărecherea cele mai obicinuite de cuvinte. Nu s’au dat nici etimologii, cunoscute

în cea mai mare parte din Byhan și Bartoli P. sau din vol. II ori din „Notele” premergătoare. În ordinea alfabetică, â se găsește sub *a* (însă urmând după acesta când aveam două forme de altminteri egale); â urmează după *a* (â); ć după *c*; ę după *e*; ĩ după *i*; l’ după *l*; ŋ și ñ după *n*; ș după *s*; ț după *t*. Asteriscul după o fracțiune trimite la „Notele” din acest volum.

A (â)

a interj. = $a \frac{5}{13}$; $\sim \dot{a} = da \frac{14}{4}$
a conj. = dar(ă) $\frac{5}{23} \frac{16}{10}$
a prep. = a, la; a cã s ę (s. v.); — (+ inf.) a II § 127; (înaintea dativului și a pron. posesiv și la dat. pron. pers.) al, a II §§ 124, 136 a, 140—141
 â b, - ę adj. = alb $\frac{16}{51} \frac{34}{1}$
 â c sb. = ac $\frac{1}{2}$
 (a) cã s ę adv. = acasă $\frac{4}{20} \frac{4}{30} \frac{4}{51}$
 $\frac{5}{1} \frac{8}{27} \frac{21}{24} \frac{23}{14}$
 (a) c a ț â vb. I = (trans.) a prinde $\frac{4}{74}$
 $\frac{4}{77} \frac{5}{31}$; (refl. + d e) a se prinde, a se acã ț a, a se apucã (de...) $\frac{8}{41} \frac{14}{7} \frac{39}{12}$; — (trans.) a apucã (pe cinevã cevã) $\frac{9}{1}$, a i se face (cuivã cevã) $\frac{19}{17}$; — (trans.) a cã pã ț a $\frac{5}{22} \frac{10}{33} \frac{40}{16}$
 (a) c m ó adv. = acum $\frac{6}{19} \frac{9}{16} \frac{10}{36} \frac{16}{71}$
 $\frac{18}{48}$. || Cf. a c m o ț e, a h m ó, a h m o ț e
 (a) c m o ț e adv. = acum $\frac{4}{14} \frac{4}{21} \frac{8}{11}$, (opus: m â ŋ c e) $\frac{13}{36} \frac{18}{50} \frac{28}{9}$. || Cf. a c m ó, a h m ó, a h m o ț e
 (a) d u r â vb. I = a duce cu sine, a conduce $\frac{9}{2} \frac{23}{10} \frac{23}{13}$. || Cf. (a) d u ț e

(a) d u ț e vb. III = a aduce $\frac{5}{13} \frac{5}{19}$
 $\frac{7}{12} \frac{7}{34} \frac{7}{35} \frac{8}{12} \frac{17}{35}$. || Cf. (a) d u r â
 (a) f â r ę adv. = afarã $\frac{4}{50} \frac{4}{32} \frac{13}{6} \frac{17}{34}$
 (a) f l â vb. I = a aflã, a gã si $\frac{4}{35} \frac{4}{53}$
 $\frac{4}{60} \frac{4}{61} \frac{4}{69} \frac{4}{70} \frac{4}{72} \frac{4}{74} \frac{4}{90} \frac{20}{15}$
 $\frac{20}{20}$; (refl.) a se aflã, a se pomeni $\frac{6}{29}$
 a h interj. = ah! $\frac{12}{37}$
 a h a interj. $\frac{20}{13}$
 (a) h m ó adv. = acum $\frac{12}{10} \frac{16}{66} \frac{18}{8}$
 $\frac{28}{10}$. || Cf. a h m o ț e, a c m ó, a c m o ț e
 (a) h m o ț e adv. = acum $\frac{13}{10} \frac{21}{23}$
 $\frac{30}{28}$; atunci $\frac{18}{21}$. || Cf. a h m ó, a c m ó, a c m o ț e
 a ĩ interj. $\frac{10}{21}$; ba (da) $\frac{1}{16}$
 a l a conj. = dar $\frac{9}{26}$, (+ k e) $\frac{39}{7}$. || Cf. a l i
 a l a interj. = heil! $\frac{1}{8} \frac{2}{23} \frac{16}{41}$; haida $\frac{28}{9}$, (repetat) $\frac{20}{14}$
 a l i conj. = sau $\frac{4}{25} \frac{6}{7}$, $\sim \sim =$ sau... sau $\frac{4}{72}$; — dar $\frac{29}{12}$. || Cf. a l a ²
 a l m e n o adv. = cel puțin $\frac{7}{11} \frac{7}{13}$
 a l o r a adv. conj. = atunci (se..., \sim) $\frac{8a}{24} \frac{32}{3}$. || Cf. s a, t u n ț e
 (a) m â ŋ c e adv. = mai nainte $\frac{4}{43} \frac{7}{7}$, (opus: c m ó ț e) $\frac{13}{36}$; \sim n e g o —

- înainte de a... $4/61$ $6/19$ $12/34$ $40/6$; ma i
 a m â ĩ ĩ c e = mai întăiu $40/1$
- a m i n d o ĩ, fem. a m i n d o num. =
 amândoi, amândouă $8/32$ $17/37$ $21/14$ $36/2$
- ă n s b. = an $6/10$ $10/15$ $30/12$
- ă n d i t s b. = tindă, ambit (în Transil-
 vania), antreu, sală (Mold.) $13/0$
- ă n ț (a) a d j. = aici $4/81$ $7/33$ $15/17$ $23/10$
 ||Cf. i ĩ e n ț (a), a ț i ĩ a, (opus) c o l e ț',
 c o l o
- a n t o s n a c s b. = Ianuarie $29/4$
- a ũ k e = încă, și $4/25^*$ $39/9$, tot $11/10$. ||
 Cf. i ĩ k e, n a ĩ c a
- ă ũ e l s b. = inger $3/3$ $12/30$ $16/64$
- a p a r â v b. I = (refl.) a (se) apăřă $24/3$
- ă p e s b. = apă $4/48$ $7/6$ $7/26$ $21/2$
- a p o ĩ a d v. = (la comparativ) m a ĩ ~
 = mai târziu, în urmă, la urma urmelor
 $1/35^*$ $12/13$ $30/16$. ||Cf. r a p o ĩ, r o p o ĩ,
 p o c l e
- (a) p o p e a d v. p r e p. = aproape (m a ĩ
 ~) $12/11$ (~ d e) $18/47$ $20/17$
- a r â v b. I = ară $5/16$ $22/5$
- (a) r a t â v b. I = arătă $2/45$ $12/43$ $17/18$
 $22/4$, $22/11$, (refl.) l ' i s - a r a t â t $6/35$
- a r a t â ĩ s b. = arător, plugar $5/13$. ||Cf.
 t e z â k
- ă r â t s b. = meșteșug, artă, măestrie
 $16/6$ $32/4$ $33/1$. ||Cf. â r ț e
- ă r d e v b. III = arde $8/38$ $9/15$ $13/34$ $20/11$
 $38/1$. ||Cf. p a l i, z g o r i
- a r e t s b. = berbece (nebătut) $22/20$
- (a) r m â r s b. = dulap $5/8$ $5/9$
- a r m o n i k e s b. = armonică $16/29$
- ă r ț e s b. = meșteșug, artă, măestrie
 $33/1$. ||Cf. â r â t
- (a) s â a d v. c o n j. = așa, atât de (tare)
 (+ a d j.) $4/37$ $8a/19$ (+ v b.) $6/16$; — așa,
 astfel, în felul acesta $4/48$ $4/49$ $5/1$, s i ~
 n r e ĩ ĩ c e = și așa mai departe $12/36$,
 ĩ o - m f a c ú t ~ s i ~ = am făcut
 așa și așa... $18/13$; — (concluziv, după
 propoziții condiționale) $20/20$. ||Cf. s a,
 a s â v
- (a) s â v, - e a d j. = așa, asemenea, astfel,
 atât de $2/40^*$ $4/77$ $5/34$ $6/10$
- (a) s c u n d e v b. III = ascunde $4/31$
 $5/4$ $5/8$. ||Cf. s c u n d a v e ĩ
- (a) s c u t â v b. I = ascultă $4/4$ $8/16$ $9/3$
- a s e v s b. = proprietatea sa $18/7$. ||Cf.
 a t e v
- a s e ř a a d v. = într'o seară, seara $20/1$
- (a) s e ř e a d v. = aseară, în seara pre-
 cedentă $4/8$ $12/28$
- ă s i r s b. = măgar, asin $10/43$ $15/18$ $27/3$
- (a) s t e p t â v b. I = așteptă $5/26$ $8/25$
 $9/30$ $22/35$; (+ k e) a așteptă să... $4/39$
- ă s t e s e ř a a d v. = astăseară $20/4$
- ă s t e z (e) a d v. = astăzi $20/5$, în ziua de
 astăzi $10/45$
- ă t, - e, - o n p r o n. = alt, altă, (neutr.) alta,
 altceva $4/19$ $4/35$ $5/13$ $26/10$, (u r... ~)
 $4/53$. ||Cf. ț e s t a â t, ț e l a â t; —
 al doilea, a doua $8/8$ $13/7$, următor
 $37/2$. ||Cf. d o ĩ l e, â t e ț - z i
- a t e v s m. = proprietatea, averea ta
 $18/10$. ||Cf. a s e v
- ă t e - z i a d v. = a doua zi, ziua urmă-
 toare $1/4^*$ $5/7$ $12/1$ (o â t e ț z i = o altă
 zi $1/4^*$)
- (a) t u n ț e a d v. = atunci, apoi $5/9$. ||Cf.
 a l o r a, s a
- (a) ț i ĩ a a d v. = aci $5/10$ $23/7$, acolo $4/79$
 $8/7$ $21/17^*$. ||Cf. â n ț a, ĩ e n ț a
- (a) v e ĩ v b. II = a avea $2/21$ $3/2$ $4/53$ $4/72$
 $4/69$; când a v u t z a m u r i
 $3/2$ = când a trebuit să moară; â r i
 z a l u c r â $21/8$ = ai (= trebuie) să
 faci; t u - l â r i l â $12/55$ = tu ai să-l
 iai (= îl vei lua)
- a v l â t s b. = aluat $26/19$
- a v z i v b. IV = auzi $4/4$ $4/70$ $4/74$ $12/21$ $30/28$
- (a) z u t â v b. I = ajută (cu acuzativul
 persoanei) $7/42$ $18/13$ $18/54$, (cu dativul
 persoanei) $5/31$

Ă

ă interj! = ăra! $1/18$ $11/8$

(ă) m n â v b. I = a umblă, a merge $4/66$
 $5/24$ $6/20$ $7/13$ $12/9$ $12/10$ $24/2$, ~ s u s = a
 se urcă $4/74$, ~ c â t r a... = a umblă
 la (cinevă), a frecventă pe (cinevă)

- $^{6/28}$, ~bire = a umblă s. merge
cuivă bine $^{17/47}$; — a plecă $^{29/4}$
- (ă) mnav e' i vb. IV = a umblă (me-
reu) $^{15/1}$ $^{17/46}$
- (ă) mnănda = pe jos, pedestru $^{4/86}$
 $^{4/73}$. || Cf. mere, pasă, homo
- (ă) mpó i adv. = înainte, începând $^{6/13}$
- ămprevăle adv. = pe jos $^{20/16}$. || Cf.
zos, ănzdolu
- (ă) mprinde vb. III = a aprinde,
a da foc $^{10/43}$ $^{22/28}$. || Cf. zepali
- ămprins, -e adj. = aprins $^{24/4}$
- (ă) mpunto adv. = exact $^{32/2}$ $^{9/24}$ *. ||
Cf. in punto
- (ă) n prep. = în, întru $^{4/23}$ $^{4/29}$ $^{4/33}$. || Cf.
ăntru
- (ă) namur e' i se = a se amoreză $^{6/16}$
- ăncărcă vb. I = a urcă în cărcă
 $^{29/11}$
- ăncărcăt, -e adj. = urcat în cărcă
 $^{29/11}$
- (ă) ncl'ide vb. III = închide $^{24/8}$
 $^{26/4}$ $^{37/2}$. || Cf. resc'ide, zec'ide
- (ă) ncrun i vb. IV = încunună $^{5/16}$
 $^{5/17}$. || Cf. ocrun i
- ănfati adv. = de fapt, când colò $^{6/29}$
|| Cf. infati
- (ă) niurbă vb. I = a întâlni (cu acu-
zativul persoanei) $^{4/69}$ $^{7/15}$ $^{18/12}$. || Cf.
imbat i se
- (ă) nmest i vb. IV = a îmbrăcă
(trans.) $^{27/8}$; (refl. + de) a se îmbrăcă
 $^{19/24}$, (+ ă n) a se îmbrăcă în ceva
 $^{16/67}$ ca ceva $^{10/25}$. || Cf. respol'ă
- (ă) nmest it, -e adj. = îmbrăcat $^{6/3}$
 $^{13/17}$ $^{39/27}$
- (ă) nmestive' i vb. IV = a îmbrăcă
 $^{12/41}$
- (ă) nmeț a vb. I = (trans.) a învăță; ~
ăncri i ă nfi i e = a da educație
 $^{1/17}$ $^{1/25}$; (refl.) a se învăță $^{29/12}$,
(+ za) a învăță meseria de... $^{16/3}$
- (ă) nmețave' i vb. I = (trans.) a
învăță; ~pă m i n t a = a crește, a
educă $^{4/53}$; (refl. + inf.) a se învăță,
a învăță meseria de... $^{31/1}$
- (ă) nmisă vb. I = a visă: l' i s - a
nmisăt de... $^{12/4}$
- (ă) nre Ń e adv. = înainte $^{4/66}$ $^{4/70}$.
~de... = pe dinainte $^{35/1}$, mai de-
parte $^{12/26}$. || Cf. re Ń e, ă n t r u
- ăns, -e pron. = însuși $^{4/39}$ $^{16/52}$ $^{23/9}$,
însuși $^{7/13}$; însuși sau singur $^{18/54}$
 $^{20/15}$; singur $^{2/27}$ $^{10/35}$ $^{26/17}$; ă n s c u
- sire = în sine(a lui) $^{7/13}$ $^{9/16}$
- (ă) nsură vb. I = (trans.) a însură,
a mărită (pe cinevă) $^{16/57}$; (refl. + d u
- p a s. s c u p a = împreună) a se însu-
ră (despre bărbat s. despre bărbat
și nevastă împreună) $^{2/47}$ $^{6/6}$ $^{8/46}$ $^{11/7}$,
a luă de nevastă $^{18/54}$, a se mărită
 $^{6/4}$ * $^{16/57}$. || Cf. (ă) nsurave' i
- (ă) nsurave' i vb. IV $^{2/47}$ *. || Cf.
(ă) nsură
- (ă) ntrebă vb. I = a întreba (+ acu-
zativul persoanei) $^{19/21}$ $^{50/16}$, (+ ț e)
- $^{4/22}$, (+ i u v e) $^{4/66}$ $^{4/69}$, (+ c u m)
- $^{29/10}$, (+ ke ț e) $^{3/4}$ $^{4/8}$ $^{29/6}$, (+ acu-
zativul persoanei și + s e) $^{18/36}$; — a
- cere (+ dativul persoanei și acuza-
tivul obiectului) $^{3/4}$ * $^{4/56}$, (+ acuza-
tivul obiectului și al persoanei) $^{3/4}$ *
 $^{16/34}$; a cere de nevastă (+ acuzativul
- persoanei) $^{29/1}$; a rugă cerând (+ z a +
inf.) $^{11/1}$ $^{12/22}$; — a rugă (+ acuza-
tivul persoanei) $^{11/15}$, (+ acuzativul
- persoanei + n e c a) $^{19/27}$ $^{29/8}$, (+
n e c a) $^{39/2}$
- (ă) ntrebave' i vb. IV = a întreba
(mereu) $^{4/33}$ $^{9/25}$ $^{19/22}$
- (ă) n t r u prep. = înainte $^{2/30}$ * $^{4/90}$
 $^{7/26}$ $^{8/38}$ $^{16/62}$ $^{16/65}$ $^{18/45}$ $^{20/5}$ $^{27/13}$. || Cf.
(ă) nre Ń e
- (ă) n t r u prep. = în, întru $^{6/4}$ $^{7/7}$ $^{17/39}$
 $^{20/12}$ $^{30/23}$ $^{39/8}$; între $^{2/30}$ * $^{27/13}$. || Cf. ă n
- ă n ț i n z e vb. III refl. = a se încinge
 $^{29/2}$ $^{32/1}$ *
- (ă) n u n t r u adv. = în(ă)untru, înlăuntru
 $^{4/21}$ $^{4/35}$ $^{4/57}$ $^{8/5}$ $^{8/8}$ $^{8/9}$ $^{8/26}$ $^{21/12}$ $^{37/3}$. ||
Cf. dinuntru
- ănzdolu adv. cf. zdol
- ărde vb. III refl. = a râde $^{5/13}$ $^{35/10}$.

(cu dativul persoanei) a râde de cineva

$^{22/14}$ $^{28/8}$

ărpeş sb. = piatră, stâncă $^{1/11}$ $^{5/28}$ $^{7/33}$
 $^{18/17}$ $^{32/1}$

B

băbeş sb. = babă $^{4/56}$ $^{6/20}$

bacalâi sb. pl. = batog $^{38/1}$

baladúr sb. = pridvor $^{5/9}$

bândeş sb. = parte $^{4/66}$, la o ~ = la o parte $^{9/18}$. || Cf. pârte

bârkę sb. = ladă de mireasă $^{40/6}$ $^{40/7}$. || Cf. scriñe

baretę sb. = beretă $^{41/32}$ *

bârkę sb. = barcă, luntre $^{4/34}$. || Cf.

bârkiţę

bârkiţę sb. = barcă mică, cin $^{14/5}$. || Cf. bârke

barún sb. = baron $^{41/12}$ *

base'riķę sb. = biserică $^{6/17}$

basta adv. = ajunge! $^{10/37}$; ~ neca s. se = numai să... $^{13/27}$ $^{21/13}$

bâte vb. III = a bate, a mână (boii) $^{22/5}$ $^{22/12}$

bârhân sb. = rochie $^{27/8}$ * $^{27/14}$

bârşę sb. = pungă, traistă $^{29/4}$. || Cf. brşę

băt sb. = bătă, ciocan, maiu $^{3/4}$ $^{18/38}$
 $^{24/3}$ $^{31/16}$

băţvę sb. = bute, butoiu $^{17/13}$ $^{28/11}$
 $^{39/11}$ $^{39/12}$. || Cf. băţviţę

băţviţę sb. = butoiuş $^{39/9}$. || Cf. băţvę

bedast, -ę adj. = nebun, prost $^{5/5}$
 $^{9/13}$ $^{28/8}$

beń adv. = bine $^{17/28}$, (mai ales ca exclamaţie): bine! $^{1/19}$ * $^{8/20}$ ~, bire-î! $^{4/13}$, va beń (= ital. va bene) = (e) bine! $^{82/20}$, nu face nimic! $^{22/33}$, ~, birel $^{10/33}$. || Cf. bire

berí vb. IV $^{4/26}$ *. || Cf. berivę'í, zberí

berivę'í vb. IV $^{4/26}$ *. || Cf. berí, zberí

besędeş sb. = vorbă, cuvânt $^{4/74}$, s-a

dăt vęra si besęda = şi-au făgăduit în mod solemn $^{27/1}$

bęstię sb. = animal $^{18/50}$

betăr, -ę adj. = bătrân, vechiu $^{4/7}$
 $^{4/34}$ $^{4/53}$ $^{4/56}$ $^{4/60}$ $^{6/10}$ $^{12/9}$ (întrebuinţat numai ca adjectiv, în opoziţie cu tirar sau cu no(v), cf. $^{1/11}$ *). || Cf. stâr

bę vb. II = a bea $^{8/12}$ $^{9/29}$ $^{12/14}$ $^{17/11}$
 $^{16/41}$ $^{19/33}$ $^{19/34}$ $^{21/6}$. || Cf. popí, nepí

bicâr sb. = măcelar $^{22/17}$

birarię sb. = berărie $^{10/22}$

bire adv. = bine $^{4/13}$ $^{4/38}$ $^{10/38}$, (= liniştit) $^{10/43}$, (= tare) $^{18/30}$, (= recomandabil) $^{24/2}$, vrę ~ = a iubi $^{4/44}$. || Cf. beń

bire sb. = bine $^{30/2}$

biscop sb. = episcop $^{41/29}$ *

biţ sb. = biciu $^{5/1}$ $^{5/7}$

biţvę = ciorap $^{10/4}$ $^{40/16}$

bivę'í vb. IV = a trăi, a locui $^{1/9}$ *
 $^{10/9}$

blăgę sf. = vite $^{6/1}$ $^{15/8}$ $^{21/15}$

blagońa: blazi si ~ de tire = ferice de tine! $^{8/44}$

blăgoslov sb. = binecuvântare, blagoslovenie $^{18/58}$

blât(ă)n, -tnę, -tno = murdar, scârnav $^{6/3}$ $^{30/8}$ $^{30/28}$; pre blâtno = pe murdărie $^{16/46}$

blazi: ~ (si blagońa) de tire = ferice de tine $^{2/40}$ $^{8/44}$

bo sb. = bou $^{5/1}$ $^{5/16}$ $^{9/2}$ $^{15/8}$ $^{22/5}$

bob sb.: un ~ de = o bucată de... $^{8/45}$ $^{17/30}$

bocún sb. = bucată $^{24/3}$ $^{24/4}$ $^{31/14}$

bodl'azí sb. = ziua dinainte de Ajunul Crăciunului $^{38/1}$

bog sb. = Dumnezeu (în anumite locuţiuni, încolo: Domn); ~ dai sri-ću $^{5/18}$ (şi scurtat: Bog $^{10/22}$) = noroc să dea Dumnezeu! rămas bun!

hvala bogul = laudă, mulţămintă Domnului $^{8/33}$, ~ zna = Dumnezeu ştie $^{10/33}$. || Cf. boguţuvai

bogât, -ę adj. = bogat $^{10/14}$

bogatię sb. = bogăţie $^{10/24}$

bo gu ʃ u va i = Doamne fereşte! ¹³/₃₀
 bo i zi, -e adj. = dumnezeiesc ⁹/₅ ²⁸/₁. ||
 Cf. (opusul) v r a i z i
 bol (ă)n, -n e, -n o adj. = bolnav
⁵/₂₀ ²¹/₂ ²³/₁₄; (subst.) ⁷/₁. ||Cf. (opu-
 sul) s ă r
 bome interj. = zău! iată ⁹/₆ ¹⁹/₄₄. ||
 Cf. bora, na mo i u d u s u
 bora interj. = într'adevăr, zău ⁵/₂₁. ||
 Cf. bome, na mo i u d u s u
 borbít adv. = poate ⁴/₉₅ ⁶/₂₃ ^{8a}/₈. ||Cf.
 borke
 borke adv. = poate, doară ²³/₁₀. ||Cf.
 borbít
 bos ke sb. = pădure ⁴/₆₈ ⁸/₂₀
 bo ʃ e sb. = sticlă, carafă ⁹/₁₃ ¹⁵/₂₂. ||
 Cf. butil'e, bo ʃ i ʃ e
 bó ʃ i ʃ e sb. = sticluţă ²¹/₂. ||Cf. bo ʃ e
 bră ce sb. = tovărăşie, societate ⁴⁰/₁₄
 bră i de sb. = viţă de vie ¹⁸/₂₁
 bra i ne moi = frăţiorul meu ²³/₁₃
 bră v, -e adj. = brav, viteaz ^{8a}/₁₉
 bră v sb. = brâu ²⁹/_{2*}. ||Cf. c ă ni ʃ e
 brec sb. = căne ⁴/₄₂ ¹⁷/₁₉ ²²/₄
 bre n ʃ e sb. = vas de lemn de cărat
 apă ⁴⁰/₁₅
 brig sb. = munte, deal ¹³/₃₃ ¹⁸/₁₇ ³²/₁. ||
 Cf. codru
 briz ă n, -z n e, -z n o adj. = întristat
²²/₈
 br se sb. = pungă, traistă, sac ¹⁸/₆₀
¹⁶/₆₉ ²⁶/₁₃ ²⁸/₁₅. ||Cf. b ă r s e
 budile sb. plur. = maţe ²²/₂₃
 bul ă z sb. = cale strămtă, potecă ²³/₄.
 ||Cf. cl ă n ă ʃ t
 bur, -e, -o adj. = bun ⁵/₁₃ ⁵/₂₄ ⁸/₁₀
¹⁰/₄₅, ~ a fost ur cu ăt = s'au
 avut bine unul cu altul, s'au iubit
¹⁷/₄₇; ~ de (+inf.) = bun de ceva,
 vrednic, capabil de ... ²/₃. ||Cf. v r i d n,
 (opusul) p o r e d ă n
 bus ke ʃ i vb. IV refl. = a se scărpină
¹⁵/₁₈
 bus n í vb. IV = a sărută ⁶/₅ ⁶/₁₁ ⁹/₁₅,
 a avea raport sensual cu... ¹⁷/₃₈
 butil'e sb. = sticlă, butelie ⁵/₂₂

C

ca conj. = (numai urmat de si) ca, ca
 şi, ca şi cum, ca şi când ⁴/₅₁ ⁴/₅₂ ⁹/₂₀
¹²/₃₀ ¹³/₁₇ ²⁴/₈ ³⁰/₂₅ ³⁰/₂₈; precum ⁸/₆,
 (ca si si) ¹⁸/₅₇
 c ă (art. c ă l u) sb. = cal ⁴/₆₁ ⁸/₁₂ ¹¹/₉
¹⁷/₁₃ ¹⁷/₂₀ ²¹/₃
 c ă d, -e, -o adj. = cald ⁷/₆ ⁸/₈ ¹⁹/₁₈.
 ||Cf. (opusul) r ă ʃ e
 ca d e ʃ vb. II = a cădea ²/₁₀ ²/₁₁ ²/₁₂
²/₁₅ ¹²/₂₅ ³¹/₅; ~ dila mă i a = a se
 naşte ¹⁸/₆₇
 ca d e re sb. = căldare ⁸/₅
 ca d i ne sb. pl. = lanţ (dela căldare)
¹⁹/₁₉. ||Cf. v e r u g e
 ca f é sb. (art. ca felu) = cafea ³⁰/₃₃
³⁰/₂₈
 ca i e ʃ i vb. IV refl. = a se căi, a-i părea
 rău ¹⁸/₅₂
 c ă l e sb. = cale, drum ⁴/₇₀ ¹⁸/₄₈ ²¹/₂. ||
 Cf. c ă l i ʃ e, ʃ e s t e
 calig ér sb. = ciobotar ¹⁶/₃
 c ă l i ʃ e sb. = potecă ²⁷/₁₃. ||Cf. c ă l e
 caliv e ʃ i vb. IV = a spintecă, a crăpa
 (lemn) ¹⁰/₃₀
 ca ma l' e re sb. = camerieră ¹³/₂₁
 c ă ma re sb. = cameră, odaie ⁴/₆ ⁴/₅₀
 ca mp ă n e sb. = câmp ¹/₁₁. ||Cf.
 p o l' e
 c ă ni ʃ e sb. = brâu (femeiesc), cin-
 gătoare ²⁹/₂. ||Cf. bră v, pl ă s t e-
 ni ʃ e, pl ă s c e ni ʃ e
 ca n t r i de sb. = scaun ¹⁰/₁₉ ¹⁰/₂₀
 ca n t ́ n sb. = unghiu, colţ ¹³/₃₀
 c ă p sb. = cap ⁹/₁₇ ⁹/₁₈; bire-n
 c ă p (= minte) ʃ i r ́ t - a ⁴/₇₆. ||Cf.
 c ă p o, gl ă v e
 ca pe l e sb. = capelă, bisericuţă ¹⁸/₄₄
 c ă p l' e sb. = picătură ¹⁸/₆₃
 ca p l' í vb. IV = a pică, a picură, a
 stropi ⁴/₄₈ ⁹/₅ ¹⁹/₁₇
 c ă p o adv. = (de) căpetenie ⁹/₁₇
 ca p t ă vb. I = (trans.) a căută (spre...)
 a privi (la...), a se uita (undeva) ^{8a}/₆ ¹²/₂₅
²⁹/₁₃, a avea căutătura... ²⁹/₁₀, nu l-a

- ~t bire = nu-l vedeau cu ochi buni $^{6/12}$; cãptę bire = bagă de seamă să vezi numai! $^{16/7}$; (+ ke se) a căută (să...) $^{10/25}$; (+ acuz.) a căută (de cinevã), a aveã (de) grijã, a griji, a pãzi $^{21/15}$, (+ ke) a griji, a pãzi (cãci) $^{2/32}$; - (refl.) a bãgã de seamã, a se pãzi $^{5/24}$ $^{6/8}$ $^{6/31}$ $^{21/15}$. || Cf. cavtã
 capúz sb. = varzã $^{38/1}$ *. || Cf. vęr zę
 cãrle, cãrę pron. = care, cine II § 143
 cãrne sb. = carne $^{5/24}$
 caroțę sb. = cãruțã $^{11/9}$ $^{24/8}$. || Cf. voz
 cãs sb. = brãnzã, caș $^{7/11}$ $^{7/27}$
 cãșę adv. v. acãșę
 cãșę sb. = casã $^{4/33}$ $^{6/12}$. || Cf. cãsițę
 cãșę = casã, lãdițã $^{16/22}$ $^{16/23}$. || Cf. cãsetę, casún
 cãsetę sb. = lãdițã $^{4/33}$. || Cf. cãșes
 cãsițę sb. = cãsuțã $^{21/4}$. || Cf. cãșę²
 cãstige' i vb. IV = a pedepsi $^{6/4}$ $^{6/33}$. || Cf. gãstige' i
 casún sb. = ladã $^{5/9}$. || Cf. cãșę³
 cațã vb. I v. acãțã
 cãțkę sb. = șarpe $^{4/80}$
 cavtã vb. I = a se uitã, a privi $^{4/35}$ $^{8/7}$ $^{11/6}$; - a căută, a se îngriji (sã...) $^{16/68}$. || Cf. captã
 cãn(d) adv. = când $^{4/31}$ $^{4/45}$ $^{4/51}$ $^{4/71}$ $^{4/74}$; dacã $^{4/48}$ $^{7/32}$ $^{18/45}$ $^{28/6}$ $^{31/16}$ (~..., de) $^{18/45}$ $^{31/16}$; de ~ = dupã ce $^{5/6}$ $^{31/11}$ $^{37/1}$ $^{37/3}$
 cãntã vb. I = a cãntã $^{4/61}$ $^{4/92}$ $^{38/1}$. || Cf. zecãntę' i, cãntavę' i
 cãntavę' i vb. IV = a cãntã (mereu) $^{4/87}$
 cãt, cãte pron. = cãt $^{7/9}$ $^{15/30}$ $^{16/31}$ $^{17/3}$ $^{38/1}$, pomãlo ~ = abiã ce, îndatã ce $^{21/16}$, ~ - codãr = oricãt $^{28/11}$. || Cf. cãta
 cãta pron. = cãt $^{4/73}$; cãtva $^{4/72}$; atãt (de mult) $^{6/10}$ $^{17/6}$ $^{16/36}$ $^{22/34}$ $^{22/35}$, cãta ke... = atãt (de mult), încãt $^{12/7}$, ni... ~ = nimic $^{4/38}$, ~ țe = de mult ce $^{4/44}$, tot cãta = tot și adicã așã
 mult $^{10/14}$; ~... cãt = atãt... cãt $^{4/44}$ *. || Cf. cãt
 cãtra prep. = la $^{3/4}$ $^{4/6}$ $^{4/79}$ $^{4/82}$ $^{4/88}$ $^{5/2}$ $^{22/8}$, (temporal) $^{22/20}$
 clãftar sb. = stãnjen $^{23/4}$
 clãnãț sf. = cale strãmtã $^{23/4}$ *
 clecni vb. IV = a îngenuchiã (intrans.) $^{5/32}$ $^{40/9}$ * (refl.) $^{16/65}$
 Clementinę n. pr.: svetę ~ $^{19/24}$
 cliț i vb. IV = a face strigãrile (în bisericã, în vederea cununii) $^{40/1}$
 cl'emã vb. I = (trans.) a chemã $^{4/66}$ $^{4/71}$ $^{4/75}$; a strigã $^{22/26}$; a cere $^{10/25}$; (construit cu acuz. + ke se) a chemã pe cinevã, rugãndu-l sã... $^{31/8}$; (refl.) a se chemã, a se numi $^{10/1}$
 cl'uș sb. = cheie $^{16/23}$ $^{16/28}$. || Cf. cl'ușãnițę
 cl'ușãnițę sb. = gaura cheii $^{30/6}$. || Cf. cl'uș
 cmet sb. = țãran cu casã, gazdã $^{40/2}$
 cmo adv. v. acmó
 cmoțę adv. v. acmoțę
 cnię sb. pl. = carte sfântã $^{37/3}$. || Cf. lib(e)r
 co $^{20/5}$ *
 cocot sb. = cocoș $^{18/48}$ $^{27/13}$
 -codãr (-mi-țę), în legãturã cu pronume și adverbe, servește spre a le preface în nehotãrîte, de ex.: cãt-~ $^{28/11}$ docle-~ $^{29/12}$ țę-~ $^{20/14}$ țę-~ -mi-țę $^{30/2}$ țire-~ -mi-țę $^{26/1}$
 codę sb. = coadã $^{17/38}$ $^{39/12}$ $^{40/16}$
 codru sb. = munte $^{4/66}$ *. || Cf. brig
 colãc sb. = covrig $^{1/23}$ $^{40/3}$
 colar sb. = rotar $^{41/25}$ *
 colãț sb. = prãjinã, par, arac (la vițã) $^{23/12}$
 colę' adv. = colea, colo, acolo $^{6/29}$ $^{10/17}$ $^{12/26}$ $^{18/14}$ ~ si ~ $^{18/4}$. || Cf. coló, (opus) ânța, ięnța, (a)țiiã
 colę sb. = roatã $^{22/24}$
 coló adv. = acolo $^{4/61}$ $^{4/66}$. || Cf. colę', (opus) ânța, ięnța, (a)țiiã
 columbãr sb. = cerc $^{3/4}$; horã $^{3/4}$ *

- conoste vb. III = (trans.) a cunoa-
 ște $\frac{4}{94}$ $\frac{6}{19}$ $\frac{21}{11}$ $\frac{21}{22}$ $\frac{21}{23}$ (refl. + cu)
 $\frac{40}{1}$
 copăț sb. = tufă $\frac{17}{16}^*$
 copite sb. = potcoavă $\frac{31}{8}^*$
 copt, -e adj. = fript $\frac{5}{24}^*$ || Cf. coțe
 coptór sb. = cupitor $\frac{12}{2}$ $\frac{17}{2}$
 corb sb. = corb $\frac{6}{20}$ $\frac{8}{44}$
 corite sb. = covată $\frac{7}{6}$
 corn sb. = corn $\frac{5}{16}$
 corone sb. = coroană (ban) $\frac{40}{16}$
 costăń sb. = castană $\frac{30}{12}$
 cotlenițe sb. = țest (de copt pâ-
 nea) $\frac{20}{6}$
 cotlóvine sb. = aramă $\frac{2}{40}$
 cotró adv. = încotró $\frac{8a}{2}$ $\frac{18}{54}$
 coțe vb. III = a coace $\frac{17}{2}$, a frige $\frac{9}{2}$
 $\frac{20}{6}$ $\frac{39}{7}$ || Cf. copt
 covăț sb. = faur, covaciu $\frac{31}{1}$
 coze sb. = piele $\frac{3}{4}$ $\frac{30}{7}$ $\frac{31}{2}$
 crâi sb. = margine $\frac{41}{9}^*$
 crâițar sb. = creițar $\frac{13}{27}$
 crâl' sb. = craiu, rege, împărat $\frac{4}{82}$
 $\frac{9}{14}$ $\frac{16}{13}$
 crede vb. III = a crede $\frac{4}{38}$ $\frac{4}{44}$
 $\frac{19}{27}$
 crește vb. III = a crește $\frac{15}{25}$ || Cf.
 goi, nerast, zrast
 criiănțiie sb. = educație $\frac{1}{8}$
 cristiian sb. = creștin, om. || Cf.
 crstiiń, crścńń
 criz sb. = cruce $\frac{35}{1}$
 croi vb. IV = a croi $\frac{22}{4}^*$
 crov sb. = coperiș $\frac{15}{36}$
 cropí vb. IV = a cârpi $\frac{1}{3}$
 crstiiń sb. = creștin, om $\frac{4}{34}$ $\frac{30}{13}$
 $\frac{35}{1}$ || Cf. cristiian, crścńń
 crścńń sb. = creștin, om $\frac{15}{2}$ || Cf.
 cristiian, crstiiń
 crug sb. = stâncă $\frac{18}{13}$
 crul', -e adj. = chior $\frac{41}{54}^*$
 crunę sb. = coroană $\frac{8}{37}$ $\frac{8a}{19}$
 cu prep. = cu $\frac{4}{34}$, și $\frac{10}{15}$, de, prin $\frac{4}{73}$
 cucă vb. I (refl.) = a se culcă $\frac{10}{39}$
 $\frac{12}{24}$ $\frac{19}{6}$
 cucăr sb. = vizitiu $\frac{11}{9}$
 cuhar sb. = bucătar $\frac{20}{3}$ $\frac{20}{9}$
 cuhéi vb. IV = a fierbe, a găti $\frac{2}{8}^*$
 $\frac{6}{20}$ $\frac{6}{22}$ $\frac{6}{25}$ $\frac{31}{12}$ $\frac{38}{1}$ || Cf. cuhi-
 ve'i, scuhe'i
 cuhe'it, -e adj. = fiert $\frac{30}{4}$
 cúhińe sb. = bucătărie $\frac{2}{9}$ $\frac{26}{19}$
 cuhivéi vb. IV $\frac{2}{8}^*$ || Cf. cu-
 he'i, scuhe'i
 cuii vb. IV = a făuri $\frac{31}{1}$
 cum adv., conj. = cum $\frac{4}{26}$ $\frac{4}{39}$ $\frac{22}{19}$
 cât de, ce $\frac{16}{77}$ $\frac{30}{21}$
 cum sb. = cumătru $\frac{5}{26}$ $\frac{10}{23}$ $\frac{37}{2}$
 cúmatru sb. = cumătru $\frac{5}{20}$ $\frac{10}{32}$
 cumpaniie sb. = tovarășie, tovarăși
 societate $\frac{12}{26}$ $\frac{18}{3}$
 cumpańéi vb. IV = a întovărăși, a
 petrece (pe cinevă) $\frac{15}{24}$ $\frac{24}{9}$
 cumpără vb. I = a cumpăra $\frac{10}{8}$
 $\frac{17}{2}$ $\frac{17}{31}$
 cunfín sb. = hotar $\frac{3}{5}$ $\frac{87}{1}$
 cuntenăt, -tentę adj. = multu-
 mit $\frac{2}{46}$ $\frac{4}{73}$ $\frac{6}{10}$
 cuntrăt sb. = contract $\frac{18}{10}$ $\frac{18}{54}$
 cunro adv. = împotrivă: mere ~
 = a merge întru.întâmpinare $\frac{4}{35}$
 cuńăde sb. = cumnată $\frac{4}{94}$ $\frac{28}{8}$
 cup sb. = grămadă, porcoiu $\frac{7}{36}$
 cur sb. = cur $\frac{18}{30}$
 curăt, -e adj. = curat $\frac{21}{2}$
 curióz, -e adj. = curios $\frac{8a}{5}$
 cus sb. = bucată $\frac{4}{56}$ $\frac{7}{7}$ $\frac{26}{24}$ || Cf.
 bocún
 cutezâ vb. I = a cutezâ $\frac{23}{15}$; (după
 negațiune și urmat de inf. are de
 obicei înțelesul unei amenințări): nu
 cumva să... $\frac{4}{66}$ $\frac{4}{70}$ $\frac{36}{1}$ $\frac{37}{2}$
 cuțit sb. = cuțit $\frac{8}{44}$ $\frac{22}{23}$
 cuvintă vb. I = a vorbi, a cuvântă,
 a zice $\frac{12}{5}$ $\frac{12}{43}$ || Cf. zițe, spure,
 ganéi
 cuvintave'i vb. IV $\frac{1}{3}^*$

C'

- é pron. (în é - a, é - e) cf. II § 137—138
 éă adv. = de acolo (numai în legătură
 cu verbe ale mișcării, precum: duțe

~^{26/26}, fuzi ~^{17/22}, hiti ~^{8a/7},
lă ~^{4/33}, mēre ~^{4/5} = a plecā,
pasā ~^{13/31}, poscapā ~^{13/29},
purtā ~^{26/25}, scapā ~^{4/77} ^{9/17},
tremēte ~^{10/45}, zdreni ~^{13/22})
cāculē'ī vb. IV = a sta de vorbā, a
tānuī, a povesti ^{24/1} ^{24/2}
cācō (vocativul lui țāțe) = tatā
^{8a/17}
cāro adv. = foarte, tare ^{4/38} ^{5/28}. || Cf.
iācō

D

d' v. de

dā vb. I = a da ^{2/19} ^{2/46} ^{4/57} ^{4/90} ^{6/18}
^{7/6} ^{9/12} ^{9/10} ^{9/27} ^{13/27} ^{27/1}, dāie o
triske = dā o palmā ^{26/24}, dāt - a
fuga lu călu = a întēzi calul la
fugā ^{8a/14}, nu se dāie zbudī =
nu se lasā deșteptat ^{20/10}*, dāt - a
sti = a dat de știre ^{23/9}. || Cf. davē'ī
dai în: bog ~ sricu = noroc să
dea Dumnezeu! ^{5/18}
damarēța adv. = dimineața ^{2/42} ^{4/8}
^{9/24}. || Cf. dumarēța
damarēțē = (sb.) dimineață ^{3/26}; (ad-
verb) dimineața, a doua zi ^{8/25} ^{40/14}. ||
Cf. iūtro
darvē'ī vb. IV = a dārui ^{16/8}
davē'ī vb. IV = a da, a obicinui să
dea ^{13/12} ^{29/2} ^{30/3} ^{37/2} (= vinde?). || Cf.
dā
dān sb. = zi ^{21/8}. || Cf. zi
d(e) prep., conj. = de ^{1/11} ^{2/6} ^{2/25} ^{3/4}
^{20/7} ^{23/12} ^{27/10} ^{30/13} ^{30/30}, de frikē,
de milinē = de (= din cauza)
frică, milă ^{2/6} ^{4/67}, muli de pinez
= catāri de (= cu) bani ^{3/4}, falit
-av de cășē = a lipsit de acasă
(= dela casā) ^{4/30}, nis de slābo =
nimica rău ^{4/18}, de cān(d) = când
^{5/8} ^{29/11} ^{35/1} după ce ^{5/8} ^{37/3}, de nopte
= noaptea (ital. di notte) ^{6/15}, de
(ke) = deoarece, fiindcă, căci ^{10/23}
^{12/6} ^{18/56}, devet de iāle = nouā
inse ^{6/26}, doi de iel' = doi inși
^{29/8}; din ^{1/23} ^{4/35} ^{4/66} ^{4/81} ^{29/12} ^{30/8}*; dela

^{16/23} ^{20/15}; cu ^{6/11} ^{18/17}; ca ^{19/24} (după
comparative) decât ^{5/34} ^{16/7} ^{18/28}; doar
^{5/33} ^{8/38} ^{16/81} ^{22/28}; iatā ^{30/6}*; atunci ^{18/45};
de, dacă ^{18/45}; (+ inf.) (de) a, să ^{2/33}
^{6/16} ^{16/61}; formează genitivul ^{22/20}
^{23/2} ^{26/25} etc. Cf. II § 123. || Cf. di, di a
debul, -e adj. = debil, slābuț ^{6/4}
deble șb. = copac ^{4/61} ^{4/86} ^{8/10}. || Cf.
copăț
declē șb. = bucătăreasă, servitoare
^{5/20} ^{6/31} ^{7/15}
dend(e) adv. = de unde ^{12/36} ^{22/36}
derf vb. IV = a jupui, a beli ^{8/46}
desān, -sne, -sno adj. = drept
(despre mână) ^{5/24}
dețidē'ī vb. IV = a decide, a ho-
tarī ^{6/16}. || Cf. odlānțī
devet num. = nouā ^{4/80} ^{6/26} ^{9/24} ^{37/1}
devetdesēt si devet num. =
nouāzeci și nouā ^{14/11}
devetsto num. = nouā sute ^{30/14}
di prep. (în: di la, di su) = de
dignī vb. IV = a ridicā ^{17/23} ^{37/2}. ||
Cf. zdignī
dila prep. = dela ^{8a/8} ^{12/26}; de pe
^{21/11}; din ^{40/1}
dilī vb. IV = a împărți, a da ^{36/1}. ||
Cf. podilī
dimūac sb. = horn, coș ^{16/40}
din prep. = din ^{2/10} ^{4/45}; după ^{5/1}
^{8a/21} ^{16/35} ^{26/8} ^{27/4} ^{29/3} ^{40/6}; pentru, din
cauza ^{14/11}, ~țe = de ce ^{21/3}; la ^{22/17};
dela ^{20/11}, ~de lārgo = de de-
parte ^{8a/14}
dinrețē prep. = dinainte ^{32/1}. || Cf.
rețē, (opus) dirapóī
dinuntru adv. = dinăuntru ^{26/21}. ||
Cf. ānuntru
dirapóī prep. = dinapoi ^{32/1}. || Cf.
rapóī, ropóī, (opus) dinrețē
disperē'ī vb. IV refl. = a desperā
^{4/37}*
disperē'īt, -e adj. = desnādājduit,
desperat ^{6/20}
dispre prep. = de pe ^{15/36} ^{16/37} ^{30/13}
^{31/5}

- di su prep. = de sub^{16/37}
 diver sb. = cumnat ^{40/6}
 divertí vb. IV refl. = a petrece, a se distraže, a se amuză (cu...) ^{25/1}
 divl' = sălbatec (în:) ~ zeleńak = un monstru în formă de pasăre ^{30/8*}
 do num. v. doi
 do prep. = până la ^{18/21} ^{22/5}
 do bar, do brę, dobro adj. = bun (în:) dobro ĩutro = bună dimineața ^{16/53}, do bar vețer = bună seara ^{19/25}
 do bândí vb. IV = a dobândi, a căpăta ^{28/1}. || Cf. do bndí
 do bę sb. = vreme, moment ^{24/2}
 do biv'e'í vb. IV = a învinge, a dobândi ^{8/31}
 do bndí vb. IV = a dobândi, a câștigă ^{4/59} ^{16/83} ^{18/28}, a învinge ^{8/33}. || Cf. do bândí, do biv'e'í, (opus) pl'erde
 do boto adv. = aproape, mai; ~ ke = mai că ^{10/10} ^{12/29} ^{15/22}. || Cf. scoro
 do cle adv. = cât timp, până când ^{4/35} ^{31/6}, cât, până unde ^{4/66}, în timpul până când... ^{8/30}; ~ -co dă r = până când doar ^{29/12}
 do godí vb. IV refl. = a se întâmplă ^{12/18} ^{23/9}
 doi, do num. = doi, două ^{4/37} ^{4/72} ^{6/25} ^{8/11}, âte do = alte două ^{23/4}; un... ~ = unu... doi, câțiva ^{13/12}
 do ĩle, do va num. = al doilea, a doua ^{2/40} ^{8a/5} ^{10/28} ^{20/15} ^{26/8}
 do mislí vb. IV refl. = a-și aduce aminte (+ de) ^{1/11} ^{6/18} ^{8a/21} ^{12/42}, a se gândi, a-i da cuiva prin gând ^{37/2}; (+ ke) a-și da seama, a înțelege ^{26/25} ^{27/12}. || Cf. predomislí, mislí, z mislí, nemislí, (opus) (v) ută
 Do mn sb. = Dumnezeu ^{4/35} ^{6/33}. || Cf. bog
 do ŋ ke adv. = deci, așa dară ^{6/5}. || Cf. do ŋ ki
 do ŋ ki adv. = deci, așa dară ^{16/57}. || Cf. do ŋ ke
 do sta adv. = destul ^{1/18} ^{6/23} ^{10/12} ^{12/7}. || Cf. do sti
 do sti adv. = destul, de ajuns ^{4/3*} ^{18/53}. || Cf. do sta
 do te țí vb. IV = a ajunge (pe cinevă) din urmă ^{12/10} ^{19/20} ^{27/13}
 do va num. v. do ĩle
 do zn'e'í vb. IV = a băgă de seamă, a observă ^{5/24} ^{5/34}; a alfă, a ști, a auzi ^{9/23} ^{16/8} ^{28/13}
 do zo ví vb. IV = a chemă înapoi ^{37/4}
 drac sb. = drac ^{3/5} ^{5/8} ^{8/3} ^{8a/23}, ĩu ve ~ ai fost? = unde, dracu', ai fost? ^{19/21} ț - ai dracu făcut? = ce dracu' ai făcut? ^{22/23}. || Cf. h ú - do be, ne țis ni du h
 drăg, -e, -o adj. = drag ^{20/5}, mo dragi = dragul meu ^{14/4}, draga mo ĩa = draga mea ^{29/12}
 du h sb. = duh; ne țis ni ~ = necuratul, dracul ^{18/10} ^{26/5}
 du ma re ț a adv. = dimineața ^{2/41*}. || Cf. da ma re ț a
 du mire kę sb. = duminică ^{36/2}
 du pa prep. = după ^{4/43}; la ^{4/49} ^{11/6} ^{18/49}
 dură vb. I cf. a dură
 dur'e' vb. II = a durea; te dore ^{16/22}, mire dore că pu ^{31/12}, ĩă - v durút ĩfrima du pa... ^{10/25}
 dur mí vb. IV = a dormi ^{9/21} ^{9/29} ^{21/11} ^{30/22}. || Cf. ze dur mí
 dur mí sb. = soporifer, doftorie care adoarme ^{16/16} ^{30/23}
 dur mí v'e'í vb. IV = a dormi (me-reu, de obicei, etc.) ^{31/1}
 du se sf. = suflut (în:) na mo ĩu du su = zău! ^{7/41}
 du si ț e sb. = feștilă (de candelă) ^{10/63}
 du ț e vb. III v. adu ț e
 du ț e vb. III = a duce ^{4/51} ^{5/21} ^{5/26} ^{6/3}
 du zn, -n e, -n o adj. = dator ^{11/11}

d v a i s e t num. = douăzeci $^{12}/_3$ $^{23}/_4$
 $^{40}/_{16}$
 d v a n a i s t num. = doisprezece, două-
 sprezece $^4/_8$
 d v i s t o num. = două sute $^{18}/_6$
 d v o i e sb. = păreche $^{40}/_{16}$

E (e)

e conj. = și, iar, dar $^2/_16$ $^4/_7$ $^4/_66$ $^7/_24$
 $^{14}/_{10}$
 e c o interj. = iacă, vezi! $^1/_25$ $^{12}/_{48}$
 e r e d i t e ' i vb. IV = a moșteni $^{32}/_4$
 e ț interj. = dar (de unde)! $^{13}/_{25}$ $^{33}/_1$

F

f a l i vb. IV = (intrans.) a lipsi $^4/_30$
 $^4/_73$ $^{15}/_{23}$; (refl.) m f a l e ' = îmi tre-
 buie $^1/_15$
 f a m i l ' e, f a m i l i e sb. = familie,
 neam $^4/_35$ $^{21}/_{25}$. || Cf. r o d
 f â r e adv. v. a f â r e
 f a r i r e sb. = faină $^{39}/_1$ $^{39}/_3$
 f â ț e vb. III = (trans.) a face $^4/_64$
 $^5/_25$ $^6/_11$, (refl.) a se face (că...) $^{15}/_{23}$
 $^{17}/_{32}$; ~ m i s a = a sluji (liturghia)
 $^{12}/_{43}$; (urmat de inf.) l e ~ c l ' e m â
 = poruncește să le cheme $^4/_6^*$, l - o r
 ~ m e r e = au să-i ajute să meargă
 $^6/_29$, a m f a c u t s m e l ' i = am
 făcut să macine $^{22}/_{36}$
 f a ț o sb. (art. f a ț o l u) = batistă $^3/_32$
 $^{12}/_{47}$ $^{40}/_{16}$
 f a z o sb. = fasole $^{38}/_1$
 f â r adv. = f r c
 f â r - d e prep. = fără (de) $^5/_34$ $^{10}/_{15}$
 f â r m i n â n t sb. = chibrit $^{11}/_2$
 f e r m e ' i vb. IV refl. = a se oprî, a
 sta locului $^4/_74$ $^5/_32$ $^{24}/_6$
 f e t sb. = băietel $^4/_42^*$, m u s â t - ~ =
 Făt-frumos $^4/_12$ || Cf. f e ț o r
 f e ț o r sb. = fecior, băiat $^4/_42^*$ $^4/_51$. ||
 Cf. f e t
 f e ț e sb. = fată $^6/_30$ $^7/_19$
 f e ț i n e sb. = fată $^{24}/_1$

f e ț i ț e sb. = fetiță $^{40}/_2$
 f i vb. IV = a fi, a se întâmpla $^4/_3$ $^4/_7$
 $^4/_9$ $^4/_11$ $^4/_13$, c - e = (îți e =) ai $^2/_40$,
 c â n d - a f o s t = când i-a venit
 r â n d u l $^4/_90$, f i c â s e, f i = rămâi
 a c a s â $^{18}/_{42}$
 f i c â ț sb. plur. = ficat (Belulovici)
 f i l ' sb. = fiu $^{12}/_{55}$
 f i l ' e sb. = fiică $^6/_23$ $^{26}/_1$ $^{26}/_2$
 f i n, - e adj. = fin, subțire $^{18}/_{21}$
 f i n i vb. IV = a fini, a sfârși, a is-
 prăvi, a termina $^4/_39^*$ $^7/_27$ $^{18}/_{50}$. || Cf. f i -
 n i t, f i n i v e ' i
 f i n i t, - e, - o adj. = sfârșit, isprăvit
 $^4/_90$. || Cf. f i n i
 f i n i v e ' i vb. IV = a fini, a sfârși
 $^4/_39^*$. || Cf. f i n i
 f i u m e r e sb. = râu $^4/_33$
 f i u r i n sb. = fiorin $^{10}/_8$
 f l â vb. I v. a f l â
 f l ' e r sb. = fier $^{30}/_9$
 f o c sb. = foc $^8/_5$ $^{23}/_3$ $^{40}/_3$
 f o l e sb. pl. = foale, burduf (de vin)
 $^{19}/_{32}$; foi (instrument muzical) $^{40}/_6$
 f o l ' e sb. = foaie, frunză $^4/_77$ $^4/_81$
 f o m e sb. = foame $^9/_3$ $^{30}/_{20}$ (l'a fost ~)
 f o r ț e sb. = putere (în:) p e r f o r ț a
 = cu tot dinadinsul $^4/_63$
 f o z e sb. = fel, soi $^8/_28$, s a c a
 f o z a d e... = tot felul de... $^{13}/_{29}$
 f r â i a r sb. = logodnic $^{18}/_{36}$. || Cf. f r â -
 i a r i ț e, o z e n â
 f r â i a r i ț e sb. = logodnică $^{20}/_3$ $^{20}/_4$
 $^{27}/_3$. || Cf. f r â i a r
 f r â s k e sb. = frasin (Belulovici)
 f r â t e sb. = frate $^4/_66$ $^4/_69$ $^8/_7$
 f r â z sb. = fragă (Belulovici)
 f r c adv. = îndată $^{31}/_4$. || Cf. f â r
 f r i k e sb. = frică: a m ~ $^2/_40^*$ $^3/_4$ $^4/_7$
 $^{19}/_3$, d e ~ $^5/_26$
 f r u n ț e sb. = frunte $^4/_30^*$
 f u g e sb. = bătaie $^3/_14^*$
 f u n t â n e sb. = fântână $^8/_35$
 f u r â vb. I = a fură $^1/_2$ $^{16}/_{12}$ $^{39}/_7$
 f u r m i g e sb. = furnică $^{25}/_1$
 f u z i vb. IV = a fugi $^5/_24$ $^5/_26$ $^{18}/_{36}$,

~ cã = a fugi (de acolo), a se depãrtã de undeva fugind $17/22$

G

gal'irę sb. = gãinã $39/6$
 gambię'i vb. IV = a schimbã $4/61$
 ganę'i vb. IV = a sta de vorbã, a vorbi $4/4$ $4/71$, (refl.) a se vorbi, a se înțelege (cu cineva) $22/24$. || Cf. gãnivę'i, șpуре, zițe, cuvintã
 ganivę'i vb. IV = a (tot) spune, a vorbi (mereu) $1/18$. || Cf. ganę'i
 gastigę'i vb. IV = a pedepsi $14/11$. || Cf. castigę'i
 glãvę sb. numai în expresia; ț va męre (s.ii) za glãvu = te va costã capul $4/11$ * $4/16$. || Cf. cap
 glog sb. = mărãcine $35/1$
 gl'edi? vb. IV refl. = a se pãzi (în:)
 gl'edai - tel $26/21$. || Cf. captã
 gnoi sb. = gunoiu $22/11$ $30/13$
 go, golę adj. = gol $18/60$ $26/1$ $28/10$. || Cf. prãzãn
 goiř vb. IV = a crește (pe cinevã) $4/53$. || Cf. crește, zgoiř
 golub sb. = porumb (pasãre) $8/44$ $18/43$ $18/54$ $18/53$
 goni vb. IV = a goni, a mânã $16/24$ $29/3$
 gospę sb. = gazdã (fem.), gãzdoaic, doamnã $10/14$
 gospodãr sb. = stãpãn, gazdã $5/1$ $9/32$ $21/12$ $22/25$ $26/25$
 gospodarițę sb. = stãpãnã $5/4$ $5/5$ $5/11$, gospodarița de cãșę = stãpãnã casei $12/44$
 gospodarvę'i vb. IV = a stãpãni, a domni $8/37$
 gospodę sb. = domni $13/14$ $13/15$, domniile voastre $29/10$
 gospodín sb. = domn $8/1$ $9/30$ $10/8$
 grãd sb. = oraș $8/19$
 grãnițę sb. = rãmuricã $40/11$
 grãs, -ę, -o adj. = gras $15/18$ $15/30$ $31/2$. || Cf. (opus) mrsav

grãv sb. = grãu $5/11$ $13/17$ $36/2$

grede sb. = bãnã $24/10$

grev, grę, grelo = greu $26/21$

grisnic sb. = pãcãtos, om îndrãcit $20/9$ $24/10$

grob sb. = mormãnt $15/17$ $27/3$ $27/13$. ||

Cf. grope

grof sb. = boier (mare), conte $7/4$

gromãțę sb. = grãmadã $7/33$. || Cf. cup

grope sb. = groapã $37/1$ *. || Cf. grob

gros, -ę, -o adj. = gros; țã groso = treaba cea mare $9/6$

grumb, -ę, -o adj. = urit $4/36$ $23/10$, rãu $6/3$, grumbo âru = stau rãu, e urit la ei $4/39$

guãnti sb. plur. = mãnুși $21/8$ $21/11$. ||

Cf. rúcavițe

guãrdiie sb. = vardã; lucrã ~ = a sta la pãndã, a face vardã $23/10$

gubę sb. = burete $30/10$ $30/13$

gumņę sb. = arie $5/10$

gut sb. = gãt $15/36$ $30/7$

gutni vb. IV = a înghiți $20/13$

H

halopãdę sb. = galopadã $21/11$

halopę'i vb. IV = a galopã $8a/14$

harambãșę sb. = cãpitan (de hoți)

$1/10$ $9/27$

hãrte sb. pl. = cãrți (de joc) $2/25$ $18/33$

hãrbã't sb. = spate, spinare $16/30$. ||

Cf. hrbã't

hãrhúfi vb. = a sforãi $24/8$

heї interj. = hei! $19/33$

hip sb. = clipã $34/1$; la un ~ =

îndatã, momentan $4/77$ $6/9$

hitı vb. IV = a aruncã $4/33$ $5/9$ $5/24$

$8/12$; ~ cã $8a/7$ ~ cu vrur $22/26$;

~ (din pistole) = a împușcã

$16/41$ * $40/8$. || Cf. pohiti

hitft, -ã adj. = aruncat $4/51$

hlãdãn, -dne, -dno adj. = rã-

coare, rãcoros $8a/3$. || Cf. rãțę, (opus)

cãd

h l a m ú n d, -e adj. = flămând ^{30/28}
 h l a p á ĩ s b. = fecior, slugă ^{5/5} ^{31/9} ^{37/3}
 h l e b s b. = pâne ^{38/1} || Cf. p ä r e
 h m o adv. v. a h m ó
 h m o ĩ e adv. v. a h m o ĩ e
 h o m o interj. = să mergem! haide!
^{12/11} ~ c ä ^{17/41} || Cf. m e r e, p a -
 s ä, i i

h r a n í vb. = a hrăni ^{28/6}; a păstră, a
 pune de o parte, a pune bine ^{22/17}
 h r ä s t s b. = stejar ^{13/3} ^{13/5}; copac ^{1/18}*
 h r b ä t s b. = spate ^{17/39} || Cf. h ä r -
 b ä t
 h ú d o b e s b. = un spirit rău (de sex
 feminin), naiba ^{23/13}
 h u n ĩ u t s b. = mișel, ticălos ^{12/6} ^{16/13}
 h v ä l e s b. = mulțumită (in:) h v a l a!
 = mulțumesc!^{12/33}, ^{20/21}, h v a l a B o -
 g u = mulțam lui Dumnezeu, Doamne
 ajută!^{8/33} slavă Domnului!^{16/44}
 h v a l í vb. IV refl. = a se lăudă, a se
 fäli ^{10/33} ^{16/45} || Cf. z e h v a l í

I

i g r e ĩ vb. IV (refl.) = a (se) jucă
^{2/25} ^{2/27} ^{18/2} ^{18/3} || Cf. i g r i v e ĩ,
 z e i g r e ĩ
 i ĩ g r i v e ĩ vb. IV = a jucă (mereu)
^{18/2} || Cf. i g r e ĩ
 i m b a t í vb. IV refl. (+ pre) = a
 se întâlni (cu...) ^{8/1} ^{10/5} || Cf. ä n i u r -
 b ä
 i m e n s b. = nume (in:) p o i m e n u
 = pe nume ^{37/3}
 i n f a t i adv. = într'adevăr ^{5/13} || Cf.
 ä n f a t i
 i n g l e s k i, -e adj. = englezesc ^{10/41}
 i n p u n t o adv. = exact ^{9/24} || Cf.
 ä m p u n t o
 i n v e ĩ e adv. = când colò, pe când
^{3/6} ^{4/42} ^{14/11}
 i n ĩ k e adv. = încă și ^{4/23} ^{4/2}* ^{4/77} ^{5/11}
^{23/9}; (formează uneori superlativul cf.
 II § 222 c) ^{30/24} || Cf. a ĩ k e
 i s c r e s b. = scântei ^{19/17}

i s t i n a adv. = adevărat ^{4/47}, nu-i
 n e m i g a ~ (^{22/31}) s. nu-i i s t i n a
 n i s (^{26/26}) = nici vorbă! greșit!
 i s t u pron. servește spre a întări ideea
 exprimată prin pron. țela (^{32/2}) și
 ț e s t a (^{2/38}*)
 I v ä n n. pr. = (Sf.) Ioan ^{32/2} ^{32/3}

I

i ä interj. = da, bine!^{8/14} ^{13/26} ^{14/4}, ~ ~
 = da, da!^{8/10}
 i ä pron. v. i e
 i ä c o adv. = foarte ^{8a/12} || Cf. c ä r o
 i a d í vb. IV refl. = a se necăji, a se
 mânia, a se supără, a se înfuriă, a-și
 ieși din fire ^{4/92} ^{22/4} || Cf. r e z i a d í
 i ä d n, -e, -o adj. = mâniaș, necăjit
^{22/6} ^{22/13} ^{22/18}
 i ä p e s b. = iapă ^{22/22}
 i ä r b e s b. = iarbă ^{15/18}
 i a r d í n s b. = grădină ^{8/23} ^{8a/10} ^{13/13} ||
 Cf. v r t
 i a r d i n é r s b. = grădinar ^{4/3} || Cf. o r -
 t o l ä n, v r t u l ä n
 i ä r n e s b. = iarnă ^{29/4}
 i ä z s b. = iaz, canal la moară ^{22/24}
 I ä z e r s b. = Lacul Cepici ^{40/12}
 i e, i ä pron. = el, ea pasim; cel ^{12/18};
 d e v e t d e i ä l e = nouă inse ^{0/26}
 i e d ä n ä ĩ s t num. = unsprezece ^{12/26}
^{21/6}
 i e d ä n ä ĩ s t i l e num. = al unspreze-
 celea ^{9/17}
 i e d i n i, -a adj. = unic ^{1/1}
 i e s í vb. IV = a ieși ^{27/13}
 i e ĩ m i c s b. = orz ^{37/2}* ^{38/1} ^{40/4}
 i e z d í vb. IV = a călări: i e z d i n d a
 = călare ^{17/15} || Cf. r e z i e z d í, z e -
 i e z d í
 i e z u m a r i i a! exclamație de mirare
 s. surpriză (la catolici): vai de mine!
^{13/22}
 e n ĩ (a) adv. = aici ^{4/31} ^{6/2} ^{10/5} ^{13/3} ||
 Cf. ä n ĩ a, a ĩ ĩ a, (opus) col ó,
 col e'

i vb. IV defect. = a merge $4/16$ $12/6$;
 ~ nuntru = a intră $13/17$; l'va ~
 zaglăvu = îl va costă capul $16/12$. ||
 Cf. mēre, pasă, ăm nă, homo
 ifrimē sb. = inimă $20/6$
 io pron. = eu $1/25$ etc.
 iohkē'ī = a geme $29/11$
 Iozen. pr. = Iosif $23/10$
 iur adv. = de bună seamă $5/10$
 iusto adv. = zău, dară $2/36$, sâc! $2/39$,
 chiar $2/40$; tocmai, numai $8/20$ $22/34$,
 cu orice preț, totuș $22/33$
 iutro sb. = dimineață (în:) dobro
 ~ = bună dimineața $15/53$. || Cf. da-
 marețțē
 iuvē adv. = unde (stare și mișcare)
 $2/18$ $4/48$ $22/4$ $25/1$ $28/10$ $29/4$; căci $30/28$;
 (+ prez. ind. are înțelesul unui gerun-
 diu: iuvē pobirē' = adunând
 $1/11$
 iuzinē sb. = prânz $18/17$ *

K

ke (k-) conj. = că $4/16$ (kese) $4/18$ (vē-
 de ke plivē' = vede că plutește =
 plutind) $4/34$, că, de $5/17$; căci $2/6$ $2/32$
 $4/32$; fiindcă $8a/14$; (ca) să $4/31$ $4/39$ $17/1$
 $22/33$ $29/4$, (+ viit.) $4/39$ $5/31$ $12/37$ $15/1$ $15/36$
 $30/31$; ~ neca = să $4/66$ $5/8$, (pe)
 când $13/19$; încât $4/66$; doar $6/20$. || Cf.
 co
 kebru sb. = cărăbuș $1/3$ *
 kik sb. = năut $41/6$ *
 kikiricu! = cucurigu $27/13$

L

la prep. = la $4/6$ $6/12$, la, lângă $18/44$, în
 $4/48$ $12/24$ $3/1$, în, pe $7/1$. || Cf. cătra
 lă vb. I = a lua $2/25$ $4/35$ $4/62$ $4/77$ $5/6$ $7/2$
 $8/11$ $8/44$ $10/23$ $10/44$ $12/37$ $15/36$, ~ cã = a
 lua și a aduce cu sine $4/33$ $23/4$
 lăc sb. = lac $17/29$
 lanțún sb. = cearșaf $16/37$ $22/36$
 lăpte sb. = lapte $34/1$ $36/1$

lărgo adv. = departe $6/6$
 lasă vb. I = a lăsa $4/53$ $4/61$ $13/25$ $17/41$
 $30/22$, a părăsi $40/9$, a da drumul $4/8$,
 l'is-a lasăt cațã = i s'a lăsat
 prins $4/77$
 lăhc, lăhkē, lăhco adj. = ușor
 $8/5$ $16/15$. || Cf. (opus) tesăc
 lăre sb. = lână $23/12$
 led sb. = ghețuș $4/70$
 legă vb. I = a lega $4/75$
 let (pluralul genitiv al croatului leto
 „an”, după numerale) = ani $15/32$. ||
 Cf. ân
 letâiskî, -e adj. = din (satul) Letai
 $23/7$
 letē'ī vb. = a zbură $18/48$ *
 lemne sb. = lemn $8/5$ $10/30$
 lib(er) sb. = carte $15/32$ $37/3$. || Cf.
 cñige
 lihē sb. = (bucată de loc în formă de)
 strat $40/12$ *
 linze vb. III = a linge $15/18$ $15/20$
 lipi (în:) ~ moi = frumosul meu $30/28$
 lirē sb. = liră: lire ingleske $10/41$
 liskē sb. = alună $3/4$ * $18/30$. || Cf. li-
 sñăc
 lisñăc sb. = alun $3/4$ *. || Cf. liskē
 list sb. = scrisoare $4/44$
 litrât sb. = portret $11/6$
 lițf vb. IV = a vindeca $7/1$
 loc sb. = loc $4/48$
 locândē = birt $30/3$. || Cf. ostariē
 lope sb. = grajd $39/6$
 loviv vb. IV = a vână, a prinde (pește)
 $4/34$ *. || Cf. poloví, neloví
 lozív vb. IV = a prinde, a ațâță (focul)
 $8/5$ $29/5$. || Cf. nelozí
 lucră vb. I = a face $9/2$ $8/14$ $8/15$ $8/35$
 $9/15$ $13/29$ $15/2$, $16/72$, a se ocupa (cu...)
 $16/8$. || Cf. fățe, lucravē' i
 lucravē' i vb. IV = a lucră, a face
 $4/54$ $22/32$. || Cf. lucră
 lucrū sb. = lucru $8/5$. || Cf. stvâr
 lug sb. = livadă $6/1$
 lume sb. = lume $1/9$ $4/66$
 lume sb. = nume $15/32$

lumer sb. = număr $^{12}/_{26}$
 lumpe'î vb. IV = a cheful $^{31}/_9$
 lup sb. = lup $^{34}/_{12}$
 lustr'e'î vb. IV = a curăți, a lustrui
 $^{16}/_{51}$

L'

lepur sb. = iepure $^{17}/_1$ $^{17}/_7$
 l'ubí vb. IV = a iubi $^4/_{53}$ $^{40}/_9$. || Cf.
 vr'ebire, pol'ubí
 lup'e sb. = piele $^3/_4^*$

M

m' conj. v. ma
 -m vb. = a m $^4/_{35}$
 ma adv. = mai (spre formarea comparativului și superlativului) $^4/_{26}$ $^{19}/_{19}$. || Cf. mai
 ma conj. = dar $^4/_{35}$ $^4/_{63}$ $^{12}/_{31}$ $^{20}/_{13}$
 macniv'e'î vb. IV = a mișcă $^1/_{30}^*$. || Cf. măcni
 magari conj. = măcar $^4/_{60}$
 magazin sb. = prăvălie: ~ de sako = magazin universal $^{37}/_2$
 mai adv. = mai (spre formarea comparativului și superlativului) $^4/_{54}$ $^7/_{32}$; mai bine, mai de grabă, mai bucuros $^7/_{32}$. || Cf. ma¹
 măie sb. = mamă $^4/_{31}$ $^4/_{52}$ $^{12}/_{55}$ $^{21}/_7$. || Cf. măik'e, măm'e, mater
 măik'e sb. = mamă $^{30}/_2$. || Cf. măie, măm'e, mater
 malo adv. (în:) po malo = încet, șoptind $^{16}/_{41}$, pom'alo cât = abia ce, îndată ce $^{21}/_{16}$
 măm'e sb. = mamă $^{28}/_1$ $^{30}/_4$. || Cf. măie, măik'e, mater
 mân'e sb. = mană $^9/_5$ $^9/_7$
 mă'j'ce adv. v. am'j'ce
 mare adj. = mare $^4/_{38}$ $^4/_{66}$ $^6/_{29}$ $^{15}/_{18}$ $^{20}/_2$ $^{31}/_{16}$. || Cf. (opus) mik
 mare sb. = mare $^8/_3$ (greșit $^{22}/_{34}^*$)
 marit'ă vb. I (refl.) (+ dupa) a (se) mărită $^4/_3$ $^{11}/_7$
 marit'ăte adj. f. = măritată $^4/_{32}$

masí vb. IV = a sluji (în biserică), a face slujba $^{16}/_{62}$
 mast'é sb. = tigaie? $^6/_{20}$ $^6/_{25}$
 mater sb. (forma acuzativului serbo-croat dela „mati”) = mamă (în:) za mo'iu mater = pentru mama mea $^{18}/_7$. || Cf. măie, măik'e, măm'e
 măț sb. = rând (de cărți) $^2/_{25}$, grămadă $^{39}/_8$
 măț'ăc sb. = cotoiu $^4/_{47}$. || Cf. măț'k'e
 măț'h'e sb. = (mamă) vitregă $^8/_9$ $^8a/5$ $^{29}/_1$ $^{29}/_{10}$ $^{29}/_{12}$
 mațir'ă vb. I = a măcina $^{40}/_4$
 măț'k'e sb. = pisică (?), cotoiu $^4/_{92}^*$. || Cf. măț'ăc
 mazile sb. = culoare $^{32}/_1$
 măcni vb. IV = a mișcă $^1/_{20}^*$ ~ curesire = a se mișcă $^{36}/_1$. || Cf. macniv'e'î, pom'ăcni, pom'iț'e'î
 măr sb. = mână $^5/_{24}$ $^{14}/_6$
 m'are adv. = mâne $^5/_{13}$ $^{16}/_{52}$
 me pron. v. me(v)
 medig sb. = medic, doctor $^7/_{15}$
 m'endul'e sb. = migdală $^{30}/_{27}$
 meno adv. (în:) nu de ~ = nu... altfel $^{27}/_8$. || Cf. al meno, od m'ăie
 merind'ă vb. I = a prânzi $^{12}/_{44}$
 merind'e sb. = prânz $^5/_{13}$ $^5/_{19}$ $^{12}/_{44}$ $^{18}/_{48}$ $^{40}/_8$. || Cf. obéd, podne
 mesto (în:) na ~ de = în locul... $^8a/19$, namesto = în loc (să...) $^{27}/_8$
 mestru sb. = măiestru $^{13}/_{35}$. || Cf. mistru
 mesur'ă vb. I = a măsură $^7/_{38}$; a ținti (pușca) $^{17}/_{22}^*$
 metem'toga adv. = într'aceea $^2/_{30}^*$
 métur'e sb. = mătură $^5/_6$
 me(v), m'e pron. = al meu, a mea $^4/_{74}$ $^5/_{20}$
 m'e pron. v. me(v)
 m'ere vb. III = a merge $^4/_{66}$ $^4/_{72}$ $^4/_{79}$ $^5/_{22}$ $^{15}/_{10}$ $^{30}/_3$ $^{40}/_9$, ~ cá = a plecă $^4/5$ $^{17}/_{27}$ $^{21}/_8$, ~ cun'tro = a merge întru întâmpinare $^4/_{35}$, ~ zos = a cobori $^{18}/_{18}$, ~ f'ăr'e = a ieși $^{37}/_2$, ~ n'ăz at

- = a se întoarce $4/79$; ~ cu sãn-zele = se moștenește de-odată cu sângele $32/4$; ~ cu iã = a se culcã, a se împreunã (sexual) cu ea $9/15$ $9/29$; a na cuse mes = s'a făcut bu-cãți $26/24$; l' mēre = i se cuvine $31/6$; cum ăț ~ ? = cum îți merge $2/43$ *; (+ inf.) a vreã: mēri mu η cã vrei sã mãnãnci? $2/19$ $2/22$, a se apucã (de) $35/9$. || Cf. i i, pasã, homo
- mic, mikē adj. = mic (de stat sau de ani) $1/25$ $6/3$ $6/13$ $15/18$ $25/1$, puțin $6/6$. || Cf. (opus) mãre
- milinē sb. = milã $4/67$
- mil'ár sb. = mie $22/33$ $29/12$
- mir sb. = pace (in:) na miru = în s. pe pace $2/47$ $15/20$, liniștit $2/8$
- mirã vb. I = a mânã $18/28$ $18/30$ $27/5$
- mișeț sb. = lunã $10/11$ $29/4$
- mișē sb. = liturghie, slujbã $12/33$ $12/43$ $37/2$
- mișē' i vb. IV = a amestecã $21/3$ $21/11$. || Cf. misi
- miș i vb. IV = a frãmãntã (pãnea) $17/6$, a umblã cu mãnile prin..., a amestecã $16/36$ *. || Cf. mișē' i
- mișē sb. = gãnd $21/9$
- mișl i vb. IV = a (se) gãndi, a se rãsgãndi (absol.) $4/50$, (trans.) $4/38$ $4/53$ $4/71$ $10/6$ $22/6$, (+ de) a se gãndi la... $10/4$; (+ dupa) $4/49$; (+ se...) a-și bate capul dacã... $4/49$; (refl. + cum s. ke) $29/13$ $30/29$. || Cf. do-mișl i, pōmișl i, nemișl i, zmișl i
- mistru sb. = mãiestru $14/3$. || Cf. mestru
- mișē sb. = parte (din moștenire) $12/54$ leafã, simbrie $22/30$
- mlãd, -ē, -o = (adj.) tãnãr, mlãdē mișē $12/38$; (subst.) mlãdi = june $18/40$ $20/5$, mlãdē = fatã tãnãrã $8/42$ $10/5$ $29/1$. || Cf. mlãd i c
- mlãd i c sb. = tãnãr, flãcãu, june $5/1$ $7/3$ $40/1$. || Cf. mlãd
- mnã vb. I v. ãmnã
- mnãvē' i vb. IV v. ãmnãvē' i
- mod sb. = fel $8a/10$
- mo i, mo i a, pron. = al meu, a mea $7/41$ $8/8$ $8a/10$ $12/42$ $14/4$, mo i a = fiica mea $19/38$
- molē sb. = buștean, trunchiu de copac $23/3$
- molē' i vb. IV = a tãia $30/7$ *
- more sb. = moarã $22/21$ * $22/35$ $27/3$ $39/1$
- morē' i vb. IV = a trebui $2/33$ $4/10$ $4/15$ $8/16$ $18/34$
- mōrinē sb. = un monstru 36
- morivē' i vb. IV = a trage de moarte $3/2$ *
- morski adj. = de mare $16/63$
- mort, -ē adj. = mort $6/7$ $20/20$
- morte sb. = moarte $20/15$
- mos ũe ($10/39$ $17/19$) și mos ũē ($5/3$ $9/18$ $10/39$ $10/41$) sb. = pungã
- movē' i vb. IV refl. = a se mișcã $20/14$
- mprinde vb. III v. ãmprinde
- mr sav, -ē adj. = slab $6/3$ $15/18$ $31/2$. || Cf. (opus) grã s
- mul sb. = catãr $3/4$ *. || Cf. mulē
- mulē' i vb. IV = a slobozi, a lãsã, a da drumul $16/40$ $22/24$ $22/27$
- mul'ēre sb. = nevastã, soție $4/35$ $5/23$ $26/25$ (opus: fē tē) $10/6$. || Cf. zenske sã mișē
- mund adj. = (in:) mai mund = mai mult $4/23$ * $23/15$
- mu η cã vb. I = a mânã $5/20$ $7/23$ $12/44$. || Cf. poi d i, mu η cavē' i
- mu η cã t sb. = mânãcare $6/31$ $17/31$ $18/49$ $22/12$
- mu η cavē' i vb. IV = a mânã $31/1$. || Cf. mu η cã
- mu ũ i t, -ē adj. = nebun, prost $6/30$
- mur i vb. IV = a muri $3/2$ * $5/54$ $20/20$ $39/1$. || Cf. morivē' i
- mușãt, -ē adj., adv. = frumos $4/32$ $4/53$ $5/17$; cu ~ u = cu frumosul $16/67$. || Cf. (opus) grumb

m u s e ' i vb. refl. = a se da pe
 lângă (cineva), a se gudură ^{30/6}
 m u s k e sb. = muscă ^{33/1}
 m u s k i, - e (adj) bărbătesc ^{10/25};
 (subst.) bărbat ^{10/36} ^{19/39}. || Cf. m u z,
 (opus) z e n s k e
 m u t a s t, - e adj. = mut ^{24/10}
 m u t ă n, - n e, - n o adj. = turbure
^{21/2}
 m u ț c ă vb. I = a mușcă, a împunge
^{14/7} ^{14/10}
 m u ț e n i c sb. = mucenic ^{38/1}
 m u z sb. = bărbat ^{4/29}*. || Cf. m u s k i

N

n prep. conj. v. ă n ^{1/11}; n u ^{1/17}
 n a interj. = na! na! i - l ~ ^{16/32} n a - ț
 ~ ^{3/4} ^{6/8} ^{17/7}
 n a prep. = la ^{4/88} ^{19/2} ^{19/7} ^{21/6}, ~ z ă d -
 ă n = la urmă ^{4/57}; pe: ~ m o i u
 d u s u = zăul (verbal = pe sufletul
 meu) ^{7/41}; în ^{10/15} ^{21/2}, ~ m i r u =
 în pace ^{2/47}, ~ c u s e = în bucăți
^{26/24}, ~ m o i m o d = în felul meu
^{8 a/10}, ~ m e s t o = în loc ^{8 a/19}
 n a m e s t o adv. v. m e s t o
 n a - m i r u adv. v. m i r
 n a m u r e ' i vb. IV v. ă n a m u r e ' i
 n a ŋ c a adv. = și nici, nici chiar ^{10/7}
^{10/15}; ~ n u = nici un ^{16/34}. || Cf.
 n a ŋ k e, a ŋ k e
 n a ŋ k e adv. = nici (nu) ^{2/33} ^{37/2}. || Cf.
 n a ŋ c a, a ŋ k e
 n ă p sb. = nap ^{41/7}*
 n a p u l i ă n sb. = napoleon ^{10/32}
 n ă r a v s c o adv. = (de) sigur, firește,
 bine înțeles (că)... ^{16/73}
 n ă s sb. = bot ^{18/30}
 n a s c ă t, - e adj. = născut ^{4/51}
 n ă s t e vb. III = a naște (trans.) ^{4/36}
^{4/37} (intrans.) ^{4/36}*; (refl.) a se naște
^{4/36}*. || Cf. r o d i, c a d e ' i
 n a t e n t o adv. = atent, cu băgare de
 seamă ^{17/40}
 n a - ț interj. v. n a

n ă z a t adv. = iară ^{4/40}, mai departe
^{4/44}, ^{4/46}, ~ d e = pe din dărăt (opus:
 ă n r e ț c e) ^{35/1}; (în legătură cu verbe)
 înapoi, din nou: o b r n i - s e ~ = a
 se întoarce (înapoi) ^{7/74}, o z i v i ~ = a
 reinvia ^{4/79}. || Cf. n ă z a t a, n ă z a t e
 n ă z a t a adv. = înapoi ^{6/18}, din nou
^{6/30}. || Cf. n ă z a t, n ă z a t e
 n ă z a t e adv. = iară ^{8 a/16} ^{9/29}, din nou
^{40/11}, înapoi ^{12/20}. || Cf. n ă z a t a,
 n ă z a t
 n c l i d e vb. III v. ă n c l i d e
 n c r u n i vb. IV v. ă n c r u n i
 n e adv. = n u ^{1/14}* ^{4/11} ^{4/34} ^{6/5} ^{12/9},
 ~ ~ = n u n u ^{8 a/22}. || Cf. n u
 n e b o g (o) v. n e b o r e
 n e b o r e, n e b o g o sb. (vocativ) =
 nenorocitule, nenorocito! ^{8 a/7} ^{13/14}
^{26/11}
 n e b r u s i vb. IV = a ascuți, a ciopli
 cu vârf ^{22/20}
 n e c a conj. = să ^{4/48} ^{4/58}, k e ~ = să
^{4/63} ^{4/66}. || Cf. s e
 n e g a ŋ e ' i vb. IV refl. (= pasiv) = a
 se prigonii ^{15/20}
 n e g o conj. = (după comparativ) decât
^{31/8}; (după negațiune) ci ^{4/44} ^{4/47} ^{8/12}
^{31/6}, ci numai ^{23/11}, decât ^{4/19}, decât,
 afară de... ^{7/21} ^{10/30}, n u... ~ = decât
^{4/77} ^{18/38}; m ă ț c e ~ = înainte de
 a..., până a (nu...) ^{4/61} ^{6/19} ^{40/6}. || Cf.
 n o g o
 n e g r u, n e g r e adj. = negru ^{2/18} ^{6/20}
^{18/45}
 n e l o v i vb. IV ^{4/31}*. || Cf. l o v i,
 p o l o v i
 n e l o z i vb. IV = a face (focul), a
 atâța ^{2/9} ^{8/5}. || Cf. l o z i, l o z i v i
 n e m a z e ' i vb. IV (refl.) = a (se)
 unge, a se murdări ^{32/1}
 n e m i g a adv. (în): n u - i ~ i s t i n a
 = nici vorbă de așa ceva! ^{22/31}
 n e m i s l i vb. IV (+ p r e) = a se
 gândi (la...), a-și îndrepta gândul
 (la...) ^{4/90}. || Cf. m i s l i, d o m i s l i
 p o m i s l i, z m i s l i

- nenavidn, -e, -o adj. (+ pre)
= invidios, pizmaș, $\frac{4}{32}$
- nepí vb. IV = a bea (până la satu-
rație), a-și stinge setea $\frac{17}{10}$ $\frac{22}{17}$ ||
Cf. b \acute{e} , popí
- nepis \acute{e} 'i vb. IV $\frac{4}{33}$ * || Cf. pis \acute{e} 'i,
popis \acute{e} 'i, zepis \acute{e} 'i
- nepraví vb. IV = a drege $\frac{3}{25}$
- nepri(i)ățel' sb. = dușman $\frac{8a}{15}$
- nepuní vb. IV = a umplea $\frac{21}{16}$,
(+ de...) $\frac{29}{3}$
- neputí vb. IV = (cu acuz. persoanei)
a îndrumă, a sfătui, a da un sfat pentru
drum $\frac{12}{3}$
- nerastí vb. IV = a crește $\frac{4}{36}$. || Cf.
crește, zrastí
- nesadí vb. IV = (+ de) a sădi tot
 $\frac{18}{21}$
- nesí vb. IV = (+ de...) a semăna
 $\frac{18}{17}$. || Cf. semiră
- nespraví vb. IV = a adună $\frac{38}{1}$. ||
Cf. spraví
- netegní vb. IV = a trage $\frac{3}{4}$ * $\frac{22}{20}$. ||
Cf. trăze, potegní, nete-
z \acute{e} 'i
- netez \acute{e} 'i vb. IV = (trans.) a trage
la răspundere, a strânge cu ușa
 $\frac{11}{0}$; (refl.) a se țineă strâns de...,
a se trage de... $\frac{39}{12}$. || Cf. ne-
tegní
- nețisni, -e, -o adj. = necurat:
~ duh = necuratul, dracul $\frac{18}{10}$
- neverin sb. = vânt $\frac{30}{17}$
- nevest \acute{e} sb. = mireasă, cumnată,
noră $\frac{18}{49}$ * $\frac{40}{8-9}$
- nevrtí vb. IV = a da cep $\frac{17}{13}$
- nezirí vb. IV refl. = a se uita, a
privi $\frac{17}{5-6}$. || Cf. captă
- ni conj. = nu... ~ = nu... nici $\frac{4}{33}$
 $\frac{21}{7}$, nu ni = nici nu, nu mai $\frac{4}{73}$,
~ nu... ~ = nici... niči $\frac{10}{6}$
- nícacov, -e = nici un fel de... $\frac{4}{89}$
 $\frac{13}{37}$
- nigdar adv. = niciodată $\frac{4}{50}$ $\frac{7}{21}$
- nis adv. = nimic $\frac{4}{9}$ $\frac{4}{44}$, (+ de) $\frac{35}{1}$;
nis, nis = nu există! nu poate fi
vorba de... $\frac{15}{14}$; = pe ~ = pe nimic,
de geaba $\frac{9}{13}$; nu... ~ = deloc $\frac{3}{4}$
- nițúr, -e pron. = (subst.) nimeni
 $\frac{1}{14}$ $\frac{10}{42}$ $\frac{12}{15}$ $\frac{13}{25}$ $\frac{21}{8}$ $\frac{25}{1}$ nu ~ =
nimeni nu $\frac{22}{5}$; (adj.) nici un $\frac{13}{13}$
 $\frac{29}{12}$
- niurbâ vb. I v. âniurbâ
- nmestí vb. IV v. âncestí
- nmestít, -e adj. v. âncestít
- nmestiv \acute{e} 'i vb. IV v. âncesti-
v \acute{e} 'i
- nmeță vb. IV v. ânmeță
- nmețav \acute{e} 'i vb. IV v. ânme-
țav \acute{e} 'i
- nmisă vb. I v. ânmisă
- no adj. v. nov
- nogo conj. = (după negațiune) ci
 $\frac{18}{37}$, (după comp.) decât $\frac{7}{7}$ $\frac{7}{10}$. || Cf.
nego
- noi pron. = noi $\frac{2}{6}$ $\frac{3}{6}$ $\frac{4}{35}$
- no pac adv. = pe dos $\frac{2}{19}$
- nopte sb. = noapte $\frac{3}{23}$ $\frac{9}{1}$, de ~ =
noaptea $\frac{6}{15}$ zia și nopta = ziua
și noaptea $\frac{6}{20}$, nopta = noaptea
 $\frac{8}{10}$, o ~ = într'o noapte $\frac{12}{4}$
- nósiće adj. f. = însărcinată $\frac{2}{20}$
- nov, -e adj. nou $\frac{12}{9}$. || Cf. (opus)
betăr
- nrețce adv. ânrețce
- nsurâ vb. I v. ânsurâ
- ntrebâ vb. I v. ântrebâ
- ntru prep. v. ântru
- nu adv. = nu $\frac{1}{14}$ * $\frac{4}{31}$, ~... nego =
numai, nu... decât $\frac{4}{45}$. || Cf. ne
- nuc sb. = nuc $\frac{31}{5}$ $\frac{32}{3}$
- nuk \acute{e} sb. = nucă $\frac{30}{24}$ $\frac{32}{3}$
- nuntru adv. v. ânuntru
- núscarle, núscar \acute{e} pron. = (sb.)
cineva $\frac{15}{7}$ oarecine $\frac{15}{23}$; (adj.) niște
 $\frac{16}{36}$
- nuscăt num. = câțva $\frac{4}{40}$ $\frac{4}{36}$
- O
- o conj. = sau: ~... ~ = sau... sau $\frac{16}{14}$.
|| Cf. ali
- o interj. = o! $\frac{6}{33}$

- o prep. = la ³⁸/₁
- o pron. v. un
- o b a b i vb. refl. = a naște ⁹/₂₄. || Cf. n a ș t e, r o d f, c a d e ʹ
- o b e d sb. = prânz ⁴/₈₈ ¹²/₃₉. || Cf. m e - r i n d e ʹ
- o b e ʹ i vb. IV = (cu dat. persoanei) a p r o m i t e, a f a g a d u i ¹⁸/₄₈ ²⁶/₁₂; — (refl.) a (se) f a g a d u i ⁸ a / ₃
- o b i d i vb. IV = a se u i t a ⁹/₁₂ ⁹/₂₉
- o b i s i vb. IV = a s p a n z u r a ²²/₂₀ ²²/₃₆
- o b l a c sb. = n o u r ¹⁸/₄₃
- o b l a t i vb. IV refl. = a se m u r d a r i ⁴/₉₁. || Cf. p o o b l a t i, n e m a z i
- o b o l i vb. IV = a se i m b o l n a v i ⁴/₅₃
- o b r n i vb. IV = (trans.) a i n t o a r c e (+ c a ʹ t r a) ¹⁰/₂₅; (refl.) a se i n t o a r c e ⁴/₆₆ ⁵/₂₇ ¹⁰/₃₉ (+ n a ʹ z a t) ¹³/₃₃. || Cf. t u r n a
- o b r u ʹ ʃ sb. = c e r c (de b u t e) ³²/₂
- o b r v e sb. = s p a n c e a n a (Belulovici)
- o c a m e n i vb. IV = a se p r e f a c e i n s t a n c a, a i m p i e t r i ⁴/₆₆
- o c a m e n i t, - e adj. = i m p i e t r i t ⁴/₇₉
- o c l u sb. = o c h i u ¹²/₃₇ ¹⁸/₄₅
- o c n e sb. = f e r e a s t r a ¹⁰/₁₈ ¹⁶/₂₉ ³⁰/₇
- o c o l i (+ de) prep. = p e l a n g a ⁴/₆₃, p e l a ⁵/₁₈, i n j u r u l... ⁵/₁₆, i m p r e j u r u l... ⁵/₂₄
- o c r u n i t, - e adj. = i n c u n u n a t ⁵/₁₅. || Cf. a n c r u n i
- o c r v a v i vb. IV = a u m p l e a de s a n g e ²³/₁₅
- o c r v a v i t, - e adj. = i n s a n g e r a t, p l i n de s a n g e ²²/₈ ²³/₁₄
- o d e r i vb. IV = a b e l i, a j u p u i, a t r a g e p i e l e a ³/₄* ⁸/₄₄ ²²/₃₆ ³⁰/₇. || Cf. o d e r i v e ʹ i
- o d e r i v e ʹ i vb. IV ³/₄*
- o d g o v o r i vb. IV = a r a s p u n d e ⁴/₆₁. || Cf. r e s p o n d i, r i s p o n d i
- o d l a n ʹ i vb. IV refl. = a se h o t a r i, a se d e c i d e ⁶/₁₆*. || Cf. d e ʹ t i d e ʹ i
- o d m a ʹ n e adv. n u... ~ = n u a l t - c e v a d e c a t ¹⁸/₂₄*. || Cf. a l m e n o
- o d o c e ʹ i vb. IV = z a r i ? ¹⁸/₄₀
- o d o v a ʹ ʃ sb. = v a d u v ¹⁰/₉
- o d o v i ʹ e sb. = v a d u v a ¹¹/₁
- o h ! interj. = o h ! ²⁶/₁₁ ²⁸/₅
- o g r e b i vb. IV refl. = a se z g a r i a ¹⁹/₂₀
- o g r e b i t, - e adj. = z g a r i a t ¹⁹/₂₁
- o g n i s t e sb. = v a t r a ²⁰/₃ ⁴⁰/₉
- o h o, o h o l e, o h o l o adj. = f u d u l ¹³/_{8,9}
- o h o interj. = o h o ! ¹¹/₁₁
- o h o l i e sb. = f u d u l i e ¹⁰/₂₁
- o i e sb. = o a i e ⁹/₁ ⁹/₂₉ ¹⁵/₁₈ ²²/₂₀. || Cf. a r e t
- o i e v i vb. IV refl. = a d a u n s e m n de v i c a ʹ a ⁹/₃
- o l t a r sb. = a l t a r ¹⁶/₆₃
- o m sb. = o m, b a r b a t ⁴/₂₉ ⁵/₁₉ ⁹/₂₁ ¹⁵/₁₈ ²³/₈
- o n t r a t adv. = a t u n c i ⁴/₁₉
- o p r o s t i vb. IV (+ dat. persoanei) = a i e r t a ⁵/₃₂ ⁶/₃₃ ⁸/₄₃ ¹⁵/₁₄. || Cf. o t - p r o s t i
- o p u t e sb. = n o j i ʹ a de o p i n c i ²²/₄*
- o r t o l a n sb. = g r a d i n a r ⁸ a / ₉. || Cf. v r t u l a n, j a r d i n e r
- o s sb. = o s ³¹/₂
- o s l o b o d i vb IV = a e l i b e r a ⁴/₇₂
- o s n num. = o p t ⁹/₁₄ ¹⁹/₇
- o s n a z i vb. IV = a c u r a ʹ i ¹/₁₃* ²²/₂₂ ²²/₂₃. || Cf. s n a z i
- o s t a r sb. = b i r t a ʹ ʃ, c a r c i u m a r ⁹/₂₃ ¹⁷/₈ ¹⁷/₉
- o s t a r i e sb. = b i r t ⁹/₂₆ ¹⁰/₂₂. || Cf. l o c a n d e
- o t a i n e sb. = t a i n a, s e c r e t ³⁷/₂
- o t a r i vb. IV refl. = a se c u r a ʹ i, a se ʃ t e r g e ³⁰/₆
- o t c u p i vb. IV = a r a s c u m p a r a, a r e v e n i a s u p r a u n e i i n v o i e l i ¹⁸/₁₁
- o t e ʹ ʃ sb. = t a t a (i n :) z a m o g a o ʹ a = p e n t r u t a t a l m i e u ¹⁸/₅₇. || Cf. ʃ a ʹ ʃ e
- o t o p i vb. IV refl. = a se i n e c a ⁷/₃₂ ¹⁴/₆ ¹⁷/₄₆. || Cf. p o t o p i
- o t o ʹ i vb. IV = a s c u r g e ⁸/₅ ⁸/₁₂
- o t p r o s t i vb. IV (+ dat. persoanei) = a i e r t a ¹⁶/₆₇. || Cf. o p r o s t i
- o ʃ adv. = i n c o a c e ²²/₃. || Cf. o ʃ a

o ța adv. = încoace $^{18}/_{14}$ $^{22}/_{7}$ || Cf. oț.
 o ța sb. v. oteț
 ov sb. = ou $^{1}/_{4}$ $^{37}/_{2}$
 ovés sb. = ovás $^{32}/_{3}$
 ozeńa sb. art. = mire $^{15}/_{9}$ $^{40}/_{6}$ ||
 Cf. nevesteț frâi ar
 oziví vb. IV = ~ năz at = a re-
 învia $^{4}/_{79}$ $^{7}/_{5}$ || Cf. ziví

P

pac adv. conj. = după aceea, apoi, pe
 urmă $^{4}/_{66}$ $^{4}/_{78}$, ~ pocle $^{40}/_{3}$; deci
 $^{6}/_{11}$; și $^{1}/_{16}$ * $^{26}/_{12}$. || Cf. pocle, pot-
 le, apoi
 paįsi = de Ailanthus (plantă) $^{35}/_{1}$
 palăt sb. = palat $^{6}/_{12}$
 palí vb. IV = a pǎli, a arde $^{8a}/_{14}$. ||
 Cf. árde, ămprinde, zepalı
 pǎmetǎn, -tn e, -tno adj. = cu-
 minte, înțelept $^{7}/_{42}$ $^{21}/_{6}$
 pǎminte sb. = minte, pricepere, me-
 morie (în:) a crește a veți pǎ-
 minta = a crește cu pricepere $^{4}/_{53}$
 pǎr sb. = pereche $^{11}/_{8}$ $^{40}/_{5}$
 parí vb. IV = a se prinde (în rǎmǎ-
 șag) $^{8}/_{11}$
 pǎrăt sb. parte $^{4}/_{62}$ *. || Cf. pǎrte,
 bǎnde
 pǎrte sf. = (în expresia) de ~ (+
 gen.) de partea (cuiva) $^{40}/_{6}$. || Cf.
 bǎnde, pǎrăt
 pasǎ vb. I def. (numai la imper.) =
 a merge $^{5}/_{10}$, ~ cá = a plecá $^{13}/_{31}$ $^{17}/_{7}$
 pasǎde sf. plur. = tacám $^{4}/_{90}$
 pascaveți vb. IV = a paște (boii,
 etc.) $^{9}/_{29}$ $^{28}/_{10}$. || Cf. pǎste
 pǎstǎrc sb. = fiu vitreg $^{10}/_{13}$
 pǎstǎrke sb. = fiică vitregă $^{29}/_{1}$
 $^{29}/_{12}$
 pǎste vb. III = a paște (boii, etc.)
 $^{5}/_{1}$ $^{6}/_{1}$
 pastír sb. = păstor $^{9}/_{1}$. || Cf. țobǎn
 pát sb. = pat $^{5}/_{4}$ $^{6}/_{31}$ $^{21}/_{20}$
 patí vb. IV = a suferí $^{16}/_{74}$
 pǎtru num. = patru $^{7}/_{36}$

pǎra prep. = până $^{18}/_{40}$. || Cf. pǎr-
 la, pira
 pǎre sb. = pâne $^{4}/_{56}$ $^{5}/_{24}$ $^{7}/_{11}$ $^{7}/_{27}$ $^{17}/_{2}$
 $^{17}/_{3}$ $^{37}/_{2}$. || Cf. hleb
 pǎr-la prep. = până la $^{7}/_{29}$ $^{18}/_{41}$. ||
 Cf. pǎra, pira, pir-la
 pǎrvi, - e num. = întâiul, întâia $^{38}/_{1}$. ||
 Cf. prví
 pecát sb. = păcat $^{12}/_{43}$ $^{16}/_{65}$
 pecliveți vb. IV = a cerși $^{12}/_{38}$
 pecl'ar sb. = cerșetor $^{18}/_{36}$
 pehní vb. IV = a împunge $^{35}/_{1}$
 pekliveți v. pecliveți
 pemint sb. = pământ $^{4}/_{90}$ $^{5}/_{13}$ $^{27}/_{9}$
 pena adv. conj. (în:) ~ căn = abia
 (că) $^{4}/_{51}$
 per prep. (în:) ~ forța = cu tot
 dinadinsul $^{4}/_{63}$, per ța țe = pen-
 trucă $^{8}/_{10}$
 per sb. = pǎr $^{4}/_{73}$ $^{10}/_{25}$
 per ké conj. = căci $^{4}/_{66}$ $^{5}/_{24}$
 pet num. = cinci $^{38}/_{1}$. || Cf. ținț
 Petru n. pr. = Petru $^{7}/_{1}$ $^{11}/_{1}$
 pezeți vb. = a apăsá $^{31}/_{13}$ *
 picún sb. = săpoi $^{7}/_{33}$ $^{18}/_{17}$
 pijăt sb. = farfurie, blid $^{2}/_{19}$ $^{4}/_{90}$
 pinez sb. = ban(i) $^{7}/_{18}$ $^{7}/_{33}$ $^{12}/_{7}$ $^{16}/_{22}$
 $^{28}/_{11}$
 pir sb. = (ospăt de) nuntă $^{15}/_{4}$
 pira prep. = până $^{18}/_{21}$ $^{16}/_{37}$; ~ la =
 până la $^{7}/_{26}$ $^{12}/_{26}$, ~ n = până în $^{28}/_{1}$. ||
 Cf. pǎra, pǎr-la, pir-la
 pir-la prep. = până la $^{15}/_{24}$. || Cf.
 pǎra, pǎr-la, pira
 pișǎ vb. IV intr. = a se pișá $^{9}/_{4}$
 pișeți vb. IV = a scrie $^{4}/_{36}$ $^{4}/_{38}$ $^{4}/_{48}$. ||
 Cf. nepișeți, popișeți, ze-
 pișeți
 pișeți, - e, - o adj. = scris $^{9}/_{14}$
 pișiveți vb. IV = a scrie $^{4}/_{95}$ $^{10}/_{3}$. ||
 Cf. pișeți
 pistol e sb. = pistol $^{28}/_{13}$
 pițór sb. = picior $^{8}/_{31}$ $^{8}/_{37}$ $^{8a}/_{15}$
 plá ce sb. = plată, rǎsplată $^{7}/_{9}$ $^{12}/_{6}$
 $^{20}/_{21}$, za plá cu = ca rǎsplată $^{36}/_{2}$;
 bacșiș $^{5}/_{22}$

- plăscenițe sf. = plăstenițe
^{40/13}* ^{40/13}. || Cf. brăv, cânițe
- plăstenițe sb. = brău lat și subțire
^{40/13}. || Cf. brăv, cânițe
- platí vb. IV = a plăti ^{10/32} ^{21/20} ^{21/22},
 (cu acuz. persoanei) ^{11/9}; a răsplăti ^{4/35}
- platít, -e adj. = plătit ^{2/44}
- plănze vb. III (intr.) a plânge ^{4/29}
^{4/63} ^{4/66} ^{4/72} ^{4/78} ^{17/32} ^{30/26}, (refl.) a
 plânge ^{17/33} ^{17/42}
- plegní vb. IV refl. = a se plecă ^{32/1}
- pletivé'i vb. IV = a împleți ^{10/4}
- pliví vb. IV = a înota la suprafață,
 a pluti ^{4/34}*
- plug sb. = plug ^{5/25}
- pl'erdavé'i vb. IV = a pierde (me-
 reu) ^{8/30}
- pl'erde vb. III = (trans.) a pierde
^{5/34} ^{18/5} ^{31/8} (opus do bndí) ^{18/23};
 (refl.) a se pierde ^{4/63} ^{4/63} ^{39/10}
- pl'ir, -e, -o adj. = plin ^{16/64} ^{29/11}
 (+ de) ^{21/16}
- po prep. = câte ^{4/44}*; după: ureș ~ ureș
 una după alta ^{4/6}* ^{9/16}; pe: ~imenu
 pe nume ^{37/3}, (servește spre a formă
 adverb) ~ siromâski = ca să-
 racii, sărăcește ^{4/53}, po malo = în-
 cet ^{16/41}
- po sb. (+ de) = jumătate ^{10/25} ^{12/47}
^{28/26} ^{37/2} — po di „jumătate” (se
 poate împreună cu pron. persoanei a
 treia:) pódii e = jumătate (verbal:
 jumătate din el) ^{18/56} ^{23/3}, pódii a =
 mijloc ^{20/18}* (verbal: jumătatea ei). ||
 Cf. pode, polovițe, podne
- pobalí vb. IV = a rupe (de pe crângi)
^{32/3}
- poberí vb. IV ^{1/11}*
- pobiré'i vb. IV = a adună, a cu-
 lege ^{1/11} ^{5/27} ^{40/3}
- pocle adv. conj. = atunci ^{4/25}, după
 aceea ^{4/66}, apoi ^{4/23}, după ce ^{4/54}. ||
 Cf. potle, pac, apoi
- pocore sb. = pocăință ^{16/74}; fâte
 ~ = a ispăși ^{29/12}
- pode adv. = mijloc ^{31/2}. || Cf. po
- pódii a cf. po
- pódii e cf. po
- podne sb. = amiaz ^{5/13} ^{18/31} ^{22/12} ^{32/1}
- podilí vb. IV = a împărți ^{38/1}
- podvezní e sb. = jartieră ^{40/18}
- pogâțe sb. = turtă ^{12/7} ^{18/20}
- pog'edí vb. IV = a privi, a se uita
^{14/1} ^{13/57} ^{30/5}. || Cf. captâ
- pogodí vb. IV refl. = a se tocni,
 a se învoi, a se ajunge, a cădea de
 acord ^{5/1} ^{23/3}
- pogodve sb. = tocmeală, condiție
^{18/54}
- pogovaré'i vb. IV refl. = a po-
 vesti ^{4/2}* ^{4/25}. || Cf. pogovorí
- pogovorí vb. IV refl. = a se vorbi,
 a se înțelege ^{5/13}, a sta de vorbă
^{5/22}. || Cf. pogovaré'i
- pogubit, -e adj. = pierdut ^{8/44}
- po hití vb. IV = a arunca ^{14/3} ^{17/31}. ||
 Cf. hití
- poide'i vb. IV refl. = a se văicără
^{4/29}* (+ după) ^{4/68}. || Cf. po idí,
 po idivé'i
- po idí vb. IV = a mânca (de tot),
 a consuma ^{6/31} ^{15/20} ^{18/50} ^{20/20}. || Cf.
 mu'ncă, poide'i, po idivé'i
- po idiví vb. IV ^{4/29}*. || Cf. po idí,
 poide'i, mu'ncave'i
- poledít, -e, -o adj. = înghețat
^{4/66}*
- polnocnițe sb. = slujbă la miezul
 nopții (în ziua de Crăciun) ^{38/1}
- poloví vb. IV = a prinde (din apă),
 a pescui ^{4/51}*. || Cf. loví, neloví
- polovițe sb. (acuz. polovițu
 II § 127) = jumătate, mijloc ^{10/12} ^{22/24}
^{31/5}. || Cf. po
- pol'e sb. = câmp(ie) ^{15/13}. || Cf. cam-
 pâne
- pol'ubí vb. IV = a se iubi, a se
 dragosti: țise cu iă pol'ubire
^{18/45}. || Cf. l'ubí
- pomagańé = ajutor! ^{29/11}
- pomálo v. máló
- pomăcni vb. IV = a mută ^{3/5}*. ||

- Cf. măcni, pomițe' i
 pometi vb. IV = a mătura ⁵/₅
 pomisli vb. IV = a se gândi ⁴/₇₉
⁶/₅. || Cf. misli, domisli
 pomițe' i vb. IV = a mută ³/₅*. || Cf.
 măcni, pomăcni
 ponăț sb. = miezul nopții ³²/₂ ⁴⁰/₁₄
 ponudí vb. IV = a îmbia cu..., a
 oferi ¹⁶/₁₆ ¹⁷/₂
 pooblatí vb. IV = a murdări ⁴/₉₀. ||
 Cf. oblatí
 pope sb. (vocativ) = popo ¹⁶/₇₈. || Cf.
 prevt
 popadí vb. IV = a apuca, a înhăța
²⁶/₂₀
 popí vb. IV = a bea (tot), a goli bând
⁹/₁₃ ⁹/₁₄ ³⁰/₁₂ ³⁰/₂₃. || Cf. be, nepí
 popisé' i vb. IV ⁴/₃₈*. || Cf. pisé' i,
 nepisé' i, zepisé' i
 popraví vb. IV = ? ³⁶/₁
 porc sb. = porc ¹⁰/₄₃ ¹⁵/₁₈ ¹⁷/₂₈ ¹⁷/₂₉
²⁰/₇ ³⁰/₁
 pored(ă)n, - dne, - dno adj. =
 rău ⁸/₁₀ ¹¹/₉ ³⁷/₁. || Cf. (opus) bur
 porkę sb. = scroafă ¹⁰/₄₃
 portavé' i vb. IV = a purta ^{8a}/₄
 porté' i vb. IV = a importa: miie
 nu porté' = pe mine nu mă importă
²²/₂₂
 portún sb. = poartă: use de ~
¹³/₁₇
 poscapă vb. I = ~ că = a plecă
 (de tot) ¹³/₂₉. || Cf. scapă
 poseți vb. IV = a tăia ⁸/₂₃ ^{8a}/₁₀
 posluzí vb. IV = a sluji ⁴/₈₉
 posmradí vb. IV = a-și face treaba,
 a se căca ¹⁶/₄₂ ¹⁶/₄₆
 posmradít, - ę adj. = căcat ¹⁶/₅₁
 posndí vb. IV = a împrumută (dela
 cineva) ⁸/₂₈
 posní vb. IV = a începe ⁴/₅₈ ⁴/₇₂
⁴/₉₁ ⁴/₉₂ ⁸/₄₅
 postén, - ę, - o = cum-se-cade,
 cinstit ¹⁰/₂₀ ²⁸/₁₁
 postole sb. = gheată, încălțăminte
¹⁶/₉ ³⁰/₉ ³¹/₇
- potabaké' i vb. IV refl. = a fumă
 (tot) ¹⁶/₁₇. || Cf. tabaké' i
 potánzi vb. IV refl. = a se plânge
³⁷/₃
 potcovę sb. = potcoavă ⁴/₆₁. || Cf.
 copite
 potcuií vb. IV = a potcovi ³¹/₈
³¹/₁₀
 potcuiít, - ę adj. = potcovit ³¹/₉
 potegni vb. IV = a trage ²⁷/₁₁ ⁴⁰/₁₃. ||
 Cf. netegni, trăze
 potle adv. = după aceea ¹⁰/₉ ¹³/₃₇,
 de atunci ¹⁵/₃₂, de atunci înainte ⁷/₄₃. ||
 Cf. pocle, pac, apoi
 potóc sb. = gărlă, vale ²⁴/₈
 potopí vb. IV refl. = a se îneca
¹⁷/₃₃
 potribę sb. = necesitate: ie po-
 triba = trebuie ⁴/₁₃; za po-
 tribu = de nevoie ¹⁰/₂₁
 potuți vb. IV-a = a omori ¹/₂₅*
 Cf. tuți, stuți
 povadí vb. IV ~ fărę = a scoate
 (afară) ¹⁷/₃₄. || Cf. zvadí
 povețerkę sb. = cina a doua, mân-
 care după cină ²⁰/₄
 pozdraví vb. IV = a salută ¹⁸/₄₇
³⁷/₃
 prág sb. = prag ³⁹/₄
 práh sb. = praf ²⁰/₁₂
 prav, - ę adj. = adevărat ⁸/₁₂
 pravo = (adv.) cu dreptate, după
 dreptate ⁸/₁₄ ²⁵/₃₁; (subst.) adevăr
¹⁷/₂₃; ~ - í = fii bun bucuros ¹⁷/₂₃
 prázňn, - znę, - zn o adj. = gol
⁹/₂₁ ²¹/₂. || Cf. go
 prážga adv. = pe lângă ⁸/₃₈ ¹⁴/₁
¹⁶/₇₂. || Cf. priřga
 pre prep. = pe ⁴/₃₀ ⁴/₄₈ ⁴/₇₀, prin ⁴/₆₀
⁷/₁ ¹¹/₁ ¹²/₂₅ ¹⁶/₇₂ ³⁰/₁₀, în ¹/₉ ⁸/_a ¹/₄ ⁴/₄₂,
 la ¹⁰/₁₇ ¹⁵/₄ ¹⁶/₂₉, către ²⁴/₈; drept ²⁰/₂₁. ||
 Cf. pri
 predomisli vb. IV refl. = a se
 răzgândi ¹²/₃₇. || Cf. domisli
 prende adv. = pe unde ⁴/₇₉ ⁸/₃₁
¹⁸/₂₅ ²³/₁₀

- prewise adv. = prea tare, foarte $\frac{4}{66}$
 prevt sb. = preot $\frac{5}{2}$ $\frac{13}{36}$ $\frac{12}{52}$
 pri prep. cf. pri su
 prico adv. prin $\frac{32}{1}$
 pricope'î vb. IV = a săpă (din nou) $\frac{8}{23}$ $\frac{18}{17}$ || Cf. scop e'î, rezco-
 pe'î
 pricope'it, -e adj. = săpat (din
 nou) $\frac{14}{2}$
 pricrizî vb. IV = (trans.) a face
 cruce asupra cuiva $\frac{37}{1}$; (refl.) a-și
 face cruce $\frac{35}{1}$
 pricrizî, -e adj. = care și-a făcut
 cruce $\frac{31}{1}$
 priiâtel' sb. = prieten $\frac{16}{57}$ $\frac{40}{8}$ ||
 Cf. nepriiâtel', priiâtel'ițe
 priiâtel'ițe sb. = prietenă $\frac{20}{4}$ ||
 Cf. priiâtel'
 prikinî vb. IV = (trans.) a frânge
 $\frac{5}{3}$; (intrans.) a se frânge $\frac{5}{1}$
 primî vb. IV = a primi $\frac{26}{15}$
 prin prep. = prin $\frac{4}{66}$
 printru prep. = prin, printre $\frac{5}{12}$
 priŋga adv. = pe lângă $\frac{8a}{18}$ $\frac{30}{6}$, pe
 la $\frac{11}{6}$ $\frac{40}{8}$, || Cf. prâŋga
 pripravî vb. IV = a pregăti $\frac{2}{19}$ *
 $\frac{4}{62}$ $\frac{26}{12}$ || Cf. pripravl'e'î
 pripravl'e'î vb. IV $\frac{2}{19}$ *
 priste prep. = peste $\frac{8}{4}$ $\frac{8a}{15}$ $\frac{18}{30}$
 $\frac{20}{18}$; prin $\frac{30}{8}$
 pistrasî vb. IV refl. = a se speria
 $\frac{4}{94}$. || Cf. strasî
 prisu prep. = pe sub $\frac{5}{6}$ $\frac{13}{57}$
 privarî vb. IV = a înșelă, a păcăli
 $\frac{7}{38}$ $\frac{12}{49}$ $\frac{16}{79}$
 privolî vb. IV = a se învoi, a
 acceptă $\frac{7}{3}$
 probî vb. IV = a rupe lovind, a
 sparge $\frac{9}{12}$ $\frac{9}{29}$
 proclét sb. = blăstămat $\frac{37}{2}$
 prolî vb. IV = a vărsă $\frac{30}{28}$
 prope adv. v. aproape
 prospî vb. IV = a vărsă, a risipi,
 a răspândi $\frac{22}{36}$
 prosăt sb. = pețitor $\frac{40}{1}$
 potocó sb. = protocol, catastif $\frac{18}{25}$
- prove'î vb. IV = a încercă, a probă
 $\frac{10}{30}$
 (prsort = prsút)
 prsten sb. = inel $\frac{12}{51}$ $\frac{16}{37}$ $\frac{16}{51}$
 prsút sb. = șuncă $\frac{14}{24}$ $\frac{19}{30}$
 prvi, -e num. = întâiu, întâia $\frac{2}{40}$
 $\frac{4}{8}$ $\frac{4}{51}$ $\frac{3}{7}$ $\frac{10}{26}$; (adv.) întâia oară
 $\frac{18}{45}$. || Cf. pârvi
 pucnî vb. IV = a pocni, a se sparge
 $\frac{37}{2}$
 pucșe sb. = pușcă $\frac{12}{37}$ $\frac{17}{15}$
 pulentșe sb. = mămăligă, polenta
 $\frac{39}{3}$ $\frac{39}{4}$
 pul' sb. = pui $\frac{1}{6}$ $\frac{39}{6}$ $\frac{40}{5}$; pasăre
 $\frac{4}{61}$ $\frac{4}{73}$ $\frac{4}{92}$ $\frac{30}{16}$
 pumăn sb. = pumn $\frac{18}{36}$
 punto v. împunto, în punto
 pure vb. III = a pune $\frac{4}{33}$ $\frac{4}{48}$ $\frac{5}{9}$
 $\frac{7}{7}$ $\frac{8}{14}$, (refl.) $\frac{4}{50}$; m-ń-a-v-o
 pus! = mi-a făcut-o! $\frac{17}{25}$ $\frac{19}{22}$
 purtâ vb. I = a purtă $\frac{5}{18}$ $\frac{8}{12}$, (refl.)
 $\frac{17}{25}$; a duce pe sus $\frac{16}{74}$ $\frac{16}{73}$; porte
 muŋcâ = duce de mâncare $\frac{22}{5}$, ~
 câ $\frac{26}{25}$
 pusî vb. IV = a suflă $\frac{24}{8}$
 pustiŋe sf. = pustie $\frac{6}{20}$ $\frac{18}{54}$
 $\frac{30}{10}$
 pute' vb II = a puteà $\frac{1}{17}$ $\frac{4}{15}$ $\frac{4}{54}$
 $\frac{4}{35}$ $\frac{4}{66}$ $\frac{4}{77}$ $\frac{9}{23}$ $\frac{10}{43}$ $\frac{24}{3}$; i o - m
 putút avzî ke... = am prins de
 veste că... $\frac{19}{3}$
 putnic sb. = drumeț $\frac{31}{8}$
 puș sb. = puș $\frac{23}{4}$
 puz sb. = un fel de scoică (cr. puž
 „melc”) $\frac{18}{63}$ *

R

- rabî vb. IV = a trebui, a fi de folos,
 necesar $\frac{1}{3}$
 rãda adv. = bucuos $\frac{15}{21}$; l - a vut
 rãda = îl plăcea $\frac{6}{15}$
 rãî sb. = rai $\frac{8a}{26}$
 rakije sb. = rachi $\frac{31}{12}$
 ramare' vb. III = a rămâneà $\frac{7}{8}$
 $\frac{8}{22}$ $\frac{15}{18}$ $\frac{20}{3}$

- ramnițe sb. = șes ³¹/₅
râno adv. = de dimineață, timpuriu ²⁰/₄
rapóí adv. = din nou ¹⁰/₂₈ ¹⁰/₂₉. || Cf. apóí, ropóí
rastrénâk sb. = zdrențaros, să-rântoc ¹⁰/₃₂. || Cf. restrzē'it
ratâ vb. I v. arată
râte = (adj.) rece ⁸/₁₁ ^{8a}/₇; (sb.) frig, ger ²⁰/₄. || Cf. hlădăn, (opus) câd
râte sb. = rață ³⁰/₁₉
rațun sb. = socoteală ⁹/₁₅
rebă'ș sb. = vrăbete ¹⁸/₄₈ ¹⁸/₅₅ ¹⁸/₅₆
regâl sb. = dar, prezent ¹²/₆ ¹²/₇ ¹²/₅₄
reŋće adv. = înainte ⁴/₆₈. || Cf. ă n-reŋće, ă ntru
rescl'ide vb. III = a deschide ²/₃₁ ^{8a}/₅ ¹³/₂₁
rescl'is, -e adj. = deschis ²/₄₀
rescopē'í vb. IV = a desgropă ³/₄
rescúť, -e adj. = desculț, -ă ³⁰/₂₈
reseŋí vb. IV = a tăia, a despica, ⁸/₃₁
respartí vb. IV = a împărți, a despărți ⁷/₃₉. || Cf. rezdilí
respol'â vb. I refl. = a se desbrăca ¹⁰/₄₃ ¹⁶/₇₀. || Cf. (opus) (ă) n mestí
respondí vb. IV = a răspunde ⁶/₂₃. || Cf. rispondí, odgovorí
restărgní vb. IV = a rupe, a sfâșia ⁶/₃₁ ³²/₂
restegnít, -e adj. = întins ²⁰/₁₇
restrzē'it, -e adj. = zdrențos ¹⁰/₁₅ ²¹/₁₈. || Cf. rastrzēnâk
rezbí vb. IV = (trans.) a rupe, a strică ¹⁸/₁₃, (refl.) a se sparge ²⁹/₁₂
rezdilí vb. IV = refl. a se despărți ²¹/₂₂. || Cf. respartí
rez(d)roní vb. IV refl. = a se surpă, a se dărâma, a se năruí ²⁴/₃
rezikē'í vb. IV = a riscă, a nu se da în lături, a nu sta pe gânduri, a nu se codi ⁵/₂₄
rezjadí vb. IV refl. (+ pe) = a se mânâ ⁴/₄₇ ²²/₁₅. || Cf. iadí
reziē zdí vb. IV = a descăleca ¹⁷/₂₀.
Cf. iēzdí, zeziēzdí
rezlegâ vb. I = a deslegă ⁴/₃₂ ¹⁶/₇₇ ²⁶/₁₅
rezveselí vb. IV refl. = a se bucura ⁴/₉₃. || Cf. veselí
ribâr sb. = pescar ⁴/₅₁
ribē sb. = pește ⁴/₃₄ ¹⁸/₂₆
ris sb. = răs (un monstru) 35
rispondí vb. IV = a răspunde ^{8a}/₁₈. || Cf. respondí, otgovorí
rmâr sb. v. armâr
robē sb. = haină ⁶/₂₉ ¹⁰/₂₅ ¹⁶/₉ ³⁰/₂₀
rod sb. = neam ⁸/₄₄. || Cf. familie
rodí vb. IV = a naște ⁴/₃₀ ⁴/₄₂ ¹⁹/₃₄ (?). || Cf. nâste
roditel' sb. plur. = părinți ⁴/₅₃
rodvine sb. = rubedenie ¹⁸/₄₈ ⁴⁰/₃
roi sb. = roiu ¹⁴/₃
rois, -e adj. = roșu ³⁵/₁
rompe'í vb. IV = a bate (la ușă) ¹⁵/₇ ²¹/₆. || Cf. tuŋí
ropóí adv. = apoi ²/₁₆, înapoi ³⁸/₁₁, din nou ³⁸/₁. || Cf. rapóí, apóí
rov sb. = șanț, brazdă ⁴⁰/₁₂*
rovinē'í vb. IV = a strică, a ruina ¹⁹/₃₉. || Cf. sundre'í
roze sb. = floare ⁵/₁₅
rózițe sb. = floriciță ⁵/₁₆ ^{8a}/₁₁, transdafir ⁴⁰/₃
rubide sb. = măracine, rug ¹⁵/₂₃ ²⁰/₁₇
rucavițe sb. plur. = mânuși ²¹/₈*. || Cf. guânti
rugâ sb. I = a rugă ⁴/₆₃ ⁵/₃₁ ¹⁰/₄₄ ¹²/₃₄, (+ke neca) ⁴/₆₆, (+neca) ⁴/₅₃
ruke'í vb. IV = a mormâi ¹⁵/₁₃ ³⁷/₃
rusire sb. = rușine: vut-a ~ ⁴/₇ l' - a fost ~ ⁴/₃ ⁴/₁₅. || Cf. srâmotē
ruțēne = dejun ⁴⁰/₃
ruťí vb. IV = a dejuna ³¹/₁₃ ⁴⁰/₃

S

sa adv., conj. = atunci ³/₄, în astfel de împrejurări ¹⁰/₃₁; se nu... ~ ¹⁸/₁₂

- (cf. *alora, atunțe*); dar, dară, doar $^{15/28}$ $^{8/38}$ $^{5/21}$ $^{5/33}$; se (+ cond.) ... ~ (cond. +) = dacă..., (atunci)... $^{1/25}$; (introduce o întrebare) oare, dar, ei $^{22/9}$ ~ *țe?* = cum, dar ce, oare? $^{1/15}$ $^{5/19}$ $^{17/13}$ $^{17/37}$ $^{21/11}$ $^{18/23}$ $^{22/28}$. || Cf. *asă*
- săbl'e* sb. = sabie $^{8/31}$ $^{20/15}$ $^{20/18}$
- saki*, -a, -o pron. = fiecare, tot $^{4/79}$ $^{6/14}$ $^{8/5}$ $^{8/45}$ $^{36/2}$, oricare $^{24/2}$; de *saco țe* = îndată ce, după ce $^{5/20}$, *magazinu de saco* = magazin universal $^{37/2}$
- samițe* sb. = femeie $^{10/45}$
- samo* adv. = numai $^{4/57}$ $^{6/11}$ $^{6/17}$ $^{9/29}$ $^{30/22}$ $^{31/8}$, (+ restrictivul) $^{9/26}$, (+ *ne-ca*) $^{30/22}$ $^{31/8}$, (+ *se*) $^{36/2}$
- samoć* adv. = numai $^{4/96}$
- sâpe* sb. = suflare $^{33/1}$. || Cf. *suflet*
- sâpte* num. = șapte $^{18/10}$ $^{19/2}$
- sâre* sb. = sare $^{35/1}$
- sâse* num. = șase $^{6/24}$ $^{10/11}$
- satú*, *satulę* adj. = sătul $^{17/4}$
- satură* vb. I = a sătura $^{9/19}$ $^{17/3}$
- sâv*, *sâve* v. *asâv*
- sămă'ń* sb. = târg, iarmaroc $^{9/26}$ $^{17/46}$
- sânze* sb. = sânge $^{4/92}$ $^{6a/17}$ $^{32/4}$ $^{35/1}$
- sâr*, -e adj. = sănătos $^{7/8}$ $^{7/19}$ $^{21/2}$. || Cf. (opus) *boln*
- scadă* vb. I = a scălda $^{23/4}$
- scalinę* sb. = treaptă, scară $^{16/72}$
- scând* sb. = masă $^{4/89}$ $^{4/90}$
- scapă* vb. I = a fugi, a o tuli, a o șterge $^{8a/8}$ $^{17/33}$ $^{20/28}$, ~ *că* = a se îndepărta zburând repede $^{4/76}$, a o tuli $^{9/17}$; (refl.) a fugi, a dispărea $^{30/28}$. || Cf. *poscapă*
- scapulę'i* vb. IV = a scăpa, a salva, a elibera $^{8a/8}$ $^{20/15}$, (refl.) a se salva, a se elibera $^{20/15}$ $^{39/13}$
- scartățę* sb. = perie $^{16/51}$
- scodę* = păcat, pagubă! $^{5/34}$
- scope'i* vb. IV = a săpa, a scoate săpând $^{7/33}$. || Cf. *pricopę'i*, *res-copę'i*, *zekopę'i*
- scorńę* sb. = cizmă $^{17/35}$
- scoro* adv. = aproape, mai $^{13/56}$. || Cf. *doboto*
- scoți* vb. IV = a sări $^{30/7}$ $^{32/1}$ $^{38/4}$, ~ *zos* $^{4/70}$ ~ *fărăę* $^{6/35}$ $^{13/6}$
- scrińę* sb. = ladă, tron $^{20/1}$. || Cf. *bă'ńke*
- scrob* sb. = păpară, jumări $^{6/20}$
- scrozi de* prep. = prin $^{7/21}$ $^{30/8}$
- scudelę* sb. = blid, strachină $^{39/5}$
- scuhę'i* vb. IV $^{2/8}$. || Cf. *cu hę'i*, *cu hivę'i*
- sculă* vb. I refl. = a se scula $^{7/7}$ $^{7/8}$ $^{7/20}$ $^{9/29}$ $^{40/15}$
- scul'e* sb. = gaură, groapă $^{9/16}$ $^{19/5}$
- scundavę'i* vb. IV $^{4/31}$. || Cf. (a) *scundę*
- scunde* vb. III v. *ascunde*
- scupa* adv. = împreună, unul cu altul $^{4/54}$ $^{6/6}$
- scur*, -e, -o adj. = întunecos $^{6/20}$
- scuse'i* vb. IV = se fățe ~ = se face că nu știe $^{17/43}$
- scută* vb. I v. *ascută*
- se* conj. = să $^{4/11}$ $^{4/18}$ $^{8/3}$ $^{20/15}$ $^{22/29}$ $^{23/3}$; dacă $^{4/11}$ $^{4/16}$ $^{4/35}$ $^{4/49}$ $^{8/19}$ $^{20/18}$ $^{21/7}$ $^{22/3}$ $^{27/33}$ $^{25/1}$
- se* pron. v. *sev*
- secăre* sb. = secară $^{27/13}$ $^{40/4}$
- securę* sb. = secure, topor $^{5/24}$ $^{8/44}$ $^{13/3}$
- sedute* sb. = șezătoare, adunare $^{31/7}$
- segav*, -e, -o adj. = isteț $^{5/22}$; (adv.) *ségavo* = cătinel $^{16/48}$
- segńi* vb. IV = a putezi $^{17/41}$
- séliste* sb. = sat $^{7/4}$ $^{12/38}$ $^{15/25}$
- semidee* sb. = pe jumătate zeiță $^{34/1}$
- senoși* adv. = azi noapte, la noapte $^{12/5}$ $^{28/11}$
- sesto* num. = șase sute $^{30/12}$
- setę'i* vb. IV refl. = a se plimba $^{18/30}$
- sev*, *seę* pron. = său, sa $^{4/35}$ $^{4/79}$ $^{4/85}$; (la plur.) lor $^{4/43}$
- șera* adv. = într'o seară $^{4/1}$, seară $^{4/8}$ $^{11/1}$ $^{19/27}$

- șeșe adv. v. așeșe
 si conj., adv. = și ^{10/18}; și ^{4/45} ^{4/51}
^{26/11}
 sigurno adv. = de sigur ^{16/37}. || Cf.
 siguro
 síguo adv.: za ~ = de sigur ^{26/10}. ||
 Cf. sigurno
 siĵún sb. = șuerat ^{15/44}
 silę sb.: l' - a sila verit ^{19/19}*
 símięe sb. = maimuță ^{4/36} ^{4/92}
 sinco = fiule! (vocativ) ^{8/8} ^{16/6}
 sinți = fiilor! (vocativ) ^{12/42}
 sire pron. = sine ^{4/35}
 siromâh, - măske adj. sb. =
 sârman, sârác ^{4/1*} ^{4/35} ^{6/4} ^{7/42} ^{13/1} ^{13/4}
 siromâski, - e, - o adj. sb. = sârman
^{4/1} ^{4/7} ^{26/3}; (adv.) (p o) siromâski
 = ca sârácii ^{4/53} ^{4/34}
 siromâstve sb. = sârácime, sâraci
^{13/37} (opus: g ó s p o d e)
 sirotę sb. masc. și fem. = orfan
^{12/38}, sârác, sârman ^{4/81}
 slăbo adv. = rău, prost, slab ^{4/18}
^{16/6}
 slămę sb. = paie ^{5/10} ^{16/40}
 slidí vb. IV = a trage cu urechea ^{35/1}
 slóbdno adv. = se poate, e voie
^{11/8} ^{12/40}
 sluzbę sb. = slujbă ^{8/1}
 sluzí vb. IV = (trans.) a sluji (la
 cinevă) ^{3/1}; (intrans.) a sluji, a se băgă
 slugă ^{5/1} ^{8/19}. || Cf. sluzivę'i
 sluzivę'i vb. IV ^{3/1*}. || Cf. sluzí
 smel'í vb. IV = a măcina ^{22/24} ^{22/36}
 smilví (s mil'ví) vb. IV refl. =
 a se milul ^{4/81} (+ cătra) ^{40/11} (+
 vărde) ^{30/28}
 smíroma adv. = mereu, totdeauna
^{12/35*}
 smocvę sb. = smochină ^{31/12}; smo-
 chin ^{31/12*}
 smradul'ę adj. fem. = scârnavă
^{16/45}
 snazi vb. IV = a curăți ^{1/13*}. || Cf.
 oznazí
 snop sb. = snop ^{22/23}
- socre sb. = soacră ^{20/18}
 socru sb. = socru ^{28/7}
 sold sb. = ban ^{10/15} ^{13/22}
 soldât sb. = soldat ^{27/2}
 sopă'ț sb. = cântăreț (cu fluerul) ^{40/15}
 sople sb. pl. = fluer ^{20/3*} ^{40/6}
 sopí vb. IV = a cânta (dintr'un in-
 strument de vânt) ^{19/37} ^{20/2}
 sor vb. = ^{4/1} ^{4/19} ^{4/14} ^{4/25} ^{4/43} ^{4/62}
 soreț sb. = șoarece ^{33/1}
 spelâ vb. IV = a spălă ^{7/7} ^{8/35} ^{30/6}
 spelavę'i vb. IV = a spălă ^{82/17}
 spensę'i vb. IV = l' i - se spen-
 seșia = îi venea în minte, îi cășună
^{29/3}
 spię'i vb. IV = a pândi, a sta la
 pândă ^{8/3}
 spotę'i vb. IV (+ cu...) = a-și bate
 joc (de...) ^{26/3}
 spovidí vb. IV = a spovedi ^{15/34}
^{15/35} ^{13/36}
 spraví vb. IV = (trans.) a adună ^{40/4};
 (refl.) a se (pre)găti ^{4/69} ^{31/5} ^{40/8}, a se
 adună ^{31/5} ^{32/1}. || Cf. nespraví
 sprtę sb. = coșniță ^{5/18}
 sprzălę sb. = zadă (de pescari)
^{19/10*} ^{19/17}
 spuravę'i vb. IV = a boscorodi ^{31/5}
 spure vb. III = a spune ^{4/10} ^{4/53} ^{4/53}
^{6/24} ^{7/32} ^{9/28}
 spusí vb. IV = a stinge (sulfând)
^{10/39}
 srámote sb. = rușine ^{16/47} || Cf.
 rusire
 sramotí vb. IV = a rușină, a-și bate
 joc (de...) ^{31/3}
 srebro sb. = argint ^{2/40}
 sriću v. srițe
 sridăń, - dńę adj. = mijlociu
^{19/7} ^{28/5}
 srițe sb. = noroc ^{10/21} ^{82/3}; bog
 dai sriću = noroc să dea Dum-
 nezeu! ^{5/18}
 sritn, - nę adj. = fericit ^{84/24} ^{82/26}
 stâ vb. I = a sta ^{2/18} ^{6/7} ^{10/17} ^{17/40} ^{30/19};
 a aștepta ^{19/11}; a trăi ^{4/28} ^{10/11};

- ~ bire = a sta, a rămâneă bine
 $\frac{6}{36}$
 stâlpe sb. = grajd $\frac{8}{20}$ $\frac{11}{2}$
 stâr sb. = găleată $\frac{36}{2}$
 stâri sb. = moș $\frac{1}{12}$ *
 stârăț sb. = (sing.) moș $\frac{4}{65}$; (pl.)
 părinți $\frac{6}{5}$
 starésine sb. m. = capul nunta-
 șilor $\frac{15}{15}$ * $\frac{18}{58}$
 stari vb. IV = a frânge, a fărâmiți, a
 zdrobi, a strivi $\frac{16}{41}$ $\frac{20}{12}$ $\frac{25}{1}$ $\frac{32}{1}$
 stăclę sb. = sticlă $\frac{18}{17}$
 stăcni vb. IV = a ațâta $\frac{40}{9}$
 stărmorí vb. IV = a coborí, a tulí
 la vale? a face zgomot? $\frac{23}{10}$
 ste sb. = stea $\frac{4}{30}$
 steptă vb. I v. asteptă
 stesí vb. IV = a scoate cioplind?
 $\frac{13}{3}$
 sti vb. IV = a ști $\frac{4}{35}$ $\frac{4}{73}$ $\frac{5}{2}$ $\frac{5}{10}$ $\frac{5}{33}$
 $\frac{6}{7}$ $\frac{8}{15}$ $\frac{15}{29}$ $\frac{19}{1}$ $\frac{19}{2}$
 stinze vb. III = (trans.) a stinge
 $\frac{8}{7}$, (refl.) a se stinge $\frac{24}{4}$
 Stipan n. pr. = (Sf.) Ștefan $\frac{38}{1}$
 stisní vb. IV = (refl.) a se strânge,
 a se ghemui, a se pitulă $\frac{12}{25}$ $\frac{13}{30}$
 sto num. = osută $\frac{10}{8}$. || Cf. stótine
 stolę vb. = stolă (preotească) $\frac{15}{36}$
 stótine sb. = sută $\frac{17}{26}$. || Cf. sto
 strasí vb. IV refl. = a se speria $\frac{4}{77}$. ||
 Cf. pristrasí
 stresí vb. IV = a scutura, a clătina
 $\frac{1}{19}$ * $\frac{1}{22}$ $\frac{14}{8}$ $\frac{18}{30}$ $\frac{31}{6}$. || Cf. tresí
 strigę sb. = strigoaică $\frac{6}{21}$ $\frac{20}{4}$ $\frac{32}{2}$
 strigón sb. = strigoiu 33
 strpí vb. IV refl. = a se înfrâna $\frac{4}{44}$
 struc'l'i sb. pl. V = un fel de găluști
 (it. gnocchi = germ. Nockerl) $\frac{38}{1}$
 stuc sb. = tavan $\frac{15}{36}$
 stud, -ę adj. = isteț $\frac{18}{28}$. || Cf. se-
 gav
 stuf, -ę adj. (+ de) = sătul: să m ~
 de... = mi se urăște de..., mă plic-
 tisesc de... $\frac{26}{26}$. || Cf. satú
 stufęi vb. IV refl. (+ de) = a se
 sătura, a se plictisi, a se urí $\frac{37}{3}$
 stumig sb. = stomac $\frac{7}{29}$
 stup sb. = stâlp $\frac{4}{33}$ *
 stuțí vb. IV = a îmblăți $\frac{5}{11}$. || Cf.
 tuțí, potuțí
 stuțít, -ę adj. = bătut $\frac{12}{17}$ $\frac{29}{14}$
 stvâr sb. = lucru, treabă $\frac{4}{39}$ $\frac{4}{57}$. ||
 Cf. lucrú
 su prep. = sub $\frac{4}{90}$ $\frac{5}{4}$ $\frac{5}{24}$ $\frac{8}{5}$ $\frac{8}{11}$
 $\frac{39}{6}$; la $\frac{11}{9}$ $\frac{21}{16}$. || Cf. disú, prisú
 sufít sb. = pod (ul casei) $\frac{21}{8}$
 suflet sb. suflet $\frac{33}{1}$ *
 sundre'i vb. IV = a ruina, a pierde
 $\frac{22}{23}$ $\frac{22}{34}$. || Cf. rovine'i
 supę sb. = supă $\frac{41}{2}$ *
 sus adv. = sus $\frac{4}{74}$ $\frac{10}{17}$. || Cf. (opus)
 zos, ănz dolú
 suséd sb. = vecin $\frac{6}{13}$ $\frac{12}{37}$ $\frac{18}{48}$
 susta sf.: na susta = de funie
 $\frac{12}{25}$
 susúr vb. = susur $\frac{23}{11}$
 suze vb. IV = a suga $\frac{35}{1}$ $\frac{36}{1}$ (+ acuz.
 persoanei + de) $\frac{36}{1}$
 svâcę sb. = însoțitorii (la nuntă)
 $\frac{20}{11}$ *
 svet (i), -ę adj. = sfânt $\frac{7}{1}$ $\frac{19}{24}$
 $\frac{38}{1}$
 svetițę sb. = sfântă $\frac{19}{38}$
 svilost sb. = lumină $\frac{12}{38}$ $\frac{22}{27}$
 svití vb. IV = a lumina $\frac{19}{10}$
 svițę sb. = lumânare, lumină $\frac{9}{15}$
 $\frac{10}{39}$ $\frac{24}{3}$ $\frac{24}{4}$

T

- tabâk sb. = tutun $\frac{16}{4}$
 tabakęi vb. IV refl. = a fumă, a
 pipă $\frac{16}{16}$. || Cf. potabakęi
 takęi vb. IV = a prinde (caii), a
 înhăma $\frac{21}{16}$
 tal'ă vb. I = a tăia $\frac{4}{90}$ $\frac{7}{7}$ $\frac{9}{16}$ (a
 trage o bătaie) $\frac{22}{13}$
 tanto adv. = totuși $\frac{8}{33}$
 tare adj. = tare, puternic $\frac{6}{4}$ $\frac{9}{13}$
 tât sb. = hoț $\frac{9}{2}$ $\frac{9}{9}$ $\frac{16}{3}$ $\frac{21}{5}$ $\frac{22}{18}$
 tațá vb. II = a tăcea $\frac{2}{16}$ $\frac{5}{12}$ $\frac{26}{23}$
 tavâie sb. = față de masă $\frac{4}{90}$

- tărdo adv. = tare, țeapăn, vartos, greu ^{30/23}
- tărlí vb. IV = fugi ^{27/13}. || Cf. trlí
- tărpí vb. IV = a suferi ^{37/3}
- te pron. v. tev
- tecní vb. IV = ticni ^{15/20}
- tegráf sb. = telegramă ^{4/28}*. || Cf. tegrâm
- tegrâm sb. = telegramă ^{1/23} ^{4/41}. || Cf. tegráf
- tepi vb. IV = a rătăci ^{1/25}
- tetș sb. = mătușă ^{8/12} ^{8a/21}
- te(v), tș pron. = al tău, a ta ^{4/66} ^{7/36}
- tezăk sb. = muncitor ^{5/20} ^{5/25}
- tezăc, teske, tesco adj., adv. = greu ^{4/59} ^{16/25} ^{18/13} ^{18/24} ^{18/54}. || Cf. (opus) lăhc
- tievș sb. = ticvă, scăfărlie ^{15/1} ^{15/2}
- tif-tof interj. = poc! ^{16/72}
- tírar, -ș adj. = tânăr ^{12/36} ^{20/17} ^{24/1}
- tiș adv. = tocmai, exact ^{39/5}
- to (în:) za -to = de aceea ^{4/13}
- torno adv. = împrejur ^{23/10}. || Cf. ócoli
- tot, -ș = tot ^{4/60} ^{4/66} ^{8/19}, întreg ^{4/91}, (acordat) de tot ^{6/20} ^{12/17}; foarte, de tot ^{4/57}*; (întărește o afirmație; neacordat) de-abinelea, într'adevăr, iată, tocmai ^{8/8} ^{8/9} ^{13/21} ^{15/8} ^{20/17} ^{20/25}; cu ~ țăsta = cu toate acestea ^{4/44}; tus-trei = tustrei ^{4/51} ^{16/4}, tuțtrei ^{19/21}, tute trei ^{2/40} ^{4/27} ^{23/15}, tuțiedănăíst ^{12/26}
- totúro adv. = totuș, cu toate acestea ^{23/33}; totuna, egal ^{10/37}; — (după negațiune) tot ^{4/44}*
- tovâr sb. = tovarăș, soț ^{12/49}
- trăze vb. III = a trage (a duce) ^{2/34} (a târi) ^{16/72}; — a cără ^{22/11}; — a aduce ^{40/11}; — (refl.) a vâslí, a se da cu luntrea ^{14/5}. || Cf. netegní, potegní
- trbúh sb. = burtă ^{31/7}
- trebe (în:) mișe (nu-)i ~ s. (n-)am ~ = mie (nu)-mí trebuie ^{4/77} ^{4/90} ^{10/20} ^{31/13}, ~ se fișe = trebuie să fie ^{17/45}. || Cf. moré'i
- tre cavé'i vb. IV = a trece ^{8/31}
- trei num. = trei ^{4/27} ^{4/61}
- treișle, treiș și treișla num. = al treilea, a treia ^{2/40} ^{8/5} ^{8a/5}
- tremete vb. III = a trimete ^{5/6}, ~ cá = a alungă ^{10/45}
- tremurâ vb. I = a tremurâ ^{19/17}
- tresí vb. IV = a clătina, a scutura ^{1/19}*. || Cf. stresí
- trște vb. III = a trece ^{6/29} ^{8/38} ^{18/25}
- trgovăș sb. = negustor ^{17/28} ^{37/1} ^{37/2} (trhúh v. trbúh)
- trinaistile num. = al treisprezecelea ^{10/15}
- triskeș sb. = palmă (lovitură cu palmă) ^{26/24}
- tristo num. = trei sute ^{15/32} ^{30/12}
- trlí vb. IV = a fugi, a alergă ^{5/26} ^{5/31} ^{16/65} ^{19/15}. || Cf. tărlí
- trudăn, -dneș, -dno adj. = obosit, trudit ^{30/13}
- trukiúș sb. = porumb, păpușoiu ^{37/2}*
- trupí vb. IV = a bate, a lovi ^{4/81} ^{4/32} ^{7/35} ^{8a/15} ^{9/29} ^{32/1}
- tu pron. = tu ^{4/20}
- tuké'i vb. IV = a se întâmplă ^{4/70}; a luă (bani), a încasă ^{17/26}; a fi rândul cuiua să..., a-i veni rândul să... ^{20/4}, a trebui ^{30/28}
- turnâ vb. I refl. = a se întoarce: ~ năzate ^{12/20}. || Cf. obrní
- tustrei, tute trei, tuțiedănăíst v. tot
- tuțí vb. IV = a îmblăti, a bate ^{5/12}; a omorí ^{1/25}*; a bate, a ciocăni (la ușă) ^{10/26} ^{15/8} ^{16/75}. || Cf. stuțí, potuțí, rompe'i
- túzăn, -znăș, -zno adj. = mizerabil, amărit ^{10/5} ^{29/5}

T

ța pron v. țel

țăște sb. = tată ^{4/52}. || Cf. cáćo

țăsta pron. v. țesta
 țe pron. = (rel.) ce (care) $4/35$ $4/44$ $4/79$
 $4/81$ $10/17$ $10/30$; după ce $12/1$, că, când $15/6$
 $15/45$; pe cât, după cât $15/29$; (întreb.)
 ce? $4/81$ $5/5$ $21/22$, de ce? $18/56$, cum (să
 fi...) ? $18/38$; (după superlativ) $4/54$;
 țe-codăr = orice $20/15$
 țekin sb. = țechin (o monedă de
 aur) $12/7$
 țela, ța pron. = acel(a), acea (aceea)
 $4/8$ $4/39$ $4/79$ $4/56$ $4/60$; țela ât = ce-
 lălalt $4/26$ $4/27$; țela si țela =
 cutare, acel și acel $4/66$
 țelițe sb. = albină $14/5$
 țel'ăd sb. = copil $26/19$
 țep sb. = cep, dop $3/5$
 er sb. = cer $15/36$
 țersit v. țere
 țesăr sb. = împărat $4/3$ $4/4$ $4/83$
 țesarite sb. = împărăteasă $4/36$
 țesi vb. IV = a țesela $16/21$, (refl.)
 a se scărpină ? $19/18$
 țesta, țăsta pron. = acest(a), această
 $4/31$ $4/51$ $4/62$; țesta ât = cestalalt
 $4/81$; țăsta ista $2/33$ $18/28$
 țeste sb. = drum $5/24$ $16/72$
 țetrtș sb. = cio(s)vărtă $40/16$
 țev, țelș, țelo adj. = întreg
 țevă pron. = ceva $4/62$; — (în propoz.
 întrebătoare) oare, cumva $22/15$
 Țézare n. pr. = Cezar $10/1$
 țepe sb. = țeapă $23/20$ $35/1$
 țere vb. III = a căuță $4/60$ $4/69$ $6/31$
 $7/16$ $8/1$ $15/32$ $20/6$; part. țersit $18/28$
 $23/8$
 țiia adv. v. ațiia
 țimiter sb. = cimitir $3/1$ $14/1$
 ținț num. = cinci $8/5$ $28/7$
 țin sb. = băț (îmblăciu?) $5/12$
 țină vb. I = a cină $9/29$ $12/10$ $21/19$
 ținca adv. = aproximativ, cam, vreo
 $40/16$
 țire pron. = (rel.) cine $1/14$ $12/13$; (în-
 ter.) $5/33$ $6/22$ cine? $37/2$; ~-codăr-
 mi-țe = oricine $26/1$
 țirevă pron. cineva $3/21$ *

țireș sb. = cină $12/13$ $13/15$ $20/2$ $28/7$
 țire' vb. II = a țineă $4/35$ $4/76$ $8/16$
 $17/20$ $23/3$ $27/6$
 țițe sb. = țăță $36/1$
 țobân sb. = cioban $28/1$
 țot sb. = șchiop $18/6$
 țul'ș'î vb. IV = a bate (la ușă)
 $12/27$ $17/12$ $17/13$ $20/5$
 țulde adv. = mult $4/23$ * $4/30$ $4/33$; mare
 lucru $14/3$ $14/11$; ~l'-e = îi e destul,
 are de ajuns $7/31$. || Cf. (ma i) mund
 țul sb. = smoc, mănunchiu $23/12$
 țulni vb. IV refl. = a se pune jos,
 a ședeă jos, a se așeză $9/27$ $10/19$ $18/49$

U

ucriz sb. = răscruce, răspântie $21/2$
 úcodlac sb. = vârcolac $27/2$ 37
 uime (in:) ~-de-ța ke = fiindcă,
 din cauză că... $4/60$
 ul'e sb. = uleu $16/63$ $29/3$
 umer sb. = umăr $17/15$ $26/20$
 un, o pron. = un, o $4/47$ $4/83$, un
 doi = câțiva $13/12$. || Cf. ur
 ur, -ș num. = unul, una $4/73$; ur
 cu ât = unul cu altul $4/2$ $4/53$, urpo
 ur = unul după altul $4/6$ $9/16$, uri
 trei zile = vreo trei zile $6/32$ $17/31$
 urdin sb. = poruncă, ordin $5/9$
 urdin'ș'î vb. IV = a porunci, co-
 mandă $8/5$ $12/16$
 urș sb. = ceas, vreme $2/28$ $4/8$ $19/2$ $19/7$
 $19/12$ $22/16$ $23/10$ $24/1$
 uscă vb. I refl. = a se uscă $6/29$
 use sb. = ușă $12/25$ $12/27$ $16/21$; poartă
 $10/18$
 ută vb. I v. vută
 Uțca = Učka Gora, Monte Maggiore
 $40/12$
 uțide vb. III = (trans.) a ucide, a
 omorî $4/29$ $5/28$ $8/44$ $16/41$ $16/47$; (refl.) a
 se ucide, a se omorî $28/13$, a muri
 $20/31$ $38/31$
 uví vb. IV = a îndoi $1/23$. || Cf. uvi'ș'î

u vi e' i vb. IV refl. = a se încolăci, a se zvârcoli ^{5/12}. || Cf. u v i
u z d e sb. = frâu ^{18/30} ^{27/7}.

V

va (în:) ~ be n' ^{8/20} sau ~ bire ^{6/18}
= (e) bine!

v â k e sb. = vacă ^{24/7}

v a i m e b o i z e adv. = (de) pomană ^{13/2} ^{18/36}

v â l e sb. v. â m p r e v â l e

v â l' e adv. = îndată, acuș, numai decăt ^{4/66} ^{4/79} ^{8/10}, chiar ^{39/3}

v a l' e' i vb. IV = a face, a se cuveni ^{20/15}

v a r d i i â n sb. = păzitor ^{13/13} ^{16/13}

v â r d i e sb. = vardă ^{16/39} ^{14/4}

v â v i c adv. = mereu, tot, într'una ^{4/45} ^{4/45}. || Cf. v â v i c a

v â v i c a adv. = mereu ^{2/2} ^{8a/12}. || Cf. v â v i c

v â r d e prep. = deasupra ^{12/25}. || Cf. v r d e

v â r ț sb. = ulcior ^{36/2}. || Cf. v r ț

ve c' e adv. = mai ^{4/70}, mai (departe) ^{5/32}, mai (mult) ^{19/20} ^{22/30} ^{37/3}; dejă ^{15/32} ^{17/4}

ve c' e = ve c' ^{37/3}*

ve d e' vb. II = a vedeă ^{4/31} ^{4/35} ^{10/33} ^{12/21} ^{14/5}, ~ d u p a... = a vedeă după

(cinevă) ^{8a/13}; ț i s e v e d e = ț i s e p a r e ^{4/66} ^{11/6} ^{18/45}; s - a f a c u t ~ = i s' a a r â t a t ^{6/17}. || Cf. z e g l' e d i

v e g l' â vb. I = a veghiă ^{2/2} ^{16/13}

v e r i' vb. IV = a veni ^{4/50} ^{9/9} ^{15/13} ^{21/6} ^{24/6}; a s o s i ^{4/61} ^{7/22} ^{12/12} ^{12/33} ^{15/17} ^{29/9}; a s e î n a p o i â ^{21/6}; ~ f â r e = a ieș i ^{4/82} ^{7/35} ^{13/26}; (+ adj.) a d e v e n i, a s e f a c e, a a j u n g e ^{1/9} ^{1/10} ^{5/30} ^{6/4} ^{6/10} ^{6/12}; a s e î n t â m p l â ^{34/1}; (+ part.) e x p r i m â p a s i v u l: a v i r i t h i t i t = a u f o s t a r u n c a ț i ^{4/51}; (+ inf.) v e r i t - a d o z n e' i = a b â g a t t o c m a i d e s e a m â ^{5/24}, v e r i t - a s t i = a a f l a t ^{10/25}

v e r u g e sb. plur. = lanț ^{19/15}

v e s e l i' vb. IV refl. = a se veseli, a se bucură ^{4/32} ^{16/41}; (trans.) a p e t r e c u v e s e l i e ^{38/1}. || Cf. r e z v e s e l i'

v e s e l' e sb. = veselie, bucurie ^{16/41}

v e ț e r sb. = seară ^{19/25} ^{21/6}. || Cf. s e r e ț, v e ț e r e ț

v e ț e r e ț sb. = cină ^{21/6} ^{37/2}. || Cf.

ț i r e ț, v e ț e r, v e ț e r ņ e

v e ț e r ņ e sb. = vecernie ^{38/1}

v e ț vb. II v. a v e â

v e ț e sb. = credință: s - a d â t v e r a s i b e s e ț a = ș i - a u f â g â d u i t î n m o d s o l e m n ^{27/1}

v e r g e ț sb. = vargă ^{13/30}

v e r z e ț sb. = (un fel de) varză ^{18/40} ^{38/1}*. || Cf. c a p ú z

v i i' (u), v i i e adj. = viu ^{4/48} ^{4/96} ^{6/7} ^{12/43} ^{4/48}*

v i k e' i vb. IV = a strigă, a țipă ^{4/91} ^{17/43} ^{19/96} ^{30/26}; a c â n t â (despre cocos) ^{27/13}

v i l e sb. pl. = furcă: v i l e l e d e g n o i i = f u r c a d e g u n o i u ^{30/13}

v i l e ț sb. = o z â n â r â u v o i t o a r e ^{6/2} ³⁴

v i l e ț sb. = vilă, palat ^{10/17}

v i l i i a sb. ~ b o i z a = a j u n l C r â - c i u n u l u i ^{38/1}

v i n d a v e' i vb. IV = a vinde (de obicei) ^{17/28}

v i n d e vb. III = a vinde ^{16/29} ^{17/26} ^{22/17} ^{30/22}. || Cf. (opus) c u m p a r â

v i n t sb. = vânt ^{6/29}

v i p t sb. = bucate ^{37/2}

v i r sb. = vin ^{4/90} ^{10/25} ^{17/10}

v i r a v e' i vb. IV = a veni (mereu), a o b i c i n u i s â v i e ^{4/44} ^{5/2} ^{13/14} ^{37/3}

v i r i' vb. IV v. v e r i

v i s i' vb. IV = a atârna, a spânzura ^{13/25} ^{30/30}

v o p r o n. „o” (II §§ 54 e, 138), „vouă” (II § 136 a)

v o i ș k e sb. = războiu ^{4/28} ^{4/39} ^{8/27}

v o i ș k i v e' i vb. IV = a purtă războiu, a se război ^{8a/19}

v o l' e sb. = voie ^{40/14}

v o l i' vb. IV = a voi: m a i v o l i

otopí-se = mai bine vrea să se
 înece $7/32$. || Cf. v r e
 vostru, vostru pron. = al vostru
 $4/57$
 vot e sb. = dată $4/39$
 voz sb. = căruță $21/16$ $23/6$
 vraizi, - e adj. = drăcesc, diavo-
 esc $9/7$
 vrde prep. = de asupra $19/10$. || Cf.
 yârde
 vreda adv. = iute, fuga $7/34$ $16/64$
 vr e vb. II = a vrea, a voi $4/9$ $4/11$ $4/15$
 $4/83$ $4/84$ $6/11$ $6/31$ $7/9$ $7/10$ $8/10$ $8/20$ $8/28$
 $8a/6$ $13/18$ $16/57$ $17/3$ $25/1$; bire ~ (+
 dat. persoanei) = a iubi $4/44^*$; cu
 ț - am vrut zivi = cu ce să fi
 trăit $10/21$. || Cf. voli
 vr e sb. = vreme $4/28$ $4/40$; termin
 $11/8$
 vrh = vârf $9/17$ $18/21$ $31/4$; ă n ~ de =
 în vârful... $8/5$ $22/20$ (cf. vârde,
 vrde)
 vrdn, - ne adj. (+ inf.) = vrednic
 $16/12$; nu sm ~ = nu pot $17/19$
 vrt sb. = grădină $4/53$ $4/54$. || Cf. iar -
 dîn
 vr ț sb. = ulcior $10/25$. || Cf. v ä r ț
 vrtulân sb. = grădinar $8/21$. || Cf.
 ortolân, iardinér
 vrun pron. = vreun $13/12$. || Cf.
 vrur
 vrur pron. = vreunul, vreuna $4/83$
 $27/2$; cinevã $6/8$ $9/25$ $18/37$; câte unul $25/1$.
 || Cf. vrun
 (vu $19/24^*$)
 (v)utã vb. I = a uita $4/67$ $4/74$ $6/8$ $6/15$
 $7/42$ $8/40$ $8/41$ (+ de) $12/2$ $13/10$. || Cf.
 (opus) domisli

Z

za interj. = or $4/72^*$, deoarece $21/1$ $17/7$
 za adv. prep. conj. = de: za glavu
 $4/11^*$, za mul'ere = de nevastă

$9/16$, za veteru = de cinã $20/2$,
 zã - to = de aceea $4/13$; (în compara-
 ționi) ca, cât $9/13$; ca, drept $12/7$; pen-
 trucã, deoarece, cãci $12/1$ $17/7$; pentru
 $12/16$ $17/30$ $18/57$; za ñih = a lor $12/38$;
 (+ inf.) = de a, (ca) sã $4/28$ $4/39$ $4/59$
 $4/62$ $4/77$ $5/1$ $8a/21$ $20/6$; te - ț fure
 trebe za pre scãnd = ce-ți va
 trebui pe masã $4/90$; din zã ț (e) =
 pentru-cã $6/33$, (în întrebãri) pentru
 ce? $13/35$ $18/3$. || Cf. zãsto
 zacón sb. = cununie $8/40$ $12/47$ $20/11^*$
 $40/8$
 zaconi vb. refl. = a se cununa $9/17$
 zãdñin (în:) na ~ = la urmã $4/57$
 zãdovol'ân, - l'ne, - l'no adj. =
 mulțumit $8a/12$
 zãieno adv. = îndatã $28/4$ $29/11$. || Cf.
 zãiino
 zãiino adv. = îndatã $4/82$. || Cf. zã-
 ieno
 zãlic adv. = puțin, ceva $1/22^*$ $2/13$
 $4/28$ $4/77$ $7/6$. || Cf. zãlica
 zãlica adv. = puțin, ceva, cam $1/22$
 $12/44$ $24/4$. || Cf. zãlic
 zãlost sb. = supãrare, jale $4/33$
 zãlost(ã)n, - tne, - tno adj. =
 trist $4/49$ $8a/14$ $18/6$ $22/17$
 zãsto conj. = pentrucã, fiindcã, cãci
 $8a/7$ $20/19$; - ~ ke = deoarece $5/25$
 $24/2$ $31/8$
 zãț conj. v. za
 zațã vb. II = a zãceã $9/21$ $17/21$
 zãț(e) conj. v. za
 zãzet sb. = deget $16/37$
 zberí vb. IV = a alege $4/26$. || Cf.
 berí, berive'í
 zbudí vb. IV = (trans.) a deșteptã,
 a trezi $9/21$ $20/10$; (refl.) a se deșteptã $20/13$
 zdhní vb. IV = a suflã $7/19$
 zdigní vb. IV = a ridicã $14/6$ $17/40$
 $30/13$ $37/2$. || Cf. digní, zvadí
 zdol (în:) ă n zdolu adv. = la vale,
 în jos $4/66$ $16/40$ $24/8$
 zdravamariia = ave Maria $16/64$
 $23/10$

- zdrăvl'e sb. = sănătate ¹³/₄₃
 zdreni vb. IV = a alungă ¹⁸/₂₈, ~
 că ¹³/₂₂
 zdrh sb. = fior: zdrhu m-a
 cațat = m'au prins fiorii (Belu-
 ovici)
 zdrobí vb. IV = a zdrobi ³¹/₇
 zdrocni vb. IV = a lovi ¹⁵/₁
 zdroțē'i vb. IV = a împinge, a izbi
⁵/₆ ³¹/₇*
 zebelí vb. IV = a prepară ³⁹/₃
 zebelit, -e adj. = preparat ³⁹/₄
 zecăntē'i vb. IV trans. = a cânta
 cuiva cântece bisericești ³⁷/₄ ³⁸/₄
 zeclenit, -e = blestemat ³⁰/₁
 zeclide vb. III = a închide ²/₃₁. ||
 Cf. ănc'lide, (opus) rescl'ide
 zecol'i vb. IV = junghia, a omori
³⁰/₂ ³⁵/₁
 zecopē'i vb. IV = a îngropa, a as-
 trucă ³/₂* ⁹/₂₃. || Cf. zecopivē'i;
 (opus) rescopē'i
 zecopivē'i vb. IV ³/₂*. || Cf. ze-
 copē'i
 zedurmi vb. IV = a adormi ¹⁶/₁₇
²²/₂₄ ²²/₂₅
 zegl'edí vb. IV = a privi ³/₄*, a
 zări ⁶/₁₈ ⁸/₃₅. || Cf. captă, vede'
 zegrni vb. IV = (+ dativul per-
 soanei) a acoperi ⁴⁰/₈, (refl.) a se aco-
 perii ⁵/₁₀
 zegubí vb. IV refl. = a se pierde
²⁸/₁₁
 zehvalí vb. IV = (cu acuzativul per-
 soanei) a mulțumi (cuivă) ⁴/₅₇ ²⁷/₁₄. ||
 Cf. hvalí
 zejezdí vb. IV = a încăleca ⁸/₁₇ ⁸/₁₈
¹⁷/₂₂. || Cf. ijezdí, rezjezdí
 zeigrē'i vb. IV = a pierde în joc
¹⁸/₆ ¹⁸/₇
 zeleňák sb. (în:) divl' ~ =
 ghionoaie verde (?) ³⁹/₈*
 zeli vb. IV = a dori ⁴/₂*. || Cf. ze-
 zeli
 zenskē sb. = femeie ⁹/₃₁ ¹⁰/₃₆. || Cf.
 mul'ere, samițe, (opus) muski
 zep sb. = traistă, buzunar ⁸/₃₂
 zepalí vb. IV = a aprinde ²²/₂₈. ||
 Cf. ămprinde
 zepisē'i vb. IV ⁴/₃₈*. || Cf. pisē'i,
 nepisē'i, popisē'i, zepi-
 sē'it
 zepisē'it, -e, -o adj. = scris
⁹/₁₈. || Cf. zepisē'i
 zerení vb. IV refl. = a se repezi,
 a se năpusti (asupra cuivă) ²³/₁₂
 zeruŋcl'u sb. = genuche ⁷/₂₈
 zeseŋi vb. IV = a rețea ⁹/₁₇
 zesluzí vb. IV = a câștiga slujind
¹²/₁ ¹²/₆
 zetarí vb. IV = a pierde (pe cinevă),
 a face (cuivă) felul ¹⁸/₃₅ ¹⁸/₃₈
 zetulí vb. IV = a mugli, răcni ³⁷/₂
 zețe = zece ⁹/₁₇ ²⁰/₁₁
 zezelí vb. IV ⁴/₂*. || Cf. zeli
 zgodí vb. IV refl. = a se întâmplă:
 mi se va ~ ¹/₂₅*. || Cf. zgodi-
 vē'i
 zgodivē'i vb. IV refl. = a se în-
 tâmplă: mi se zgodivē' ¹/₂₅*
 zgorí vb. IV = a arde ⁴/₉₆ || Cf.
 árde, palí
 zgrebí vb. IV = a zgâria ⁵/₆
 zgrizí vb. IV = a sfâșia cu dinții
²⁷/₁₂
 zi sb. = zi ²/₃ ⁴/₇₂; o zi = într'o zi
⁴/₅₆ ⁴/₈₈; zia si nopta = ziua și
 noaptea ⁶/₂₀
 zid sb. = zid ⁷/₂₁ ⁹/₁₂
 zir sb. = fruct ⁴/₉₀ ⁴/₉₁
 zițe vb. III = a zice ⁴/₉ ⁴/₃₅ ⁴/₇₀ ⁴/₉₄;
 a spune ⁴/₉ ⁴/₇₀ ⁶/₂₈; a comandă, a
 porunci ²¹/₁₉* ²¹/₂₀; (+ se) a întreba
³⁰/₂₂; când l'i se zițe = când
 îi vorbești, i te adresezi ³⁵/₁
 ziví vb. IV = a trăi ⁴/₃₅ ⁶/₅ ¹⁵/₂₈. ||
 Cf. oziví
 zivinē sb. = jivină, animal, dobitoc
³⁰/₁₆
 zivl'e ŋe sb. = viață ³/₁; pâne, hrană,
 mijloc de traiu, existență ¹²/₁ ²¹/₅ ³⁷/₂
 zivot sb. = trunchiu ⁹/₁₈

- z l ă ț e sb. = aur $2/20$ $12/7$ $29/8$
 z l ă t n, - t n e, - t n o adj. = de aur $4/30$
 z l i b sb. = jilip, scoc la moară (și apa ce curge pe scoc) $22/24$
 z l o m i vb. IV = a frânge, a rupe $20/19$
 z m i s l i vb. IV refl. = a-și trage pe seamă $11/12$, a se răsgândi, a concepe gândul $16/62$. || Cf. m i s l i, d o m i s l i, n e m i s l i, p o m i s l i
 z n a (pers. 3 sing. ind. prez. a verbului croat znati „a ști”, în:) B o g ~ ț e = Dumnezeu știe ce $10/33$
 z ũ i d a r sb. = croitor $16/3$
 z ũ i d a r i ț e sb. = croitoreasă $4/1$
 z o s adv. = jos $4/70$ $9/9$ $13/17$. || Cf.
- z d o l u, ă m p r e v ă l e
 z r a s t i vb. IV = a crește $4/77$. || Cf. n e r a s t i, c r e ș t e
 z r n e ș sb. = grăunte $5/11$
 z r n ț i vb. IV = a predă $4/35$
 z u c ă vb. I = a jucă $23/5$ $28/10$ $32/1$
 z u c ă t sb. = joc $40/8$
 z u p ă n sb. = primar $23/9$
 z u p ă n e sb. = primăreasă $36/2$
 z u r ă vb. I = a jură $6/34$
 z u t ă vb. I v. a z u t ă
 z v ă d i vb. IV = a scoate $16/41$ $20/6$, ~ f ă r e $22/27$. || Cf. p o v ă d i; z d i g n i
 z v o n ă r sb. = cărștic $16/61$
 z v o n i vb. IV. = a sună $13/20$; a cântă $16/29$; a trage clopotele $16/64$

VERIFICAT
1987

TABLA DE MATERII

	Pag.
Prefață	III
1698. Ireneo	5
1819. Feretic	6
Tatăl nostru	6
Născătoarea	7
1825. Algarotti	11
1840. Löwenthal	11
1846. Covaz	12
Securea aflată	14
Greierul și furnica	16
1847. Asachi	18
1851—1852. L'Istria IV-V	18
1856. Sajovec	19
1856. Biondelli	19
ante 1861. Paropat	20
1861. Ascoli	21
1861. Impastari	22
1862. Miklosich, Sl. El.	22
1862. Racovec	23
1874. Cubich	24
1874. Maiorescu	25
1875. Papanti	36
1878. Urechiă	37
1880. Miklosich WdR.	37
Bajčić	37
Micetici-Ive	38
Legenda Maicii Sfântului Petru	38
Dialog între doi prieteni	41
Hasdeu	44
1880—1881. Ive R.	44
Ive Vegl	44
1882. Miklosich, R. U.	46
Ive	46
Gartner	48
1883. Archivio storico	55
1887. Marotti	56
Mostre de graiu istroromân	57
1890. Tomasin	63
1891. Gaster	63
1892. Weigand I	64
1894. Weigand II	66
1893. Nanu	70
1895. Weigand III	71
1895. Nanu I	71
Nanu II	72
1895—1912. Zanne	72
1896. Burada	72

	Pag.
1899. Byhan	73
1900—1908. Bartoli P.	79
Bartoli Kr.	80
Bartoli No. 1	80
No. 2	81
Obiceiuri de nuntă	92
Sfântul Martin (versiunea istroromână)	84
Sfântul Martin (versiunea italiană)	86
Cuvinte istroromâne traduse în limba croată și italiană de M. Tercovici	88
No. 3. Corespondente croate ale unor cuvinte istroromâne din cele patru basme dintâu din «Studii istroromâne» vol. I.	90
No. 4—7. Varia	93
No. 8—25.	93
Conversația unor jucători de cărți și de «mora»	95
No. 25 Listele lui Bartoli	97
1903—1914. Popovici	141
Popovici I-II	143
1904—1922. Glavina	175
I-II Două articole	175
III Glosar dacoromân-istroromân	176
IV Glosar istroromân-dacoromân	200
V Texte din Jeiani	211
Maia și filiu	212
Pastiri din Jeiani	219
Cărbunarii din Jeiani	223
Nuncsile	226
Omiri din Jeiani	228
Funtăra	229
Kasa cu tot cse se află in ia	230
Dvoru	232
Lopa	233
Skădănj	233
Hlivu	233
Expresioni dela Românii din Jeiani	233
Salutări la Românii din Jeiani	234
Numerii	234
Lunile	234
Zilele	234
Anotimpurile	234
VI O Scrisoare către M. Bartoli	235
Parabola fiului pierdut	236
Glavina C.	238
1905—1907. Tiktin	247
1906. Viciu	247
1908—1913. N. Densusianu	247
1908—1915. O. Densusianu	248
1909. I. Grămadă	249
1903. Schük	250
1918. Lutia	250
1922—1928. Morariu	250
1925. Riegler	251
Belulovici-Pușcariu	252
Note la vol. I din «Studii istroromâne»	253
Glosar la volumul I din «Studii istroromâne»	301

VERIFICAT
2007

